

Mozaiëk van het Surinaamse Volk:

volkstellingen in demografisch, economisch en sociaal perspectief - eerste druk

Errata

Pagina 15

In alinea drie regel 1-2 staat 'Mayra Sumter en Mirella Nankoe buigen ...over trends in de lokale ontwikkeling van Brokopondo en Sipaliwini in de periode 2004-2012'. Dit moet zijn 'Mayra Sumter en Mirella Nankoe buigen ... over lokale ontwikkeling: trends in Brokopondo en Sipaliwini 2004-2012'.

Pagina 20

In alinea twee regel 1-2 staat 'Volgens schattingen telden de 14 landen van Zuid-Amerika 415 miljard inwoners in 2015'. Dit moet zijn: 'Volgens schattingen telden de 14 landen van Zuid-Amerika 415 **miljoen** inwoners in 2015'.

Pagina 33

In de conclusie regel 1 staat 'Met een geschatte bevolking van 415 miljard is...wereld'. Dit moet zijn: 'Met een geschatte bevolking van 415 **miljoen** is...wereld'.

Pagina 64

In alinea twee regel 1 staat 'Tabel 3 laat zien dat...volkstellingen'. Dit moet zijn 'Tabel 6 laat zien dat....volkstellingen'.

Pagina 76

Na regel 22 in alinea één moet de volgende zin worden toegevoegd:

'Volledigheidshalve kan vermeld worden dat als gevolg van de proportionele verdeling van geboorten die onder: "buitenland" geregistreerd zijn, het totale aantal geboorten in enkele tabellen 10.216 is, in plaats van het officiële cijfer 10.217'.

Pagina 89

In paragraaf 4.2 regel 7 staat 'Daarom is hier gekozen voor de indeling ... Sipaliwini, Ruraal (overige districten)'.

Dit moet zijn 'Daarom is hier gekozen voor de indeling ... Sipaliwini **en** Ruraal (overige districten)'.

Pagina 127

In alinea één regel 15-16 staat 'Uit praktisch oogpunt... naar een urbane, rurale en binnenlandse regio'. Dit moet zijn 'Uit praktisch oogpunt... naar urbane, rurale **en** binnenlandse regio's'.

Pagina 130

In paragraaf 2, regel 12 staat '(zie §4: Beoordeling migratiedata in Suriname)'.

Dit moet zijn '(zie **§3**: Beoordeling migratiedata in Suriname)'.

Pagina 131

In alinea twee regel 3 staat 'dataonbekend'. Dit moet zijn 'data onbekend'.

Pagina 132

In paragraaf 4 punt b staat 'dooremigratie'. Dit moet zijn 'door emigratie'.

Pagina 155

In alinea 2 regel 2 staat 'zes volkstellingen'. Dit moet zijn 'zeven volkstellingen'.

Pagina 255

Tabel 3 vervangen met onderstaande tabel.

Tabel 3 Percentage huishoudens naar huishoudomvang en district, 2004 en 2012

District		Aantal personen in procenten							Gemiddeld aantal Personen huishouden per
		1	2	3	4	5	6	7+	
Paramaribo	2004	14,2	17,0	17,0	18,0	13,3	7,7	13,0	4,1
	2012	15,8	17,1	18,1	17,8	11,2	8,2	11,8	3,9
Wanica	2004	9,3	14,7	16,8	21,9	17,3	9,4	10,6	4,1
	2012	11,0	14,5	18,3	20,6	14,4	9,2	11,9	4,1
Nickerie	2004	12,4	16,3	18,4	20,8	14,9	8,3	8,9	3,8
	2012	15,4	19,3	20,0	19,9	25,4			3,5
Coronie	2004	30,7	19,0	15,3	11,3	9,1	7,0	7,6	3,1
	2012	31,2	17,0	15,9	13,9	8,3	13,7		3,1
Saramacca	2004	14,9	16,2	16,4	20,0	16,9	7,9	7,7	3,7
	2012	15,0	18,1	17,8	20,4	14,1	15,0		3,7
Commewijne	2004	10,0	15,8	19,4	21,9	15,8	9,4	7,6	3,8
	2012	12,9	16,9	19,6	20,7	13,4	16,5		3,8
Marowijne	2004	15,7	15,7	14,7	15,0	11,3	10,1	17,7	4,2
	2012	17,8	14,6	14,4	14,0	11,4	9,6	18,2	4,2
Para	2004	14,9	14,5	14,2	16,8	12,6	10,0	17,0	4,2
	2012	14,9	13,2	16,3	16,2	12,2	27,3		4,3
Brokopondo	2004	28,5	14,6	13,4	10,3	8,3	7,8	16,9	3,8
	2012	32,7	14,0	12,6	11,4	9,2	8,1	12,0	3,4
Sipaliwini	2004	30,5	16,7	13,2	10,1	9,5	6,5	13,4	3,4
	2012	28,9	14,8	13,6	12,6	8,7	8,7	12,7	3,6
Totaal	2004	15,0	16,2	16,5	18,1	13,7	8,2	12,2	3,9
	2012	16,3	16,2	17,6	18,0	11,9	8,4	11,6	3,9

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname, bewerkt

Pagina 261

Tabel 5 kolom 2 moet zijn:

Grens (G)
$G \leq 0,33$
$0,33 < G \leq 0,5$
$0,5 < G \leq 0,8$

Pagina 261

Na regel 6 in alinea één moet de volgende zin worden toegevoegd ‘Helaas is er geen steekproef beschikbaar uit de data van 2004’.

Pagina 262

Tabel 6 vervangen met onderstaande tabel

Tabel 6: Percentage huishoudens naar type overbewoning in Suriname, 2004 en 2012

District	2012		
	EO	GO	LO
Paramaribo	2,98	10,56	25,84
Wanica	3,43	11,72	29,83
Urbain	3,13	10,94	27,16
Nickerie	1,41	7,07	20,67
Coronie	1,59	5,56	20,63
Saramacca	3,47	9,63	26,40
Commewijne	2,29	10,4	24,90
Para	9,23	27,31	44,44
Ruraal	3,47	12,01	27,24
Marowijne	8,60	24,88	43,49
Brokopondo	15,94	37,41	51,96
Sipaliwini	23,18	48,72	59,08
Binnenland	17,59	40,30	53,64
Totaal	5,24	15,21	30,82

(Bron: 10%-Streekproeftrekking van Censusedata 2004 en 2012)

EO= Extreme overbewoning, GO= Gematigde overbewoning en LO= Lichte overbewoning

Pagina 310

In figuur 3 staat 'hindoestaan'. Dit moet zijn 'Hindostaan'

Pagina 333

In alinea drie regel 5 staat 'totaalaantal. Dit moet zijn 'totaal aantal'.

Pagina 342

In tabel 7 kolom 2 staat '2004'. Dit moet zijn '2012'.

Pagina 359

In alinea één regel 1 staat 'Figuur 2 geeft aan...bevolking'. Dit moet zijn 'Figuur 1 geeft aan...bevolking'.

Pagina 395

Onder figuur 3 staat 'Bron: Census 2012 Districtsresultaten volume III Marowijne-Brokopondo-Sipaliwini'. Dit moet zijn

'Bron: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en/index3.html>'.

Pagina 412

In alinea 2 regel 3 staat 'Van 1995 tot haar pensionering...deze afdeling'. Dit moet zijn 'Van **2005** tot haar pensionering...deze afdeling'.

MOZAÏEK VAN HET SURINAAMSE VOLK

**VOLKSTELLINGEN IN DEMOGRAFISCH,
ECONOMISCH EN SOCIAAL PERSPECTIEF**

Redactie
Jack Menke

**MOZAÏEK VAN HET SURINAAMSE VOLK:
VOLKSTELLINGEN IN
DEMOGRAFISCH, ECONOMISCH EN SOCIAAL
PERSPECTIEF**

Redactie Jack Menke

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
J. Marten W. Schalkwijk en Iwan Sno	
INTRODUCTIE	4
Jack Menke	
DEEL 1 VOLKSTELLINGEN	12
1. BEVOLKING EN VOLKSTELLINGEN IN REGIONAAL PERSPECTIE	13
JACK MENKE	
2. VOLKSTELLINGEN IN SURINAME 1921-2012: HISTORIE, INSTITUTIONELE STRUCTUUR, METHODE EN CONCEPTUELE BENADERINGEN	25
Reynold Simons	
DEEL 2 DEMOGRAFIE, ETNICITEIT EN RELIGIE	49
3. DEMOGRAFIE: NATUURLIJKE GROEI VAN DE BEVOLKING	50
IWAN SNO EN EDITH J. RITFELD	
4. RAS EN ETNICITEIT IN VOLKSTELLINGEN VAN SURINAME	76
JACK MENKE EN IWAN SNO	
5. BINNENLANDSE EN BUITENLANDSE MIGRATIEPATRONEN 2004-2012	95
FALLON K. LAMBERT, J. MARTEN W. SCHALKWIJK EN EDITH J. RITFELD	
6. RELIGIE IN SURINAME: DEMOGRAFISCHE VERANDERINGEN TUSSEN 1971 EN 2012	112
KIRTIE ALGOE EN JAÏR SCHALKWIJK	
7. ALLEENSTAANDEN EN SAMENWONENDEN: DE BEVOLKING NAAR BURGERLIJKE STAAT	132
J. MARTEN W. SCHALKWIJK EN EDITH J. RITFELD	
DEEL 3 GEZONDHEID EN ONDERWIJS	148
8. GEZONDHEID IN SURINAME: EEN ANALYSE VAN CHRONISCHE AANDOENINGEN, BEPERKINGEN EN SPORTEN IN 2012	149
CHRISTEL C.F. ANTONIUS-SMITS	
9. ONDERWIJS IN SURINAME: EEN ANALYSE VAN DE CENSUSRESULTATEN 2004 EN 2012	169
JAÏR SCHALKWIJK	
DEEL 4 WONEN EN LEEFMILIEU	185
10. HUISHOUDENS IN SURINAME: EEN ANALYSE VAN DE WOONSITUATIE GEBASEERD OP DE RESULTATEN VAN CENSUS 2004 EN CENSUS 2012	186
ANJALI DE ABREU-KISOENSING, ROSITA SOBHE EN GIJS DEKKERS	
11. HUISVESTING IN SURINAME: EEN ANALYSE VAN DE RESULTATEN VAN CENSUS 2012	203
ANGELIKA NAMDAR EN NAOMI CAUPAIN	
12. DE WOONSITUATIE VAN SURINAAMSE MANNEN EN VROUWEN: EEN ANALYSE VAN GENDERVERHOUDINGEN IN CENSUS 2012	222
MARINA DENZ-DE BIES EN FALLON K. LAMBERT	
DEEL 5 WERKGELEGENHEID, MATERIËLE WELVAART EN LOKALE ONTWIKKELING	240
13. WERKGELEGENHEID IN SURINAME VAN 2004 TOT 2012	241
JO-ANN D. KEENSWIJK-FUNG A LOI, MIRELLA NANKOE EN ROSITA SOBHE	
14. MATERIËLE WELVAART EN ARMOEDE ONDER HUISHOUDENS	263
ROSITA SOBHE, ANJALI DE ABREU-KISOENGINH EN GIJS DEKKERS	
15. LOKALE ONTWIKKELING: TRENDS IN BROKOPONDO EN SIPALIWINI 2004-2012	285
MAYRA SUMTER EN MIRELLA NANKOE	

OVER DE AUTEURS.....	305
ANNEX 1 LIJST VAN AFKORTINGEN	308
ANNEX 2 BEGRIPPENLIJST	311

Voorwoord

Dit boek is het product van een goede samenwerking tussen het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) en de Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS). Bij de AdeKUS werd de kar getrokken door het Institute for Graduate Studies & Research (IGSR). Het ABS en het IGSR tekenden op 25 april 2013 een Letter of Understanding en een intentieverklaring om samen onderzoeksresultaten te analyseren en publiceren.

Als onderdeel van de nieuwe samenwerking stelde het ABS een steekproef van 10% uit de Census 2004 ter beschikking van het IGSR. Op 20 oktober 2014, tijdens een persconferentie op het ABS-hoofdkantoor, voegde het ABS daar een meeromvattende 10%-steekproef uit Census 2012 aan toe. Daarna raakte de boekproductie in een stroomversnelling.

Het idee was eerst om een boek te schrijven met nadere analyses van de meest actuele gegevens waarover het ABS beschikte, namelijk de data van de volkstelling 2012. Het boek moest de analyses van deze data vertalen naar een breder publiek, zodat er meer gebruik zou worden gemaakt van deze waardevolle informatie. Bij verdere besprekingen werd geopperd dat het interessant zou zijn om de data van 2012 te vergelijken met die van 2004, om - hopelijk - wat trends zichtbaar te maken. Er zijn eerst onderwerpen geïdentificeerd die een goed beeld geven van de Surinaamse samenleving. De analyses moesten ook bruikbaar zijn voor studenten en docenten op de middelbare school en/of in het hoger onderwijs. Zij zouden dan kunnen putten uit Surinaamse voorbeelden en niet alleen uit buitenlandse literatuur. Het boek heeft in dit opzicht dus ook een educatief doel.

Nadat de onderwerpen waren geselecteerd, moesten er schrijvers worden gezocht. Hier was het doel om vooral jonge c.q. minder ervaren auteurs uit te nodigen en te stimuleren, om zo nieuwe schrijvers te vormen en beginnende schrijvers meer ervaring te laten opdoen. Een aantal ervaren auteurs zou meelesen en feedback geven. Om onderlinge discussies te stimuleren en expertise samen te brengen, zijn meerdere schrijvers per hoofdstuk aangewezen. De schrijvers zijn gezocht binnen het ABS, het IGSR en onder promovendi en docenten van de universiteit. Vanuit het team hebben Anjali De Abreu-Kisoensingh (ABS) en Mirella Nankoe (IGSR) de contacten gecoördineerd en gemonitord.

Wij zijn trots op iedereen die zich heeft ingezet om dit boek tot stand te brengen. Via regelmatige besprekingen in grote en kleine groepen, feedback van mensen met meer ervaring, en inschakeling van extra meelezers en 'editors', is het gelukt om deze publicatie te realiseren. Jack Menke heeft de lastige taak op zich genomen om als 'editor' de losse hoofdstukken te stroomlijnen tot één geheel, wat zeker niet gemakkelijk was. De tekst is op Nederlands gecontroleerd en waar nodig bijgeschaafd. De Inter-American Development Bank werd bereid gevonden om de publicatie mede te financieren.

Dit project bleek uiteindelijk een grotere klus dan wij oorspronkelijk voor ogen hadden en vooral beginnende schrijvers waren af en toe de wanhoop nabij. Gelukkig hebben zij niet opgegeven, waardoor het proces tot een goed einde is gebracht.

Dit voor Suriname unieke en belangrijke boek ligt nu voor u. Wanneer het u meer inzicht geeft in de Surinaamse samenleving, zijn wij helemaal tevreden!

Paramaribo, juli 2016

J. Marten W. Schalkwijk (Hoogleraar Sociale Verandering en Ontwikkeling) en Iwan Sno (directeur ABS)

Introductie

Jack Menke

De eerste volkstellingen werden in de Oudheid gehouden. Hierbij speelden militaire, fiscale en economische motieven. Evenals in andere koloniën hield het koloniaal regime in Suriname volkstellingen, waarbij men militaire en economische informatie tot doel had en daarnaast ook inzicht wilde hebben in demografische, sociaal-culturele en vooral de aantalsverhoudingen tussen “rassen” en groepen. De officiële statistieken in hedendaagse samenlevingen vinden hun oorsprong in volkstellingen en bieden de mogelijkheid om de omvang, de samenstelling en de leefsituatie van de bevolking gedetailleerd te beschrijven.

Naast het beschrijven van demografische kenmerken bieden volkstellingen ook de mogelijkheid voor het verder analyseren van de bevolking naar diverse culturele, sociale en economische aspecten. Tegenwoordig is voor de planning, maar bovenal voor het identificeren en kunnen oplossen van vele structurele en actuele vraagstukken in samenlevingen zoals Suriname, er behoefte aan het toegankelijk maken van goede en betrouwbare bevolkingsdata. Tegen deze achtergrond besloten het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) en het Institute for Graduate Studies and Research (IGSR) samen te werken bij het analyseren en publiceren van onderzoek dat gebaseerd is op census- en andere data. Binnen het kader van een in 2014 gesloten samenwerkingsovereenkomst is dit de eerste publicatie. Hieraan is bijgedragen door deskundigen van het ABS, het IGSR en andere instituten van de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) in Suriname houdt periodiek volkstellingen en publiceert de resultaten daarvan in verschillende publicaties met - doorgaans gedetailleerde - statistische informatie. Uit deze volkstellingen of censussen komt een bijzondere categorie publicaties voort. Volkstellingen leveren de meest volledige en betrouwbare data over uiteenlopende aspecten van de bevolking. Dit overzichtelijke boek wil veel meer dan volledige en betrouwbare data presenteren; het bevat analyses met statistische informatie over structurele en actuele vraagstukken van de bevolking in Suriname en - nog belangrijker - onderwerpt de samenleving aan een kritische beschouwing. Hierdoor kunnen grondpatronen en trends in de samenleving aan het licht worden gebracht.

Dit boek richt zich in de eerste plaats op de belangrijkste resultaten van de twee laatste volkstellingen die in 2004 en 2012 in Suriname zijn gehouden. De analyses van belangrijke problemen en onderwerpen zijn gebaseerd op een 10%- steekproef van de censusdata die het ABS via het IGSR beschikbaar heeft gesteld aan de auteurs. In enkele hoofdstukken is gebruik gemaakt van data uit eerdere volkstellingen dan die van 2004 en 2012, waarbij zelfs teruggegaan is naar de eerste algemene census van 1921 en de tweede van 1950. Naast censusdata en-rapporten van het ABS zijn enkele andere belangrijke databronnen gebruikt. Hier onder vallen Americas Barometer (VanderBilt University USA), Multiple Indicator Cluster Survey (Unicef & Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting), politieke opiniepeilingen, publicaties van multilaterale organisaties (WHO en Verenigde Naties), data van het Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB), het Bureau Openbare Gezondheidszorg (BOG), censuspublicaties van andere landen, rapporten van Ministeries in Suriname en koloniale verslagen. Met het toevoegen van andere databronnen dan censusdata door sommige auteurs, zijn de analyses niet alleen verrijkt, maar reiken deze ook verder dan de gangbare censusthema's.

Om een breder publiek te bereiken dan uitsluitend wetenschappelijk geschoolden, zijn de analyses in de meeste hoofdstukken zo eenvoudig mogelijk gehouden. Er is beoogd om belangrijke delen toegankelijk te maken voor studenten in de eindfase van het middelbaar onderwijs. Er zijn slechts enkele hoofdstukken waarin de analyse verder gaat dan eenvoudige frequentietabellen en grafieken. Het gaat hier om de hoofdstukken over demografie en armoede waar er statistische analyses met meer dan twee variabelen zijn toegepast.

Thema's en opbouw

Het boek telt vijftien hoofdstukken. Deze zijn onderverdeeld in vijf hoofdthema's, die samenvallen met de vijf delen van deze publicatie:

- Volkstellingen
- Demografie, etniciteit en religie
- Gezondheid en onderwijs
- Wonen en leefmilieu
- Werkgelegenheid, materiële welvaart en lokale ontwikkeling.

In deel I worden volkstellingen nationaal en regionaal besproken. Het eerste hoofdstuk besteedt aandacht aan volkstellingen in regionaal perspectief. Om de verschillen in context en het karakter van volkstellingen te verduidelijken, wordt Suriname met zijn buurlanden - Brazilië, Frans-Guyana en Guyana - vergeleken. Jack Menke plaatst in het eerste hoofdstuk basisgrootheden van volkstellingen in elk van deze landen in geografisch, demografisch en maatschappelijk perspectief. Er blijken opvallende demografische, economische en sociaal-culturele verschillen te zijn tussen de landen. Zo heeft Frans-Guyana op het Zuid-Amerikaanse continent de kleinste bevolking, maar wel de grootste bevolkingsgroei. In alle vier landen verschilt de bevolkingsdichtheid aanmerkelijk per regio. Vergeleken met de andere drie landen heeft Brazilië een betrekkelijk hoge bevolkingsdichtheid. Guyana verhuult in de volkstelling etniciteit als culturele factor, terwijl in Suriname etniciteit juist openlijk wordt gehuldigd. In Brazilië is huidskleur en in de tweede plaats etniciteit gangbaar voor het indelen van de bevolking naar culturele en biologische kenmerken, terwijl Frans-Guyana alleen de nationaliteiten registreert. De variaties tussen Suriname en haar buurlanden geven eens te meer aan dat verschillen in de historische, demografische en geografische contexten van invloed zijn op het karakter en de inhoud van volkstellingen.

Reynold Simons maakt in het tweede hoofdstuk van deel I een diepgaande analyse van volkstellingen in Suriname vanaf 1921. Hij betoogt dat de gekozen begrippen, definities en categorieën van grote invloed zijn op de inhoudelijke resultaten en conclusies. Er wordt een vergelijkend overzicht gegeven van de verschillende volkstellingen met de focus op de technische opzet, betrouwbaarheid, begripsvorming, dataverzameling en -verwerking, het wettelijk kader, de publicatie en de communicatie met de samenleving. Simons betoogt dat met de herstart van de Volkstelling in 2003 een fundament is gelegd voor de duurzame ontwikkeling van een hoeksteen van ons statistisch apparaat en er sindsdien op vrijwel alle fronten vooruitgang is geboekt. Hij gaat vervolgens in op de uitdagingen, zoals de institutionele ontwikkeling, de methoden, de conceptuele vraagstukken en het intensiever gebruik en de diepgaande analyse van het materiaal. Bijzondere aandacht verdient de verbetering van de telling van de woon- en leefsituatie van de in stamverband wonende Surinamers in moeilijk toegankelijke gebieden. In dit verband geeft hij aan dat in de Volkstelling van 1964 de gegevens over de omvang en kenmerken van de "marronbevolking" zijn beïnvloed door verschillen in de richtlijnen tussen de 'beperkte' en 'gewone' telling. De auteur beveelt aan dat er in de toekomst goed doordachte methodisch-technische benaderingen noodzakelijk zijn om de in stamverband levende bevolking betrouwbaar in kaart te kunnen brengen.

Demografie, etniciteit en religie

Deel II *Demografie, etniciteit en religie* opent met het hoofdstuk *Demografie: natuurlijke groei van de bevolking*. Iwan Sno en Edith J. Ritfeld analyseren het verschil tussen het aantal geboren en het aantal gestorven van de bevolking van Suriname. Zij betogen dat de totale groei van de bevolking wordt bepaald door natuurlijke groei (verschil tussen geboorte en sterfte) en het migratiesaldo. De totale bevolking van Suriname groeide van 1921 tot 2012 met meer dan 400%, en wel van 107.723 naar 541.638. Deze groei verliep niet monotoon. In de periode 1972-1980 nam de bevolkingsomvang zelfs af, vooral vanwege het negatieve migratiesaldo door emigratie. Hieruit blijkt ook het samenspel tussen de natuurlijke groei en het migratiesaldo, de twee componenten van bevolkingsgroei. De analyse van de bevolkingsgroei per district in de periode 2004-2012 laat zien dat de bevolking van

Wanica, Para en Commewijne het sterkst groeide. Daarentegen nam de bevolking van Paramaribo en Nickerie af. In de periode 1921-2012 vertoonden zowel de sterfte als de vruchtbaarheid een dalende trend. In de districten Para, Brokopondo en Sipaliwini werd in 2012 het hoogste vruchtbaarheidscijfer vastgesteld. Deze groei in de binnenlanddistricten (Sipaliwini en Brokopondo) wordt in het hoofdstuk over ras en etniciteit in verband gebracht met etniciteit, waarbij de forse groei van de Marrons opvalt vooral door het hoge geboortecijfer.

Jack Menke en Iwan Sno stellen in het hoofdstuk *Ras en Etniciteit in volkstellingen van Suriname* dat in de census van 1964 het classificatieprincipe van de bevolking veranderde van ras naar etniciteit. Hierna werden definities van sommige etnische categorieën vaker gewijzigd. De betekenis van het woord Creool onderging de meeste wijzigingen. Na een brede definitie in de volkstellingen van 1950 tot en met 1971 werd in de volkstelling van 2004 het begrip Creool versmald door het begrip Gemengd apart te registreren. De volkstelling van 2012 zorgde voor een verdere versmalling van de definitie Creool doordat personen zich ook konden identificeren als Afro-Surinamer. Mede door deze versmalling zien we in de volkstelling van 2012 een procentuele daling van de groep Creool. Daarentegen nam de categorie Gemengd van 2004 tot 2012 in procenten toe. De enorme groei van de Marrons tussen 2004 en 2012 wordt enerzijds verklaard door het hoge geboortecijfer in deze groep, en anderzijds door het nettoresultaat van emigratie en sterfte, 'category jumping' en 'locatie onbekend'. Uitgaande van een brede definitie van Creool (met inbegrip van gemengd) vormen Creolen de grootste groep aan het eind van de periode 1950 – 2012. Hindostaan en Marron staan achtereenvolgens op de tweede en derde plaats. Wanneer Creool in de brede betekenis de grootste is, dan is dit resultaat afhankelijk van de gebruikte definitie en dus betrekkelijk. Immers, bij het hanteren van een smallere definitie van Creool in de volkstelling van 2012 zien we een forse procentuele daling van deze groep, met als gevolg dat deze op de vierde plaats komt te staan. Het afwisselend verbreden en versmallen van etnische categorieën duidt eens te meer op de contextgebondenheid van etniciteit en haar vloeiende karakter. Het is daarom belangrijk om bij een begripsmatige en/of statistische analyse van etnische categorieën, de theoretische invalshoek en de definitie van etniciteit expliciet aan te geven.

In het hoofdstuk *Binnenlandse en buitenlandse migratiepatronen 2004-2012* betogen Fallon K. Lambert, J. Marten W. Schalkwijk en Edith J. Ritfeld dat in de geschiedenis van de buitenlandse migratie Suriname gedurende lange perioden een immigranten overschot heeft gehad. Rond de onafhankelijkheid in 1975 verandert dit in een enorm overschot aan emigranten met als gevolg een negatief migratiesaldo. Vanaf 2006 ontstaat er weer een positief migratiesaldo, wat vooral door de economische groei in Suriname beïnvloed lijkt te zijn. Volgens de volkstellingen van 2004 en 2012 bezat 93% de Surinaamse nationaliteit en 7% de buitenlandse nationaliteit. In de periode 2004-2012 blijken immigranten met de Nederlandse nationaliteit de grootste groep, gevolgd door degenen met de Chinese nationaliteit. Verder zijn er substantiële aantallen met de Braziliaanse, Surinaamse en Guyanese nationaliteit. De natuurlijke aanwas van de bevolking was in de periode 2004-2012 van grotere invloed voor de bevolkingsgroei dan de migratie. Geen enkele groep immigranten maakte volgens de volkstellingen meer dan 2% van de bevolking uit. Dit zou iets hoger kunnen uitvallen, wanneer illegale buitenlanders beter geregistreerd zouden worden en wanneer de aantallen genaturaliseerde personen hierbij opgeteld zouden worden. Verder onderzoek naar de nationaliteit van in- en uitreizende personen die formulieren aan de grenzen hebben ingevuld evenals illegaal binnengekomen personen kunnen een beter inzicht geven in de rol van migratie op de bevolkingsgroei.

Wat betreft de binnenlandse migratie blijkt een redelijke mobiliteit met een gemiddelde van 11% verhuizing van de bevolking naar een ander district tussen de twee volkstellingen. De meeste personen verhuisden uit het binnenland en de rurale districten naar het urbane gebied met een opvallend groot aandeel in de leeftijdsgroep van 15-29 jaar. Het aandeel van de bevolking bleef in elk der drie gebieden in 2004 en 2012 vrij constant met 66% tot 67% in het urbane gebied, 20% tot 21% in het rurale gebied en 13% in het binnenland. Voor een gedegen migratiebeleid dienen het Centraal

Bureau voor Burgerzaken, het Algemeen Bureau voor de Statistiek en de overige betrokken instanties hun activiteiten goed op elkaar af te stemmen, met meer aandacht voor de dataverzameling en -verwerking van de buitenlandse en binnenlandse migratie.

In het hoofdstuk *Religie in Suriname: demografische veranderingen tussen 1971 en 2012* analyseren Kirtie Algoe & Jair Schalkwijk de demografische veranderingen van christenen, hindoes en moslims in Suriname, het land met de grootste religieuze diversiteit van Zuid-Amerika. In deze periode is het aandeel van christenen enigszins toegenomen, en dat van hindoes en moslims enigszins afgenomen. Deze veranderingen worden verklaard door vruchtbaarheid, migratie en bekering. Bekering en migratie hebben de procentuele groei van de christenen tussen 1971 en 2012 het meest beïnvloed. Dit komt duidelijk tot uiting bij het volle evangelie, de snelst groeiende denominatie bij de christenen. De toegenomen aanhang van volle-evangeliekerken is ten koste gegaan van de traditionele christelijke kerken en andere religies zoals winti. Ook draagt de immigratie van onder meer Brazilianen en Haïtianen bij aan de procentuele groei van christenen.

Verdere analyse van de demografische veranderingen laat zien dat er een procentuele afname is van de ahmaddiyya's bij de Moslims, wat vooral te maken heeft met de trek van Javanen naar de evangelische kerken. Een ander mogelijke verklaring voor de afname van ahmadiyya's is de gewijzigde registratie van de javanisten, die in de census van 1971 waren ondergebracht bij deze groep, maar in 2012 als javanisten zijn geregistreerd. Bekering heeft ook de demografische verandering van hindoes tussen 1971 en 2012 enigszins beïnvloed, waarbij de toename van Hindostaanse christenen vooral ten koste is gegaan van de ariërs.

Het hoofdstuk *Alleenstaanden en samenwonenden: de bevolking naar burgerlijke staat* door J. Marten W. Schalkwijk & Edith J. Ritfeld, betreft een analyse van diverse aspecten van de burgerlijke staat en het samenwoningsverband in verschillende volkstellingen. Er worden belangrijke kenmerken van de bevolking van 15 jaar en ouder - waar onder leeftijd, geslacht, etniciteit en godsdienst - verbonden met de burgerlijke staat. Door verschillende volkstellingen te vergelijken, wordt de groei of afname van diverse groepen zichtbaar gemaakt. Er is een onderscheid gemaakt tussen het huwelijk, het concubinaat en het verbond, een samenlevingsvorm die tegenwoordig minder voorkomt. Het blijkt dat het wettelijk huwelijk nog steeds het grootste aandeel heeft binnen de samenwoningsverbanden, maar in de loop der jaren is afgenomen. Daarentegen blijkt het concubinaat terrein te winnen. Hierbij vallen de grote verschillen op in de burgerlijke staat en samenwoningsverbanden tussen de etnische groepen, maar ook naar godsdienst en leeftijd.

Gezondheid en onderwijs

Deel III *Gezondheid en onderwijs* bevat twee hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk analyseert Christel Antonius-Smits de gezondheid in Suriname. Zij brengt treffend tot uitdrukking dat de gezondheidsproblematiek in een brede maatschappelijke context moet worden geplaatst: *'Gezondheid is de grootste schat' – maar binnen de context van de moderne consumptiemaatschappij die in steeds toenemende mate gekenmerkt wordt door een overvloed aan calorierijk voedsel en een structureel gebrek aan beweging lijkt deze 'schat' voor steeds meer mensen onbereikbaar te worden.* Tegen deze achtergrond beschrijft en verklaart de auteur de chronische aandoeningen, beperkingen en sporten. De analyse op basis van de Census 2012 en aanvullende data van het BOG wijst uit dat minder dan een kwart van de Surinaamse bevolking van vier jaar en ouder een sport beoefent. Het aandeel van sportbeoefenaars onder vrouwen is opvallend lager dan bij mannen. De drie meest voorkomende zelfgerapporteerde chronische aandoeningen zijn in volgorde van belangrijkheid hoge bloeddruk, diabetes mellitus en hart- en vaatziekten. Deze aandoeningen nemen toe met de leeftijd. In Suriname is er evenals in andere samenlevingen een groot verschil tussen de zelfrapportage (die veel lager ligt) en medisch vastgestelde gevallen van hoge bloeddruk en diabetes mellitus. Dit blijkt uit de cijfers van het ministerie van Volksgezondheid voor deze aandoeningen die voor de leeftijdsgroep 15-65 twee maal hoger liggen dan wat de censusdata van 2012 aangeven. Voorts is de onderrapportage onder mannen hoger dan bij vrouwen. Mannen bezoeken in vergelijking met vrouwen minder vaak de

dokter, waardoor er bij een geringer deel een medische diagnose is vastgesteld op hoge bloeddruk en/of diabetes mellitus. Dit verklaart ook waarom het percentage onder mannen lager is dan onder vrouwen.

Jair Schalkwijk geeft een beschouwing van het onderwijs in Suriname aan de hand van de censusresultaten 2004 en 2012. Het onderwijsniveau in Suriname blijkt in deze periode enigszins vooruit te zijn gegaan, maar er zijn verschillen tussen groepen en regio's. Qua opleidingsniveau boekten vrouwen meer vooruitgang dan mannen. Er zijn ook opvallende verschillen tussen de districten, waarbij vooral de achterstand van het binnenland in het oog springt. Het onderwijsniveau is enigszins gestegen, maar de overgrote meerderheid van de Surinaamse bevolking heeft ten hoogste het VOJ-onderwijsniveau doorlopen. Investerings in het onderwijs vormen een belangrijke voorwaarde voor het verwerven van een goed inkomen, een goede positie op de arbeidsmarkt, en een beroep met een hogere status. De auteur concludeert dat er meer geïnvesteerd moet worden in het onderwijs, en vooral in aspecten die de kwaliteit van het onderwijs kunnen verhogen. Hierdoor kan onderwijs in Suriname, evenals in andere landen, de motor worden voor vooruitgang.

Wonen en leefmilieu

Wonen en leefmilieu, het vierde deel, belicht in drie hoofdstukken achtereenvolgens de de bevolkingsdichtheid en overbewoning, de huisvestingssituatie en het leefmilieu, en de woonsituatie vanuit een genderperspectief. In het eerste hoofdstuk definiëren Anjali De Abreu-Kisoensingh, Rosita Sobhie en Gijs Dekkers overbewoning als de mate waarin huishoudens of personen voldoende leefruimte hebben in hun woonverblijf. Er worden drie typen overbewoning onderscheiden: extreme overbewoning, gematigde overbewoning, en lichte overbewoning. Bij extreme overbewoning is het aantal kamers minder dan één derde van het aantal personen in het huishouden. Omgekeerd houdt dit in dat er minimaal drie personen per kamer zijn, waardoor deze definitie overeenstemt met de 'sufficient living area'-definitie van de Verenigde Naties. Bij gematigde overbewoning bedraagt het aantal kamers hooguit de helft van het aantal personen in het huishouden. En bij lichte overbewoning is het aantal kamers meer dan de helft van het aantal personen in het huishouden, maar minder dan 80% van het aantal personen in het huishouden. Op basis van deze typologie leeft in 2012 iets meer dan 5% van de huishoudens in een situatie van extreme overbewoning. Ongeveer 15% van de huishoudens heeft te maken met gematigde overbewoning, en bijna 31% van de huishoudens met lichte overbewoning. Het risico op overbewoning is vooral aanwezig in Paramaribo, Wanica, Nickerie, Brokopondo en Sipaliwini. Het risico op overbewoning is hoger in Wanica dan in Paramaribo. Verder zijn vooral in Brokopondo en Sipaliwini de overbewoningspercentages opvallend hoog. Ook hier zijn de risico's op extreme en gematigde overbewoning toegenomen. Lichte overbewoning blijkt in meer dan de helft van de Surinaamse huishoudens voor te komen. Tenslotte blijkt het risico op overbewoning tussen 2004 en 2012 te zijn toegenomen.

In het tweede hoofdstuk analyseren Angelika Namdar & Naomi Caupain, op basis van de censusdata van 2004 en 2012, de huisvestingssituatie en het leefmilieu in Suriname. Als aanloop wordt het overheidsbeleid onder de loep genomen en worden de definities van de begrippen woningnood en woningbehoefte kritisch beschouwd. De woningbehoefte in Suriname wordt vastgesteld aan de hand van het woningtekort, de vervangings- en de verbeteringsbehoefte in de woningvoorraad, de demografische ontwikkelingen, en de toename van het aantal huishoudens. De uitgevoerde analyse gaat uit van criteria voor adequate huisvesting van het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten: de toegankelijkheid tot veilig drinkwater, sanitaire voorzieningen, energie, transport, werkgelegenheid binnen een bereikbare radius, een gezonde leefomgeving en bescherming tegen criminaliteit. De analyse op basis van deze criteria wijst uit dat ondanks een schrijnend woontekort, het leefmilieu in Suriname als goed kan worden beoordeeld.

Marina Denz-de Bies en Fallon K. Lambert beschouwen vanuit een genderperspectief de woonsituatie van Surinaamse mannen en vrouwen in 2012. Met behulp van kruispuntdenken worden de eigendomsverhoudingen blootgelegd tussen Surinaamse mannen en vrouwen in rurale en urbane gebieden. Kruispuntdenken wil de complexiteit van diverse factoren vatten en de wijze waarop deze sociaal worden geconstrueerd, en richt zich daarom op meer dan twee verklarende factoren. Het gaat om factoren zoals de invloed van gender, nationaliteit, etniciteit, familiesysteem, seksuele voorkeur, religie en leeftijd. In urbane gebieden bezitten Hindostaanse mannen en vervolgens Creoolse vrouwen de meeste eigendomswoningen. In rurale gebieden beschikken Marronvrouwen over de meeste eigendomswoningen. Naar etniciteit bezitten Inheemse mannen en vrouwen relatief veel minder eigendomswoningen dan de andere groepen. De verschillen in eigendomsverhoudingen worden vooral verklaard door het familiesysteem: het patriarchale patroon bij de Hindostanen en het matrifocale familiesysteem bij Marrons. Voorts is bij Creolen en Marrons een groter aandeel van door vrouwen geleide huishoudens van invloed, terwijl er ook een groter verschil is in opleidingsniveau tussen mannen en vrouwen.

Werkgelegenheid, materiële welvaart en lokale ontwikkeling

Deel V *Werkgelegenheid, materiële welvaart en lokale ontwikkeling* begint met het hoofdstuk over *Werkgelegenheid in Suriname van 2004 tot 2012*, waarbij Jo-Ann D. Keenswijk-Fung A Loi, Mirella Nankoe en Rosita Sobhie de structuur van de Surinaamse arbeidsmarkt in 2012, en de trends in de periode 2004 en 2012 analyseren. Mannen blijken de actieve deelname aan het arbeidsproces nog steeds te domineren wat tot uitdrukking komt in een participatieratio van 73,4% voor mannen tegenover 46,8% voor vrouwen. De participatieratio naar district loopt evenredig met de verdeling van de inwoners per district. Er is geen sprake van een over- of ondervetegenwoordiging, zoals dat bij geslacht en leeftijd mogelijk het geval is. De werkloosheid onder de economisch actieven concentreert zich voornamelijk bij de leeftijdsgroepen tussen 15 en 21 jaar. De meeste werkzamen zijn actief in de beroepsgroep 'elementaire beroepen'. De verdeling van de werkzamen naar de beroepsgroepen lijkt ook evenredig te zijn met de verdeling van het opleidingsniveau van de bevolking. De meeste werkzamen zitten in de bedrijfstakken Overheid en Handel. Werkzame mannen blijken sterk vertegenwoordigd in de sectoren overheid, handel en constructie, en vrouwen in de sectoren overheid, de handel en onderwijs.

In het tweede hoofdstuk wordt materiële welvaart belicht door Rosita Sobhie, Anjali De Abreu-Kisoensingh en Gijs Dekkers. Een huishouden wordt als arm beschouwd wanneer het onvoldoende of niet kan beschikken over essentiële materiële bezittingen om normaal te kunnen functioneren in de maatschappij. Aan de hand van de materiële bezittingen wordt het welstandsniveau van huishoudens in Suriname vastgesteld op basis van de data van Census 2012. Het blijkt dat 16% van de huishoudens in materiële armoede leeft, terwijl 53% een verhoogd risico heeft op materiële armoede. Een huishouden is materieel arm indien het niet of onvoldoende beschikt over essentiële materiële bezittingen om adequaat te kunnen functioneren in de samenleving. Huishoudens met verhoogd risico ontberen net als de arme huishoudens essentiële materiële bezittingen en/of voorzieningen, maar in mindere mate. Een diepgaande analyse van materiële armoede op districts- en landelijk niveau laat zien dat huishoudens in het binnenland het armst zijn. Dit wordt bevestigd door analyse op districtsniveau, waar Sipaliwini het enige arme district blijkt te zijn. De overige districten van het rurale gebied hebben een verhoogd risico op materiële armoede, terwijl Paramaribo en Wanica niet arm zijn.

Mayra Sumter en Mirella Nankoe buigen zich in het derde hoofdstuk van deel V over *Lokale ontwikkeling: trends in Brokopondo en Sipaliwini 2004-2012*. Lokale ontwikkeling is het vermogen van een gemeenschap om de kwaliteit van het leven te verbeteren door de economische en sociale omstandigheden in die gemeenschap te veranderen via eigen inbreng of met behulp van externe relaties. Lokale ontwikkeling wordt beschreven aan de hand van het traditioneel gezag, de gezondheidszorg,

huisvesting en het onderwijs. Naast de centrale overheid bepaalt het traditioneel gezag welke ontwikkelingsactiviteiten worden uitgevoerd in rurale en peri-urbane gebieden. Bij vergelijking van Sipaliwini en Brokopondo blijken beide districten toegang te hebben tot basisonderwijs, maar wel met verschillen in de organisatie per ressort. Er zijn meer hoger opgeleiden in Brokopondo dan in Sipaliwini, wat wordt toegeschreven aan de betere toegang tot hoger onderwijs in Brokopondo. Gezondheidszorg in de districten wordt verleend door de Stichting Medische Zending Primary Healthcare Suriname (MZ). De chronische ziekten in Brokopondo en Sipaliwini komen enigszins overeen, waarbij hoge bloeddruk het meest voorkomt in beide districten, gevolgd door hart- en vaatziekten en sikkcelcellen. Huisvesting heeft niet alleen te maken met een goed onderkomen, maar ook met de beschikbaarheid van basisvoorzieningen, zoals gezond drinkwater, elektriciteit en goede sanitaire voorzieningen. Onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting zijn de belangrijkste factoren die lokale ontwikkeling bepalen.

Dit boek met analyses binnen de vijf delen - volkstellingen; demografie, etniciteit en religie; gezondheid en onderwijs; wonen en leefmilieu; en werkgelegenheid, materiële welvaart en lokale ontwikkeling - beslaat een belangrijk deel van de sociale, culturele en economische werkelijkheid van Suriname. Door volkstellingen in een regionaal perspectief te plaatsen, worden verschillen in de context en het karakter van volkstellingen verduidelijkt. De analyses van census- en andere data in dit boek op nationaal niveau geven niet alleen een vollediger beeld van structurele en actuele problemen, maar brengen tevens grondpatronen en trends in de Surinaamse samenleving duidelijker aan het licht. Deze publicatie heeft hiermee naast het academisch belang ook een grote toegevoegde waarde voor een planmatig sociaal, cultureel en economisch beleid.

Referenties

Bureau of Statistics Guyana (2007). *The Cooperative Republic of Guyana. Population and Housing Census 2002. National Census Report*. Georgetown, Guyana: Bureau of Statistics Guyana.

Bureau of Statistics Guyana (2014). *Guyana Population and Housing Census 2012. Preliminary Report*. Georgetown, Guyana: Bureau of Statistics Guyana

Insee (2013). *Premiers Résultats N°93, Janvier 2013: Population légale 2010*. Cayenne, La Guyane: Institut national de la statistique et des études économiques.

Websites

Bureau of Statistics Guyana

Geraadpleegd van <http://www.statisticsguyana.gov.gy/census.html> op 17 december 2015.

Globo

Geraadpleegd van <http://g1.globo.com/brasil/noticia/2010/11/saiba-populacao-de-cada-cidade-segundo-o-censo-2010-do-ibge.html> op 7 november 2015.

Insee

Geraadpleegd van <http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/recensement/populations-legales/france-departements.asp?annee=2007> op 7 november 2015.

Insee

Geraadpleegd van <http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/recensement/populations-legales/france-departements.asp> op 7 november 2015.

Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística

Geraadpleegd van <http://www.ibge.gov.br/english/estatistica/populacao/censo2010/default.shtm>
op 7 november 2015.

Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística

Geraadpleegd van <http://www.ibge.gov.br/censo/revista.shtm> op 7 november 2015.

Statoids Arrondissements of French Guiana

Geraadpleegd van <http://www.statoids.com/ugf.html> 7 november 2015.

Worldbank

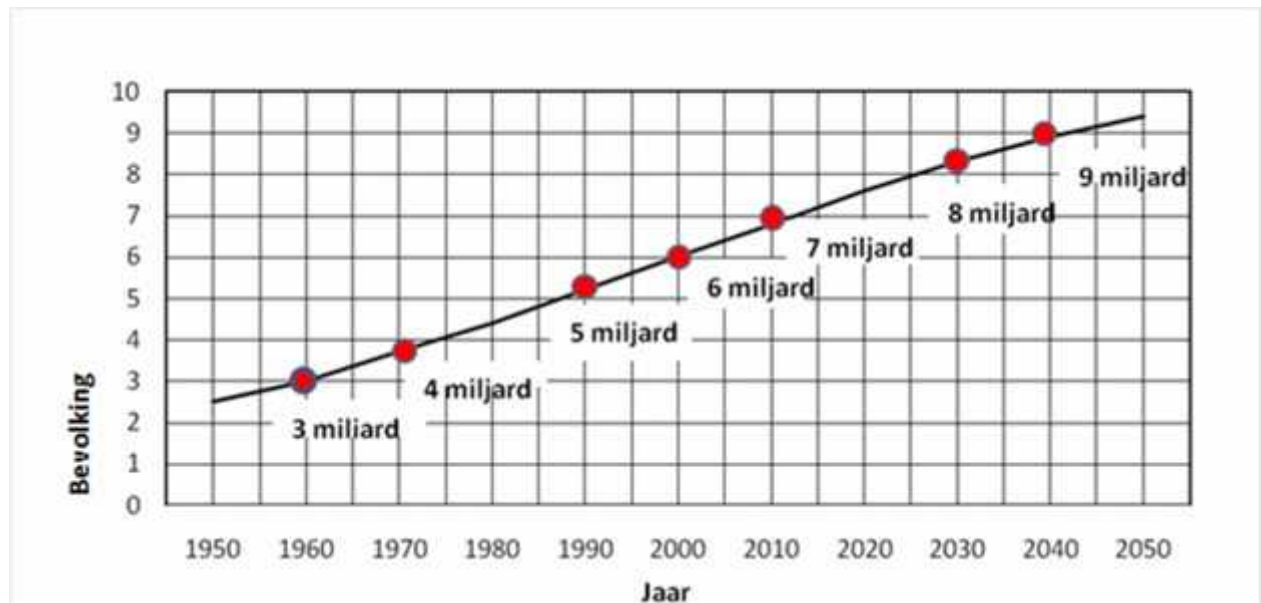
Geraadpleegd van <http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST/countries?display=default> op
24 december 2015

DEEL 1 VOLKSTELLINGEN

1. Bevolking en volkstellingen in regionaal perspectief

Jack Menke

In 2016 werd de wereldbevolking¹ geschat op 7.334.771.614 personen (U.S. Census Bureau, International Data Base). De wereldbevolking groeide tussen 1959 en 1999 van 3 miljard naar 6 miljard inwoners; een verdubbeling in 40 jaar. Projecties van het U.S. Census Bureau geven aan dat de wereldbevolking in de 21ste eeuw langzamer zal groeien. De groei van 6 miljard in 1999 naar 9 miljard zal worden bereikt in 2044 (Figuur 1). Dit betekent een groei van 50% in 45 jaar.

Bron: https://www.census.gov/population/international/data/worldpop/table_population.php, samengesteld door auteur

Figuur 1 Wereldbevolking 1950-2050

Zuid-Amerika is het op vier na meest bevolkte continent in de wereld. Volgens schattingen telden de 14 landen² van Zuid-Amerika 415 miljoen inwoners in 2015 (UN Population Division - Population Projection for 2015). In elk Zuid-Amerikaans land wordt periodiek een volkstelling gehouden. Om de betekenis en verschillende aspecten van volkstellingen te verduidelijken, geeft dit hoofdstuk een beknopt overzicht van volkstellingen in Suriname en zijn buurlanden: Brazilië, Frans-Guyana en Guyana.

Sedert de koloniale tijd worden er volkstellingen gehouden in Suriname en zijn buurlanden. In het verleden en ook recentelijk hebben diverse migratiebewegingen en -golven tussen Suriname en de buurlanden bijgedragen aan de huidige bevolkingssamenstelling van Suriname. Tussen deze landen zijn niet alleen overeenkomsten (zoals de koloniale plantage-economieën) maar ook verschillen - onder meer in bevolkingsomvang en -samenstelling. Ook verschillen de politieke status en het tijdstip van de staatkundige onafhankelijkheid, met de kanttekening dat Frans-Guyana nog een overzees departement is van Frankrijk met een koloniale status. Brazilië is een Federale Republiek en werd staatkundig onafhankelijk in 1822. Na de staatkundige onafhankelijkheid in 1966 werd Guyana in 1970 omgevormd tot een coöperatieve republiek (<http://www.constitution.org/cons/guyana.htm>). Suriname is sedert 1975 een onafhankelijke republiek. De verschillen tussen Suriname en zijn burens komen ook tot uitdrukking in kerncijfers van volkstellingen. Het leek ons nuttig om de resultaten van

¹ Mid-year population

² Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Columbia, Ecuador, Guyana, Paraguay, Peru, Suriname, Uruguay, Venezuela, Falklandeilanden (UK), Frans-Guyana. Niet meegeteld zijn South Georgia en de South Sandwich Islands (ten zuidoosten van de Falklandeilanden) waar ongeveer 20 mensen wonen.

recente volkstellingen in deze landen in regionaal perspectief te plaatsen. Wij nemen eerst de bevolkingsomvang en -groei onder de loep. Daarna volgt een beschouwing over de volkstellingen die in elk land zijn gehouden. Tenslotte wordt ingegaan op enkele demografische, geografische, economische en sociaal-culturele basiskennmerken van de bevolking.

1. Bevolking van Suriname en de buurlanden

Suriname heeft na Frans-Guyana de kleinste bevolking op het Zuid-Amerikaanse continent. Net als de andere twee Guyana's heeft ons land een kleine bevolking. Ook qua oppervlakte zijn de drie landen de kleinste van Zuid-Amerika. Suriname had volgens de census van 2012 een bevolking van 541.638, Guyana telde in dat jaar 747.884 inwoners, terwijl Frans-Guyana in 2010 een bevolking had van 229.040. Dit staat in schril contrast tot Brazilië, het dichtstbevolkte en grootste land van Zuid-Amerika, dat bijna de helft van het continent beslaat en waar 190.732.694 mensen woonden volgens de census van 2010. (<http://www.ibge.gov.br/english/estatistica/populacao/censo2010/default.shtm>).

Waarom is de bevolkingsomvang belangrijk en waarmee kan dit gegeven worden verbonden? Door de bevolkingsomvang op twee tijdstippen vast te stellen, kan de bevolkingsgroei worden bepaald. Zo groeide bijvoorbeeld de bevolking in Suriname van 1950-2012 met 205% en die van Guyana van 1946-2012 met 99%, terwijl die van Frans-Guyana van 1954-2010 met 840% toenam. Frans-Guyana telt de minste inwoners van Zuid-Amerika, maar heeft, vooral door de enorme immigratie, de snelst groeiende bevolking.

Tabel 1 Volkstellingen en bevolkingsomvang in Suriname en zijn buurlanden, 1946-2012

Censusjaar	Frans-Guyana	Guyana	Brazilië	Suriname
1946	25.499	375.701		
1950			51.944.397	177.788
1954	27.863			
1960		560.330	70.070.457	
1961	33.505			
1964				324.211
1970		701.718	93.139.037	
1972				379.607
1974	55.125			
1980		759.567	119.002.706	355.240
1982	73.022			
1990	114.678			
1991		723.673	146.825.475	
1999	157.213			
2000			169.799.170	
2001				
2002		751.223		
2004				492.829
2007	213.031			
2010	231.167		190.732.694	
2012	239.648	747.884		541.638
Groei abs*	214.149	372.183	138.788.297	363.850
Groei %	840%	99%	267%	205%

Bron: <http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/recensement/populations-legales/france-departements.asp?annee=2007>
<http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/recensement/populations-legales/france-departements.asp>

<http://www.statoids.com/ugf.html>
<http://www.ibge.gov.br/english/estatistica/populacao/censo2010/default.shtm>
<http://www.ibge.gov.br/censo/revista.shtm>
<http://g1.globo.com/brasil/noticia/2010/11/saiba-populacao-de-cada-cidade-segundo-o-censo-2010-do-ibge.html>
 Bureau of Statistics Guyana, 2012
 Bureau of Statistics Guyana, 2007
 Sno & Ritfeld, 2015

* Groei vanaf basisjaar vastgesteld: 1946 voor Guyana en Frans-Guyana; 1950 voor Brazilië en Suriname

Een ander belangrijk en eenvoudig te berekenen kenmerk van de bevolking is de bevolkingsdichtheid. Deze wordt bepaald door het aantal inwoners te delen door de oppervlakte van het land. De bevolkingsdichtheid is dan gelijk aan het aantal inwoners per vierkante kilometer. Guyana noteerde in 2012 een bevolkingsdichtheid van 3,5 inwoners per vierkante kilometer, terwijl Suriname in 2012 een bevolkingsdichtheid had van 3,3 inwoners per vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid van Brazilië bedroeg 22,4 inwoners per vierkante kilometer in 2010. Frans-Guyana noteerde in 2012 met 2,9 de laagste bevolkingsdichtheid van het Zuid-Amerikaanse continent (Tabel 2).

Tabel 2 Bevolkingsdichtheid Suriname en buurlanden

Land	Oppervlakte in vierkante km	Omvang bevolking	Bevolkingsdichtheid	Jaar
Brazilië	8.511.965	190.732.694	22,4	2010
Guyana	214.970	747.884	3,5	2012
Suriname	163.820	541.638	3,3	2012
Frans-Guyana	83.534	239.648	2,9	2012

Bron: Bureau of Statistics Guyana, 2012. Preliminary Report Guyana Population & Housing Census 2012,

<http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST/countries?display=default>

<http://www.statisticsguyana.gov.gy/census.html>

2. Geografische, economische en sociaal-culturele aspecten

De bevolking kan niet alleen worden beschreven met demografische indicatoren, maar ook aan de hand van geografische, economische en sociaal-culturele kenmerken. Zo kan het inkomen per hoofd van de bevolking worden vastgesteld door het nationaal inkomen te delen door de totale bevolking. De bevolkingsomvang kan ook van invloed zijn op aspecten als gezondheid, milieu, etniciteit, urbanisatie, lokale ontwikkeling, armoede en andere verschijnselen in de samenleving. Kortom, de bevolking en aan haar gerelateerde grootheden kunnen ons inzicht geven in processen, verhoudingen, en de mate waarin een verschijnsel voorkomt. Volkstellingen worden dus niet alleen uitgevoerd om periodiek de omvang van de bevolking in te schatten, maar ook om andere interessante kenmerken vast te stellen. Een uitstapje naar elk van de buurlanden van Suriname - Brazilië, Frans-Guyana en Guyana - kan deze kenmerken aan het licht brengen, en tevens verschillen in context en aard van volkstellingen verduidelijken.

Brazilië

De Federale Republiek Brazilië houdt om de 10 jaar een volkstelling. Deze worden uitgevoerd door het Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (Braziliaans Instituut voor Geografie en Statistiek, IBGE). De eerste volkstelling werd gehouden in 1872. Na de Tweede Wereldoorlog zijn er in Brazilië zeven volkstellingen gehouden. De volkstellingen in dit land behoren qua indelingsniveaus tot de meest hiërarchische in de wereld. Kenmerkend is de diversiteit aan sociale, culturele en economische thema's. De verschillende indelingsniveaus binnen deze hiërarchie zijn: land, hoofdregio's, staten, macro- en micro-regio's, gemeenten, districten, subdistricten, buurten en telgebieden.

Geografisch worden in Brazilië vijf hoofdregio's onderscheiden: Noord, Centraal-West, Noordoost, Zuidoost en Zuid. Deze hoofdregio's omvatten in totaal 27 staten met inbegrip van de federale staat Brasilia waar de hoofdstad zetelt (Kaart 1).

Kaart 1 Hoofdregio's en staten in Brazilië

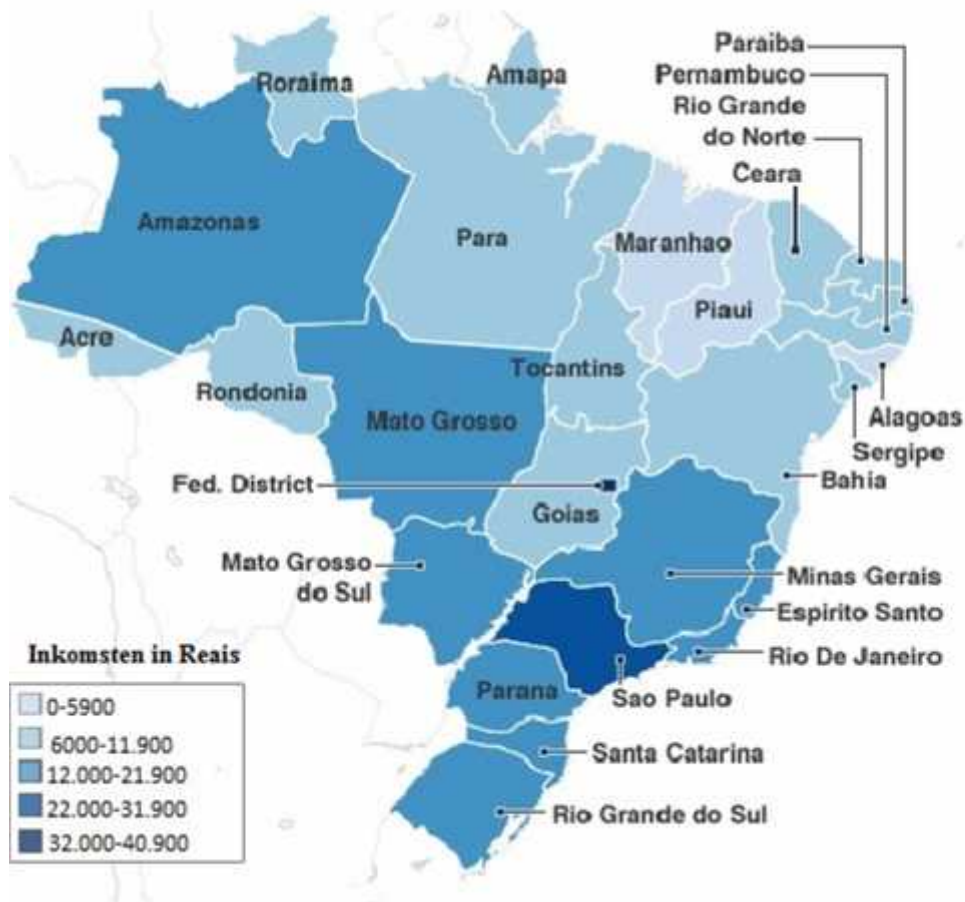

Bron: <http://www.lahistoriaconmapas.com/atlas/map-regions/Brazil-regions-map.htm>

Er zijn grote verschillen in de bevolkingsdichtheid van de Braziliaanse staten. De laagste bevolkingsdichtheden treffen we in de noordelijke en oostelijke regio's. De zuidelijke en een deel van de noordoostelijke staten hebben een hogere bevolkingsdichtheid. Illustratief is het verschil tussen de noordelijke staat Amazone met minder dan 3 inwoners per vierkante kilometer en Rio de Janeiro in het zuiden met een bevolkingsdichtheid van meer dan 192.

Het IBGE verzamelt ook interessante economische informatie over onder andere inflatie, agrarische productie, werkgelegenheid, het aantal industrieën, handelsvolume en inkomen. Een voorbeeld is de informatie naar geografische gebieden. De grootste concentratie inwoners treft men in urbane gebieden zoals Sao Paulo en Rio de Janeiro. De bewoners van deze gebieden hebben ook de hoogste inkomens. Daarentegen hebben de urbane regio's met een grote concentratie inwoners in het noordoosten de laagste inkomens (Kaart 2).

Kaart 2 Welvaart in Brazilië

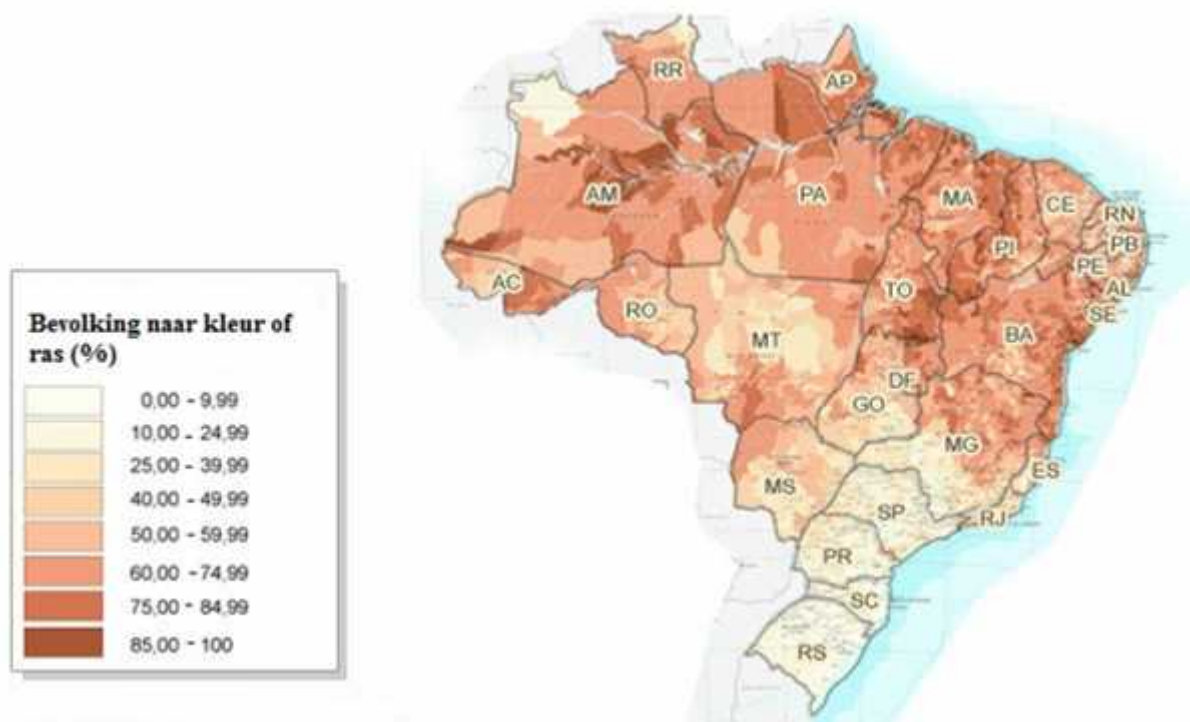
Bron: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8702891.stm>
 Inkomsten gebaseerd op Braziliaanse reais (BRL); In mei 2016 is 1,00 US\$ = 3,50 BRL
 (http://www.wisselkoers.nl/braziliaanse_reaal)

Tijdens volkstellingen verzamelt het IBGE niet alleen gangbare demografische en economische kenmerken, maar ook informatie over onder meer ras, huidskleur en religie.

Anders dan in Suriname, waar het sinds de census van 1964 gebruikelijk is om etniciteit vast te stellen, onderscheidt de census van Brazilië voornamelijk kleurcategorieën, t.w. *branca* (blank), *amarela* (geel), *parda* (bruin) *preta* (zwart). Er is slechts één etnische categorie van Inheemsen (Indígena). Dit betekent dat ras met kleur als indicator het classificatieprincipe is in Brazilië, terwijl dit in Suriname etniciteit is.

In Brazilië wordt ook de geografische verdeling van de bevolking naar huidskleur vastgesteld. Naarmate men meer in de noordelijke en oostelijke staten woont, is de huidskleur donkerder (*pretos*; *pardos*). Daarentegen zijn er in de zuidelijke staten, die in de gematigde klimaatzone liggen, nauwelijks donkergekleurden. Zo schommelde het percentage *pretos* en *pardos* in de staten Paraná, Santa Catarina en Rio de Sul tussen de 0 en 10% (Kaart 3).

Kaart 3 Geografische verdeling van de bevolking naar kleur of ras (*pretos* en *pardos*) in 2000

Bron: <https://heartiste.wordpress.com/2013/08/09/open-borders-logo-contest/>

Frans-Guyana

In Frans-Guyana werd de eerste koloniale volkstelling in 1765 gehouden³. In dit land worden er periodiek volkstellingen georganiseerd door het *Institut national de la statistique et des études économiques*, Insee (Nationaal Instituut voor Statistiek en Economische Studies). We zagen eerder dat Frans-Guyana met het kleinste inwonertal op het Zuid-Amerikaanse continent de snelst groeiende bevolking heeft. Deze groei moet in de eerste plaats worden toegeschreven aan de enorme instroom van immigranten.

De republiek Frankrijk is ingedeeld in 22 regio's en vijf overzeese gebieden, die ook wel departementen worden genoemd. In Frankrijk is het gangbaar om de bevolking in de eerste plaats in te delen naar nationaliteit (Tabel 3).

Tabel 3 Frans-Guyanese bevolking naar nationaliteit 2011

Nationaliteit	Absoluut	%
Frans	154.562	65,1
Frans bij geboorte	139.946	58,9
Frans genaturaliseerd	14.616	6,2
Vreemdelingen	82.987	34,9
Surinamers	31.837	13,4
Haïtianen	20.813	8,8
Brazilianen	20.254	8,5
Guyanezen	3886	1,6

³ <http://www.acadian-home.org/French-Guiana.html>

Chinezen	1333	0,5
Dominicanen	888	0,4
Peruvianen	590	0,2
Vreemdelingen uit de Europese Unie	983	0,4
Andere vreemdelingen uit Zuid-Amerika	1361	0,6
Overige	1042	0,4
Totaal	237.549	100,0

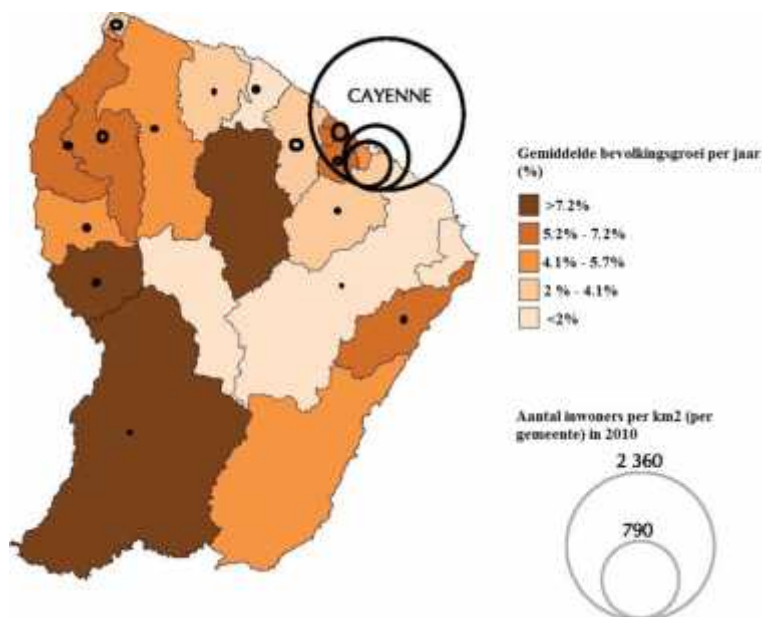
Bron: Insee, RP2011 exploitation principale, http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=25&ref_id=poptc02501

Frans-Guyana, een van de overzeese gebieden, had in 2011 34,9% vreemdelingen, van wie de meeste afkomstig waren uit Suriname, Haïti en Brazilië (Tabel 3). Dit is het hoogste percentage vreemdelingen van alle departementen van Frankrijk. In acht gemeenten (*communes*) zien we tussen 1999 en 2010 een verdubbeling van de bevolking. De gemeenten met de hoogste groei liggen dichtbij de grens met Suriname: Saint-Laurent-du-Maroni (+100%), Papaïchton (+132%) en Maripasoula (+192%). (Insee, Antilles-Guyane. Premiers Résultats, N°93, Janvier 2013: Population légale 2010 Guyane).

Bevolkingsdichtheid

Frans-Guyana heeft de laagste bevolkingsdichtheid van de vier landen. Ook in dit land zijn er grote verschillen in de bevolkingsdichtheid per regio. De noordoostelijke urbane centra, in en rondom de hoofdstad Cayenne, zijn met 2360 inwoners per vierkante kilometer het dichtstbevolkt (Kaart 4).

Kaart 4 Jaarlijkse bevolkingsgroei tussen 1999 en 2012 en bevolkingsdichtheid 2010

Bron: IGN- Insee Dirag 2012

Guyana

De eerste koloniale census van Guyana werd in het jaar 1911 gehouden. In 1921 en 1931 waren er opnieuw censussen. Na de Tweede Wereldoorlog zijn er in Guyana zeven volkstellingen gehouden, waarvan de eerste in 1946 en de laatste in 2012.

Guyana heeft na Frans-Guyana en Suriname de kleinste bevolking van het Zuid-Amerikaanse continent. Het land is bestuurlijk verdeeld in tien *regions* (districten), waarvan er vier bestaan uit *urban townships*. Er zijn in totaal zes *urban townships*.

(www.statisticsguyana.gov.gy/download.php?file=88). Net als in Suriname en de overige burens zijn er enorme regionale verschillen in de bevolkingsdichtheid (Tabel 4). *Region 4*, het urbane district waar de hoofdstad Georgetown ligt, heeft de hoogste bevolkingsdichtheid.

Tabel 4 Bevolkingsdichtheid naar regio in Guyana 2012

Regio	Bevolking per vierkante kilometer
Region 1	1,3
Region 2	7,6
Region 3	28,6
Region 4	140,4
Region 5	11,9
Region 6	3
Region 7	0,43
Region 8	0,5
Region 9	0,42
Region 10	2,3
Guyana	3,5
Kustgebied	9,6
Binnenland	0,6

Bron: Bureau of Statistics Guyana, 2012, p. 38

Evenals andere landen meet Guyana in de volkstellingen de demografische, economische en sociale kenmerken van de bevolking. Hieronder vallen de natuurlijke aanwas, migratie, religie en gender. Maar qua sociaal-culturele kenmerken valt Guyana op doordat etniciteit of ras niet voorkomt in de volkstelling van 2012. De volkstelling van 2002 ging al heel voorzichtig om met de termen ras en etniciteit. In het censustrapport van 2002 wordt betoogd dat ras en etniciteit belangrijk zijn vanwege hun invloed op demografische processen, vooral de vruchtbaarheid (Bureau of Statistics Guyana, 2007). Het rapporteren van etniciteit als onderdeel van de culturele diversiteit wordt angstvallig vermeden.

Suriname

In Suriname zijn er in totaal acht volkstellingen gehouden. De eerste koloniale census van Suriname was in het jaar 1921. Tijdens het koloniale bewind zijn daarna nog drie volkstellingen gehouden in 1950, 1964, 1971. Na de staatkundige onafhankelijkheid in 1975 volgden er censussen in 1980, 2004⁴ en 2012. De volkstellingen worden sedert 1964 gehouden door het Algemeen Bureau voor de Statistiek (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1967).

Evenals Brazilië, Frans-Guyana en Guyana, verzamelt Suriname censusinformatie naar geografische regio. Het ABS registreert data van 10 districten en 62 ressorten. Suriname vertoont evenals de buurlanden grote regionale verschillen in bevolkingsdichtheid (Tabel 5). De hoofdstad Paramaribo noteert met 1324 het hoogste inwoners per vierkante kilometer, terwijl het district Sipaliwini met 0,3 de laagste bevolkingsdichtheid heeft.

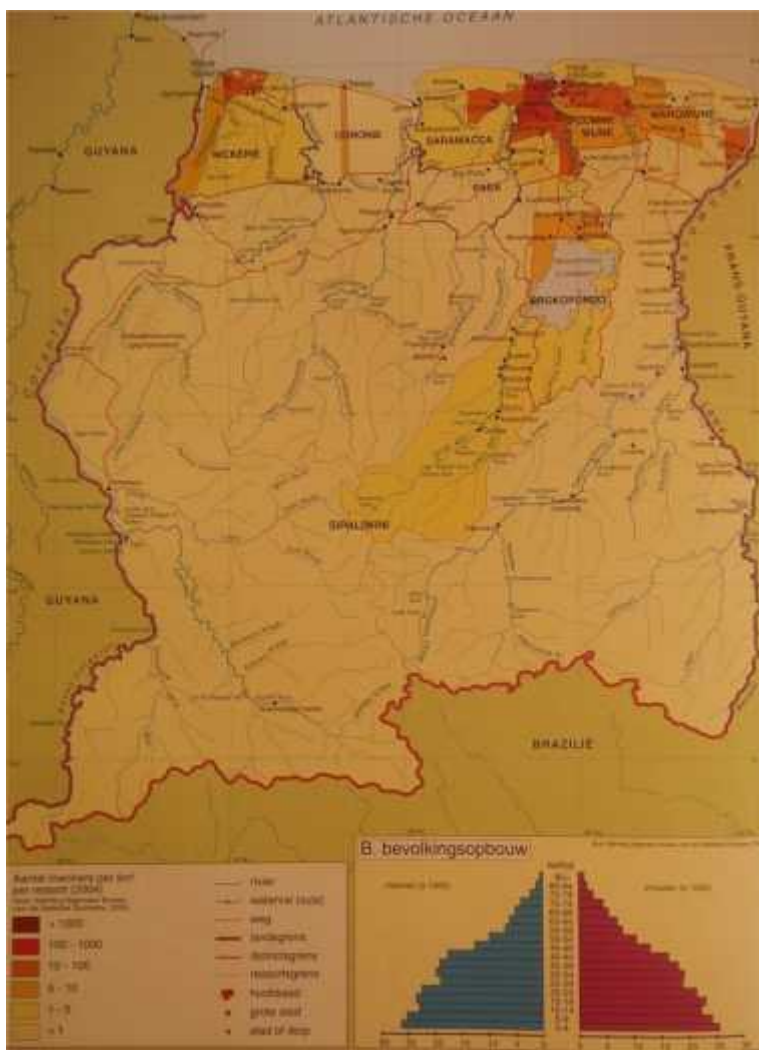
⁴ In 2003 werd in Suriname een census gehouden, maar de data gingen verloren tijdens een brand bij het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS). Daarom werd er in 2004 opnieuw een census gehouden.

Tabel 5 Bevolkingsdichtheid naar district in Suriname 2012

District	Bevolking per vierkante kilometer
Paramaribo	1323,8
Wanica	266,9
Nickerie	6,4
Coronie	0,9
Saramacca	4,8
Commewijne	13,4
Marowijne	4,0
Para	4,6
Brokopondo	2,2
Sipaliwini	0,3
Totaal	3,3

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013, p. 22 (Volume 1)

Kaart 5 Bevolkingsdichtheid naar ressort in Suriname 2004

Bron: Hebri Wereldatlas, 2008, p. 32

Naast de gangbare demografische gegevens (zoals bevolkingsomvang, leeftijd, geslacht, district, nationaliteit), verzamelt het ABS ook informatie over sociaal-culturele en economische kenmerken. Religie en etniciteit zijn belangrijke sociaal-culturele kenmerken. Anders dan de buurlanden etaleert Suriname de etnische afkomst van de verschillende groepen. Hiermee wordt de cultuurhistorische context van de bevolkingsamenstelling benadrukt. Brazilië daarentegen, gebruikt het begrip ‘ras’ met huidskleur als indicator (Tabel 6). Guyana hanteert de term *race* en soms *ethnicity*. De context en betekenis van etniciteit verschillen wezenlijk van Suriname omdat men dit begrip in Guyana in technisch-demografische zin gebruikt, terwijl de sociaal-culturele betekenis angstvallig wordt vermeden. Ten slotte gebruikt Frans-Guyana ras noch etniciteit in zijn volkstellingen. De laatste census van Suriname (2012) bevat economische informatie over onderwerpen als werkgelegenheid, nutsvoorzieningen, internetgebruik, transport en inrichting van de woningen. Verder is tijdens deze census ook informatie verzameld over milieu, criminaliteit en gezondheid.

Tabel 6 Classificatieprincipes in volkstellingen, Brazilië en Suriname

Classificatieprincipe	Brazilië (Census 2010)	Suriname: (Census 2012)
Ras	Branca (Blank)	Kaukasisch-blank
	Amarela (Geel)	
	Parda (Bruin)	
	Preta (Zwart)	
Etniciteit	Indígena (Inheems)	Inheems
		Creool
		Afro-Surinamer
		Hindostaan
		Javaan
		Marron
		Chinees
		Gemengd
	Onbekend	Overig/onbekend

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013; Dos Anjos, 2013

Conclusie

Met een geschatte bevolking van 415 miljoen in 2015 is Zuid-Amerika het op vier na dichtstbevolkte continent in de wereld. Alle 14 landen van dit continent houden periodiek volkstellingen. Om de context en het karakter van volkstellingen te verduidelijken zijn Suriname en zijn buurlanden - Brazilië, Frans-Guyana en Guyana - onder de loep genomen. In alle vier landen worden gangbare karakteristieken gemeten, zoals bevolkingsgroei, natuurlijke aanwas, migratie en de samenstelling van de bevolking naar geslacht en leeftijd. De bevolkingsdichtheid in deze landen is vrij laag: in Guyana, Frans-Guyana en Suriname minder dan 4 inwoners per vierkante kilometer. Brazilië heeft een aanmerkelijk hogere bevolkingsdichtheid van 22 inwoners per vierkante kilometer. Overigens zijn er binnen elk van de vier landen grote verschillen in de bevolkingsdichtheid tussen regio's.

Met name de omvang en de groei van de bevolking in de landen verschillen aanmerkelijk. Frans-Guyana, met de kleinste bevolking op het Zuid-Amerikaanse continent, heeft - vooral door de enorme immigratie - de snelst groeiende bevolking. Guyana daarentegen heeft door de omvangrijke emigratie een relatief trage bevolkingsgroei.

Verschillen in de historische, politieke en geografische context kunnen het karakter en de inhoud van volkstellingen beïnvloeden, vooral als het gaat over de sociaal-culturele kenmerken van de bevolking. Illustratief is Guyana, waar in recent gehouden volkstellingen etniciteit als culturele factor wordt vermeld, terwijl in Suriname etniciteit juist openlijk wordt gehuldigd. In Brazilië is allereerst huidskleur en daarnaast etniciteit gangbaar voor het indelen van de bevolking, terwijl Frans-Guyana alleen de nationaliteiten registreert. Deze verschillen brengen tevens tot uitdrukking dat behalve

historische en geografische factoren, ook de politieke context van invloed kan zijn op het karakter en de inhoud van volkstellingen.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Bureau of Statistics Guyana (2007). The Cooperative Republic of Guyana. *Population and Housing Census 2002. National Census Report*. Georgetown, Guyana: Bureau of Statistics Guyana.

Dos Anjos, G. (2013). A questão “cor” ou “raça” nos censos nacionais. In: Indicadores Econômicos FEE, Porto Alegre, v. 41, n. 1, . 103-118 Porto Alegre, Brazilië: on-line journal. Geraadpleegd van: <http://revistas.fee.tche.br/index.php/indicadores/article/viewFile/2934/3163>

Bureau of Statistics Guyana (2014). *Guyana Population and Housing Census 2012. Preliminary Report*. Georgetown, Guyana: Bureau of Statistics Guyana.

Jong, A. de et al. (2008). *Suriname Wereldland*. Hebri Wereldatlas voor Suriname, De Nederlandse Antillen, Aruba en het Caribisch Gebied. Amsterdam, Nederland: Hebri International.

Insee (2013). Premiers Résultats N°93, Janvier 2013: Population légale 2010. Cayenne, La Guyane: Institut national de la statistique et des études économiques.

Websites

Acadians in Sinnamary Cayenne French Guiana

Geraadpleegd van <http://www.acadian-home.org/French-Guiana.html> op 12 november 2015.

BBC

Geraadpleegd van <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8702891.stm> op 10 november 2015.

Bureau of Statistics Guyana

Geraadpleegd van <http://www.statisticsguyana.gov.gy/census.html> op 17 december 2015.

Bureau of Statistics Guyana

Geraadpleegd van www.statisticsguyana.gov.gy/download.php?file=88 op 17 december 2015.

Categorias raciais nos Censos Demográficos - Brasil - 1972/2010. Geraadpleegd van

<https://heartiste.wordpress.com/2013/08/09/open-borders-logo-contest/> op 10 november 2015.

Constitution Society

Geraadpleegd van <http://www.constitution.org/cons/guyana.htm> op 21 januari 2015.

Globo

Geraadpleegd van <http://g1.globo.com/brasil/noticia/2010/11/saiba-populacao-de-cada-cidade-segundo-o-censo-2010-do-ibge.html> op 7 november 2015.

Insee

Geraadpleegd van <http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/recensement/populations-legales/france-departements.asp?annee=2007> op 7 november 2015.

Insee

Geraadpleegd van <http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/recensement/populations-legales/france-departements.asp> op 7 november 2015.

Insee

Geraadpleegd van http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=25&ref_id=poptc02501 op 12 november 2015.

Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística

Geraadpleegd van <http://www.ibge.gov.br/english/estatistica/populacao/censo2010/default.shtm> op 7 november 2015.

Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística

Geraadpleegd van <http://www.ibge.gov.br/censo/revista.shtm> op 7 november 2015.

La historia con mapas

Geraadpleegd van <http://www.lahistoriaconmapas.com/atlas/map-regions/Brazil-regions-map.htm> op 10 november 2015.

Statoids Arrondissements of French Guiana

Geraadpleegd van <http://www.statoids.com/ugf.html> 7 november 2015.

United Nation Population Division - Population Projection for 2015.

Geraadpleegd van <http://esa.un.org/unpd/wpp/>. op 28 december 2015.

U.S. Census Bureau, International Data Base,

Geraadpleegd van <https://www.census.gov/population/international/data/idb/worldpopgraph.php> op 28 december 2015.

Worldbank

Geraadpleegd van <http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST/countries?display=default> op 24 december 2015.

World Population Statistics

Geraadpleegd van <http://www.worldpopulationstatistics.com/population-of-south-america-2014/> op 24 december 2015.

2. Volkstellingen in Suriname 1921-2012: historie, institutionele structuur, methode en conceptuele benaderingen

Reynold Simons

Korte historie

De geschiedenis van de Surinaamse volkstelling begint in 1921. In dat jaar wordt, onder leiding van N.E. Henriquez, de eerste volkstelling gehouden in het kader van de opzet van een bevolkingsregister in Suriname door de Nederlandse koloniale overheid⁵. De nauwe relatie met het bevolkingsregister, de gehanteerde definitie van het telgebied, de districten die geteld werden⁶, evenals de beslissing om bepaalde bevolkingscategorieën niet mee te tellen, waren allemaal uitdagingen waarmee latere volkstellingen ook geconfronteerd werden.

Tegen de achtergrond van de dekolonisatie en het maken van ‘ontwikkelingsplannen’, werd in 1950 opnieuw gestart met volkstellingen. Hiermee was na bijna dertig jaar een nieuwe periode aangebroken, die tot 2003 zou duren. In deze periode zijn er vier tellingen gehouden. Problemen met de volkstellingen bereikten een hoogtepunt met de volkstelling van 1980. Na 23 jaar brak in 2003 een nieuwe periode aan, met de volgende telling. De vier volkstellingen in de periode 1950 tot en met 1980 hebben niet optimaal kunnen inspelen op de uitdagingen die voortvloeiden uit de institutionele structuur voor volkstellingen, zoals vastgelegd is in de Landverordening Volkstelling GB 1949 no 110.

De meest knellende aspecten van de landsverordening van 1949 zijn gecorrigeerd door de afkondiging van de Statistiekwet (2002). Hierna werd met de volkstelling van 2003 de derde periode ingeluid in de ontwikkeling van volkstellingen in ons land. In deze periode begon de opbouw van duurzame capaciteit en werkbaar institutioneel kader voor de volkstellingen in Suriname. De drie volkstellingen in de derde periode – 2003 tot en met 2012 - laten een progressie zien in de kwaliteit van de data en de toegang tot de resultaten van zowel het publiek als themaspecialisten.

Ontwikkelingsfase van de Surinaamse Volkstelling

In de vorige paragraaf werd reeds impliciet verwezen naar een periodisering van de ontwikkeling van volkstellingen in ons land. Onregelmatigheid in de organisatie van de tellingen is misschien het meest in het oog springende aspect van de reeks volkstellingen in ons land. In navolging van internationale richtlijnen en aanbevelingen stelt de wetgeving dat volkstellingen om de tien jaren en rond een nuljaar gehouden moeten worden.

De onregelmatigheid in de tijd is tegelijkertijd oorzaak en gevolg van de uitdagingen waarmee het instituut ‘volkstelling’ historisch geconfronteerd is in Suriname. Daarom lijkt het goed om op grond hiervan⁷ drie perioden te onderscheiden bij de beschouwing van de ontwikkeling van volkstellingen als belangrijk instituut in het Surinaamse statistiekwezen:

⁵ Tijdens het Engelse tussenbestuur in de 18de eeuw heeft de Engelse overheid in feite ook een volkstelling gehouden, die echter doorgaans niet wordt gezien als de ‘eerste’ volkstelling in Suriname.

⁶ Uit bronnenonderzoek voor dit artikel bleek welke districten toen geteld werden: Paramaribo, Beneden Para, Boven Para, Beneden Commewijne, Boven Commewijne, Cottica en Marowijne, Nickerie, Coronie, Beneden Saramacca, Boven Saramacca, Beneden Suriname en Boven Suriname. De kritieke vraag is natuurlijk wat precies de grenzen van deze telgebieden waren. Verder onderzoek zal dit moeten specificeren. Voor de volkstelling van 1921 werd beslist dat de in stamverband levende Indianen en Marrons, niet geteld zouden worden. Zogenaamde optrekjes in de telgebieden werden evenmin geteld, omdat die waarschijnlijk niet als ‘woning’ werden beschouwd.

⁷ Men zou eventueel de koloniale status van Suriname kunnen hanteren om relevante perioden te onderscheiden, omdat met de autonomie en later de onafhankelijkheid, de politieke gevoeligheden die verbonden zijn aan de resultaten van een volkstelling deze perioden een ander karakter geven. Met het algemeen kiesrecht in 1949 krijgen de volkstellingsuitkomsten

- i. Initiële periode van 1921 tot 1949
- ii. Probleemfase in de periode van ‘moderne volkstelling’: 1950 tot 2002
- iii. Periode van de herstart van de moderne volkstellingen in Suriname: 2003 tot heden

De initiële periode 1921-1949

In deze periode is alleen in 1921 een volkstelling gehouden, met als doel de opzet van het Surinaams Bevolkingsregister. Om demografische statistieken te verkrijgen, had de toenmalige koloniale overheid de keuze tussen de organisatie van een andere telling en het gebruik van beschikbare dynamische bevolkingsstatistieken uit het Bevolkingsregister. Ongetwijfeld zal zij een afweging hebben gemaakt van de inspanning en de kosten van beide opties. Uitbreiding van de gebrekkige dekking of *coverage* van zowel het bevolkingsregister als de volkstelling vormde ook toen een steekhoudend argument voor een nieuwe telling, maar de politieke en financiële uitdagingen waren in die periode waarschijnlijk te groot. Dit probleem van onvolledige dekking van de totale bevolking kwam reeds eerder aan de orde.

De probleemfase 1950-2002

Met de volkstelling van 1950 is het tijdperk van de moderne volkstelling (1950-2002) ingeluid. Drie aspecten hebben de tellingen na 1950 diepgaand beïnvloed:

- 1) Primair doel was een (statistische) sociaal-economische inventarisatie van de bevolking die de grondslag moest vormen voor *evidence-based policies*. Deze doelstelling is het meest kenmerkend voor ‘moderne’ volkstellingen die in toenemende mate gebaseerd werden op internationale statistische standaarden, technische richtlijnen en de assistentie van de UN Statistics Division⁸.
- 2) Secundair (additioneel) doel was de bijstelling van de bevolkingsregistratie.
- 3) Hantering van bijzondere tel- en meetmethoden voor de in stamverband levende bevolking (Inheemsen en Marrons). Dit deel van de bevolking werd in feite niet geteld, maar geschat.

De volkstelling van 1950 is gehouden in de nadagen van het koloniaal bestuur, tijdens de overgangperiode naar autonomie. Deze telling had eigenlijk een trendsetter moeten en kunnen zijn, maar doordat alle denkbare aspecten fout zijn gegaan, was dat niet het geval. De volkstelling van 1964 heeft de rol van trendsetter wel vervuld; dit is de enige van de vier volkstellingen in deze periode die als echt geslaagd worden beschouwd. Tussen 1980 en 2003 zijn geen tellingen gehouden.

Het is niet gelukt om het succes van de volkstelling van 1964 te continueren. De ad-hoc institutionele inrichting voor de volkstellingen in Suriname bleek niet in staat om het niveau van 1964 te handhaven of te verbeteren. Al bij de volkstelling van 1971 waren de effecten voelbaar van de partijpolitiek en de tekortschietende capaciteit. De Leider van de Volkstelling van 1964, drs. Hooghart, werd ook belast met de leiding van de Volkstelling van 1971. In dat jaar was hij door ziekte echter beperkt beschikbaar. Mogelijk om die reden is slechts een gering deel gepubliceerd van de resultaten van 1972. In 1976 overleed Hooghart en de censusorganisatie moest het doen zonder 's lands meest ervaren censusleider. De gebreken in de institutionele structuur hadden een groot negatief effect op de volkstelling van 1980. Dit wordt geïllustreerd door de volgende gebeurtenissen: hoogoplopende institutionele problemen tussen het CBB en het ABS, strubbelingen over de positie van Leider van de volkstelling van 1980 en het feitelijk ontbinden van het Bureau V^c Algemene Volkstelling, terugname van de als ‘definitief’ gepubliceerde resultaten in 1982, herstart van de tabellering en ten slotte de verlate start van de publicatie. Hierdoor werden de uiteindelijke resultaten pas in 1991 gepresenteerd.

Deze gebeurtenissen moeten begrepen worden tegen de achtergrond van de toenmalige gebrekkige institutionele structuur voor volkstellingen en de ontoereikende technische capaciteit, en onvoldoende

meer nadrukkelijk een politieke dimensie omdat ze ook relevant zijn voor de verkiezingsstrategieën en plannen van politieke partijen. Maar tijdens het dekolonisatieproces na de onafhankelijkheid had de volkstelling eveneens politieke aspecten.

⁸ De eerste versie van de VN-aanbeveling 'Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses' werd gepubliceerd in 1958, maar al in 1949 verschenen verschillende andere documenten, waaronder het handboek voor volkstellingen.

beheersing van vooral vraagstukken over de te gebruiken begrippen. Dit laatste punt was de onderliggende oorzaak van tekortkomingen in vragenlijsten en vervolgens van problemen met de verwerking en tabellering van de resultaten. De volkstelling van 1980 markeerde het eindpunt van deze periode; het heeft 23 jaren geduurd totdat in 2003 de volgende volkstelling is gehouden.

Hoewel binnen het ABS voorbereidingen voor de volkstellingsronde van 1990 in volle gang waren, is er in dat jaar geen volkstelling gehouden. De voornaamste uitdagingen waren de zich nog voortslepende werkzaamheden rond de volkstelling van 1980 en de beperkte financiële armslag van de overheid. Ook het oude institutioneel kader vormde een probleem, waarvan het sluitstuk werd gevormd door de onenigheid tussen het ABS en het CBB over welk instituut de volkstelling van 2003 zou houden. Onderdeel van de discussie over de volkstelling van 1990 was het evalueren van de voorgaande volkstellingen, een voorstel voor de herziening van de institutionele structuur voor volkstellingen, de opzet en uitvoering van een continu Huishoudonderzoeksprogramma. Dit omvatte ook de onderwerpen van de volkstelling en voorzag in het 'testen' van een concept-volkstellingsvragenlijst en de verwerking daarvan in het Huishoudonderzoeksprogramma. Ten slotte was ook het trainen van de ABS-staf en anderen een activiteit die de voorbereiding op de volgende volkstelling ondersteunde.

Herstart moderne volkstellingen 2003-2012

In de periode 2003-2012 zijn drie volkstellingen gehouden. Een van de voornaamste verworvenheden van de vorige periode was dat er brede overeenstemming ontstaan was over de behoefte aan volkstellingen voor statistische informatie. De volkstelling werd gezien als het verzamelen van sleutelgegevens over sociale en economische kenmerken van onze bevolking die nodig zijn als benchmark voor andere statistieken en *evidence-based policies*. Mede hierdoor kon vooruitgang geboekt worden op de volgende gebieden:

- i. **Het institutioneel kader.** Met de aanneming van de Statistiekwet van 2002 werd het ABS een autonoom instituut: een overheidsstichting. Deze wet gaf het ABS ook het mandaat voor het houden en leiden van volkstellingen. Deze wet stelt onder meer vast dat de ABS-directeur qualitate qua Leider van elke volkstelling is. Hiermee werd de Landsverordening van 1949 gecorrigeerd.
- ii. **Een permanente censusorganisatie.** Binnen het ABS is een permanent Censuskantoor opgezet dat in algemene zin de zorg heeft voor volkstellingen en daarmee samenhangende specifieke taken.
- iii. **Technische capaciteit.** Anticiperend op de volkstelling van 2003 - ook in de periode daarna - heeft het ABS verscheidene activiteiten ontplooid om zijn technische capaciteit op het gebied van volkstellingen te versterken.

De voorbereiding, uitvoering en publicatie van de drie volkstellingen in de periode 2003-2012 zijn grotendeels succesvol verlopen, terwijl ook de continuïteit redelijk gegarandeerd is. Door brand ging het basismateriaal van de volkstelling van 2003 verloren. Vanwege de opgebouwde institutionele capaciteit kon deze tegenslag snel worden hersteld door in 2004 opnieuw een volkstelling te houden. De nieuwe institutionele structuur biedt ook meer garanties voor continuïteit - dus stabiliteit - van telgebieden, begrippen en definities en daarmee ook van vragenlijsten en tabelleringsprogramma's.

Historisch perspectief op bijzonderheden van de Surinaamse volkstelling

Vier aspecten van de Surinaamse volkstelling kunnen aangemerkt worden als bijzondere uitdagingen: i) de structurele verbinding van de volkstelling met het bevolkingsregister, ii) onze multi-etnische samenleving en hoe deze zich verhoudt tot onze volkstelling, iii) de in stamverband levende Surinamers en iv) de 'moeilijk toegankelijke' gebieden (overlapt issue iii). In de volgende paragrafen worden deze aspecten belicht.

De volkstelling en de bevolkingsregistratie

De volkstelling van 1921 heeft een nauwe band geïntroduceerd met de opzet van een bevolkingsregister en de Landsverordening no. 110 van 1949 heeft deze relatie in alle volgende volkstellingen in Suriname geformaliseerd. De vereiste om met de tellingen ook de namen, adressen en andere personalia van elke getelde persoon te registreren met als doel het bevolkingsregister te ‘updaten’, is een onmiskenbare en moeilijk af te schudden erfenis van deze eerste telling.

In de volkstelling van 1921 werden niet alleen gegevens verzameld voor de opzet van een bevolkingsregister, maar ook een minimum aan sociaal-economische gegevens van personen die geteld werden: nationaliteit, burgerlijke staat, huwelijks staat, religie en beroep (ambt, middelen van bestaan)⁹. De volkstelling van 1950 is in het kader van het Welvaartsfonds gehouden, om statistische informatie te verzamelen als grondslag voor de planmatige ontwikkeling van de economische welvaartsbronnen en de verbetering van de sociale omstandigheden in Suriname¹⁰. Het was een ‘moderne’ volkstelling die de internationale aanbevelingen en richtlijnen van de Verenigde Naties grotendeels volgde (United Nations, 2008). Het updaten van de bevolkingsregistratie was een additioneel doel. Door de wettelijke regelingen (landsverordening van 1949) bleef de doelstelling rond de bevolkingsregistratie de volkstellingen beïnvloeden en dit kinken op twee sporen (dualisme) heeft onder meer gevolgen gehad voor:

- 1) **De inhoud van de meetinstrumenten en de werklast.** Deze doelstelling, bevolkingsregistratie, verplicht de volkstelling de naam, het adres en andere formele persoonsgegevens van elke getelde persoon te registreren (zoals vereist door de wet). In de volkstelling van 2012 is deze relatie versterkt door de toevoeging van het nummer van de wettelijk verplichte, nationale identiteitskaart aan de items die zijn gemeten met de vragenlijst. Het is de vraag in hoeverre deze toevoeging onderdeel is van een bewuste keus in het kader van de nationale statistiekstrategie en/of een (nieuwe) strategie voor de volkstellingen.¹¹
- 2) **De institutionele structuur voor de volkstellingen.** Het dualisme kwam ook tot uiting in de toewijzing van het mandaat voor en de leiding over de volkstelling en de volkstellingsorganisatie. Die wet creëerde de vreemde functie van een ‘Leider van de volkstelling’ aan wie het *absolute mandaat* voor de volkstelling wordt opgedragen, waaronder het onbepert ‘beheer’ over het volkstellingsmateriaal en het idee van een tijdelijke of ad-hoc volkstellingsorganisatie die bij elke volkstelling opgezet en afgebroken moet worden.

Etniciteit

In de VN-richtlijnen en -aanbevelingen voor volkstellingen is het onderwerp ‘eticiteit’ een additioneel onderwerp, dus geen kern- of afgeleid onderwerp. In Suriname wordt etniciteit echter in brede lagen gezien als een relevant onderwerp; het is opgenomen in elk van de acht volkstellingen. Het overzicht in Tabel 1 laat de evolutie zien van het concept etniciteit in de Surinaamse volkstelling. Geïntroduceerd in de eerste volkstelling en bij de opzet van de bevolkingsregistratie, is etniciteit steeds als belangrijke categorie gezien die echter vrij slecht werd gedefinieerd en geoperationaliseerd. Toen al was er duidelijk een overlap tussen het begrip etniciteit en nationaliteit, een relatie die zeker in 1921 zeer belangrijk was (Dentz, 1928). In feite was stateloosheid in die periode het dringendste ‘probleem’ in de Surinaamse samenleving.

Ten tijde van de volkstelling van 1950 was het probleem van stateloosheid in de Nederlandse kolonies grotendeels opgelost en de leider van deze telling spitste het concept ‘landard’ toe op het construeren van ‘zuivere’ (ras)groepen met behulp van informatie over de ouders en grootouders van elke getelde

⁹ Zie ook de Landsverordening van 4 mei 1921, Gouvernementsblad nr. 29, waarmee de Volkstelling 1921 werd geformaliseerd.

¹⁰ De Tweede Algemene Volkstelling 1950, D.B.W.M. Van Dusseldorp. *Nieuwe West-Indische Gids*, 45ste jaargang, oktober 1966, p. 38-44

¹¹ Zie ook de discussie elders in dit artikel over nieuwe (ICT-)methoden voor de volkstelling. Een directe verbinding van de ‘records’ van een individuele persoon in de volkstelling en in het bevolkingsregister is niet gevonden in de VN-richtlijnen en -aanbevelingen anders dan voor de specifieke onderwerpen ‘geboorte’ (voor kinderen onder 1 jaar) en ‘sterfte’. Opgemerkt moet worden dat de VN in die gevallen een waarschuwend geluid laat horen rond het volgen van nationale wetgeving gerelateerd aan bescherming van privacy (United Nations, 2008), p. 17.

persoon¹². Echter, deze classificatie werd geplaagd door de overlapping met nationaliteit. De volkstelling van 1950 introduceerde de classificatie van etnische groepen in Suriname (zie Tabel 1). Ondanks de grote veranderingen in de definitie en vraagstelling is deze classificatie sinds 1950 niet fundamenteel gewijzigd. De volkstelling van 1964, als trendsetter, introduceerde een nieuwe benadering en definitie van etniciteit die gevolgd werd in de volkstellingen van 1972 en 1980. Toch bleven de antwoordcategorieën praktisch ongewijzigd. In de volkstellingsdocumenten van 1964 is de benadering vastgelegd waarin etnische groepen werden beschouwd als het resultaat van een overlapping van drie begrippen: nationaliteit, ras en etniciteit. De definitie van 1964 weerspiegelt de worsteling van de volkstellingnemers met het begrip etniciteit: hoewel zij afstand namen van etniciteit zoals gedefinieerd in de volkstelling van 1950, handhaafden zij toch grotendeels de antwoordcategorieën, de etnische groepen. Deze definitie van etniciteit werd vrijwel ongewijzigd toegepast in de volkstellingen van 1972 en 1980.

Nieuw in de volkstelling van 1964 (en daarna) was de methode van zelfidentificatie bij het meten van etniciteit: de respondent moet zonder enige bemoeienis (of correctie) van de teller zelf aangeven tot welke etnische groep hij/zij behoort. Dit was een belangrijke verandering ten opzichte van de volkstelling van 1950. Echter, de zeven vooraf gecodeerde antwoorden in de volkstelling van 1964 (zie Tabel 1) maakten deze 'zelfidentificatie' tot een gedwongen keus uit vooraf vastgestelde etniciteiten. Bovendien was het principe van zelfidentificatie niet van toepassing op Marrons die in de 'gewone' telling gemeten werden: de tellers hadden instructie om hen automatisch in de groep 'Creolen' te plaatsen.

In de volkstellingen van 2003 tot 2012 is de definitie van etniciteit helder en consistent terwijl ook het principe van zelfidentificatie is toegepast. Het principe van de 'beperkte telling' werd verlaten in deze tellingen waardoor de Marrons in de urbane gebieden niet meer per definitie onder de 'Creolen' geassocieerd hoefden te worden door de tellers. Mede hierdoor is het relatieve aandeel van de 'Marrons' in de totale bevolking fors gestegen naar 21,7 procent. Er waren meer opties voor zelfidentificatie voor personen die vroeger gedwongen moesten kiezen voor de etnische groep Creool. Daardoor is het relatieve aandeel van deze groep gedaald naar 15 procent van de bevolking. Immers, deze groep kon zichzelf nu plaatsen als Creool, Afro-Surinamer of gemengd. Ondanks deze verbeteringen zijn er nog steeds inconsistenties aangezien de antwoordcategorie Kaukasisch/Blank geen etniciteit is maar een ras waardoor de interne consistentie van de classificatie, ook op grond van de definitie, onder druk komt.

De uitbreiding van de keuzemogelijkheden voor etniciteit in de volkstellingen 2004 en 2012, evenals veranderende opvattingen, hebben in meer detail laten zien hoe etniciteit in Suriname beleefd wordt. Reeds in de jaren tachtig is in de discussies over etniciteit in Suriname het concept 'etnische coalitie' naar voren gebracht. Dit komt min of meer overeen met het begrip van 'meta-etniciteit', in het kader van het meerjaren-huishoudonderzoekprogramma en de volkstellingen. Deze conceptie is relevant in de Surinaamse situatie waar verschillende etnische groepen maatschappelijk 'samen optrekken' en een 'hogere etnische identiteit' ontwikkelen, die een sleutelrol speelt in politiekbestuurlijke, maar vooral emancipatorische processen. De oude classificatie van etniciteit in de volkstelling, namelijk 'Creool, Hindoestaan, Javaan, Marron, Indiaan' zou dan meta-etniciteiten in Suriname weerspiegelen en een bijzondere manier zijn waarop etniciteit in onze samenleving begrepen kan worden.

¹² Zie Gemmink J., 1956, p. 54

Tabel 1 Overzicht van de volkstellingen en definities van etniciteit, landaard en nationaliteit

Census	Concept	Definitie	Vraag/item	Waarden
Volkstelling 1921	Nationaliteit, landaard of onderdaanschap	“of hij is Nederlander en zo hij geen Nederlander is, tot welk volk hij behoort”	idem	Nederlander, Surinamer, Nationaliteit Stateloos ¹³ , Indonesiër; verder open categorieën
Volkstelling 1950	Landaard		Landsaard van ouders en grootouders	Bosnegers, Chinezen, Creolen, Europeanen, Halfbloeden, Hindoestanen, Indianen, Indonesiërs, Kleurlingen en Negers
Volkstelling 1964	Landaard	“Nederlanders van Surinaamse origine opgesplitst naar onderling homogene groepen hetzij wat betreft raskenmerken, hetzij wat betreft leefgewoonten e.d.”	Landaard	<u>Gewone Telling:</u> Gesloten categorieën: Creool*, Hindoestaan, Indonesiër, Indiaan, Chinees, European, Overig <u>Beperkte Telling:</u> Bosneger, Indiaan (met vermelding van de stam)
Volkstelling 1972	Landaard	Idem	Idem	Idem
Volkstelling 1980	Landaard	Idem	Idem	Idem
Volkstelling 2003	Etnische groep/Stam	Een groep van personen die, op basis van een gemeenschappelijke sociaal-culturele identiteit, het gevoel heeft een aparte groep in de samenleving te zijn, zich richt op het voortbestaan als groep en als gevolg van het voorgaande zich bewust onderscheidt van de anderen in de samenleving.	Tot welke etnische groep rekt deze persoon zichzelf?	Inheemse (stam), Marron/Boslandcreool (stam), Creool, Afro-Surinamer, Hindoestaan, Javaan, Chinees, Kaukasisch/blank, Gemengd, Overige, Weet Niet, Geen Antwoord
Volkstelling 2004	Etnische groep/Stam			
Volkstelling 2012	Etnische groep/Stam			

* Alle Marrons die (ongeacht hun locatie) verklaarden “dat zij het gezag van de granmang over hun niet erkennen”, werden geteld in de gewone telling en per definitie (ongeacht hun antwoord) geclassificeerd als Creool.

Voor de groepen zoals Hindoestanen en Javanen, is het goed om relevante etniciteiten te onderscheiden indien die er zijn, waarbij de juiste onderzoekstechnische oplossing is het openlaten en achteraf coderen van de antwoorden¹⁴. Een gevolg is dat dit achteraf coderen de werklast van de volkstelling zal verhogen. Dit geldt ook voor antwoorden op vragen over het beroep en de bedrijfstak bij economische activiteit die voor Suriname van belang zijn. Tenslotte blijkt in de methodologische en conceptuele aanbevelingen van de VN dat de begrippen ras en etniciteit een puur nationale zaak zijn; er zijn geen internationale standaarden ontwikkeld om nationale cijfers te kunnen vergelijken.

¹³ Vele Surinamers waren ten tijde van de volkstelling van 1921 stateloos omdat de meeste nakomelingen van slaven maar ook van immigranten niet in een wettig burgerlijk huwelijk geboren waren en niet erkend waren door de moeder; zij waren bijgevolg stateloos. Zie hierover ‘Het Nederlandschap In Suriname en Curaçao’, Fred. Oudschans Dentz: Nieuwe West-Indische Gids, Volume 9, Issue 1, p. 131–136

¹⁴ De VN-richtlijnen en -aanbevelingen zeggen hierover: "Landen die data verzamelen over etniciteit moeten zich er rekenschap van geven dat het pre-coderen of pre-classificeren van etnische groepen ten tijde van de dataverzameling ertoe zou kunnen leiden dat detailinformatie over de diversiteit van een bevolking verloren raakt", (United Nations, 2008, p. 140).

De in stamverband levende bevolking

Bij volkstellingen zijn er verschillende problemen rond de in stamverband levende Surinamers. De bepalingen in de VN-richtlijnen en -aanbevelingen voor volkstellingen, die verwijzen naar moeilijk bereikbare groepen of Inheemse volkeren, zijn niet alleen van toepassing op in stamverband levende Surinamers: de Marrons en Inheemsen. Deze bepalingen gelden ook voor andere moeilijk bereikbare groepen, zoals de informele goudzoekers in het binnenland.

Hoewel opname van de Marrons en Inheemsen in de volkstelling van 1921 werd overwogen, stond de overheid voor logistieke, financiële, politieke en waarschijnlijk ook militaire problemen. Bovendien was de telling bedoeld om een bevolkingsregister op te zetten; het was toen praktisch niet uitvoerbaar om dat register in het binnenland bij te houden. Dit deel van de bevolking werd dan ook uitgesloten van de volkstelling van 1921. De Marrons en Inheemsen zijn wel opgenomen in de volkstelling van 1950; zij werden niet geteld maar hun aantal werd geschat op basis van een steekproef.

In 1964 werd voor het eerst een volkstelling gehouden op grond van een operationele definitie die uitging van alle personen op het Surinaamse grondgebied ten tijde van het teltijdstip. Maar met deze volkstelling begon ook de splitsing in:

- een gewone telling voor de 'gewone' bevolking en
- een beperkte telling voor 'onze in stamverband levende bosbewoners'¹⁵ (de Marrons en Inheemsen). (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1967, p. 8). In Tabel 2 zijn definities en andere vraagstukken weergegeven.

Bij het gebruik van de resultaten van de volkstellingen van 1964 tot 1980 moet de indeling in de gewone en beperkte telling steeds in het oog gehouden worden. Sommige statistieken zijn niet beschikbaar voor de beperkte telling, andere niet voor de gewone telling. Daardoor zijn niet alle indicatoren beschikbaar voor de totale bevolking.

In 1964 woonden er in elk district behalve in Coronie Marrons en/of Inheemsen. Bij de volkstelling in dat jaar is er - strikt genomen - in elk district een gewone en een beperkte telling gehouden. Dit benadrukt het feit dat het idee van de beperkte telling niet was gebaseerd op geografie, maar op etniciteit. Personen die deel uitmaakten van een beperkte telling kregen een ander formulier en dus andere vragen. Aan dit 'beperkte' formulier ontleent de beperkte telling haar naam. Hoewel deze structuur met conceptuele, organisatorische en logistieke argumenten onderbouwd werd, was het geen optimale oplossing voor het probleem waarmee de volkstellingnemers waren geconfronteerd.

¹⁵ Pagina 8, (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1967)

Tabel 2 Issues, uitdagingen en opmerkingen bij het instituut van de beperkte telling

	Issue	Problemen	Opmerking
1.	<p>Probleemstelling</p> <p>De verschillen in familienaam, straat en huisnummer, familieverbanden tussen a) 'de gewone bevolking' en b) 'onze in stamverband levende bosbewoners', vereisen een formulier dat 'noodzakelijkerwijs anders ingericht is'.</p>	<p>Problemen rond het tellen van Marrons en Indianen die in stamverband leven:</p> <p>a) Een (groot) deel woont in moeilijk toegankelijke gebieden.</p> <p>b) Degenen in moeilijk toegankelijke gebieden, hebben bijzondere huwelijks- en bloedverwantschapsrelaties en leven in niet- of semi-markt-/geldeconomieën.</p> <p>Opvallend is dat huwelijks- en verwantschapsrelaties van de andere etnische groepen in 1964 nog steeds grote verschillen vertoonden, maar dit resulteerde niet tot aparte telformulieren.</p>	<p>a) Het eerste aspect vereist een geografische definitie waarvoor organisatorische en logistieke voorzieningen getroffen moeten worden en geen etnische afbakening.</p> <p>b) Het tweede aspect vereist een conceptueel raamwerk, meetmethoden en -instrumenten die verschillen met die van de gewone telling. Dit ontbreekt. Bovendien vereist toepassing van twee verschillende conceptuele kaders, meetmethoden en -instrumenten strikte protocollen</p> <p>c) voor het veldwerk terwijl samenvoeging van de resultaten (in analyse) een verantwoording vereist.</p>
2.	<p>Definitie beperkte telling</p> <p>Een persoon die Bosneger of Indiaan is ongeacht waar die zich bevindt en die:</p> <p>a) de banden met zijn stam niet verbroken heeft;</p> <p>b) erkent te vallen onder het gezag van de granman (hoofdkapitein bij Indianen);</p> <p>c) (in geval van Marrons) voelt dat hij behoort tot een bepaalde <i>lo/beré</i>.</p>	<p>Er is geen operationele instructie gegeven (serie vragen of items) in de methodologie aan de veldwerkers. Deze vaststelling is dus geheel overgelaten aan de teller.</p>	<p>1) Deze definitie is niet geldig voor 'in stamverband levend'; zij zegt niets over het wonen in een 'moeilijk toegankelijk' gebied.</p> <p>2) In het binnenland, waar in stamverband levende personen in dorpen wonen, is deze vraagstelling schijnbaar overbodig en soms controversieel.</p> <p>3) In de urbane en semi-urbane gebieden is deze meting:</p> <p>a) Onbetrouwbaar: het is niet duidelijk wat de aanleiding moet zijn om deze vragen te stellen (uiterlijk?) en betrokkene in de beperkte telling op te nemen of niet. Er is geen garantie dat elke teller elke Marron/Inheemse, zal toetsen en eventueel zal opnemen in de beperkte telling.</p> <p>b) Ongeldig: een individuele Marron of Inheemse persoon die woont in een urbane setting kan voldoen aan de definitie zonder dat hij/zij in stamverband leeft.</p>

De conclusie is dat er enkele zwaarwegende problemen kleefden aan de beperkte telling als benadering en als methode, terwijl ook de begripsmatige onderbouwing steeds meer onder druk kwam te staan van sociale, economische en politieke veranderingen. Bij de herstart van de volkstellingen in 2003 werd dan ook afstand gedaan van de beperkte telling. Vanaf 2003 is er geen beperkte telling meer en valt elke persoon op Surinaams grondgebied onder dezelfde telling. Hoewel dit een stap vooruit is, staan in Tabel 2 opmerkingen die relevant zijn voor een discussie over de toekomst van het meten van de in stamverband levende Surinamers.

Wettelijke basis, institutionele structuur en financiering

Wettelijke basis van de volkstellingen in Suriname

Het houden van volkstellingen in Suriname is geregeld in de Landsverordening van 1 oktober 1949 (G.B. 1949 nr. 110). De ontwikkeling van de volkstellingsorganisatie begon met deze wet die bepaalde dat in het jaar 1950 en vervolgens na elke tien jaar een volkstelling moest worden gehouden in Suriname, waarbij teltijdstip en -onderwerpen telkens bij wet moeten worden geregeld. Deze wettelijke vastlegging geschiedde als volgt:

1. Census 1950; G.B. 1950 no. 115; 24 oktober 1950
2. Census 1964; G.B. 1964 no. 32; 1 april 1964

3. Census 1972; G.B. 1971 no. 195; 7 december 1971
4. Census 1980; S.B. 1980 no. 43; 30 juni 1980
5. Census 2003; S.B. 2002 no. 98; 3 december 2002
6. Census 2004; S.B. 2004 no. 99; 22 juli 2004
7. Census 2012; S.B. 2012 no. 22; 8 februari 2012

Institutionele structuur en organisatie

Het startpunt

De Wet op de volkstelling van 1949 bepaalde in grote lijnen de doelstellingen, onderwerpen en dekking van de volkstelling en stelde ook vier sleutelinstellingen in voor het houden van volkstellingen in de periode 1950 tot 2002:

- i. Een (tijdelijke) Leider van de Volkstelling, die bij wet, met uitsluiting van alle anderen, het mandaat had om de volkstelling te houden en alle bevoegdheden kreeg die daarmee samenhangen.
- ii. Een Bureau voor de Volkstelling, dat met het houden van een specifieke volkstelling belast werd.
- iii. De Volkstellingscommissie, een adviserend orgaan dat de Leider van de Volkstelling hoofdzakelijk technische adviezen geeft over concepten en definities, telformulieren en het programma voor tabellen.
- iv. De leiders van de volkstelling in de districten en de districtsorganisaties. In elk district wordt de telling geleid door de districtscommissaris.

Dit institutioneel kader was in de Surinaamse situatie van 1949 tot 2002 een bron voor stagnatie en conflict vanwege de volgende knelpunten:

- 1) **Discontinuïteit in de census-cyclus.** Het initiëren en plannen van de volgende volkstelling werd onzeker omdat in de periode tussen twee volkstellingen de ad-hoc volkstellingsbureaus en -leiders in 'niemandland' verkeerden. Het was onduidelijk wie zorg moest dragen voor de volkstellingen en de volgende census moest initiëren en voorbereiden, omdat er na de ontbinding van de censusorganisatie geen leider van die census was. Deze onduidelijkheid betrof niet alleen het CBB en het ABS maar ook de minister(ie)s waaronder deze instituten ressorteerden.
- 2) **Het ontbreken van een permanente censusorganisatie.** De negatieve gevolgen van de wettelijk voorgeschreven ad-hoc organisatie van volkstellingen zijn onder meer geweest:
 - a) Ernstige problemen met de opbouw en het behoud van hooggeschoold en ervaren kader, met andere woorden deskundigheid in het houden van volkstellingen;
 - b) Discontinuïteit van de dekking, telgebieden, methoden, concepten, definities en tabellering van de data, terwijl continuïteit van cruciaal belang is voor de analyse van zowel de resultaten per volkstelling als de tijdsreeks van data die wordt opgebouwd;
 - c) Het ontbreken van nauwgezet beheer van volkstellingsarchieven, -materiaal en -faciliteiten. In principe moest na elke volkstelling het bureau voor die volkstelling opgeheven en afgebouwd worden zonder dat de wet duidelijkheid gaf over wat met de werknemers en de bezittingen zou moeten gebeuren. Dit was wederom een bron van conflict tussen het ABS en het CBB. Onder de bezittingen viel ook het complete archief: (ingevulde) meetinstrumenten, databestanden, publicaties, notulen en andere verslagen en rapporten met betrekking tot de voorbereiding, feitelijke uitvoering en rapportage;
 - d) Het ontbreken van een strategische visie op en planning van de Surinaamse volkstellingen inclusief de financiering.
- 3) **Inter-agency-conflict in plaats van samenwerking.** De wet van 1949 identificeert wel het CBB en het ABS als instituten die het mandaat zouden kunnen of moeten krijgen over de volkstelling, maar bepaalt niet welk instituut dit krijgt met als gevolg een langdurig conflict over deze kwestie.

Tabel 3 Volkstelling organisatie en kernproblemen

Volkstellingsronde	Bijzonderheden	Rapportage		Opmerkingen
		Organisatie	Resultaten	
Volkstelling 1921	Weinig of geen statistische verwerking en rapportage van de resultaten. Dit omdat de opzet van een bevolkingsregister het primaire doel was.	Niet beschikbaar	- Bevolkingsregistratie succesvol opgezet - Basisbevolkingsstatistieken beschikbaar	De basisregisters (tel-/registratiebestanden van deze volkstelling zijn inmiddels digitaal beschikbaar. Ze worden voornamelijk gebruikt voor genealogie.
Volkstelling 1950	In 1951 distantieerde de Surinaamse regering zich van de volkstelling van 1950 ¹⁶ . Bij zijn vertrek uit Suriname nam de Leider van deze volkstelling, met goedkeuring van het Welvaartsfonds, archiefmateriaal van deze volkstelling mee naar Nederland waar het geruime tijd onder zijn persoonlijk beheer stond. Dit heeft de rapportage ernstig bemoeilijkt. Verzet tegen de vragenlijsten verergerde de problemen tijdens de dataverzameling.	Beschikbaar in het ‘Samenvattend Eindverslag van het Welvaartsfonds, Suriname’, Paramaribo, 1954 (pp. 267-285), (hardcopy). De organisatie had serieuze problemen.	Slechts 10 van de 24 geplande publicaties zijn verschenen. De uitkomsten van de economische activiteiten van de bevolking zijn niet gepubliceerd. De laatste drie delen werden in 1956 gepubliceerd in Nederland.	De Nederlandse overheid heeft het (gedetailleerde) basismateriaal van de volkstelling van 1921 overgedragen aan het Nationaal Archief Suriname, terwijl dit niet is gebeurd met het materiaal van de volkstelling van 1950.
Volkstelling 1964	Dit was de eerste volkstelling na de afkondiging van het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden. De Leider van de volkstelling van 1964 was een Surinamer.	Verslag, begroting en realisatie van de begroting zijn beschikbaar. Geen noemenswaardige	Alle geplande publicaties zijn uitgebracht.	De verwerking van deze Volkstelling is door Surinamers uitgevoerd. De organisatie en de benaderingen werden lokaal uitgewerkt, in samenwerking met het CBS Nederland en landen uit de Caribische regio. Het is heel belangrijk dat de digitale en hardcopy-bestanden achterhaald en gearchiveerd worden door het ABS-Censuskantoor ¹⁷ .

¹⁶ Op 20 januari 1951 werden de werkzaamheden van het Bureau Volkstelling opgeschort (Bervoets & Pereira, 1978, p. 8) als gevolg van de problemen rond de overschrijding van de begroting en verslaglegging. Andere problemen rond de volkstelling van 1950 hebben ook meegespeeld. Zie hierover Dusseldorp van, 1966 en Welvaartsfonds Suriname, 1950, p. 50.

¹⁷ Uit het verslag van het Welvaartsfonds (1951, p. 74) blijkt dat er voorbereidingen getroffen waren voor de mechanische verwerking van de volkstelling van 1950: “... het Centraal Bureau voor de Statistiek zich in beginsel bereid en in staat verklaarde, medio 1951 de uitwerking van het materiaal van de Tweede Algemene Volkstelling, voor zover dit mechanisch zou moeten geschieden, op zich te

Volkstellingsronde	Bijzonderheden	Rapportage		Opmerkingen
		Organisatie	Resultaten	
		complicaties in de uitvoering.		
Volkstelling 1972	Formeel was de Leider van deze volkstelling drs. D.A. Hooghart. Door ziekte en vervolgens overlijden heeft hij deze functie niet volledig kunnen vervullen. De partijpolitiek heeft waarschijnlijk het verloop van deze volkstelling beïnvloed.	Mondelinge rapportage toonde dat er problemen waren in alle fasen van de uitvoering van deze volkstelling.	Er is slechts één publicatie voor 'Geheel Suriname' verschenen en er zijn geen gedetailleerde resultaten voor economische activiteiten of etniciteit beschikbaar.	
Volkstelling 1980	In paragraaf 1.2.2 is een beeld gegeven van de bijzondere uitdagingen van deze volkstelling.			

nemen tegen een nog nader over een te komen vergoeding. Dit zou geschieden middels een nieuw type tabelleermachine dat aan het eind van 1950 door het Centraal Bureau voor de Statistiek in gebruik genomen zou worden”.

Een disfunctioneel institutioneel kader

De institutionele voorzieningen voor de volkstelling van 1950 weerspiegelden de ingebouwde conflicthaarden die uitgespeeld werden in de beleids- en planningsinstituten in ons land, in een semi-koloniale context. De volkstelling van 1950 was onderdeel van een breed opgezette inventarisatie van de ontwikkelingspotentie van Suriname door Nederland. Dit initiatief kwam vrijwel direct na de Tweede Wereldoorlog toen Nederland in onderhandeling was over onafhankelijkheid met de overgebleven koloniën. Het Koninkrijk had een jaar tevoren Indonesië, zijn grootste en rijkste kolonie, verloren na de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring en de bevrijdingsstrijd die daarop volgde.

Het ingestelde ad-hoc instituut Bureau voor de Volkstelling, geleid door een Leider van de volkstelling, onttrok in feite het mandaat voor het houden van volkstellingen aan zowel het ABS als het CBB. Beide instituten werden in de landsverordening van 1949 geïdentificeerd als belanghebbende en hun directeuren als mogelijke 'leiders van volkstellingen' zonder een van deze instanties de hoofdverantwoordelijkheid te geven. Voor de volkstelling van 1950, gefinancierd door het Welvaartsfonds, werd een Nederlander die 'vers uit Indonesië' kwam, als leider aangesteld.

De Census 1950 werd volledig gecontroleerd door de Nederlandse 'ontwikkelingswerkers' van het Welvaartsfonds, via de Leider van de volkstelling, J. Gemmink. Gebruikmakend van zijn wettelijke bevoegdheden en met instemming van het Welvaartsfonds heeft hij het totale archief van de volkstelling van 1950 naar Nederland overgebracht, inclusief de individuele persoonlijke gegevens (op naam) van alle getelde Surinamers, zonder de bedoeling het terug te sturen. Een dergelijke gang van zaken was niet mogelijk geweest wanneer (de directeur van) het ABS of het CBB als instituut ondubbelzinnig belast was met de leiding van de volkstelling. De ontstellende ervaring van de volkstelling van 1950 had daarmee voorkomen kunnen worden.

Een werkelijk Surinaamse institutionele structuur

Met de aanneming van de Statistiekwet van 2002 en een rechterlijk vonnis kwam er een definitief einde aan de disfunctionele institutionele structuur die was opgezet in de periode van het Welvaartsfonds. In de nieuwe institutionele structuur, die nog steeds deels gebaseerd is op de wet van 1949, zijn de verantwoordelijkheid en het mandaat voor de volkstellingen ondubbelzinnig aan het ABS toegewezen. Het ABS, dat met de Statistiekwet van 2002 een zelfstandige organisatie geworden is, heeft in 2005 een permanente unit voor de volkstelling opgezet die de werkzaamheden rondom de census duurzaam zal coördineren onder leiding van de ABS-directeur oftewel de Nationale Census Officer. Het helpen plannen van volkstellingen is een van de taken van het Censuskantoor. In het kader van deze en andere sleuteltaken is het belangrijk dat het Censuskantoor een apart archief opzet en beheert dat onafhankelijk is van dat van het ABS.

Het Caricom-censusmechanisme

Met Suriname's toetreding tot de Caricom in 1996 is ons land deel geworden van het Caricom-censusmechanisme dat streeft naar harmonisering van volkstellingen in het Caricomgebied via regionale standaarden en richtlijnen. Daarnaast tracht Caricom de inspanningen van de lidlanden te coördineren om financiële en technische bijstand te krijgen van internationale ontwikkelingspartners. De kansen en verplichtingen die deze relatie met zich meebrengt, hebben in het algemeen positieve effect gehad op de ontwikkeling van de volkstellingen in Suriname.

Financiering

Volkstellingen zijn dure operaties, met name in landen als Suriname waar de volkstelling ook moet worden gehouden in het dunbevolkte en moeilijk begaanbare binnenland. De Zesde Algemene Volkstelling (2003) was begroot op US\$ 4.482.000 (Ospina & al, 2002).

Voor de uitvoering van volkstellingen wordt vaak technische assistentie en financiering verkregen van Nederland en/of internationale organisaties. Technische assistentie komt grotendeels neer op bijstand aan en trainingen door externe deskundigen: de toepassing van internationale standaarden, het ontwerp van de meetinstrumenten, het veldwerk en verwerkingsmethoden. De technische bijstand bevordert in het algemeen de regionale en internationale vergelijkbaarheid van de Surinaamse volkstellingsresultaten. Van 1921 tot 2002 zijn de volkstellingen grotendeels gefinancierd door Surinaamse en Nederlandse fondsen,

terwijl de UNFPA in 1980 ook een bijdrage leverde. De volkstellingen na 2003 zijn volledig gefinancierd uit overheidsleningen van de IDB. De technische bijstand die verleend wordt aan de volkstellingen door internationale ontwikkelingspartners is niet altijd opgenomen in de begroting van de volkstellingen.

Tabel 4 Onderdelen en kosten van volkstellingen in Suriname 1950-2012

Onderdeel	Volkstelling					
	1950	1964	1972	1980	2004	2012
Totale kosten	250.000*	388.109	670.500	x	x	12.263.985**
Personen	SF 183.681	SF 324.211	SF 379.607	SF 355.240	USD 492.829	USD 541638
Woonverblijven	40.161	64.818	63.608	77.444	120.157	134.329
Districten***	7	8	9	9	10	10
Telgebieden	19 telgebieden en 113 sub-telgebieden****	x	249	x	x	x
Management team	Coördinatie Commissie ten behoeve v/d 2de Algemene Volkstelling	x	x	x	13 leden	14 leden
Consultants	x	x	x	x	x	x
Veldpersoneel						
Coördinatoren	District	Gepland: 1000 tellers, 100 controleurs en 25 hoofdtellers	x	x	14	14
	Veld		210	287	x	x
Tellers	1101		1256	1546	891	1122
Trainingsdagen	x	X	x	x	5	6
Gemiddeld aantal teldagen per telgebied	Gemiddeld werden 20 personen p/d per teller geteld	x	x	x	x	x
Aantal vragen	44					
Aantal tabellen	x	x	x	53	88	x
Jaar eerste	1954	1964	1972	1980	2005	2013
Jaar laatste	1956	1967	1978	1996	2007	2015

Bron: ABS-Censuskantoor

Noten:

* Oorspronkelijke begroting die ruim werd overschreden.

** Voorlopige realisatie

*** Volkstelling van 1950: Paramaribo, Suriname, Saramacca, Coronie, Nickerie, Commewijne en Marowijne. Volkstelling van 1964: Paramaribo, Suriname, Saramacca, Coronie, Nickerie, Commewijne, Marowijne en Brokopondo. Volkstelling 1972 tot Volkstelling 1980: Paramaribo, Wanica, Nickerie, Coronie, Saramacca, Commewijne, Marowijne, Para en Brokopondo. Volkstelling 2004 tot Volkstelling 2012: Paramaribo, Wanica, Nickerie, Coronie, Saramacca, Commewijne, Marowijne, Para, Brokopondo en Sipaliwini.

**** De geplande elementaire telblokken hadden ongeveer 200 personen.

Methode in de verschillende volkstellingen

Internationale methodologische uitgangspunten

Zoals in elk sociaal-economisch onderzoek is er ook bij een volkstelling een nauwe relatie tussen het doel van de telling en de gehanteerde methoden. Een volkstelling behoort de censusmethode te volgen, volgens het principe dat elk lid van de gedefinieerde verzameling of onderzoeksgroep, met verwijzing naar dezelfde referentieperiode, gemeten wordt. De dekking van de telling¹⁸ is dus een belangrijke voorwaarde om deze als censusmethode te kwalificeren¹⁹. Verder moet het constant houden van de referentieperiode

¹⁸ Technisch gezien zijn er twee aspecten aan de dekking van elk onderzoek. Het eerste aspect is de conceptuele dekking die verwijst naar de onderzoeksgroep, zoals die is vastgelegd in de theoretische en de operationele definities, in dit geval dus van de bevolking. Zo waren in de volkstelling van 1921 in de operationele definitie van de bevolking de in tribaal verband levende Surinamers, op grond van specifieke overwegingen, uitgesloten. Het tweede aspect is de feitelijke dekking die in de dataverzameling uiteindelijk gerealiseerd wordt. Nadat de dataverzameling is afgerond, kan blijken dat de conceptuele en de feitelijke dekking verschillen om organisatorische of andere redenen.

¹⁹ Er zijn op basis van de informatiebronnen drie fundamentele methodologieën van sociaal-economisch onderzoek: censussen, steekproeven en administratieve bestanden (beschikbare data). Sommige volkstellingen combineren deze methoden. In deze gevallen is er vaak een kern'vragenlijst' die gebruikmaakt van de censusmethode (volledige telling) terwijl voor meer specifieke en vaak gedetailleerde onderwerpen gebruikgemaakt wordt van de steekproefmethode of administratieve bestanden. Een relatief nieuw model is dat een volkstelling geheel gebaseerd wordt op bestaande, gecomputeriseerde administratieve bestanden. Gebruikmakend van de moderne informatie- en communicatietechnologie, wordt uit verschillende bronnen/registraties een zo

(het teltijdstip) verzekeren dat het verloop van de teltijd geen effect heeft op de uitkomsten. Volgens de VN-aanbeveling moet een volkstelling voldoen aan de volgende drie vereisten:

- i) Een **individuele** telling van personen,
- ii) **universaliteit** van de telling binnen een gedefinieerd territoir (telgebied) en
- iii) **gelijktijdigheid** van de meting (in termen van een uniform referentiemoment).

Het eerste principe 'individuele telling van personen' geldt niet alleen voor het tellen van personen op het teltijdstip in het (gedefinieerde) grondgebied van een land. Ook voor telgebieden van lagere orde moeten de grenzen expliciet en nauwkeurig gedefinieerd worden. Deze telgebieden van lagere orde zijn vaak bestuurlijk-administratieve gebieden; soms is er speciaal voor de census een indeling gemaakt. De basistelgebieden zijn doorgaans speciaal voor de volkstelling afgebakend, maar wel zo veel mogelijk in overeenstemming met de bestuurlijk-administratieve indeling.

Het principe van universaliteit vereist dat iedereen geteld wordt die zich in het telgebied bevindt. Als door bijzondere omstandigheden specifieke groepen uitgesloten zijn van de telling, moet dit expliciet vermeld worden. Het principe van universaliteit brengt de vraag met zich mee wie van de getelde personen wel en wie niet tot de bevolking gerekend moet worden. Om deze vraag te beantwoorden, is het noodzakelijk om de bevolking vooraf op te delen in categorieën van personen waarvan vervolgens gespecificeerd wordt of zij wel of niet tot de 'bevolking van het telgebied' gerekend zullen worden. Voor groepen zoals toeristen is dit duidelijk, hoewel het begrip toerist toch goed gedefinieerd moet worden. Moeilijker wordt het voor andere groepen zoals arbeids- of andere migranten zonder geldige verblijfsvergunning, die in het telgebied worden aangetroffen. De verschillende categorieën van personen en de definities van deze categorieën vormen samen het begrippenkader van de volkstelling en dit behoort te passen in een consistente theoretische benadering.

Telprincipes: de gewoontelijke, de jure en de facto bevolking

De hierboven genoemde principes van een volkstelling en de telling van elke persoon in het telgebied resulteren in twee fundamentele eisen aan de telling:

- 1) **Specificatie vooraf van de telmethode.** Het tellen impliceert een methode en instructies voor waarneming, dus hoe in een volkstelling personen die deel uitmaken van de bevolking van het telgebied gelokaliseerd en geteld moeten worden. Bij de traditionele volkstellingsmethode worden in de bewoonde gebieden van elk telgebied primair alle gebouwen geïdentificeerd en gelokaliseerd evenals de wooneenheden in die gebouwen. Vervolgens worden tijdens de telling de huishoudens en personen geteld die de wooneenheden bewonen (zie Tabel 3). Wooneenheden zoals militaire barakken, gevangenissen, hospitalen, gestichten, hotels/pensions met daarin meestal individuele personen of groepen die geen prive-huishouden vormen, worden 'collectieve wooneenheden' genoemd²⁰. Vanwege de relatie tussen wooneenheden en de mensen die daarin wonen wordt een volkstelling meestal gecombineerd met een formele woningtelling. Speciale richtlijnen moeten opgesteld worden voor bepaalde personen wier aan- of afwezigheid in het telgebied (op het teltijdstip) de vraag oproept of zij deel uitmaken van de bevolking van het gebied. Deze personen worden conceptueel ingedeeld in de volgende basiscategorieën: i) Personen die niet wonen in een huishouden en/of in een (min of meer) permanente wooneenheid of op een vaste plaats; ii) personen van wie door tijdelijke af- of aanwezigheid in het telgebied op het teltijdstip, onduidelijkheid bestaat of ze wel of niet tot de bevolking van het telgebied gerekend kunnen/mogen worden. Tot de eerste categorie behoren onder meer daklozen, nomaden en vluchtelingen in kampen terwijl tot de tweede groep onder meer personen behoren die a) wettelijk ingezetene zijn van het telgebied maar tijdelijk afwezig zijn of b) personen die ingezetene zijn van een ander land (of telgebied) maar op het teltijdstip in het telgebied aangetroffen zijn.
- 2) **De status van de aanwezigheid** van de personen in het telgebied op grond waarvan zij wel of niet tot 'bevolking' gerekend zullen/mogen worden. Hoewel deze specificatie op theoretisch niveau weinig problemen oplevert, ontstaat er op operationeel (meet)niveau vaak onduidelijkheid. De verwarring

volledig mogelijk elektronisch bestand geconstrueerd van alle personen die in het land wonen. Een essentiële voorwaarde is natuurlijk dat er aantoonbare garanties zijn voor de 'dekking' van zo'n telling.

²⁰ Het onderscheid tussen de zgn. institutionele en niet-institutionele bevolking is grotendeels hierop gebaseerd (United Nations Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, 2008)

ontstaat doordat er bij de uitwerking van telinstructies op operationeel niveau vaak twee principes gecombineerd worden die de bevolking opsplitsen in de volgende twee dichotomieën:

- a) *Principe 1: De plaats waar personen geteld worden (en waar ze tot de bevolking gerekend zullen worden).* Er zijn twee opties waarbij personen geteld worden op de plaats waar zij:
 - i) *doorgaans wonen.* Dit principe leidt tot de vaststelling van de ‘gewoonlijke bevolking’ van het telgebied. Aangezien het grootste deel van de bevolking niet vaak van woonplaats verandert, wordt dit principe aanbevolen²¹ en vaak gehanteerd. Dit impliceert dat er instructies gegeven (moeten) worden aan de tellers wat doorgaans betekent: specificatie van de duur van het ‘wonen’ in het gebied (maanden/weken).
 - ii) *aangetroffen zijn.* Dit principe wordt, meestal toegepast op bevolkingen of groepen in de bevolking die vaak van woonplaats veranderen, anderszins mobiel zijn en/of geen vaste woonplaats hebben.
- b) *Principe 2: de juridische status van personen die zijn aangetroffen in het telgebied.* Personen die zijn aangetroffen in het telgebied kunnen daar:
 - i) *de jure, dat is rechtmatig verblijven.* Het strikt volgen van dit principe zou leiden tot de vaststelling van de de jure bevolking van het telgebied dus degenen die daar wettig wonen. In een (extreem pure) de jure telling zouden degenen die geen wettig verblijf hebben in het gebied niet geteld moeten worden. Echter is het duidelijk dat een dergelijke telinstructie in de meeste landen weinig zinvol zou zijn. De VN-richtlijnen en -aanbevelingen voor volkstellingen raden (puur) de jure volkstellingen af. De VN beveelt aan om bij volkstellingen het de-facto-principe te volgen (zie hieronder). Het concept van de de jure bevolking is op meetniveau weinig zinvol, maar dit vermindert niet de theoretische en beleidsmatige relevantie van het concept: de bevolking van een gebied die daar verblijft op grond van de wettelijke regelingen (waaronder de bevolkingsregistratie), exclusief groepen zoals ‘illegalen’ waaronder niet-geregistreerde, internationale migranten, vluchtelingen en andere soortgelijke groepen. Vooral in bepaalde omstandigheden is een bevolkingscijfer, gebaseerd op deze gedachte, van cruciaal belang voor het ontwikkelen van strategie en beleid zowel op het niveau van het gehele land als de zgn. lagere telgebieden.
 - ii) *de facto, dus feitelijk, in het telgebied verblijven.* Uitgaande van dit principe worden alle personen geteld, die in het telgebied worden aangetroffen. De de facto bevolking bestaat dus uit alle personen die in een gebied zijn aangetroffen en die voldoen aan de gestelde criteria, ongeacht de wettigheid of onwettigheid van hun aanwezigheid.

Praktische telinstructies: De facto, de jure en de gewoonlijk in het telgebied wonende bevolking

Volkstellingen volgen dus bij voorkeur het de facto-principe waarbij personen worden geteld op de plaats waar zij ‘doorgaans wonen’. Dit laatste telprincipe is voornamelijk van belang voor de telgebieden van lagere orde en impliceert dat personen niet geteld worden op de plaats waar zij wettelijk geregistreerd staan, maar op de plaats waar zij gewoonlijk wonen.

Het is zinvol even stil te staan bij hoe deze concepten en hun vertaling naar praktische telinstructies zich met elkaar verhouden (zie Tabel 5 voor een overzicht van de begrippen en definities). Indien er een burgerregistratie bestaat, zal de bevolking die geteld is volgens het de facto principe min of meer gelijk zijn aan de de jure bevolking indien de aanwezige personen zich aan hun registratieplicht houden en de burgerregistratie efficiënt is. De mate waarin de telling op basis van de gewoonlijke woonplaats het concept van de de jure bevolking benadert is dus afhankelijk van de mate waarin de keuze voor dit telprincipe aansluit bij de praktijk van de burgerregistratie.

Een ander probleem is dat het niet goed verifieerbaar is hoe dicht de ‘gewoonlijke bevolking’ de de jure bevolking benadert aangezien dit afhankelijk is van de heersende omstandigheden. Door de wettelijke status van de aanwezige persoon als variabele op te nemen in een de facto telling, kunnen verifieerbare uitspraken gedaan worden. Als de telling alle personen dekt die ‘feitelijk aanwezig zijn in het telgebied’ kan met behulp van deze informatie in de tabellering en analyse de wettig in het telgebied verblijvende bevolking exacter gepresenteerd worden. De de jure en de facto benadering van de bevolking van een

²¹ Zie ook paragraaf 1461-1462 (United Nations (Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division), 2008, p. 102)

gebied zijn dus op conceptueel niveau glashelder, maar bij de uitwerking naar meetniveau spelen concreet twee probleemtypen:

- 1) *Juridische en administratieve problemen.* De juridische status van groepen, zoals gespecificeerd in Tabel 5, is vaak niet eenduidig en kan ook verschillen naargelang het gedrag van de (overheids-)administratie, bijvoorbeeld in geval van gedoogbeleid bij migranten.
- 2) *Praktische, meettechnische problemen.* Ondanks een de facto definitie, blijft het bij het veldwerk een grote uitdaging om een werkelijke de facto telling toe te passen. Voorbeelden: zgn. niet-reguliere (internationale) migranten of personen zonder wettelijke titel of recht op de grond waarop zij wonen, hebben de neiging zich schuil te houden, vooral als bekend is dat er sprake is van een de jure telling. Ook wanneer de gehanteerde de facto definitie bekend is gemaakt, blijft het moeilijk om personen te tellen (en onderzoeken) die ‘onzichtbaar’ willen zijn en zich dienovereenkomstig gedragen. Opgemerkt moet worden dat bij de volkstelling van 2012 belangrijke informatie is verzameld met de vraag naar het ID-nummer. Toch kan deze vraag de indruk van het publiek versterken dat er sprake is van een de jure telling. Bij bepaalde groepen kan gauw de indruk ontstaan dat hun niet-reguliere status wordt vastgesteld, waardoor zij in een natraject gemakkelijk opgespoord zouden kunnen (voor sancties). Dit kan het de facto karakter van de telling negatief beïnvloeden.

Aangezien op grond van de wettelijke doelstelling van de Surinaamse volkstellingen steeds informatie verzameld wordt over de registratie van getelde personen in het bevolkingsregister, kan in principe voor elke telling ook een schatting van de de jure bevolking gegeven worden. Immers, al dan niet na verificatie met het bevolkingsregister, moet elke getelde persoon rapporteren of/ en bij welk kantoor van de bevolkingsregistratie hij/zij geregistreerd is. Alle personen die in het telgebied aangetroffen werden en rapporteerden dat zij geregistreerd zijn bij het bevolkingsregister van dat telgebied, moeten dan tot de de jure bevolking gerekend worden. Het CBB-gedeelte van de vragenlijst bij de volkstelling van bijvoorbeeld 1980, had precies een dergelijke verbinding met de volkstelling als doel. Dit in tegenstelling tot de ‘grote vragenlijst’ die gepresenteerd wordt aan elke volwassen persoon en die een de facto methode beoogt.

Totaal aanwezige personen en de bevolking: bezoekers en tijdelijk afwezige personen

Uitgaande van het principe van universaliteit resulteert de volkstelling in een totaalbeeld van alle personen die aanwezig zijn op het teltijdstip op Surinames grondgebied. In de drie voorgaande paragrafen is aan de orde gekomen hoe een onderscheid te maken is tussen het totaalaantal getelde personen en de Surinaamse bevolking. De VN-richtlijnen en -aanbevelingen voor volkstellingen raden aan om bij de presentatie van de volkstellingsresultaten niet zozeer te werken met de theoretische concepten de facto en de jure, maar om in detail aan te geven hoe de telling omgaat met de verschillende groepen waarover twijfel zou kunnen bestaan of ze wel of niet tot de bevolking van het telgebied gerekend worden. Tabel 5 geeft hiertoe een aanzet.

Tabel 5 De basisbegrippen en definities van de bevolking (totale bevolking, de institutionele en niet-institutionele bevolking)

Begrippen	Definitie bevolking	
	De facto bevolking: personen aanwezig op teltijdstip²²	De-jure-bevolking: gewoonlijk ingezetene van het land
De totale bevolking in:	Alle <i>personen</i> die in het telgebied aanwezig zijn en daar verblijven/wonen (ongeacht hun wettelijke verblijfplaats of adres)	Alle <i>ingezetenen</i> van het telgebied (personen die het telgebied als wettelijke verblijfplaats/adres hebben)
<i>Bevolkingsaantallen</i>		492.829
Volkstelling van 2004	549.657	534.189
Volkstelling van 2012		

²² “For census purposes, the total population of the country consists of all the persons falling within the scope of the census. In the broadest sense, the total may comprise either all usual residents of the country or all persons present in the country at the time of the census. The total of all usual residents is generally referred to as the de jure population and the total of all persons present as the de facto population.” ... Pagina 122 (United Nations (Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division), 2008)

De begrippen de jure en de facto geven doorgaans geen uitsluitel over hoe de volkstellingsdefinitie omgaat met een aantal groepen die door de United Nations Statistics Division (UNSD) specifiek genoemd worden.	De volkstellingsdefinitie moet daarom specifiek aangeven of deze groepen wel of niet in het totale bevolkingscijfer van een telgebied zijn meegeteld in plaats van simpelweg de termen de jure of de facto te gebruiken. De vier voornaamste groepen zijn: - Nomaden - Personen die leven in gebieden die moeilijk toegankelijk zijn - Zeelui in de koopvaardij en vissers die ingezetene zijn maar ten tijde van de census op zee zijn (inclusief personen die geen plaats van residentie hebben, anders dan hun verblijfplaats op het schip) - Vluchtelingen in kampen	
Totale niet-institutionele bevolking <u>Bevolkingsaantallen</u> 2004 2012	De niet-institutionele bevolking bestaat uit personen die leven in een huishouden en aangetroffen zijn in een wooneenheid in het telgebied (inclusief collectieve woonverblijven). Personen die leven in huishoudens, maar wonen in specifieke collectieve woonverblijven behoren niet tot de institutionele bevolking. ²³	De niet-institutionele bevolking bestaat uit personen die leven in een huishouden en legaal geregistreerd zijn als wonend in een wooneenheid in het telgebied (woningen kunnen zijn eengezinswoningen of collectieve woonverblijven).
	540.075	486.907 529.321
Totale institutionele bevolking <u>Bevolkingsaantallen</u> 2004 2012	De institutionele bevolking bestaat uit personen die niet leven in huishoudens en aangetroffen zijn in het telgebied, wonend in een collectief woonverblijf van de institutie zoals: militaire installaties, justitiële en penitentiaire inrichtingen, slaapzalen/campussen van de scholen en universiteiten, religieuze instituties, hospitalen.	De institutionele bevolking bestaat uit personen die niet in huishoudens leven en legaal geregistreerd zijn als wonend in het telgebied in een collectief woonverblijf van de institutie zoals: militaire installaties, justitiële en penitentiaire inrichtingen, slaapzalen van scholen en universiteiten, religieuze instituties, hospitalen.
	9582	5922 4868

Onderwerpen en vragenlijsten in de volkstelling

Algemene uitgangspunten

Het besluit tot opname van onderwerpen in een volkstelling vloeit altijd voort uit een afweging van - soms tegenstrijdige - argumenten. Het gaat onder meer om de informatie- (of data)behoefte van relevante gebruikers, het belang van vergelijking van onze sleutelindicatoren met die van andere landen, regio's en de wereld, de bereidheid van het volk om de gevraagde gegevens te verstrekken zonder een onredelijke inspanning te vragen, en de middelen beschikbaar zijn voor de telling. De uiteindelijke beslissing zal natuurlijk ook afhangen van de nationale statistiekstrategie, in het bijzonder van de vraag in hoeverre dezelfde (betrouwbare) statistische informatie tijdig verkregen zou kunnen worden uit andere bronnen. Een speciale overweging is dat de cijfers uit opeenvolgende volkstellingen vergelijkbaar moeten zijn. Dit wordt bepaald door i) de concrete vraag- en antwoordmogelijkheden die zijn gebruikt in opeenvolgende volkstellingen en ii) de 'stabiele' van de elementaire telgebieden (of -blokken). Uiteindelijk dient een rationele en verantwoordelijke afweging gemaakt te worden van al deze factoren. Hierbij moet soms het belang van de correctie van fouten en introductie van nieuwe meetmethoden of -onderwerpen afgewogen worden tegen het belang van het creëren of behouden van een historische reeks van volkstellingsindicatoren, wat een van de primaire doelen is van volkstellingen²⁴.

Onderwerpen in de volkstelling

Voor een vergelijkend overzicht van de volkstellingen van 1950 tot en met 2012 heeft het ABS een selectie gemaakt van de onderwerpen in Surinaamse volkstellingen (United Nations Department of

²³ Idem, pagina 101, paragraaf 1455

²⁴ Pagina 109, (United Nations, 2008)

Economic and Social Affairs, Statistics Division, 2008). Deze lijst is een selectie van de onderwerpen zoals genoemd in de VN-richtlijnen en -aanbevelingen voor volks- en woningtellingen²⁵ zoals door Suriname toegepast (Algemeen Bureau voor de Statistiek: Censuskantoor, 2014, p. 28). Volgens deze lijst blijkt dat vele van de genoemde onderwerpen in de acht Surinaamse volkstellingen op verschillende manieren geoperationaliseerd te zijn. Dit betekent dat volkstellingscijfers die verwijzen naar deze onderwerpen niet vergelijkbaar zijn: gebruikers moeten heel goed nagaan of de data door de tijd geanalyseerd mogen worden. Echter, deze lijst is zeker voor de volkstellingen van 2004 en 2012 iets concreter dan de onderwerpen genoemd in de volkstellingswetgeving en indiceert beter wat de betreffende volkstelling geprobeerd heeft te meten.

Uit de cijfers in Tabel 6 blijkt dat de volkstelling van 2012 verreweg het hoogste aantal onderwerpen telde. Dit geldt zowel voor het totaal als voor de kern- en additionele onderwerpen. De volkstelling van 1972 telde het laagste aantal gemeten onderwerpen, omdat er geen woningtelling aan gekoppeld was.

Tabel 6 Totaal aantal door de VN/UNSD aanbevolen onderwerpen opgenomen in Surinaamse volkstellingen naar status van het onderwerp in de richtlijnen en aanbevelingen

	Totaal	Status in VN-richtlijnen en -aanbevelingen		
		Kern-items	Afgeleide items	Additionele items
Volkstelling 1950	51	28	9	14
Volkstelling 1964	46	28	7	11
Volkstelling 1972	42	26	7	9
Volkstelling 1980	52	32	6	14
Volkstelling 2003	57	35	8	14
Volkstelling 2004	53	31	8	14
Volkstelling 2012	66	38	9	19

Bron: United Nations Statistical Division

* Selectie door het ABS uit de lijst van onderwerpen in Tabel 1: Lijst van Volkstellingstopics, Pagina 112, paragraaf 2.16 en Tabel 2: Woningtellingstopics per teleenheid, pagina 188 (United Nations Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, 2008)

Tabel 6 laat zien dat 30 onderwerpen in zeker zes van de zeven volkstellingen (1950-2012) gemeten zijn: 21 onderwerpen in zeven volkstellingen en negen onderwerpen in zes volkstellingen. Van de 21 onderwerpen waren er 18 zgn. kernonderwerpen (15 kernonderwerpen en 3 onderwerpen) terwijl er 3 zgn. additionele onderwerpen waren. Deze additionele onderwerpen - religie, taal en specifieke gebieden van opleiding/onderwijs - worden in de Surinaamse context als zeer relevant gezien. Alle 30 onderwerpen zijn in de Census 2004 en Census 2012 gemeten.

De eigenlijke meetinstrumenten

In de Volkstellingswetten zijn niet de meetinstrumenten opgenomen, maar breed geformuleerde conceptonderwerpen die weinig zeggen over de uiteindelijke vragen die aan de bevolking gesteld zullen worden. Het zijn abstracte, theoretische concepten die in onderzoekstaal vaak 'dimensies' genoemd worden. De meeste zijn zonder verdere operationalisering niet (direct) meetbaar. De vragen/antwoordmogelijkheden en tabelleerinstructies bepalen uiteindelijk de vergelijkbaarheid van de cijfers die uit de volkstellingen gegenereerd worden.

²⁵ Pagina 112, paragraaf 2.16 Table 1: List of population census topics, en Table 2: Housing census topics by unit of enumeration, pagina 188, paragraaf 2410

Tabel 7 Onderwerpen die in alle of minstens zes van de zeven volkstellingen (1950-2012) opgenomen waren en de voorrangstatus zoals aanbevolen wordt door de VN/UNSD

Kenmerken van personen/woning en leefeenheden*	Volkstelling en van 1950 tot 2012	Volkstelling en van 2004 en 2012	Voorrangstatus		
			Wooneenheden	Collectieve wooneenheden	Huishoudens
Leeftijd en geslacht van hoofd of ander huishoudlid van	7	2			Kern
Geboorteplaats	7	2			Kern
Geboorteland	7	2			Kern
Nationaliteit	7	2			Kern
Relatie met het hoofd of een ander lid van het huishouden	7	2			Kern
Geslacht	7	2			Kern
Burgerlijke staat	7	2			Kern
Levend geboren kinderen	7	2			Kern
Aantal levende kinderen	7	2			Kern
Presentie op school	7	2			Kern
Hoogst genoten opleiding	7	2			Kern
Activiteitsstatus	7	2			Kern
Beroep	7	2			Kern
Industrie	7	2			Kern
Status van beroep	7	2			Kern
Locatie	7	2	Kern/Afgeleid	Kern	Kern/Afgeleid
Aantal vertrekken (kamers)	7	2	Kern		Kern/Afgeleid
Type verlichting en/of elektriciteit	7	2	Kern	Additioneel	Kern/Afgeleid
Religie	7	2			Additioneel
Taal	7	2			Additioneel
Onderwijsveld en onderwijskwalificaties	7	2			Additioneel
Plaats van eerder verblijf	6	2			Kern
Leeftijd	6	2			Kern
Geboortedatum laatste levend geboren kind	6	2			Kern
Type eigendom	6	2	Kern		Kern/Afgeleid
Watervoorziening	6	2	Kern	Kern/Afgeleid	Kern/Afgeleid
Brandstof voor koken	6	2	Kern	Additioneel	Kern/Afgeleid
Aantal bewoners	6	2	Kern		Kern/Afgeleid
Etniciteit	6	2			Additioneel
Inheemse bevolking	6	2			Additioneel

* Selectie door het ABS uit de lijst van onderwerpen in Tabel 1: List of population census topics, Pagina 112, paragraaf 2.16 en Tabel 2: Lijst onderwerpen en prioriteitsstatus zoals aanbevolen door de UN Statistics Division.

Om verschillende redenen is er behoefte aan een duidelijke en stapsgewijze uitwerking en rapportage van de operationalisering van de onderwerpen die in de volkstellingswetten zijn genoemd. Deze stapsgewijze definitie moet formeel vastgelegd worden, omdat de wetgever hiervoor geen enkele richtlijn gegeven heeft. Dergelijke richtlijnen kunnen heel specifiek zijn, zoals in de volkstelling van 1921. Maar er kan ook in algemene termen min of meer aangegeven worden hoe de operationalisering moet geschieden. Verwezen zou kunnen worden naar regionale of internationale standaarden, bijvoorbeeld de VN-standaarden, of naar voorgaande volkstellingen.

Het Censuskantoor zou gemakkelijk toegankelijke metadata voor de volkstelling kunnen produceren en publiceren, zodat de gebruiker tot in detail duidelijkheid heeft over de precieze betekenis van de cijfers. Het Censuskantoor is hiervoor de aangewezen instantie: voor zowel de gemiddelde als de deskundige gebruiker is het enorm moeilijk om deze informatie te achterhalen: hardcopy-versies zijn nergens gecentraliseerd en het materiaal is praktisch niet gedigitaliseerd en/of via het internet toegankelijk. Voor

toekomstige volkstellingen zou publicatie van dit stapsgewijze operationaliseringsproces onderdeel kunnen zijn van de voorbereiding van de volkstelling. Een dergelijke benadering zou belanghebbenden niet alleen informeren maar hen ook in de gelegenheid stellen een bijdrage te leveren aan hoe de onderwerpen in de volkstellingswet:

- i. vertaald worden naar variabelen
- ii. variabelen naar indicatoren of items en hun waarden, en dus tot
- iii. vragen en antwoorden in de meetinstrumenten en ten slotte
- iv. hoe in de tabellering de vragen en antwoorden gebruikt zijn om de uiteindelijk gepubliceerde statistieken en indicatoren te genereren

Vergelijkbaarheid van indicatoren van de verschillende volkstellingen

Als gevolg van discontinuïteit is de vergelijkbaarheid van de uitkomsten misschien wel het meest problematische aspect van de acht volkstellingen die tot nu toe zijn gehouden. Hierdoor is analyse van de volkstellingcijfers door de jaren heen niet goed mogelijk (zie Tabel 8 en de verklarende opmerkingen 1 tot en met 5). De volkstellingen van 2004 en 2012 vormen tot op zekere hoogte een uitzondering en geven de nieuwe ontwikkeling aan. Problemen rond de vergelijkbaarheid zijn grotendeels een gevolg van:

- **Verschillen in de operationele definities** (onder meer van de bevolking), vragen en tabelleerinstruaties (zie Tabel 8 waar dit probleem uitgewerkt is voor de totale bevolkingcijfers). Tot nu toe is bij elke volkstelling de operationalisering veranderd en daarmee zijn dus ook de vragen(lijsten) gewijzigd. De veranderingen zijn bij een aantal (belangrijke) variabelen zo drastisch dat er in statistische zin overduidelijk sprake is van een *break of series*: de cijfers vormen geen historische reeks en mogen niet vergeleken worden om een ontwikkeling of trend aan te geven. Vooral in de periode tussen de volkstellingen van 1950 en 1980 is er sprake van grote discontinuïteit, onder meer bij het meten van de economische activiteiten van de bevolking. Ook bij de woningtelling speelt dit probleem. In de definities van de begrippen woning en huishouden zijn er grote verschillen tussen de gewone en de beperkte telling. Verder waren er bijzondere instructies voor het tellen van het aantal huishoudens per woning.
- **De (grenzen van de) telgebieden.** Van 1921 tot en met 1980 zijn de grenzen van de districten en de (elementaire) telgebieden bij elke volkstelling gewijzigd, waardoor het niet mogelijk is om de cijfers op districts- en lager niveau te vergelijken. Theoretisch is er een mogelijke oplossing voor deze problemen: de reconstructie van de cijfers met behulp van de basistelgebieden, de zgn. telblokken, en toepassing van aangepaste definities bij het tabelleren van het basismateriaal. Er is echter nauwelijks toegang tot de censusdocumentatie en -vraagstukken op meetniveau, waardoor dit praktisch onmogelijk is. Dit was, ten aanzien van bepaalde onderwerpen, de conclusie van een (interne ABS) evaluatie van de volkstellingen.

Het wiel hoeft niet opnieuw te worden uitgevonden bij de operationalisering van de onderwerpen van een volkstelling. Toepassing van de richtlijnen en aanbevelingen van de United Nations Statistics Division kan zowel de kwaliteit van de telling als de vergelijkbaarheid van de resultaten bevorderen. Het is echter niet goed mogelijk om deze internationale richtlijnen en aanbevelingen blindelings over te nemen. Enige kennis van i) de onderliggende theorieën en ii) de verschillende methodisch-technische benaderingen is vereist, terwijl iii) bijzondere factoren in Suriname, bijvoorbeeld de in stamverband levende bevolking, een keuze vereist uit (speciale) opties en/of een combinatie van deze richtlijnen en aanbevelingen.

Tabel 8 Bevolkingsaantallen voor de censusjaren 1921 tot en met 2012

CENSUS	Totale bevolking		Beperkte telling**			
	#	% groei*	# Totaal	# Groei***	# Inheemsen	# Marrons
1921	107.723	-	-	-	-	-
1950	183.681	70,5	20.880		1700	19.180
1964	324.211	76,5	34.929	3,7
1972	379.607	17,1	39.959	1,7	4121	35.838
1980	355.240	-6,4	40.268	0,1
2003	481.146	35,4	Het principe van de 'beperkte' en 'gewone' telling is afgeschaft. Deze 'methode' was verbonden aan het tellen van respectievelijk de in stamverband levende en de overige bevolking.			
2004	492.829	2,4				
2012	541.638	9,9				

* Procentuele groei ten opzichte van vorige volkstelling

** Zie paragraaf 1.3.3 Diagram 2 voor een definitie

*** Gemiddelde procentuele jaarlijkse groei

Opmerkingen:

1. Uitgesloten v/d volkstelling van 1921 (dus niet meegeteld) waren a) Marrons en Inheemsen (binnenland) en b) personen in woningen van niet-permanente aard.
2. Op de Marrons en Inheemsen in het binnenland is de censusmethode niet toegepast. Dit bevolkingscijfer is geschat op basis van een niet nader gespecificeerde steekproefmethode.
3. De Marrons en Inheemsen werden geteld met de beperkte telling binnen de volkstelling van 1964 maar de gegevens over de omvang en kenmerken van de marronbevolking zijn beïnvloed door verschillen in de richtlijnen tussen de beperkte en gewone telling:
 - a. De Indianen die in de gewone telling waren opgenomen, werden geclassificeerd (zelf-declaratie) onder de etnische groep 'Indiaan'
 - b. Marrons die in de gewone telling waren opgenomen, werden per definitie (dus niet door zelf-declaratie) geclassificeerd onder de etnische groep 'Creool'.

Bovendien: het hoge bevolkingsgroei cijfer (gemiddelde jaarlijkse groei: 3,7%) is moeilijk te beoordelen; de onderliggende bevolkingstotalen voor 1950 en 1964 zijn niet goed vergelijkbaar vanwege verschil in gebruikte methoden en gehanteerde definities.

4. Idem. Het lage groei cijfer van de Marron- en Inheemse bevolking in die periode (1,7% gemiddelde jaarlijkse groei), wekt de indruk dat er in de beperkte telling van de volkstelling van 1972 sprake is van 'onder-telling' van deze bevolkingsgroepen. Hierbij kunnen de volgende factoren een rol gespeeld hebben: a) de moeilijke toegankelijkheid van het telgebied, b) uitdagingen rond de definities, c) de invloed van migratie uit het binnenland naar urbane gebieden of d) een combinatie van deze factoren. Het negatieve groei cijfer voor de totale Surinaamse bevolking is een gevolg is van de massale emigratie kort voor en na de onafhankelijkheid. Deze emigratiegolf had echter weinig effect op de Marron- en Inheemse bevolking.
5. Idem. Het extreem lage bevolkingsgroei cijfer, 0,1% gemiddelde jaarlijkse groei, indiceert dat er vrijwel zeker sprake is van een serieuze 'onder-telling' van de bevolking (Marrons en Inheemsen) in de beperkte telling van de volkstelling van 1980. Hierbij kunnen dezelfde factoren een rol gespeeld hebben als bij de beperkte telling van 1972.

Conclusie

Na een langdurige en moeizame periode is met de herstart van de Surinaamse Volkstelling in 2003 een fundament gelegd voor de duurzame ontwikkeling van een van de hoekstenen van ons statistisch apparaat. Er is op vrijwel alle fronten vooruitgang geboekt en Census 2012 toont dat Suriname op de goede weg is.

Toch zijn er nog verschillende uitdagingen. Vooruitgang kan vooral geboekt worden door institutionele ontwikkeling, de methoden, de conceptuele vraagstukken, intensiever gebruik en diepgaande analyse van het materiaal. Zo is er bijzondere aandacht nodig voor de betere weerspiegeling van de woon- en leefsituatie van de in stamverband wonende Surinamers in moeilijk toegankelijke gebieden. Maar deze vraagstukken zullen ook opgelost worden, gegeven de bestaande institutionele structuur en het zicht dat deze structuur biedt op de opbouw van hooggespecialiseerd kader voor de volkstelling.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1967). *Derde Surinaamse volkstelling 1964. Geheel Suriname inclusief beperkte telling*. Suriname in Cijfers no. 33. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1971). *Instructies aan de Tellers*. Paramaribo, Suriname: Bureau 4 Algemene Volkstelling.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1978). *Vierde Algemene Volkstelling 1971/72. Geheel Suriname*. Suriname in Cijfers No 90. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1992). *Vijfde Algemene Volks- en Woningtelling 1980.(Definitieve Resultaten*. Suriname in Cijfers no. 171/92-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005a). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 2013-2005/02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005b). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume II: Werkgelegenheids- en Onderwijskarakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 216-2005/05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005c). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume III: Fertilititeit en Mortaliteit (Vruchtbaarheid en Sterfte)*. Suriname in Cijfers no. 219-2006/01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006a). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume IV: Huishoudens, Gezinnen en Woonverblijven*. Suriname in Cijfers no. 221-2006/03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006b). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Districts resultaten Volume I: Paramaribo*. Suriname in Cijfers no. 224-2006/06. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006c). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Census 2004 Coverage Evaluation*. Suriname in Cijfers no. 230-2006/12. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2008). *Volume J-Versie I: Bevolkingsprojecties voor de Republiek Suriname 2004-2024*. Suriname in Cijfers no. 245/2008-04. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2010). *Bevolkingsprojecties voor de Republiek Suriname Volume 2: Projecties per district*. Suriname in Cijfers no. 268/2010-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). *Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II: Onderwijs, Werkgelegenheid en Vervoer, Vruchtbaarheid en Sterfte Gezondheid en Sport*. Suriname in Cijfers no. 299/2013-10x. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume III: Huishoudens, Woonverblijven en Gezinnen, Milieu, Criminaliteit*. Suriname in Cijfers no. 300/2014-01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014c). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume I: Paramaribo en Wanica*. Suriname in Cijfers no. 301/2014-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014d). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume II (Deel I van 2): Nickerie-Coronie- Saramacca*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014e). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume III: Marowijne-Brokopondo- Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 304/2014-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014f). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Bevolkingsprojecties 2012-2032*. Suriname in Cijfers no. 305/2014-06. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014g). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Technische Evaluatie Census 2012*. Suriname in Cijfers no. 307/2014-08. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Bervoets, J. & Pereira, S. (1978). *Inventaris van het archief van de Algemene Leider van de Tweede Algemene Volkstelling van Suriname 1950, 1950 (1956)*. Den Haag, Nederland: Nationaal Archief Den Haag.

Dentz, F. O. (1928). Het Nederlandschap in Suriname en Curacao. In: *Nieuwe West-Indische Gids Volume 9* (Issue 1), 131-136. Leiden, Nederland: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde.

Dusseldorp van, D. (1966). De tweede algemene volkstelling Suriname 1950. In: *Nieuwe West-Indische Gids 45*, 38-44. Leiden, Nederland: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde.

Gemmink, J. (1954). *Volkstelling 1950*. Den Haag, Nederland: Centraal Bureau voor de Statistiek Nederland.

Gemmink, J. (1956). *Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950. Deel X: De Eigenlijke Volkstelling*. Niet gespecificeerd: Welvaartsfonds Suriname 1956.

Ospina, G. et.al. (2002). *National Population and Housing Census Program (Sixth General Population Census), Loan Proposa. (SU-0025)*. Niet gespecificeerd: Inter-American Development Bank.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division (1992). *Handbook of Population and Housing Censuses Part II: Demographic and Social Characteristics*. Studies in Methods Series F No. 54 (Vol. Part 2). New York, USA: United Nations.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division (2008). *Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses Revision 2*. (Vol. Statistical papers Series M No.67/Rev). New York, USA: United Nations.

Welvaartsfonds Suriname (1950). *Verslag over het Welvaartsfonds Suriname over het Jaar 1949*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds.

Welvaartsfonds Suriname (1951). *Verslag over het Welvaartsfonds Suriname over het jaar 1950*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds Suriname.

Welvaartsfonds Suriname (1954). *Verslag over het Welvaartsfonds Suriname over het Jaar 1953*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds Suriname.

DEEL 2 DEMOGRAFIE, ETNICITIET EN RELIGIE

3. Demografie: natuurlijke groei van de bevolking

Iwan Sno en Edith J. Ritfeld

De ontwikkeling van de totale bevolking in een bepaald gebied (geheel Suriname, district, ressort, urbaan gebied, etc.) wordt zuiver demografisch bepaald door het aantal levendgeborenen, het aantal overledenen en de aantallen emigranten en immigranten. In de praktijk tellen niet alleen deze demografische componenten; ook de kwaliteit van het administratieve systeem is van invloed op het meten van deze demografische verschijnselen. Maar ook van invloed is de discipline waarmee burgers voldoen aan de wettelijke verplichting om aangifte te doen van vitale gebeurtenissen. In dit hoofdstuk schenken wij nauwelijks aandacht aan de kwaliteit van het administratieve systeem en aan de discipline van de burgerij²⁶.

In dit artikel analyseren wij de natuurlijke groei van de bevolking van Suriname. Er wordt eerst ingegaan op de componenten die de bevolkingsgroei bepalen. De groei van de bevolking wordt in principe bepaald door de natuurlijke groei (het verschil tussen geboorte en sterfte) en het migratiesaldo, (het verschil tussen personen die zich vestigen in het land en personen die vertrekken uit het land om zich elders te vestigen). Vervolgens komt de totale bevolkingsgroei aan de orde, waarbij eerst geheel Suriname en daarna de groei per district wordt bekeken. Deze tweedeling, 'geheel Suriname' versus 'per district', wordt waar mogelijk toegepast voor alle paragrafen. Hierna besteden wij aandacht aan de vruchtbaarheid met hantering van het ruwe geboortecijfer en het 'algemeen vruchtbaarheidscijfer'. Vervolgens zijn de schijnwerpers gericht op mortaliteit, waarbij het ruwe sterfecijfer en de zuigelingensterfte aan de orde komen. Hierna komt 'natuurlijke groei' als samenspel van fertiliteit en mortaliteit aan bod. Het geheel wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen. Het geheel wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

Volledigheidshalve kan vermeld worden dat als gevolg van de proportionele verdeling van geboorten die onder: "buitenland" geregistreerd zijn, het totale aantal geboorten in enkele tabellen 10.216 is, in plaats van het officiële cijfer 10.217.

1. De demografische balansvergelijking

De demografische balansvergelijking toont in een formule het samenspel van levendgeborenen (geboorte of vruchtbaarheid), overledenen (sterfte of mortaliteit), emigratie en immigratie. Verbaal kan deze vergelijking als volgt worden geformuleerd:

De bevolking op tijdstip 2 (eindbevolking = P2) is gelijk aan de bevolking op tijdstip 1 (beginbevolking = P1), met daarbij opgeteld het aantal levendgeborenen en het aantal immigranten gedurende de periode, en daarvan afgetrokken het aantal overledenen en het aantal emigranten gedurende de periode. In formulevorm:

$$P2 = P1 + B12 + I12 - D12 - E12$$

De letters in de formule komen uit het Engels: P staat voor Population (bevolking), B voor (live) Births (geboorte), D voor Deaths (sterfte), I voor Immigration (immigratie) en E voor Emigration (emigratie).

Na herschikking van de componenten in het rechterlid ontstaat:

²⁶ Op basis van diverse MICS-surveys en de zevende en achtste volkstelling wordt de volledigheid van geboorteregistratie geschat op 92% tot 99%. De sterfteregistratie is waarschijnlijk minder volledig, maar hoeveel minder is niet aan te geven. Overigens laten wij in dit artikel 'category jumping' buiten beschouwing. Dit verschijnsel kan van invloed zijn op de bevolkingsomvang en/of -samenstelling.

$$P2 = P1 + (B12-D12) + (I12-E12)$$

De term (B12-D12) wordt natuurlijke aanwas of natuurlijke groei genoemd en de term (I12-E12) wordt migratiesaldo of netto migratie genoemd. In dit hoofdstuk ligt de nadruk op de groei van de totale bevolking en op de natuurlijke groei.

In de volgende paragrafen wordt zoveel mogelijk de informatie per censusjaar gebruikt, voor geheel Suriname. Omdat de districtsgrenzen vaak zijn veranderd, schenken wij bij de analyses per district slechts aandacht aan de volkstellingen van 2004 en 2012, alsook aan additioneel beschikbare informatie in de tussenliggende periode.

De demografische balansvergelijking wordt doorgaans toegepast op de totale bevolking binnen het (gehele) grondgebied; bij een andere methode wordt meer met groeipercentages gewerkt.

2. Bevolkingsgroei

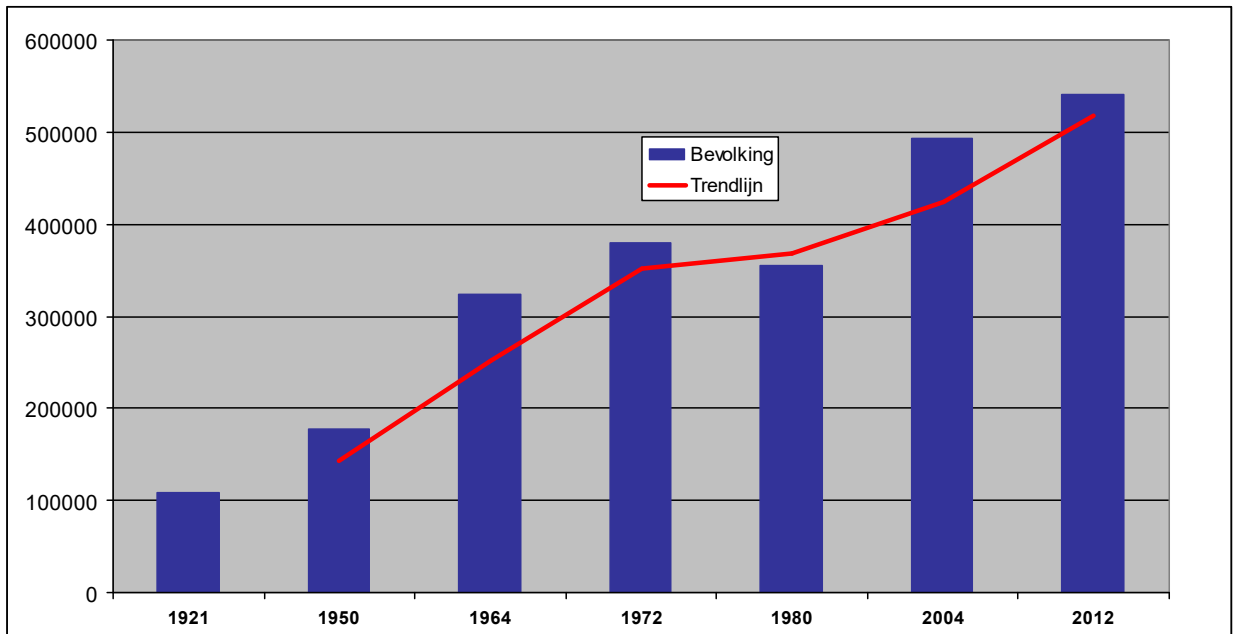
2.1 Totale bevolkingsgroei Suriname

Bij de eerste Algemene Volkstelling (Census) in Suriname, op 31 juli 1921, is een bevolking van 107.723 personen geregistreerd. Het is interessant dat Lamur (1973, 136) berekent dat de totale bevolking in 1921 minder dan 93.762 geweest moet zijn en niet 107.723. Hij baseert zich op een terugberekening, uitgaande van de tweede volkstelling van 1950. De volgende analyse is gebaseerd op de censusresultaten uit de periode 1921-2012 (Tabel 1).

Tabel 1 Bevolking per censusdatum* 1921-2012 en bevolkingsgroei

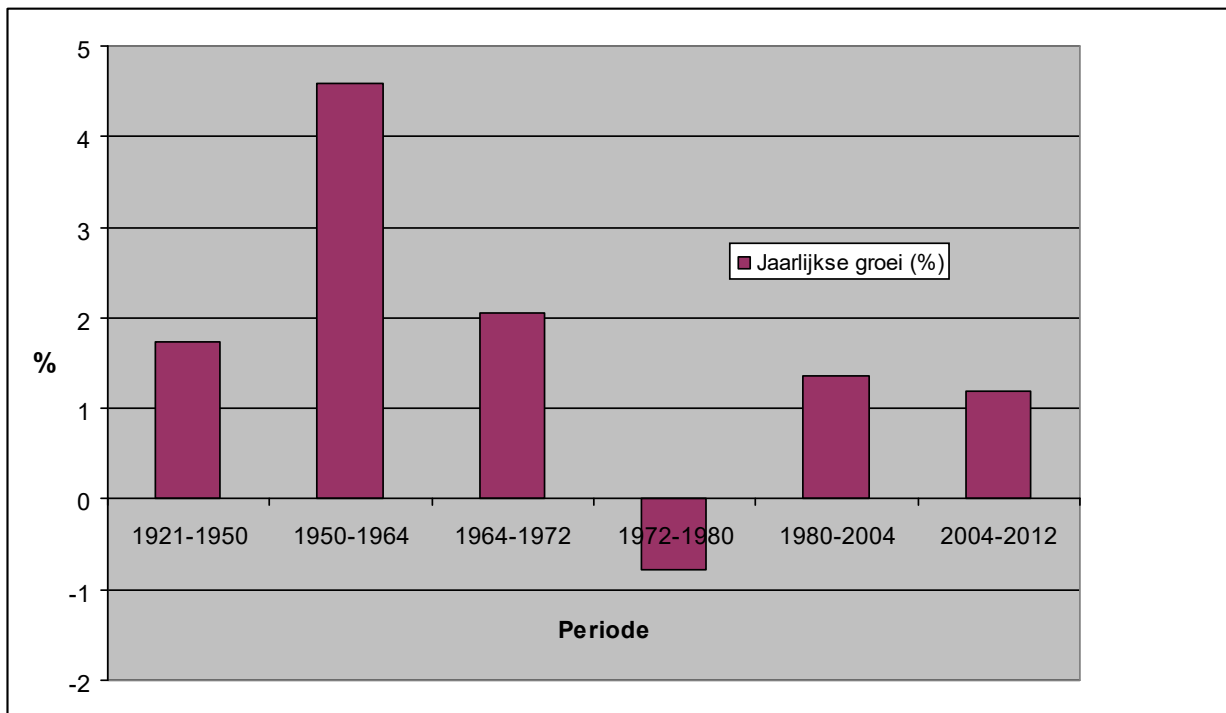
Census nr.*	Datum	Bevolking	Groei (aantallen)	Groei (procent)	Jaarlijkse groei (procent)
1	31 juli 1921	107.723			
2	31 oktober 1950	177.788	70.065	65,0	1,7
3	31 maart 1964	324.211	146.423	82,4	4,6
4	01 januari 1972	379607	55.396	17,1	2,1
5	01 juli 1980	355.240	-24.367	-6,4	-0,8
7	02 augustus 2004	492.829	137.589	38,7	1,4
8	13 augustus 2012	541.638	48.809	9,9	1,2

* Van de Zesde Volkstelling van 31 maart 2003, bestaan geen definitieve cijfers.

Grafiek 1a De totale bevolking van Suriname en trendlijn per censusjaar 1921-2012

De bevolkingsontwikkeling in de periode 1921-2012 is niet monotoon verlopen. Van belang zijn niet alleen de totale groeipercentages tussen twee volkstellingen, maar ook de jaarlijkse groeipercentages, waarbij dus rekening wordt gehouden met de lengte van de periode tussen twee volkstellingen. In grafiek 1b zijn de jaarlijkse groeipercentages te zien.

Grafiek 1b Jaarlijkse groeipercentages van de totale bevolking tussen twee volkstellingen (1921-1950 t/m 2004-2012)

De grootste absolute en procentuele groei voltrok zich in de periode 1950-1964, terwijl van 1972-1980 de totale bevolking afnam. De redenen voor de afname gedurende 1972-1980 komen in het hoofdstuk over migratie aan de orde. Overigens kan hier opgemerkt worden dat er gewoonlijk sprake is van een samenspel tussen de verschillende componenten van bevolkingsgroei die doorgaans van elkaar onderscheiden maar niet gescheiden kunnen worden.

2.2 Totale bevolking per district

Tussen 1921 en 2012 zijn de districtsgrenzen en de aantallen districten meerdere keren gewijzigd. Dit gebeurde voor de laatste maal per 24 februari 1983 (Decreet C-17). In 1921 was het grondgebied van Suriname onderverdeeld in het Stadsdistrict Paramaribo en 12 Districten (Tabel 2). In 1950 was Suriname opgedeeld in Paramaribo en 6 districten. In 1964 waren er 7 districten plus het stadsdistrict Paramaribo, terwijl het in 1972 ging om Paramaribo en 8 districten. Ook in 1980 was Suriname opgedeeld in 9 districten (inclusief het Stadsdistrict Paramaribo) en dit aantal werd opgevoerd naar 10; voorts werden de districtsgrenzen gewijzigd in 1983. Tabel 3 bevat informatie over districten en hun oppervlakte in de periode 1950 – 2012.

Tabel 2 Districten in Censusaar 1921

District	District
Paramaribo	Boven-Suriname
Beneden-Commewijne	Boven-Commewijne
Beneden-Para	Cottica
Beneden-Suriname	Nickerie
Beneden-Saramacca	Coronie
Boven-Saramacca	Marowijne
Boven-Para	

Bron: Bijlage A van het Koloniaal Verslag van 1922

Tabel 3 Districten en hun oppervlakte (in km²) voor censusjaren 1950-2012

District	Oppervlakte in km ² per district per censusjaar				
	1950	1964	1972	2004	2012
Paramaribo	14	17	32	182	182
Suriname / Wanica	20.892	2617	1628	443	443
Saramacca	25.572	22.181	23.420	3636	3636
Coronie	1498	1622	1620	3902	3902

Nickerie	49.465	71.654	64.610	5353	5353
Commewijne	5215	4061	4110	2353	2353
Marowijne	40.166	43.971	45.980	4627	4627
Brokopondo		17.142	21.440	7364	7364
Para			980	5393	5393
Sipaliwini				130.567	130.567
Totaal	142.822	163.265	163.820	163.820	163.820

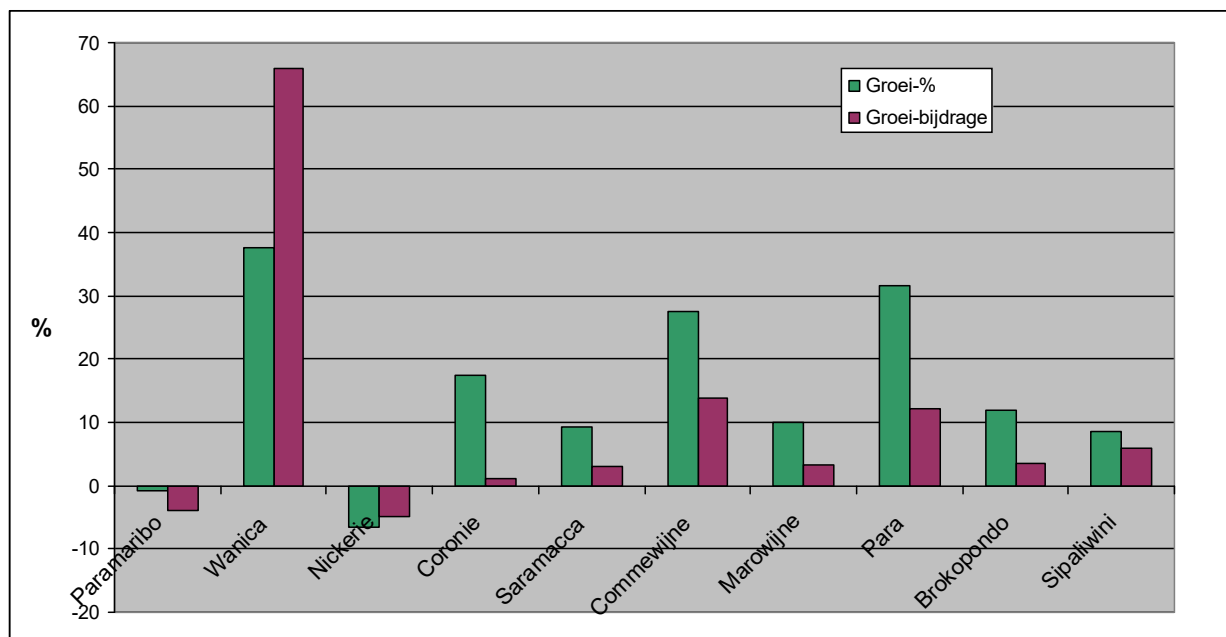
Gelet op de vele veranderingen van aantallen districten en hun begrenzing zal voor de beschrijving en analyse van de bevolkingsgroei per district, slechts aandacht worden geschonken aan de jaren 2004 en 2012.

Tabel 4 Bevolkingsomvang en bevolkingsgroei per district en totaal 2004-2012

District	BEVOLKING		Groei	
	2004	2012	Aantal	Procent
Paramaribo	242.946	240.924	-2022	-0,8
Wanica	85.986	118.222	32.236	37,5
Nickerie	36.639	34.233	-2406	-6,6
Coronie	2887	3391	504	17,5
Saramacca	15.980	17.480	1500	9,4
Commewijne	24.649	31.420	6771	27,5
Marowijne	16.642	18.294	1652	9,9
Para	18.749	24.700	5951	31,7
Brokopondo	14.215	15.909	1694	11,9
Sipaliwini	34.136	37.065	2929	8,6
Totaal	492.829	541.638	48.809	9,9

Wat betreft de geografische verdeling van de bevolking heeft Paramaribo nog steeds de grootste bevolking en Coronie het kleinste bevolkingsaantal. De totale bevolking van Suriname is in 8 jaar met circa 9,9% gegroeid, maar de groei is zeer ongelijkmatig geweest. Paramaribo en Nickerie hebben zelfs een daling genoteerd. Het district Wanica heeft 6,5 procentpunt (circa 66%) bijgedragen aan de totale bevolkingsgroei tussen 2004 en 2012. De districten Commewijne en Para volgen met respectievelijk

1,4 procentpunt (14%) om 1,2 procentpunt (12%) op afstand, wat betreft hun bijdrage aan de totale groei (Grafiek 2).

Grafiek 2 District naar groeipercantage en procentuele bijdrage aan de totale groei (2004-2012)

3. Geboorte en vruchtbaarheid

3.1 Vruchtbaarheid voor geheel Suriname

Vruchtbaarheid geeft de feitelijke productie van levendgeborenen aan. Om de ontwikkeling vast te stellen worden in deze twee maten gebruikt: het ruwe geboortecijfer (CBR) en het algemene vruchtbaarheidscijfer (GFR), waarbij de volgende formules gelden.

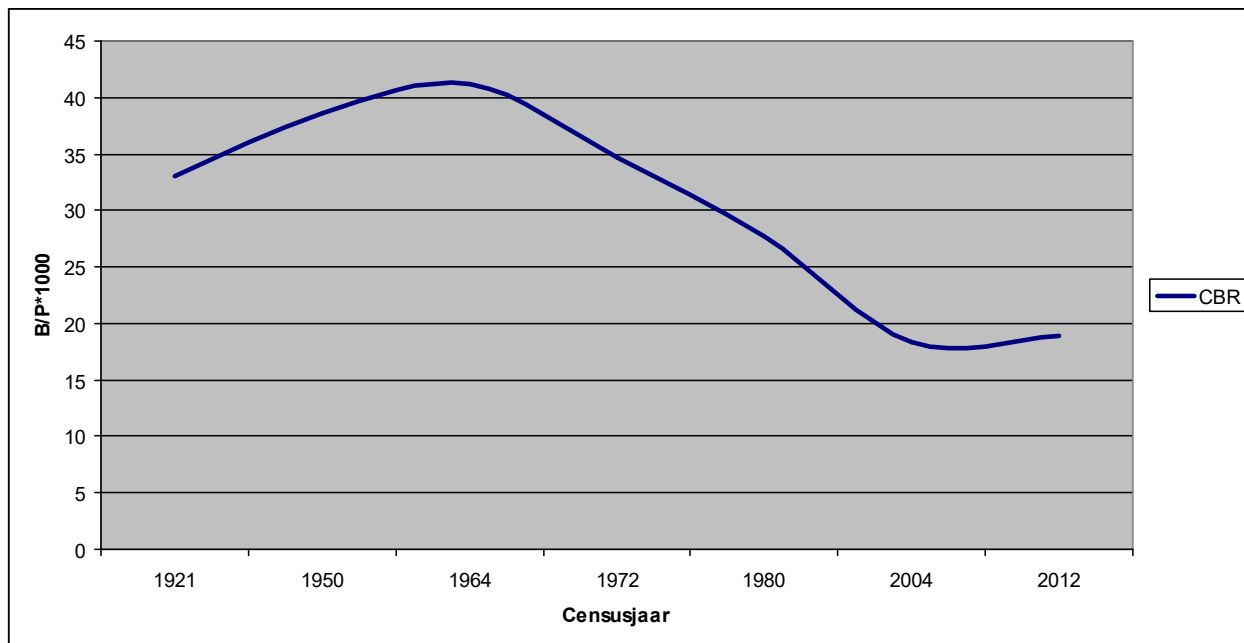
$$\text{CBR} = \text{B/P} * 1000 \text{ (levendgeborenen per 1000 van de bevolking)}^{27}$$

$$\text{GFR} = \text{B/F}_{15-49} * 1000 \text{ (levendgeborenen per 1000 vrouwen van vruchtbare leeftijd)}$$

F is afkomstig van Females (vrouwen). Vaak wordt ook de leeftijdsgroep 15-44 gebruikt, maar hier is gekozen voor 15-49 jaar.

Het algemene vruchtbaarheidscijfer is al een fikse verbetering vergeleken met het ruwe geboortecijfer. Uiteraard zijn er verfijningen die aangebracht kunnen worden (die meer data vereisen), waar nu niet op wordt ingegaan.

²⁷ Het gaat om de bevolking omstreeks het midden van het jaar. De nadelen van CBR zijn evident: de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en geslacht is van invloed op dit cijfer. Ook het voordeel is evident: gemakkelijk uit te leggen aan en te begrijpen door diverse gebruikers.

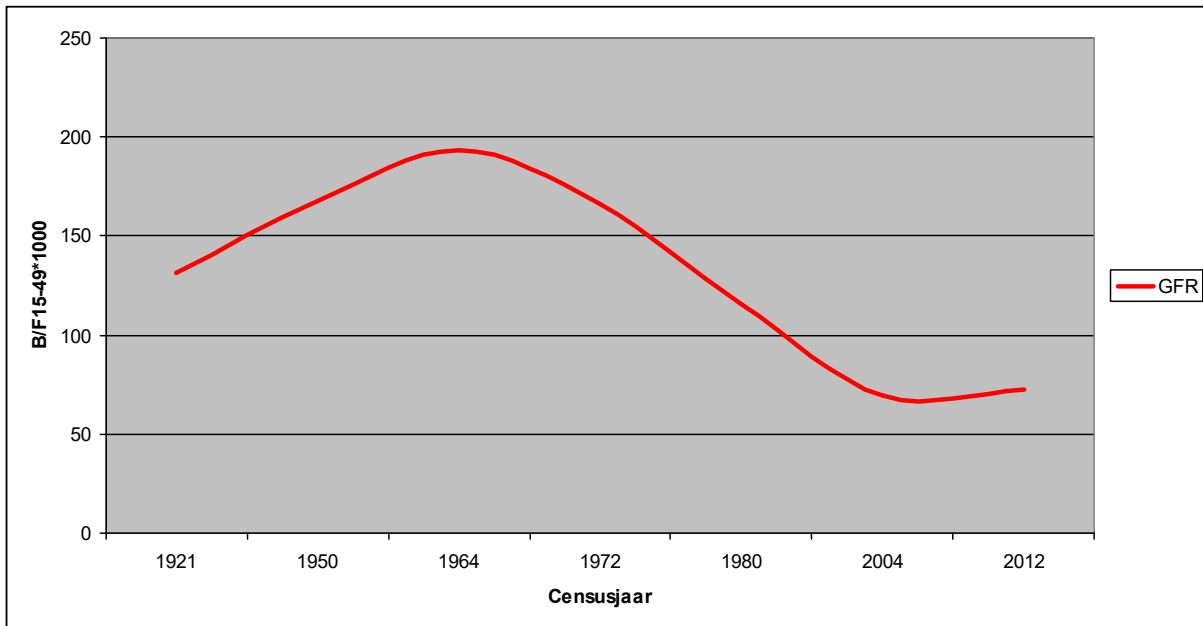
Grafiek 3a Ontwikkeling van het ruwe geboortecijfer, censusjaren 1921-2012

Het ruwe geboortecijfer is in eerste instantie gestegen en daarna fors gedaald. Aan het einde van de periode 1921-2012 treedt er een lichte stijging op. De oorzaken van dit patroon (stijging voorafgaand aan een langdurige daling), wordt '*ski jump*' genoemd in de 'demografische transitietheorie'²⁸. En dit blijkt in dit geval ook uit het verloop van het algemene vruchtbaarheidscijfer, wat moet worden verklaard door verbetering van de voedselvoorziening, medische voorzieningen, daling van zuigelingen- en kindersterfte²⁹, toegang tot contraceptiva, betere scholing (vooral van vrouwen) en modernisering in het algemeen (zie Annex 2: voor een uitwerking van de relatie tussen zuigelingensterfte en fertiliteit).

Overigens kan men zich afvragen of het (licht stijgende) patroon 2004-2012 de realiteit weergeeft of is veroorzaakt door een dataprobleem, omdat de officieel geregistreerde geboorteaantallen in de periode 2003 t/m 2006 en vooral voor 2004 en 2005 ongewoon laag waren.

²⁸ Patronen van een oorspronkelijke situatie van hoge vruchtbaarheidscijfers en hoge sterftcijfers met een lage bevolkingsgroei naar een uiteindelijke situatie van lage sterftcijfers en lage vruchtbaarheidscijfers.

²⁹ Paren kregen veel kinderen, onder meer om te compenseren voor verliezen als gevolg van hoge zuigelingen- en kindersterfte. Als die noodzaak niet langer aanwezig is, zal de vruchtbaarheid op termijn dalen. Indien de daling van fertiliteit niet of met een (te) grote tijdsvertraging optreedt, doet zich een explosieve groei voor.

Grafiek 3b Ontwikkeling van het algemene vruchtbaarheidscijfer, censusjaren 1921-2012

Het patroon is op het oog vrijwel gelijk aan dat van het ruwe geboortecijfer. Bij nadere analyse (berekenen van procentuele veranderingen van periode op periode) komen enkele verschillen aan het licht:

- a) De stijging in het algemene vruchtbaarheidscijfer (GFR) is forser dan van het ruwe geboortecijfer (CBR);
- b) De daling is in eerste instantie van dezelfde orde van grootte;
- c) De daling in het GFR gaat daarna weer sneller dan die in het CBR.

Overigens is er een zeer sterke correlatie van 0,9846 (significant bij $\alpha=5\%$) tussen beide reeksen. De hoge correlatie is niet vreemd omdat de CBR en GFR ook analytisch aan elkaar gerelateerd zijn. Uiteraard is correlatie (samen lineair variëren van de CBR en de GFR) niet hetzelfde als causaliteit (waarbij de ene variabele de andere variabele ‘veroorzaakt’).

3.2 Vruchtbaarheid per district

Voor 2004 en 2012 was de situatie van de bevolking per district (census-informatie) en geboorten per district (CBB-informatie), als volgt:

Tabel 5 Bevolking, geboorten, ruwe geboortecijfer en procentuele verandering per district in 2004 en 2012

District	Bevolking		Geboorten*		CBR		Verandering-%
	2004	2012	2004	2012	2004	2012	
Paramaribo	242.946	240.924	4074	4574	16,8	19,0	13,2
Wanica	85.986	118.222	1702	2324	19,8	19,7	-0,7
Nickerie	36.639	34.233	481	435	13,1	12,7	-3,2
Coronie	2887	3391	34	45	11,8	13,3	12,7
Saramacca	15.980	17.480	249	255	15,6	14,6	-6,4
Commewijne	24.649	31.420	280	447	11,4	14,2	25,2
Marowijne	16.642	18.294	559	324	33,6	17,7	-47,3
Para	18.749	24.700	430	631	22,9	25,5	11,4
Brokopondo	14.215	15.909	418	437	29,4	27,5	-6,6
Sipaliwini	34.136	37.065	835	744	24,5	20,1	-17,9
Totaal	492.829	541.638	9062	10.216	18,4	18,9	2,6

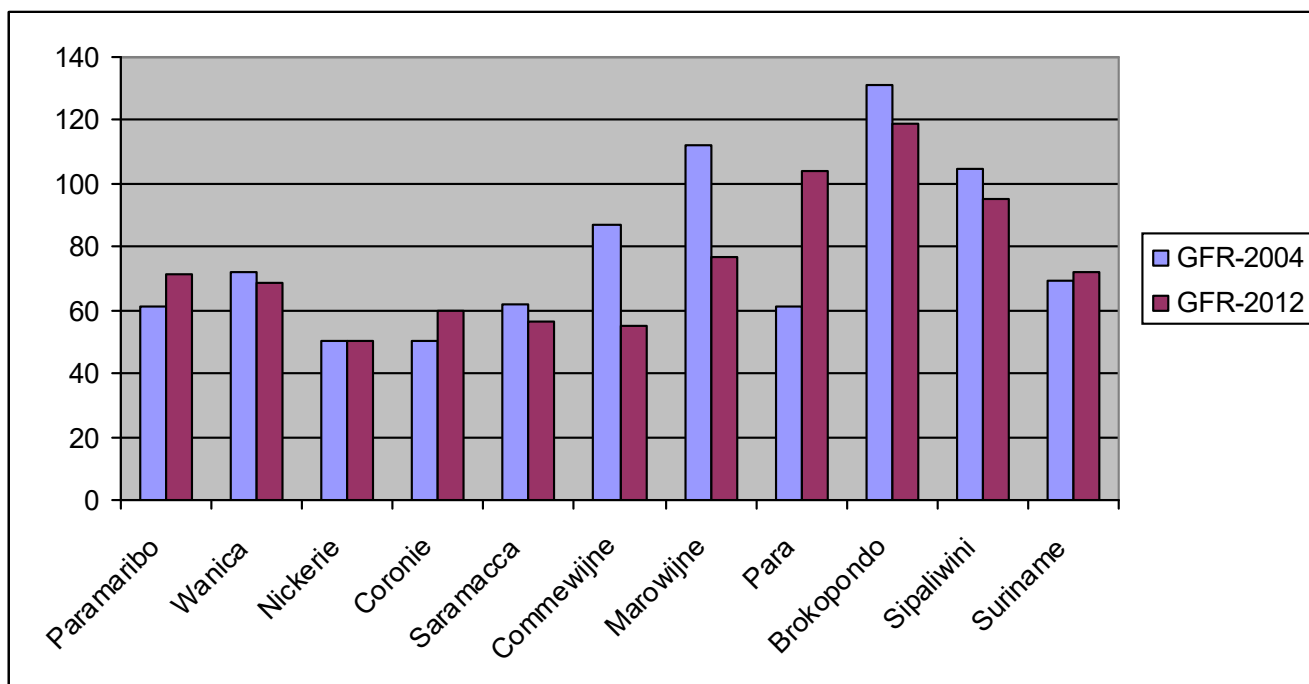
* De geboorten die geregistreerd zijn onder 'buitenland' zijn proportioneel verdeeld.

In 2004 is de CBR in Marowijne, Brokopondo, Sipaliwini en Para (ruim) boven de 20%³⁰ en in 2012 is het de CBR voor Brokopondo, Para en Sipaliwini. Opvallend in de periode 2004-2012 zijn de stijgingen in Paramaribo, Coronie en Para, alsook de dalingen in Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini.

Het CBR-patroon wordt grotendeels bevestigd door het GFR-patroon zoals in grafiek 4 te zien is. De etnische samenstelling alsook binnenlandse migratie, die beide buiten het bestek van dit hoofdstuk vallen, kunnen wellicht een goed deel van de patronen verklaren.

Het is interessant om na te gaan of de data voor Suriname voldoen aan de zogenaamde Bogue-Palmore-vergelijkingen (zie Annex 1), waarbij empirische relaties tussen onder meer diverse maten voor fertiliteit zijn vastgesteld.

³⁰ Zie de presentatie van Iwan Sno op 18 oktober 2013 voor Stichting Equalance in het Lalla Rookhgebouw waaruit blijkt dat het totale vruchtbaarheidscijfer onder Marronvrouwen veel hoger is dan onder de andere etnische groepen. De grens van 20% is gebaseerd op Barclay 1958, blz. 189. Overigens is het cijfer van 20% ook toevallig grofweg het niet-gewogen gemiddelde van de cijfers van de tien districten in 2004.

Grafiek 4 Het algemene vruchtbaarheidscijfer (%), per district in 2004 en 2012

4 Sterfte / Mortaliteit

4.1 Sterfte voor geheel Suriname

De tegenhanger van het ruwe geboortecijfer is het ruwe sterftecijfer waarvan onderstaand de formule is opgenomen.

$$\text{CDR} = \text{D/P} * 1000 \text{ (overledenen per 1000 van de bevolking)}$$

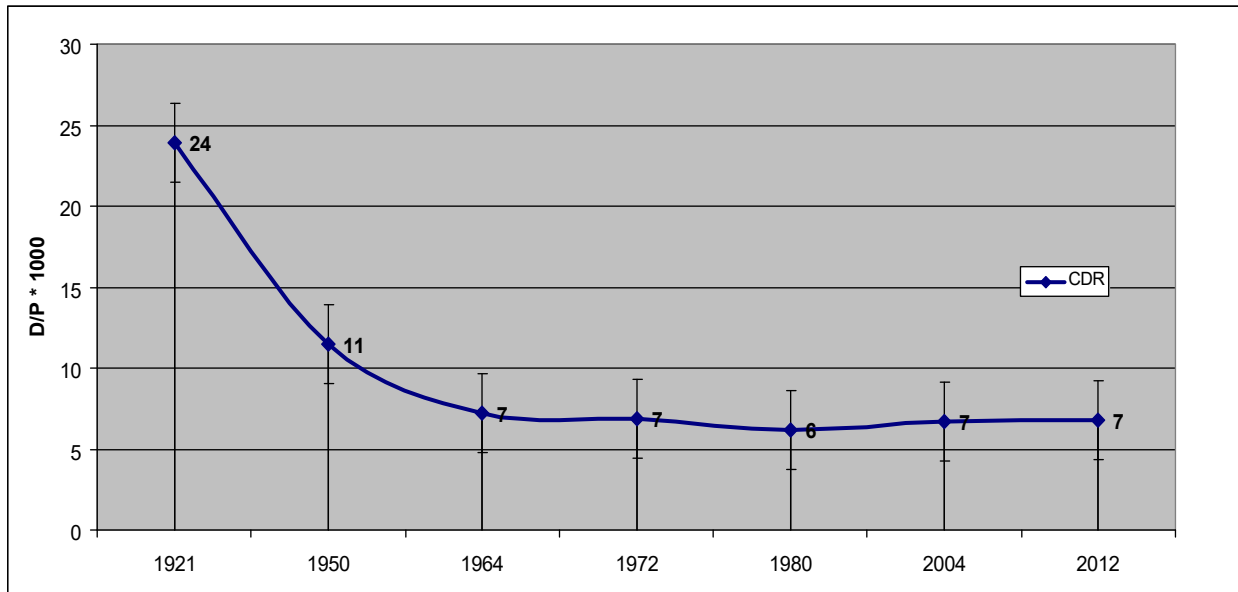
Net als het ruwe geboortecijfer wordt ook dit cijfer beïnvloed door de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en geslacht.

Grafiek 5a is ietwat misleidend, want het verloop 1921-1950 ziet er spectaculairder uit dan het in werkelijkheid is. De grootste jaarlijkse procentuele dalingen werden niet in de periode 1921-1950, maar in de periode 1950-1980 gerealiseerd, vooral gedurende 1950-1964. Na 1980 is het ruwe sterftecijfer niet significant toegenomen en schommelt al vele jaren vrijwel stabiel rond de 7%. In feite kan de reeks vanaf 1972 zelfs stationair worden genoemd.

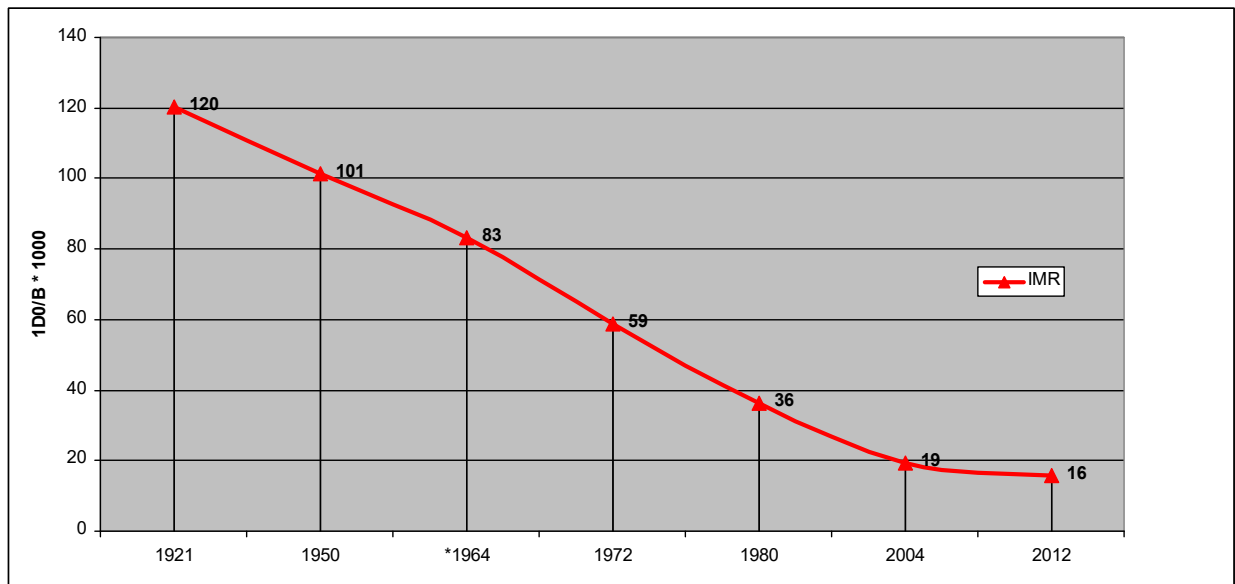
Er zal verder ook aandacht worden besteed aan het zuigelingensterftcijfer³¹ (IMR = Infant Mortality Rate) waarvan de formule ook is opgenomen.

$$\text{IMR} = \text{1D0/B} * 1000 \text{ (overleden nuljarigen per 1000 geboorten in een jaar³²)}$$

⁶ Gemakshalve zullen het 'conventionele zuigelingensterftcijfer' (IMR) en de 'kans op overlijden voordat de leeftijd van 1 jaar is bereikt' (${}_1q_0$), door elkaar worden gebruikt, maar zal steeds IMR worden genoteerd.

Grafiek 5a Ontwikkeling van het ruwe sterftcijfer, censusjaren 1921-2012

Grafiek 5b Ontwikkeling van het zuigelingensterftcijfer, censusjaren 1921-2012

Het zuigelingensterftcijfer is, vooral in zogenaamde ontwikkelingslanden, een goede graadmeter voor de gezondheidssituatie. Het cijfer moet bij voorkeur voor jongens en meisjes afzonderlijk worden berekend, maar de beschikbare informatie laat dat niet voor alle jaren toe.

⁷ Het gaat hierbij hoofdzakelijk om kalenderjaren en omdat het bij de overledenen niet alleen om de levendgeborenen van het lopende jaar, maar ook die van het afgelopen jaar gaat is de ratio geen 'sterftkans'. Bij 1q0 worden geboorten en zuigelingensterfte aan elkaar aangepast.

Ook het zuigelingensterftecijfer laat een forse daling zien en ofschoon er overeenkomsten (dalende trend) zijn tussen de reeksen, zijn er ook verschillen. Waar de grootste verbeteringen in het ruwe sterftecijfer in de periode 1950-1964 optraden, zijn de grootste winsten in het zuigelingensterftecijfer geboekt in de periode 1972-1989.

Er is een sterke correlatie van 0.7652 (significant bij $\alpha=5\%$) tussen beide reeksen.

In de volgende subparagraaf zal worden gekeken naar sterfte per district. Zoals eerder aangegeven worden ruwe cijfers beïnvloed door de bevolkingssamenstelling. Het feit dat een bepaald district een hogere CDR heeft dan een ander district kan best veroorzaakt zijn doordat er meer ouderen (met een grotere sterftekans) zijn in eerstgenoemd district. Meer nog dan bij de CBR wordt ervoor gepleit om een analyse van mortaliteit nooit uitsluitend te baseren op de CDR. Om die reden is dus ook aan zuigelingensterfte aandacht geschonken. Nu moet erkend worden dat het feit dat er in de tijd een (significant) hoge correlatie bestaat tussen IMR en CDR nog niet garandeert dat hier geografisch ook sprake van zal zijn. Op districtsniveau doen zich daarnaast ook problemen voor met geringe aantallen betreffende zuigelingensterfte.

4.2 Sterfte per district

Voor 2004 en 2012 was de situatie van de bevolking per district (census-informatie) en overledenen per district (CBB-informatie), als volgt:

Tabel 6a Bevolking, overledenen en ruw sterftecijfer per district in 2004 en 2012

District	Bevolking		Overledenen*		CDR	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Paramaribo	242.946	240.924	1799	1848	7,4	7,7
Wanica	85.986	118.222	534	777	6,2	6,6
Nickerie	36.639	34.233	253	249	6,9	7,3
Coronie	2887	3391	21	17	7,3	5,0
Saramacca	15.980	17.480	117	117	7,3	6,7
Commewijne	24.649	31.420	163	236	6,6	7,5
Marowijne	16.642	18.294	71	75	4,3	4,1
Para	18.749	24.700	115	117	6,1	4,7
Brokopondo	14.215	15.909	62	78	4,4	4,9
Sipaliwini	34.136	37.065	184	173	5,4	4,7
Totaal	492.829	541.638	3319	3687	6,7	6,8

*Overledenen onder 'buitenland' geregistreerd zijn steeds proportioneel verdeeld

Wanneer er betrouwbaarheidsintervallen³³ worden berekend om de diverse ruwe geboortecijfers (in het geval van Coronie niet toegestaan voor 2012), dan blijkt dat voor alle districten de intervallen van 2004 en 2012 elkaar overlappen. Hieruit mag geconcludeerd worden dat de verschillen (veranderingen) niet significant zijn. De zuigelingensterftecijfers per district geven nog meer problemen. Daarom is hier gekozen voor de indeling per domein: Urbaan (Paramaribo en Wanica), Binnenland (Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini en Ruraal (overige districten).

Tabel 6b Geboorten, zuigelingensterfte en zuigelingensterftecijfer, naar regio in 2004 en 2012

Regio	Geboorten		Zuigelingensterfte*		IMR		Verandering-%
	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004-2012
Urbaan	5776	6898	102	110	17,7	15,9	-9,7
Ruraal	1474	1813	36	29	24,4	16,0	-34,5
Binnenland	1812	1505	36	23	19,9	15,3	-23,1
Totaal	9062	10.216	174	162	19,2	15,9	-17,4

*Overledenen onder 'buitenland' geregistreerd zijn steeds proportioneel verdeeld

In 2004 zijn de verschillen in zuigelingensterftecijfers tussen de diverse regio's significant, maar in 2012 niet. De data laten zien dat het zuigelingensterftecijfer in alle drie regio's is afgenomen. Ten minste één zaak is problematisch en behoeft nader onderzoek, namelijk het feit dat het binnenland het laagste zuigelingensterftecijfer heeft. Indirecte (Brass-type) schattingen laten consistent zien (conform de verwachtingen) dat in het binnenland de slechtste situatie heerst. Uiteraard kan de situatie die in tabel 6b is aangegeven best een gevolg zijn van een onderregistratie van zuigelingensterfte in het binnenland.

5 Natuurlijke groei

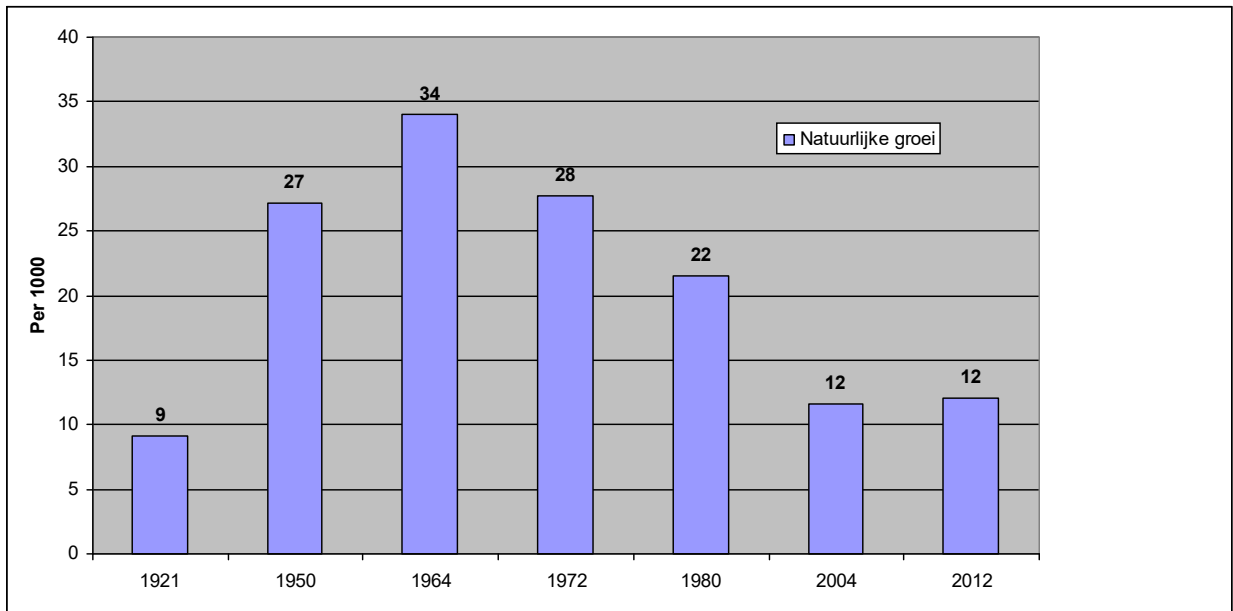
5.1 Natuurlijke groei voor geheel Suriname

Wanneer de informatie uit de voorgaande paragrafen gecombineerd wordt, dan ontstaat het beeld zoals weergegeven in tabel 7.

⁸ Ofschoon het om censusdata gaat, mogen er bij analytisch gebruik betrouwbaarheidsintervallen worden gehanteerd (Zie W. Edwards Deming, 1966: hoofdstuk 7).

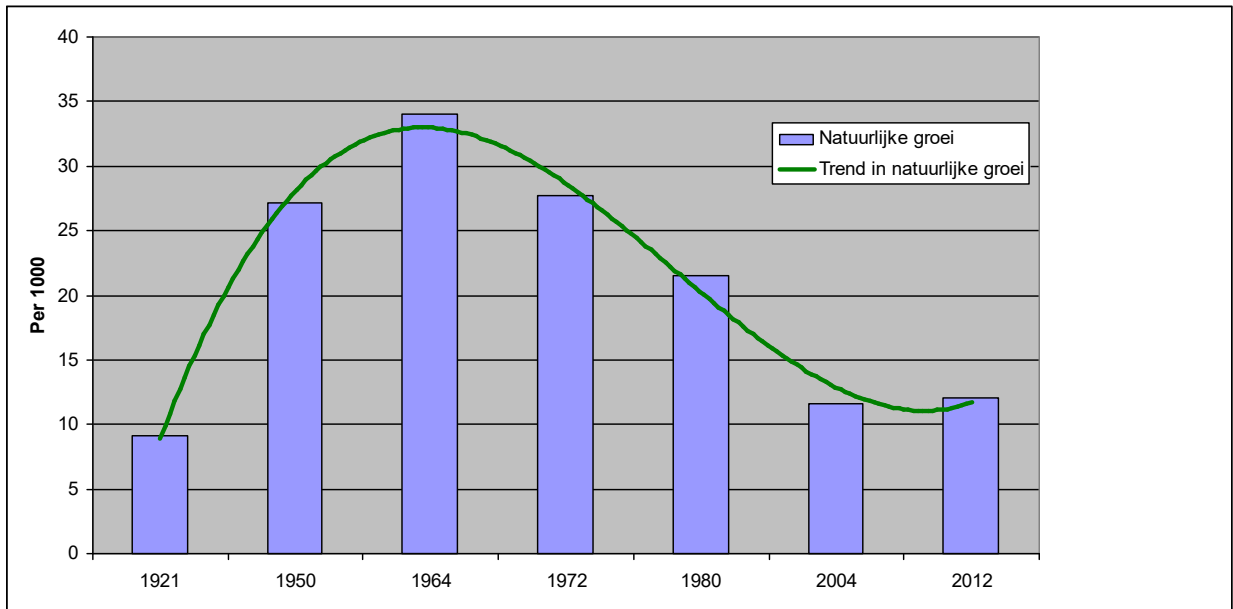
Tabel 7 Bevolking, geboorte, sterfte en natuurlijke groei in censusjaren 1921-2012

Jaar	Bevolking	Geboorte	Sterfte	Natuurlijke groei	
				Absoluut	Relatief (‰)
1921	107.723	3566	2577	989	9,2
1950	177.788	6863	2038	4825	27,1
1964	324.211	13.368	2349	11.019	34,0
1972	379.607	13.156	2621	10.535	27,8
1980	355.240	9848	2192	7656	21,6
2004	492.829	9062	3319	5743	11,7
2012	541.638	10.217	3687	6530	12,1

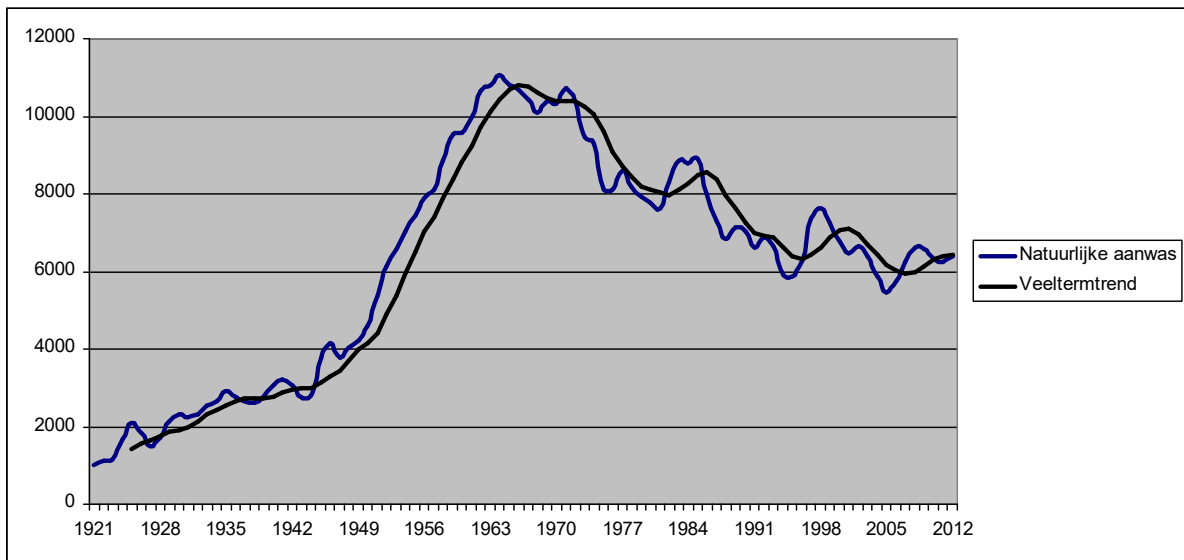

Grafiek 6a Natuurlijk groeicijfer (censusjaren 1921-2012)

Uitgaande van censusdata van 1921 of 1950 en data van levendgeborenen en overledenen (Koloniale verslagen en CBB-informatie) kan uiteraard een tijdreeks van natuurlijke groeicijfers worden geproduceerd en met het bovenstaande vergeleken. Aan de hand van de grafieken 6b en 6c geven deze groeicijfers de natuurlijke groei en de trend in natuurlijke groei weer.

Grafiek 6b Natuurlijk groeicijfer en veeltermtrend (censusjaren 1921-2012)

Grafiek 6c Natuurlijke groei 1921-2012 (aantallen)

Uiteraard heeft het hanteren van slechts de censusjaren (6a en 6b) een gladmakend effect. Toch zijn de relatieve cijfers (grafiek 6b) en absolute cijfers (grafiek 6c) tamelijk consistent.

5.2 Natuurlijke groei per district

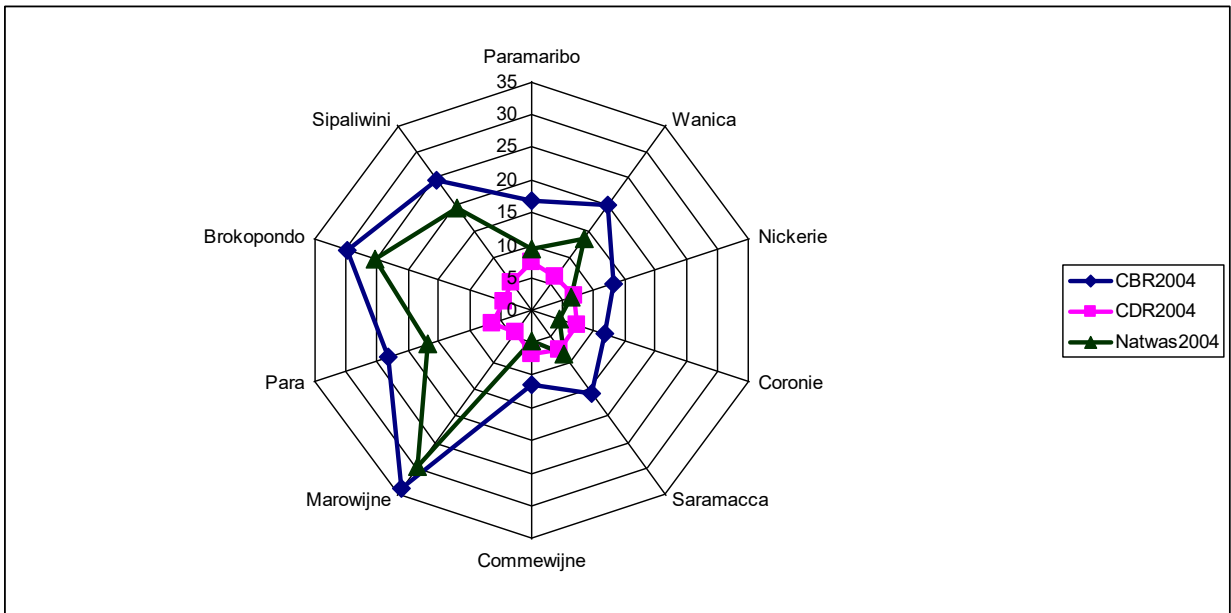
Voor 2004 en 2012 was de situatie van de bevolking per district (census-informatie) en natuurlijke groei per district (CBB-informatie), zoals weergegeven in tabel 8.

Tabel 8 Bevolking en absolute en relatieve natuurlijke aanwas, per district in 2004 en 2012

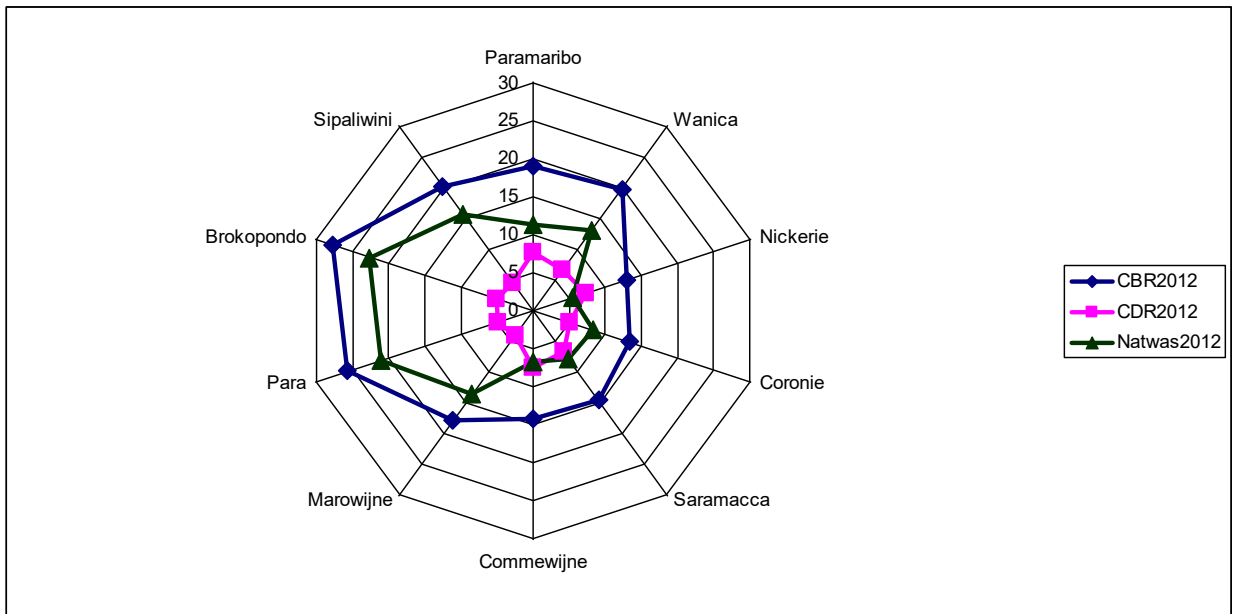
District	Natuurlijke aanwas					
	Bevolking		Absoluut		Per 1000	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Paramaribo	242.946	240.924	2275	2726	9,4	11,3
Wanica	85.986	118.222	1168	1547	13,6	13,1
Nickerie	36.639	34.233	228	186	6,2	5,4
Coronie	2887	3391	13	28	4,5	8,3
Saramacca	15.980	17.480	132	138	8,3	7,9
Commewijne	24.649	31.420	117	211	4,7	6,7
Marowijne	16.642	18.294	488	249	29,3	13,6
Para	18.749	24.700	315	514	16,8	20,8
Brokopondo	14.215	15.909	356	359	25,0	22,6
Sipaliwini	34.136	37.065	651	571	19,1	15,4
Totaal	492.829	541.638	5743	6529	11,7	12,1

Wanneer de informatie over levendgeborenen, overledenen en natuurlijke aanwas wordt samengevat in een radardiagram, (grafieken 7a en 7b), is duidelijk te zien dat geboorte de dominante factor is. Het jaarlijkse geboortecijfer ligt al enige tijd tussen 9.000 en 11.000 terwijl het jaarlijkse sterftcijfer varieert van 2.300 tot 3.700.³⁴ Het is dus evident dat geboorte domineert en dat komt ook in de grafieken tot uiting.

³⁴ Zoals uit Annex 3 blijkt, is de bijdrage van geboorten niet alleen nationaal maar ook in alle districten het grootst.

Grafiek 7a Relatieve cijfers voor geboorte, sterfte en natuurlijke aanwas per district, 2004

Grafiek 7b Relatieve cijfers voor geboorte, sterfte en natuurlijke aanwas per district, 2012

6. Conclusies en aanbevelingen

Uit de resultaten van de in 2004 en 2012 gehouden volkstellingen en uit vitale statistieken (CBB-data) van de afgelopen jaren, blijkt de natuurlijke aanwas, in het bijzonder geboorten, de voornaamste component te zijn van bevolkingsgroei. Naast de berekening van het totale groeipercentage van de bevolking per censusdatum bij de diverse volkstellingen (zie tabel 1), kan de bevolkingsontwikkeling ook met een andere methode worden bepaald. Met de andere methode die speciaal bij volkstellingen wordt toegepast, kan de gemiddelde jaarlijkse groei berekend worden op basis van het tijdsverloop in jaren, maanden (en als het echt nauwkeurig moet zelfs in aantal dagen) tussen twee opeenvolgende volkstellingen. De gemiddelde jaarlijkse groei tussen de in Suriname gehouden volkstellingen varieert van -0,8% in de periode 1972-1980 tot 4,6% in de periode 1950-1964.

De groei van de bevolking wordt in principe bepaald door de natuurlijke groei (het verschil tussen geboorte en sterfte) en het migratiesaldo (het verschil tussen de personen die zich vestigen in het land en de personen die vertrekken uit het land om zich elders te vestigen). De natuurlijke groei vertoont sinds de telling van 1964 een dalende trend per duizend inwoners, met een lichte stijging in census 2012.

Door diverse wijzigingen van de districtsgrenzen in de loop der jaren, is het niet mogelijk om een gedetailleerde vergelijking te maken van de omvang van de districtsbevolkingen. Bij vergelijking van Census 7 en Census 8 (zie tabel 5) blijkt dat het ruwe geboortecijfer (CBR) met 5/100 (0,05) procentpunt is toegenomen en het ruwe sterftcijfer (CDR, zie tabel 7a) met 1/100 (0,01) procentpunt is toegenomen. Opvallend is dat deze maat in twee van de drie binnenlandsdistricten in 2012 lagere waarden aangeeft. In de urbane districten Paramaribo en Wanica geeft de CDR in 2012 vergeleken met 2004 juist hogere waarden aan. Overigens is bekend dat de bevolking in urbaan Suriname ouder is dan de bevolking elders in Suriname.

Het verdient aanbeveling om in een vervolgstudie deze data te vergelijken met de data van andere Caricomlanden of landen in het Caribisch gebied. Er zouden ook projecties voor de natuurlijke groei gemaakt kunnen worden. Voor een correcte historische vergelijking van censusinformatie op districtsniveau, moet bekeken worden of het mogelijk is om informatie van vorige volkstellingen te 'vertalen' naar de huidige geografische indelingen. Het Management Instituut voor Grondregistratie en Land Informatie Systeem (GLIS) zou hoogstwaarschijnlijk kunnen meewerken aan deze 'vertaling' - mits de telgebiedsindelingen van de respectieve volkstellingen (gedocumenteerd met hun omschrijvingen) bewaard zijn en nog intact zijn.

Ter verkrijging van een optimale vergelijking van bijvoorbeeld het Ruwe Sterfte Cijfer voor een gebied op verschillende tijdstippen of van verschillende gebieden op eenzelfde tijdstip, zouden **gestandaardiseerde** ruwe sterftcijfers (CDR's) berekend kunnen worden. Dit vereist echter de beschikbaarheid van leeftijds- en geslachtsindelingen van de bevolking(en).

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1978). *Vierde Algemene Volkstelling 1971/1972 (Geheel Suriname)*. Suriname in Cijfers no. 90. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1999). *Demografische data tot en met 1997*. Suriname in Cijfers no. 185-99/01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213-2005/02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006a). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume III: Fertiliteit en Mortaliteit (Vruchtbaarheid en Sterfte)*. Suriname in Cijfers no. 219-2006/01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006b). Seventh General Population and Housing Census in Suriname. *Census 2004 Coverage Evaluation*. Suriname in Cijfers no. 230-2006/12. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2011). *Demografische data 2004-2010*. Suriname in Cijfers no. 276-2011/04. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Bevolkingsprojecties 2012-2032*. Suriname in Cijfers no. 305/2014-06. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Technische Evaluatie Census 2012*. Suriname in Cijfers no. 307. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Barclay, G. (1958). *Techniques of Population Analysis*. New York, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Bogue, D. and Palmore, J. (1964). Some Empirical and Analytical Relations among Demographic Fertility Measures, with Regression Models for Fertility Estimation. In *Demography Volume 1 (1)*, 316–338. New York, New York: Springer on behalf of the Population Association of America.

Bogue, D. et al. (1993). *Readings in Population Research Methodology Volume 2 – Mortality Research*. Chicago, Illinois: Published for the United Nations Population Fund by Social Development Center.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2006). *Demografische data 2003 en 2004*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2007). *Demografische data 2005*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2008). *Demografische data 2006 en 2007*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2010). *Demografische data 2008 en 2009*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2012). *Demografische data 2010 en 2011*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2013). *Demografische data 2012*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Deming, W. (1966). *Some Theory of Sampling*. Mineola, New York: Dover Publications, Inc.

Government of Suriname (2001). *Suriname Multiple Indicator Cluster Survey 2000*. Final Report: Paramaribo, Suriname.

Koloniaal verslag van 1921. Den Haag, Nederland: Ministerie van Koloniën

Koloniaal verslag van 1922. Den Haag, Nederland: Ministerie van Koloniën

Koloniaal verslag van 1923. Den Haag, Nederland: Ministerie van Koloniën

Lamur, H. (1973). *The Demographic Evolution of Suriname*. Den Haag: Martinus Nijhoff.

Ministry of Social Affairs and Housing and General Bureau of Statistics (2013). *Suriname Multiple Indicator Cluster Survey 2010: Monitoring the situation of women and children*. Paramaribo, Suriname.

Namboodiri, K. (1991). *Demographic Analysis – A Stochastic Approach*. San Diego, California: Academic Press, Inc.

Siegel, J. and Swanson, D. (Eds.) (2008). *The Methods and Materials of Demography (2nd ed.)*. Bingley, United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

Stichting Lobi (2008). *Jubileumboek, 40 jaar Lobi Libi*. Paramaribo, Suriname: Stichting Lobi.

Welvaartsfonds Suriname (1954). *Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950. De eigenlijke volkstelling Deel X Serie A, Geheel Suriname*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds.

ANNEX 1: BOGUE-PALMORE-VERGELIJKINGEN

In 1964 werden circa 50 landen met betrouwbare registratie en censusdata geselecteerd waarna onder meer het ruwe geboortecijfer (CBR) en het algemene vruchtbaarheidscijfer (GFR) werd uitgerekend. Daarna werden met behulp van regressie-analyse zogenaamde voorspellingsvergelijkingen geschat. Voor GFR en CBR:

$$\text{CBR} = 0,2141 * \text{GFR} + 2,2903$$

$$\text{GFR} = 4,5952 * \text{CBR} - 8,5945$$

Voor de data van Suriname over 2004 en 2012 zijn na regressie de volgende vergelijkingen op te stellen³⁵:

$$\text{CBR} = 0,2086 * \text{GFR} + 3,0759 \quad (R^2 = 0,6959, \text{ de coëfficiënt van GFR is significant, de constante niet})$$

$$\text{GFR} = 3,3352 * \text{CBR} + 13,1062 \quad (R^2 = 0,6959, \text{ de coëfficiënt van CBR is significant, de constante niet})$$

De eerste vergelijking vertoont wel enige overeenkomst met de Bogue-Palmore-vergelijking, maar de tweede niet.

³⁵ Indien de regressie op de korte tijdreeks van acht volkstellingen van 1921 t/m 2012 wordt toegepast zijn de resultaten als volgt:
CBR = 0,1850*GFR+6,1477 (R² = 0,9695 en coëfficiënt en constante zijn significant)
GFR = 5,2403*CBR-28,2246 (R² = 0,9695 en coëfficiënt en constante zijn significant)

ANNEX 2: De invloed van zuigelingensterfte op fertiliteit

In paragraaf 3 was aangegeven wat de mogelijke oorzaken van de ‘ski jump’ in fertiliteit zouden kunnen zijn. De enige variabele waarvan de invloed op fertiliteit nagegaan kan worden is de zuigelingensterfte.

Tussen de GFR en de IMR is er een significante correlatie van 0,7115. Volgens de demografische transitie theorie is zuigelingensterfte een verklarende factor voor vruchtbaarheid, om welke reden er een simpele lineaire regressie is toegepast:

$GFR = f(IMR, C)$, waarvan de resultaten onderstaand zijn gepresenteerd.

In diagram A is de regressie toegepast op de gelijktijdige reeks - dus $IMR(t)$ is gerelateerd aan $GFR(t)$ - en in diagram B is IMR met een tijdseenheid vertraagd, met andere woorden $IMR(t-1)$ is gerelateerd aan $GFR(t)$. Het feit dat de regressieresultaten die in diagram A al significant waren, drastisch verbeteren in diagram B geeft voldoende ondersteuning aan de opvatting dat de ontwikkelingen in de IMR de ontwikkelingen in de fertiliteit hebben aangestuurd.

Diagram C en D laten de regressieresultaten zien met gebruik van het ruwe geboortecijfer. De resultaten zijn vergelijkbaar en de ‘fit’ (cf. R-squared) is beter.

Regressieresultaten:

Diagram A $GFR(t) = a \cdot IMR(t) + b$

	IMR(t)	Constant (b)
Coeff (a)	0,8403	78,7168
SE-Coeff	0,3711	27,0005
T-STAT	2,2640	2,9154
R-squared 0,5062		
F-stat 5,1258		
DF 5		
SE-Regression 37,1957		

Diagram B $GFR(t) = a \cdot IMR(t-1) + b$

	IMR(t-1)	Constant (b)
Coeff	1,2629	42,6304
SE-Coeff	0,2555	20,0075
T-STAT	4,9431	2,1307
R-squared 0,8593		
F-stat 24,4341		
DF 4		
SE-Regression 22,1963		

Diagram C $CBR(t) = a \cdot IMR(t) + b$

	IMR(t)	Constant
Coeff	0,1804	19.1595
SE-Coeff	0,0578	4.2024
T-STAT	3,1237	4.5591
R-squared 0,6612		
F-stat 9,7575		
DF 5		
SE-Regression 5,7892		

Diagram D $CBR(t) = a \cdot IMR(t-1) + b$

	IMR(t-1)	Constant (b)
Coeff	0,2427	12,9665
SE-Coeff	0,0370	2,8970
T-STAT	6,5603	4,4759
R-squared 0,9150		
F-stat 43,0380		
DF 4		
SE-Regression 3,2139		

ANNEX 3: Geboorten, sterfte en natuurlijke aanwas per district voor censusjaren 2004 en 2012

Tabel A Geboorten, sterfte en natuurlijke aanwas per district, 2004 en 2012 (absoluut)

District	Geboorten*		Sterfte*		Natuurlijke aanwas	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Paramaribo	4074	4568	1802	1854	2272	2714
Wanica	1702	2326	535	780	1167	1546
Nickerie	481	436	253	248	228	188
Coronie	34	45	21	17	13	28
Saramacca	249	255	117	116	132	139
Commewijne	559	632	115	115	444	517
Marowijne	430	448	163	236	267	212
Para	280	324	71	73	209	251
Brokopondo	418	438	61	77	357	361
Sipaliwini	835	745	181	171	654	574
Totaal	9062	10.217	3319	3687	5743	6530

* De geboren en gestorven die geregistreerd zijn onder 'buitenland' zijn proportioneel verdeeld.

Tabel B Geboorten, sterfte en natuurlijke aanwas per district, 2004 en 2012 (relatief, ‰)

District	Geboorten*		Sterfte*		Natuurlijke aanwas	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Paramaribo	16,8	19,0	7,4	7,7	9,4	11,3
Wanica	19,8	19,7	6,2	6,6	13,6	13,1
Nickerie	13,1	12,7	6,9	7,2	6,2	5,5
Coronie	11,8	13,3	7,3	5,0	4,5	8,3
Saramacca	15,6	14,6	7,3	6,6	8,3	8,0
Commewijne	22,7	20,1	4,7	3,7	18,0	16,5
Marowijne	25,8	24,5	9,8	12,9	16,0	11,6
Para	14,9	13,1	3,8	3,0	11,1	10,2
Brokopondo	29,4	27,5	4,3	4,8	25,1	22,7
Sipaliwini	24,5	20,1	5,3	4,6	19,2	15,5
Totaal	18,4	18,9	6,7	6,8	11,7	12,1

* De geboren en gestorven die geregistreerd zijn onder 'buitenland' zijn proportioneel verdeeld.

ANNEX 4: Geselecteerde begrippen en hun betekenis

CBR= Crude Birth Rate (ruw of bruto geboortecijfer):

Het aantal levend geboren personen per 1000 van het gemiddelde aantal inwoners van een land in een bepaalde periode, meestal een kalenderjaar

CDR= Crude Death Rate (ruw of bruto sterftecijfer):

Het aantal overleden personen per 1000 van het gemiddelde aantal inwoners van een land in een bepaalde periode, meestal een kalenderjaar

GFR= General Fertility Rate (algemeen vruchtbaarheidscijfer):

Het aantal levend geboren personen in een bepaald (kalender)jaar onder alle vrouwen in de reproductieve leeftijdsklasse (15-49 of 15-44 jaar)

IMR= Infant Mortality Rate (zuigelingensterftecijfer):

Het aantal levend geboren kinderen dat sterft beneden de leeftijd van één jaar in een bepaald (kalender)jaar per 1000 levendgeborenen in hetzelfde jaar.

4. Ras en etniciteit in volkstellingen van Suriname

Jack Menke en Iwan Sno

Etniciteit is evenals ras een populair onderwerp in gesprekken op straat, in de politiek en op het werk. Maar ook in het beleid, de beroepspraktijk en de wetenschap worden deze begrippen gebruikt. In het dagelijks leven en in de wetenschap worden etniciteit en ras vaak als duidelijk omliggende begrippen gezien die de sociale werkelijkheid goed kunnen weergeven. Er kleven echter problemen en beperkingen aan het gebruik van dergelijke begrippen. Daarom is het belangrijk om ras en etniciteit als classificatieprincipes in volkstellingen kritisch te beschouwen alvorens censusdata te analyseren.

Dit hoofdstuk analyseert en verklaart de veranderingen in de etnische samenstelling van de bevolking van Suriname van 1950 tot 2012. Er wordt eerst ingegaan op de classificatieprincipes die men in volkstellingen gebruikt om het sociaal-culturele karakter van een bevolking te analyseren. Vervolgens plaatsen wij ras en etniciteit in Suriname en de bijbehorende categorieën in een sociaalhistorische context. Ook de veranderingen van etnische categorieën in opeenvolgende volkstellingen komen aan de orde, met speciale aandacht voor de categorieën Creool, Gemengd en Marron. In dit verband wordt ingegaan op de gevolgen van veranderingen in de etnische samenstelling. Daarna volgt een kritische beschouwing van de etnische samenstelling van de Surinaamse bevolking op grond van de resultaten van de volkstellingen in de periode 1950-2012. Ten slotte verklaren wij de veranderingen in de etnische samenstelling waarbij wij vooral letten op geboorte, migratie en 'category jumping' onder de Marronpopulatie. Het hoofdstuk eindigt met een conclusie.

1. Etniciteit en ras

Sinds de koloniale tijd spelen de staat en zijn ideologische instituten een belangrijke rol bij het indelen van de bevolking naar het ontwerp van de machthebbers in de betreffende samenleving. In de meeste (ex-)koloniën traden huidskleur, ras en/of etniciteit in volkstellingen op de voorgrond, terwijl andere indelingsprincipes van de bevolking, zoals religie, naar de achtergrond verdwenen (Anderson, 1991, pp. 164-165).

Tegenwoordig is de bevolking in vele samenlevingen in de wereld ingedeeld op basis van ras, etniciteit of volk³⁶, of op een combinatie van deze drie principes. Etniciteit moet worden onderscheiden van de begrippen ras en volk. Het begrip volk (afgeleid van het Latijnse *populus*) verwijst naar een groep mensen die historisch een gebied en cultuur delen. De aanduiding volk wordt tegenwoordig vaak ook gehanteerd voor traditionele en tribale volken. Het begrip ras legt sterk de nadruk op fenotypische en genetische eigenschappen om groepen mensen van elkaar te onderscheiden en is nauw verbonden met het wetenschappelijke racisme in 19e-eeuws Europa.

Etniciteit verwijst naar een groep die is verbonden door een gemeenschappelijke culturele, linguïstische en historische achtergrond. Etniciteit is contextgebonden, heeft een sterk relationeel karakter en is daarom een vloeiend begrip. De *contextgebondenheid* van etniciteit heeft te maken met historische, sociale en politieke processen in een samenleving. Om zulke processen in de etnische verhoudingen inzichtelijk te maken, is het nuttig een onderscheid te maken tussen *culturele* en *politieke etniciteit*. Politieke etniciteit is verbonden met de sociale organisatie bij de politieke verdeling en toewijzing van (schaarse) hulpbronnen. Etniciteit wordt hierbij vertaald in termen van concurrentie, verdeling en conflict. Culturele etniciteit is

³⁶ Soms wordt de bevolking ook op basis van huidskleur ingedeeld. Het belangrijkste regionale voorbeeld met een dergelijke indeling is Brazilië (Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística [IBGE], 2011).

verbonden met diverse culturele uitingsvormen zoals religieuze activiteiten of rituelen, culturele evenementen en herdenkingsactiviteiten (bijvoorbeeld feestdagen en gedenktekens). Door dergelijke evenementen en symbolen wordt de identiteit van een bepaalde groep zichtbaar. Culturele en politieke etniciteit kunnen niet altijd gemakkelijk van elkaar worden onderscheiden. Deze kunnen zich gelijktijdig voordoen, maar kunnen ook afzonderlijk voorkomen in verschillende situaties. Soms kan er ook een ommekeer zijn in de zin dat in de ene periode politieke etniciteit overheerst en in de andere periode culturele etniciteit.

Het *relationele* karakter van etniciteit brengt met zich mee dat de ene groep zich definieert in relatie tot andere etnische groep(en). Afhankelijk van de etnische verhoudingen in een bepaalde samenleving kan de ene groep bepaalde criteria of eigenschappen benadrukken die niet voor de andere groep(en) gelden. Het kan voorkomen dat twee groepen die uiterlijk enige gelijkheid vertonen (bijv. Creolen en Marrons) verschillende kenmerken benadrukken bij de zelfidentificatie.

De *contextgebondenheid* en haar *relationele* karakter maken dat etniciteit een vloeiend begrip is. Dit kan zich voordoen bij het vaststellen van de etnische afkomst door zelfidentificatie. Zo kan bijvoorbeeld een persoon zich in de ene volkstelling identificeren met een bepaalde etnische groep, en in de volgende volkstelling met een andere etnische groep. Dit verschijnsel wordt ook wel aangeduid met de term 'category jumping'. Tenslotte speelt bij het vaststellen van de etniciteit ook het psychologische aspect een rol; individuen behoren tot een etnische groep zolang zij zich met die groep identificeren en door de groep worden geaccepteerd.

Etniciteit en andere classificatieprincipes

Wanneer classificaties in volkstellingen van verschillende landen worden bekeken, merken we dat 'etniciteit' niet overal wordt gebruikt. In Brazilië bijvoorbeeld gebruikt men *raça* (ras) met doorgaans categorieën die de huidskleur aanduiden (IBGE, 2011). Doorgaans wordt in Engelssprekende Caricomlanden zoals Guyana, eveneens 'ras' gehanteerd, maar dan met enkele categorieën die de huidskleur aangeven en andere die verwijzen naar een bevolkingsgroep (zoals East Indian). Er zijn ook landen waar 'ras' noch 'etniciteit' voorkomt; deze landen gebruiken andere classificaties. In Indonesië is een belangrijk classificatieprincipe de indeling van de bevolking naar volk per regio of eiland (bv. Balinees, Sundanees, Maleis, Madurees, Batak). In Nederland onderscheidt men de Europees-Nederlandse (blanke) bevolking en diverse immigrantengroepen (zoals Surinamers, Turken, Marokkanen) en centraal staat het onderscheid tussen de allochtone en autochtone Nederlanders.

2. Ras en etniciteit in volkstellingen van 1950 tot 2012

Van 1950 tot 2012 zijn er zeven algemene volkstellingen in Suriname gehouden: in 1950, 1964, 1971, 1980, 2003, 2004 en 2012. De bevolking groeide van 204.561 in 1950 naar 541.638 in 2012. Van de volkstellingen van 2003 en 1980 zijn geen data over etniciteit beschikbaar. Daarom zijn deze twee volkstellingen niet opgenomen in onze analyse van volkstellingen. De data van de in 2003 gehouden volkstelling zijn grotendeels in brand opgegaan, waardoor belangrijke gegevens en rapporten niet beschikbaar zijn. In de census van 1980, aan het begin van de militaire periode (1980-1987), zijn - waarschijnlijk vanwege de nationalistische ideologie - geen vragen over etniciteit opgenomen. In het censusrapport van 1980 staat dat de Nederlandse term 'landdaard' in grote lijnen samenvalt met 'etnische groep', die gebaseerd is op culturele kenmerken van personen zoals religie en gesproken talen. Dit is de formele rechtvaardiging om etniciteit niet op te nemen in deze census.

De terminologie van het classificatieprincipe en de etnische categorieën hebben in de periode 1950-2012 wijzigingen ondergaan. Hetzelfde geldt voor de gebruikte definities. Wij belichten eerst de veranderingen in het classificatieprincipe en de etnische categorieën van 1950-1964. Daarna volgt een beschouwing van de veranderde (etnische) categorieën van 1950 tot 2012.

2.1 Van ras naar etniciteit

De volkstelling van 1950 is de laatste die werd voorbereid en georganiseerd door de Nederlandse koloniale overheid. Het is opmerkelijk dat men ras (aangeduid met landaard) als belangrijk indelingsprincipe heeft opgenomen in de vragenlijsten en eindrapporten. In de toelichting van de Census van 1950 staat: *'De landaard is de onderscheiding naar ras van origine behalve bij Neger en Boschneger waarbij als Boschneger wordt beschouwd de buiten de beschavingscentra in stamverband van Afrikaansche aard levende Neger. Onder kleurling is uitsluitend te verstaan ieder persoon van gedeeltelijk Afrikaansche herkomst (Black-Coloured)'.*

Vanaf de volkstelling van 1964 was het begrip ras geen classificatieprincipe; het begrip etniciteit werd geïntroduceerd. Hoewel men bij de dataverzameling en in de rapporten van de volkstellingen van 1964 en 1971 de term 'landoord' gebruikte, blijkt uit de gehanteerde definitie dat men uitging van etniciteit. Hiermee wilde men de nadruk leggen op culturele en historische kenmerken als basis voor het indelen van de Surinaamse bevolking. Etniciteit als nieuw indelingsprincipe bleek belangrijk in de sociale en politieke dekolonisatie in Suriname vanaf de zestiger jaren van de twintigste eeuw. Maar behalve de verandering van ras naar etniciteit als classificatieprincipe, waren er in de volkstellingen na 1971 ook andere aanpassingen. Ten eerste werd de definitie van sommige etnische categorieën in opeenvolgende volkstellingen gewijzigd. Ten tweede zien we verschillen tussen volkstellingen qua indeling in etnische categorieën. Dergelijke wijzigingen tonen de veranderende verhoudingen tussen groepen en de hieraan gekoppelde ideologische posities of belangen in de betreffende periode. De verandering van etnische categorieën betreft vooral de categorieën Creool, Gemengd en Marron.³⁷ In de volkstellingen waarin vragen over ras of etniciteit voorkwamen (1950, 1964, 1971, 2003, 2004 en 2012) is bij de dataverzameling een onderscheid gemaakt tussen Gemengd en Creool.³⁸

Echter, in enkele volkstellingsrapporten (1964 en 1971) zijn de categorieën Gemengd en Creool samengevoegd.

Op basis van het indelingsprincipe 'ras' telt de census van 1950 vijftien categorieën en dat is meer dan bij alle overige volkstellingen (Tabel 1). Bijzonder opmerkelijk in het censusrapport zijn combinatiecategorieën van 'black-coloured' (zogenaamde kleurling gedefinieerd als iedere persoon van gedeeltelijk Afrikaanse afkomst) en de 'niet black-coloured' (de biologisch gemengde personen die geen Afrikaanse afkomst hebben). De grootste categorie van 'black-coloured' is onderverdeeld in zes

³⁷ De volkstelling van 1950 maakte een onderscheid tussen 'gemengd', neger en boschneger (Welvaartsfonds Suriname 1954).

³⁸ Het woord Creool is sinds het begin van het kolonialisme gebruikt in Caribische en Latijns-Amerikaanse samenlevingen. Eerst verwees deze term naar een Spaanse nakomeling die in een Zuid-Amerikaanse kolonie was geboren. Daarna verwees de term naar een negerslaaf in Zuid-Amerika, en tegenwoordig naar zwarten in het algemeen (Freyre, 1946, p. 66). Volgens Van Lier (1971) was het begrip Creool rond 1770 in Suriname ingeburgerd en betrof het tot de 20ste eeuw personen die in dit land waren geboren. Met de komst van contractarbeiders uit Azië, vanaf de tweede helft van de 19de eeuw, stond de de term Creool in de 20ste eeuw voor negers, kleurlingen en in Suriname geboren lichtgekleurden of blanken die zich tot de categorie Creool rekenden en door de Creolen werden geaccepteerd. Met de nieuwe betekenis werd het mogelijk Creolen te onderscheiden van de nakomelingen van Aziatische immigranten.

subcategorieën: Surinamer, neger, boschneger, gemengd black-coloured één generatie, gemengd black-coloured twee generaties en gemengd black-coloured drie generaties (Welvaartsfonds Suriname, 1954). Onder de laatstgenoemde categorie vielen personen van gedeeltelijke Afrikaanse afkomst. De resultaten tonen een hoge mate van biologische vermenging tussen bepaalde groepen. Van de Creoolse groep beschouwde 58% zich als biologisch gemengd binnen twee generaties (Van Lier, 1971, p. 300). Er is geen andere census in Suriname geweest met een dergelijke gedetailleerde verdeling van biologisch gemengden tot drie generaties terug in de tijd.³⁹

Een verklaring voor deze verregaande onderverdeling is dat men hiermee de mate van biologische assimilatie van de Surinaamse bevolking wilde vaststellen. Dit was volgens de Nederlandse koloniale staat een noodzakelijk proces voor natievorming naar Europees model (Welvaartsfonds, 1954, p. 9). In de vragenlijst was daarom de categorie Surinamer - synoniem voor raciaal geassimileerd - toegevoegd. Het volgende fragment spreekt boekdelen:

In verreweg de meeste gevallen, waarin geen of een onvoldoende beantwoording van de vraag betreffende assimilatie werd verkregen, bleek de ondervraagde zichzelf te beschouwen als behorende tot de landaard 'Surinamer'. Bij de T.A.V. was voor de vraag betreffende de landaard, waartoe de ondervraagde zich acht te behoren, de mogelijkheid deze vraag te beantwoorden met 'Surinamer' opengelaten, teneinde de mogelijkheid te scheppen uit een dergelijke wijze van beantwoording eenigzins te kunnen peilen in hoeverre de huidige Surinaamsche bevolking zich inderdaad reeds beschouwd als in zoodanige mate raciaal geassimileerd, dat van een Surinaamsch volk zou dienen te worden gesproken. (Welvaartsfonds, 1954, pp. 8-9)

De assimilatie-ideologie hangt ook samen met de nogal pessimistische koloniale kijk op de etnische verhoudingen. Illustratief is dit fragment in het censusrapport van 1950:

Door de heterogene samenstelling der Surinaamsche bevolking doet zich nog een tweede vlak voor, waarop wantrouwen tot uiting komt, te weten dat tusschen de leden der verschillende bevolkingsgroepen. Dit versterkt de wenschelijkheid de samenstelling van het tellerscorps en de indeeling der teldistricten, voor zooveel doenlijk, zoodanig te doen zijn, dat teller en ondervraagde tot eenzelfde bevolkingsgroep behoren (Tweede Algemeene Volkstelling Suriname 1950, p. 16).

Tabel 1 Bevolking Paramaribo naar landaard, Census 1950

	Landaarden	Totaal	Percentage
1	Surinamer	5448	8%
2	Neger	18.487	26%
3	Bosneger	37	0%
4	Gemengd, Black-Coloured, één generatie	671	1%
5	Gemengd, Black-Coloured, twee generaties	19.978	28%
6	Gemengd, Black-Coloured, drie enz. generaties	5249	7%

³⁹ In de volkstelling van 1950 werd gevraagd naar biologische vermenging in drie of meer generaties, indien reeds een of meerdere der grootouders ontsprong(en) aan een raciale assimilatie.

	Totaal gemengd Black-Coloured 4 t/m 6 generaties		0%
	Black – Coloured totaal 1 t/m 6		0%
7	Hindostaan	12.857	18%
8	Indonesiër	3645	5%
9	Chinees	1822	3%
10	Europeaan	1712	2%
11	Indiaan	422	1%
	Overigen, niet niet Black-Coloured Totaal		0%
	Overigen, niet Black-Coloured - niet gemengd	565	1%
13	Overigen, niet Black-Coloured - gemengd, één generatie	341	0%
14	Overigen, niet Black-Coloured - gemengd, twee generaties	188	0%
	Totaal Overigen, niet Black-Coloured tot. 13 t/m 14		0%
	Landaarden bekend	71.422	
15	Landaard onbekend	74	0%
	Getelde woonbevolking	71.496	100%

Bron: Welvaartsfonds 1950

Tabel 2 Bevolking naar Etniciteit in Suriname 1964

Etniciteit	Absoluut	Percentage
Creool*	114.961	39,3
Hindostaan	112.633	38,5
Indonesiër	48.463	16,6
Chinees	5339	1,8
Europeaan	4322	1,5
Indiaan	2979	1
Anders	2986	1
Onbekend	522	0,2
Subtotaal	292.205	100
Bosneger**	27.698	
Indiaan**	4308	
Totaal	324.211	

* Neger & gemengd ,** Bevolking in het binnenland.Bron: Censusrapport 1964

2.2 Veranderingen in de periode 1950-2012

Naast veranderingen in het classificatieprincipe veranderden ook termen van sommige etnische categorieën in de periode 1950-2012. Slechts de termen Hindostaan en Chinees zijn in alle gehouden volkstellingen gehandhaafd (Tabel 3). Nog belangrijker zijn de veranderingen in definities van bepaalde categorieën, met name van Creool, Gemengd en Bosneger. Het gewicht van deze wijzigingen noodzaakt tot een gerichte beschouwing om een goed begrip te krijgen van de veranderingen in de etnische samenstelling van de Surinaamse bevolking.

Tabel 3 Ras- en etnische categorieën in volkstellingen 1950-2012

1950	1964	1971	2004	2012
Surinamer	Creool**	Creool	Creool	Creool
Neger				Afro-Surinamer
Gemengd, Black-Coloured, één generatie			Gemengd	Gemengd
Gemengd, Black-Coloured, twee generaties				
Gemengd, Black - Col, drie enz. generaties				
Totaal gemengd Black-Coloured - 4 t/m 6				
Black-Coloured Totaal 1 t/m 6				
Hindostaan	Hindostaan	Hindostaan	Hindostaan	Hindostaan
Indonesiër	Indonesiër	Indonesiër	Javaan	Javaan
Chinees	Chinees	Chinees	Chinees	Chinees
Europeaan	Europeaan	Europeaan	Kaukasisch	Kaukasisch-blank
Indiaan	Indiaan	Indiaan	Inheems/Indiaan	Inheems/Indiaan
Bosneger	Bosneger*	Bosneger	Marron/Boslandcreool	Marron/Boslandcreool
Overigen, niet Black-Coloured Totaal	Anders	Overige	Overige	Overige
Overigen, niet Black-Coloured - niet gemengd	Onbekend	Onbekend	Weet niet	Weet niet
Overigen, niet Black-Coloured - gemengd, één generatie	Indiaan*			
Overigen, niet Black-Coloured - gemengd, twee generaties			Geen antwoord	Geen antwoord
Totaal Overigen, niet Black-Coloured tot. 13 t/m 14				

Bron: Censurapport 1964; Welvaartsfonds 1950, ** Neger & Gemengd, * Bevolking in het binnenland

De volkstellingen van 1950 en 1964 verschillen in de indeling naar categorieën (tabellen 1 en 2). Ten eerste heeft de volkstelling van 1964 minder categorieën. Een tweede verschil betreft de, definiëring, data-analyse en rapportage van etniciteit. In 1964 zijn de categorieën Neger, Bosneger en Gemengd (gekleurd) in de rapporten samengevoegd tot één categorie. Het eenduidig definiëren van Creool werd nog problematischer omdat bij de dataverzameling de Marrons in binnenland en kustvlakte die verklaarden “dat zij het gezag van de granmang over hun niet erkenden” in de gewone telling werden geclassificeerd als Creool (Simons 2016). Terwijl in de statistieken van de volkstelling van 1950 Creool niet voorkomt, duikt dit begrip op in een brede betekenis in de censusrapporten van 1964 en 1971. Hierbij zijn Gemengd, ‘Neger’ in urbane en rurale gebieden en Bosneger (Marron) samengevoegd. Dit betekent ook dat degenen die in de Volkstelling van 1950 zijn ondergebracht bij “Neger”, in de volkstellingen van 1964 en 1971 - al dan niet biologisch vermengd met Aziatische immigranten, Indianen en/of Blanken - tot de Creolen werden gerekend.

Bij de verbreding van het begrip Creool in de statistieken van de volkstellingen van 1964 en 1971 hebben ideologische overwegingen een rol gespeeld. In die tijd werd het begrip Creool verbreed door in de rapportage de categorieën Neger, Bosneger en Gemengd samen te voegen tot één categorie. Vanuit ideologische posities werden veranderingen van sommige etnische categorieën impliciet of expliciet gerechtvaardigd door te wijzen op de instabiele situatie in de etnische verhoudingen.

De censusrapporten van 1964 en 1971 geven verschillende rechtvaardigingen voor de betekenisverandering van etniciteit, wat de gewijzigde maatschappelijke context tot uiting brengt. In 1964 is het opnemen van etniciteit in de volkstelling met positieve argumenten gerechtvaardigd door te wijzen op de uniciteit van de etnische diversiteit van Suriname en raciale harmonie voor de wereld. Daarentegen is er in het censusrapport van 1971 een negatieve toon en wordt het etnische spanningsveld sterk benadrukt. Dit blijkt uit het volgende fragment.

‘Steeds weer wordt de vraag opgeworpen waarom wij bij elke volkstelling de bevolking naar landaard (waarmee bedoeld wordt etnische groepen) onderscheiden. Naar ons gevoelen verschillen wij in etnisch opzicht zo zeer van elkaar – waarbij nog kan worden opgemerkt dat dit verschil gepaard gaat met zodanige verschillen in culturele achtergronden – dat zonder meer voorbijgaan aan dit aspect van onze samenleving zou neerkomen op het miskennen van de aanwezigheid van een wezenlijk spanningsveld in onze gemeenschap.’ (ABS 1972).

Dit citaat brengt tot uitdrukking dat de beeldvorming over de groepsverhoudingen in de Surinaamse samenleving niet louter biologische (raciale) verschillen betreft, maar vooral culturele verschillen en politieke spanningen. Dit laatste aspect speelde een zekere rol bij het bepalen van de ideologische positie van groepen in de zestiger en zeventiger jaren. Tegen deze achtergrond moet de verbreding van het begrip Creool worden begrepen, wat ook verband houdt met de ontstane politieke verhoudingen (Menke, 2013a).

Hoewel in zowel de volkstelling van 1964 als van 1971 het begrip Creool werd verbreed, is er toch een belangrijk verschil tussen deze volkstellingen. De Census van 1971 gaf reeds bij de dataverzameling een gerichte instructie om de etniciteit van de Creoolse groep vast te stellen. Na de algemene vraag *‘Tot welke bevolkingsgroep rekent de respondent zich?’* volgde een geschreven instructie voor Bosnegers in rurale en urbane gebieden. Indien deze personen zich niet rekenden tot een andere etnische groep, moest de

interviewer hen onderbrengen bij de categorie Creool. Deze instructie onderstreept de verbreding van het begrip Creool nog meer dan de volkstelling van 1964. Het is de vraag welke belangen werden gediend met de verbreding van het begrip Creool in de volkstellingen van 1964 en 1971.

Ten eerste wijzen de resultaten van de volkstelling van 1964 op een sterke groei van de Hindostaanse bevolkingsgroep ten opzichte van de categorieën Creool in de enge betekenis en Gemengd (Tabel 4). Dit werd door exponenten van Creolen en Gemengden in het staatsapparaat en de politiek gezien als een bedreiging omdat de Hindostaanse groep in de nabije toekomst demografisch in de meerderheid zou kunnen zijn. Een verbreding van het begrip Creool werd als een optie gezien om een mogelijke toekomstige getalsmatige overvleugeling door Hindostanen te verhullen.

Behalve de grote natuurlijke groei van de Hindostaanse groep, die in 1964 bijna even groot was als de Creoolse en gemengde groep tezamen, speelde een tweede factor bij de verbreding van het begrip Creool. In het buurland Guyana waren er etnische conflicten uitgebroken in 1963-1964. Hierbij stonden Blacks (Creolen) tegenover Hindostanen, die demografisch een meerderheid vormden. In Suriname vreesden exponenten van Creolen die het staatsapparaat in Suriname domineerden, dat het etnische geweld in Guyana de etnische verhoudingen in de Surinaamse samenleving negatief zou beïnvloeden (Menke, 2013b).

In de volkstelling van 2004 werd de definitie van Creool versmald door Gemengd er uit te lichten en tot aparte categorie te maken (Tabel 4). In 2012 werd de categorie Creool nog verder versmald door toevoeging van de categorie Afro-Surinamer als nieuwe mogelijkheid voor zelfidentificatie (Bijlage 1). De categorie Gemengd kreeg een aparte plaats in de volkstellingrapporten met een aandeel van 12% in 2004 en 13% in 2012 (Tabel 4).

Censuscategorieën over etniciteit kunnen verschillen van percepties die in de samenleving bestaan. Dit blijkt onder meer uit de opvattingen van deelnemers aan een focusgroepinterview met 'Creolen' (Menke, 2013a). Een deel van de 'Creoolse' groep verkoos de term Afro-Surinamer, *Blaka man* of Neger boven Creool, vooral in de nabijheid van personen met een andere etnische afkomst. Bovendien wordt een brede definitie van Afro-Surinamer gegeven die naast de donkergekleurde van Afrikaanse afkomst in de kustvlakte ook de Marrons in het binnenland omvat. Dit betekent dat de definitie van Afro-Surinamer in de focusgroep wezenlijk verschilt van de definitie die de Census 2012 hanteerde.

Tabel 4 Bevolking naar etniciteit, 1950-2012

Etniciteit	1950*		1964		1971		2004		2012	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Creool	74.918	37%	114.961	35%	118.500	31%	87.202	18%	88.856	16%
Gemengd		0%	0	0%		0%	61.524	12%	72.340	13%
Hindostaan	63.770	31%	112.633	35%	142.300	37%	135.117	27%	148.443	27%
Javaan	35.949	18%	48.463	15%	58.900	15%	71.879	15%	73.975	14%
Marron	19.180	9%	27.698	9%	39.500	10%	72.553	15%	117.567	22%
Indianen	3546	1,7%	7287	2,2%	10.200	2,7%	18.037	3,7%	20.344	3,8%
Chinezen	2468	1,2%	5339	1,6%	6400	1,7%	8.775	1,8%	7885	1,5%
Europeanen	2626	1,3%	4293	1,3%	4000	1,0%	2.899	0,6%	1667	0,3%
Overige	1703	1%	3015	1%	5100	1%	2264	0%	7166	1%
Weet niet		0%	522	0%	0	0%	1261	0%	1805	0%
Geen antwoord		0,0%		0,0%		0,0%	31.318	6,4%	1590	0,3%
Onbekend	401	0,2%		0,0%		0,0%		0,0%		0,0%
Totaal	204.561	100%	324.211	100%	384.900	100%	492.829	100%	541.638	100%

*Uit: Van Lier, 1971.

Bronnen: Van Lier, 1971; Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1964, 1971, 2004, 2013.

Algemeen Bureau voor de Statistiek. Derde Surinaamse Volkstelling 1964. Geheel Suriname. Suriname in cijfers. No. 33.

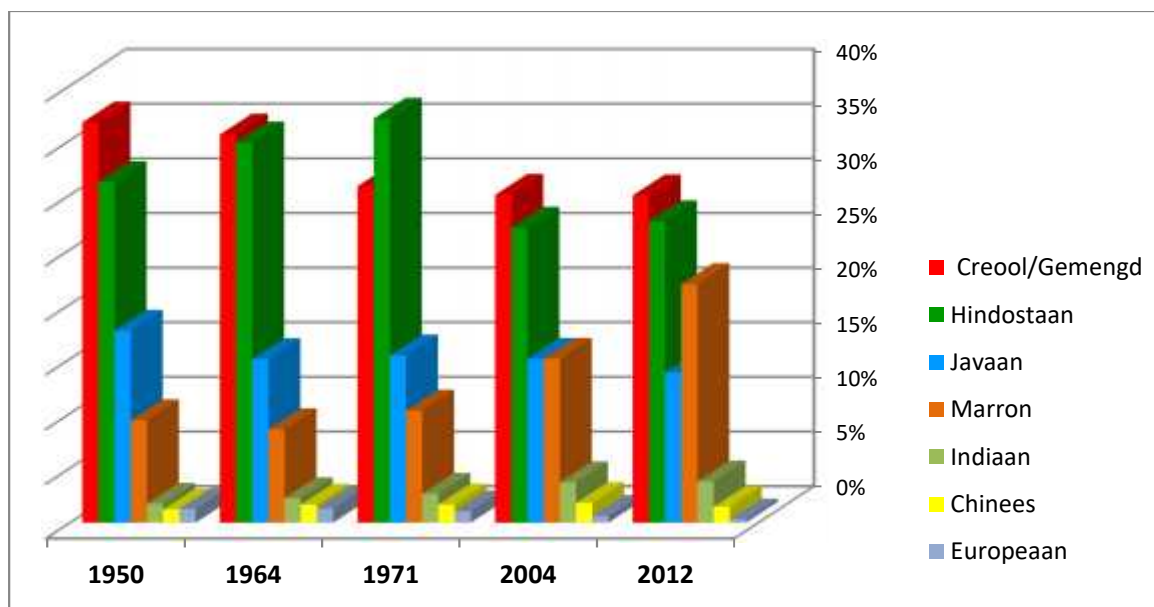
Algemeen Bureau voor de Statistiek. Voorlopig Resultaat Vierde Algemene Volkstelling 1971.

The Fourth General Population Census. A Preliminary Report. Suriname in Figures. No 60.

Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2004. Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname Landelijke Resultaten (Volume 1). Demografische en Sociale karakteristieken.

Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013. Resultaten Achtste (8ste) Volks- en Woningtelling in Suriname (Volume 1). Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de veranderingen in de etnische samenstelling in de periode 1950-2012, moet rekening worden gehouden met de veranderde definities van sommige etnische groepen. Om een eenduidige analyse te kunnen maken is de definitie van Creool van 1950 gehanteerd. Deze brede definitie omvat ook Gemengden - een aparte categorie in de volkstellingrapporten van 2004 en 2012. In de periode 1950-2012 blijken Creolen en Hindostanen de grootste groepen te zijn, met de kanttekening dat het aandeel van beide groepen na 1971 is afgenomen. De periode 1964-1971 valt op door de procentuele afname van Creolen van 35% naar 31%; hier tegenover staat een procentuele toename van Hindostanen van 35% naar 37% (Figuur 1 en Tabel 4). Deze ontwikkeling is deels te verklaren door de emigratiegolven met een sterke oververtegenwoordiging van Creolen in deze periode. Omgekeerd was er na 1971, voorafgaand aan de onafhankelijkheid in 1975, een grote oververtegenwoordiging van Hindostanen. Dit verklaart ook waarom in 2004 de Creolen (inclusief Gemengden) procentueel opnieuw de grootste groep zijn (Figuur 1).

Figuur 1 Etnische groepen Suriname 1950-2012 (Creool & Gemengd samengevoegd)

De categorie ‘geen antwoord’ is in 2004 met 31.318 (6,4%) opvallend groot en vraagt om een verdere analyse (Tabel 4). Een mogelijke veronderstelling is dat bepaalde etnische groepen (bijvoorbeeld Marrons) oververtegenwoordigd zijn onder degenen die geen antwoord gaven in de volkstelling van 2004. Een groot deel van deze groep respondenten gaf echter in de Census 2012 wel antwoord, door zich etnisch te identificeren. In de volgende paragraaf volgt een diepgaandere analyse van de data uit deze twee volkstellingen.

3. Veranderingen in de verdeling naar etniciteit 2004-2012

In deze paragraaf wordt nagegaan welke veranderingen zijn opgetreden in de verdeling naar etniciteit in de volkstellingen van 2004 en 2012. Een tweede kwestie betreft de relatie tussen enerzijds demografische en sociale kenmerken - leeftijd, geslacht, religie en district - en anderzijds etniciteit. De centrale vraag betreft veranderingen in de etnische samenstelling van de bevolking en de mogelijke verklaringen hiervoor, waarbij wordt gelet op ideologische factoren, natuurlijke groei, 'category jumping' en (binnenlandse en buitenlandse) migratie.

Vergelijken wij de verdeling naar etniciteit in de volkstellingen van 2004 en 2012, dan zien we een forse toename van Marrons, en een kleine groei van de categorieën Hindostaan en Gemengd. Bij de overige groepen is er een lichte daling te zien (Tabel 4).

Er is een groot verschil tussen de volkstellingen van 2004 en 2012 wat betreft het aandeel van ‘geen antwoord’ dat respectievelijk 6,4% en 0,2% bedraagt (Tabel 4). De Marronpopulatie groeide in de periode tussen deze twee volkstellingen met 62%, oftewel absoluut van 72.553 naar 117.567. Er wordt nagegaan in welke mate de natuurlijke groei, migratie en 'category jumping' een verklaring vormen voor deze enorme groei. In een publicatie verklaart het ABS de hoge natuurlijke groei onder Marrons deels door de zeer hoge vruchtbaarheid van deze groep:

‘De toename van het aantal Marrons is spectaculair te noemen, ook al is hun veel hogere vruchtbaarheid bekend en kan o.i. ex post facto ook gedacht worden aan een groot aantal Marrons dat in 2004 geen

etniciteit had opgegeven. Voor vrouwelijke Marrons is er ondersteuning te vinden vanuit de vruchtbaarheidscijfers (totaal vruchtbaarheidscijfer en totaal aantal levend geboren kinderen) van 2004... (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013: 23-25).

Het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (Total Fertility Rate) voor Marronvrouwen van 15-49 jaar blijkt ongeveer twee keer zo hoog te zijn als dat van de meeste andere etnische groepen. Er wordt geconcludeerd dat het daarom aannemelijk is 'dat het in een groot aantal gevallen van 'etniciteit onbekend' bij vrouwen tussen 15 en 49 jaar gaat om Marronvrouwen' (Ibid).

De toename van geboorten van de Marronpopulatie in de periode 2004-2012 is vergeleken met die van de overige groepen. Met 25.925 geboorten hebben Marrons verreweg de hoogste groei met een aandeel van 32,9% van het totaal aantal geboorten (Tabel 5).

Tabel 5 Geboortegroei van etnische groepen, 2004-2012

Etniciteit	Geboorten (2004-2012)	
	Aantallen	Percentage
Marron	25.925	32,9
Creool	9716	12,3
Hindostaan	15.194	19,3
Javaan	7304	9,3
Gemengd	15.717	19,9
Anderen	4983	6,3
Onbekend	294	0,4
Totaal	78.839	100,0

Bron: Iwan Sno, 'Bevolkingsgroei met nadruk op de marronpopulatie', presentatie 18 oktober 2013, voor de Stichting Equalance, Lalla Rookhgebouw, Paramaribo.

In Tabel 6 staan verschillende factoren die de groei van de Marronpopulatie in de periode 2004-2012 kunnen verklaren. Van de groei wordt 57% door geboorten verklaard, 2,1% door migratie en 15,3% door 'locatie onbekend'.⁴⁰ Tezamen verklaren deze drie factoren 75% van de totale groei. Het resterende, nog onverklaarde aantal van 11.238 - wat neerkomt op 25% van de totale groei - is strikt genomen het nettoresultaat van emigratie 2004-2012, sterfte 2004-2012 en 'category jumping'.

⁴⁰ 'Locatie onbekend' is een categorie bij vraag 20 in de vragenlijst van Census 2012, uitsluitend gesteld aan Marrons, namelijk: *Waar woonde deze persoon 8 jaar geleden, dus tijdens de vorige census in augustus 2004?*

Tabel 6 Groei Marronpopulatie naar geboorte, immigratie en overige factoren, 2004- 2012

	Aantal	Percentage
Toename Marrons 2004-2012	45.014	100,0
Geboorten 2004-2012	25.925	57,6
Buitenland (immigratie)	961	2,1
Locatie 2004 onbekend	6890	15,3
Onverklaard*	11.238	25,0

Bron: Iwan Sno, 'Bevolkingsgroei met nadruk op de marronpopulatie', presentatie 18 oktober 2013, voor de Stichting Equalance, Lalla Rookhgebouw, Paramaribo.

Er is eerder gezegd dat de categorie 'geen antwoord' met 6,4% in 2004 opvallend groot is. Dit percentage staat in scherp contrast tot de 0,3% die geen antwoord gaf in 2012. Het vermoeden bestaat dat bepaalde etnische groepen (vooral de Marronpopulatie) oververtegenwoordigd zijn onder degenen die geen antwoord gaven in 2004. Aangezien een aanzienlijk deel van de groei van Marrons van 2004 tot 2012 niet is verklaard door het geboorteniveau, is de veronderstelling dat een aanzienlijk deel van deze groep in 2004 weigerde om zich etnisch te identificeren. In de Census 2012 zou een veel groter aandeel van deze groep zich juist wel als Marron hebben geïdentificeerd. Om deze vorm van 'category jumping' te kunnen vaststellen, is er een dummyvariabele 'Type district' gecreëerd die districten met een grote en geringe Marronconcentratie onderscheidt.⁴¹ Tabel 7 toont de invloed van de categorie Marron op etnische zelfidentificatie in de census van 2004; in deze tabel is nagegaan in hoeverre deze groep meer respondeerde met 'geen antwoord' dan de overige groepen. De onafhankelijke variabele is 'District naar etnische concentratie' (gemeten door de gedichotomiseerde dummy 'Type district' met de categorieën Marronconcentratie (1) en Geen Marronconcentratie (0)). De afhankelijke variabele is 'etnische zelfidentificatie', gemeten door de gedichotomiseerde dummy-variabele 'Etnische zelfidentificatie' die de antwoordmogelijkheden 'geen antwoord' (1) en 'overige etniciteiten' (0) omvat. Voor de onafhankelijke variabele 'Type district' zijn de binnenlanddistricten met een meerderheid van Marrons (Sipaliwini, Marowijne en Brokopondo) samengevoegd tot categorie 1 en de resterende zeven kustdistricten tot categorie 0. De analyses waarmee het verband tussen Marron-afkomst en etnische zelfidentificatie is vastgesteld, laten zien dat er in 2004 een veel groter verschil is tussen districten met een grote Marronconcentratie en etnische zelfidentificatie dan in 2012 (Tabellen 7 en 8).

⁴¹ In tegenstelling tot het ABS dat in een publicatie (2013) suggereert dat het ook mogelijk is dat zich 'category jumping' (verandering van opgave van etniciteit) heeft voorgedaan bij anderen, wordt verondersteld dat dit zich juist onder de Marrons heeft voorgedaan.

Tabel 7 Districten naar concentratie Marrons en etnische zelfidentificatie Census 2004

Type District	Etnische zelfidentificatie		
	Wel identificatie	Geen antwoord	Totaal
Geen Marronconcentratie	96,0%	4,0%	100%
Wel Marronconcentratie	78,4%	21,6%	100%
Total	93,6%	6,4%	100%

Bron ABS, 10% steekproef Census 2004

Tabel 8 Districten naar concentratie Marrons en etnische zelfidentificatie Census 2012

Type District	Etnische zelfidentificatie		
	Wel identificatie	Geen antwoord	Totaal
Geen Marronconcentratie	99,7%	0,3%	100%
Wel Marronconcentratie	99,2%	0,8%	100%
Total	99,6%	0,4%	100%

Bron ABS, 10% steekproef Census 2004

Voor de volkstelling van 2004 is het verband tussen district en etniciteit geanalyseerd. De drie districten waar overwegend Marrons wonen - Brokopondo, Marowijne en Sipaliwini - blijken met respectievelijk 20,1, 21,5%, en 22,3% significant hoger te scoren op de categorie 'geen antwoord' (Tabel 9). Daarentegen laat de census van 2012 geen noemenswaardige verschillen zien in de percentages voor 'geen antwoord' in deze drie districten ten opzichte van de overige districten (Tabel 10).

Een vergelijking van 2004 en 2012 laat zien dat de etnische samenstelling van het district Paramaribo steeds meer gelijkenis gaat vertonen met die in geheel Suriname. De drie groepen - Hindostaan, Marron en Creool - die in 2012 nationaal het grootste aandeel hebben, behoren ook in Paramaribo tot de top drie. Het meest opvallend is de sterke groei van Marrons van 9,8% in 2004 naar 16,8% in 2012 (Tabellen 9 en 10).

Tabel 9 District naar etniciteit, Census 2004

District	Inheems-indiaan	Marron	Creool	Hindostaan	Javaan	Chinees	Blank	Gemengd	Overig	Weet niet	Geen antwoord	Totaal
Paramaribo	2,2%	9,8%	27,5%	22,0%	12,1%	2,8%	0,7%	16,6%	0,6%	0,4%	5,3%	100%
Wanica	1,6%	10,9%	8,5%	47,1%	20,1%	0,8%	0,3%	7,9%	0,3%	0,0%	2,5%	100%
Nickerie	2,8%	0,3%	9,8%	60,6%	16,7%	1,0%	0,2%	8,0%	0,1%	0,0%	0,5%	100%
Coronie	1,5%		75,5%	3,3%	11,3%	0,7%		6,2%			1,5%	100%
Saramacca	6,7%	0,6%	8,1%	52,8%	20,9%	1,0%	0,5%	8,1%	0,7%		0,7%	100%
Commewijne	1,2%	2,0%	4,7%	31,9%	49,0%	0,5%	0,2%	8,3%	0,5%	0,1%	1,6%	100%
Marowijne	9,6%	49,2%	3,5%	1,0%	9,2%	1,0%	0,4%	5,7%	0,2%		20,1%	100%
Para	16,6%	17,4%	19,5%	7,1%	15,4%	0,9%	0,6%	15,4%	0,2%		6,9%	100%
Brokopondo	0,5%	59,5%	1,6%	0,4%	0,1%	0,1%	3,2%	12,6%	0,4%	0,1%	21,5%	100%
Sipaliwini	12,0%	56,0%	1,2%	0,3%	0,1%	0,0%	0,3%	7,4%	0,3%	0,1%	22,3%	100%
Totaal	3,7%	14,9%	17,7%	27,1%	14,8%	1,7%	0,6%	12,5%	0,5%	0,2%	6,4%	100%

Bron: ABS, 10% steekproef Census 2004

Tabel 10 District naar etniciteit, Census 2012

	Etnische groep												Totaal
	Inheems	Marron	Creool	Afro-Surinamer	Hindostaan	Javaan	Chinees	Kaukasisch-blank	Gemengd	Overige	Weet niet	Geen antwoord	
Paramaribo	1,7%	16,6%	25,5%	1,2%	22,9%	10,0%	2,1%	0,4%	18,0%	1,3%	0,2%	0,2%	100%
Wanica	1,4%	15,6%	10,1%	0,7%	43,8%	16,5%	0,6%	0,2%	10,1%	0,6%	0,1%	0,2%	100%
Nickerie	2,3%	1,1%	6,9%	0,1%	62,9%	16,9%	0,7%	0,2%	8,5%	0,3%	0,1%	0,0%	100%
Coronie	0,9%	0,9%	72,5%		1,4%	16,2%	1,6%		6,2%			0,2%	100%
Saramacca	5,9%	1,2%	8,7%	0,3%	51,2%	20,9%	0,6%	0,4%	10,0%	0,8%			100%
Commewijne	1,9%	1,9%	4,9%	0,1%	34,4%	43,9%	0,7%	0,1%	11,1%	0,8%	0,1%	0,2%	100%
Marowijne	8,2%	74,0%	1,2%	0,1%	0,9%	8,2%	1,6%		5,7%	0,2%		0,1%	100%
Para	20,1%	20,2%	13,6%	1,1%	8,2%	13,7%	0,5%	0,5%	21,4%	0,5%	0,2%		100%
Brokopondo	1,3%	79,4%	0,9%	1,4%	0,7%	0,1%	0,9%	0,1%	3,4%	9,1%	2,7%	0,1%	100%
Sipaliwini	14,2%	77,6%	0,3%	0,1%	0,3%	0,1%	1,1%	0,2%	1,9%	3,9%	0,3%	0,1%	100%
Totaal	3,6%	21,8%	15,9%	0,8%	28,0%	13,4%	1,3%	0,3%	13,1%	1,3%	0,2%	0,2%	100%

Bron: ABS, 10% steekproef Census 2004

4. Conclusie

In de periode 1950-2012 zijn in Suriname zeven algemene volkstellingen gehouden. Van de volkstellingen van 2003 en 1980 zijn er geen data over ras of etniciteit beschikbaar. Er kleven enkele problemen aan het gebruik van de begrippen ras en etniciteit. Daarom zijn beide begrippen kritisch beschouwd. In de census van 1950, georganiseerd door de Nederlandse koloniale overheid, was ‘ras’ (landaard) een van de belangrijkste sociaal-culturele classificatieprincipes. De biologische vermenging werd vastgesteld tot drie generaties terug, op basis van een verregaande onderverdeling naar ras. Hiermee beoogde de koloniale staat de mate van biologische assimilatie van de Surinaamse bevolking vast te stellen. Zo wilde de staat inzicht krijgen in het proces van natievorming naar Europees model gebaseerd op biologische assimilatie. Dit moet worden gezien in het licht van de ideologie van assimilatie met haar nogal pessimistische koloniale kijk op de etnische verhoudingen.

In de volkstellingen na 1950 verdween het begrip ras als classificatieprincipe; het begrip etniciteit werd gangbaar. Dit nieuwe indelingsprincipe is belangrijk gebleken in de sociale en politieke dekolonisatie in Suriname vanaf de zestiger jaren. Met de introductie van het begrip etniciteit wilde men de nadruk leggen op culturele en historische kenmerken als basis voor het indelen van de Surinaamse bevolking.

Behalve de veranderde classificatie van ras naar etniciteit, deden zich in de volkstellingen ook veranderingen voor in de definitie van sommige etnische categorieën. Ook zijn er verschillen tussen volkstellingen in de indeling van de etnische categorieën Creool, Gemengd en Marron. In enkele volkstellingsrapporten (1964 en 1971) zijn de categorieën Gemengd en Creool samengevoegd. Er zijn in de periode 1950-2012 ook wijzigingen geweest van de benaming van de meeste groepen. Slechts de benamingen Hindostaan en Chinees bleven in alle volkstellingen ongewijzigd.

Percepties van etnische groepen over zichzelf in de samenleving kunnen verschillen van de definities in censusstatistieken (Menke, 2013a). Dit blijkt uit focusgroepinterviews waarbij een deel van de 'Creoolse' groep de voorkeur gaf aan de term Afro-Surinamer, *Blaka man* of neger. Deze groep hanteerde een brede definitie van Afro-Surinamer die naast de donkergekleurden van Afrikaanse afkomst in de kustvlakte ook de Marrons in het binnenland omvat. Dit betekent dat de definitie van Afro-Surinamer in de focusgroep wezenlijk verschilt van de definitie die is gebruikt in de Census 2012.

De bevolking van Suriname groeide in de periode 1950-2012 van 204.561 naar 541.638. In deze periode veranderde het aandeel van de verschillende (etnische) groepen. Om een eenduidig beeld te krijgen van de veranderingen in de etnische samenstelling in deze periode is er rekening gehouden met de veranderde definities van sommige etnische groepen. De term Creool onderging de meeste wijzigingen. Deze term omvatte in de volkstellingen van 1950-1971 ook de categorie Gemengd. Vanaf 2004 werden Creool en Gemengd echter als twee aparte categorieën opgenomen in de censusresultaten. Dit bracht met zich mee dat in de volkstelling van 2004 het begrip Creool werd versmald. In de volkstelling van 2012 zien we een verdere versmalling van dit begrip: wie problemen heeft met het woord Creool, kan zich laten identificeren als Afro-Surinamer. Mede door de sterk versmalde definitie van Creool in de volkstelling van 2012 zien we een procentuele daling van deze groep, waardoor deze op de vierde plaats kwam te staan. Daarentegen zien we van 2004-2012 een procentuele toename van de categorie Gemengd (voorheen ondergebracht bij Creool). Het meest opvallend in deze periode is de forse toename van de Marronpopulatie met 62%. Deze groei wordt enerzijds toegeschreven aan het hoge geboortecijfer onder de Marrons, terwijl hij anderzijds wordt verklaard door het nettoresultaat van emigratie en sterfte, 'category jumping' en 'locatie onbekend'.

Voor een eenduidige analyse over de periode 1950-2012 is een brede definitie van Creool gehanteerd die ook Gemengd omvat. De periode 1964-1971 valt op door de procentuele afname van Creolen van 35% naar 31%, terwijl er een procentuele toename was van Hindostanen van 35% naar 37%. Dit kan deels verklaard worden door de sterke oververtegenwoordiging van Creolen in de emigratiegolven naar Nederland tot 1971. Omgekeerd was er tussen 1971 en 1975 een grote oververtegenwoordiging van Hindostanen in deze emigratie. Dit verklaart mede waarom anno 2012 de Creoolse groep (inclusief Gemengden) procentueel wederom het grootst is, gevolgd door de Hindostaanse groep en daarna de Marronpopulatie.

We concluderen dat het begrip etniciteit contextgebonden is, en qua betekenis zeer vloeidend en veranderlijk. Wanneer in de analyse van de periode 1950-2012 Creool in de brede betekenis (inclusief Gemengd) als grootste groep uit de bus komt, dan is dit resultaat sterk gebonden aan de gebruikte definitie en dus zeer betrekkelijk. Het afwisselend verbreden en versmallen van etnische categorieën duidt eens te meer op de contextgebondenheid van etniciteit en haar vloeierende karakter.

Het is daarom belangrijk om bij een begripsmatige en/of statistische analyse van etnische categorieën, de theoretische invalshoek en de definitie van etniciteit expliciet aan te geven.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1967). *Derde Surinaamse Volkstelling 1964. Geheel Suriname*. Suriname in cijfers no. 33. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1971). Voorlopig Resultaat Vierde Algemene Volkstelling 1971. *The Fourth General Population Census – A Preliminary Report*. Suriname in Cijfers no. 60. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213-2005/02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London (United Kingdom), New York (New York): Verso.

Freyre, G. (1946). *The Masters and the slaves (Casa-grande & senzala): A Study in the Development of Brazilian Civilization* (1933; English Translation, N.Y. 1946). New York, New York: Knopf.

Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística – IBGE (2011). *Censo Demográfico 2010: Características da população e dos domicílios Resultados do universo*. Rio Janeiro, Brazilië: Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística.

Lier, R. van (1971). *Frontier Society: A Social Analysis of the History of Suriname*. English translation of Ph.D Thesis (1949): *Samenleving in een Grensgebied, Een sociaalhistorische studie van Suriname*. Den Haag, Nederland: Martinus Nijhoff.

Menke, J. (2013a). De wisselende betekenis van Creool in Suriname. In: Jerome Egger (redactie) *Ontwaakt en ontwikkelt u: Creolen na de afschaffing van de slavernij 1863-1940*. Paramaribo, Suriname: Instituut voor Maatschappijwetenschappelijk Onderzoek.

Menke, J. (2011). Ethnicity between Nation-building and Nation-creation. In: Brian Meeks (Ed.) *Caribbean Reasonings, M.G. Smith, Social Theory and Anthropology in the Caribbean and Beyond*. Kingston, Jamaica: Ian Randle.

Sno, I. (2013). *Bevolkingsgroei met nadruk op de marronpopulatie*. Presentatie 18 oktober 2013. Stichting Equalance, Lalla Rookhgebouw.

Welvaartsfonds Suriname (1954). Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950. *De Eigenlijke Volkstelling Deel II, Serie A: Aantal, Landaard en Geslacht, Geografische Spreiding, Leeftijdsopbouw en Herkomst der getelde woonbevolking*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds.

Welvaartsfonds Suriname (1954). Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950. *De Eigenlijke Volkstelling Supplement Deel X , Serie A: Lijst van Plaats- en Plantagenamen*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). 10% geanomiseerde microdata Census 2004 (dataset)

Bijlage 1 De bevolking van Suriname naar etniciteit, Census 2012

Etniciteit	Absoluut	Percentage
Hindostaan	148.443	27%
Marron/Boslandcreool	117.567	22%
Creool	84.933	16%
Javaan	73.975	14%
Gemengd	72.340	13%
Afro-Surinamer	3923	1%
Inheems	20.344	4%
Chinees	7885	1%
Kaukasisch-Blank	1667	0%
Anders	7166	1%
Onbekend	3395	1%
Totaal	541.638	100%

Algemeen Bureau voor de Statistiek Suriname, 2013

5. Binnenlandse en buitenlandse migratiepatronen 2004-2012

Fallon K. Lambert, J. Marten W. Schalkwijk en Edith J. Ritfeld

Mensen trekken niet zondermeer van het ene naar het andere land. Deze trek kan soms gedwongen plaatsvinden, maar ook vanwege de hoop op een beter bestaan elders. Het verschijnsel migratie - met name buitenlandse migratie - is belangrijk omdat er zoveel aspecten mee samenhangen, zoals de economie, bevolkingsverandering, politiek, nationale veiligheid, cultuur, taal en ook godsdienst. Deze zaken kunnen weleens moeilijkheden veroorzaken. Wanneer migratie een vraagstuk wordt, is het essentieel dat de overheid dit oplost.

Immigratie vanuit Europa begon in Suriname in de zeventiende eeuw met de komst van kolonisten. Hierna heeft de komst van groepen personen uit andere delen van de wereld bijgedragen tot een samenleving met een grote culturele diversiteit.

Het doel van dit hoofdstuk is na te gaan welke migratiefactoren van invloed zijn geweest op de veranderingen van de bevolking van 2004 tot 2012. Aan de orde komen vier mogelijke factoren: nationaliteit, leeftijd, geslacht en redenen van migratie. Uit praktisch oogpunt zal de analyse van de binnenlandse migratiedata opgesplitst worden naar een urbane, rurale en binnenlandse regio.

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt. Er worden eerst enkele basisbegrippen omschreven. Daarna komen bronnen en problemen van migratiedata aan bod, gevolgd door een overzicht van de buitenlandse migratie van Suriname. Tenslotte wordt een statistische analyse gepresenteerd van de recente buitenlandse en binnenlandsemigratie, met de nadruk op de periode 2004-2012. Het geheel wordt besloten met een conclusie.

1. Begrippen

Het begrip internationale migratie omvat naast de cijfers van feitelijke migratie in principe alle gegevens over reizigersverkeer⁴², dus ook de aankomst- en vertrekstatistieken die worden gebruikt als aanvulling op de migratiedata van het Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB). Deze data worden verzameld bij de aanmeerhavens, grensposten en internationale luchthavens. Slechts een deel van deze data regardeert immigratie en emigratie. De binnenlandse migratie heeft doorgaans het CBB als enige bron.

Migratie⁴³ is het zich permanent of tijdelijk vestigen van een persoon of groep van personen van een bepaald gebied/land in een ander gebied/land, voor een bepaalde periode van op zijn minst een jaar (sommige landen hanteren een kortere periode), zodat het gebied/land van bestemming waar hij/zij zich vestigt zijn/haar nieuwe woon- of verblijfplaats wordt. Men onderscheidt internationale en interne migratie (ook wel nationale migratie of binnenlandse migratie genoemd).

Internationale migratie onderscheidt men verder in:

Immigratie: dit is het zich permanent of voor langere tijd vestigen in een land anders dan het land van herkomst bijv. de vestiging van personen vanuit het buitenland in Suriname;

Emigratie: dit is het proces waarbij een persoon of groep van personen een bepaald land verlaat met de bedoeling zich permanent of voor langere tijd in een ander land te vestigen bijv. het vertrek van personen uit Suriname naar het buitenland.

⁴² Deze gegevens omvatten alle data van aankomst en vertrek van personen via de nationale grensposten. Opgemerkt moet worden dat als een persoon meerdere keren de grens (vice versa) overgaat, hij/zij uiteraard meerdere keren in de aankomst- en vertrekstatistieken te vinden is.

⁴³ Migratiestatistieken worden getabelleerd op basis van de grootste administratief/politieke begrenzingen (dus voor ons land op districtsniveau), waarin een land is ingedeeld.

Er is sprake van binnenlandse migratie wanneer een persoon zijn gewoontelijke woon- en/of verblijfplaats permanent of voor langere tijd verruult voor een woon- of verblijfplaats buiten de administratieve districtsgrenzen van dat land, waar hij/zij zijn woon- en/of verblijfplaats voorheen had.⁴⁴ Ook bij binnenlandsemigratie wordt er onderscheid gemaakt naar vertrek en vestiging van personen.

Een migrant⁴⁵ is een persoon die (zich) permanent of tijdelijk vestigt in een gebied, of die vertrekt uit een gebied anders dan waar hij zijn gewoontelijke woon- of verblijfplaats had. Iedere migrant is dus een immigrant⁴⁶ voor het land van vestiging. Iedere migrant is dus een emigrant⁴⁷ voor het land waaruit hij vertrekt. Bij de Census 2004 is de *lifetime*-migratie⁴⁸ gemeten met de vraag: “*Waar woonde deze persoon 1 jaar geleden?*” Bij Census 2012 is, op advies van de Caricom, ruimere aandacht aan het onderwerp migratie gegeven, middels uitgebreidere vraagstellingen.

Vragen over verblijf en migratie Census 2012

Onderdeel behorend tot de persoonsmodule:

P12a: In welk jaar heeft deze persoon de Surinaamse nationaliteit verkregen? (bestemd voor personen geboren in het buitenland die de Surinaamse nationaliteit bezitten)

P12b: In welk jaar is deze persoon komen wonen in Suriname voor 6 maanden of langer? (bestemd voor alle personen geboren in het buitenland)

P12c: Vanaf welk jaar woont deze persoon op dit adres?

P14: Waar woonde deze persoon voorheen?

P15: Heeft deze persoon ooit in een ander land gewoond? (voor 6 maanden of langer)

P16: In welk ander land heeft deze persoon gewoond?

P17: In welk jaar is deze persoon teruggekeerd naar Suriname om zich te vestigen?

P18: Wat was de hoofdrede dat deze persoon zich weer heeft gevestigd in Suriname?

P19: Waar woonde deze persoon 1 jaar geleden, dus in augustus 2011?

P20: Waar woonde deze persoon 8 jaar geleden dus tijdens de vorige census in augustus 2004?

Onderdeel behorend tot de huishoudmodule(deel 5):

vraag 21: Zijn er personen die tot dit huishouden behoorden in de periode 2004 tot en met 12 augustus 2012 naar het buitenland vertrokken en daar gebleven?

⁴⁴De binnenlandse migratie speelt overigens een zeer belangrijke rol bij het maken van subnationale bevolkingsprojecties, onder meer per district, voor bepaalde gecombineerde districten of voor gebiedsindelingen zoals het urbane, rurale of binnenlandgebied. In tegenstelling tot een subnationale bevolkingsprojecties betreffen nationale bevolkingsprojecties schattingen voor het gehele land.

⁴⁵Dit begrip heeft ook een andere betekenis. In sommige westerse landen typeert men iemand ook als migrant wanneer één van beide ouders in het buitenland geboren is.

⁴⁶Volgens het CBB is een immigrant een persoon (of groep van personen) die zich in Suriname komt vestigen. Deze personen worden door de bevolkingsadministratie geregistreerd in het bevolkingsregister van het district waar zij aangeven zich te willen vestigen. Bij binnenlandse migratie zou men spreken over 'immigratie'.

⁴⁷Volgens het CBB is een emigrant een persoon (of groep van personen) die zich permanent of voor langere tijd gaat vestigen in het buitenland en zich laat uitschrijven uit de bevolkingsadministratie en uit het bevolkingsregister van het district waar betrokken perso(o)n(en) woonde(n). Betreft het de binnenlandse migratie dan spreekt men in een dergelijk geval over 'uitmigratie'.

⁴⁸CBB produceert tabellen van alle migratiestatistieken op basis van een kalenderjaar. Van de census-*lifetime*-migratiedata (o.m. de migratie tussen de geboorte van een persoon en het censusmoment) en de overige census-migratiedata beslaat de periode meestal een jaar, maar niet een kalenderjaar tenzij het censusmoment 1 januari is. Zo wordt met de censusvraag “waar woonde u een jaar geleden?” bedoeld: een jaar vóór het censusmoment. Shyrock en Siegel geven deze definitie van *lifetime*-migratie (1973, pagina 618): “*Migration occurring between birth and the time of a census or survey*”.

- vraag 22:** Indien ja, Om hoeveel personen gaat het?
vraag 23: Wat is het geslacht van deze persoon?
vraag 24: Hoe oud was deze persoon bij vertrek?
vraag 25: Naar welk land is deze persoon toen geëmigreerd?
vraag 26: In welk jaar is deze persoon geëmigreerd?
vraag 27: Wat was de hoofdreden voor de emigratie
vraag 28: Wat was zijn/haar hoogst genoten opleiding bij vertrek?
vraag 29: Wat was zijn/haar beroep bij vertrek?

2. Bronnen van migratie

Hoe komt het ABS aan migratiedata voor verdere verwerking en demografische analyses? Migratiedata worden in Suriname al enige jaren door meerdere instanties verzameld. Voor het ABS, als coördinator van het statistiekgebeuren in Suriname, betreft het secundaire data. Voor het verkrijgen van de nodige migratiedata is het ABS dus afhankelijk van diverse bronnen in en buiten Suriname. Voor wat betreft de component immigratie, is het CBB de belangrijkste bron. Ook bij huishoudens worden migratiedata verzameld, zoals tijdens een census of andere enquêtes van het ABS. Het ABS doet dit bijvoorbeeld bij het Huishoudonderzoek 2013/2014. Voor de andere component van de internationale migratie, de emigratie, is het CBB de feitelijke bron. De Nederlandse immigratiedienst registreert immigratiedata, ook van personen uit Suriname. Het CBS verwerkt en analyseert deze data. Vanwege het feit dat de CBB-registratie van emigratietekortschiet (zie §3: Beoordeling migratiedata in Suriname), vult het ABS de emigratiedata van het CBB aan met de CBS-immigratiedata van personen afkomstig uit Suriname. Omdat de meeste emigranten naar Nederland vertrekken, maakt het ABS vooralsnog slechts gebruik van de immigratiedata van het CBS.

3. Beoordeling migratiedata in Suriname

De kwaliteit van data over internationale migratie, die afkomstig zijn van grensposten, is vaak een stuk minder goed dan die van de censusdata. De data van grensposten zijn vaak niet compleet. Wanneer een land een lange grens met weinig grensposten heeft, dan is deze moeilijk te bewaken, waardoor personen makkelijk illegaal de grens kunnen oversteken.⁴⁹ In deze publicatie worden deze data niet gebruikt, maar is primair gewerkt met data van het Centraal Bureau voor de Burgerzaken (CBB), welke ook niet altijd compleet zijn.

De afhandeling van secundaire migratiedata legt enigszins beperkingen op voor het maken van diepgaande analyses, vooral als de betrouwbaarheid van de verkregen data onbekend is. De migratiedata in dit hoofdstuk hebben als hoofdbron administratieve registers van voornamelijk het CBB. Deze data uit de bevolkingsboekhouding verwerkt men op basis van de ‘*date of occurrence*’-benadering⁵⁰, terwijl de data per kalenderjaar getabelleerd worden.

Bij de presentatie van het cijfermateriaal is bijvoorbeeld een beeld gegeven over de migratiesaldi naar geselecteerde leeftijdsklassen. Vanaf 2008 zijn deze migratiesaldi over al deze leeftijdsgroepen positief.

⁴⁹Siegel & Swanson (2008), p. 462-463.

⁵⁰‘Date of occurrence’ is de registratiemethode waarbij de dag waarop een bepaald feit heeft plaatsgehad als registratiedatum van dat feit wordt genoteerd.

De interne of binnenlandse migratie laat zien dat het urbane gebied de belangrijkste trekpleister is gebleven. En uit de censuscijfers blijkt dat remigranten vooral terugkeren naar Suriname, omdat het hun vaderland is.

In Suriname is de correcte vaststelling van migratiedata niet probleemloos.⁵¹ *Welke zaken vormen een probleem bij het meten of juist vaststellen van migratiedata?* Dit begint bij de verschillende aspecten of normen die diverse overheden en/of instanties hanteren bij het kwalificeren van wat migratie is, al dan niet afhankelijk van hun specifieke doelstellingen.

Afgezien van definitieverschillen, is er het probleem van de onderregistratie. Dit probleem doet zich meestal voor bij het vertrek van personen uit een land. Suriname kampt ook geregeld met dit probleem vanwege het feit dat sommige personen, bewust of onbewust, verzuimen zich te laten uitschrijven uit het bevolkingsregister bij vertrek voor langere tijd naar het buitenland. Dit zorgt voor een enorme onderrapportage bij emigratiestatistieken. Het verkrijgen van immigratiedata is minder problematisch hoewel er zich ook ten aanzien van de immigratie een probleem zou kunnen voordoen, getuige de kritieken over het aantal getelde Brazilianen en Chinezen bij Census 2012.

Er is nog een methodologisch probleem dat het moeilijker maakt om demografische analyses te maken van belangrijke variabelen zoals beroep en opleiding. De migratiedata voor deze variabelen zijn vaak onvolledig ingevuld, waardoor deze niet bewerkt en geanalyseerd kunnen worden.

Het laatste cruciale probleem heeft betrekking op het methodisch-technische aspect van de dataverzameling. Niet al onze databronnen zijn bekend met of houden zich aan statistisch-demografische gebruiken bij het verzamelen en/of verwerken van reizigersverkeer-data. Dit probleem wordt veelal pas gesignaleerd bij de nadere verwerking en analyse van deze migratiedata.

4. Migratiegeschiedenis van Suriname in vogelvlucht

In de geschiedenis van de internationale migratie van Suriname kunnen we diverse perioden onderscheiden. Hier kiezen wij voor een onderverdeling in zes perioden te weten: de periode tot het Staatstoezicht (1873); arbeidsimmigratie en -emigratie (1873-1940); lichte daling van de immigratie in de beginjaren gevolgd door een stijging (1940-1970); emigratie met tussenpozen van stabiliteit (1970-1993); afwisselend emigratie en immigratie (1994-2005); immigratie dominant (2006-2012).

- a. De periode tot het Staatstoezicht wordt gekenmerkt door een vrij omvangrijke gedwongen immigratie van slaven.⁵² Na de afschaffing van de slavernij kwamen groepen personen uit verschillende landen, zoals contractarbeiders uit Madeira, China, India, en Indonesië.
- b. De periode 1873-1940, de periode van contractarbeid, staat bekend om de arbeidsmigratie gevolgd door emigratie. Tussen 1873 (begin van het Staatstoezicht) en 1916 werden contractarbeiders gerekruteerd uit Brits-Indië. Net voor de afschaffing van de slavernij in 1863 kwam een groep arbeiders uit China en uit West-Indië. Tussen 1890 en 1939 kwamen 32.954 contractarbeiders uit Nederlands-Oost-Indië.
- c. Periode 1940-1970: na een lichte daling van de immigratie tijdens de Tweede Wereldoorlog, nam de immigratie in de periode 1946-1970 weer toe. Tussen 1946 en 1956 kwamen 1721

⁵¹Correct vaststellen heeft betrekking op tijdige, volledige en complete migratiedata. 'Tijdig' slaat op 'year of occurrence'. Volledig heeft betrekking op het dekkingspercentage (90% of meer). 'Compleet' heeft te maken met de vraag of voldoende relevante vitale karakteristieken zijn opgenomen.

⁵²Het Staatstoezicht 1963-1973 was bedoeld als een overgangperiode, waarbij de ex-slaven hun arbeidskrachten moesten geven aan de plantages onder het mom dat zij moesten wennen aan loonarbeid.

immigranten naar Suriname. In 1964 kregen we 1202 immigranten wat opliep tot een aantal van 1871 tegen 1970 (zie Lamur)⁵³. Suriname kon in al die jaren beschouwd worden als een immigratieland. Tegelijkertijd begon na de oorlog de emigratie van Surinamers naar Nederland; vóór 1960 vertrok vooral de bovenlaag van de Surinaamse bevolking, terwijl het in de tweede helft van de jaren zestig meer om studiemigranten ging.

- d. In de periode 1970-1993 overheerste emigratie met tussenpozen van stabiliteit. Kort voor en na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975, vertrokken tienduizenden Surinamers voornamelijk naar Nederland uit vrees voor mogelijke negatieve gevolgen van de onafhankelijkheid (o.m. angst voor etnische dominantie). Begin 1980 kwam Suriname onder een militair bewind te staan. Later dat jaar werd een visumplicht ingesteld voor toegang tot Nederland. Er vertrokken in 1979 en 1980 weer tienduizenden, maar hierna stabiliseerde de emigratie zich (zie Figuur 1 en Tabel 1). Naar aanleiding van de mensenrechtenschendingen in december 1982 door de militairen, was er ondanks de visumplicht toch sprake van een behoorlijke emigratie, die afwisselend toe- en afnam en een piek bereikte in 1993 om vervolgens flink te dalen.
- e. De periode 1994–2005 kan beschreven worden als een periode met afnemende emigratie. Vanaf 2002 neemt het negatieve migratiesaldo af tot 2005, terwijl dit daarna omslaat in meer immigratie.
- f. Tijdens de laatste periode 2006–2012 is de immigratie groter dan de emigratie. Sinds 2006 tot 2012 is er sprake van een vestigingsoverschot. Dit betekent dat zich meer personen in Suriname vestigen dan er personen vertrekken om zich elders te gaan vestigen. Het jaarlijks gemiddelde CBB-nettomigratiecijfer, gecorrigeerd voor CBS-‘immigratie’-data over de periode 2006-2012, komt neer op +2115 immigranten.

5. Buitenlandse migratie 1964-2012

In deze paragraaf wordt de buitenlandse migratie vanaf 1964 geanalyseerd. Na een algemeen overzicht van migratiegolven in de periode 1964-2012 wordt een specifieke analyse gemaakt van de periode 2004-2012.

Tabel 1 geeft de officiële immigratie- en emigratiecijfers van Suriname weer. Het grote negatieve migratiesaldo in de jaren 1974, 1975, 1979 en 1980 was de belangrijkste oorzaak voor de toenmalige bevolkingsafname. De bevolkingsomvang daalde namelijk van 379.607 personen (Census 1972) tot 355.240 (Census 1980); er was dus een afname van 24.300. In vergelijking met alle overige jaren is er in die periode een enorm vertrekoverschot. Met uitzondering van 1982 is er pas van 2006 tot 2013 weer sprake van een vestigingsoverschot of positief migratiesaldo. In 2010 is de immigratie zelfs opvallend groot met 7183 immigranten. De immigratie lijkt veel te maken te hebben met de economische groei die Suriname vanaf 2000 doormaakte. Het duurde enkele jaren voordat het effect merkbaar was in stijging van de lonen en toename van de koopkracht, waardoor de emigratie omlaag ging en de immigratie toenam.

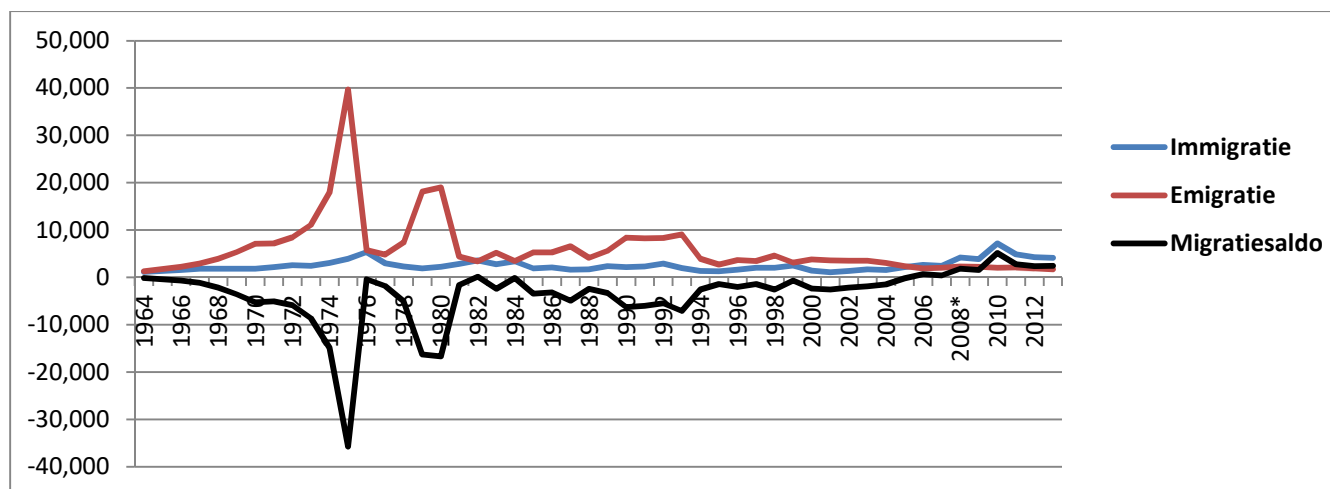
⁵³Lamur (1973)

Tabel 1 Immigratie, emigratie en nettomigratie, 1972-2013

Jaar	Immigratie	Emigratie	Netto Migratie	Jaar	Immigratie	Emigratie	Netto Migratie
1972	2615	8490	-5875	1993	2007	9083	-7076
1973	2442	11.098	-8656	1994	1393	3909	-2516
1974	3066	17.902	-14.836	1995	1316	2691	-1375
1975	3959	39.699	-35.740	1996	1618	3640	-2022
1976	5345	5757	-412	1997	2074	3481	-1407
1977	2981	4786	-1805	1998	2045	4622	-2577
1978	2323	7388	-5065	1999	2499	3139	-640
1979	1916	18.162	-16.246	2000	1446	3801	-2355
1980	2282	18.988	-16.706	2001	1074	3607	-2533
1981	2858	4432	-1574	2002	1403	3517	-2114
1982	3605	3431	174	2003	1696	3555	-1859
1983	2805	5225	-2420	2004	1590	3078	-1488
1984	3393	3488	-95	2005	2175	2360	-185
1985	1902	5321	-3419	2006	2639	1920	719
1986	2129	5311	-3182	2007	2484	2072	412
1987	1660	6547	-4887	2008	4183	2332	1851
1988	1738	4130	-2392	2009	3863	2279	1584
1989	2386	5653	-3267	2010	7183	2050	5133
1990	2182	8416	-6234	2011	4917	2135	2782
1991	2297	8288	-5991	2012	4284	1881	2403
1992	2905	8328	-5423	2013	4153	1729	2424

Bron: Bewerkte CBB-data

Een andere manier om de cijfers van Tabel 1 te laten zien, is in een grafiek. Voor de grafiek hebben we ook nog de cijfers van de periode 1964-1971 gebruikt. De grote emigratiepieken zijn duidelijk te zien.

Bron: periode 1964-1971 Lamur, H.; periode 1972-1999 CBB; periode 2000-2012 CBS/CBB

Figuur 1 Buitenlandse migratie in de periode 1964-2012

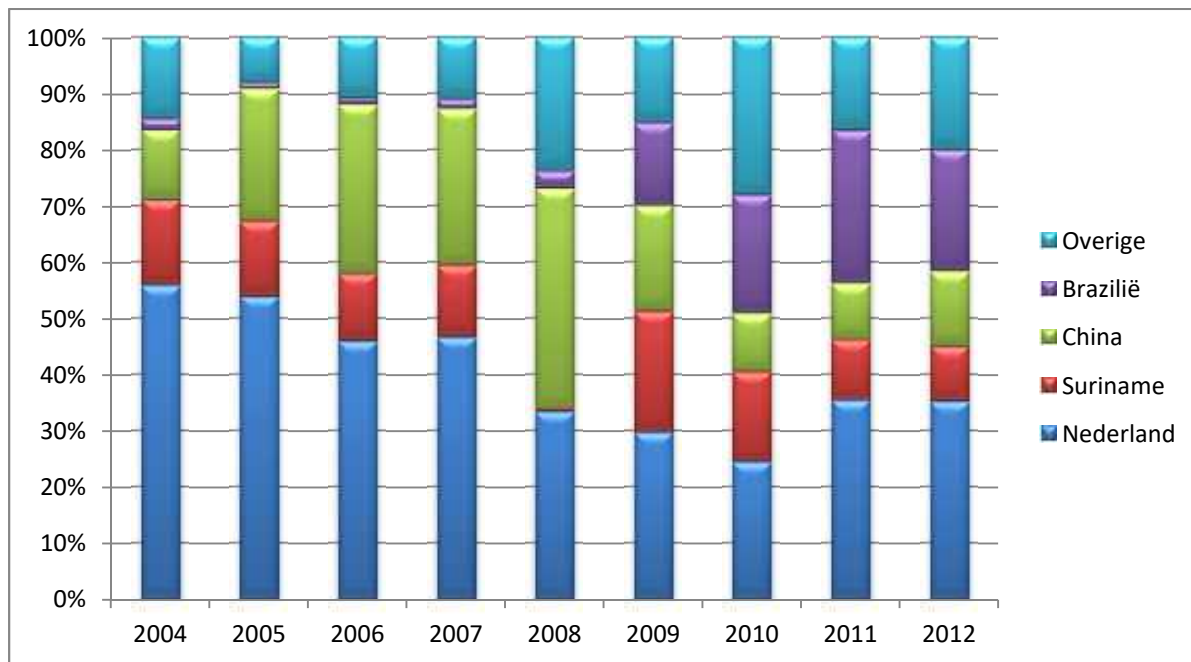
Tabel 2 geeft een overzicht naar nationaliteit van de immigranten die zich in de periode 2004-2012 in Suriname hebben gevestigd. Dit is één van de relevante migratiefactoren om migratiebeleid op af te stemmen. In totaal zien we dat er 33.318 immigranten naar Suriname zijn verhuisd uit een ander land oftewel gemiddeld 3702 per jaar. De aantallen per jaar verschillen, met een minimum van 1590 immigranten in 2004 en een maximum van 7183 in 2010. Die aantallen per jaar zijn ook zichtbaar in Tabel 1. In Tabel 2 worden de immigranten echter verder onderverdeeld naar nationaliteit. De grootste groep immigranten bestaat uit personen met de Nederlandse nationaliteit (36%); dat kunnen dus ook personen van Surinaamse afkomst zijn die een Nederlands paspoort hebben. Daarnaast is er een grote groep immigranten met een Surinaams paspoort, waaronder studenten die de studie in het buitenland hebben afgerond en weer terugkeren. Er is een grote groep Chinese immigranten, onder wie veel kleine ondernemers. Die groep lijkt wat af te nemen in recentere jaren. We zien aan de andere kant juist een toenemende groei van immigranten met de Braziliaanse nationaliteit. De goudindustrie vormt ongetwijfeld een pullfactor voor deze groep (tijdelijke) arbeidsmigranten. De groep Guyanese immigranten blijft in de jaren 2004-2007 beperkt, maar neemt daarna iets toe met een piek in 2010. In zijn algemeenheid is 2010 een piekjaar voor immigratie. Ook in de groep ‘overige’ immigranten zien wij een toename in de laatste jaren. Het gaat hierbij om personen uit o.m. Haïti, Filipijnen, de Verenigde Staten, India, Frans-Guyana en de Dominicaanse Republiek.

Tabel 2 Aantallen immigranten naar nationaliteit, 2004-2012 en 2013

Jaar	Nationaliteit						Totaal
	Nederland	Suriname	China	Guyana	Brazilië	Overige	
2004	888	242	199	83	30	148	1590
2005	1172	291	513	35	23	141	2175
2006	1212	317	795	72	30	213	2639
2007	1159	318	691	80	42	194	2484
2008	1398	24	1637	220	128	776	4183
2009	1147	832	728	161	568	427	3863
2010	1752	1154	745	1404	1515	613	7183
2011	1741	529	493	402	1342	410	4917
2012	1509	417	576	290	925	567	4284
Totaal	11.978	4124	6377	2747	4603	3489	33.318
2013	1492	370	473	246	896	676	4153

Bron: CBB-data

Voor een overzichtelijke visuele vergelijking van de cijfers stellen we elk jaar op 100%, om vervolgens te kijken naar het aandeel van elke groep immigranten. In Figuur 2 worden dan de immigratiepatronen zichtbaar. Onderin de figuur zien we de groep met de Nederlandse nationaliteit, die elk jaar vrij groot is. Daarboven de groep met de Surinaamse nationaliteit, die redelijk vertegenwoordigd is, behalve in 2008. De groep Chinese immigranten fluctueert met meer immigranten in de tussengelegen jaren. De Brazilianen zien we vooral vanaf 2009. En bovenaan staat de groep van overige immigranten, waar we ook de Guyanezen aan hebben toegevoegd. Niet iedereen haalt de informatie makkelijk uit een tabel en dan is visualisering via een grafiek soms de oplossing.

Figuur 2 Immigranten naar nationaliteit 2004-2012

Ofschoon er vrij veel immigranten blijken te zijn nl. 33.318 in de periode van de zevende tot en met de achtste census, bestond het overgrote deel van de bevolking (93%) uit personen met de Surinaamse nationaliteit. Bij beide volkstellingen bleek dat maar 7% van de bevolking een andere nationaliteit bezat (zie Tabel 3). De tabel toont de verdeling van nationaliteiten tijdens de volkstelling en er blijken slechts geringe verschuivingen onder de niet-Surinamers te zijn tussen 2004 en 2012. In 2004 had de grootste groep buitenlanders de Guyanese nationaliteit (1,9%), terwijl in 2012 de Nederlanders de grootste groep vormden (eveneens 1,9%). Er was een afname van het aantal Brazilianen (van 1,2% tot 0,9%), terwijl de data in Tabel 2 juist een stijging zouden suggereren. Het aantal Chinese immigranten in de periode 2004 tot en met 2012 bedroeg volgens Tabel 2 reeds 6377, terwijl de census van 2012 slechts 3781 personen met de Chinese nationaliteit registreerde. Wellicht zijn er veel Chinezen vertrokken of misschien had een deel inmiddels de Surinaamse nationaliteit verkregen.⁵⁴ Een andere verklaring ligt in de bron van de cijfers. Tabel 2 is gebaseerd op geregistreerde personen bij het Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB), terwijl Tabel 3 de censusdata weergeeft. Het lijkt erop dat beide bronnen van elkaar verschillen, hetgeen een internationaal probleem is bij migratiestatistieken.⁵⁵ Het ABS heeft in de eerste publicatie met resultaten van de achtste volkstelling zelf aangegeven dat zijn telling wellicht verschilt: “Uiteraard is bekend dat met name het aantal Brazilianen en Chinezen in Suriname veel groter moet zijn en het onderstaande moge als partiële verklaring dienen voor de gerapporteerde gewoonlijk verblijvende Brazilianen en Chinezen.” (ABS 2013, blz. 24). Na dit citaat volgt een tabel met ‘bezoekers naar nationaliteit en geslacht’ waaruit blijkt dat er ten tijde van de volkstelling tevens 3660 Braziliaanse en 2397 Chinese ‘bezoekers’ (verblijf korter dan 6 maanden) waren, op een totaal van 27.609 bezoekers.

⁵⁴In 2010 werd aan 515 personen de Surinaamse nationaliteit verleend, in 2011 ging het om 612 personen en in 2012 om 399 personen (www.dna.sr onder goedgekeurde wetten).

⁵⁵Bij de census probeert men alle aanwezigen op Surinaams grondgebied te tellen, maar degenen die met vakantie waren, vallen dan buiten de telling. Deze personen staan mogelijk wel bij het CBB ingeschreven. Ook kunnen taalbarrières de telling beïnvloeden, terwijl personen die illegaal verblijf hielden dan wel erg mobiel waren of in verafgelegen goudvelden werkten, niet of onvolledig geteld zijn. Voor een algemene evaluatie van migratiestatistieken zie Edmonston & Michalowski (2008).

Niet meegeteld zijn 11.900 personen die ‘Out of Scope’ waren (aangekomen na 13 augustus, de dag waarop men in Suriname moest zijn volgens de census).

Tabel 3 De bevolking van Suriname naar nationaliteit Census 2004 en Census 2012⁵⁶

Nationaliteit		Surinaamse	Nederlandse	Guyanese	Franse	Braziliaanse	Haitiaanse	Chineze	Andere nationaliteiten	Totaal
2004	Aantal	460.173	8738	9401	2705	5838	748	3664	1562	492.829
	Percentage	93,4	1,8	1,9	0,5	1,2	0,2	0,7	0,3	100,0
2012	Aantal	508.380	10.312	8329	3597	5058	705	3781	1476	541.638
	Percentage	93,3	1,9	1,5	0,7	0,9	0,1	0,7	0,3	100,0

Noot: Nationaliteit onbekend is proportioneel opgesplitst over alle nationaliteiten.

Bron: ABS Census 2012

6. Buitenlandse migratie naar geslacht, leeftijd en redenen

In de periode 2004-2012 waren er 18.112 mannelijke immigranten en 15.206 vrouwelijke; de verhouding was dus 54% man en 46% vrouw. De emigratiecijfers in de CBB-publicaties lijken minder betrouwbaar, maar indiceren een verhouding van 47% man en 53% vrouw, dus net omgekeerd. De cijfers van de Census 2012, die ook onvolledig zijn op het stuk van emigratie, geven aan dat meer vrouwen (55%) dan mannen (45%) in deze periode geëmigreerd zijn. De belangrijkste bestemming (67%) van de emigranten was Nederland.⁵⁷

In 2012 was de modale leeftijdsklasse van immigranten uit Brazilië en China 30–34 jaar, terwijl immigranten met de Nederlandse nationaliteit een stuk jonger waren, want de modus was bij hen 20-24 jaar. Verdere inspectie van de CBB-cijfers naar nationaliteit en district van vestiging geeft aan dat de meeste immigranten uit Nederland, Brazilië en China zich voornamelijk in Paramaribo vestigen, terwijl Haïtianen vooral voor Saramacca kiezen.

In 2012 werd bij de volkstelling aan remigranten (d.w.z. personen van Surinaamse origine) gevraagd naar de reden van terugkeer naar Suriname. Deze vraag was dus niet bestemd voor alle immigranten. ‘Suriname is vaderland’ werd als voornaamste reden aangegeven voor terugkeer door zowel mannen als vrouwen (zie Tabel 4). Familiehereniging en afronding van de studie zijn de daarop volgende belangrijke redenen, maar voor vrouwen telde familie toch wat zwaarder mee dan voor mannen, terwijl mannen meer terugkeerden na voltooiing van hun studie. Bij de emigranten was het volgen van een studie (27%) de hoofdreden voor vertrek, gevolgd door familiehereniging (16%), werk (14%) en huwelijk (12%).⁵⁸

⁵⁶Bevolkingsdata naar nationaliteit zijn bijvoorbeeld van belang bij metingen van langetermijnmigratie of het doen van indicatieve studies van de omvang en snelheid van het naturaliseren van buitenlanders. (Citaat I. Sno bij First ABS/UNDP/SBC Social Data Seminar, juli 2010)

⁵⁷ABS 2013, blz. 88-90. De data zijn via de huishoudmodule verzameld in de Census 2012 van 2241 emigranten die in de periode 2004 t/m 2012 vertrokken waren.

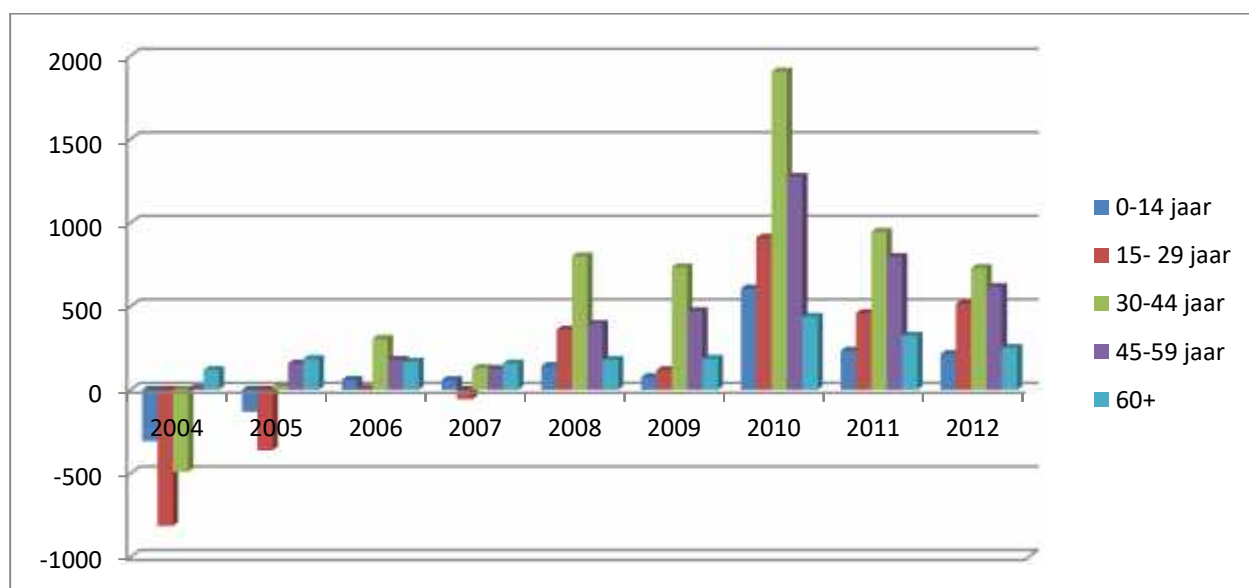
⁵⁸ABS 2013, blz. 89.

Tabel 4 In Suriname geboren personen die ooit in het buitenland hebben gewoond naar hoofdrede van remigratie

Reden van remigratie	Man	Vrouw	Totaal	
	Percentage	Percentage	Aantal	Percentage
Suriname is vaderland	32,2	30,2	5709	31,2
Familie (hereniging)	9,6	13,1	2058	11,3
Heeft studie afgerond	13,1	8,2	1965	10,8
Heimwee	6,1	8,1	1280	7,0
Met ouders/familie meegereisd	5,0	7,6	1141	6,2
Onderneming opstarten / baan	4,9	2,5	691	3,8
Gedeporteerd / onvrijwillige terugkeer	2,5	1,5	374	2,1
Huwelijk	0,6	1,5	183	1,0
Pensionering	1,1	0,8	178	0,9
Andere reden	18,1	20,9	3558	19,5
Weet niet	4,2	3,0	665	3,6
Geen antwoord	2,7	2,6	485	2,7
Totaal	100,0 (N=9664)	100,0 (N=8623)	18.287	100,0

Bron: ABS Census 2012

In migratiestudies zijn het geslacht en de leeftijd van migranten demografisch gezien de factoren die het meest van belang zijn. In verband met vruchtbaarheidsstudies is het belangrijk te weten hoe de aantallen migrerende vrouwen over de leeftijdsklassen (m.n. 15-44 jaar) verdeeld zijn. Figuur 3 toont aan dat het grootste deel van het positieve migratiesaldo-vanaf 2008- in de leeftijdsgroep 30-44 jaar voorkomt. Uit nadere inspectie van de cijfers blijkt dat zich meer migratiebewegingen bij mannen voordeden in deze periode. In Figuur 3 gaat het om de nettomigratie d.w.z. immigratie minus emigratie.

Bron: Bewerkte CBB-/CBS-migratiedata

Figuur 3 Nettomigratie naar leeftijdsklassen

Veel immigranten komen uit Nederland. In juli 2014 heeft de Nederlandse overheid de eenmalige bijdrage in de verhuiskosten stopgezet die remigranten van 55 jaar of ouder tot dan toe ontvingen. Het effect van dit besluit moet nog blijken.⁵⁹

De bevolking van een land kan groeien of afnemen door natuurlijke aanwas (berekend als Geboorte minus Sterfte) of door migratie (berekend als Immigratie minus Emigratie). De cijfers staan in Tabel 5. In 2004 zien we een negatief migratiesaldo dat de groei van de bevolking een beetje minder doet zijn. Op een censusbevolking van 492.829 in dat jaar betekent een groei van 4255 personen slechts een groeipercentage van 0,86%. Zonder het negatieve migratiesaldo zou de groei door natuurlijke aanwas 1,16% zijn, dus de grotere emigratie heeft de groei van de bevolking iets geremd. In 2012 was de censusbevolking 541.638 terwijl de bevolking in dat jaar met 8854 personen toenam; er was een groeipercentage van 1,63%. De natuurlijke aanwas was 1,21% zodat het positieve migratiesaldo voor 0,42% aan de groei bijdroeg. Het zijn kleine groeipercentages, maar de laatste kolom van Tabel 5 toont de verhouding van het migratiesaldo tot de natuurlijke aanwas. In alle jaren is het migratiesaldo lager dan de natuurlijke aanwas, maar in 2010 is de ratio 0,82 en dus het dichtst bij de natuurlijke aanwas. We kunnen concluderen dat de migratie niet de belangrijkste factor is geweest voor de bevolkingsgroei in de periode 2004-2012, maar dat deze wel een zeker effect heeft gehad. Een andere manier om dit te demonstreren is middels migratieratio's.⁶⁰Op basis van het niveau van de migratieratio's was er nauwelijks sprake van invloed van de buitenlandse migratie op de bevolkingsomvang in totaliteit.

Tabel 5 Het effect van het migratiesaldo op de natuurlijke aanwas, 2004- 2012

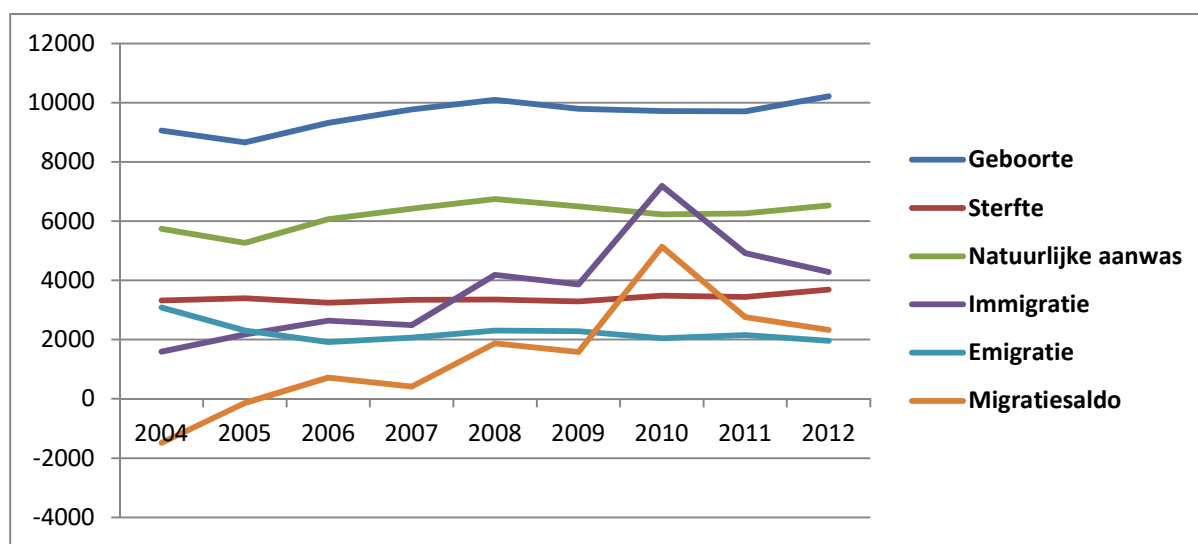
Jaar	Geboorte	Sterfte	Natuurlijke aanwas	Immigratie	Emigratie	Migratie saldo	Groei bevolking	Ratio van netto migratie: natuurlijke aanwas
2004	9062	3319	5743	1590	3078	-1488	4255	-0,26
2005	8657	3392	5265	2175	2308	-133	5132	-0,03
2006	9311	3247	6064	2639	1920	719	6783	0,12
2007	9769	3347	6422	2484	2072	412	6834	0,06
2008	10.097	3357	6740	4183	2309	1874	8614	0,28
2009	9792	3293	6499	3863	2279	1584	8083	0,24
2010	9712	3484	6228	7183	2050	5133	11.361	0,82
2011	9703	3441	6262	4917	2159	2758	9020	0,44
2012	10.217	3687	6530	4284	1960	2324	8854	0,36

Bron: CBB m.b.t. geboorte- en sterftedata en immigratiedata, plus 'immigratie'data CBS

De cijfers van Tabel 5 worden gevisualiseerd in Figuur 4. Daar zien we in een oogopslag dat de lijn van de natuurlijke aanwas (geboorte minus sterfte) steeds hoger ligt dan die van het migratiesaldo (immigratie minus emigratie). Het is dus vooral de natuurlijke aanwas die de groei van de bevolking bepaalt in de recente demografische geschiedenis van Suriname. Historisch gezien is dit niet altijd het geval geweest, want in de zeventiger jaren was de situatie juist omgekeerd.

⁵⁹De Ware Tijd van 27-4-2015.

⁶⁰De migratieratio is het verhoudingsgetal tussen de nettomigratie (migratiesaldo) en de gemiddelde bevolking in een bepaald kalenderjaar.

Bron: CBB m.b.t. geboorte- en sterftedata en immigratiedata, plus 'immigratie'data CBS

Figuur 4 Geboorte, sterfte, natuurlijke aanwas, immigratie, emigratie en migratiesaldo, 2004-2012

7. Binnenlandse migratie

Niet alleen de buitenlandse migratie is van belang, maar ook de binnenlandse. Voor de bevolkingsgroei van Suriname heeft de binnenlandse migratie minder directe gevolgen, omdat de geboorten en sterfte binnen de landsgrenzen blijven. De interne migratie tussen districten en regio's heeft echter wel andere gevolgen van sociaal-economische aard, bijvoorbeeld voor het onderwijs, de werkgelegenheid en de sociale zorg. Bij binnenlandse migratie heeft men het vaak over 'mobiliteit' als centraal concept, waarbij het gaat om de geografische, fysieke of ruimtelijke beweging van personen en niet om sociale mobiliteit.⁶¹

Voor de analyse kunnen we naar de verschuivingen tussen districten kijken. Op basis van de vraag in de volkstelling 2012 waar men 8 jaar eerder woonde (dus in 2004), bleek dat 18,5% van de bevolking van Saramacca inmiddels naar een ander district verhuisd was, terwijl in district Wanica slechts 7,5% naar een ander district was verhuisd. Gemiddeld was 11,3% van de bevolking naar een ander district verhuisd.⁶² Indien we naar de grotere regio's kijken dan gebruiken we het onderscheid tussen stad (Paramaribo en Wanica), district (Commewijne, Para, Saramacca, Coronie en Nickerie) en binnenland (Brokopondo, Sipaliwini en Marowijne). Het gaat dus om drie gebieden: urbaan, ruraal en binnenland.⁶³ In 2004 woonde in het urbane gebied 66,7% van de bevolking, terwijl dit in 2012 een klein beetje gedaald was tot 66,3%. In het rurale gebied waren de percentages 20,1% (2004) en 20,5% (2012). In het binnenland woonde in beide jaren 13,2% van de bevolking. Het lijkt dus alsof er sprake is van een heel stabiele bevolkingssituatie, maar indien we de mutaties nader bekijken dan is er wel wat veranderd. Van de urbane populatie bleef 96% in hetzelfde gebied wonen, terwijl 3% naar het rurale gebied verhuisde en 1% naar

⁶¹Morrison, Bryan & Swanson (2008).

⁶²Uit tabel 17.2 op blz. 82 van de ABS-publicatie uit 2013, kan men precies halen naar welk district men verhuisd was. Bij de verhuizingen naar een ander district zijn niet meegeteld: personen die nog niet geboren waren in 2004, immigranten uit het buitenland, en degenen van wie het adres in 2004 onbekend was. In totaal zijn 111.669 personen buiten beschouwing gelaten.

⁶³De indeling kan ook iets anders, maar Wanica dat vroeger tot het rurale gebied behoorde is tegenwoordig behoorlijk verstedelijkt en wordt nu tot urbaan gebied gerekend. Evenzo is het district Marowijne inmiddels meer ruraal dan binnenland, maar omdat het vrij algemeen nog tot het binnenland gerekend wordt rekenen we het onder die categorie. Dit sluit ook aan bij de indeling die het ABS voorsnog hanteert.

het binnenland. De rurale bevolking bleef voor 90% in het rurale gebied wonen, maar 9% verhuisde naar het urbane gebied en 1% naar het binnenland. Van de binnenlandbewoners bleef 90% daar wonen, terwijl 8% naar de stad verhuisde en 2% naar het rurale gebied. Wat we zien is dat de stedelijke bevolking hoofdzakelijk in het eigen gebied blijft wonen, terwijl dat bij de rurale en binnenlandbevolking iets minder het geval is. Degenen die uit het rurale gebied en het binnenland verhuisden deden dat vooral naar Paramaribo en Wanica.

Tabel 6 Ruw geschatte maximale⁶⁴ groei van de binnenlandse regio, periode 2004-2012

Jaar	Geboorte	Sterfte	Natuurlijke aanwas	Migratiesaldo		Binnenlands +buitenlands migratiesaldo	Absoluted groei ⁶⁵
				Binnenlands migratiesaldo	Buitenlands migratiesaldo		
2004	1533	317	1216	-652	-16	-668	548
2005	1426	323	1103	-746	-6	-752	351
2006	1595	314	1281	-545	2	-543	738
2007	1626	308	1318	-583	1	-582	736
2008	1560	297	1263	-774	27	-747	516
2009	1604	342	1262	-407	277	-130	1132
2010	1489	310	1179	-876	388	-488	691
2011	1402	250	1152	-788	55	-733	419
2012	1507	326	1181	-992	48	-944	237
Totaal	13.742	2787	10.955	-6363	776	-5587	5368

Bron: Bewerkte CBB-data

Onze verdere analyse richt zich vooral op het binnenland. Volgens de census van 2004 woonden in dat gebied 64.993 personen en in 2012 waren dat 71.268 personen; er was dus een toename van 6275 personen. Tabel 6 geeft de natuurlijke aanwas en het migratiesaldo voor de regio binnenland op basis van CBB-cijfers. De totale groei van de bevolking van 2004 tot en met 2012 bedraagt volgens het CBB 5368 wat dus minder is dan de 6275 die de censuscijfers aangeven. Er is dus een verschil van 907 personen. Dit verschil komt neer op 1,3% van de totale bevolking in dat gebied en is dus niet erg groot. Er mag vanuit worden gegaan dat vele personen die uit het gebied vertrekken dat mogelijk niet rapporteren aan het CBB, maar aan de andere kant is het ook onwaarschijnlijk dat mensen die vanuit Paramaribo naar de goudvelden gaan dat wel bij het CBB registreren. Daarnaast is er veel grensverkeer in het zuiden van Trio's die komen en gaan naar Brazilië en aan de Oostgrens van Marrons die zich tussen Suriname en Frans-Guyana bewegen. Er kunnen dus veel meer migratiebewegingen zijn dan geregistreerd wordt.

Per regio wordt de groei van de bevolking bepaald door de natuurlijke aanwas plus de migratie. We zien dat de natuurlijke aanwas in het binnenlandgebied steeds positief is (hoger geboorte- dan sterftcijfer), terwijl het migratiesaldo negatief is. Elk jaar vertrekken er personen uit het binnenland (met name uit het district Sipaliwini) naar de andere regio's, o.m. voor onderwijs of werk. Het gaat vooral om de

⁶⁴Er is sprake van maximale groei omdat er bij de CBB-emigratiedata een grote onderregistratie bestaat, omdat personen die naar het buitenland verhuizen dat vaak niet doorgeven. De emigratiedata per vertrekdistrict zouden dus hoger moeten uitvallen met name die van het urbane gebied. Bijgevolg zou de nettomigratie kleiner zijn. Vermeld moet worden dat de CBB-immigratiedata wel als betrouwbaar getypeerd kunnen worden, omdat personen die naar Suriname verhuizen zich wel inschrijven..

⁶⁵Meestal en naar blijkt terecht, worden fouten in migratiedata verondersteld, maar ook geboorte- en sterftedata kunnen fouten in zich herbergen. Anderzijds is bekend dat ook bij de census foutenmarges worden aangegeven.

binnenlandse migratie, want de migratie naar het buitenland speelt nauwelijks een rol en in feite is er sprake van een positieve trend bijv. door komst van Brazilianen naar de goudvelden. Ondanks het vertrekoverschot uit het binnenland blijkt uit CBB- en censusdata dat de bevolking daar groeit. Dit komt omdat het binnenland een vrij hoog geboortecijfer kent (meer dan 2% per jaar) wat het vertrekoverschot compenseert.

Indien we naar het beeld van alle drie regio's kijken voor de jaren 2004 en 2012 (Tabel 7), dan zien we dat het urbane gebied meer migranten ontvangt dan het rurale gebied, terwijl het binnenlandgebied mensen verliest. Het blijkt ook dat de migratie het grootst is onder personen in de leeftijdsklasse 15-29 jaar, wat vrijwel zeker te maken heeft met grotere onderwijsmogelijkheden, en wellicht ook meer werkgelegenheid, in het urbane gebied. We zien in die leeftijdsklasse veel personen vertrekken uit het binnenland, maar ook uit de rurale gebieden, terwijl die juist ontvangen worden in de urbane gebieden.

Tabel 7 Binnenlandse migratiesaldi per regio in 2004 en 2012

Leeftijdsklasse	2004			2012		
	Regio			Regio		
	Urbane	Ruraal	Binnenland	Urbane	Ruraal	Binnenland
0-14	26	86	-112	282	20	-302
15-29	592	-177	-415	616	-101	-515
30-44	5	101	-106	20	77	-97
45-59	-29	24	5	-38	82	-44
60+	22	2	-24	19	15	-34
Totaal	616	36	-652	899	93	-992

Bron: Bewerkte en gecorrigeerde CBB-data

8. Conclusies

Er zijn twee belangrijke bronnen voor migratiecijfers in Suriname: de publicaties van het ABS (m.n. volkstellingen) en die van het CBB (demografische data). Vanwege de wijze van dataverzameling zijn deze bronnen niet altijd goed op elkaar afgestemd. Geen van beide bronnen heeft accurate data over emigratie, terwijl de data over immigratie en binnenlandse migratie een stuk beter zijn.

Buitenlandse migratie is in de geschiedenis van Suriname een belangrijke factor geweest. Gedurende lange periodes heeft Suriname veel immigranten gehad. Vanaf de onafhankelijkheid zien we echter meer emigratie dan immigratie en is er een negatief migratiesaldo. Vanaf 2006 slaat dit om naar een positief migratiesaldo, hetgeen vooral een effect lijkt van de economische groei in Suriname.

In de periode 2004-2012 bezit zo'n 36% van de immigranten de Nederlandse nationaliteit, terwijl 19% de Chinese nationaliteit bezit. Naast deze grote groepen zijn er substantiële aantallen met de Braziliaanse, Surinaamse en Guyanese nationaliteit. Er zijn meer mannen dan vrouwen onder de immigranten, terwijl dat bij de emigranten omgekeerd is. Het positieve migratiesaldo wordt de laatste jaren vooral bepaald door personen in de leeftijdsgroep van 30-44 jaar.

De volkstellingen van 2004 en 2012 geven beide aan dat 7% van de getelde bevolking uit buitenlanders bestond, terwijl 93% de Surinaamse nationaliteit bezat. De natuurlijke aanwas van de bevolking was in de onderzochte periode van groter belang voor de groei van de bevolking dan het migratiesaldo. Geen enkele

groep immigranten maakte volgens de volkstellingen meer dan 2% van de bevolking uit. Dit zou iets hoger kunnen uitvallen, wanneer illegale buitenlanders beter geregistreerd zouden worden en wanneer de aantallen genaturaliseerde personen hierbij opgeteld zouden worden. Het zou de moeite waard zijn om nader onderzoek te doen naar de nationaliteit van in- en uitreizende personen die formulieren aan de grenzen hebben ingevuld (als derde bron voor migratiedata), alsook naar illegale binnenkomst van personen.

Een speciale groep immigranten betreft de personen van Surinaamse origine die naar Suriname verhuizen, de remigranten. Hun belangrijkste redenen van terugkeer waren 'Suriname is vaderland', gezinshereniging en afronden van een studie.

Binnen Suriname is er sprake van een redelijke mobiliteit, omdat gemiddeld 11% van de bevolking tussen de twee volkstellingen naar een ander district was verhuisd. Bij clustering van de districten naar urbaan (stad), ruraal (district) en binnenland blijkt dat 10% van de bevolking uit het rurale gebied en het binnenland waren verhuisd naar een ander gebied, en slechts 4% van de urbane bevolking. De meeste personen verhuisden naar het urbane gebied. De grootste groep vertrekkenden uit het rurale gebied en het binnenland was in de leeftijdsklasse van 15-29 jaar, waarbij de grotere onderwijsmogelijkheden en werkgelegenheid in het urbane gebied aantrekkingskracht uitoefende.

Opvallend is dat de bevolking van elk der drie gebieden qua relatieve omvang in 2004 en 2012 vrij stabiel bleef: 66% tot 67% woonde in het urbane gebied, 20% tot 21% in het rurale gebied en 13% in het binnenland. Het binnenland vertoonde een substantieel jaarlijks vertreksaldo, maar dat werd ruim gecompenseerd door een hogere natuurlijke aanwas (m.n. een hoger geboortecijfer).

Om gedegen migratiebeleid op te stellen zal jaarlijks een goed profiel van alle migranten nodig zijn. Het is daarom zaak dat het CBB en de overige betrokken instanties bijzondere aandacht schenken aan de dataverzameling en -verwerking van zowel de buitenlandse als de binnenlandse migratie.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume 1: Demografische en Sociale Karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume 1: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Bevolkingsprojecties 2012-2032*. Suriname in Cijfers no. 305/2014-06. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Technische Evaluatie Census 2012*. Suriname in Cijfers no. 307/2014-08. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Bogue, D., Arriaga, E., Anderton D. & Rumsey, G. (1993). *Readings in Population Research Methodology Volume 4: Nuptiality, Migration and Households and Family Research*. Chicago: Published for the United Nations Population Fund by Social Development Centre.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2006). *Demografische Data Suriname 2003 en 2004*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2007). *Demografische Data Suriname 2005*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2008). *Demografische Data Suriname 2006 en 2007*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2010). *Demografische Data Suriname 2008 en 2009*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2012). *Demografische Data Suriname 2010 en 2011*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2013). *Demografische Data Suriname 2012*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Bureau voor Burgerzaken (2014). *Demografische Data Suriname 2013*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Edmonston, B. & Michalowski, M. (2004). International Migration. In Siegel, J. & Swanson, D. (Eds.) *“The Methods and Materials of Demography” (2nd edition)*, 455-492. Bingley, United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

Hassankhan, M. (1995). Immigratie van Contractarbeiders voor en na de afschaffing van de slavernij: voorwaarde tot en gevolg van de emancipatie. *De erfenis van de slavernij*, 56-70. Paramaribo, Suriname: Anton de Kom Universiteit.

Jackson, J. (Ed.) (1969). *Sociological Studies 2: Migration*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Kloos, P. (2002). *Culturele antropologie: een inleiding*. Den Haag, Nederland: Koninklijke Van Gorcum BV.

Lamur, H. (1973). *The Demographic Evolution of Suriname (De Demografische Evolutie van Suriname)*. Den Haag: Martinus Nijhoff.

Morrison, P., Bryan, T. & Swanson, D. (2008). Internal migration and short-distance mobility. *Siegel, J. & Swanson, D. (Eds.) "The Methods and Materials of Demography" (2nd ed.), 493-522*. United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (1990). *Over bevolking, een wegwijzer voor de praktijk*. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut

Newell, C. (1988). *Methods and Models in Demography*. USA and Canada: The Guilford Press.

Sno, I. (2010). *Composition and Change, Human Settlements, Housing and Geographical Distribution*. First ABS/UNDP/SBC Social Data Seminar-I (July, 2010). Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2011). *Armoedesignalement 2011*. Den Haag, Nederland: Centraal Bureau voor de Statistiek/Sociaal en Cultureel Planbureau.

Swanson, D., Shryock, H. & Siegel, J. (2004). *The Methods and Materials of Demography*. New York, New York: Elsevier Academic Press.

United Nations (1970). *Methods of Measuring Internal Migration Manual VI –Manuals on methods of estimating population*. Population Studies, no. 47 (ST/SOA/Series A/47). New York: United Nations.

Websites

Centraal Bureau voor de Statistiek in Nederland
<http://statline.cbs.nl>

International Organization for Migration
<https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms-1.html>

Migratie van Surinaamse Nederlanders in cijfers (1967-2010)
Surinaamse migranten naar Nederland
<http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/foto/migratie-surinaamse-nederlanders-cijfers-1967-2010>

United Nations
<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>

6. Religie in Suriname: demografische veranderingen tussen 1971 en 2012

Kirtie Algoe & Jaïr Schalkwijk

Suriname heeft de grootste religieuze diversiteit van het Caribisch Gebied en Latijns-Amerika⁶⁶ (Menke, Schalkwijk, Schalkwijk & Seligson, 2013). De meeste personen belijden het christendom, het hindoeïsme of de islam⁶⁷. Hiernaast bestaan er kleinere groepen die onder andere stamreligies, het jodendom en het javanisme aanhangen. Dit hoofdstuk analyseert de demografische veranderingen van en onder de christenen, hindoes en moslims tussen 1971 en 2012 aan de hand van censusdata en literaire bronnen. Er is gekozen voor de censussen van 1971 en 2012, omdat die inzicht geven in de omvang van de groepen christenen, hindoes en moslims en hun subgroepen oftewel denominaties. De census van 1971 registreerde voor het eerst deze drie religies én de denominaties (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007).

Dit hoofdstuk gaat eerst in op de historische achtergrond van de religieuze diversiteit in Suriname. Daarna volgt een bespreking van de begrippen over religie bij verschillende censussen. Vervolgens worden de demografische veranderingen van christenen, hindoes en moslims beschreven en waar mogelijk verklaard. Er wordt ook aandacht besteed aan de relatie tussen religie en etniciteit tussen 1971 en 2012. Dit hoofdstuk wordt besloten met de belangrijkste conclusies.

1. Religieuze diversiteit

Voor het kolonialisme kende Suriname enkel de religies van de Inheemsen. Dit veranderde met de vestiging van andere groepen tijdens de koloniale periode. Er kwamen voornamelijk Europese kolonistoren, tot slaafgemaakte personen uit Afrika en contractarbeiders uit China, India en Indonesië⁶⁸. De Europese kolonistoren brachten het christendom en jodendom met zich mee (Vernooij, 2012; Loor, 2013). De tot slaafgemaakte personen uit Afrika beleden vooral traditionele religies (Oron, 2008) en vermoedelijk op kleine schaal de islam (Ho Suie Sang & Hoogbergen, 2002). De contractarbeiders uit China waren voornamelijk aanhangers van traditionele Chinese religies (Tjon Sie Fat, 2009). De Indiase contractarbeiders waren veelal volgelingen van het hindoeïsme en in mindere mate van de islam, terwijl de meeste Indonesische contractarbeiders moslims en javanisten waren⁶⁹. Van alle religieuze groepen die tijdens de contractarbeid in Suriname arriveerden, vormen christenen, hindoes en moslims de drie grootste religieuze groepen. Zij bestaan elk uit subgroepen oftewel denominaties.

Binnen het christendom wordt een onderscheid gemaakt tussen de rooms-katholieken en de protestanten. De rooms-katholieke kerk (r.-k.) is de eerste christelijke denominatie in vele westerse en Caribische landen. De protestanten kwamen op als reactie op de rooms-katholieken in de 16de eeuw. Enkele protestanten waren de lutheranen en calvinisten. Door de jaren heen is de diversiteit onder de protestanten toegenomen. Zo is sinds de jaren negentig van de twintigste eeuw het volle evangelie in opmars. Hierop wordt later verder ingegaan. Om de vele christelijke denominaties te onderscheiden van elkaar, spreekt

⁶⁶ De Religious Diversity Index van Pew Research Center bevestigt dat Suriname de grootste religieuze diversiteit in het Caribisch gebied en Latijns-Amerika heeft. Deze index rangschikt de religieuze diversiteit van landen en regio's in de wereld. Het maakt een ranking op basis van het percentage wereldreligies en hun denominaties (Pew Research Center, 2004).

⁶⁷ Deze zijn ook de werelds drie grootste religies: christenen (32%), moslims (23%) en hindoes (15%) (Pew Forum, 2012).

⁶⁸ Tussen 1667 en 1830 kwamen ruim 300.000 tot 350.000 tot slaafgemaakte personen uit Afrika naar Suriname (Zunder, 2012).

⁶⁹ Er kwamen ook kleine groepen contractarbeiders uit Portugal en Barbados (Lamur, 1973). De contractarbeiders uit China, India en Indonesië kwamen respectievelijk tussen 1853 en 1875, 1873 en 1917 en 1890 en 1939 (Lamur, 1973; Derveld, 1987). In totaal immigreerden 2500 Chinese, 33.824 Indiase en 33.299 Indonesische contractarbeiders (Lamur, 1973). Na afloop van hun contract bleef het grootste deel van deze immigranten in Suriname. Relatief kleine aantallen gingen naar hun oorspronkelijk land terug: 11.350 Indiërs en 7229 Indonesiërs (ibid).

men tegenwoordig ook wel van traditionele en ‘nieuwe’ kerken. Onder de traditionele kerken vallen de r.-k. en enkele protestante kerken van het 'eerste uur' zoals de lutherse kerk, de Nederlands hervormde kerk en de Evangelische Broedergemeente (EBG). Tot de zogenaamde ‘nieuwe’ kerken behoren de pinkstergemeenten en volle-evangeliekerken. In dit hoofdstuk worden ze allebei gerekend tot het ‘volle evangelie’.

Anders dan in vele westerse en Caribische landen, waren in Suriname de protestanten de christelijke pioniers. De eerste christelijke denominatie was het anglicanisme. Het werd geïntroduceerd door de Engelse kolonisator. De eerste anglicaanse kerk werd opgericht in 1651 (Jabini, 2011)⁷⁰. Toen de Nederlanders Suriname overnamen van de Engelsen, kwamen er geleidelijk aan andere christelijke denominaties: de Nederlands hervormde kerk (1667), het rooms-katholicisme (1785), de Evangelische broedergemeente (EBG) (1735) en de lutherse kerk (1740) (Vernooij, 2012, p. 12-14). De nieuwe christelijke denominaties, pinkstergemeenten en volle-evangeliekerken, groeiden langzamerhand vanaf de jaren zestig en versnelde vanaf de jaren negentig van de twintigste eeuw (Bakker, 1999).

Een grote denominatie binnen het hindoeïsme is de sanatan dharm. Als reactie op deze denominatie kwamen er verschillende hervormingsbewegingen op waarvan de arya samaadj de meeste invloed had in Suriname. Laatstgenoemde kwam oorspronkelijk op in de 19de eeuw in India, maar werd door missionarissen uit Guyana in Suriname geïntroduceerd (Gobardhan-Rambocus, 2003). In Suriname waren de meeste hindoe-contractarbeiders volgelingen van de sanatan dharm. De aanhang van de arya samaadj groeide geleidelijk vanaf het begin van de 20ste eeuw. Thans zijn de sanatan dharm en de arya samaadj de grootste denominaties; zij hebben elk verschillende organisaties. De grootste vertegenwoordiger van de sanatan dharm is de Sanatan Dharma Maha Sabha en die van de arya samaadj is de Arya Dewaker Maha Sabha. Beide organisaties zijn opgericht in 1929 (Gedenkboek Sanatan Dharma, 1975; Gedenkboek Arya Dewaker, 2004). Andere religieuze groeperingen met een hindoeïstische basis en/of invloed zijn de Brahma Kumaris, International Society for Krishna Consciousness (ISCKON) en Art of Living. Er zijn ook kleine denominaties zoals die van de Kabir Pants en Sai Baba. Evenals bij de christenen, zijn deze nieuwe hindoeïstische denominaties geleidelijk aan gegroeid vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw (Bakker, 1999).

Net als bij de christenen en hindoes, bestaan er binnen de islam verschillende groeperingen⁷¹. Suriname maakt een primair onderscheid tussen de soennieten en de ahmadiyya's. De soennieten proberen zich te houden aan de leerstellingen van de profeet Mohammed (ibid). De ahmadiyya's geloven ook in de profeet Mohammed, maar gaan uit van zijn leerstellingen zoals geïnterpreteerd door Hazrat Mirza Ghulam Ahmad⁷².

Naast het verschil tussen de soennieten en ahmadiyya's, kunnen onder de moslims etnische groepen onderscheiden worden. De grote groepen zijn de Javaanse en Hindostaanse moslims. De Javaanse moslims, de grootste etnische groep onder de islam-aanhangers, zijn verdeeld in oost- en westbidders. Bij de Javaanse moslims is er ook een groep volgelingen van het javanisme. Bij deze religie staan traditionele gebruiken zoals voorouderverering centraal. Er zijn ook javanisten die deze gebruiken combineren met de islam (Hendrix & Van Waning, 2009).

⁷⁰ Dit is anders dan vele Caribische landen waar het catholicisme eerst werd geïntroduceerd door de kolonisator (Lampe, 2001).

⁷¹ Volgens Mahawat Khan (1998) kent de islam vier theologische stromingen: het hanafisme, shafisme, malikisme en de school van de jafarieten. In Suriname zijn de meeste moslims aanhangers van het hanafisme en shafisme.

⁷² <http://whyahmadi.org/why-i-am-an-ahmadi/important-differences.html>. Geraadpleegd op 20 oktober 2015.

2. Begrippen en definities

Om een duidelijk beeld te krijgen van de demografische veranderingen van religies, is het belangrijk te weten welke begrippen en definities zijn gebruikt bij de censussen. Deze begrippen en definities bepalen namelijk welke informatie over religieuze groepen wordt geregistreerd bij de census.

Het statistiekbureau registreert religie vanaf de census van 1950. In totaal is de religie van inwoners bij zeven volkstellingen⁷³ genoteerd (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007). Bij deze censussen is er een verschuiving in de begrippen en definities van religie (Tabel 1). De volkstellingen van 1950 en 1971 plaatsten religie in een ‘christelijk jasje’ door ‘kerk’ te benadrukken bij de begrippen. Kerk heeft een christelijke ondertoon. Ook legden de censussen van 1950 en 1971 een nadruk op georganiseerde religie door het begrip ‘kerkverband’ en ‘kerkelijke gezindte’.

Vanaf de volkstellingen van 1980 is de christelijke connotatie verdwenen bij de begripsbepaling van religie en vanaf de census van 2004 is er geen associatie meer met georganiseerde religie. De census van 1980 hanteerde namelijk het neutrale begrip ‘religie’, terwijl die van 2004 en 2012 ‘religie/religieuze overtuiging’ gebruiken.

Tabel 1 Begrippen en definities van religie bij censussen⁷⁴

Census	Begrip	Definitie
1950	Religie en kerkverband	Geen
1971	Kerkelijke gezindte	Geen
1980	Religie	Is door de te tellen personen te verstrekken opgave omtrent kerkgenootschap of godsdienstige gemeenschap, waartoe betrokkene krachtens doop, belijdenis of anderszins behoort of wenst te worden gerekend. Ingeval betrokkene niet tot een kerkgenootschap of enige godsdienstige genootschap behoort of daartoe niet meer wenst te worden gerekend zal de vraag naar godsdienst met “geen” worden beantwoord.
2004& 2012	Religie/geloofsovertuiging	Is de religieuze verbondenheid van een persoon, ongeacht of er sprake is van vertegenwoordiging door een georganiseerde groep met specifieke religieuze of spirituele leerstellingen.

Bron: Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950, Serie A, p. 6; Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1971, p. 68; Vijfde Algemene Volkstelling, 1980, Serie A; Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2005, p. 10; Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013, p. 12.

Wat verklaart de veranderingen van begrippen en definities van religie bij censussen? Een belangrijke verklaring is de ideologie die de staat en zijn instituten hebben over religie. De invloed van ideologie op officiële statistieken, waaronder de census, is eerder onderzocht in Suriname. Illustratief is de studie van Menke (2008). Hij toonde aan dat ideologieën van de staat over de natie doorwerkten op de registratie van etniciteit bij de censussen. Er werden categorieën en indelingsprincipes gehanteerd om de beeldvorming over etniciteit in de samenleving te beïnvloeden (ibid).

In de censussen van 1950 en 1971 hadden de begrippen over religie een christelijke ondertoon, wellicht vanwege het koloniaal christelijke perspectief. De christelijke achtergrond van Nederland als laatste kolonisator, Nederland werkte kennelijk door op de registratie van religies door het statistiekbureau.

⁷³ De volkstellingen in Suriname zijn gehouden in 1921, 1950, 1964, 1971, 1980, 2004 en 2012.

⁷⁴ Gebaseerd op beschikbare censuspublicaties.

Volgens dit perspectief werden alleen georganiseerde religies met geschriften erkend. Belijders van traditionele religies werden geregistreerd als ‘heidenen’, een categorie die is gehanteerd tot en met de census van 1964 (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007). De koloniale overheid kende stamgodsdiensten historisch een lage sociale status toe. Zij werden gerekend tot ‘afgoderij’ en wettelijk verboden tot 1971 (Gobardhan-Rambocus, 2003; Adhin, 2013/1975). Zelfs na de afschaffing van deze wet werd een van de grote stamgodsdiensten, namelijk winti, tot 1980 ontmoedigd door de overheid (Dors, 2006).

Vanaf de census van 1980 is de christelijke ondertoon van het begrip religie verdwenen. De census van 1980 gebruikt het begrip Religie (Tabel 1) wat een neutrale ondertoon heeft. Echter wordt er nog subtiel uitgegaan van georganiseerde religie door de definitie van religie te verbinden met genootschappen (Tabel 1).

De associatie met georganiseerde religie verdwijnt met de definiëring van religie bij de census van 2004 en 2012. Deze twee censussen leggen het accent op zelfidentificatie. Dit betekent dat personen geen lid hoeven te zijn van een religieuze organisatie om als iemand met een religie te worden geregistreerd bij de census. Deze definitie is een mogelijke verklaring voor de registratie van twee traditionele religies bij de census van 2012: winti en javanisme.

De verschuiving in de begripsbepaling en definities bij de volkstellingen van 1971 en 2012 hebben gevolgen voor de analyse in dit hoofdstuk. In 1971 registreerde de census geen winti en javanisme, maar bij de census van 2012 was dat wel het geval. Zoals later zal blijken, is er een verband tussen deze religies en demografische veranderingen van christenen en moslims.

3. Religieuze demografie 1971 en 2012

Deze paragraaf analyseert de demografische veranderingen van christenen, hindoes en moslims tussen twee censusjaren: 1971 en 2012. Over het algemeen zijn demografische veranderingen van religies te verklaren door natuurlijke groei, migratie en conversie. Nagegaan wordt, hoe deze drie factoren de demografie van christenen, hindoes en moslims tussen 1971 en 2012 hebben beïnvloed.

Tussen 1971 en 2012 groeide het aantal christenen procentueel, terwijl het aandeel van hindoes en moslims juist afnam (Tabel 2). Om dit te verklaren zijn data over natuurlijke groei, migratie en conversie van deze drie religies noodzakelijk. Echter ontbreken veel van deze gegevens bij de censussen van 1971 en 2012. Er zijn daarom data over etniciteit gebruikt om alsnog te weten te komen wat de invloed is van natuurlijke groei, migratie en conversie op de demografie van christenen, hindoes en moslims. Etniciteit is dus voorzichtig als ‘proxy’⁷⁵ toegepast. Dit, omdat etniciteit een sterk verband had met religie tot 1971. De meeste hindoes waren van Hindostaanse komaf, de moslims waren vaak Javaan en soms Hindostaan, terwijl christenen voornamelijk Creolen en Marronswaren (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007). Dit hoofdstuk komt later terug op de relatie tussen religie en etniciteit.

⁷⁵ Dit kun je zien als een vervanging van de variabele die je eigenlijk wilt meten.

Tabel 2 Bevolking naar religie in Suriname 1971 en 2012

Religie	1971	2012
Christen	41,2%	48,4%
Hindoe	29,5%	22,3%
Moslim	19,5%	13,9%
Geen + eigen	7,3%	7,5%*
Anders	1,2%	4,7%
Onbekend	1,2%	3,2%
Totaal %	100,0%	100,0%
Totaal ABS	379.607	541.638

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007; Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013

* omvat alleen categorie 'geen religie'

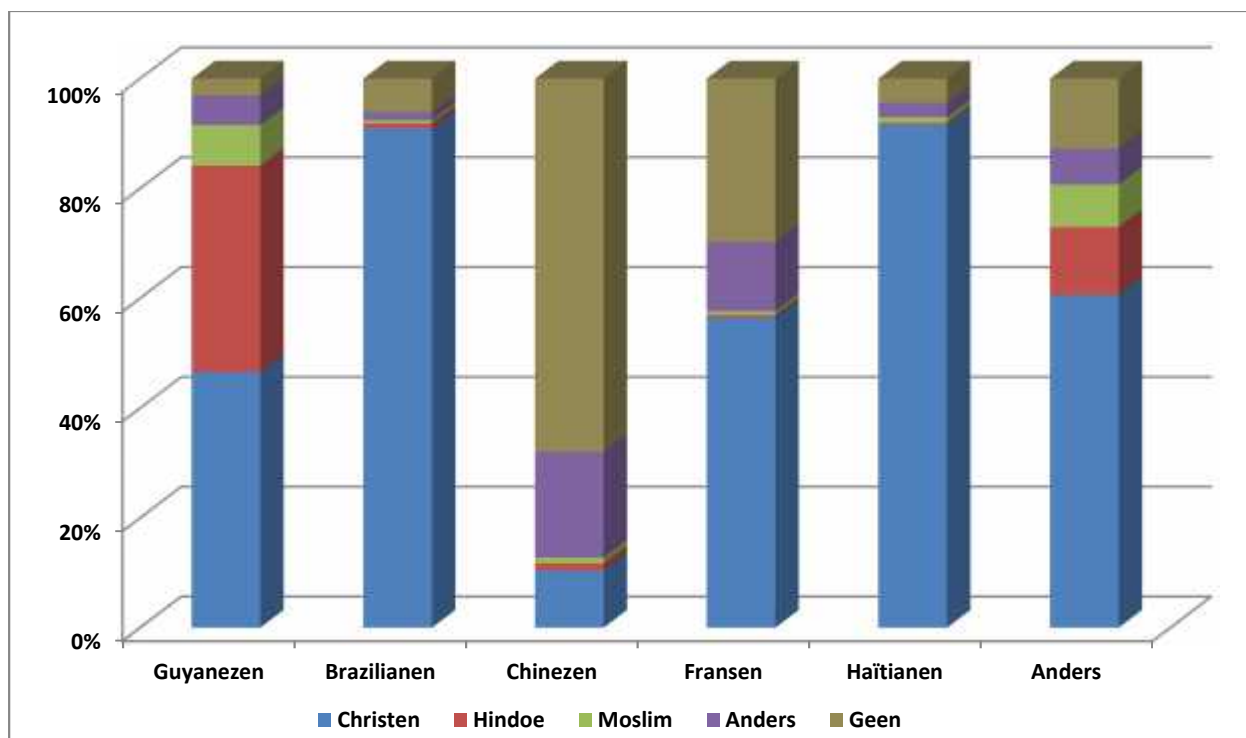
Migratie

Migratie heeft de procentuele afname van het aantal hindoes tussen 1971 en 2012 beïnvloed. In de jaren zeventig van de twintigste eeuw zijn veel mensen geëmigreerd naar Nederland, onder wie veel Hindostanen (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2005, p. 6)⁷⁶. De emigratie uit Suriname was het grootst rond de onafhankelijkheid. Naar schatting zijn tussen 1963 en 1975 ruim 68.000 personen vertrokken uit Suriname (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1978, p. 4). Doordat de meeste Hindostanen het hindoeïsme beleden, heeft hun emigratie ook bijgedragen aan de procentuele afname van het aantal hindoes. Tussen 1971 en 1980 nam het aantal hindoes af met 2% (Bijlage 1).

Migratie heeft ook de demografische veranderingen van christenen beïnvloed. In de loop der jaren hebben personen uit andere landen zich in Suriname gevestigd. De grootste groep⁷⁷ immigranten zijn de Guyanezen, gevolgd door de Brazilianen, Chinezen, Fransen en daarna de Haïtianen. Volgens de census van 2012 belijden de meeste immigranten het christendom (Figuur 1). In totaal maken zij ruim 4% uit van de totale christelijke populatie. Bij de immigranten is het percentage christenen het grootst onder Brazilianen en Haïtianen. Opvallend is dat het grootste deel van de Chinezen atheïst is. Ook bij de Fransen is ruim 1/3 deel atheïst. Vele Guyanezen zijn hindoes. Meer dan andere religies, heeft het christendom demografisch voordeel gehad aan de immigranten.

⁷⁶ Er zijn ook Javanen geëmigreerd naar Nederland rond de onafhankelijkheid (Derveld, 1982; Towikromo, 1997). Maar kennelijk heeft deze emigratie geen sterke invloed gehad op hun religieuze demografie namelijk die van de moslims.

⁷⁷ De groep Nederlanders is hier buiten beschouwing gelaten, vanwege het feit dat dit voornamelijk mensen met Surinaamse roots zijn met de Nederlandse nationaliteit.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013, samengesteld door auteurs

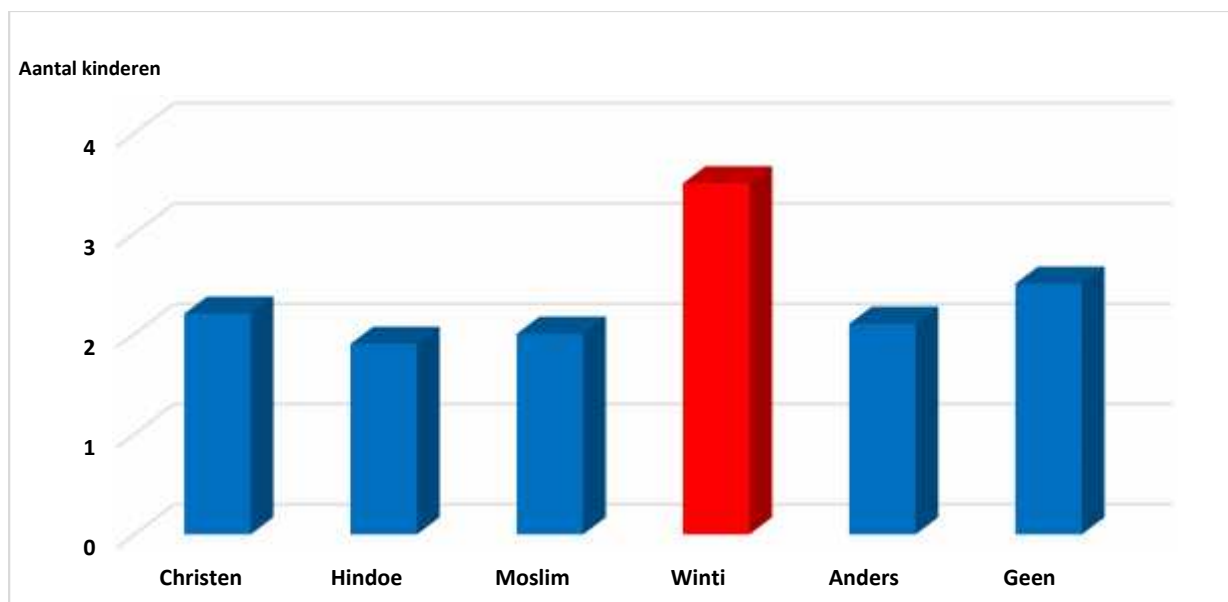
Figuur 1 Immigranten naar religie en nationaliteit 2012

Natuurlijke groei

De procentuele afname van het aantal hindoes is niet alleen beïnvloed door migratie, maar ook door natuurlijke groei. Dit is het verschil tussen de geboorte- en sterftecijfers. De natuurlijke groei van hindoes nam rond de onafhankelijkheid af als gevolg van de emigratie van Hindostanen die veelal belijders van het hindoeïsme waren. Rond de onafhankelijkheid hadden de emigranten meestal een vruchtbare leeftijd (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2005, p. 6). Door hun emigratie naar Nederland werden er minder kinderen geboren onder de Hindostanen in Suriname. Naast deze emigratie, had de dalende vruchtbaarheid onder de Hindostanen zelf ook invloed op de natuurlijke groei van hindoes. In de loop der jaren nam het aantal geboorten onder de Hindostanen af. In 2004 hadden zij zelfs het laagste vruchtbaarheidscijfer (1,78) van alle etnische groepen (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013).

Volgens de census van 2012 is er geen groot verschil tussen de vruchtbaarheidscijfers⁷⁸ van christenen, hindoes en moslims. Binnen alle drie groepen kregen vrouwen gemiddeld twee kinderen. Een groep die uitstak boven de rest en daarom apart is opgenomen in Figuur 2 zijn de wintibelijders. Binnen deze groep kregen vrouwen gemiddeld vier kinderen. De groep die hierna het grootst was zijn de atheïsten. Vanwege hun hoge vruchtbaarheidscijfer is het verwachtbaar dat deze twee groepen bij de volgende census groter zullen zijn.

⁷⁸ In de censusgegevens van 2012 is er tot 6 kinderen specifiek aangegeven hoeveel levend geboren kinderen er waren, daarna stond er 7+ kinderen. Om deze analyse te kunnen uitvoeren is deze groep gesteld op zeven kinderen per vrouw, maar in werkelijkheid kan het dus iets hoger zijn. Vandaar dat de vruchtbaarheidscijfers in werkelijkheid iets hoger zullen uitvallen, maar de verschillen zullen minimaal zijn.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 2 Gemiddeld aantal kinderen bij vrouwen 15-64 jaar naar religie in 2012

Conversie

Bekering tot het christendom is een mogelijke verklaring voor de afname van het percentage moslims en procentuele toename van christenen tussen 1971 en 2012. Er zijn indicaties dat de Javaanse ahmadiyya's zich aansluiten bij christelijke kerken, waardoor moslims procentueel dalen. De groei van het percentage christenen wordt kennelijk beïnvloed door een grote bekering onder Marrons die van oudsher belijders zijn van traditionele religies. Dit zal nader toegelicht worden bij de volgende paragraaf.

Alhoewel dit hoofdstuk zich richt op christenen, hindoes en moslims, moet een korte opmerking gemaakt worden over het groeiende percentage atheïsten. De groep 'zonder religie' is fors gegroeid tussen 1971 en 2002. Maakten atheïsten in 1971 nog amper 3% (10.433) van de bevolking uit, in 2012 telden zij 7,5% (40.718). Een verklaring voor deze groei kan zijn dat personen zich aansluiten bij spirituele organisaties. Er zijn tegenwoordig (besloten) spirituele groepen die zich niet associëren met een religie, maar met humanistische en kosmologische opvattingen.

4. Religieuze denominaties in 1971 en 2012

Na bespreking van de demografische veranderingen van de christen, hindoes en moslims, zullen hun denominaties oftewel subgroepen geanalyseerd worden. Tussen 1971 en 2012 vallen de demografische veranderingen van twee denominaties op, namelijk: volle evangelie (christenen) en ahmadiyya (moslims). De aanhangers van het volle evangelie groeiden zowel absoluut als procentueel, terwijl de ahmadiyya's juist afnamen (Tabel 3). Bij de hindoes daalde het percentage volgelingen van de sanatans dharm (sanatans) en arya samaadj (ariërs).

Tabel 3 Bevolking naar religieuze denominatie 1971 en 2012

Religie	Denominatie	1971		2012	
		Absoluut	%	Absoluut	%
Christen	R.-k.	81.871	21,6%	117.261	21,6%
	EBG	59.837	15,8%	60.420	11,2%
	Nederlands hervormd	9788	2,6%	4018	0,7%
	Luthers	3931	1,0%	2811	0,5%
	Volle evangelie	940	0,2%	60.530	11,2%
	Overige christenen			17.280	3,2%
Hindoe	Sanatan	87.348	23,0%	97.311	18,0%
	Arya samaadj	20.869	5,5%	16.661	3,1%
	Hindoe anders	3878	1,0%	6651	1,2%
Moslim	Soennie	14.060	3,7%	21.159	3,9%
	Ahmadiyya	29.322	7,7%	14.161	2,6%
	Moslim SIS	2554	0,7%	-	-
	Moslim anders	28.234	7,4%	39.733	7,3%
Geen		10.433	2,8%	40.718	7,5%
Anders		21.909	5,7%	25.842	4,8%
Onbekend		4633	1,2%	17.082	3,2%
Totaal		379.607	100,0%	541.638	100,0%

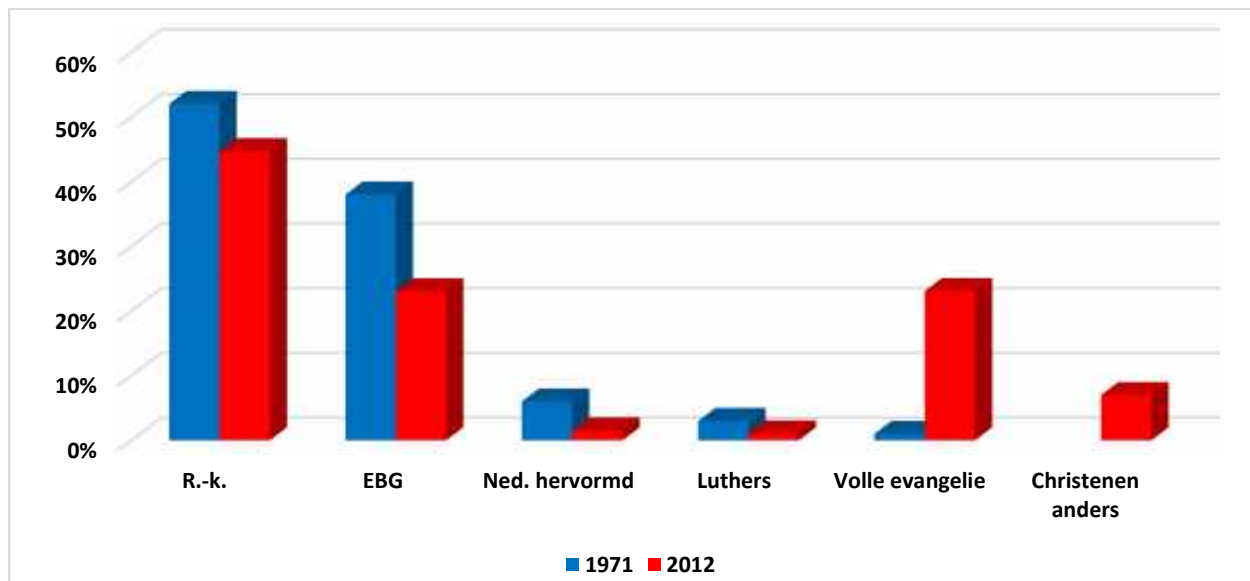
Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013

Voor een beter begrip van de demografische veranderingen van de christenen, hindoes en moslims op nationaal niveau, zijn analyses van denominaties gemaakt.

Christelijke denominaties

In 1971 waren vrijwel alle christenen lid van traditionele christelijke denominaties⁷⁹ (ruim 99%). Amper 1% van de christelijke samenleving behoorde tot de nieuwe denominaties. In 2012 veranderde dit beeld: de aanhang van de traditionele christelijke denominaties daalde naar 70%, terwijl die van de nieuwe christelijke denominaties groeide tot bijna 25%. Een nadere analyse toont aan dat de traditionele denominaties, de katholieken en de EBG-ers het meest procentueel afnemen. Zij dalen respectievelijk met 7 en 15 procent tussen 1971 en 2012 (Figuur 3).

⁷⁹ Onder de traditionele christelijke denominaties vallen de zogenaamde kerken van het eerste uur zoals het rooms-katholicisme, de evangelische broedergemeente, de lutherse kerk en de Nederlands hervormde kerk, terwijl de nieuwe christelijke denominaties voornamelijk de volle-evangeliegemeenten betreffen.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 3 Christelijke denominaties 1971 en 2012

De hardst groeiende christelijke denominatie is het volle evangelie. Zijn ledental is met 22% toegenomen ten opzichte van het totaal aantal christenen tussen 1971 en 2012. In 1971 waren er amper 1000 volgelingen van het volle evangelie wat neerkwam op 1% van de christelijke populatie. In 2012 groeide deze denominatie absoluut naar 60.530 oftewel 23% van de christenen.

De volle-evangeliekerken groeien vaak ten koste van de traditionele christelijke denominaties. Dit is niet alleen het geval in Suriname, maar in heel Latijns-Amerika en Caribisch Gebied (Pew Research Center, 2014). In veel Latijns-Amerikaanse landen sluiten vooral de katholieken zich aan bij een volle-evangeliegemeente (ibid). Het is echter moeilijk vast te stellen in hoeverre katholieken in Suriname zijn overgestapt naar de volle-evangeliekerken. Er zijn wel indicaties uit kwalitatief onderzoek⁸⁰ dat personen uit andere traditionele christelijke denominaties zoals de EBG zich aansluiten bij de volle-evangeliekerken. Wellicht is dit een verklaring voor de procentuele afname van de traditionele christelijke denominaties (Figuur 1).

Naast de overstap van leden van traditionele christelijke kerken, kan de groei van het volle evangelie ook verklaard worden door bekering onder andere religies vooral onder de traditionele religies zoals winti. Volgens vele studies is de manier waarop volle-evangeliekerken omgaan met winti een belangrijke oorzaak voor hun groei (Jap A Joe, 2005; Van der Pijl, 2008; Van der Pijl, 2010). Deze kerken boden een uitlaatklep aan traditionele religies om zich te uiten in een periode waarbij ze nog wettelijk verboden waren (Jap A Joe, 2005). Een van deze religies, winti, was wettelijk tot 1971 verboden. Volgens Jap A Joe boden de volle-evangeliekerken een uitweg voor de expressies van deze religie. Hij stelt:

(...) Pentecostalism gained considerable support among Afro-Surinamese Christians and gave them the opportunity to express their Afro-Surinamese religiosity freely, although they look upon the Winti as evil spirits against which the Holy Spirit is placed for protection. (...) It (*auteurs: de*

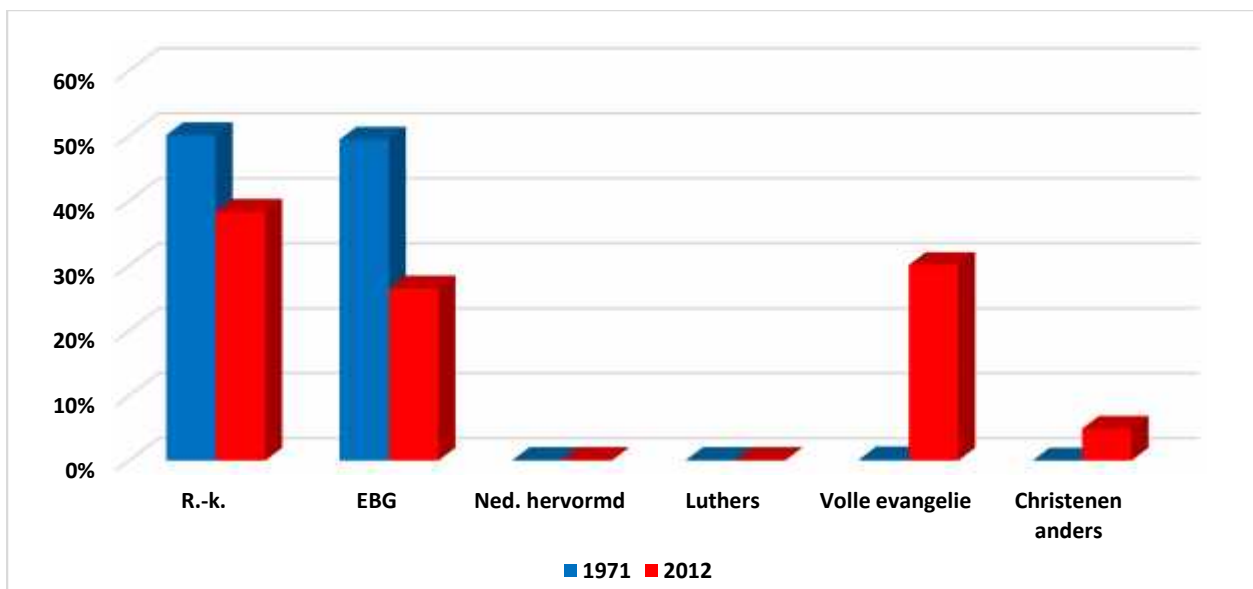
⁸⁰ Een van de auteurs (Algoe) heeft een kwalitatief onderzoek gedaan op Abrabroki. Hieruit blijkt dat EBG-ers zich aansluiten bij de volle-evangeliekerken.

pinkstergemeente) offered a Christianity which accepted the spirit world as ‘biblical reality’ and could therefore reduce the tension between ‘prescribed order’ and ‘living practice’ (Jap A Joe, 2005, p. 146-7).

De relatie tussen de volle-evangeliekerken in Suriname en de spirituele wereld van de traditionele religies is treffend verwoord door Van der Pijl (2010). Zij betoogt het volgende:

(...) P/C (*auteurs: verwijst naar pinkstergemeenten en evangelische kerken*) offers converts a new framework of interpretation, in which for example conceptions of ancestors, spirits and black magic are condemned, but not ignored — they are real (but evil). Consequently, P/C holds great attraction to those who no longer feel comfortable with their traditional symbolic system or have had bad, harmful experiences with it. Many P/C converts in Suriname seem to fit into this picture: they are badgered or chased by Winti; have negative experiences with *wisi* (black magic, witchcraft) or with particular treatments and purification rituals by *bonuman* (ritual specialists); and turn to P/C for help and cure in case of *nowtu* (spiritual need). Some of these believers radically break with their past (Van der Pijl, 2010, p. 187).

Van der Pijl geeft aan dat het volle evangelie wintibelijders aantrekt, omdat deze christelijke denominatie enerzijds de wintireligie veroordeelt, maar deze anderzijds erkent. Hierdoor ontstaat er ruimte voor personen die slechte ervaringen hebben met winti, om zich aan te sluiten bij de volle-evangeliekerken. Het betreffen vaak personen die genezing zoeken bij het volle evangelie voor de negatieve ervaringen met *wisi* en een *bonuman* (Van der Pijl, 2010). Dit is blijkbaar een belangrijke verklaring voor de toename van de aanhang van het volle evangelie onder de Marrons (Figuur 4), die van oudsher de grootste groep wintivolgelingen zijn.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 4 Marrons naar christelijke denominatie 1971 en 2012

Er lijkt een verband te zijn tussen de groei van het volle evangelie onder de Marrons en hun urbanisatie gedurende de binnenlandse oorlog. Zij kwamen in grote aantallen naar Paramaribo in deze periode (De Bruijne & Schalkwijk, 2005). Volgens de census van 1971 telde dit district 2,5% Marrons (Algemeen

Bureau voor de Statistiek, 2005), wat verdubbelde in 1992 (De Bruijne & Schalkwijk, 2005)⁸¹. Er zijn indicaties dat vele Marrons zich aansloten bij de volle-evangeliekerken in Paramaribo. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een kwalitatief onderzoek in Abrabroki in 2013. Dit is een van de locaties waar vele Marrons urbaniseerden na de binnenlandse oorlog. In Abrabroki hebben de lokale volle-evangeliegemeenten veel Marronleden die uit het binnenland kwamen. Volgens de census van 2012 is ruim 20% van de Marrons in Paramaribo aanhanger van het volle evangelie⁸².

Behalve de urbanisatie, schijnt ook de natuurlijke groei een rol te spelen bij de toename van Marronbelijders van het volle evangelie. In 1971 maakten Marrons 10% uit van de bevolking, hetgeen verdubbelde (22%) in 2012. Er wordt gesuggereerd dat deze verdubbeling te maken heeft met hun totale vruchtbaarheidscijfer. Dit cijfer geeft grofweg het gemiddeld aantal kinderen aan dat een vrouw kan krijgen in haar vruchtbare periode (15-49 jaar) (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2011). Zo was in 2004 het totale vruchtbaarheidscijfer van de Marrons (4,5) het hoogste vruchtbaarheidscijfer vergeleken met de Hindostanen (1,8), Javanen (2,2), Gemengden (2,2), Creolen (2,3), overige en onbekende groepen (3,3) (ibid). Het is echter moeilijk vast te stellen of de procentuele toename van Marrons te maken heeft met hun vruchtbaarheidscijfer, vanwege de mogelijke invloed van ‘category jumping’. Dit is een verschijnsel waarbij een persoon zich in de ene volkstelling rekent tot een bepaalde etnische groep, maar in de volgende volkstelling tot een andere etnische groep. De invloed van ‘category jumping’ wordt behandeld bij het hoofdstuk over etniciteit.

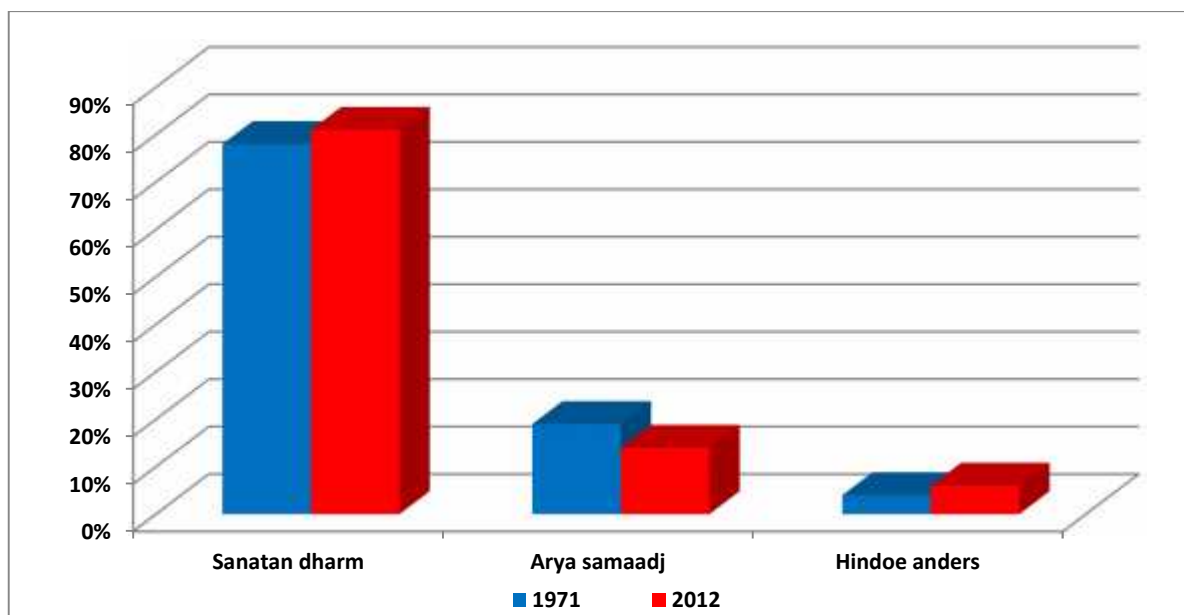
De groei van de volle-evangeliekerken tussen 1971 en 2012 kan tenslotte door sociaal-structurele en culturele factoren verklaard worden (Schalkwijk, 2005). Ten eerste zijn deze kerken flexibeler naar nieuwe groepen en nieuwe buurten toe in vergelijking met de traditionele kerken. Ten tweede werken de volle-evangeliekerken goedkoper dan de traditionele kerken. Ten derde staan de volle-evangeliekerken vaak dicht bij het “gewone” volk. Ten vierde hebben volle-evangeliekerken vaak minder bureaucratie en hiërarchie dan de traditionele kerken (ibid). Anders dan de traditionele kerken, zijn de evangelische kerken zelfstandige organisaties. Ze zorgen voor hun eigen financiële middelen en hebben een autonoom bestuur. De traditionele kerken daarentegen hebben een centrale organisatie met een grote hiërarchische structuur met lokale en buitenlandse instituten, zoals het Vaticaan bij de r.-k. Verder hebben de volle-evangeliekerken relatief minder leden. Een casestudy in de wijk Abrabroki toont aan dat de lokale volle-evangeliegemeenten gemiddeld 300 leden tellen (W., interview, 7 augustus, 2013). De zelfstandige kerken kunnen dit aantal gemakkelijker aansturen dan bijvoorbeeld de EBG met duizenden volgelingen.

Hindoe-denominaties

Vergeleken met de christenen, zijn er bij de hindoes geen drastische demografische veranderingen op groepsniveau tussen 1971 en 2012. Het enige opvallende is de afname van de volgelingen bij de arya samaadj oftewel ariërs. Zij nemen met 5% af tussen 1971 en 2012. De sanatan dharm en de overige hindoe-denominaties daarentegen groeien respectievelijk met 3 en 2 procent (Figuur 5).

⁸¹ Er is geen census gehouden in 1990, maar volgens De Bruijne & Schalkwijk (2005) maakten de Marrons in 1992 5% uit van de bevolking van Groot Paramaribo (Paramaribo en Wanica). Deze cijfers zijn gebaseerd op een survey van 4000 huishoudens in dit gebied.

⁸² Zelf samengesteld op basis van 10%-steekproef van ABS-censusdatabase 2012.

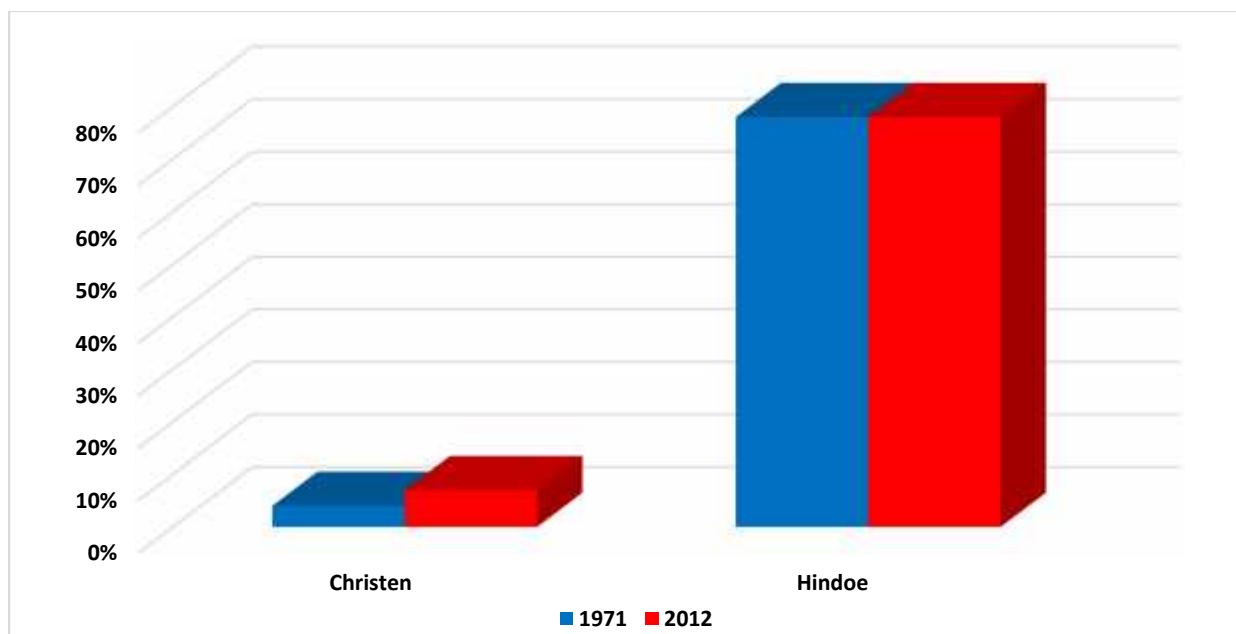

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 5 Hindoe-denominaties 1971 en 2012

De kleine procentuele daling onder de volgelingen van de ariërs tussen 2012 en 1971 kan te maken hebben met de lage natuurlijke groei. Zoals vermeld nam de vruchtbaarheid van de Hindostanen af tussen 1971 en 2012, waardoor hun relatieve aantal sterk daalde. In 1971 maakten zij nog 37% van de bevolking uit, wat terugliep naar 27% in 2012 (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 1978, 2013). Dit zal vermoedelijk een weerslag gehad hebben op de demografie van de ariërs.

Naast de natuurlijke groei, kan de aansluiting bij andere hindoe-denominaties een mogelijke verklaring zijn voor het dalende percentage ariërs tussen 1971 en 2012. Vermoedelijk hebben de ariërs zich aangesloten bij de sanatan dharm en overige hindoe-denominaties. Wat betreft de laatstgenoemden, schijnt er een groeiende belangstelling te zijn in Suriname. Er zijn nieuwe aan hindoeïsme gerelateerde spirituele organisaties zoals de ISCKON, Brahma Kumaris (Bakker, 1999) en Art of Living. Vooral de laatstgenoemde groep is de afgelopen decennia actief in Suriname.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 6 Christenen en hindoes onder Hindostanen in Suriname 1971 en 2012

Bekering tot het christendom kan een gedeeltelijke verklaring zijn voor de procentuele daling bij de ariërs tussen 1971 en 2012. Het percentage christenen onder de Hindostanen neemt in deze periode toe van 4% naar 7% (Figuur 6).

Islamitische denominaties

De demografische veranderingen bij moslims zijn lastiger te analyseren dan die bij christenen en hindoes, omdat er verschuivingen zijn geweest in de registratiewijze van islamitische denominaties bij de censussen. Daarom is het van belang om eerst de censuscategorieën te verduidelijken.

Tabel 4 Categorieën islamitische denominaties census 1971 en 2012

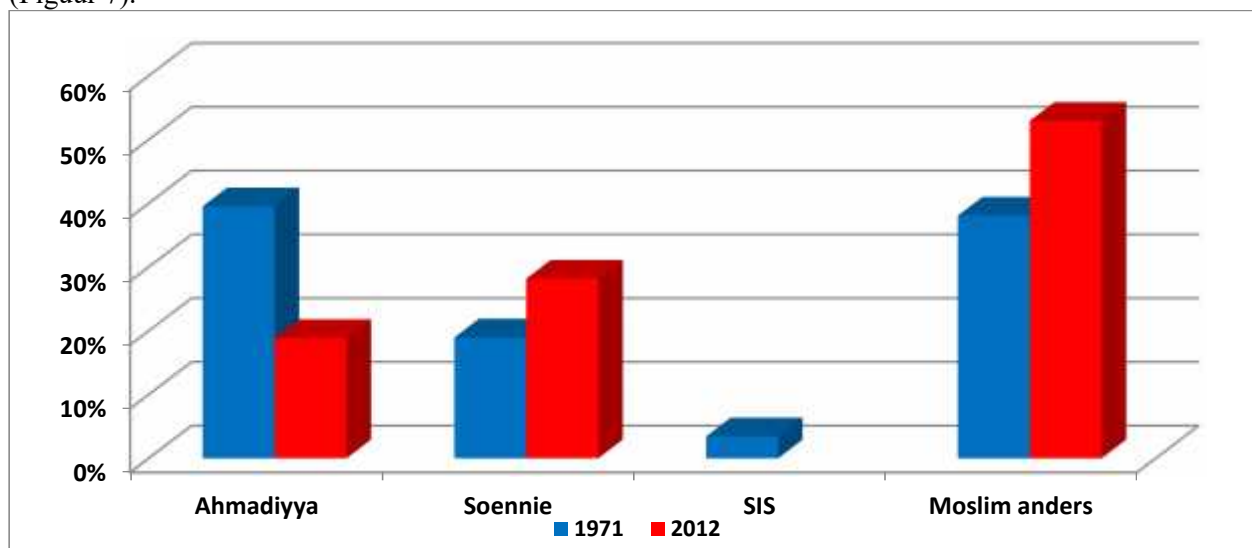
1971	2012
Moslim Ahmadiyya	Moslim Ahmadiyya
Moslim Ahle Soenit	Moslim Soenniet
Moslim SIS	Overig Moslim
Moslim N.A.G. (niet anders genoemd)	

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

De census van 1971 maakt een onderscheid tussen de moslim ahmadiyya, moslim Ahle Soenit (soennie), moslim niet anders genoemd (N.A.G.) en moslim Stichting Islamitische Gemeenten Suriname (SIS) (Tabel 4). In tegenstelling tot de ahmadiyya en de soennie, is de SIS geen denominatie. SIS is een organisatie die oostbiddende Javaanse moslims vertegenwoordigt (Towikromo, 1997; Hendrix & Van Waning, 2009). Bij de census van 1971 zijn er dus denominaties en een religieuze organisatie geregistreerd. Dit was niet het geval bij de census van 2012. Hier werden alleen de grote denominaties geregistreerd: ahmadiyya en soennie.

De analyse van demografische veranderingen bij moslims wordt niet alleen bemoeilijkt door de inconsistente categorisering van islamitische denominaties, maar ook door de onduidelijke invloed van het javanisme. In 1971 werd het javanisme niet geregistreerd in 1971, maar in 2012 wel. Vermoedelijk is deze religie bij de census van 1971 ondergebracht in de categorie moslim N.A.G. Het javanisme wordt voornamelijk beoefend door Javanen en omvat religieuze praktijken zoals voorouderverering. Vaak zijn javanisten ook volgelingen van de islam, met name van de ahmadiyya-denominatie. Bij de Javaanse moslims worden er oost- en westbidders onderscheiden. Javanisten die de islam belijden, behoren meestal tot de westbidders.

De demografische ontwikkeling van moslims tussen 1971 en 2012 moet geanalyseerd worden in het licht van de inconsistente censuscategorieën en de onduidelijke invloed van het javanisme. Volgens de censusdata neemt het percentage ahmadiyya's af, terwijl dat van de soennies toeneemt in deze periode (Figuur 7).

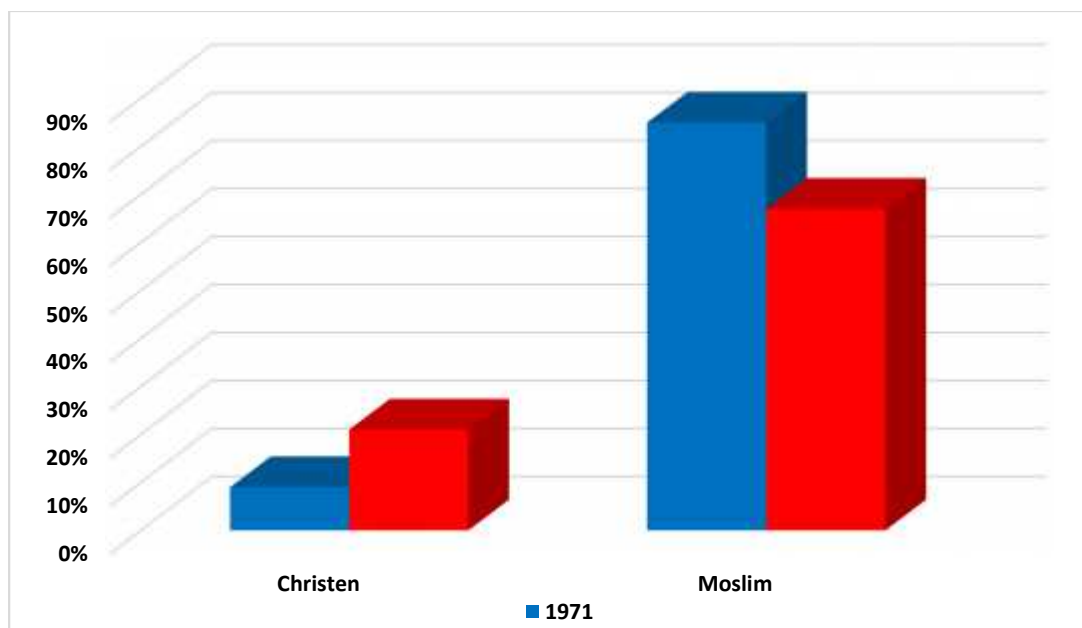
Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 7 Islamitische denominaties 1971 en 2012

Een verklaring voor de procentuele afname van de ahmadiyya's is de registratie van de javanisten als een religieuze groep in 2012. In 1971 werd het javanisme kennelijk ondergebracht bij de ahmadiyya's. De census van 2012 registreerde het javanisme als een aparte religie (ruim 1%) en daardoor valt vermoedelijk zijn aandeel bij de ahmadiyya's weg. Het is daarom denkbaar dat de grote afname van de ahmadiyya's gedeeltelijk veroorzaakt wordt door het registreren van javanisten als een aparte religie bij de census van 2012.

Een andere verklaring voor de afname van het aantal ahmadiyya's tussen 1971 en 2012 is bekering van de Javaanse en Hindostaanse moslims tot het christendom. In deze periode is het percentage Javaanse christenen gestegen⁸³ van 9% naar 21%, wat vermoedelijk ten koste ging van het aantal moslims onder de Javanen (Figuur 8). Het aantal Hindostaanse christenen is toegenomen van 4% naar 7% (ibid). Deze groei is hoogstwaarschijnlijk een van de oorzaken van de afname van het aantal Hindostaanse moslims van 17% naar 13% tussen 1971 en 2012 (ibid). De veranderingen van de religieuze achtergrond onder de Javanen en Hindostanen, versterken het vermoeden dat de afname van ahmadiyya's beïnvloed is door bekering tot het christendom tussen 1971 en 2012.

⁸³ Samengesteld door auteurs op basis van censuspublicaties 2007 en 2013.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Figuur 8 Moslims en christenen onder Javanen in Suriname 1971 en 2012

5. Religie en etniciteit

In de voorgaande paragrafen is etniciteit als ‘proxy’ gebruikt om de demografische veranderingen van en binnen religies beter te begrijpen. Dit, omdat in 1971 deze twee variabelen een sterk verband hadden: aan iemands etniciteit kon je vaak zijn/haar religieuze achtergrond afleiden en omgekeerd. Aan de hand van Cramers V-toets⁸⁴ gaat deze paragraaf na of het verband tussen religie en etniciteit is veranderd tussen 1971 en 2012. De nadruk ligt op het verband tussen drie religies - christenen, hindoes en moslims - en de grootste etnische groepen: Hindostanen, Marrons, Creolen en Javanen.

Het verband tussen religie en etniciteit is enigszins afgenomen tussen 1971 en 2012. Dit blijkt uit de dalende waarde van Cramers V-toets (Tabel 5). Deze daling betekent dat men in 2012 minder vaak dan in 1971 iemands etniciteit kan bepalen aan de hand van haar/zijn religie en omgekeerd.

Tabel 5 Verband tussen religie en etniciteit in Suriname 1971-2012

Censusjaar	Cramers V
1971	0,5643
2004	0,5033
2012	0,508

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007; Algemeen Bureau voor de Statistiek Census 2012, 10%-steekproef, samengesteld door auteurs

Het afnemende verband tussen religie en etniciteit komt het sterkst tot uiting bij de Javanen en Marrons (Tabel 6). In 1971 was ruim 85% van de Javanen moslim, maar dit daalde naar 67% in 2012. De Marrons beleden in 1971 veelal hun traditionele religies, maar volgens de census van 2012 is nu het grootste deel aanhanger van het christendom.

⁸⁴ Dit is een statistische toets om de relatie tussen nominale variabelen te berekenen.

Een verklaring voor het afnemende verband tussen etniciteit en religie bij de Javanen en de Marrons tussen 1971 en 2012 is de groei van het aantal christenen. In deze periode is het aantal Javaanse en Marron-christenen toegenomen met respectievelijk 12 en 17 procent. Bij een nadere analyse blijkt dat het veelal om volle-evangeliebelijders gaat. Het aantal Javaanse en Marron-aanhangers van deze denominatie is respectievelijk toegenomen 40 en 30 procent (Zie Bijlage 2).

Tabel 6 Bevolking naar religie en geselecteerde etnische groep 1971 en 2012

Religie	Creool		Hindostaan		Javaan		Marron	
	1971	2012	1971	2012	1971	2012	1971	2012
Christen	92,5%	90,6%	4,2%	7,3%	9,2%	21,0%	44,7%	61,4%
Hindoe	0,3%	0,2%	77,6%	77,8%	0,9%	1,2%	0,0%	0,1%
Moslim	0,5%	0,4%	16,8%	12,6%	85,0%	67,0%	0,1%	0,2%
Geen + eigen	3,4%	3,5%	0,5%	0,5%	3,2%	2,8%	51,3%	21,5%
Anders	2,2%	2,6%	0,2%	0,7%	0,4%	6,8%	0,8%	11,3%
Onbekend	1,1%	2,6%	0,6%	1%	1,3%	1,2%	3,0%	5,6%
Totaal %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Totaal ABS	119.009	88.856	142.917	148.443	57.688	73.975	35.838	117.567

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2007, 2013, samengesteld door auteurs

Tussen 1971 en 2012 is het verband tussen etniciteit en religie bij de Creolen ietwat (2%) afgenomen, terwijl het bij de Hindostanen stabiel is gebleven. Volgens de census van 2012 is 90% van de Creolen christen, terwijl 78% van de Hindostanen het hindoeïsme belijdt. Het verband tussen Hindostanen en de islam neemt af. In 1971 was ruim 17% van de Hindostanen moslim, tegen 13% in 2012.

6. Conclusies

De demografie van christenen, hindoes en moslims in Suriname is veranderd tussen 1971 en 2012. Het percentage christenen steeg, terwijl dat van hindoes en moslims daalde in deze periode. Voor deze verschuiving zijn er drie oorzaken: natuurlijke groei, migratie en conversie. De invloed van deze drie factoren verschilde bij de demografie van christenen, hindoes en moslims.

Conversie en migratie hebben de grootste invloed op de procentuele groei van de christenen tussen 1971 en 2012. De invloed van conversie komt het sterkst tot uiting bij het volle evangelie. Dit is de hardst groeiende denominatie bij de christenen. De toename van de aanhang van volle-evangeliekerken blijkt ten koste te gaan van het ledental van traditionele kerken (r.-k., EBG, Nederlands hervormd en luthers) en andere religies waaronder winti. Migratie van buitenlanders naar Suriname draagt bij aan de procentuele groei van christenen doordat vele immigranten, in het bijzonder Brazilianen en Haïtianen, het christendom belijden. Volgens de census van 2012 bestaat 4% van de christenen uit immigranten.

Bij de procentuele afname van hindoes tussen 1971 en 2012 spelen migratie en natuurlijke groei een grotere rol dan conversie. Rond de onafhankelijkheid was er een grootschalige emigratie van Hindostanen naar Nederland. Deze emigratie heeft doorgewerkt op de demografie van hindoes, doordat vele Hindostanen het hindoeïsme belijden. Ook had de emigratie rond de onafhankelijkheid een spin-off op de natuurlijke groei van hindoes. Vele Hindostaanse emigranten hadden namelijk een vruchtbare leeftijd waardoor er minder kinderen in Suriname geboren werden. Verder nam in de loop der jaren de fertiliteit onder de Hindostanen af. Conversie heeft een kleine invloed op de demografische verandering van hindoes tussen 1971 en 2012. In deze periode kwamen er 3% meer Hindostaanse christenen. Deze groei ging vermoedelijk deels ten koste van het aantal ariërs. Tussen 1971 en 2012 nam hun aantal namelijk af

met 5%. Omdat zowel de sanatan dharm als de overige hindoe-denominaties in deze periode groeiden met ruim 2%, lijkt het er niet op dat de bekeerde Hindostanen tot deze denominaties hebben behoord.

Een belangrijke verklaring voor de procentuele daling van het aantal moslims tussen 1971 en 2012, in het bijzonder van de ahmadiyya's, lijkt te liggen in conversie. Dit komt vermoedelijk doordat een groot deel van hen, namelijk de Javanen, zich bekeerden tot het christendom. Tussen 1971 en 2012 is het aantal Javaanse christenen met 12% gegroeid, terwijl dat van Javaanse moslims met 18% is afgenomen. Wellicht heeft ook de bekering van Hindostaanse moslims tot het christendom, die naar verhouding minder is dan die van de Javanen, een rol gespeeld bij de procentuele daling van het aantal ahmadiyya's. Het aantal Hindostaanse christenen groeide met 3%, terwijl dat van de Hindostaanse moslims daalde met ruim 4%. Een andere mogelijke verklaring voor de procentuele daling van het aantal ahmadiyya's is de gewijzigde registratie van de javanisten. Zij waren kennelijk ondergebracht bij de ahmadiyya's tijdens de census van 1971. In 2012 werd het javanisme echter als een aparte religie geregistreerd, waardoor hoogstwaarschijnlijk het aandeel van de javanisten (ruim 1%) wegviel bij de ahmadiyya's.

Referenties

Adhin, J.H. (2013/1975). Criminalization of Winti. In: *The Encyclopedia of Caribbean Religions Volume 1: A-L; Volume 2: M-Z*. Champaign, Illinois: University of Illinois Press.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1971). Voorlopig Resultaat Vierde Algemene Volkstelling 1971. *The Fourth General Population Census – A Preliminary Report*. Suriname in Cijfers no. 60. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1978). *Vierde Algemene Volkstelling Suriname 1971/1972. Geheel Suriname*. Suriname in cijfers 90. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1980). *Vijfde Algemene Volks- Woningtelling Suriname 1980 (Definitieve Resultaten)*. *Geheel Suriname*. Suriname in cijfers. 171/92-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005a). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname Landelijke Resultaten. *Landelijke Resultaten Volume 1: Demografische en Sociale karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213-2005/02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005b). Statistical Papers 3. *Etniciteit in Surinaamse Volkstellingen vanaf 1950*. Suriname in Cijfers no. 215-2005/04. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2007). Statistical Papers 5. *Godsdienst/Geloofsovertuiging in Suriname. Werkzamen en werklozen in Suriname*. Suriname in Cijfers no. 235-2007/05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek. (2011). Statistical Papers 11. *Fertiliteit en Groei van de Marrons in Suriname. Het Volkshuisvesting Probleem in Suriname 1951-april 2011*. Suriname in Cijfers no. 281-2011/09. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek. (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Surinam. *Volume 1: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

- Bakker, F.L. (1999). *Hindoes in een Creoolse wereld: impressies van het Surinaamse Hindoeïsme*. Zoetermeer, Nederland: Uitgeverij Meinema.
- Bruijne, A. de & Schalkwijk, A. (2005). The Position and Residential Patterns of Ethnic Groups in Paramaribo's Development in the Twentieth Century. In: *New West Indian Guide/Nieuwe West-Indische Gids*. 79, 3&4, 239-271. Leiden, Nederland: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde.
- Bureau 5de Algemene Volkstelling (1980). Vijfde Algemene Volkstelling 1 juli 1980. *Serie A (1): Handleiding voor het raadplegen van de tabellen. Gebruikte definities en begrippen*. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.
- Derveld, F.E.R. (1982). *Politieke mobilisatie en integratie van de Javanen in Suriname*. Groningen, Nederland: Bouma's Boekhandel.
- Gedenkboek Sanatan Dharma. (1975).
- Gedenkboek Arya Dewaker. (2004).
- Gobardhan-Rambocus, L. (2003). Berichten over de Surinaams-Creoolse cultuur: hoe werd er over deze cultuur geschreven? In: *Interactie Vol. 6*, 3-19. Paramaribo, Suriname: Anton de Kom Universiteit.
- Hendrix, N. & Waning, M. van (2009). *De Javaanse moslims in Suriname. Een kwalitatief onderzoek anno 2009*. Masterthesis. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Ho Suie Sang, M. & Hoogbergen, W. (2002). Afro-Surinaamse moslims. In: *OSO Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis*. Themanummer Religieus Suriname, ala kerki bun. 21-1. Leiden, Reeuwijk, Nederland: Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek.
- Jabini, F. (2011). *The beginning of the Church of England in Suriname*. Geraadpleegd van: www.adekusjournal.sr op 10 april 2014.
- Jap-A-Joe, H. (2005). Afro-Surinamese Renaissance and the Rise of Pentecostalism. In: *Exchange 34 Issue. 2*, 134-148. Leiden, Nederland: Brill.
- Lampe, A. ed. (2001). *Christianity in the Caribbean: Essays on church history*. Kingston, Jamaica: University of the West Indies Press.
- Loor, A. (2013). *André Loor vertelt...: Suriname 1850-1950*. Paramaribo, Suriname: Vaco.
- Mahawat Khan, C. (1998). Rituelen bij de begrafenis van Hindostaanse Moslims. *OSO Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis*. Themanummer Rituelen rond de Dood 19. 1, 74-76. Reeuwijk, Nederland: Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek.
- Marshall, E. e.a. (2006). *Engagement en Distantie*. Amsterdam, Nederland: NiNsee.
- Menke, J., Schalkwijk M., Schalkwijk J. & Seligson, M. (2013). *The Political Culture of Democracy in Suriname and in the Americas, 2012: Towards Equality of Opportunity*. Rapport Latin American Public Opinion Project (LAPOP). Nashville (Tennessee), Paramaribo (Suriname): Vanderbilt University, Stichting Wetenschappelijke Informatie.

Menke, J. (2008). Officiële statistieken en de sociale constructie van etniciteit in Suriname. In: *Jack Menke (Ed.) Natievorming en natiecreatie in Suriname*. Paramaribo, Suriname: Stichting Wetenschappelijke Informatie.

Oron, J. (2008). *De opschriftstelling van de Wintitraditie door Juliën Zaalman*. Bachelor Thesis. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit.

Pijl, Y. van der (2008). Evangelisch-charismatische bewegingen Afrikaans-Surinaamse belevingen. In: *OSO Tijdschrift voor Surinamistiek*, 27/2, 284-299. Reeuwijk, Nederland: Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek.

Schalkwijk, M. (2005, 14 oktober). Openingscollege Theologisch Seminarie der EBGs. *Sociaal-maatschappelijke veranderingen als uitdaging voor de kerk*.

Tjon Sie Fat, P. (2009). *Chinese New Immigrants in Suriname: The Inevitability of Ethnic Performing*. Dissertatie. Amsterdam, Nederland: Universiteit van Amsterdam. Geraadpleegd van: <http://dare.uva.nl/document/146466> op 30 oktober 2011.

Towikromo, Y. (1997). *De Islam van de Javanen uit Suriname in Nederland. Een exploratief onderzoek naar de religieuze organisatievorming van de Surinaamse-Javanen in Nederland*. Den Haag, Nederland: Amrit.

Vernooij, J. (2002). *Kaart van christelijk Suriname*. In: *OSO Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis*, 21/1, 26-35. Reeuwijk, Nederland: Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek.

Vernooij, J. (2012). *De regenboog is in ons huis. De kleurrijke geschiedenis van de r.k. kerk in Suriname*. Nijmegen, Nederland: Valkhof Pers.

Welvaartsfonds (1954). Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950. *De eigenlijke volkstelling Deel II Serie A: Aantal, Landaard en Geslacht, Geografische Spreiding, Leeftijdsofbouw en Herkomst der getelde woonbevolking*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds.

Database

1. Algemeen Bureau voor de statistiek (2005)
10% geanonimiseerde microdata Census 2004 (dataset)
2. Algemeen Bureau voor de statistiek (29 april 2013)
10% geanonimiseerde microdata Census 2012 (dataset)

Websites

Pew Research Center

Geraadpleegd van <http://www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/> op 1 januari 2015.

Why Ahmadi

Geraadpleegd van <http://whyahmadi.org/why-i-am-an-ahmadi/important-differences.html> op 20 oktober 2015.

Bijlagen

Bijlage 1 Bevolking naar religie in Suriname 1971-2012

Religie	1971	1980	2004	2012
Christen	41,2%	41,6%	49,0%	48,4%
Hindoe	29,5%	27,4%	23,0%	22,3%
Moslim	19,5%	19,6%	16,0%	13,9%
Geen + eigen	7,3%	8,5%	4,0%	7,5%*
Anders	1,2%	1,7%	3,0%	4,7%
Onbekend	1,2%	1,2%	5,0%	3,2%
Totaal %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Totaal ABS	379.607	355.240	492.000	541.638

* omvat alleen categorie 'geen religie'

Bijlage 2 Bevolking naar christelijke denominatie en geselecteerde etnische groep 1971 en 2012

Denominatie	Creool		Hindostaan		Javaan		Marron	
	1971	2012	1971	2012	1971	2012	1971	2012
R.-k.	46,1%	44,6%	74,7%	29,1%	63,9%	23,3%	50,1%	38,3%
EBG	42,9%	34,6%	21,8%	10,5%	33,3%	20,1%	49,4%	26,5%
Nederlands hervormd	7,1%	2,0%	1,4%	1,2%	1,2%	0,4%	0,1%	0,1%
Luthers	3,2%	1,6%	0,5%	0,7%	0,6%	1,1%	0,1%	0,1%
Volle evangelie	0,6%	13,4%	1,5%	43,5%	0,9%	45,8%	0,2%	30,1%
Christenen anders	0,1%	3,8%	0,1%	15,1%	0,1%	9,4%	0,0%	4,9%
Totaal %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Totaal ABS	110.142	80.496	6015	10.845	5292	15.555	15.999	72.165

7. Alleenstaanden en samenwonenden: de bevolking naar burgerlijke staat

J. Marten W. Schalkwijk en Edith J. Ritfeld

Bij een volkstelling worden mensen als individu geteld, omdat men wil weten hoeveel mensen er in het land wonen. Daarnaast worden veel kenmerken van dat individu geregistreerd, zoals leeftijd, geslacht, etniciteit en godsdienst. Meestal wonen mensen niet alleen; ze leven met meerdere individuen in een huis. Samenwonen gebeurt vooral als gezin en soms in een andere samenstelling. De volkstelling houdt hier rekening mee en vraagt ook informatie over de andere personen die in hetzelfde huis wonen. Wanneer we de samenleving bespreken is het dan ook zinvol om na te gaan wat de status van het individu is. De overheid is ook geïnteresseerd in deze status. In dit hoofdstuk besteden wij vooral aandacht aan deze status, die ook bekend is als de burgerlijke staat.

1. Vragen over burgerlijke staat en samenwoning

Bij de burgerlijke staat wil men vooral weten of iemand ongehuwd dan wel gehuwd is. Ook kan de respondent aangeven of het huwelijk is beëindigd door echtscheiding of door overlijden van de partner. Dit zijn de categorieën, die worden gehanteerd (zie vraag P44). De burgerlijke staat is in 2012 vastgesteld voor personen vanaf 15 jaar.

Vraag P44 van het vragenformulier van de Achtste Algemene Volks- en Woningtelling. Deze vraag werd alleen gesteld aan personen van 15 jaar en ouder.

Wat is de burgerlijke staat van deze persoon?

(Instructie: Antwoordopties oplezen)

1 = Ongehuwd	7 = Weet niet
2 = Gehuwd bij wet	9 = Geen antwoord
3 = Gescheiden	
4 = Weduw(e)(naar)	

Vraag P45: Wat is het huidige samenwoningsverband van deze persoon?

1 = Woont samen met echtgeno(o)t(e)	7 = Weet niet
2 = Woont samen met partner (concubinaat)	9 = Geen antwoord
3 = Geen samenwoningsverband	

In elke volkstelling zijn er basisgegevens die men wil weten. Leeftijd, geslacht en burgerlijke staat zijn drie heel belangrijke gegevens die men steeds verzamelt; het zijn fundamentele demografische variabelen. In elke samenleving is het van belang om te weten hoeveel mannen en vrouwen er zijn. Ook is het van belang om te weten hoe de leeftijdsopbouw van de samenleving is, want als er bijvoorbeeld veel nieuwe schoolgaande kinderen zijn dan moeten er voldoende scholen en lokalen zijn, maar ook voldoende leerkrachten en leermiddelen. Net zo is het belangrijk om te weten hoeveel personen alleen wonen dan wel samen in een huis wonen. De indeling naar burgerlijke staat geeft op vragen hierover niet het volledige antwoord, omdat iemand niet bij wet gehuwd kan zijn, maar toch samenwoont met een partner. Daarom is in de volkstelling ook een vraag hierover gesteld (vraag P45).

De vragen in de zevende volkstelling van 2004 zijn hetzelfde voor wat betreft de burgerlijke staat (vraag P23), maar bij de vraag over het samenwoningsverband (P24) is er een beetje verschil in de formulering van de mogelijke antwoorden.⁸⁵ In 2012 probeerde men de antwoorden wat duidelijker te formuleren. Ook zijn de vragen in 2004 gesteld aan personen van 12 jaar en ouder, terwijl dat in 2012 veranderd is naar 15 jaar en ouder. Bij de vergelijking van de zevende en achtste volkstelling moet hiermee rekening worden gehouden.

2. Relevantie van burgerlijke staat

Gegevens over de burgerlijke staat zijn belangrijk, omdat het huwelijk een belangrijk punt in het leven van de meeste mensen is. Er is natuurlijk ook het concubinaat (samenwonen van twee partners), maar we gaan daar later op in en gebruiken nu het huwelijk als algemene term. Het huwelijk/samenwonen is voor de samenleving van groot belang. Bijvoorbeeld wanneer een man en vrouw zich binden aan elkaar dan worden zij sociaal, maar meestal ook economisch een groter geheel. Het is verder van belang voor de toekomst van een land, omdat elk land voor zijn voortbestaan inwoners nodig heeft. Kinderen nemen als burgers uiteindelijk de plaats in van ouderen. De meeste kinderen worden geboren binnen een huwelijk of samenwoning. Wanneer mensen steeds later gaan trouwen, brengt dit met zich mee dat zij ook later kinderen krijgen - en meestal krijgen zij minder kinderen dan mensen die jonger trouwen. Dit heeft gevolgen voor de vruchtbaarheid en daarmee voor de planning van scholen e.d. Wanneer mensen ongehuwd blijven en alleen wonen, dan zijn er meer huizen nodig, maar zullen ook de sociale vangnetten van familieleden veranderen. Oudere kinderloze mensen zonder partner, kunnen elkaar minder helpen en kunnen evenmin terugvallen op hun kinderen. Wanneer mensen snel scheiden komt er druk op het wettelijk systeem om zaken beter en sneller te regelen. Voor de werkgevers zijn er weer andere aandachtspunten die spelen, zoals zwangerschapsverlof en ziektekostenregeling. Kortom: het is belangrijk om de trends te bestuderen van de burgerlijke staat in een land.

3. Verdeling van de bevolking naar burgerlijke staat

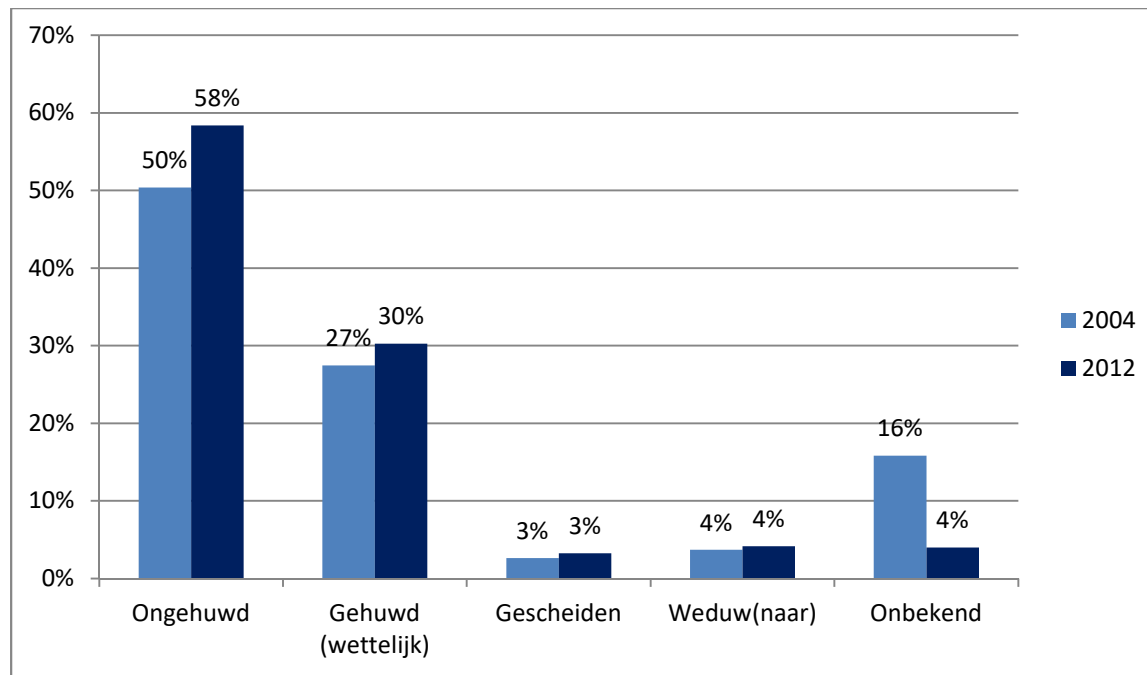
De resultaten van de zevende en achtste volkstelling (2004 en 2012) zijn weergegeven in Figuur 1. Voor 2012 gaat het om de gegevens van 392.871 personen van 15 jaar en ouder.⁸⁶ Het staafdiagram laat zien dat de meeste personen ongehuwd zijn, namelijk 58%. Daarna volgen de wettelijk gehuwden met 30%. De groep van (wettelijk) gescheiden personen bedraagt 3% en de groep niet hertrouwde weduwen en weduwnaars telt 4%.

In Figuur 1 zien we in 2012 ook een groep van 4% van wie de burgerlijke staat niet bekend is. Dat laatste is vreemd, omdat je zou denken dat iedereen wel weet of hij/zij wel of niet gehuwd is. Het gaat hierbij om een groep waarbij eigenlijk iets is misgegaan toen de vragen werden gesteld tijdens de volkstelling. Zo kan het dat de persoon zelf niet thuis was en iemand anders de vragen heeft beantwoord (bijvoorbeeld een neef die in hetzelfde huis woont) en niet precies van elke persoon in het huis de exacte burgerlijke staat kende. Mensen hebben soms de vraag niet begrepen, of waren niet goed in staat om de vragen te beantwoorden. Er kan ook iets zijn misgegaan bij het opschrijven of verwerken van de antwoorden. Het percentage 'onbekend' in 2004 is met 16% echter vrij hoog, wat indiceert dat er kennelijk iets meer dan normaal is misgegaan bij de dataverzameling. Dat leidt tot vertekening van de percentages bij de andere

⁸⁵ In 2004 waren de antwoorden als volgt: 1 = Woont samen met gehuwde partner; 2 = Woont samen met partner; 3 = Woont niet samen met partner; 4 = Geen; 7 = Weet niet; 9 = Geen antwoord.

⁸⁶ De oorspronkelijke cijfers voor 2012 zijn te vinden in ABS (2013), blz. 42. Voor 2004 staan de cijfers in ABS (2005), blz. 28.

categorieën. We zien in Figuur 1 dat er in 2012 meer personen gehuwd zijn dan in 2004: 30% tegenover 27%. Maar er zijn tegelijkertijd ook meer personen ongehuwd in 2012 dan in 2004 nl. 58% om 50%. Dat lijkt natuurlijk heel vreemd, maar is simpel te verklaren door het hoge percentage 'onbekend' in 2004.

Figuur 1 Bevolking van 15 jaar en ouder naar burgerlijke staat in 2004 en 2012

Vaak laat men de categorie 'onbekend' weg uit de statistieken, waarbij de percentages dan worden herberekend. Dit is vooral zinvol wanneer je de gegevens wilt vergelijken met die uit andere jaren of landen. De veronderstelling is dan wel dat de fouten die zijn opgehoopt in de categorie 'onbekend' niet systematisch zijn, dus dat het bijvoorbeeld niet gaat om fouten onder één bepaalde leeftijdsgroep of één bepaalde etnische groep. Wanneer we aannemen dat het percentage 'onbekend' in 2004 en 2012 niet vervormd is en wij de andere categorieën herberekenen zonder 'onbekend', dan krijgen we de resultaten zoals in Tabel 1. Nu liggen de cijfers veel dichter bij elkaar; ze zijn niet langer onverklaarbaar. Het percentage gehuwden was in 2004 volgens de tabel 33%. Met 32% lag dat in 2012 iets lager; er was een lichte daling. Het aantal ongehuwden was respectievelijk 60% en 61%, er was een lichte stijging.

Tabel 1 Bevolking van 15 jaar en ouder naar burgerlijke staat in 1964, 2004 en 2012

Categorie	1964	1964	2004	2004	2012	2012
	(aantal)	(in %)	(aantal)	(in %)	(aantal)	(in %)
Ongehuwd	56.497	36,0	173.921	59,8	229.348	60,8

Gehuwd (wettelijk)	74.910	47,8	95.003	32,7	118.887	31,5
Samenwonend	14.862	9,5	geen data	geen data	geen data	geen data
Gescheiden	3904	2,5	9138	3,1	12.753	3,4
Weduwstaat	6606	4,2	12.754	4,4	16.301	4,3
Subtotaal	156.779	100%	290.816	100%	377.289	100%
Onbekend	geen data		50.769		15.582	
Totaal			341.585		392.871	

4. Vergelijking met andere landen

Nu we de cijfers hebben van Census 2012, is het niet zo eenvoudig om er een oordeel te vellen, want is een percentage van 61% ongehuwden normaal of afwijkend, is het positief of negatief? We hebben wat vergelijkingsmateriaal nodig. We kunnen onze cijfers vergelijken met die van andere landen om te zien wat de verschillen zijn.

Van verschillende landen kan je tegenwoordig volkstellingsgegevens op het internet vinden. Uit de volkstelling van 2010 in Singapore blijkt dat van de bevolking van 15 jaar en ouder slechts 32% ongehuwd was, terwijl 59% gehuwd was, 3% gescheiden en 5% weduw(naar).⁸⁷ Het is echter niet zo makkelijk om een verklaring te geven voor het verschil tussen Singapore en Suriname, omdat je daarvoor de context in beide landen goed met elkaar gaan vergelijken. Een land met een groot percentage jongeren zal minder gehuwden hebben dan een land met een oudere bevolking. Een rapport over de Verenigde Staten stelt dat in 1960 in dat land 72% van de bevolking - van 18 jaar en ouder - getrouwd was, terwijl dat in 2010 gedaald was tot 51%. In Trinidad en Tobago was de situatie volgens de census van 2011 dat 49% van de bevolking van 14 jaar en ouder ongehuwd was (*never married*), terwijl 41% gehuwd was; daarnaast was 5% gescheiden en nog eens 5% weduw(naar). Trinidad lijkt qua bevolkingssamenstelling veel meer op Suriname dan veel andere landen, maar toch zien we dat daar veel meer gehuwden en veel minder ongehuwden zijn dan in Suriname. In ieder geval toont de korte vergelijking met deze drie landen aan dat de situatie in de landen blijkbaar behoorlijk van elkaar kan verschillen.⁸⁸ Zulke verschillen zijn interessant, maar om de juiste conclusies te kunnen trekken, moet je wel meer weten van jouw eigen land - en natuurlijk van die andere landen. Dat laatste hebben wij niet gedaan en daarom beperken wij de verdere analyse tot Suriname zelf om zo meer te leren van onze eigen situatie.

We kunnen de cijfers ook vergelijken met vorige volkstellingen, want dan zien we de trend in de loop van de tijd. Dat hebben we in Tabel 1 al even gedaan; we gaan daar later dieper op in. Maar we kunnen ook

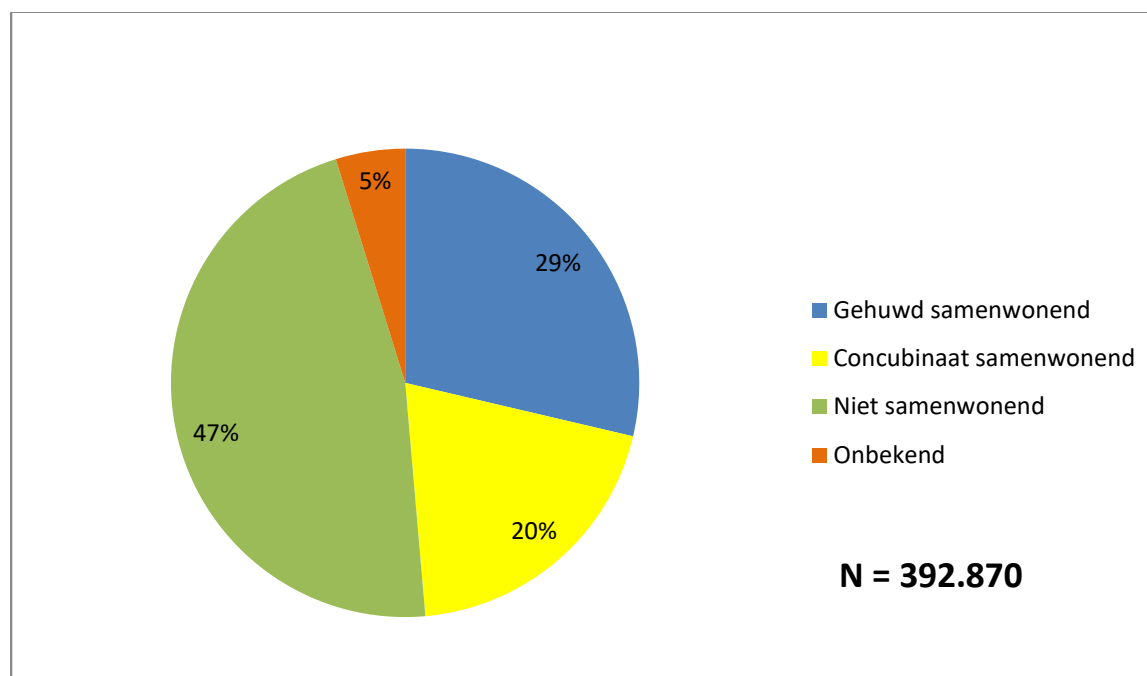
⁸⁷ http://www.singstat.gov.sg/publications/publications-and-papers/cop2010/census10_stat_release1
De bevolking van Singapore van 15 jaar en ouder bedroeg toen 3,1 miljoen.

⁸⁸ Pew Research Center, 2011.

verschillende groepen in Suriname met elkaar vergelijken, bijvoorbeeld naar leeftijd, district, etniciteit of godsdienst. Voordat wij dat doen, zullen we eerst het verschil tussen huwelijk en concubinaat bespreken.

5. Huwelijk en concubinaat

Suriname heeft een grote groep ongehuwden, maar in deze groep zitten ook personen die niet wettelijk gehuwd zijn, maar wel samenwonen. Om de analyses zinvoller te maken is het nuttig om wat meer te zeggen over het huwelijk en het samenwonen. We zagen eerder dat er in de census van 2012 een aparte vraag hierover is gesteld en het antwoord is verwerkt in Figuur 2. Uit de figuur blijkt dat in feite 49% van de bevolking getrouwd is of in concubinaat leeft (ongetrouwd samenwoont). Bijna eenzelfde percentage woont niet samen, terwijl van 5% het samenwoningsverband onbekend is. Het hoge percentage 'ongehuwden' uit Figuur 1 (61%) is in feite veel minder hoog; we moeten daar 20% van aftrekken: dat zijn mensen die weliswaar niet wettelijk getrouwd zijn, maar wel samenwonen.⁸⁹

Figuur 2 Bevolking van 15 jaar en ouder naar samenwoningsverband in 2012

Dit onderscheid is vrij uitvoerig aan de orde gekomen in de **volkstelling van 1950**. “Onder de wijze van gezinsvorming wordt verstaan de gezinsvorming door een wettelijk huwelijk (door huwelijk) of de gezinsvorming door niet wettelijk geregelde samenleving (concubinaat, common-law marriage).” (p. 12). Hier zien we dat huwelijk en concubinaat binnen het kader van de gezinsvorming wordt behandeld, tegen de achtergrond dat de relatie tussen man en vrouw vooral van belang is voor de reproductie. De context is wat anders en de cijfers zijn niet helemaal vergelijkbaar met die van de census van 2012. In 1950 wilde men weten hoeveel gehuwde en ongehuwde personen alleen woonden, maar daarna spitste men de analyse vooral toe op hoofden van huishoudens en niet zozeer op alleenwonenden. Van de ‘hoofden van

⁸⁹ We zien ook een klein verschil tussen het aantal gehuwden in Figuur 1 (30%) en gehuwden in Figuur 2 (29%), terwijl dit aantal in feite hetzelfde behoort te zijn. De toename van het aantal 'onbekend' van 4% (Fig. 1) tot 5% (Fig. 2) geeft aan dat censusmetingen niet altijd 100% kloppen, omdat antwoorden op vragen soms anders worden opgevat dan ze zijn bedoeld.

wooneenheden' woonde 12% alleen; 88% woonde samen met anderen. Van de hoofden van deze wooneenheden was 52% wettelijk gehuwd en 48% ongehuwd. Dat percentage geeft echter niet de verhouding weer tussen gehuwd en concubinaat, want bij de ongehuwde hoofden van wooneenheden waren alle samenwonenden, gescheiden personen, weduwen/weduwnaars en alleenstaanden geteld. Bij nadere analyse geeft men aan hoe de gezinnen zijn ontstaan; er wordt geconcludeerd dat 72% van de gezinnen door huwelijk zijn gevormd en 28% op basis van samenleving. Dit geeft wel een indicatie van de verhoudingen in die tijd, maar wie niet samenwoonde of gehuwd was, is buiten beschouwing gelaten. Ook zijn er geen leeftijdsgrenzen aangegeven, maar het ging om personen die al hoofd van een wooneenheid waren; zij waren veelal ouder dan 14 jaar.

Tijdens de **volkstelling van 1964** is bij de weergave van de burgerlijke staat wel een duidelijk onderscheid gemaakt tussen (wettelijk) gehuwd en samenwonend. Indien we dat alleen voor de bevolking van 15 jaar en ouder berekenen (zie Tabel 1), dan zien we dat 48% gehuwd was en 10% samenwonend. Daarnaast was 36% ongehuwd, 2% gescheiden, en 4% weduw(naar).⁹⁰ Hier zien we dat het wettelijk huwelijk toen zeer gangbaar was en vijf keer zo vaak voorkwam als het concubinaat. Tabel 19 van het verslag van de volkstelling bevat echter een extra categorie, die alleen geldt voor de Bosnegers (Marrons) en Indianen (Inheemsen) in stamverband levend, namelijk 'in verbond'. Daarnaast zien we ook een categorie 'gehuwd geweest' (kennelijk 'niet meer in verbond levend'). Men geeft de aantallen alleen voor de vrouwen. Er leefden 1489 Bosnegervrouwen en 183 Indiaanse vrouwen van 15 jaar en ouder 'in verbond', terwijl daarnaast 301 Bosnegervrouwen en 39 Indiaanse vrouwen vielen onder 'gehuwd geweest'. Het 'verbond' of '*verbontoe*' was een kerkelijk huwelijk bij christenen dat wettelijk niet erkend was, terwijl het huwelijk van hindoes en moslims die volgens hun rituelen trouwden, wel erkend werd volgens het Aziatisch Huwelijksbesluit van 1940.⁹¹

De **volkstelling van 1971** presenteert een tabel waarin naast het onderscheid tussen 'Gehuwd' en 'Samenwonend' ook het 'Verbond' voorkomt. Hieruit kunnen we halen dat slechts 63 personen hadden opgegeven in verbond te wonen, zodat deze categorie verwaarloosbaar was, maar de Marrons en Inheemsen waren niet meegenomen in de tabel.⁹² Wij zien 58% gehuwden, 14% samenwonend, 17% gescheiden en 10% ongehuwd. Opvallend is dat er geen aparte categorie voor de weduwstaat is, terwijl dat wel in de vraag over burgerlijke staat was opgenomen en je het resultaat daarvan dus in de tabel zou verwachten. Men geeft echter wel aantallen van 'verbond' terwijl verbond juist niet in de vraag was opgenomen. Weduwen en weduwnaars zijn hoogstwaarschijnlijk opgenomen in de categorie 'gescheiden', omdat deze categorie zeer groot is, zeker in vergelijking met 1964. Wellicht zijn in de categorie 'gescheiden' ook personen opgenomen die gescheiden zijn of van wie de partner overleden was na een samenwoning, want anders is de 17% niet goed verklaarbaar. Let wel dat de volkstelling van 1971, evenals die van 1950, de burgerlijke staat weergeeft van de hoofden van de huishoudens en niet van alle personen in de leeftijdsgroep van 15 jaar en ouder. Dit maakt de vergelijking met andere volkstellingen wat lastig. Er kan wel vergeleken worden met 1950 en dan zien we dat het percentage wettig gehuwden in 1971 met 58% hoger lag dan in 1950 toen het 52% was. Het verslag van 1971 geeft als toelichting aan "... dat, hoewel in 1971 nog 42,8% van de als hoofd van een huishouding optredende personen ongehuwd

⁹⁰ Cijfers zijn gecalculeerd uit Tabel 3 van de Census 1964 'Bevolking naar Leeftijdsgroep, Burgerlijke Staat en Geslacht'. Het aantal personen waarvan de burgerlijke staat niet bekend was, is niet aangegeven in die tabel en is daarom 0%. De leeftijdsgroep van 0-14 jaar is weggelaten, terwijl van de leeftijdsgroep 'onbekend' is aangenomen dat het met name personen boven de 14 jaar betrof.

⁹¹ ABS (1967), blz. 33.

⁹² De aantallen staan in Staat 33 (= Tabel 33) op blz. 45 zonder een aantekening over de Marrons en Inheemsen. Bij Staat 31 over de huishoudingen naar grootte, alsook Staat 35 werd wel de aantekening geplaatst dat dit 'exclusief de huishoudingen der in stamverband levende Bosnegers en Indianen' was, zodat dit wellicht ook geldt voor Tabel 33, temeer omdat in Tabel 31 en 35 ging om hetzelfde aantal van 63.608 huishoudingen als in Tabel 33.

was, dit ten opzichte van 1964 (40,4%) gestegen is” (p. 47). Het percentage van 1950 (47,9%) wordt ook aangegeven en dan zien we dat het aandeel ongehuwden in 1971 t.o.v. 1950 juist gedaald was. Een verdere verklaring wordt niet gegeven.

De **volkstelling van 1980** geeft de burgerlijke staat van de gezinshoofden weer. Het verslag hierover is vrij kort met weinig toelichting. Van de gezinshoofden was 60% gehuwd, 30% ongehuwd, 4% gescheiden en 4% had de weduwstaat (p. 46). Het aantal gehuwden was iets hoger dan in 1971 toen het 58% bedroeg. De overige percentages wijken echter behoorlijk af van 1971, t.w. ongehuwd 30% in 1980 en slechts 10% in 1971; gescheiden 4% in 1980 en 17% in 1971; weduwstaat 4% in 1980 en niet apart aangegeven in 1971; samenwonend is niet aangegeven in 1980 en was 14% in 1971. Het aantal samenwonenden is in 1980 niet aangegeven en daarover kan dus weinig gezegd worden, ofschoon het vermoeden is dat die als ongehuwd zijn geïnclassificeerd.⁹³

Tabel 2 Hoofden van huishoudens naar burgerlijke staat 1950-2012

Burgerlijke staat	1950	1964	1971	1980	2004	2012
Ongehuwd	22,8	17,4	10,4	29,9	48,2	50,2
Samenwonend	22,8	12,0	14,4	geen data	geen data	geen data
Gehuwd	54,4	59,6	58,4	60,3	38,4	36,8
Gescheiden	n.a.	3,8	16,8	3,6	5,1	5,3
Weduwstaat	n.a.	7,2	n.a.	4,4	8,3	7,7
Totaal	100% N=35.299	100% N=54.772	100% N=62.260	100% N=67.350	100% N=120.423	100% N=136.618
	Weduw(naar) en gescheiden wellicht bij ongehuwd		Weduw(naar) bij gescheiden	Samenwonend Bij ‘ongehuwd’	Samenwonend Bij ‘ongehuwd’	Samenwonend Bij ‘ongehuwd’

We zien dat wanneer de categorieën niet steeds gelijk zijn, het behoorlijk lastig wordt om goede vergelijkingen te maken. Voor een groot deel hangt de ongelijkheid van de categorieën samen met de invalshoek van de rapportage. Tegenwoordig ligt het accent meer op het individu en wordt gerapporteerd over alle personen van 15 jaar en ouder (censussen 2004 en 2012, maar ook 1964). Het accent kan ook op het gezin of huishouden gelegd worden (censussen 1950, 1971 en 1980), waarbij het gaat om een kleinere groep van hoofden van huishoudens/gezinnen. Dan nog zijn er de onverklaarde verschillen tussen volkstellingen die voor een deel samenhangen met de vraagstelling, de dataverzameling (en fouten plus non-respons), en groepering van data bij de verslaglegging.

⁹³ In Tabel 10 van de publicatie wordt wel een overzicht gegeven waarin 533 personen geregistreerd werden als ‘Gehuwd, doch samenwonend’ wat een vreemde categorie lijkt. Ook waren er 336 personen die in ‘Verbond’ leefden. Dit lijkt toch veel te weinig om als ‘samenwonend’ te tellen.

Ondanks de verschillen is inmiddels wel duidelijk dat er een onderscheid is tussen 'wettelijk huwelijk' en 'samenwoningsvorm' (concupinaat). Daarbij is ook de tussenvorm van het verbond (*verbontoe*) even aan de orde gekomen. Deze religieuze huwelijksvorm is gelegaliseerd voor hindoes en moslims.⁹⁴

In Tabel 1 zijn de data van de individuele burgers gegeven, terwijl in Tabel 2 de data voor de hoofden van huishoudens zijn gegroepeerd. Wanneer we naar de burgerlijke staat kijken van de individuele burgers, kunnen we in zijn algemeenheid stellen (zie Tabel 1) dat, het wettelijk huwelijk tussen 1964 en 2012 relatief achteruit is gegaan, namelijk van 48% tot 32%. Het samenwoningsverband is daarentegen toegenomen als categorie van 10% naar 20% (Tabel 1 en Figuur 2). Wanneer we op de hoofden van huishoudens letten (Tabel 2) dan zien we dezelfde trend: in 1964 was 60% van de hoofden van huishoudens getrouwd, terwijl dit in 2012 nog maar 37% was. Het aantal ongehuwde hoofden van huishoudens (incl. concubinaat) is daarentegen in dezelfde periode gestegen van 17% tot 50%.

6. Scheiding na huwelijk of concubinaat

Vanwege het feit dat je soms niet alle informatie beschikbaar hebt die je graag zou willen, moet je soms zelf informatie verzamelen. Met dit in het achterhoofd is tijdens drie opiniepeilingen een specifieke vraag gesteld over de burgerlijke staat en het samenwoningsverband. Het betreft hier peilingen in Paramaribo, Wanica en Commewijne, die in februari en maart 2015 door NIKOS gehouden zijn voor Apintie Televisie.⁹⁵

Uit Tabel 3 blijkt dat 28% van de ondervraagden nooit is getrouwd en nooit in concubinaat heeft geleefd. Een verder onderscheid is dat 6% alleen woont, terwijl 22% inwoont bij familie of met anderen samenwoont. Ook blijkt dat 61% van de respondenten getrouwd was dan of samenwoonde. Er waren meer personen wettelijk gehuwd (39%) dan er in concubinaat leefden (22%).

We zien verder dat er naast de groep van gescheiden personen (4%) een andere groep is: die van personen die na een concubinaatsrelatie uit elkaar zijn gegaan (2%); samen 6%. Het lijkt alsof twee keer zoveel personen scheiden na een huwelijk dan na het concubinaat, maar om dat vast te stellen moet je naar de onderlinge verhoudingen kijken. Er waren 69 gescheiden personen op een totaal van 672 getrouwde personen (samen 741), zodat het percentage scheidingen 9,3% bedraagt. De scheiding na concubinaat bedraagt op soortgelijke wijze berekend 8,1%. Het verschil is dus niet zo groot. In feite zijn er andere methoden om de echtscheiding in relatie tot huwelijk te bepalen.⁹⁶ Daarvoor heb je vooral jaarcijfers nodig. Zo meldt het ABS dat een kwart van de huwelijken die tussen 2009 en 2013 waren gesloten, inmiddels zijn ontbonden. Ook meldt hetzelfde artikel dat de gemiddelde huwelijksduur 12,2 jaar is.⁹⁷ De laatste cijfers zijn voor wettelijke huwelijken en echtscheidingen en niet voor concubinaatsrelaties, zodat daar minder over bekend is.

⁹⁴ Gouverneur Kielstra voerde in 1940 de 'Huwelijksbesluiten Hindoes en Mohammedanen' in (gepubliceerd in het Gouvernementsblad 1940 no. 149 en 150). Encyclopedie van Suriname (1977), trefwoord 'huwelijksrecht', blz. 291-293.

⁹⁵ De peilingen stonden o.l.v. Marten Schalkwijk; data beschikbaar gesteld door NIKOS. De respondenten waren stemgerechtigde Surinamers van 18 jaar en ouder.

⁹⁶ Faust (2008) geeft vijf methoden aan die je kunt gebruiken voor zowel huwelijk als echtscheiding. De bekendste methoden zijn de Crude Divorce Rate (het aantal echtscheiding per jaar per 1000 inwoners), en de General Divorce Rate (het aantal echtscheidingen per 1000 vrouwen van 15 jaar en ouder in een bepaald jaar).

⁹⁷ De Ware Tijd 18 september 2015.

Tabel 3 Burgerlijke staat en samenwoningsverband van respondenten in Paramaribo, Wanica en Commewijne in februari/maart 2015

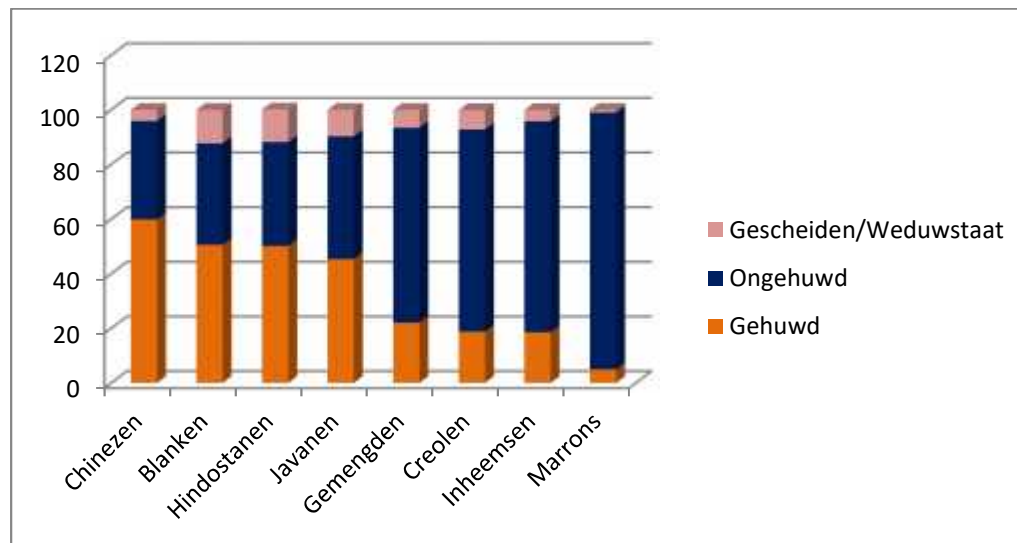
Burgerlijke staat en samenwoningsverband	Aantal	in %	Parama-ribo	Wanica	Comme-wijne
Woont alleen (nooit getrouwd of samenwonend)	105	6,0%	8,6%	4,4%	3,8%
Woont met familie/anderen (nooit getrouwd of samenwonend)	375	21,6%	27,9%	19,7%	12,1%
Getrouwd	672	38,7%	28,4%	42,6%	52,5%
Samenwonend	385	22,1%	22,9%	22,0%	20,9%
Gescheiden	69	4,0%	4,6%	3,6%	3,5%
Uit elkaar (na samenwoning)	34	2,0%	2,5%	1,6%	1,3%
Weduwstaat	98	5,6%	5,1%	6,1%	5,9%
Totaal	1738	100%	100% (N = 746)	100% (N = 619)	100% (N = 373)

In Tabel 3 zijn ook wat variaties te zien naar district, hetgeen vaak ook een interessante variabele is, omdat in steden (Paramaribo) men doorgaans ander gedrag ziet dan in rurale gebieden (Commewijne); Wanica is inmiddels een mix van de uitbreidende stad en het oudere platteland. Er zijn wat opvallende verschillen te zien. In de stad wonen meer mensen alleen (9%) dan in Commewijne (4%). Daarentegen zien we dat in Paramaribo veel meer mensen die niet getrouwd zijn en niet in concubinaat leven, nog bij familie inwonen of met anderen wonen (28%), terwijl dat in Commewijne juist veel minder is (12%). Dit kan duiden op een huisvestingsprobleem in de stad of op een verschuiving van het huwelijk/concubinaat naar een latere leeftijd. We zien dat in Paramaribo slechts 28% van de respondenten getrouwd is, terwijl dit in Commewijne 53% was. Opvallend genoeg verschillen de cijfers over het samenwonen (concubinaat) weinig. Het aantal scheidingen na huwelijk of concubinaat lag hoger in de stad dan in de andere districten, hetgeen een indicatie lijkt te zijn dat huwelijk en concubinaat in de districten langer standhouden. Bij de weduwen en weduwnaars zien we een iets hoger percentage in de districten.

7. Verschillen tussen etnische groepen

Binnen Suriname leven er verschillende etnische groepen, elk met een eigen cultuur of meerdere culturen. Het is dan ook interessant om na te gaan in welk opzicht de groepen verschillen qua burgerlijke staat (Figuur 3). Het blijkt dat van de Chinezen 60% wettelijk getrouwd was, gevolgd door de Blanken en

Hindostanen (resp. 51% en 50%) en daarna de Javanen (45%). Op de helft daarvan volgen de Gemengden (22%), Creolen (19%) en Inheemsen (ook 19%). De Marrons zijn het minst wettelijk getrouwd (slechts 5%). De groepen die het meeste trouwen, hebben vanzelfsprekend ook meer weduwen/weduwnaars en gescheiden personen: die trend volgt het percentage gehuwden. Alleen bij de Chinezen blijkt dat er weinig echtscheidingen zijn (1,6%) en ook weinig personen in de weduwstaat (2,5%), terwijl dit onder de Hindostanen hoger ligt (resp. 5,4% om 6,5%). De groep die samenwoont, is hier niet zichtbaar gemaakt, maar ondergebracht bij 'ongehuwd' en het uiteengaan van een samenwoningsverband is evenmin apart geregistreerd.

Figuur 3 De burgerlijke staat van de bevolking van 15 jaar en ouder naar etnische groep in 2012⁹⁸

We zien dus heel duidelijke verschillen naar etnische groepen, waarbij de bevolkingsgroepen met een Aziatische cultuur (Chinezen, Hindostanen, en Javanen) het meest wettelijk trouwen. Ook de blanken horen tot deze groep, ofschoon zij tot de Europese cultuur behoren. De bevolkingsgroepen met een meer Afrikaanse cultuur (Creolen en Marrons) trouwen veel minder. Hiertoe horen ook de Gemengden, die vroeger tot de Creolen werden gerekend, en de Inheemsen, die oorspronkelijk Zuid-Amerikanen zijn.

Er zijn zeker culturele verschillen tussen diverse etnische groepen, maar een sluitende verklaring voor de verschillen is er nog niet, omdat het voor een deel gaat om puur wettelijke aspecten. Dit blijkt wel uit het feit dat in 1930 liefst 98% van alle kinderen van Hindostanen en Javanen onwettig waren, d.w.z. volgens de wet 'buiten het huwelijk geboren'.⁹⁹ Dit veranderde in 1940 door de Huwelijksbesluiten van Kielstra in één keer naar het omgekeerde. Het gedrag van de Hindostanen en Javanen veranderde niet in die periode, want men trouwde net als voorheen in een religieuze ceremonie met een pandit of maulvi (kaum). Omdat die ceremonie nu wettelijk erkend werd, stegen de percentages van huwelijk en wettige kinderen enorm in de statistieken. Kijken we naar de Bovenlandse Inheemsen, de Trio's en Wajana's, dan trouwen man en vrouw daar ook in de kerk (alle dorpen zijn christelijk m.n. baptistisch). Hun huwelijk wordt niet wettelijk erkend en er waren ook nooit ambtenaren van de Burgerlijke Stand waar men een huwelijk kon aangeven.¹⁰⁰ In de statistieken zijn al deze inheemse echtparen daarom niet gehuwd. We zagen eerder dat

⁹⁸ De data zijn gehaald uit ABS (2013), Tabel 14, blz. 78.

⁹⁹ Encyclopedie van Suriname (1977), trefwoord 'huwelijksrecht', blz. 291-293.

¹⁰⁰ Persoonlijke observaties van Marten Schalkwijk, die jarenlang onder deze groep werkt.

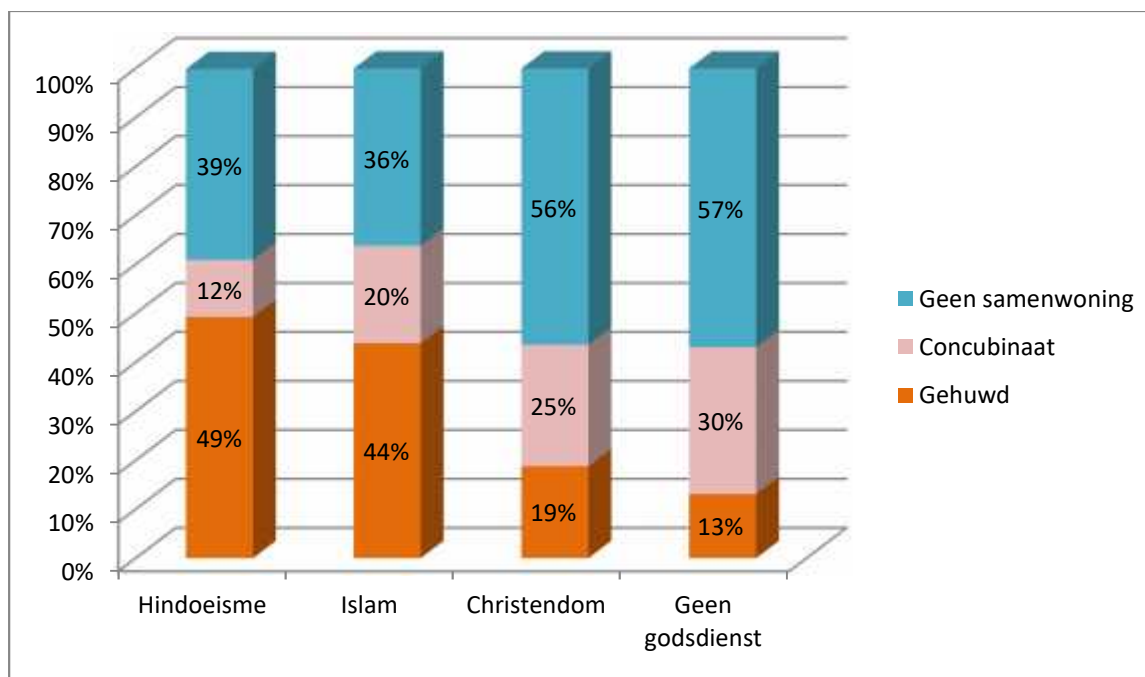
er in sommige volkstellingen ook een categorie van ‘verbond’ was, maar in 2012 vielen de huwelijken van de Trio's en Wajana's nog steeds buiten de statistieken. Ook hun echtscheidingen en weduwstaat valt er buiten. Bij de Marrons speelt hetzelfde, maar vooral dat er in het binnenland geen ambtenaren van de burgerlijke stand (CBB) waren om huwelijken te registreren. De gebruiken van het binnenland worden meestal voortgezet wanneer men naar de stad verhuist. De categorieën ‘huwelijk’ en ‘samenwonen’ zijn soms in principe hetzelfde, maar door omstandigheden wordt het in het ene geval als een huwelijk geregistreerd en in het andere geval niet.

8. Verschillen naar godsdienst

Paragraaf 8 heeft de discussie al deels richting godsdienst geleid, want veel van de cultuur van een groep heeft te maken met de godsdienst die men belijdt. In Suriname is een huwelijk meestal pas compleet - voor de familie en gemeenschap - wanneer het volgens godsdienstige rituelen is voltrokken. Het burgerlijk huwelijk bij de Burgerlijke Stand alleen wordt door de meeste religieuze burgers dan ook niet gezien als een volwaardig huwelijk. Uiteraard kiest een groep die geen godsdienst aanhangt, bewust voor een puur burgerlijk huwelijk, maar de meeste bruidsparen kiezen ook voor de religieuze ceremonie. We zien dan ook dat, in navolging van Hindoe- en Moslimvoorgangers, in recente tijden ook christelijke en andere voorgangers zijn geregistreerd als ambtenaren van de Burgerlijke Stand. Daardoor hoeven religieuzen niet meer apart naar het CBB te gaan; alles kan in de kerk of op de geloofslocatie gebeuren.¹⁰¹ Uiteraard zijn er nog steeds praktische drempels: niet elk dorp in het binnenland heeft een voorganger met zulke bevoegdheden.

Een overzicht van de belangrijkste godsdiensten (Figuur 4) laat zien dat het wettelijk huwelijk het meest voorkomt bij de hindoes, gevolgd door de moslims en daarna de christenen, terwijl personen zonder godsdienst het minst huwen. Bij het concubinaat zien we precies de omgekeerde volgorde. Opvallend is echter dat, wanneer we gehuwd en concubinaat optellen, het aantal samenwonende personen bij de hindoes (61%) en moslims (64%) een stuk hoger ligt dan bij de christenen (44%) en de burgers zonder godsdienst (43%). Het samenwonen (gehuwd of in concubinaat) komt meer voor bij de hindoes en moslims, maar zonder verder onderzoek is dit gegeven niet eenvoudig te verklaren.

¹⁰¹ Deze regeling werd mogelijk gemaakt door de Wet Herziening Huwelijksrecht uit 1973 (Gouvernementsblad 1973 no. 140), welke echter pas in 2003 in werking is getreden.

Figuur 4 De bevolking van 15 jaar en ouder naar samenwoningsverband en godsdienst in 2012¹⁰²

Binnen de verschillende godsdiensten zijn er echter ook wel behoorlijke verschillen naar denominaties. Onder de christenen wordt het meest gehuwd door de hervormden (32%) en het minst door de rooms-katholieken (15%) en EBG-ers (15%), met daartussenin de volle evangelie en lutheranen (elk 28%) en de ‘Overige christenen’ (met als grootste groep de baptisten, 24%). Bij het concubinaat zien we grotendeels –maar niet helemaal- het omgekeerde t.w. ‘Overige christenen’ (30%), rooms-katholicisme (27%), EBG (24%), volle evangelie (21%), luthers (16%) en hervormd (14%).

Bij de hindoes liggen de percentages per geloofsrichting dicht bij elkaar. Bij de arya samaj trouwt 51%, de sanatan dharm 49%, en ‘overige hindoe’ 44%. Het concubinaat is precies omgekeerd t.w. ‘Overig hindoe’ 17%, sanatan dharm 12% en arya samaj 10%.

Bij de moslims zien we ook weinig verschillen tussen de geloofsrichtingen. Onder de soennieten en ahmadyahs trouwt 45%, en bij de ‘overige moslims’ (vooral Javaanse moslimgroepen) 43%. Het concubinaat onder de laatste groep is iets hoger dan bij de andere groepen (21%), ahmadyah (19%) en soenni (18%).

In Figuur 4 zijn diverse kleinere religies niet opgenomen, maar we kunnen er wel wat over zeggen. De javanisten vertonen het patroon van de moslims t.w. gehuwd (44%), concubinaat (21%) en niet samenwonend (35%). Jehova’s getuigen kennen meer huwelijken (37%) en minder concubinaat (14%) dan de christelijke denominaties. Van de kleine groep joden (N = 155) was 40% getrouwd, 12% leefde in concubinaat en 48% was niet samenwonend. Bij de belijders van het wintigeloof kwam huwelijk nauwelijks voor (2%), terwijl 26% in concubinaat leefde en liefst 72% niet samenwoonde.

¹⁰² Deze data zijn speciaal ter beschikking gesteld door het ABS. Aantallen: hindoes = 92.407; moslims = 57.291; christenen = 179.298; geen godsdienst = 24.295.

Omdat etniciteit en religie vaak samenhangen lijkt de analyse naar religie wat meer verklarende grond te geven. Zo zijn vrijwel alle hindoes Hindostanen, maar niet alle Hindostanen zijn hindoe, want er zijn ook moslim- en christen-Hindostanen. Moslims vinden we vooral onder de Javanen en Hindostanen. Creolen zijn vooral christen, maar er zijn ook Hindostaanse en Javaanse christenen. Met behulp van de data van de NIKOS-opiniepeiling kunnen dit soort verbanden geanalyseerd worden.¹⁰³ Uit die analyse blijkt dat het huwelijk voor alle Hindostanen nog belangrijk is (56%), en dat hindoes iets meer trouwen dan Hindostaanse moslims en Hindostaanse christenen. Het concubinaat komt bij alle Hindostanen voor (12%), maar het meest bij de christen-Hindostanen. Echtscheiding komt het meest voor bij de moslim-Hindostanen en het minst bij de hindoes. De christen-Hindostanen wonen het minst samen met familie en/of anderen. Onder de Javanen zijn nauwelijks hindoes, terwijl alle javanisten in de peilingen Javanen waren. Onder de Javanen kwam het huwelijk (52%) bijna twee keer zo vaak voor als het concubinaat (26%). De javanisten trouwden het meest en woonden het minst samen. Het concubinaat kwam het meest voor onder de moslim-Javanen.

9. Leeftijd en burgerlijke staat

Een deel van de verschillen tussen de burgerlijke staat van etnische groepen en godsdiensten kan mogelijk verklaard worden door leeftijd. Wanneer de ene groep vroeger trouwt dan de andere, zal het percentage gehuwden (maar ook de percentages echtscheidingen en verweduwen) hoger liggen dan bij een andere groep. Bij presentaties van volkstellingen wordt de leeftijd van het eerste huwelijk aangegeven, een gegeven dat meestal ook invloed heeft op de leeftijd waarop een vrouw haar eerste kind krijgt. In het verslag van de volkstelling van 1964 (p. 35) staat dat 53% van de Hindostanen al voor het 20ste levensjaar getrouwd was, terwijl dit bij de Javanen 33% was en bij de Creolen slechts 7%. Inmiddels heeft er een drastische verschuiving naar boven plaatsgevonden. Volgens de volkstelling van 2012 was slechts 1% van de mannen in de leeftijdsgroep van 15 tot en met 19 jaar getrouwd (geweest) en bij de vrouwen was dit 2,5%. Ook wanneer we de groep die in concubinaat leefde hierbij zouden optellen, komen we op niet meer dan 3%. De meeste jongeren onder de 20 jaar leven gewoon - niet samenwonend - thuis bij ouders of familie. In Suriname is de man tegenwoordig gemiddeld 34 jaar wanneer hij in het huwelijksbootje stapt, terwijl de vrouw gemiddeld 29 jaar oud is.¹⁰⁴

Wanneer we kijken naar de leeftijden van gehuwde personen in 1964 en 2012 (Tabel 4), dan kunnen we een aantal zaken constateren. Ten eerste zien we dat men in 1964 inderdaad veel vroeger trouwde dan in 2012. We zien ten tweede dat er in de jongere leeftijdsgroepen meer vrouwen dan mannen zitten. Dit bevestigt een oude, wereldwijde trend dat vrouwen over het algemeen vroeger trouwen c.q. samenwonen dan mannen. In 1964 lag het omslagpunt rond de 30 jaar, terwijl dit in 2012 rond de 45 jaar lag. Vanaf deze leeftijdsgroep zien we meer getrouwde mannen dan vrouwen. Historisch wordt de verschuiving naar een latere leeftijd verklaard door het feit dat mannen de kost moesten verdienen en meestal pas op iets oudere leeftijd in staat waren om een vrouw (en gezin) te verzorgen. Een derde opvallend verschijnsel is dat er meer vrouwen dan mannen gehuwd zijn. In 1964 is dit verschil slechts 96, maar in 2012 bedraagt het 1855. Volgens de wet mag een man maar met één vrouw tegelijk getrouwd zijn en omgekeerd, zodat het precies gelijk zou moeten zijn. Na een echtscheiding of overlijden van een partner wordt men geclassificeerd als gescheiden of weduwe/weduwenaar - dus niet meer als gehuwd. De verklaring dient

¹⁰³ Die populatie in de opiniepeilingen was 18 jaar en ouder, terwijl het in Figuur 4 ging om 15 jaar en ouder. Bij de Creolen was een nadere indeling niet mogelijk, omdat er in de peiling geen Creoolse hindoes voorkwamen en nauwelijks moslims, zodat de aantallen te klein waren voor nadere analyses. Ook bij de Marrons was nadere analyse niet zinvol, omdat het overwegend om christenen ging.

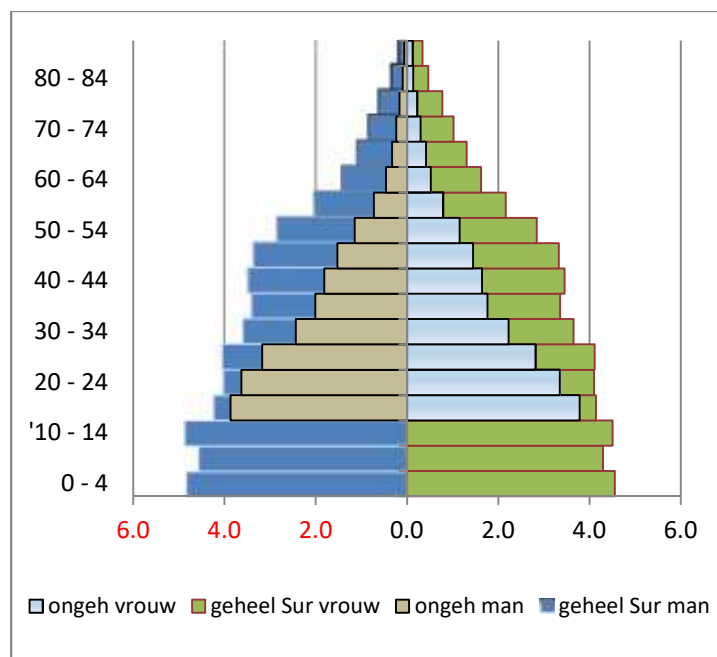
¹⁰⁴ De Ware Tijd 18 september 2015.

gezocht te worden in het feit dat de *missing men* mogelijk in het buitenland zaten (voor arbeidsmigratie of tijdelijk (werk)bezoek) of in het binnenland (bijvoorbeeld op de goudvelden) waar de telling minder goed heeft plaatsgevonden.

Tabel 4 Wettelijk gehuwde personen naar leeftijdsgroep en geslacht in 2012

Leeftijd	1964		2012	
	Man	Vrouw	Man	Vrouw
15 - 19	357	2342	93	481
20 - 24	3056	5176	971	2953
25 - 29	5232	5740	3634	5895
30 - 34	5548	5480	5138	6410
35 - 39	4903	4496	6252	7175
40 - 44	4138	3642	7600	8047
45 - 49	2883	2494	8272	8134
50 - 54	2974	2152	7595	6858
55 - 59	2257	1785	5846	5157
60 - 64	1790	1267	4308	3581
65 - 69	1491	994	3330	2541
70 - 74	918	504	2502	1576
75 - 79	471	189	1702	930
80 - 84	211	93	816	375
85+	69	40	344	145
Totaal	36.298	36.394	58.403	60.258

Tot besluit van dit deel geven we nog een bijzondere grafiek (Figuur 5), waarin de hele bevolking als een piramide te zien is. Dit is gebruikelijk bij de presentatie van de bevolking naar leeftijd en geslacht, met de jongste leeftijdsgroepen onderaan de piramide en de oudste bovenin. Verder staan de mannen rechts en vrouwen links. Binnen de piramide in deze grafiek is echter het percentage ongehuwde personen aangegeven per leeftijdsgroep, waardoor je een tweede piramide ziet. Hiermee is er een directe visuele link gelegd tussen het percentage mannen of vrouwen in een bepaalde leeftijdsgroep en het percentage dat ongehuwd is.

Figuur 5 Percentage ongehuwde mannen en vrouwen naar leeftijd in 2012

10. Conclusies

In dit hoofdstuk hebben wij de bevolking van Suriname naar hun burgerlijke staat en samenwoningsverband besproken. Dit is primair gebeurd aan de hand van de data van verschillende volkstellingen. Het gaat vooral om de bevolking van 15 jaar en ouder. De burgerlijke staat op zich zegt meer wanneer we een vergelijking trekken tussen verschillende volkstellingen en de verschillende groepen daarbinnen - zodat de trend zichtbaar wordt, of Suriname naast andere landen plaatsen. Wij hebben gezien dat er in verschillende volkstellingen soms een iets andere invalshoek is en dat men vroeger vooral keek naar gezinsvorming, terwijl men tegenwoordig meer geïnteresseerd is in de status van het individu. Wij hebben het onderscheid tussen huwelijk en concubinaat besproken, en ook het verbond is ter sprake gekomen. Dat laatste komt tegenwoordig minder voor, omdat de wetgeving verbeterd is en een aantal voorgangers van vrijwel alle religieuze groepen ambtelijke bevoegdheden heeft gekregen. In de loop der jaren is het wettelijk huwelijk als samenwoningsverband afgenomen. Het concubinaat is weliswaar toegenomen, maar heeft het huwelijk nog niet ingehaald. We hebben gezien dat de diverse etnische groepen behoorlijk verschillen qua burgerlijke staat en godsdienst. Ten slotte hebben we gekeken naar de invloed van leeftijd op de burgerlijke staat.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1967). *Derde Volks- en Woningtelling in Suriname*. Suriname in Cijfers no. 33. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Algemene Zaken.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (1978). *Vierde Algemene Volkstelling 1971/1972 (Geheel Suriname)*. Suriname in Cijfers no. 90. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume 1: Demografische en Sociale Karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213-2005/02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume 1: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Bruijning, C.F.A. & J. Voorhoeve (Eds.) (1977). *Encyclopedie van Suriname*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Elsevier.

Bureau Vijfde Algemene Volkstelling (1982). Vijfde Algemene Volks- en Woningtelling 1 juli 1980. *Definitieve uitkomsten Basis Tabellen (Geheel Suriname)*. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Central Statistical Office Trinidad & Tobago (2012). *Trinidad and Tobago 2011 Population and Housing Census Demographic Report*. Port of Spain, Trinidad and Tobago: Ministry of Planning and Sustainable Development.

Faust, K. (2008). Marriage, Divorce, and Family Groups. In: *Jacob S. Siegel & David A. Swanson (Eds.): The Methods and Materials of Demography* (2nd ed.) *chapter 9, 191-210*. Bingley, United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

Pew Research Center. *Barely half of US adults are married, a record low*. Report 14 December 2011. Geraadpleegd van <http://www.pewsocialtrends.org/files/2011/12/Marriage-Decline.pdf>

Welvaartsfonds Suriname (1954) Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1950. *Het sociaal-economisch en cultureel onderzoek. Serie E: Woning- en Gezinstelling. Deel XXIV: Gezinstelling: samenstelling en inkomens der huishoudingen: huishoudelijk personeel*. Paramaribo, Suriname: Welvaartsfonds.

DEEL 3 GEZONDHEID EN ONDERWIJS

8. Gezondheid in Suriname: een analyse van chronische aandoeningen, beperkingen en sporten in 2012

Christel C.F. Antonius-Smits

Stel je voor dat je een toverstok hebt waarmee je voor jezelf één ding kunt toveren waar je de rest van je leven plezier van kunt hebben. Wat zou je doen? Sommige mensen zouden een materieel goed voor zichzelf toveren zoals een mooi huis of een snelle auto. Maar de meesten van ons zullen na grondig wikken en wegen liever kiezen voor een immaterieel goed, namelijk een waarde. In elke samenleving spelen waarden en normen een belangrijke rol. Ze geven richting aan de keuzes die mensen maken en ze sturen het gedrag. Een waarde is een abstract begrip; iets wat je niet kan aanraken of kopen in de winkel. Hier kan een denkbeeldige toverstok uitkomst bieden. Waarden zijn cultureel bepaald en kunnen veranderen na verloop van tijd. De sociologische betekenis van 'waarde' is een collectieve voorstelling van datgene wat goed, juist en daarom nastrevenswaardig is (Van Pernis e.a., 1995). Met andere woorden: als een bepaalde waarde in jouw leven belangrijk is, dan zal je er alles aan doen om te zorgen dat die waarde invulling krijgt. En wanneer iemand in je omgeving gedrag vertoont dat tegen jouw persoonlijke waarde ingaat, dan zal je hoogstwaarschijnlijk in een conflictsituatie belanden met die persoon.

Welk immaterieel goed of welke waarde zouden de meeste mensen dan uiteindelijk voor zichzelf toveren? Voor velen zou dat de waarde 'gezondheid' zijn. Het is niet zo vreemd dat gezondheid zeer hoog staat op het lijstje van wat mensen het belangrijkste of dierbaarst vinden in hun leven. Een bekend Nederlands spreekwoord zegt het al: "Gezondheid is de grootste schat." Een goede gezondheid wordt als een geluksbron gezien, als fundamenteel voor het menselijk functioneren.

In de census van 2012 is deze belangrijke waarde meegenomen in de vragenlijst, met als uitgangspunt de definitie van gezondheid van de Wereldgezondheidsorganisatie. De resultaten van deze gezondheidsvragen vormen de basis van dit hoofdstuk. De bedoeling is om de censusgegevens over gezondheid toegankelijker te maken voor een breed publiek. In combinatie met sterftecijfers van Suriname en resultaten van recent gezondheidsonderzoek naar chronische aandoeningen krijgen de censusgegevens meer betekenis en wordt de relevantie van de cijfers duidelijk. Dit hoofdstuk is niet alleen bedoeld voor informatieverschaffing en kennisoverdracht, maar roept de lezer ook op om verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen gezondheidsstatus en actief te werken aan de verbetering daarvan.

Dit hoofdstuk telt zeven paragrafen. Na de inleiding volgt de methodologie, een beschouwing over het begrip gezondheid en basisinformatie over chronische aandoeningen. Vervolgens worden kanttekeningen gemaakt bij zelfrapportage als een veelgebruikte methode bij bevolkingsonderzoek. Daarna komen de resultaten van de Census 2012 over chronische aandoeningen aan bod, met de nadruk op diabetes mellitus en hoge bloeddruk¹⁰⁵. Ook wordt informatie gepresenteerd over beperkingen en sporten. In de laatste paragraaf wordt uitgelegd hoe deze drie aandoeningen met elkaar verbonden zijn en tot slot wordt de lezer opgeroepen om actief de verantwoordelijkheid voor de eigen gezondheid op te pakken.

1. Methodologie

De informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op secundaire data-analyse. Er is gebruik gemaakt van de bestaande dataset van de Census 2012 zoals die door het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) is samengesteld. Daarnaast is er bij de analyse en interpretatie van de resultaten gebruikgemaakt van aanvullende data en informatie van het Bureau voor Openbare Gezondheidszorg (BOG) en het

¹⁰⁵ Informatie over de aandoeningen hoge bloeddruk en diabetes mellitus is te vinden in de boxen 1 en 2.

Ministerie van Volksgezondheid, met name het nationale gezondheidsonderzoek van 2013 naar risicofactoren van chronische aandoeningen.¹⁰⁶

In drie eerdere volkstellingen, 1950, 1980 en 2003, was al een gezondheidsmodule opgenomen. Een vergelijking met de volkstellingen van 2003 en 2004 op het vlak van gezondheid is helaas niet mogelijk. Het basismateriaal, inclusief de informatie van de gezondheidsmodule van de Zesde Census, gehouden in 2003, is namelijk verloren gegaan bij de brand van 5 augustus 2003. In de census van 2004 stonden geen vragen over gezondheid in de vragenlijst (ABS, 2014). De analyse in dit hoofdstuk is daarom beperkt tot de census van 2012.

In 2001 is de Washington Group on Disability Statistics ingesteld door de Statistiekcommissie van de Verenigde Naties (VN). De belangrijkste doelstelling van deze werkgroep was de bevordering en coördinatie van de internationale samenwerking op het gebied van gezondheidsstatistiek door te focussen op 'disability' items die geschikt waren voor volkstellingen en surveys (ABS, 2014, p. 23). De census van 2012 levert op basis hiervan, 32 jaar na 1980, voor het eerst weer gezondheidsinformatie aan de samenleving. De gezondheidsmodule omvat betrekkelijk simpele vragen over drie aspecten: chronische aandoeningen, beperkingen en sport.

Aan de respondenten werd gevraagd of zij één of meer chronische aandoeningen hadden. Zij konden van tien opgegeven ziekten aangeven of zij die hadden, door te antwoorden met Ja of Nee¹⁰⁷. Het begrip 'chronische aandoeningen' is verder niet gedefinieerd door het ABS. In paragraaf drie wordt hierop verder ingegaan.

Om de beperkingenstatus te bepalen heeft het ABS gebruikgemaakt van de WHO-indeling 'International Classification of Functioning, Disability and Health' (ICF) en de richtlijnen van de 'UN's Washington Group on Disability Statistics' (ABS, 2014, p. 23). De richtlijnen van de WHO en de werkgroep vormen de internationale standaard voor het meten van beperkingen. Deze standaard maakt een internationale vergelijking van prevalentiewaarden mogelijk. ICF legt de focus op functionele beperkingen en niet zozeer op een diagnose of medische conditie. Het gaat om het verminderd vermogen tot het uitvoeren van en participeren in dagelijkse activiteiten, de zogenaamde 'Activities of Daily Living' (ADL – vrij vertaald als Activiteiten van het Dagelijks Leven of Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen). De beperkingenstatus wordt bepaald op basis van een omschrijving van de impact op zowel het individueel lichamelijk en mentaal functioneren als in relatie tot de omgeving. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze manier van meten accuratere cijfers geeft dan de directere vraagstelling 'Hebt u een beperking?' of de vraag naar een medische diagnose (Mont, 2007). Bij vraag P21a¹⁰⁸ werd gevraagd naar beperkingen waarvan de klachten ten minste zes maanden aanwezig waren bij de respondent. Verder werd aan de respondent gevraagd om voor elke beperking apart aan te geven of en in welke mate hij/zij moeite had met deze specifieke beperking. In de census was het de bedoeling om te meten hoeveel mensen er in Suriname leven met een beperking. Iemand is als persoon met een beperking gecategoriseerd wanneer hij/zij moeite of problemen heeft met het uitvoeren van basisactiviteiten die bij het dagelijks leven horen. Bij de verwerking van de gegevens is geen onderscheid gemaakt tussen de graad van beperking, van mild tot ernstig. Iedereen met enige vorm van functionele beperking is als één groep beschouwd, versus de

¹⁰⁶ Langa wan anu gi wan moro gosontu Sranan – Nationaal gezondheidsonderzoek in Suriname naar de mate van verspreiding van risicofactoren m.b.t. chronische aandoeningen, Nationaal NCD STEPS Onderzoek Suriname, Ministerie van Volksgezondheid, januari 2014

¹⁰⁷ Vraag P22: *Lijdt u aan één van de volgende chronische ziekten?*

Antwoordmogelijkheden: Nierziekte, Astma, Sikkelcellen, Suikerziekte, Kanker, Epilepsie, Hoge bloeddruk, Arthritis, Psychisch, Hart- en vaatziekten

¹⁰⁸ Vraag 21a: *"Heeft u moeite/problemen met"*

Antwoordmogelijkheden: Zien (zelfs met bril), Horen (zelfs met gehoorapparaat), Lopen of trap lopen, Herinnering en concentratie, Zelfverzorging, Optillen/reiken/dragen, Communiceren/praten

groep zonder functionele beperkingen. Bij vraag P21b¹⁰⁹ werd gevraagd om voor elke genoemde beperking aan te geven wat - volgens de respondent - de oorzaak daarvan was.

Voor het onderdeel sport heeft het ABS de volgende definitie gehanteerd: *“Alle vormen van competitieve of recreatieve (meestal) fysieke activiteiten die, al dan niet in georganiseerd verband beoefend worden en onder meer ten doel hebben het gebruiken of onderhouden of verbeteren van fysieke vermogens en vaardigheden.”* Deze definitie is afkomstig van SportAccord, de unie van Olympische en niet-Olympische internationale sportbonden en organisatoren van internationale sportevenementen (<http://www.sportaccord.com>). Bij vraag P23¹¹⁰ werd voor een lijst van zeven sporten gevraagd om met ‘Ja’ of ‘Nee’ aan te geven of men die sport beoefende. Bij deze vraag konden respondenten die een niet-genoemde sport beoefenden, het antwoord ‘overige sport’ aankruisen. Personen konden op deze manier aangeven of zij één of meerdere sporten beoefenden.

2. Gezondheid

Het ABS hanteert bij de volkstelling de definitie van gezondheid die in 1948 is opgesteld door de World Health Organization (WHO): *“Gezondheid is een staat van volledig fysiek, geestelijk en sociaal welbevinden en niet slechts de afwezigheid van ziekte of andere lichamelijke gebreken.”* Deze brede definitie met erkenning voor de totale mens als lichamelijke-geestelijke-sociale eenheid, was indertijd baanbrekend, maar staat al geruime tijd ter discussie. De belangrijkste kritiek van de huidige WHO is dat de definitie te statisch en te idealistisch zou zijn. Men kan zich namelijk afvragen of het wel mogelijk is om een staat van *volledig* welbevinden te bereiken. Een tweede kritiek is dat in de huidige omschrijving één factor ontbreekt: het vermogen van individuen om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden. Daarnaast is er nog de veranderde demografische samenstelling van de bevolking die van invloed is op ziektepatronen. Mensen worden steeds ouder en daardoor is er een toename van chronische ziekten (Huber, 2011). In dit kader zou het begrip ‘gezondheid’ beter omschreven kunnen worden als een dynamisch proces dat te vergelijken is met een continuüm. Zo is een mens nooit helemaal gezond, maar ook nooit helemaal ziek; hij of zij bevindt zich ergens op het gezondheidscontinuüm. Bovendien blijft men niet op één plaats, want het is mogelijk om te schuiven op het continuüm. Gezond is degene die in evenwicht leeft met zijn fysieke en sociale omgeving. Hoe dat evenwicht tot stand komt is niet bepaald, het kan binnen elke nieuwe levensfase anders zijn vanwege de specifieke gezondheidsuitdagingen die zich aandienen (www.gezondheidsconferentie.be). Huber stelt in 2011 de volgende definitie voor: *“Gezondheid is het vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven”*. Deze definitie is flexibeler en dynamischer en neemt het aanpassingsvermogen en de veerkracht van mensen mee. Mensen kunnen met een ziekte leren omgaan en daarnaast toch nog behoorlijk gezond in het leven staan. Gezondheid wordt dan gezien als een positieve kwaliteit van het leven, waarbij de mens over voldoende reserves beschikt om ook het lijden te aanvaarden en om conflicten en spanningen als onderdeel van het leven te kunnen verwerken. Mensen worden op basis van de definitie van Huber gestimuleerd om meer te leren over wat zij zelf kunnen doen om hun gezondheid te bevorderen. In deze laatste definitie is er dus ook ruimte voor mensen die leven met een chronische aandoening en/of een beperking; de groep die de focus is van de gezondheidsmodule van de census van 2012.

¹⁰⁹ Vraag 21b: *“Wat is de oorzaak van de beperking?”*

Antwoordmogelijkheden: Aangeboren, Ziekte, Verkeersongeval, Ander ongeval, Andere oorzaak, Geen antwoord, Weet niet

¹¹⁰ Vraag P23: *“Aan welke van de volgende sportactiviteiten doet u?”*

Antwoordmogelijkheden: Lopen/rennen/joggen, Fitness/gymnastiek/gewichtsheffen, Zwemmen, Contact-of gevechtssport, Ballet of dans, Balspelen (individueel), Balspelen (teamverband), Fietsen/rolschaatsen/skateboard, Overige sport

3. Chronische aandoeningen

De term ‘chronische ziekten’ omvat een verscheidenheid van aandoeningen. In het algemeen worden chronische ziekten omschreven als *irreversibele aandoeningen zonder uitzicht op volledig herstel en met een relatief lange ziekteduur*. “*Irreversibele aandoeningen*” duidt op ziekten die niet herstelbaar of ongeneeslijk zijn. Een chronische ziekte onderscheidt zich verder door een langdurig beroep op de zorg (www.nationaalkompas.nl). Chronische ziekten zoals hart- en vaatziekten, beroerte, kanker en diabetes mellitus (in de volksmond bekend als ‘suikerziekte’) zijn verantwoordelijk voor 60% van de sterfte, wereldwijd. Vooral in lagere- en middeninkomenslanden als Suriname nemen deze ziekten in een snel tempo toe (Ministerie van Volksgezondheid, 2012). Uit sterftcijfers van het Bureau voor Openbare Gezondheidszorg blijkt dat in 2011 hart- en vaatziekten en kankers respectievelijk de eerste en tweede plaats innamen op de lijst van tien voornaamste doodsoorzaken in Suriname (BOG, 2012, p.12) (Fig.1). Een andere chronische aandoening, diabetes mellitus (suikerziekte), is van de zesde plaats in 2004 naar de vierde plaats in 2011 geklommen (BOG, 2005 en BOG, 2012). Bij elkaar veroorzaken deze aandoeningen bijna de helft (46,4%) van alle sterfte in Suriname.

Alhoewel infectieziekten nog steeds een bedreiging vormen voor de volksgezondheid in Suriname, denk maar aan de in 2014 opgedoken chikungunya¹¹¹, is de sterfte door infectieziekten gestadig afgenomen in de laatste jaren. De sterfte ten gevolge van chronische aandoeningen is daarentegen toegenomen. Momenteel behoren chronische aandoeningen tot de belangrijkste doodsoorzaken met hart- en vaatziekten als de absolute nummer één. Het is dan ook niet vreemd dat chronische aandoeningen opgenomen zijn in de gezondheidsmodule van de Census 2012. Zij vertegenwoordigen momenteel de belangrijkste gezondheidsbehoeften van de Surinaamse bevolking en zetten het gezondheidszorgsysteem onder druk. Hart- en vaatziekten, waaronder hypertensie of verhoogde bloeddruk aan de ene kant en diabetes mellitus aan de andere kant, zijn momenteel de meest voorkomende chronische aandoeningen (Ministerie van Volksgezondheid, 2012).

¹¹¹ Chikungunyaakoorts is een infectieziekte die wordt veroorzaakt door een virus dat wordt overgedragen door de Aedes Aegypti- en Aedes Albopictus-muskiet. (<http://www.paho.org/>)

Box 1 : Hoge bloeddruk en de mogelijke gevolgen voor het lichaam

Bloeddruk is de kracht waarmee het hart het bloed in de vaten pompt. Bij het meten van de bloeddruk wordt de bovendruk of systolische bloeddruk en de onderdruk of diastolische bloeddruk gemeten. Zowel de boven- als de onderdruk kan verhoogd zijn, of één van beide drukken afzonderlijk. De bloeddruk wordt gemeten met een bloeddrukmeter en wordt weergegeven in millimeter kwik, afgekort: mm Hg.

De optimale waarden zijn een systologische waarde van rond de 120 en een diastolische waarde van rond de 80 voor volwassen mannen en vrouwen. Bij volwassenen tot 60 jaar spreken we van hoge bloeddruk als de systologische waarde boven 140 ligt en de diastolische waarde boven 90. Bij volwassenen van 60+ geldt als richtlijn voor hoge bloeddruk een systologische waarde boven 160 en een diastolische waarde boven 90.

De gevolgen van langdurige hoge bloeddruk kunnen desastreus zijn voor het lichaam. De wanden van de bloedvaten kunnen door de constante hoge druk beschadigd raken en vernauwen. Dit kan op termijn leiden tot bijvoorbeeld een acuut hartinfarct. Hoge bloeddruk kan ook leiden tot aandoeningen in de hersenen waarvan de bekendste de beroerte is. Bij een beroerte raakt een bloedvat dat een deel van de hersenen van bloed voorziet plotseling verstoppt. Hoge bloeddruk kan voorts leiden tot nierfalen en het vormt een gevaar voor het gezichtsvermogen, doordat de minuscule bloedvaten die de ogen van bloed voorzien schade kunnen oplopen (<http://mens-en-gezondheid.infonu.nl>).

Wereldwijd was de overall prevalentie van hoge bloeddruk bij volwassenen van 25 jaar en ouder ongeveer 40%, in 2008. De prevalentie van hoge bloeddruk was het hoogst in Afrika (46%). In deze regio hebben zowel mannen als vrouwen een prevalentie van boven 40%. De laagste prevalentie werd gemeten in de Amerikaanse regio (35%). In alle regio's van de wereld stijgt het aantal mensen met hoge bloeddruk met de leeftijd en hadden mannen een hogere prevalentie dan vrouwen. (www.who.int)

Box 2 : Diabetes Mellitus en de mogelijke gevolgen voor het lichaam

Diabetes mellitus is een chronische stofwisselingsziekte waarbij het lichaam de bloedsuiker niet meer in evenwicht kan houden omdat er geen insuline gemaakt wordt of omdat het lichaam niet meer reageert op de insuline.

*Deze ziekte heeft een grote invloed op de kwaliteit van het leven en op de levensverwachting van de patient. Mensen met diabetes krijgen vaak te maken met ernstige complicaties. Men krijgt bijvoorbeeld **problemen met de ogen** waardoor men steeds slechter gaat zien. Diabetes beschadigt namelijk de kleine bloedvaatjes in de ogen die dan makkelijk gaan bloeden en zo voor littekens zorgen. Zonder behandeling kan iemand in het ergste geval blind worden. **Hart- en vaatziekten** vormen een andere complicatie. De bloedvaten worden namelijk dikker en stugger waardoor ze eerder beschadigd raken. Vetten in het bloed blijven makkelijker kleven aan de wand van de bloedvaten waardoor die vernauwen. Daardoor stroomt het bloed minder makkelijk door het lichaam en krijgen andere organen minder bloed en zuurstof. Dit laatste kan dan weer leiden tot een **hartinfarct** of een **hersenbloeding**. Ook kunnen **de nieren** door diabetes zodanig achteruitgaan dat zij niet meer in staat zijn om de afvalstoffen uit het bloed te filteren. Een gevolg hiervan kan zijn dat de persoon regelmatig moet dialyseren. De bekendste complicatie van diabetes is de zogenaamde '**diabetische voet**'. Bloedvaten en zenuwen raken beschadigd waardoor het bloed minder goed door de benen en voeten stroomt. Mensen krijgen minder gevoel in hun voeten waardoor een wondje niet zo snel opvalt en makkelijk kan ontsteken. Mensen met diabetes zijn extra gevoelig voor infecties, omdat hun afweersysteem minder goed werkt. Wondjes genezen minder snel wat de behandeling bemoeilijkt of soms zelfs onmogelijk maakt. In het uiterste geval moet een teen, voet, onderbeen of zelfs een volledig been worden **geamputeerd**. (<http://www.nationaalkompas.nl> en <http://www.diabetesfonds.nl>).*

Diabetes mellitus stijgt over de hele wereld door bevolkingsgroei en toenemende vergrijzing. Wereldwijd hadden 347 miljoen mensen diabetes in 2008 waarbij de prevalentie bij mannen (9,8%) iets hoger lag dan bij vrouwen (9,2%) (Danei G. et al, 2011). Meer dan 80% van de diabetessterfte vindt plaats in lage- en middeninkomenslanden. De WHO voorspelt dat diabetes in 2030 de zevende doodsoorzaak zal zijn, wereldwijd. Net als bij hoge bloeddruk, stijgt het aantal mensen met diabetes mellitus met de leeftijd. (www.who.int).

4. Zelfrapportage

Zelfrapportage is een veelgebruikte methode bij bevolkingsonderzoek. In de gezondheidsmodule van Census 2012 werd informatie verzameld over zelfgerapporteerde chronische aandoeningen, beperkingen en sportbeoefening. De respondent gaf zelf aan of hij/zij een bepaalde chronische aandoening of beperking had en wel of niet aan sport deed.

Resultaten van zelfgerapporteerde aandoeningen of ziektes kunnen verschillen van data die zijn verkregen op basis van gemeten waarden of diagnoses door een deskundige. Gemeten gegevens geven weliswaar

een betrouwbaarder en gedetailleerder beeld, maar het is veel duurder om ze te verzamelen. Daardoor is de verzameling van gemeten gegevens niet altijd haalbaar voor grootschalig bevolkingsonderzoek. Zelfgerapporteerde gegevens zijn in geen geval een exacte weergave van het voorkomen van bepaalde aandoeningen, maar kunnen wel epidemiologische trends aangeven (McAdams, van Dam en Hu, 2007). Hoge bloeddruk is een mooi voorbeeld van een aandoening die op basis van zelfrapportage vaak ondergerapporteerd wordt. Deze aandoening wordt ook wel een ‘silent killer’, of sluipmoordenaar genoemd, omdat mensen zonder duidelijke symptomen toch een verhoogde bloeddruk kunnen hebben. Met andere woorden: je kunt rondlopen met een verhoogde bloeddruk zonder iets te voelen, tot er een fatale hartaanval of beroerte optreedt. Dit betekent dat een aantal mensen bij het invullen van de vragenlijst van de census niet hebben aangegeven dat zij een hoge bloeddruk hadden omdat zij geen klachten hadden en nooit of niet recent hun bloeddruk hadden laten meten. Was tijdens de census bij alle respondenten de bloeddruk gemeten, dan zou er een veel hoger aantal gevallen van verhoogde bloeddruk zijn gerapporteerd dan nu het geval was. Ter illustratie, in het nationale gezondheidsonderzoek van 2013 naar risicofactoren van chronische aandoeningen is gebleken dat de helft van de geconstateerde gevallen van verhoogde bloeddruk tijdens het onderzoek voor het eerst is ontdekt (Ministerie van Volksgezondheid, 2014).

Een tweede kanttekening bij zelfrapportage is het verschijnsel van sociaal wenselijk antwoordgedrag van de respondent. Een subjectieve meting van sporten aan de hand van een vragenlijst heeft hierdoor een lage validiteit¹¹². Onderzoek wijst uit dat er bij deze vorm van dataverzameling eerder sprake is van een overrapportage vanwege de neiging van respondenten om sociaal wenselijke antwoorden te geven aan een enquêteur. De respondent probeert dan het antwoord te geven dat de enquêteur graag wil horen of het antwoord dat volgens hem sociaal meer aanvaardbaar is dan het werkelijke antwoord. In het geval van sporten is het verwachtbaar dat bepaalde respondenten vanuit de behoefte aan sociale goedkeuring aangeven dat ze wel een sport beoefenen, ook al is het feitelijk niet zo (Strath, 2014).

5. Resultaten van Census 2012 over gezondheid

De censusdata van 2012 geven aan dat hoge bloeddruk (10,1%) de belangrijkste zelfgerapporteerde chronische ziekte was in Suriname. Op de tweede plaats stond diabetes mellitus (5,7%) en op de derde plaats hart- en vaatziekten (2,5%). Dit patroon is hetzelfde voor alle districten van de kuststreek en Paramaribo. De districten van het binnenland, Brokopondo en Sipaliwini, vertonen voor wat betreft de tweede en derde plaats een iets ander beeld. De meest voorkomende chronische aandoening was, net als in de rest van het land, hoge bloeddruk. Diabetes mellitus stond echter in Brokopondo op de vierde plaats en in Sipaliwini op de zesde plaats. In beide districten stonden hart- en vaatziekten op de tweede en sikkelcellen¹¹³ op de derde plaats.

Het hoge percentage van vrouwen met zelfgerapporteerde hart- en vaatziekten in Sipaliwini springt extra in het oog. Terwijl het nationaal gemiddelde van vrouwen met hart- en vaatziekten 2,9% bedroeg, was dit in Sipaliwini 14,3%.

¹¹² Validiteit is de mate waarin een meting valide is, d.w.z. ‘meet de vragenlijst datgene wat ik wil meten’ (<http://hulpbijonderzoek.nl>).

¹¹³ Sikkelcelziekte is een erfelijke ziekte van het bloed waarbij de rode bloedcellen minder goed in staat zijn om zuurstof te vervoeren. De ziekte ontleent haar naam aan het feit dat een deel van de rode bloedcellen een c-vorm krijgt, als van een sikkel.

5.1 Hoge bloeddruk

Overall heeft 10,1% van de Surinaamse bevolking, van alle leeftijden, aangegeven hoge bloeddruk te hebben. Figuur 2 geeft aan dat het aantal mensen met hoge bloeddruk sterk toeneemt met de leeftijd. Hoe ouder mensen worden, hoe groter het aantal dat hoge bloeddruk ontwikkelt. Het percentage van zelfgerapporteerde hoge bloeddruk is bijna twee maal zo hoog bij mensen van 60 jaar en ouder dan in de leeftijdsgroep 40-59 jaar, en maar liefst tien keer hoger vergeleken met de leeftijdsgroep 20-39 jaar.

De districten Nickerie (12,8%) en Saramacca (11,9%) hebben de hoogste percentages van zelfgerapporteerde hoge bloeddruk terwijl het district Para (7%) het laagste percentage heeft.

De censusdata geven verder aan dat meer vrouwen (12,4%) dan mannen (7,7%) hoge bloeddruk hebben gerapporteerd. Dit geldt voor alle districten.

Bij vergelijking blijken de zelfgerapporteerde gevallen van hoge bloeddruk van de census ongeveer de helft te bedragen van de werkelijke aantallen die gevonden zijn binnen het nationaal gezondheidsonderzoek van het Ministerie van Volksgezondheid. Data van het nationaal gezondheidsonderzoek geven namelijk aan dat in 2013 gemiddeld één op de vijf Surinamers (20%) tussen 15 en 65 jaar een verhoogde bloeddruk had (Ministerie van Volksgezondheid, 2014). Binnen deze leeftijdscategorie heeft in de census 11% aangegeven hoge bloeddruk te hebben. Dit is ongeveer de helft van het werkelijke aantal gevallen van hoge bloeddruk bij mensen tussen 15 en 65 jaar. Deze cijfers illustreren duidelijk een onderrapportage van hoge bloeddruk en bevestigen wat eerder is beschreven over zelfgerapporteerde versus gemeten aandoeningen. Ook in Nederland is dit verschijnsel bekend. Daar was de gemiddelde prevalentie van hoge bloeddruk bij mensen tussen 30 en 70 jaar 31,4% in de periode 2009-2010 (Blokstra et al. 2011). Zelfgerapporteerde cijfers, verzameld door het Centraal Bureau voor de Statistiek van Nederland in 2007, geven aan dat 12% van de bevolking hoge bloeddruk had, wat aanzienlijk minder is dan de gemeten aantallen¹¹⁴.

5.2 Diabetes mellitus

Met een algemeen gemiddelde van 5,7% is diabetes mellitus de op een na belangrijkste zelfgerapporteerde chronische aandoening in Suriname.

Voor deze chronische aandoening geldt eveneens dat het aantal gevallen stijgt met de leeftijd. Net als bij hoge bloeddruk is het percentage diabetes in de leeftijdscategorie 60 jaar en ouder bijna tweemaal zo hoog als in de groep van 40-59 jaar en vergeleken met de leeftijdscategorie 20-39 jaar is het percentage ongeveer dertien maal hoger (Figuur 3).

De laagste percentages van zelfgerapporteerde diabetes kwamen voor in het binnenland (Brokopondo en Sipaliwini, elk 2,2%) en in het district Marowijne (2,6%). De hoogste percentages werden gevonden in de districten Nickerie (8,3%) en Saramacca (7,3%).

In alle districten geldt, net als bij hoge bloeddruk, dat meer vrouwen (6,5%) dan mannen (4,8%) hebben aangegeven diabetes te hebben

Een vergelijking met de data van het Nationaal Gezondheidsonderzoek in Suriname laat zien dat binnen de leeftijdsgroep 15-65 jaar het werkelijke aantal gevallen van diabetes mellitus (11%) ongeveer het dubbele is van het aantal zelfgerapporteerde gevallen (6,2%) van de census. Ter illustratie, in de jaren negentig in Nederland bleek dat ongeveer 50% van de mensen met diabetes niet gediagnosticeerd was. Uit het meest recente bevolkingsonderzoek NL de Maat (2009/2010) lijkt dit percentage nu op 25% te liggen (Blokstra et al., 2011).

¹¹⁴ Bron: www.statline.cbs.nl

Zowel hoge bloeddruk als diabetes mellitus blijken in Suriname vaker niet te zijn gediagnosticeerd. Omdat beide aandoeningen risicofactoren zijn voor hart- en vaatziekten, betekent dit dat op de langere termijn het risico op hart- en vaatziekten nog meer zal toenemen.

De literatuur geeft aan dat zowel hoge bloeddruk als diabetes meer voorkomt bij mannen dan bij vrouwen, maar in de census is dit precies omgekeerd. Meer vrouwen dan mannen rapporteerden beide ziekten. Bij de zelfrapportage van hoge bloeddruk in Nederland is het ook opgevallen dat in de leeftijdsgroep 65 jaar en ouder, meer vrouwen (38%) dan mannen (30%) aangaven de ziekte te hebben¹¹⁵. Het verschil in genderverhouding tussen gemeten en zelfgerapporteerde ziektes is echter niet ongebruikelijk. Onderzoek in Canada toont aan dat mannen minder dan vrouwen geneigd zijn om gezondheidsdiensten zoals bijvoorbeeld een arts of een polikliniek, te bezoeken. De sociale norm schrijft voor dat mannen sterk en stoer moeten zijn, terwijl ziekte een teken van zwakte is. Zorg besteden aan de gezondheid en je kwetsbaar opstellen worden eerder als vrouwelijke kenmerken gezien¹¹⁶.

Ook in Suriname blijken mannen over het algemeen minder geneigd te zijn om gebruik te maken van gezondheidsdiensten. Hierdoor doen zij in een later stadium hun intrede in het gezondheidszorgsysteem, en dat resulteert in meer complicaties door chronische aandoeningen. Uit gegevens van het Academisch Ziekenhuis Paramaribo blijkt dat er van 2005 tot 2008 15 amputaties hebben plaatsgevonden bij diabetes, waarvan 60% bij mannen. Tussen 1997 en 2007 is het aantal dialysepatiënten gestegen met ongeveer 1,4% per jaar. De genderverhouding van deze patiënten was 60% man versus 40% vrouw (Ministerie van Volksgezondheid, 2012-2016). Analyse van geregistreerde RGD-cijfers geeft aan dat diabetes en hoge bloeddruk de voornaamste aanleiding waren om de poli te bezoeken. Er is een gestadige toename van het percentage geregistreerde patiënten met diabetes, hoge bloeddruk of een combinatie van beide. Twee keer zoveel vrouwen als mannen gingen naar de poli voor diabetes; en drie keer zoveel vrouwen als mannen bezochten de poli voor hoge bloeddruk of een combinatie van hoge bloeddruk en diabetes (Hecora, 2008).

Onderrapportage van hoge bloeddruk en diabetes komt dus meer voor bij mannen dan vrouwen. Mannen zijn vaker niet gediagnosticeerd; zij zijn dus minder op de hoogte van hun gezondheidssituatie. Dit maakt dat zij in mindere mate gemonitord worden - en dat verhoogt het risico op meer en ernstigere complicaties van chronische aandoeningen.

Het district Nickerie heeft de hoogste percentages van zelfgerapporteerde hoge bloeddruk en diabetes mellitus. Etniciteit zou hier mogelijk een rol kunnen spelen en met name een grote aanwezigheid van de Hindostaanse bevolkingsgroep. Hospitalisatiecijfers van het AZP over de periode 2007-2012 geven aan dat met name in de Hindostaanse bevolkingsgroep er verhoudingsgewijs veel meer patiënten worden opgenomen met hart-en vaatproblemen (Ministerie van Volksgezondheid, 2014). Bindraban stelt dat in Nederland de prevalentie van diabetes mellitus het hoogst is onder personen van Hindostaans-Surinaamse afkomst (Bindraban, 2008). Diepgaander onderzoek naar mogelijke verklarende factoren is op zijn plaats.

5.3 Beperkingen

Van de totale bevolking had ten minste 12,5% één beperking. Meer vrouwen (14,3%) dan mannen (10,7%) rapporteerden een beperking. Deze trend is hetzelfde voor alle tien districten. Schattingen van de Wereldbank voor zowel ontwikkelde als ontwikkelingslanden, liggen tussen 10% en 12% van de populatie. In de Latijns-Amerikaanse regio, met name in Brazilië, Ecuador en Nicaragua, zijn percentages van respectievelijk 14,5%, 12% en 10% genoteerd¹¹⁷ (Mont, 2007). Suriname wijkt niet veel af van de wereldwijde en regionale cijfers. De genderverhouding in Suriname sluit aan bij de wereldwijde trend

¹¹⁵ Bron: www.statline.cbs.nl

¹¹⁶ Bron: www.publichealth.gc.ca

¹¹⁷ Percentages berekend op basis van de ICF-classificatie

waarbij er meer vrouwen dan mannen worden geregistreerd met een beperking. Volgens Mont hangt dit genderverschil deels samen met de gemiddeld langere levensduur van vrouwen: beperkingen correleren sterk met een stijgende leeftijd.

Belangrijk om te vermelden is dat er in de districten van het binnenland, namelijk Brokopondo en Sipaliwini, aanzienlijk meer mensen met een beperking leefden. In Sipaliwini valt vooral het percentage vrouwen met minimaal één beperking op. Dat ligt meer dan twee keer hoger dan de percentages in de districten van de kuststreek, inclusief district Paramaribo (Figuur 4). Mont vermeldt hierover dat beperkingen en armoede onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Armoede wordt geassocieerd met ondervoeding, slechtere sanitaire voorzieningen, onveilige woon- en werkcondities en verminderde toegang tot gezondheidszorgvoorzieningen. Omgekeerd kan een beperking bijdragen aan armoede omdat men niet of in mindere mate in staat is om onderwijs te genieten of economische activiteiten te ontplooiën. In het binnenland van Suriname zou de eerste associatie mogelijk een rol kunnen spelen in het hoge percentage van mensen met een beperking en extra voor vrouwen vanwege hun achtergestelde positie. Meer onderzoek naar mogelijke oorzaken is echter nodig.

Problemen met het zien - ook met een bril - en met lopen of traplopen kwamen in alle districten op respectievelijk nummer één en twee. In de meeste districten stonden problemen met optillen/reiken/dragen op de derde plaats.

5.4 Sporten

Lichaamsbeweging, met name sport, kan bijdragen aan de preventie van chronische aandoeningen zoals hoge bloeddruk en diabetes mellitus (Haskell, 2007). Minder dan een kwart van de Surinaamse bevolking van vier jaar en ouder (22%) beoefent een sport. Het percentage sporters varieerde sterk per district: 16% in Saramacca en Marowijne tot 40% in Coronie. Opvallend is het district Coronie waar het percentage van zowel mannen als vrouwen dat een sport beoefende, aanzienlijk hoger is dan in alle andere districten (Figuur 5). Balsporten in teamverband waren over het algemeen (9,4%) en bij mannen (15,6%) de meest populaire sport. Vrouwen daarentegen verkozen om te lopen, joggen en rennen (7,8%).

Vooraf vrouwen doen niet aan sport in Suriname: 16,6% vrouwen tegenover 27,7% van de mannen hebben aangegeven een of andere sport te beoefenen. Deze trend herhaalt zich in alle districten. Ook in het nationaal gezondheidsonderzoek is gebleken dat vrouwen significant minder fysiek actief¹¹⁸ zijn dan mannen en dat fysieke activiteiten afnemen naarmate men ouder wordt. Daarnaast is geconstateerd dat de bevolking van het binnenland het minst actief is en dat van de belangrijkste etnische groepen de Creolen (61,6%) het meest en de Javanen (50,3%) het minst actief zijn. *Overall* voldoet 55,5% van de bevolking tussen 15-65 jaar aan het door de WHO aanbevolen niveau van fysieke activiteit gemeten op drie gebieden t.w. werk, vrije tijd en manier van verplaatsen (Baldew e.a., 2014).

Het Nationaal Gezondheidsonderzoek geeft verder aan dat in de afgelopen 35 jaar overgewicht in Suriname is verdubbeld – en in sommige groepen verdrie- of zelfs verviervoudigd. In 2013 was 63% van de vrouwen en 47% van de mannen tussen 15 en 65 jaar te zwaar (Ministerie van Volksgezondheid, 2014). De Surinaamse bevolking in zijn totaliteit, maar vooral het vrouwelijke deel, zou er baat bij hebben om het niveau van lichaamsbeweging te verhogen door o.a. meer te sporten om zo het risico op potentieel levensbedreigende chronische aandoeningen te verminderen.

¹¹⁸ Het door de WHO aanbevolen niveau van lichamelijke activiteit (LA) wordt als volgt bepaald: ten minste 150 minuten matig tot intensief LA verspreid over een week van ten minste 5 dagen óf 75 minuten intensief LA op ten minste 3 dagen per week (LA gemeten tijdens werk, vrijetijdsbesteding of transport: lopen/fietsen van en naar plaatsen).

6. Het verband tussen chronische aandoeningen, beperkingen en sport

Hart- en vaatziekten waarvan hartinfarct en herseninfarct (beroerte) de bekendste zijn, zijn het gevolg van een complex samenspel van erfelijke aanleg, biologische en leefstijlgerelateerde risicofactoren. De risicofactoren verhogen de kans op hart- en vaatziekten omdat zij ertoe bijdragen dat bloedvaten in het lichaam vernauwen of verstoppen. De biologische risicofactoren zijn onder meer overgewicht en obesitas, verhoogde bloeddruk, verhoogd bloedsuikergehalte en verhoogd cholesterol. De gedragsfactoren zijn o.a. roken, ongezonde voeding, overmatig alcoholgebruik en onvoldoende lichaamsbeweging¹¹⁹. Hoge bloeddruk en diabetes mellitus zijn dus rechtstreeks gelinkt aan Surinames doodsoorzaak nummer één, hart- en vaatziekten, omdat zij als risicofactor hiervoor optreden. Een verhoogde bloeddruk en/of een verhoogd suikergehalte in het bloed geeft dus op de langere termijn een verhoogde kans op hart- en vaatziekten.

Wanneer een ziekte een negatieve invloed heeft op het uitvoeren van activiteiten van het dagelijks leven (ADL) is er sprake van een relatie tussen ziekte en beperkingen. Langdurige beperkingen in ADL en mobiliteit kunnen in veel gevallen worden toegeschreven aan chronische aandoeningen zoals hartaandoeningen, hoge bloeddruk, diabetes mellitus, beroerte en visusstoornissen. Mensen ervaren dan functionele beperkingen door hun ziekte en dit kan zorgen voor een slechtere gezondheidsbeleving (<http://www.nivel.nl>). Eerder is reeds aangegeven dat de census heeft uitgewezen dat de volgende beperkingen het meest voorkwamen: problemen met het zien, problemen met lopen of traplopen en optillen/reiken en dragen. Er werd ook gevraagd naar de oorzaak van de beperking. Over de top drie van beperkingen werd telkens als belangrijkste oorzaak aangegeven dat het om een gevolg van een ziekte ging. Tabel 1¹²⁰ geeft aan dat van de mensen met zelfgerapporteerde diabetes mellitus ruim een derde (36,3%) leeft met een beperking. Hetzelfde beeld presenteert zich bij mensen met hoge bloeddruk: ruim een derde (38%) van de mensen met zelfgerapporteerde hoge bloeddruk leeft met een beperking.

Tot slot bevat de census gegevens over sporten. Weinig of geen lichaamsbeweging en overgewicht of obesitas zijn belangrijke risicofactoren voor chronische aandoeningen zoals hoge bloeddruk en diabetes mellitus. Sporten is een vorm van lichaamsbeweging die - indien uitgevoerd in voldoende mate - een bijdrage kan leveren aan het verminderen of op peil houden van het lichaamsgewicht en daarmee aan de preventie van chronische aandoeningen als hoge bloeddruk en diabetes mellitus (Haskell, 2007).

7. Conclusie

In de census van 2012 zijn gezondheidsvragen opgenomen over chronische aandoeningen, beperkingen en sporten. De resultaten geven aan dat de top drie van zelfgerapporteerde chronische aandoeningen binnen de Surinaamse bevolking bestaat uit hoge bloeddruk (10,1%), diabetes mellitus (5,7%) en hart- en vaatziekten (2,5%). Het district Nickerie heeft de hoogste percentages van zelfgerapporteerde hoge bloeddruk en diabetes mellitus. Een vergelijking met de data van het Nationaal gezondheidsonderzoek van het Ministerie van Volksgezondheid laat zien dat hoge bloeddruk en diabetes mellitus ernstig ondergediagnosticeerde ziekten zijn in Suriname. Het werkelijke aantal gevallen in de leeftijdscategorie 15-65 jaar is tweemaal groter dan wat in de census is geregistreerd. Onderrapportage van hoge bloeddruk en diabetes komt meer voor bij mannen dan vrouwen. Mannen zijn dus vaker niet-gediagnosticeerd; zij zijn dus minder op de hoogte van hun gezondheidssituatie.

Van de totale bevolking had ten minste 12,5% één beperking. In de districten van het binnenland, namelijk Brokopondo en Sipaliwini, leven aanzienlijk meer mensen met een beperking dan elders in het

¹¹⁹ Bron: <https://www.thuisarts.nl/hart- en-vaatziekten> en <https://www.hartstichting.nl>

¹²⁰ De tabellen 1 en 2 hebben als basis een 10% steekproef uit de census 2012 database.

land. Problemen met het zien - ook met een bril - en met lopen of traplopen kwamen in alle districten op respectievelijk nummer één en twee.

Minder dan een kwart van de Surinaamse bevolking van vier jaar en ouder (22%) beoefent een sport. Vooral vrouwen doen niet aan sport in Suriname: 16,6% vrouwen tegenover 27,7% van de mannen hebben aangegeven een of andere sport te beoefenen.

‘Gezondheid is de grootste schat’ – maar deze 'schat' lijkt voor steeds meer mensen onbereikbaar te worden, in de context van de moderne consumptiemaatschappij die steeds meer gekenmerkt wordt door een overvloed aan calorierijk voedsel en een structureel gebrek aan beweging. De dikmakende of obesogene samenleving¹²¹ (Dagevos & Munnichs, 2007) heeft te kampen met lichamelijke en psychische, voornamelijk chronische gezondheidsproblemen van haar inwoners. Dit uit zich in stijgende aantallen chronische aandoeningen en sterfte door onder meer hoge bloeddruk, diabetes mellitus en hart- en vaatziekten. De cliché-uitspraak “Maak de gezonde keuze tot de gemakkelijke keuze” is op de eerste plaats een uitdaging voor zowel de wetenschap als de maatschappij in totaliteit om te komen met innovatieve en werkbare oplossingen.

Wat is jouw bijdrage?.....

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014). Districtsresultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Paramaribo-Wanica*. Suriname in Cijfers no. 301/2014-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014). Districtsresultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II (Deel 1 van 2): Nickerie-Coronie-Saramacca*. Suriname in Cijfers no.302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014). Districtsresultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II (Deel 2 van 2): Commewijne-Para*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014). Districtsresultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume III: Marowijne-Brokopondo-Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 304/2014-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II-versie 2: Onderwijs, Werkgelegenheid en Vervoer, Vruchtbaarheid en Sterfte, Gezondheid en Sport*. Suriname in Cijfers no. 299/2013-10x. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Baldew, S., Krishnadath, I., Smits, Ch., Toelsie, J., Cornelissen, V. & Vanhees, L. (2014). Self-reported physical activity behavior of a multi-ethnic population within urban and rural living areas in Suriname. In: *BMC Public Health*. (Submitted paper)

Bindraban, N.R., Valkengoed, I.G.M. van, Mairuhu, G., Holleman, F., Hoekstra, J.B.L., Michels, B., et al. (2008). Prevalence of diabetes mellitus and the performance of a risk score among Hindustani

¹²¹ De obesogene samenleving: een term die verwijst naar de sociale en culturele factoren die van invloed zijn op het ontstaan van overgewicht en zwaarlijvigheid (obesitas), zoals gezinsleven, eetcultuur en voedingsaanbod.

Surinamese, African Surinamese and ethnic Dutch: a cross-sectional population-based study. In: *BMC Public Health*, 8:271. London: BioMed Central Ltd.

Geraadpleegd van: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/8/271> op 1 augustus 2014

Blokstra, A., Vissink, P., Venmans, L.M.A.J., Holleman, P., Schouw, Y.T., Van der Smit, H.A., et al. (2011). *Nederland de Maat Genomen, 2009-2010, Monitoring van risicofactoren in de algemene bevolking*. RIVM-rapport nr. 260152001/2011. Bilthoven, Nederland: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).

Bureau Openbare Gezondheidszorg (2005). *Doodsoorzaken in Suriname 2003-2004*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Bureau Openbare Gezondheidszorg (2007). *Doodsoorzaken in Suriname 2005-2006*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Bureau Openbare Gezondheidszorg (2011). *Doodsoorzaken in Suriname 2007-2009*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Bureau Openbare Gezondheidszorg (2012). *Doodsoorzaken in Suriname 2010-2011*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Dagevos, H. & Munnichs, G. (2007). *De obesogene samenleving. Maatschappelijke perspectieven op overgewicht*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.

Geraadpleegd van: www.oopen.org/download?type=document&docid=340122 op 1 juli 2014

Danaei, G., Finucane, M.M., Lu, Y., Singh, G.M., Cowan, M.J., Paciorek, C.J. et al. (2011). National, regional, and global trends in fasting plasma glucose and diabetes prevalence since 1980: systematic analysis of health examination surveys and epidemiological studies with 370 country-years and 2.7 million participants. In: *The Lancet*, 378(9785), 31–40. London, United Kingdom: Elsevier Ltd.

Haskell, W. L., Lee, I.M., Pate, R. R., Powell, K. E., Blair, S. N., Franklin, B. A., et al. (2007). Physical activity and public health: Updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. In: *Circulation*, 116(9), 1081-1093. Dallas, Texas: American Heart Association. Geraadpleegd van: <http://circ.ahajournals.org> op 1 juli 2014

Hecora (2008). *Analyse en aanbevelingen over de statistische data van de Stichting RGD 2000-2004*. Finaal rapport. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Heijmans, M., Spreeuwenberg, P. & Rijken M. (2010). *Ontwikkelingen in de zorg voor chronisch zieken*. Rapportage 2010. Nederland: Utrecht, Nivel. Geraadpleegd van: <http://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/Rapport-ontwikkelingen-in-zorg-chronisch-zieken.pdf> op 4 juli 2014

Huber, M. (2011). How should we define health? In: *British Medical Journal*, 343. London, United Kingdom: BMJ. doi:<http://dx.doi.org/10.1136/bmj.d4163>

McAdams, M.A., Dam van, R.M. & Hu, F.B. (2007). Comparison of self-reported and measured BMI as correlates of disease markers in US adults. In: *Obesity* 1, 188-96. Silver Spring, Maryland: The Obesity Society. Geraadpleegd van: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17228047> op 1 juli 2014

Ministerie van Volksgezondheid (2012). *National Action plan for the prevention and control of NCDs 2012-2016*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Ministerie van Volksgezondheid & Anton de Kom Universiteit van Suriname (2014). *Langa wan anu gi wan moro gosontu Sranan – Nationaal gezondheidsonderzoek in Suriname naar de mate van verspreiding van risicofactoren m.b.t. chronische aandoeningen*. Nationaal NCD "STEPS" Onderzoek Suriname. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Volksgezondheid.

Mont, D. (2007). *Measuring Disability Prevalence*. Disability and Development Team. Washington D.C.: The World Bank HDNSP. Geraadpleegd van: <http://siteresources.worldbank.org/DISABILITY/Resources/Data/MontPrevalence.pdf> op 15 augustus 2014

Nederlandse Hartstichting en Diabetes Fonds (2014). *Diabetes en hart- en vaatziekten – Gezond leven helpt!* Geraadpleegd van: <https://www.diabetesfonds.nl/over-diabetes/gratis-brochures/brochure-diabetes-en-hart-en-vaatziekten> op 1 augustus 2014

Pernis van H., Keukens R. & Stapel J. (1995). *Sociologie voor gezondheidszorg en verpleegkunde (4de druk)*. Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.

Public Health Agency of Canada (2012). *The Chief Public Health Officer's Report on the State of Public Health in Canada*. Chapter 3: Sex, Gender and Health Outcomes. Geraadpleegd van: <http://www.phac-aspc.gc.ca/cphorsphc-respcacsp/2012/index-eng.php> op 1 juli 2014

Strath, S.J., Kaminsky, L.A., Ainsworth, B.E., Ekelund, U., Freedson, P.S., Gary, R.A. et al. (2013). Guide to the assessment of physical activity: Clinical and Research Applications. A Scientific Statement from the American Heart Association. In: *Journal of the American Heart Association*, 2013;01. cir.0000435708.67487. Data published online before print October 14 2013. doi:10.1161/01.cir.0000435708.67487.da

World Health Organization (2014) *Global Health Observatory (GHO) data. Raised Blood Pressure: Situation and Trends*. Geraadpleegd van: http://www.who.int/gho/ncd/risk_factors/blood_pressure_prevalence_text/en/ op 24 juli 2014

Websites

Diabetes Fonds

Geraadpleegd van <http://www.diabetesfonds.nl> op 1 augustus 2014.

Hulp bij Onderzoek

Geraadpleegd van <http://hulpbijonderzoek.nl/online-woordenboek/validiteit> op 2 oktober 2015

Mens en Gezondheid

Geraadpleegd van <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl> op 4 juli 2014.

Method

Geraadpleegd van <http://www.gezondheidsconferentie.be/gezondheid-vandaag> op 2 juli 2014.

Nationaal Kompas Volksgezondheid

Geraadpleegd van <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheid-en-ziekte/ziekten-en-aandoeningen/endocriene-voedings-en-stofwisselingsziekten-en-immuniteitsstoornissen/diabetes-mellitus/omvang/> op 14 augustus 2014.

Pan American Health Organization

Geraadpleegd van <http://www.paho.org> op 15 augustus 2014.

Sportaccord International Federations' Union

Geraadpleegd van <http://www.sportaccord.com> op 1 juli 2014.

Thuisarts.nl

Geraadpleegd van <https://www.thuisarts.nl/hart-en-vaatziekten> op 12 augustus 2014.

World Health Organization

Geraadpleegd van <http://www.who.int> op 24 juli 2014.

ZonMw

Geraadpleegd van <http://www.zonmw.nl/nl/over-zonmw/begrip-gezondheid> op 4 juli 2014.

Bijlage 1

Tabel 1 Mensen met zelfgerapporteerde diabetes mellitus met wel/geen beperking

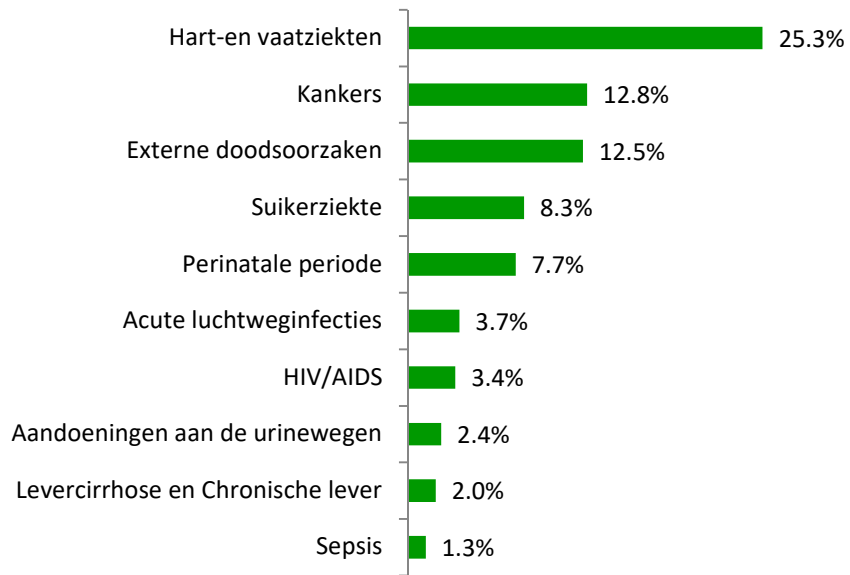
	Zelfgerapporteerde diabetes mellitus			TOTAAL
	Ja	Neen	Weet niet of Geen antwoord	
Geen beperking	64 %	89 %	82%	87 %
Wel beperking	36 %	11 %	18 %	13 %
TOTAAL	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabel 2 Mensen met zelfgerapporteerde hoge bloeddruk met wel/geen beperking

	Zelfgerapporteerde hoge bloeddruk			TOTAAL
	Ja	Neen	Weet niet of Geen antwoord	
Geen beperking	62 %	90 %	82%	87 %
Wel beperking	38 %	10 %	18 %	13 %
TOTAAL	100 %	100 %	100 %	100 %

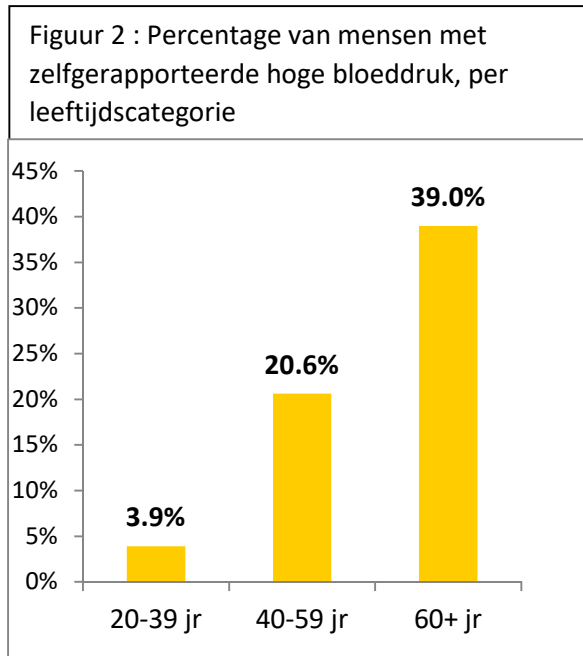
Bijlage 2

Figuur 1 De tien voornaamste doodsoorzaken in Suriname in 2011

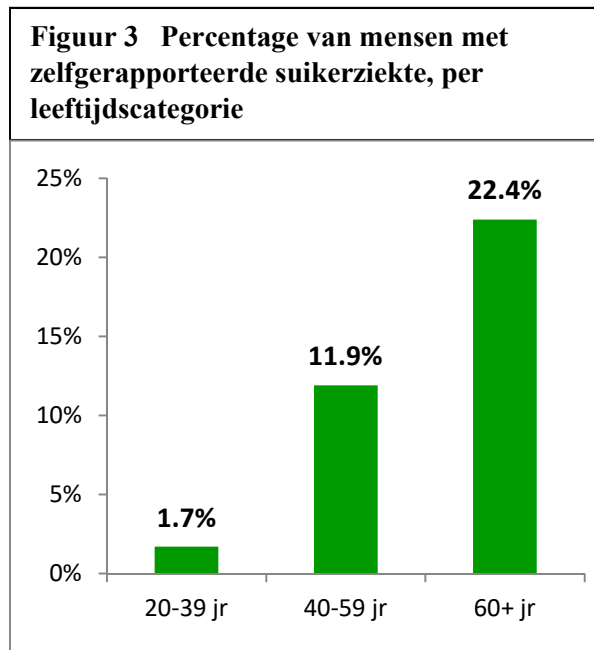

Bron : BOG, 2012, p. 12

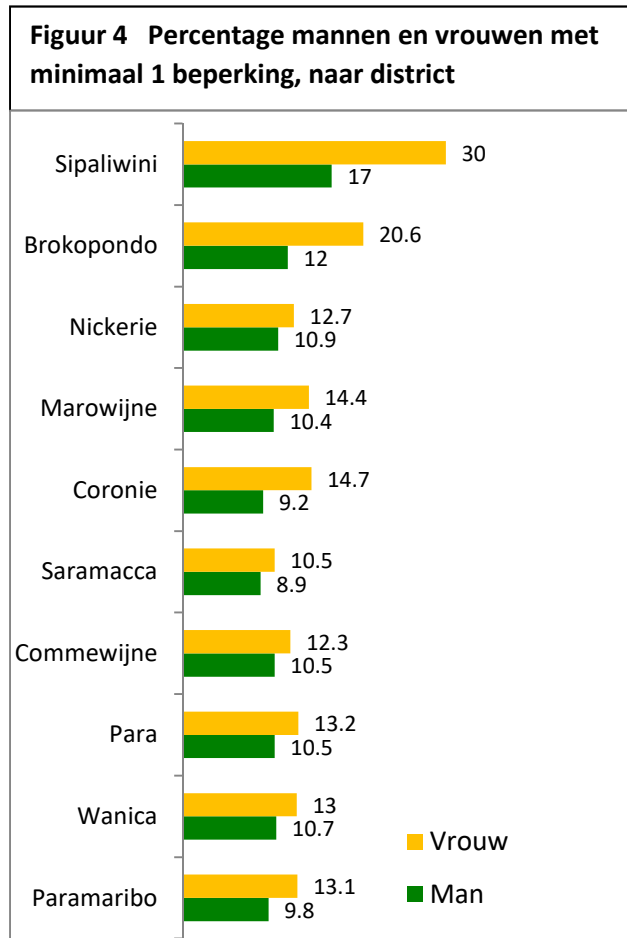
Bijlage 3

Bijlage 4

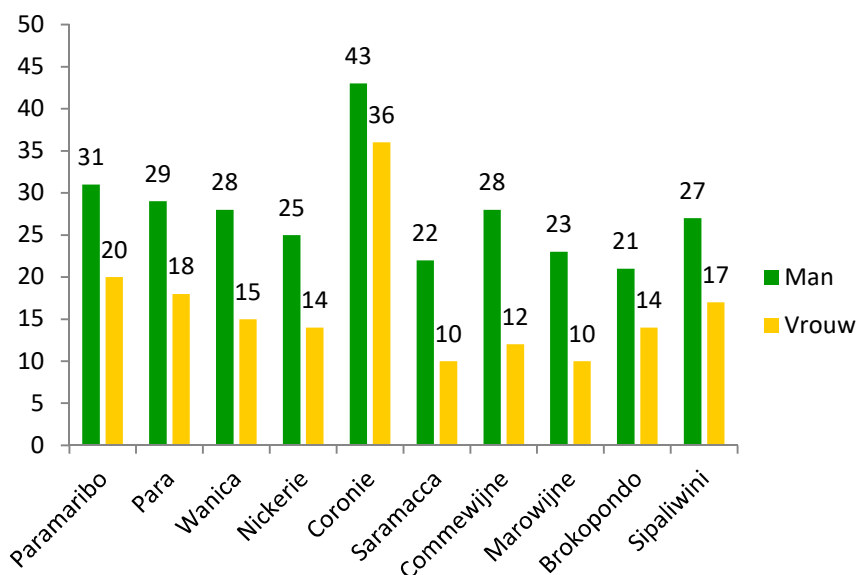

Bijlage 5

Bijlage 6

Figuur 5 Percentage mannen en vrouwen van 4 jaar en ouder dat ten minste 1 sport beoefent, naar district.

9. Onderwijs in Suriname: een analyse van de censusresultaten 2004 en 2012

Jaïr Schalkwijk

‘Onderwijs en opleiding vormen het belangrijkste instrument voor het ontwikkelen van human capital ten dienste van de ontwikkelingsprocessen in ons land. Algemeen geldt dat het niveau van onderwijs en opleiding van een samenleving één van de sleutelindicatoren is om het ontwikkelingsniveau van een land te bepalen. Hoe hoger het onderwijs- en opleidingsniveau, des te hoger het ontwikkelingsniveau van een land is’, staat in het Ontwikkelingsplan 2012-2016 voor Suriname. Dit citaat geeft duidelijk aan dat onderwijs zeer belangrijk is in een samenleving en daarom zullen wij in dit hoofdstuk kijken naar de situatie van het onderwijs in Suriname. Onderwijs is in de wereld, dus ook in Suriname, een sleutel tot maatschappelijke vooruitgang (Gobardhan-Rambocus, 2001) en levert zelfs een belangrijke bijdrage in economische groei (Ooft & Eckhorst, 2013).

Onderwijs in Suriname wordt centraal aangestuurd door het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (MinOWC)¹²². Suriname besteedt ca. 15-20% van zijn budget aan educatie ($\pm 5\%$ van het BBP). Doordat het grootste gedeelte naar personeelskosten gaat, is er een gebrek aan investeringen in het daadwerkelijk onderwijsproces. Daardoor laat de kwaliteit van het onderwijs nog veel te wensen over, volgens veel rapporten (MINOV 2004a; Minov 2004b; Klein 2007; IDB 2011; RRS 2012). Ooft & Eckhorst (2013) sommen enkele zaken op: *‘outdated curricula, lack of qualified teachers (especially secondary and higher education), high rates of repeaters and drop-outs, inadequate school infrastructure, limited possibilities for further education, gender inequality..., and the lack of Information Technology usage in education’*. Positief is de vrij hoge alfabetiseringsgraad in Suriname (ruim 93%), zeker in vergelijking met de regio. Met ruim 97% is het aantal ingeschreven leerlingen in het primair onderwijs ook vrij hoog in Suriname (MFA 2004; GoS 2005). Echter zijn er belangrijke verschillen in de verschillende districten, zo is het aantal ingeschreven leerlingen in het primair onderwijs in Sipaliwini slechts 89% (het laagste van al de districten) (UNDP 2013). Nederlands is de voertaal in het Surinaams onderwijs.

Het onderwijssysteem (zie Figuur 1) is onderverdeeld in drie verschillende niveaus, namelijk:

1. Het primair onderwijs; bestaande uit het kleuteronderwijs en het gewoon lager onderwijs.
2. Het secundair onderwijs; bestaande uit het voortgezet onderwijs voor junioren en het voortgezet onderwijs voor senioren.
3. Het tertiair onderwijs; bestaande uit het hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs.

Kinderen starten eerst in het kleuteronderwijs (KO), deze is bestemd voor kleuters van 4 en 5 jaar om basisvorming te bieden, en basiskennis en basisvaardigheden aan te leren. Alle kinderen die vóór 1 januari van elk komend kalenderjaar de leeftijd van 6 jaar hebben bereikt, worden toegelaten op een GLO-school (gewoon lager onderwijs), dit is een zesjarige lagere school.

Leerlingen met een beperking of speciale onderwijsbehoeften volgen in plaats van GLO het speciaal onderwijs (Buitengewoon Onderwijs), waarna zij doorstromen naar het Voortgezet Buitengewoon

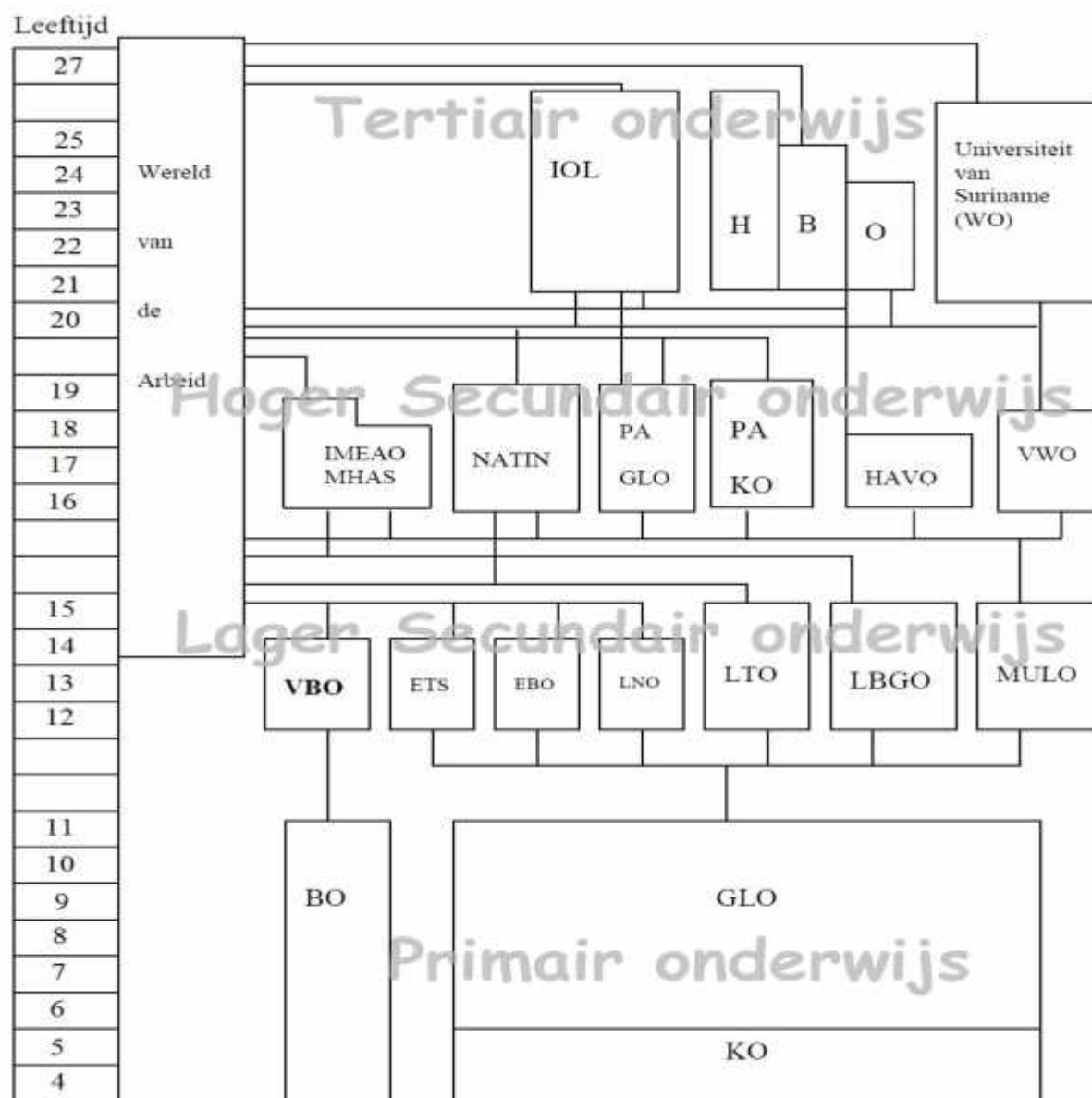
¹²² Sinds april 2015 is de naam MinOWC in gebruik, voorheen was het: Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling (MINOV).

Onderwijs (VBO). Deze onderwijsvormen kunnen gerekend worden tot het primair onderwijs in Suriname.

Na het afronden van de GLO-opleiding met een eindtoets, ontvangt de leerling het getuigschrift van het GLO. Hiermee kan de leerling naar het voortgezet onderwijs op junioren niveau (VOJ) dat gesplitst is naar algemeen vormend onderwijs met een nominale studieduur van 4 jaar (MULO = Meer Uitgebreid Lager Onderwijs) en beroepsgericht onderwijs, dat een nominale duur heeft van 1 tot 4 jaar. Het beroepsgericht onderwijs kende tot voor kort verschillende richtingen, onder andere het Lager Beroepsgericht Onderwijs (LBGO), het Lager Technisch Onderwijs (LTO) en het Lager Nijverheidsonderwijs (LNO) met een nominale studieduur van 4 jaar. Daarnaast werden er in het beroepsgericht onderwijs opleidingen aangeboden in het Elementair Technisch Onderwijs (ETS) met een nominale studieduur van 3 jaar en het Elementair Beroepsonderwijs (EBO) met een nominale studieduur van 1½ jaar. Het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur is een paar jaren geleden een herstructureringstraject gestart om deze opleidingen samen te groeperen tot het Lager Beroepsonderwijs (LBO), waarbij dus vijf schooltypen worden teruggebracht naar één opleiding.

Na afronding van het VOJ kan de leerling het voortgezet onderwijs op senioreniveau (VOS) volgen. Het VOS is gesplitst naar algemeen vormend onderwijs met een nominale studieduur van 3 jaar (VWO = Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs), 2 jaar (HAVO = Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs) en beroepsgericht onderwijs met een nominale duur van 1 tot 4 jaar. Er bestaan verschillende opleidingen in het kader van beroepsgericht onderwijs, zoals het Instituut voor Middelbaar Economisch en Administratief Onderwijs (IMEAO), de Middelbare Handelsavondschool (MHAS) en het Natuurtechnisch Instituut (NATIN). Naast deze scholen heb je de opleiding tot leerkracht via de Pedagogische Instituten. Deze onderwijsvormen kunnen gerekend worden tot het hoger secundair onderwijs.

Het hoger onderwijs in Suriname omvat de Universiteit van Suriname, verschillende HBO-opleidingen (Hoger Beroepsonderwijs) en het IOL (Instituut voor de Opleiding van Leraren). Deze onderwijsvormen kunnen gerekend worden tot het hoger of tertiair onderwijs (MINOV 2004a; Nuffic 2009). In Figuur 1 is het onderwijssysteem van Suriname schematisch weergegeven.

Figuur 1 Onderwijssysteem in Suriname

Bron: MINOV 2004a, bijgewerkt door de auteur¹²³

1. Onderwijs in de census

In de census van 2012 is een onderwijsmodule opgenomen. In de analyses gebruiken wij van die module deze vragen:

P25: 'Volgt deze persoon momenteel formeel onderwijs?'

P26: 'Wat is het type formeel onderwijs dat deze persoon nu volgt?'

¹²³ MinOWC heeft een aangepaste structuur van het onderwijssysteem, maar deze is minder gedetailleerd en gebaseerd op plannen die nog moeten worden uitgevoerd.

P27a: *‘Wat is de naam van de school/onderwijsinstelling, waar deze persoon zijn/haar opleiding nu volgt?’*

P27b: *‘Wat is het adres van de school/onderwijsinstelling?’*

P27c: *‘Hoe gaat deze persoon naar school/de onderwijsinstelling?’*

P28: *‘Wat is het hoogste type formeel onderwijs dat deze persoon heeft doorlopen?’*

P29: *‘Wat is het hoogste diploma dat deze persoon heeft behaald?’*

Deze vragen moesten worden ingevuld voor alle personen in het huishouden van 4 jaar en ouder.

In de census van 2004 waren de vragen over onderwijs niet zo uitgebreid, er waren slechts twee vragen nl:

P14: *‘Kan deze personen zelf brieven/boodschappen aan familie/kenissen schrijven?’*

P15: *‘Wat is het hoogste formeel onderwijs dat deze persoon heeft gevolgd? (ingevuld moesten worden type onderwijs, niveau onderwijs en of het diploma was behaald)’*

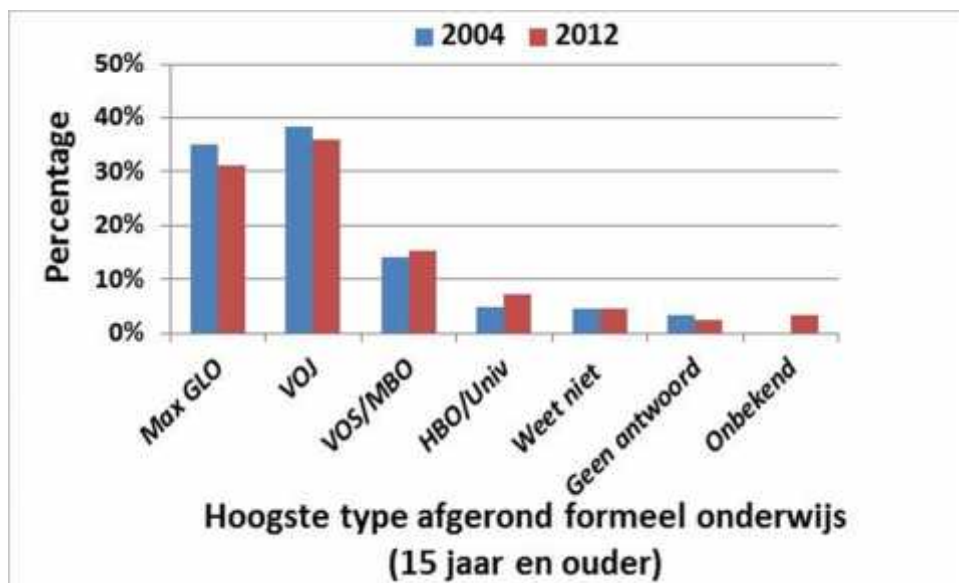
P14 was voor personen 6 jaar en ouder en P15 voor personen 5 jaar en ouder.

De vragen uit de onderwijsmodule zullen gebruikt worden in de volgende analyses en waar nodig zullen data uit andere bronnen worden gebruikt, met name uit het Multiple Indicator Cluster Survey (MICS). MICS is een huishoudsurvey die door UNICEF is samengesteld en in verschillende landen van de wereld op regelmatige basis wordt gehouden. De leef- en woonsituatie van vrouwen en kinderen staat centraal in dit onderzoek. Binnen het MICS is ook gekeken naar onderwijs en is er een verdeling gemaakt tussen de verschillende districten van Suriname. Hierdoor kunnen we verschillen tussen de districten goed zien.

2. Veranderingen binnen het onderwijs in Suriname 2004 en 2012

Bijna 1/3 deel (31%) van de totale Surinaamse bevolking (4 jaar en ouder) volgde in 2012 formeel onderwijs.

Als we kijken naar onderwijs in Suriname, dan zien wij dat er sprake is van een vooruitgang: de Surinaamse bevolking blijkt in 2012 hoger geschoold dan in 2004. Uit Figuur 2 blijkt dat het om een lichte vooruitgang gaat: in 2012 waren er meer mensen die het hoger secundair onderwijs (VOS/MBO) en het tertiair onderwijs (HBO/Universiteit) hadden afgerond dan in 2004. De stijging is vooral te zien in het universitair onderwijs en vandaar dat we in Figuur 3 nader inzoomen op deze groep. Uit Figuur 2 blijkt dat ondanks een lichte vooruitgang, ruim twee derde van de Surinaamse bevolking niet hoger dan het VOJ heeft doorlopen. Er is dus nog veel ruimte om het onderwijsniveau van de bevolking verder op te krikken.

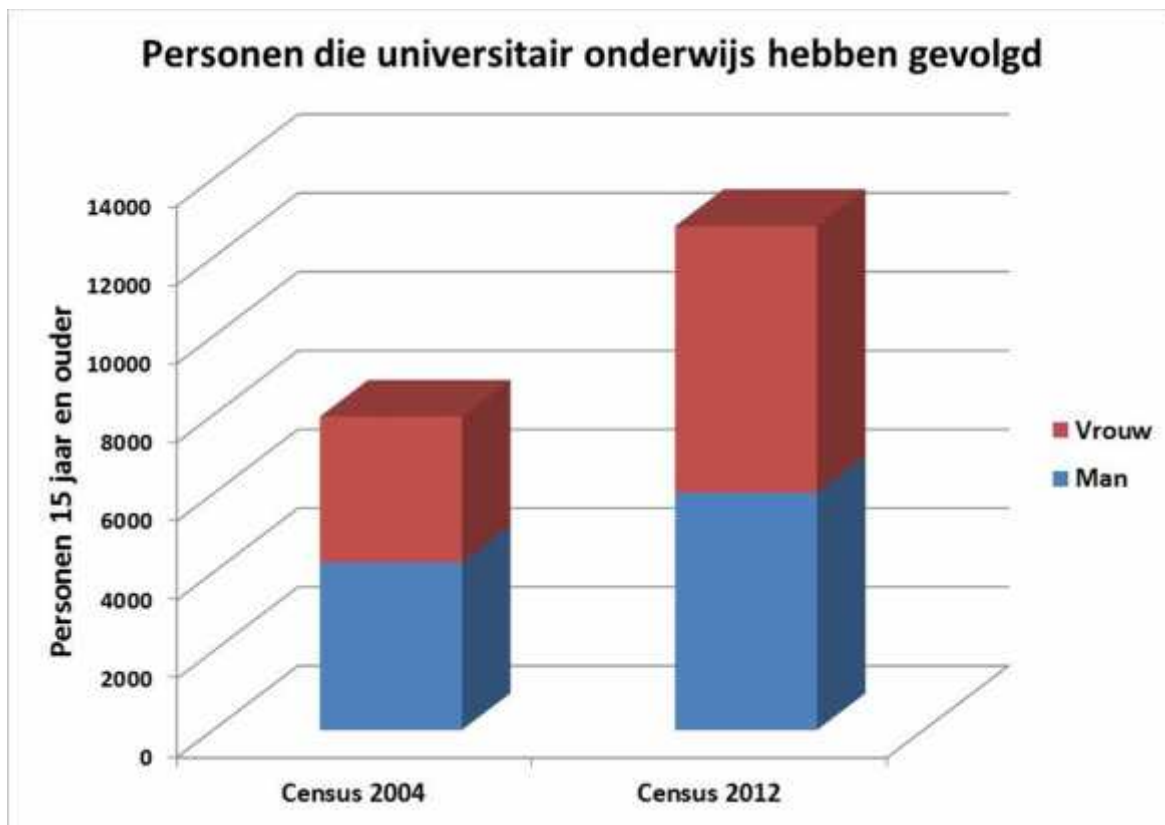
Bron: Census 2004 en Census 2012

Figuur 2 Personen (15 jaar en ouder) naar hoogste type afgerond formeel onderwijs

De groei van het aantal mensen met een universitaire opleiding in 2012 ten opzichte van 2004 is ruim 60%. Als percentage van de totale bevolking had 1,6% in 2004 een universitair diploma (totale bevolking 2004: 492.829) en 2,4% in 2012 (totale bevolking 2012: 541.638). Interessant is dat vrouwen tweemaal zo snel zijn gegroeid in universitair opleidingsniveau dan mannen (zie Figuur 3)¹²⁴. Vrouwen zijn momenteel oververtegenwoordigd in het onderwijssysteem in Suriname, tot voor kort waren er slechts in het primair onderwijs meer mannen dan vrouwen, maar nu zijn vrouwen zelfs oververtegenwoordigd in het primair onderwijs en nog veel meer in secundair en tertiair onderwijs (Willems & Nooijer, 2006; ABS 2011; MFA 2014). We kunnen de conclusie van het Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013B) onderstrepen dat *'het meest saillante wat betreft onderwijs is o.i. het feit dat in vergelijking met 2004 het aantal personen dat aangaf een universitaire opleiding te hebben gevolgd met meer dan 60% is toegenomen en dat de "vrouwelijke onderwijs dominantie" nu ook uit deze cijfers blijkt'*.

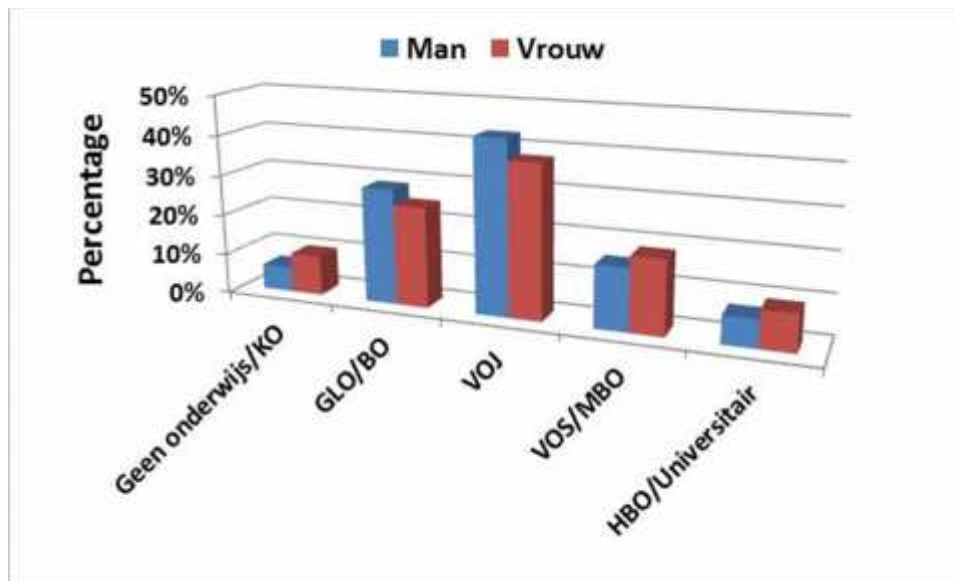
Als wij kijken naar personen die 15 jaar en ouder zijn dan zien wij in Figuur 4 dat op universitair niveau het percentage vrouwen niet alleen hoger is dan dat van mannen, maar ook als het gaat om VOS-/MBO- en HBO-niveau, dus het hoger secundair onderwijs en het hoger onderwijs in Suriname. De verwachting is dat de verschillen tussen vrouwen en mannen alleen maar groter zullen worden, ten voordele van de vrouwen, omdat vrouwen (m.n. van 15 jaar en jonger) nu oververtegenwoordigd zijn in het primair en secundair onderwijs.

¹²⁴ Qua universitair opleidingsniveau was het aantal vrouwen in 2012 met 83% gegroeid t.o.v. 2004 (6770 vrouwen in 2012 en 3702 in 2004) en het aantal mannen met 42% (6027 mannen in 2012 en 4257 in 2004). Een andere interessante bevinding is dat de groep niet-Surinamers (mensen met een andere nationaliteit) twee keer zo vaak universitair geschoold is als de groep Surinamers (mensen met een Surinaamse nationaliteit). Van de niet-Surinamers was 4,8% universitair geschoold en van de Surinamers slechts 2,4%.

Bron: Census 2004 en 2012

Figuur 3 Personen (15 jaar en ouder) die universitair onderwijs hebben gevolgd

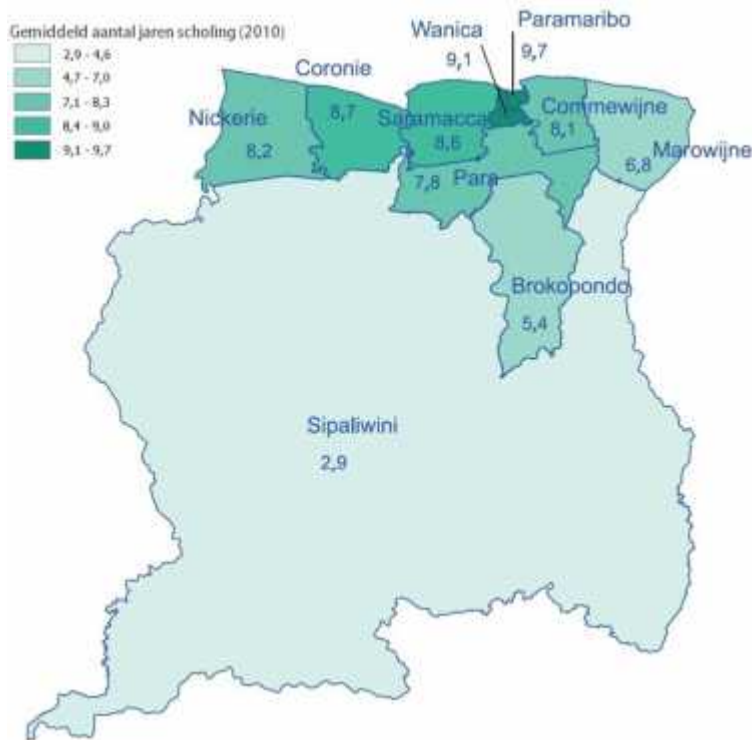
Bron: Census 2012, bijgewerkt door de auteur

Figuur 4 Personen (15 jaar en ouder) naar geslacht en hoogst type afgerond formeel onderwijs in 2012

De lichte vooruitgang in het onderwijs zou ons vreugdevol moeten stemmen, maar er zijn nog steeds grote verschillen tussen de rurale (met name binnenlandse) en urbane gebieden in Suriname als het om onderwijs gaat. Zo heeft bijvoorbeeld meer dan 10% in Paramaribo tertiair onderwijs gevolgd, terwijl nog geen 0,5% van de mensen in Sipaliwini dit niveau heeft behaald (hierbij dient opgemerkt te worden dat een deel van de mensen uit de rurale gebieden die naar de stad komen voor verdere studie na de studie niet meer terugkeren naar hun geboortedistrict).

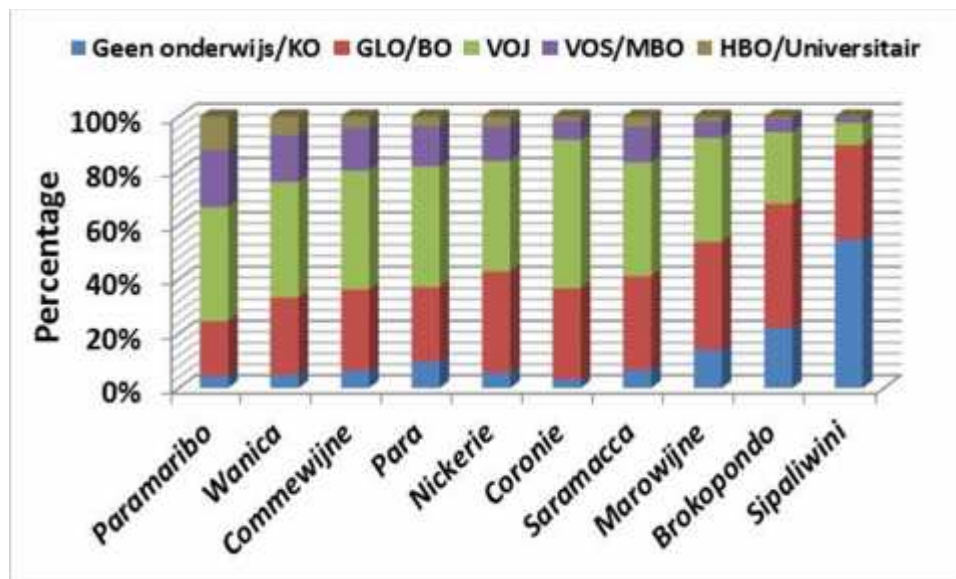
Figuur 5 en 6 geven een goed beeld van de verschillen. We zien dat met name Sipaliwini, maar ook de districten Brokopondo en Marowijne qua onderwijsniveau ver achterlopen op de andere districten. Ook als wij kijken naar etnische groepen (Figuur 7) dan merken wij dat met name de Marrons en Inheemsen een lager opleidingsniveau hebben dan de andere etnische groepen in Suriname.

De Suriname Multiple Indicator Cluster Survey van 2000 die is uitgevoerd met ondersteuning van UNICEF (2001) stelt vast dat *‘compared to the urban and rural region, the interior stands out by its unfavorable position on most of the indicators’*. Andere MICS-studies hebben min of meer hetzelfde uitgewezen (zie ook UNICEF 2013). Het is jammer dat het binnenland ook op scholing zo slecht scoort: onderzoek toont aan dat juist hoger opgeleiden een positieve impact hebben op de ontwikkeling van de gemeenschap in het binnenland van Suriname. Zij nemen zelf initiatief, terwijl mensen met een lagere opleiding doorgaans geneigd zijn slechts naar de overheid en/of donoren en anderen te kijken voor hulp en ontwikkeling (Schalkwijk, 2015). Dit brengt ons gelijk naar het laatste, maar ook belangrijke gedeelte over onderwijs, namelijk de voordelen die een hogere opleiding met zich meebrengt binnen de Surinaamse samenleving.

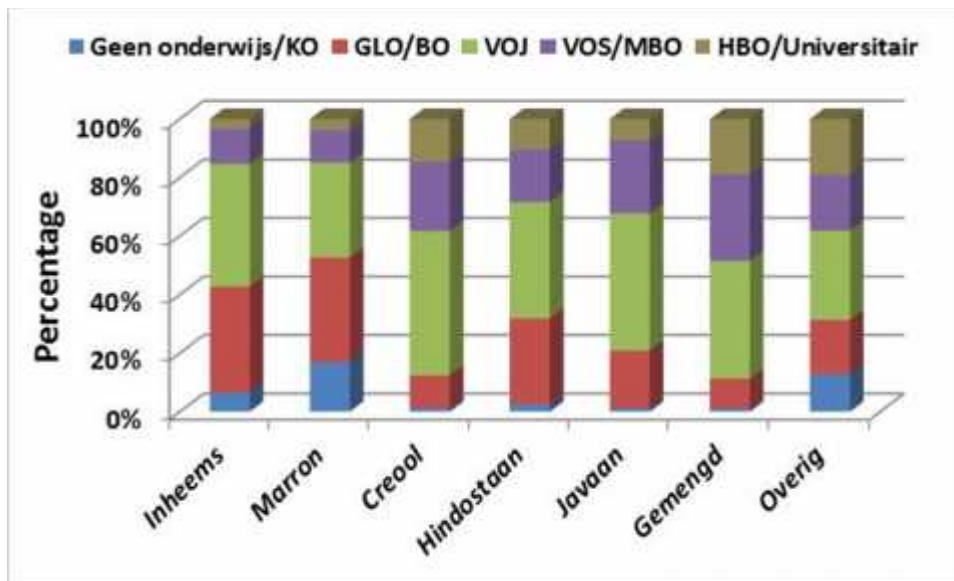
Bron: UNDP 2013, bijgewerkt door de auteur

Figuur 5 Gemiddeld aantal jaren scholing van mensen die 25 jaar en ouder zijn in Suriname

Bron: Census 2012, bijgewerkt door de auteur

Figuur 6 Totaal aantal personen (15 jaar en ouder) naar hoogste type afgerond formeel onderwijs in 2012

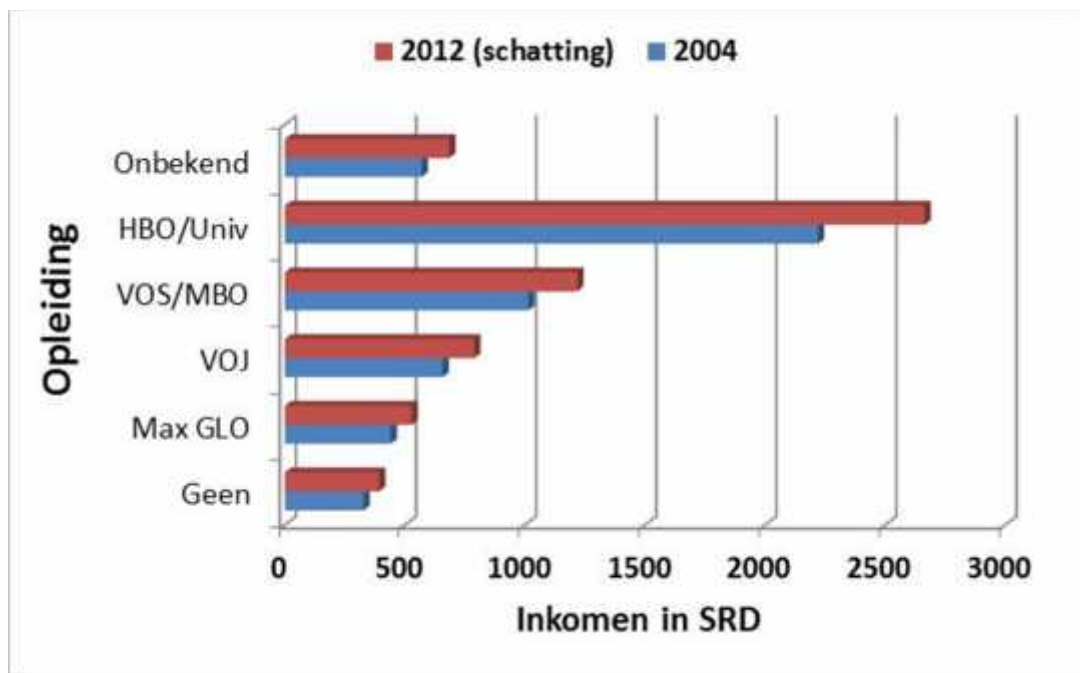
Bron: Census 2012, bijgewerkt door de auteur

Figuur 7 Totale werkzame + werkloze bevolking (15-64 jaar) naar etnische groep en hoogste type afgerond formeel onderwijs in 2012

3. Onderwijs als motor voor vooruitgang

Als we kijken naar het inkomen, dan blijkt er een sterk verband te zijn met de opleiding. Het verband was in 2004 zo sterk dat het Algemeen Bureau voor de Statistiek (2007) aangaf: *‘Het is evident dat gemiddeld in 2004 gold: “hoe hoger de opleiding, hoe hoger het inkomen”*. Van de census van 2012 zijn helaas geen inkomensdata beschikbaar; noch bij de huishoudens noch bij de individuen, omdat de respons minder was dan de *‘minimaal acceptabele standaard voor responspercentages’* die 75% bedraagt (ABS 2014). Om toch een schatting te maken, zijn de data van 2004 als basisjaar gecombineerd met de cijfers van het ABS over *‘Real Gross Labour Cost’*, waarbij er een toename was van 20% tussen 2004 en 2012. Dit betekent niet dat het inkomen van de werkende klasse in deze periode met 20% is gestegen, maar geeft een schatting van de hoogte van hun inkomen in 2012.

In Figuur 8 is het inkomen naar opleidingsniveau weergegeven. Het is duidelijk dat hoger opgeleiden gemiddeld meer verdienen dan mensen met een lagere opleiding. Op het hoogste niveau, tertiair onderwijs, is het zelfs zo dat iemand meer dan twee keer zoveel verdient als iemand die het secundair onderwijs heeft genoten. Opleiding lijkt in Suriname de beste voorspeller te zijn voor inkomen, onderwijs wordt daarom gezien als de grote motor om vooruit te komen.

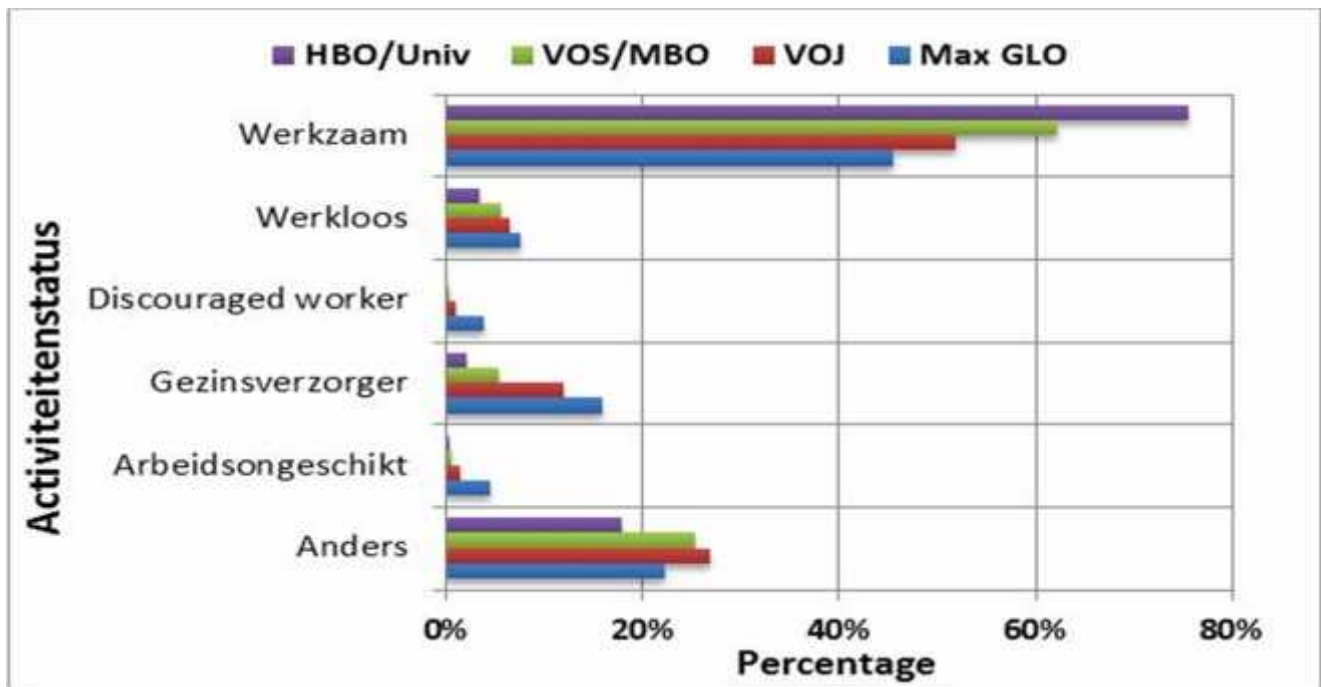

Bron: ABS 2007; MFA 2014, bijgewerkt door de auteur

Figuur 8 Gemiddeld inkomen per maand naar opleidingsniveau

Als we kijken naar de activiteitenstatus van personen tussen de 15 en 64 jaar in Suriname, dan blijkt opleidingsniveau ook hier voordelen op te leveren. We zien in Figuur 9 dat mensen met een hogere opleiding vaker werk hebben, minder werkloos zijn, minder vaak een *discouraged worker* zijn (mensen die niet proactief op zoek zijn naar een baan), minder vaak een gezinsverzorger zijn (huisman/huisvrouw) en zelfs minder vaak arbeidsongeschikt¹²⁵. Kortom: mensen met een hogere opleiding lijken meer kansen te hebben op de arbeidsmarkt, dan mensen met een lagere opleiding. Maar wat is de positie van hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt? We zagen al dat zij gemiddeld een hoger inkomen hebben. Figuur 10 toont de beroepsgroepen waarin zij werkzaam zijn, om meer licht te werpen op hun arbeidsmarktpositie.

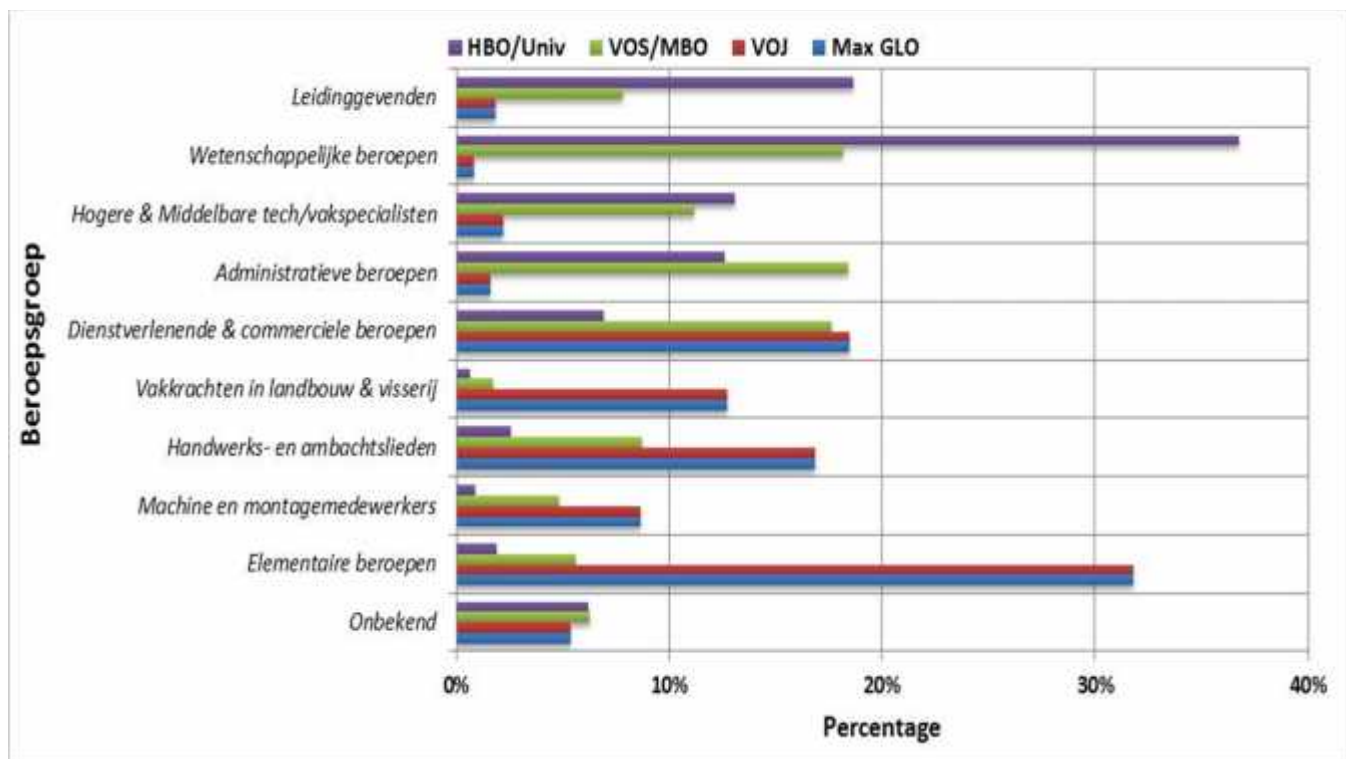
¹²⁵ De groep 'anders' bestond uit personen die: student/scholier waren, gepensioneerd/bejaard, mensen van wie de status onbekend was of mensen die niet economisch actief waren (waarbij was aangegeven niet-economisch actief: anders en niet-economisch actief: status onbekend).

Bron: Census 2012, bijgewerkt door de auteur

Figuur 9 Activiteitsstatus (personen tussen 15-64 jaar) naar type afgerond formeel onderwijs in 2012

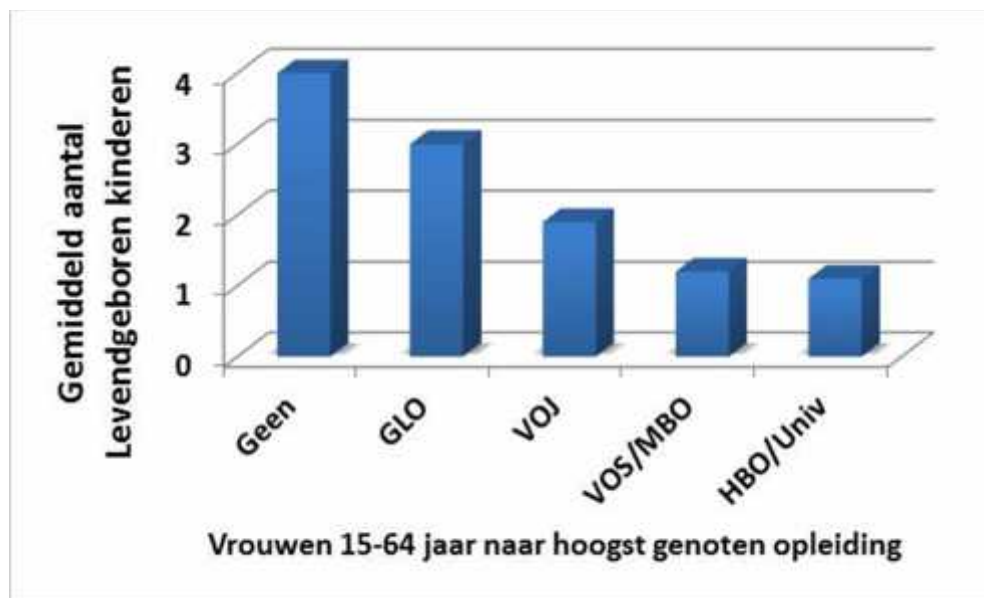
Uit Figuur 10 blijkt dat hoger opgeleiden vaker leidinggevende, wetenschappelijke en administratieve beroepen hebben. Daarnaast blijkt ook dat zij vaker hogere en middelbare technische en vakspecialisten zijn. Lager opgeleiden zijn juist oververtegenwoordigd in beroepen met meer fysieke arbeid, zoals lagere dienstverlenende en commerciële beroepen. Lager opgeleiden werken ook vaak als vakkrachten in landbouw en visserij, als handwerks- en ambachtlieden, bedieners van fabrieksinstallaties en machines en als montagemedewerkers. We zien dus dat hoger opgeleiden vaker beroepen hebben met een hogere status. Sno en Ganzeboom (2014) geven in hun onderzoek aan welke beroepen in Suriname een hogere status hebben). Blau en Duncan (1967) gaven reeds decennia geleden in een invloedrijke studie aan dat *‘occupations can be regarded as the single best indicator of status in society’*.

Bron: Census 2012, bijgewerkt door de auteur

Figuur 10 Werkzame bevolking (tussen 15-64 jaar) naar type afgerond formeel onderwijs en beroepsgroep in 2012

Tot slot zullen we kijken naar het gemiddeld aantal levend geboren kinderen van vrouwen naar opleidingsniveau. Uit onderzoek (Yu, 2006; Reading, 2011) blijkt dat naarmate vrouwen hoger opgeleid zijn, zij minder kinderen krijgen. Dit blijkt vrijwel overal in de wereld zo te zijn. De vraag is hoe sterk dit verband in Suriname is. Figuur 11 geeft duidelijk weer dat vrouwen zonder opleiding gemiddeld 4 levend geboren kinderen hebben, vrouwen met een GLO-opleidingsniveau 3 kinderen, met een VOJ-opleidingsniveau circa 2 kinderen en vrouwen met een VOS/MBO- en HBO-/Universitair opleidingsniveau gemiddeld 1 kind krijgen. Het is dus evident dat vrouwen met een hogere opleiding gemiddeld veel minder kinderen krijgen dan vrouwen met een lager opleidingsniveau.

Bron: Census 2012

Figuur 11 Opleidingsniveau vrouwen naar gemiddeld aantal levend geboren kinderen

4. Conclusie

Het onderwijsniveau in Suriname is tussen 2004 en 2012 met kleine stappen vooruit gegaan. Vrouwen hebben meer vooruitgang geboekt als het gaat om opleidingsniveau in vergelijking met mannen en de verwachting is dat de verschillen alleen maar groter zullen worden in de toekomst. Ondanks de kleine stappen vooruit zijn er nog grote verschillen merkbaar tussen de verschillende districten (met name het binnenland dat achterloopt en daarmee dus de Marrons en Inheemsen). Ondanks de lichte vooruitgang blijkt dat nog ruim 2/3 van de Surinaamse bevolking niet hoger dan VOJ-onderwijs heeft doorlopen. Er is dus nog veel ruimte om het onderwijsniveau van de bevolking verder omhoog te krijgen. Wellicht moet er meer geïnvesteerd worden in het onderwijs, maar dan minder in personeelskosten (zoals nu al wordt gedaan), maar meer in andere aspecten die de kwaliteit van het onderwijs verder omhoog kunnen brengen. Investerings in het onderwijs zijn belangrijk, omdat deze studie aantoont dat ook voor Suriname geldt dat onderwijs een grote motor is voor vooruitgang. Mensen met een hogere opleiding hebben over het algemeen een hoger inkomen, een betere positie op de arbeidsmarkt, beroepen met een hogere status en minder kinderen.

Onderwijs blijkt niet alleen in Suriname een motor te zijn voor vooruitgang, maar wereldwijd lijkt dit het geval te zijn. Onderwijs is namelijk belangrijk voor de productiviteit van individuen, bedrijven en landen. Uit onderzoek in andere landen blijkt het volgende (in Ori, Schoenmakers & Vanwing 2015):

- Een jaar onderwijs voor een individu leidt tot vijf á vijftien procent meer loon over de hele beroepsloopbaan, vooral vanwege de hogere productiviteit;
- Een stijging van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking met een jaar verhoogt het Bruto Binnenlands Product (BBP) van het land met acht procent;

- Het genoten onderwijs heeft niet alleen financiële voordelen: over het algemeen zijn hoger opgeleide mensen gezonder en gelukkiger;
- Een hoog opleidingsniveau van de ouders heeft een positief effect op het opleidingsniveau van hun kinderen door de overdracht van kennis.

We kunnen dit hoofdstuk daarom afsluiten met een citaat uit het Ontwikkelingsplan 2012-2016 voor Suriname, waarmee wij dit hoofdstuk hadden geopend: *'Hoe hoger het onderwijs- en opleidingsniveau, des te hoger het ontwikkelingsniveau van een land is'*, dit is reden genoeg om nog meer te investeren in onderwijs, zodat het onderwijsniveau in Suriname de komende jaren alleen maar zal toenemen.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume 1: Demografische en Sociale karakteristieken 1*. Suriname in Cijfers no. 213-2005/02. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2007). *Inkomensverdeling en Inkomensongelijkheid in Suriname*. Suriname in cijfers no. 236/2007-06. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2011). *Geselecteerde Genderstatistieken*. Suriname in cijfers no. 279-2011/07. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013a). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale Karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013b). *Presentatie: Definitieve Resultaten Achtste Algemene Volkstelling (Volume II)*. Paramaribo: Royal Ballroom Torarica, 11 december 2013.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013c). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II-versie 2: Onderwijs, Werkgelegenheid en Vervoer, Vruchtbaarheid en Sterfte, Gezondheid en Sport*. Suriname in Cijfers no. 299/2013-10. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014). *Presentatie: Definitieve Resultaten Achtste Algemene Volkstelling (Volume III)*. Wyndham Garden, 12 februari 2014.

Blau P.M. & Duncan, O.D. (1967). *The American Occupational Structure*. New York, New York: The Free Press.

Gobardhan-Rambocus, L. (2001). *Onderwijs als sleutel tot maatschappelijke vooruitgang: Een taal- en onderwijsgeschiedenis van Suriname (1651-1975)*. Zutphen, Nederland: Walburg Pers.

Government of Suriname (2001). *Suriname Multiple Indicator Survey 2000 Final report*. Paramaribo, Suriname.

Government of Suriname (2005). *Suriname MDG Baseline Report*. Paramaribo, Suriname: United Nations Development Programme.

Inter-American Development Bank (2011). *IDB Country Strategy with the Republic of Suriname 2011-2015*. Paramaribo, Suriname: Inter-American Development Bank.

Klein, R. (2007). *The Education Budget in Suriname 2004-2007. Child friendly budget analysis: a tool to measure results for children and enhance transparency*. Paramaribo, Suriname: United Nations Children's Fund Suriname.

Ministry of Foreign Affairs and General Bureau of Statistics (2014). *Suriname MDG Progress Report 2014*. Paramaribo, Suriname: United Nations Development Programme.

MINOV (2004a). *Sectorplan Onderwijs 2004-2008*. Paramaribo: Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling.

MINOV (2004b). *Educational Development in the Republic of Suriname: A Report prepared for the 47th session of the International Conference on Education*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling.

Ministry of Social Affairs and Housing and General Bureau of Statistics (2013). *Suriname Multiple Indicator Cluster Survey 2010: Monitoring the situation of women and children*. Paramaribo, Suriname.

Nuffic (2009). *Waardering van buitenlandse getuigschriften in Nederland: Landenmodule Suriname*. Den Haag, Nederland: Nuffic.

Ooft G. & Eckhorst, K. (2013). *Human Capital Development and Economic Growth in Suriname*. Barbados 33rd Annual Review Seminar. Bridgetown, Barbados.

Ori, H., Schoenmakers, L. & Vanwing, T. (2015). *Samen Duurzaam Onderwijs Realiseren: De inzet van effectieve interventies in Suriname*. Leuven, België: Uitgeverij LannooCampus.

Reading, B. F. (2011). *Education Leads to Lower Fertility and Increased Prosperity*. Earth Policy Institute. Geraadpleegd van: http://www.earth-policy.org/data_highlights/2011/highlights13 op 10 februari 2016.

Regering van de Republiek Suriname (2012). *Ontwikkelingsplan 2012-2016: Suriname in Transformatie*. Paramaribo, Suriname: Regering van de Republiek Suriname.

Schalkwijk, J. (2015). *Development View of Tribal People in Suriname*. Paramaribo: Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Sno, T.E. & Ganzeboom, H.B.G. (2014). *De Beroepenstratificatie van Suriname*. Amsterdam, Nederland: Interuniversitaire Werkgroep Sociale Ongelijkheid en Levensloop.

United Nations Development Programme (2013). *Human Development Atlas Suriname*. Paramaribo, Suriname: United Nations Development Programme.

Willems, M.P.J. & Nooijer de, P.G. (2006). *Suriname Anton de Kom University: VLIR-UOS Programming Mission Report*. Brussel, België: VLIR-UOS.

Yu, P. (2006). *Higher Education, the Bane of Fertility*. The Australian National University Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper No. 512. Canberra: The Australian National University.

DEEL 4 WONEN EN LEEFMILIEU

10. Huishoudens in Suriname: een analyse van de woonsituatie gebaseerd op de resultaten van Census 2004 en Census 2012

Anjali De Abreu-Kisoensingh, Rosita Sobhie en Gijs Dekkers

1. Introductie

In dit hoofdstuk wordt de woonsituatie van huishoudens in Suriname beschreven met behulp van censusdata 2004 en 2012. Het hoofdstuk bestaat uit twee afzonderlijke delen, die elk een dimensie van de woonomstandigheden omvatten.

Het eerste en belangrijkste deel van dit hoofdstuk is gewijd aan de mate van ‘overbewoning’, namelijk de mate waarin huishoudens of personen onvoldoende leefruimte hebben in hun woonverblijf. De mate van overbewoning is per definitie subjectief, en zou vereisen dat de inwoners van Suriname ondervraagd worden naar de mate waarin zij zelf overbewoning ervaren. De informatie uit de censusdata is dus slechts een benadering. Desalniettemin kan dit hoofdstuk een aanuiding geven van het risico op overbewoning. Een eerste manier om overbewoning weer te geven, is via een vergelijking van huishoudens en woonverblijven per district. Indien het gemiddeld aantal huishoudens per woonverblijf stijgt, dan mag men veronderstellen dat het risico op overbewoning toeneemt, dus dat meer mensen in een onvoldoende mate van leefruimte zullen ervaren. Een tweede manier om de mate van overbewoning vast te stellen, is door het aantal kamers in de woning af te zetten tegen het aantal personen in het huishouden. Op basis hiervan worden indicatoren van extreme, gematigde en lichte overbewoning afgeleid. De veronderstelling is opnieuw dat een lage (of afnemende) verhouding tussen het aantal kamers in de woning en het aantal personen samenhangt met een hoge (stijgende) ervaring van onvoldoende leefruimte.

Dit eerste deel begint met een korte analyse van de bevolkingsdichtheid en de link met urbanisatie. Vervolgens wordt er gekeken naar het verband tussen het aantal woonverblijven, woonruimten en het aantal leden per huishouden, om de verschillende typen overbewoning te identificeren. De gepresenteerde gegevens zijn ontleend aan Census 2004 en Census 2012.

Het tweede deel van dit hoofdstuk belicht andere dimensies van de leefsituatie van huishoudens. We zullen nagaan of huishoudens uit verschillende districten in verschillende typen woonverblijven leven, en bekijken ook de mate waarin deze huishoudens toegang hebben tot leidingwater en elektriciteit.

2. Overbewoning in Suriname

Een analyse van overbewoning is onmogelijk zonder naar de bevolkingsdichtheid te kijken. Immers, hoe meer mensen er op een bepaalde oppervlakte leven, hoe groter het risico dat zij overbevolking en dus overbewoning ervaren. De bevolkingsdichtheid wordt berekend door het totaal aantal bewoners van een land of gebied te delen door de oppervlakte daarvan.

10.1 Bevolkingsdichtheid per district

De bevolking van Suriname is tussen 2004 en 2012 met circa 10% gegroeid. Omdat de oppervlakte van Suriname ongewijzigd is gebleven, is de bevolkingsdichtheid toegenomen met hetzelfde percentage, namelijk van 3 naar 3,3 personen per vierkante kilometer. Dit blijkt uit Tabel 1.

Tabel 1 Bevolkingsdichtheid naar district, 2004 en 2012

District	Bevolking		Oppervlakte km ²	Bevolkingsdichtheid	
	Totaal			Ratio	
	2004	2012	2004-2012	2004	2012
Paramaribo	242.946	240.924	182	1335	1324
Wanica	85.986	118.222	443	194	267
Urbaan	328.932	359.146	625	526	575
Nickerie	36.639	34.233	5353	7,0	6,0
Coronie	2887	3391	3902	1,0	1,0
Saramacca	15.980	17.480	3636	4,0	5,0
Commewijne	24.649	31.420	2353	11,0	13,0
Para	18.749	24.700	5393	4,0	5,0
Ruraal	98.904	111.224	20.637	4,8	5,4
Marowijne	16.642	18.294	4627	4,0	4,0
Brokopondo	14.215	15.909	7364	2,0	2,0
Sipaliwini	34.136	37.065	130.567	0	1,0
Binnenland	64.993	71.268	142.558	1,0	1,0
Totaal	492.829	541.638	163.820	3,0	3,3

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Dit algemene cijfer verhuut echter zeer grote verschillen op districtsniveau. In 2012 was de bevolkingsdichtheid in het urbane gebied van Suriname met 575 inwoners per km² heel hoog vergeleken met die in het rurale gebied (tussen 5 en 6 personen per km²) en het binnenland (slechts één persoon per km²)¹²⁶. Maar ook binnen deze onderverdeling zijn er grote verschillen: Paramaribo heeft met 1.324 inwoners per km² de hoogste bevolkingsdichtheid van het land, omdat het qua landoppervlakte het kleinste district is met het hoogste aantal inwoners. Op de tweede plaats van de rangschikking staat Wanica met een bevolkingsdichtheid van 267 personen per km², en op de derde plaats staat Commewijne met slechts 13 personen per km². Binnen het rurale gedeelte van Suriname varieert de bevolkingsdichtheid ook fors: van 13 personen per km² in Commewijne, dan een ‘middengroep’ Nickerie, Saramacca en Para met een bevolkingsdichtheid tussen de 5 en 6 personen per km². Coronie is binnen het rurale landsgedeelte een apart geval, met een zeer lage bevolkingsdichtheid (één persoon per km²). Wat betreft de bevolkingsdichtheid lijkt het meer op het binnenland. Omgekeerd is de bevolkingsdichtheid in Marowijne met vier personen per km² meer in lijn met het rurale gedeelte van Suriname.

Ook de veranderingen tussen 2004 en 2012 leiden tot interessante conclusies. De bevolkingsdichtheid in het urbane gebied is tussen 2004 en 2012 toegenomen van 526 naar 575 personen per km². Weliswaar was er in Paramaribo sprake van een afname van 1335 in 2004 per km² naar 1324 personen in 2012, maar dit werd meer dan tenietgedaan door een sterke toename in Wanica van 194 naar 267 personen per km² in die periode. In het rurale gebied was er (bijna) geen stijging van de bevolkingsdichtheid. Ook hierin zijn er echter verschillen tussen de districten: in Saramacca, Commewijne en Para is de bevolkingsdichtheid

¹²⁶ Ter vergelijking: de bevolkingsdichtheid in Amsterdam, Nederland, was in 2012 4888 personen per km² (Oozo, 2016), maar de bevolkingsdichtheid in het district Amsterdam Centrum loopt op tot 13.698 personen per km² (Oozo, 2016b). In New York, V.S., was de bevolkingsdichtheid in 2010 2050 personen per km². De hoogste dichtheid ter wereld kon in 2010 worden gemeten in Mumbai, India, met 29.650 personen/km² (CityMayorsStatistics, 2016).

toegenomen, terwijl deze in Nickerie is gedaald. In het binnenland is de bevolkingsdichtheid constant gebleven, namelijk één persoon per km².

11. Huishoudomvang per district

Een volgende stap naar vaststelling van de mate van overbewoning, is het kijken naar de huishoudomvang in Suriname als geheel, en per district. Een huishouden is ‘een persoon of groep van personen, die individueel of als groep voorzieningen getroffen heeft om zichzelf te voorzien van voedsel en andere noodzakelijkheden om in leven te blijven’¹²⁷. Er zijn twee soorten huishoudens: collectieve¹²⁸ en niet-collectieve huishoudens. Onder collectieve huishoudens wordt verstaan: religieuze gemeenschappen, rusthuizen, ziekenhuizen, gevangenissen, maar ook personen die wonen in hotels, pensions of internaten. Alle andere huishoudens zijn niet-collectieve of privéhuishoudens.

Tabel 2 bevat de aantallen en proporties van huishoudens naar district in 2004 en 2012.

Tabel 2 Groei van huishoudens naar district, 2004 en 2012

District	Huishoudens				Groei huishoudens
	2004		2012		2004-2012
	Aantal	%	Aantal	%	%
Paramaribo	59.392	48,1	62.160	44,3	4,7
Wanica	20.928	17,0	28.939	20,6	38,3
Urbaan	80.320	65,1	91.099	64,9	13,4
Nickerie	9488	7,7	9827	7,0	3,6
Coronie	932	0,8	1091	0,8	17,1
Saramacca	4309	3,5	4840	3,4	12,3
Commewijne	6363	5,1	8344	5,9	31,1
Para	4400	3,6	5750	4,1	30,7
Ruraal	25.492	20,6	29.852	21,3	17,1
Marowijne	3987	3,2	4358	3,1	9,3
Brokopondo	3749	3,0	4658	3,3	24,2
Sipaliwini	9915	8,0	10.400	7,4	4,9
Binnenland	17.651	14,3	19.416	13,8	10,0
Totaal	123.463	100	140.367	100	13,7

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Uit deze tabel blijkt dat 65% van de huishoudens voorkomen in het urbane gebied, gevolgd door het rurale gebied met circa 21% en het binnenland met circa 14%. Het aantal huishoudens in Suriname is tussen 2004 en 2012 met bijna 14% toegenomen. Net als bij de bevolkingsgroei is er met ongeveer 40% een sterke toename in het district Wanica, gevolgd door Commewijne en Para met elk 31% en Brokopondo met 24%. De laagste groei heeft plaatsgevonden in het district Nickerie (3,6%), gevolgd door Paramaribo (4,7%).

Tabel 3 beschrijft het percentage huishoudens naar omvang. Huishoudens met vier personen komen het meest voor in Suriname als geheel en in de meeste districten. In 2012 bestaat in Suriname 16,3% van het totaal aantal huishoudens uit slechts één persoon, 16,2% uit twee, 17,6% uit drie en 18% uit vier personen. Huishoudens met vijf of meer personen nemen gezamenlijk 31,9% van het totaal aantal

¹²⁷ United Nations, NY, 2001: Compendium of Human Settlements Statistics 2001

¹²⁸ Let wel: Personen in inrichtingen en tehuizen die een zelfstandig huishouden voeren, zijn als apart huishouden geteld tijdens de census.

huishoudens voor hun rekening. Het laagste aantal personen per huishouden vinden we in Coronie, met een gemiddelde huishoudomvang van 3,1 personen, zowel in 2004 als 2012. Het hoogste aantal personen per huishouden is, ook in beide jaren, te vinden in Para. Verder zijn de verschillen tussen de districten opvallend. Zo varieert de proportie van het aantal eenpersoonshuishoudens tussen 9,3% en 11% in Wanica in 2004 en 2012 tot rond de 30% in Coronie (beide jaren) en Sipaliwini (2004), en zelfs bijna 33% in Brokopondo in 2012. Aan de andere kant van het spectrum varieert in 2004 het aandeel van het aantal huishoudens van zeven personen of meer tussen minder dan 8% in Coronie, Saramacca en Commewijne tot 17% of meer in Brokopondo en Para, en Marowijne.

In vergelijking met 2004 is de gemiddelde huishoudomvang op het niveau van het hele land in 2012 vrijwel gelijk gebleven op 3,9 personen per huishouden. Maar opnieuw liggen er interessante verschuivingen onder de oppervlakte: zo is het gemiddeld aantal personen per huishouden afgenomen in Paramaribo, en vooral in Nickerie en Brokopondo. Daartegenover staat dat het gemiddeld aantal personen per huishouden is toegenomen in Para en Sipaliwini.

Tabel 3 Percentage huishoudens naar huishoudomvang en district, 2004 en 2012

District		Aantal personen in procenten							Gemiddeld aantal Personen per huishouden
		1	2	3	4	5	6	7+	
Paramaribo	2004	14,2	17,0	17,0	18,0	13,3	7,7	13,0	4,1
	2012	15,8	17,1	18,1	17,8	11,2	8,2	11,8	3,9
Wanica	2004	9,3	14,7	16,8	21,9	17,3	9,4	10,6	4,1
	2012	11,0	14,5	18,3	20,6	14,4	9,2	11,9	4,1
Nickerie	2004	12,4	16,3	18,4	20,8	14,9	8,3	8,9	3,8
	2012	15,4	19,3	20,0	19,9	25,4			3,5
Coronie	2004	30,7	19,0	15,3	11,3	9,1	7,0	7,6	3,1
	2012	31,2	17,0	15,9	13,9	8,3	13,7		3,1
Saramacca	2004	14,9	16,2	16,4	20,0	16,9	7,9	7,7	3,7
	2012	15,0	18,1	17,8	20,4	14,1	15,0		3,7
Commewijne	2004	10,0	15,8	19,4	21,9	15,8	9,4	7,6	3,8
	2012	12,9	16,9	19,6	20,7	13,4	16,5		3,8
Marowijne	2004	15,7	15,7	14,7	15,0	11,3	10,1	17,7	4,2
	2012	17,8	14,6	14,4	14,0	11,4	9,6	18,2	4,2
Para	2004	14,9	14,5	14,2	16,8	12,6	10,0	17,0	4,2
	2012	14,9	13,2	16,3	16,2	12,2	27,3		4,3
Brokopondo	2004	28,5	14,6	13,4	10,3	8,3	7,8	16,9	3,8
	2012	32,7	14,0	12,6	11,4	9,2	8,1	12,0	3,4
Sipaliwini	2004	30,5	16,7	13,2	10,1	9,5	6,5	13,4	3,4
	2012	28,9	14,8	13,6	12,6	8,7	8,7	12,7	3,6
Totaal	2004	15,0	16,2	16,5	18,1	13,7	8,2	12,2	3,9
	2012	16,3	16,2	17,6	18,0	11,9	8,4	11,6	3,9

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname, bewerkt

12. Huishoudens en woonverblijven

De relatie tussen de mate van overbewoning en het -hierboven besproken - gemiddeld aantal personen per huishouden is niet eenvoudig. Immers, wanneer twee huishoudens een woonverblijf delen, is het risico op overbewoning groter dan wanneer elk huishouden zijn eigen woonverblijf heeft. Dit aspect van overbewoning wordt in deze paragraaf besproken. De vierde paragraaf gaat dieper in op de relatie tussen het aantal kamers binnen een woonverblijf en het aantal personen dat er woont. Wanneer een huishouden van vier personen in een woonverblijf met acht kamers woont, is er weinig risico op overbewoning. Maar indien er slechts twee kamers zijn, is dit risico veel groter.

Een woonverblijf¹²⁹ is elk woongebouw, of afgescheiden en onafhankelijk deel van een gebouw, waarin een persoon/een groep van personen (privéhuishouden) woont of kan wonen op het moment van de censustelling. Een woonverblijf heeft een dak en is afgescheiden indien het omgeven is door muren of een andere vorm van afscheiding, zodat de bewoner(s) zich kunnen afzonderen van andere personen om te slapen, koken, eten en andere activiteiten te ontplooiën. Een woonverblijf is onafhankelijk als het direct toegankelijk is vanuit de straat of een gemeenschappelijk(e) erf, trap, gang of galerij, en wanneer de bewoners toegang hebben zonder door het verblijf van een ander huishouden te hoeven gaan.

Indien de verhouding tussen huishoudens en woonverblijven gelijk is aan 100%, dan heeft gemiddeld elk huishouden zijn eigen verblijf. Een verhouding groter dan 100% wil dus zeggen dat er meer huishoudens dan woonverblijven zijn, waardoor in een aantal gevallen meerdere huishoudens een woonverblijf moeten delen. Hoe hoger deze ratio, hoe hoger het aantal huishoudens dat een woonverblijf deelt. De ratio tussen huishoudens en woonverblijven kan daarom worden gebruikt als indicator voor het risico van overbewoning.

Uit Tabel 4 blijkt dat er in 2012 in vrijwel alle districten sprake is van een risico op overbewoning. Het aantal huishoudens is groter dan het aantal woonverblijven, dus de ratio is groter dan 100%. Dit risico is vooral aanwezig in Paramaribo, Wanica, Nickerie, Brokopondo en Sipaliwini, waar de ratio 102% of hoger is. Daar staat tegenover dat er een ietwat beperkter risico op overbewoning is in Coronie, Saramacca, Commewijne en Marowijne, waar de ratio rond de 101 en 102% ligt.

Tabel 4 Aantal huishoudens en woonverblijven naar district, 2004 en 2012

District	2004			2012			Groei	
	Huis houdens	Woon verblijven	Ratio	Huis houdens	Woon verblijven	Ratio	Huis houdens	Woon verblijven
	Aantal		%	Aantal		%	%	
Paramaribo	59.392	57.300	104	62.160	58.825	106	4,7	2,7
Wanica	20.928	20.571	102	28.939	27.914	104	38,3	35,7
Urbaan	80.320	77.871	103	91.099	86.739	105	13,4	11,4
Nickerie	9488	9228	103	9827	9463	104	3,6	2,5
Coronie	932	925	101	1091	1078	101	17,1	16,5
Saramacca	4309	4244	102	4840	4745	102	12,3	11,8
Commewijne	6363	6293	101	8344	8080	103	31,1	28,4
Para	4400	4338	101	5750	5573	103	30,7	28,5
Ruraal	25.492	25.028	102	29.852	28.939	103	17,1	15,6

¹²⁹ Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, Landelijke Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname (Volume 3): Huishoudens, Woonverblijven en Gezinnen, Milieu, Criminaliteit, januari 2014.

Marowijne	3987	3944	101	4358	4252	102	9,3	7,8
Brokopondo	3749	3656	103	4658	4464	104	24,2	22,1
Sipaliwini	9915	9658	103	10.400	9935	105	4,9	2,9
Binnenland	17.651	17.258	102	19.416	18.651	104	10,0	8,1
Totaal	123.463	120.157	103	140.367	134.329	104	13,7	11,8

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Ook is het zo dat de ratio tussen huishoudens en woonverblijven aan het toenemen is, voor Suriname als geheel van 103 naar 104%, en vooral in het rurale gebied en het binnenland. Dit suggereert dat het risico op overbewoning tussen 2004 en 2012 is toegenomen. In alle gevallen is deze stijging toe te schrijven aan een sterke stijging van het aantal huishoudens dan van het aantal woonverblijven. Uit Tabel 4 blijkt dat het aantal huishoudens in Suriname als geheel met 13,7% is toegenomen, van 123.463 in 2004 tot 140.367 in 2012. In dezelfde periode is het aantal woonverblijven met 11,8% gestegen. De verhouding huishoudens-woonverblijven is dus met één procentpunt verslechterd, namelijk van 103 naar 104% en het risico op overbewoning is dus gestegen. Deze stijging komt in de meeste districten voor – enkel Coronie en Saramacca zijn uitzonderingen. Ook lijkt de stijging zich vooral in het urbane deel van Suriname af te spelen, omdat de ratio tussen huishoudens en woonverblijven daar met 2 procentpunten toeneemt. Weliswaar is dat in het binnenland ook het geval, maar daar is de stijging grotendeels toe te schrijven aan Sipaliwini.

Verder moet nog worden opgemerkt dat uit de combinatie van tabellen 3 en 4 blijkt dat de afname van de bevolking in Nickerie niet gepaard is gegaan met een navenante afname van het aantal huishoudens per woonverblijf. Dit wijst erop dat niet zozeer complete huishoudens zijn weggetrokken, maar individuen, die deel uitmaakten van deze huishoudens. Wellicht hebben jongeren het district verlaten vanwege de beperkte mogelijkheden om daar voortgezet onderwijs te volgen.

13. Overbewoning

De relatie tussen het aantal huishoudens en woonverblijven werd in de vorige paragraaf besproken. We zagen dat er meer huishoudens dan woonverblijven zijn, en dat dit verschil tussen 2004 en 2012 toeneemt, waardoor het risico op overbewoning lijkt toe te nemen. In deze paragraaf bekijken we een ander aspect van overbewoning, namelijk gebaseerd op de relatie tussen het aantal kamers binnen een woonverblijf en het aantal personen dat er woont.

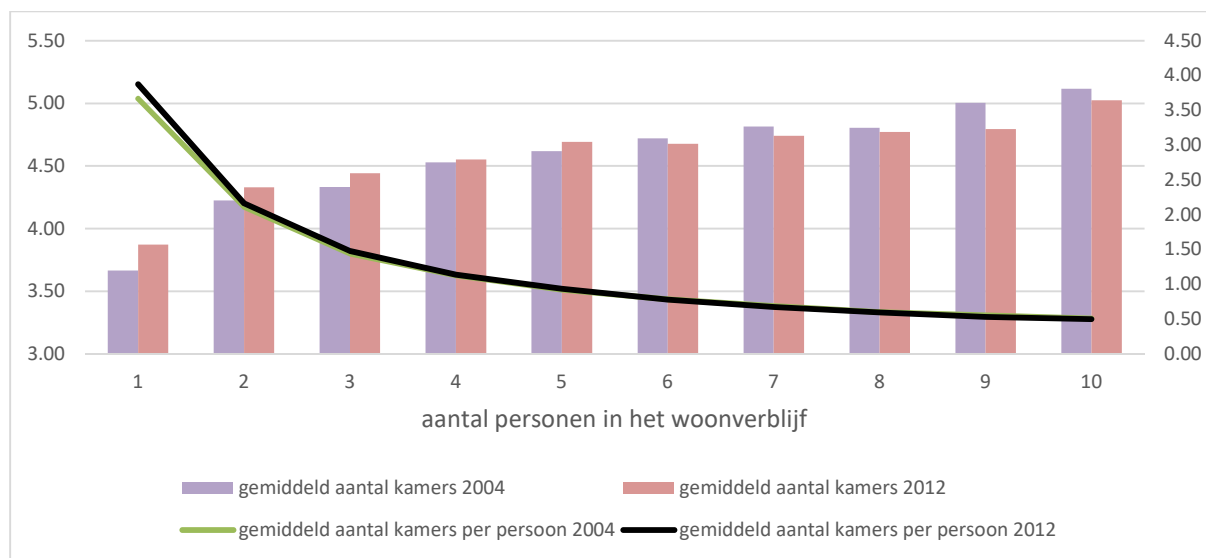
Een kamer of vertrek is een deel van het woonverblijf, dat van de buitenlucht en van de rest van het woonverblijf is afgescheiden door muren, wanden, ramen, schutters en/of deuren. Deze afscheidingen moeten het plafond raken of tenminste een hoogte van 2 meter hebben, terwijl de afgescheiden ruimte groot genoeg moet zijn om een eenpersoonsbed voor een volwassene te bevatten (tenminste 4 m² oppervlakte).

Er zijn in de census onder meer gegevens verzameld over het aantal kamers in relatie tot het aantal personen per huishouden. In Figuur 1 weerspiegelen de kolommen het aantal personen in een woonverblijf (op de linkeras van de grafiek), en de lijnen geven het gemiddeld aantal kamers aan (te vergelijken met de rechteras van de grafiek). Uit Figuur 1 blijkt onder meer dat er in 2004 gemiddeld 3,7 kamers in een eenpersoonshuishouden waren. In 2012 was dit aantal gestegen tot 3,9 kamers¹³⁰.

¹³⁰ Algemeen Bureau voor de Statistiek, Landelijke Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname (Volume 3): Huishoudens, Woonverblijven en Gezinnen, Milieu, Criminaliteit, januari 2014

Grotere huishoudens hebben gemiddeld minder kamers per persoon tot hun beschikking. In Figuur 1 komt dit tot uiting in de daling van de twee getrokken lijnen, die betrekking hebben op het aantal kamers per persoon. Zij zijn berekend door de hoogte van de kolommen, die het aantal kamers weergeeft, te delen door het aantal personen per huishouden dat is vermeld op de horizontale as. Aangezien de kleinste huishoudens uit slechts één persoon bestaan, is de waarde van de lijn en de kolom voor deze groep uiteraard dezelfde – het verschil tussen de lijn en de kolom in de figuur wordt veroorzaakt door het verschil in schaal tussen de rechter- en linker-as. Nu valt aan de lijnen goed te zien dat een stijging van het aantal personen in het huishouden gepaard gaat met een daling van het aantal kamers per persoon.

Personen die bijvoorbeeld in huishoudens van 5 of meer leven, hebben gemiddeld minder dan 1 kamer per persoon ter beschikking, wat wil zeggen dat er in minimaal één kamer meer dan 1 persoon leeft. Voor huishoudens met 9 personen of meer daalt het aantal kamers per persoon tot vlakbij de 0,5 wat wil zeggen dat twee of meer personen in een kamer verblijven. Wanneer we naar de verschillen kijken tussen 2004 en 2012 valt op dat het gemiddeld aantal kamers per huishouden in de kleinere huishoudens is toegenomen. Voor de grotere huishoudens, die van 6 of meer personen, is het gemiddeld aantal kamers achteruitgegaan. In ieder geval blijkt uit Figuur 1 dat het risico op overbewoning sterk toeneemt met de grootte van het huishouden, en dat dit risico tussen 2004 en 2012 licht lijkt te zijn gestegen.

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Figuur 1 Aantal kamers in het woonverblijf ten opzichte van het aantal personen, 2004 en 2012

Laten we nu een onderscheid maken tussen drie typen overbewoning;

1. Er is sprake van *extreme overbewoning* wanneer het aantal kamers minder is dan één derde van het aantal personen in het huishouden. Omgekeerd houdt dit in dat er minimaal drie personen per kamer zijn, waardoor deze definitie overeenstemt met de ‘sufficient living area’-definitie¹³¹ van de Verenigde Naties. Dus indien een huishouden uit 2, 3 of 4 personen bestaat, dan is er sprake van extreme overbewoning wanneer het aantal kamers hooguit 1 is¹³². Dit loopt op met het aantal personen in het huishouden, en bij een huishouden met 10 personen is er sprake van extreme overbewoning wanneer het aantal kamers hooguit 3 is.
2. Er is sprake van *gematigde overbewoning* wanneer het aantal kamers hooguit de helft is van het aantal personen in het huishouden.
3. Er is sprake van *lichte overbewoning* wanneer het aantal kamers meer dan de helft is van het aantal personen in het huishouden, maar minder dan 80% van het aantal personen in het huishouden.

Het is belangrijk op te merken dat in de tabellen 5 en 6 het uitgangspunt het huishouden is. We zullen later kort terugkomen op de consequentie van dit uitgangspunt. Om na te gaan hoe hoog het risico op overbewoning is, is er in deze tabellen gebruik gemaakt van een 10%-steekproef uit Census 2012. Deze steekproef bestaat uit 53.960 personen en 14.037 huishoudens. Het risico op overbewoning is uitgedrukt op het niveau van het huishouden. Dit risico is gebaseerd op de verhouding tussen het aantal beschikbare kamers en personen in het huishouden. De vraag is dan welk percentage van de bevolking te maken heeft met een verhouding lager dan een vastgestelde ondergrens. Wanneer de ondergrens bv. 0,33 is, wil dit zeggen dat er overbewoning is wanneer het aantal kamers minder dan één derde van het aantal personen in het huishouden is.

Tabel 5 Percentage huishoudens naar type overbewoning in Suriname, 2012

Benaming	Grens (G)	%
Extreme overbewoning (EO)	$G \leq 0,33$	5,24
Gematigde overbewoning (GO)	$0,33 < G \leq 0,5$	15,21
Lichte overbewoning (LO)	$0,5 < G \leq 0,8$	30,82

Bron: 10%-Streekproef uit de censusdata 2012

Uit Tabel 5 blijkt dat in 2012 iets meer dan 5% van de huishoudens in de steekproef te maken heeft met extreme overbewoning, in die zin dat de personen in deze huishoudens wonen in een woning waarvan het aantal kamers minder is dan één derde van het aantal personen in het huishouden. Ongeveer 15% van de huishoudens in de steekproef heeft te maken met gematigde overbewoning, en bijna 31% van de

¹³¹The United Nations Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs regarding the Millennium Development Goals Definition for goal 7 and indicator 7.10: “Proportion of urban population living in slums” Robert P. Ndugwa_UN-HABITAT. The Proportion of urban population living in slums is the proportion of urban population living in slum households. A slum household is defined as a group of individuals living under the same roof lacking *one or more*¹ of the following conditions: (1) Access to improved water, (2) Access to improved sanitation, (3) Sufficient-living area, (4) Durability of housing and (5) Security of tenure.

Sufficient living area: A house is considered to provide a sufficient living area for the household members if *not more than three people* share the same habitable (minimum of four square meters) room.

¹³² 2, 3 en 4 maal 0,33 is respectievelijk 0,66, 0,99 en 1,32, afgerond naar het dichtstbijzijnde gehele getal dus 1.

huishoudens had in 2012 te maken met lichte overbewoning. Helaas is er geen steekproef beschikbaar uit de data van 2004.

De conclusie is dus dat, hoewel extreme overbewoning niet veel voorkomt, een forse minderheid van de huishoudens in Suriname toch te maken krijgt met een zekere mate van overbewoning. Een logische volgende vraag is dan in welke districten deze overbewoning in 2012 meer voorkwam. Op basis van de steekproef is het ook mogelijk om dit risico op overbewoning voor de verschillende districten af te leiden. De resultaten staan beschreven in Tabel 6.

Tabel 6 Percentage huishoudens naar type overbewoning in Suriname, 2004 en 2012

District	2012		
	EO*	GO**	LO***
Paramaribo	2,98	10,56	25,84
Wanica	3,43	11,72	29,83
Urbaan	3,13	10,94	27,16
Nickerie	1,41	7,07	20,67
Coronie	1,59	5,56	20,63
Saramacca	3,47	9,63	26,40
Commewijne	2,29	10,4	24,90
Para	9,23	27,31	44,44
Ruraal	3,47	12,01	27,24
Marowijne	8,60	24,88	43,49
Brokopondo	15,94	37,41	51,96
Sipaliwini	23,18	48,72	59,08
Binnenland	17,59	40,30	53,64
Totaal	5,24	15,21	30,82

Bron: 10%-Streekproeftrekking van Censusdata 2004 en 2012

- * EO= Extreme overbewoning,
- ** GO= Gematigde overbewoning en
- *** LO= Lichte overbewoning

Zoals verwacht zijn de verschillen tussen het urbane, rurale landsgedeelte en het binnenland groter wanneer we naar extreme overbewoning kijken, dan in het geval van gematigde en lichte overbewoning. Het valt wel sterk op dat de verschillen tussen het urbane en het rurale landsgedeelte beperkt zijn. Het verschil lijkt vooral groot tussen het binnenland en de overige delen van het land. Maar de verschillen tussen de districten schetsen af en toe een tegenstrijdig beeld. Zo is de overbewoning het hoogst in Wanica, zelfs hoger dan in Paramaribo. Dit komt wellicht door de bevolkingstrek naar dit district. Daartegenover staat dat de overbewoning in Nickerie en Coronie het laagste is van alle districten. De hogere percentages in het rurale deel van Suriname ten opzichte van de urbane gebieden zijn vooral veroorzaakt door het district Para. Op basis van de overbewoningspercentages zou men dit district eerder

tot het binnenland rekenen. Vooral in het binnenland, in het bijzonder in Brokopondo en Sipaliwini, zijn de overbewoningspercentages zorgelijk: er is extreme overbewoning in bijna 18% van de huishoudens, en een ruime meerderheid van de huishoudens heeft te maken met lichte overbewoning.

Een volgende vraag is hoe deze overbewoning in de jaren tussen 2004 en 2012 is veranderd. Zoals gezegd in de bespreking van Tabel 6 is een steekproeftrekking uit de data van 2004 niet beschikbaar. Het is op dit moment dus niet mogelijk om de berekeningen die aan Tabel 6 ten grondslag liggen, te repliceren voor het jaar 2004. We beschikken echter wel over secundair cijfermateriaal uit de censussen van 2004 en 2012, en meer specifiek kennen we van zowel 2007 en 2012 *de aantallen personen die in huishoudens wonen, naar aantal personen in het huishouden en naar aantal kamers in de woning*. Hieruit kunnen we de percentages afleiden van personen naar aantal personen in het huishouden en kamers in de woning. Tabel 7 geeft hiervan een voorbeeld in 2012. De eerste kolom van Tabel 7 geeft bijvoorbeeld de proportie personen die alleen wonen (dus een huishouden van één persoon) naar het aantal kamers. De som van de rijen in deze - en elke- kolom is dus 1, omdat alle alleenstaanden per definitie in een woning met 1 tot meer dan 10 kamers wonen. De tweede kolom bevat de proportie personen die met twee in een huishouden wonen, naar het aantal kamers in de woning, enzovoort.

Tabel 7 Uitgangspunt van de berekening van overbewoning onder personen op basis van secundaire data uit Census 2012 (voorbeeld)

Aantal vertrekken in het huishouden	2012	Aantal personen in het huishouden						
		1	2	3	4	5	...	≥ 10
1	0,086	0,037545	0,028365	0,022256	0,02133	...	0,021	
2	0,157	0,087281	0,071063	0,06289	0,05734	...	0,054	
3	0,153	0,140771	0,126673	0,111111	0,099812	...	0,078	
4	0,223	0,256883	0,261266	0,253625	0,232999	...	0,188	
5	0,249	0,30597	0,336504	0,354072	0,349812	...	0,308	
6	0,081	0,106424	0,1129	0,131049	0,153701	...	0,203	
7	0,029	0,03824	0,036758	0,036798	0,049937	...	0,079	
8	0,012	0,014925	0,014893	0,015722	0,019322	...	0,038	
9	0,006	0,006582	0,006284	0,007924	0,00872	...	0,014	
10 ≥	0,004	0,005377	0,005294	0,004552	0,007026	...	0,017	
Total	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00		1,00	

Deze percentages zijn beschikbaar met oplopende grootte van het huishouden, van 1 via 5 personen (in de tabel) tot en met 10 personen of meer. En daarna tellen we de proporties bij elkaar op van alle combinaties van kamers en personen in het huishouden waarbij het aantal kamers minder is dan 33% (extreme overbewoning), 50% (gematigde overbewoning) en 80% (lichte overbewoning). In het geval van extreme overbewoning zijn dit bijvoorbeeld de cellen met de grijze achtergrond. Dit zijn de cellen waar de ratio tussen het aantal personen in het huishouden en het aantal kamers hooguit 0,33 is.

Tabel 8 De proporties in gearceerde cellen zijn bij elkaar opgeteld om extreme overbewoning te berekenen

Aantal vertrekken in het huishouden	Aantal personen in het huishouden									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1			1/3	1/4	1/5	1/6	1/7	1/8	1/9	1/10
2						2/6	2/7	2/8	2/9	2/10
3									3/9	3/10
4										
...
10 ≥										

De som van deze proporties is dus het aantal personen in een huishouden met extreme, gematigde of lichte overbewoning. De resultaten van deze optelling staan in Tabel 9. Merk op dat deze cijfers in

Tabel 9 niet rechtstreeks vergelijkbaar zijn met de resultaten in Tabel 5 en 6. Niet alleen zijn de resultaten in deze tabellen rechtstreeks afgeleid uit de data, maar ook hebben de overbewoningspercentages in Tabel 9 betrekking op *personen*, terwijl de overbewoningspercentages in Tabel 4 en 5 betrekking hadden op *huishoudens*. Aangezien eerder in Figuur 1 is gebleken dat het overbewoningsrisico sterk toeneemt met het aantal personen in het huishouden, volgt hieruit dat grotere huishoudens oververtegenwoordigd zijn in de overbewoningsrisico's. Dit verklaart dan weer waarom de overbewoningsrisico's in Tabel 9 voor 2012 hoger liggen dan in Tabel 5.

Tabel 9 Percentage naar type overbewoning in Suriname, 2004 en 2012

Benaming	Grens	2004	2012	verandering
		%		%
Extreme overbewoning (EO)	0,33	7	7	0
Gematigde overbewoning (GO)	0,5	26	27	4
Lichte overbewoning (LO)	0,8	53	53	0

Bron: aantallen personen naar huishoudgrootte en aantal kamers in de woning, censussen 2004 en 2012

Uit Tabel 9 blijkt dat de extreme en lichte overbewoning vrijwel gelijk is gebleven, maar de gematigde overbewoning is toegenomen met 4% (of 1 procentpunt) van 26 naar 27%.

14. Typen woonverblijven en toegang tot nutsvoorzieningen

Het tweede deel van dit hoofdstuk beschrijft een andere dimensie van de woonomstandigheden: nagegaan is in hoeverre huishoudens en districten verschillen in het type van woonverblijven, en in welke mate zij toegang hebben tot nutsvoorzieningen.

6.1. Typen van woonverblijven in Suriname en haar districten

Tabel 10 beschrijft de proporties van woonverblijven naar type en per district, en dit in 2004 en 2012.

Tabel 10 Percentage woonverblijven naar type, per district, 2004 en 2012

Soort Woonverblijf	2004									
	%									
	Parbo	Wan.	Nick.	Cor.	Sar.	Com.	Mar.	Para	Brok.	Sip.
Zelfstandig	85,4	94,0	85,7	84,0	91,2	86,0	86,9	87,2	77,6	72,0
Bovenwoning	5,3	1,6	5,1	2,2	1,1	2,2	8,0	0,8	1,6	0,4
Benedenwoning	4,0	1,0	3,4	1,2	1,0	-	-	0,6	0,0	0,2
Eenkamerwoning	0,9	0,6	0,4	2,4	1,0	-	-	2,37	0,0	0,7
Deel multiwoning	2,7	1,2	2,7	0,5	1,1	9,3	-	2,12	0,0	1,1
Anders	0,3	0,8	0,4	2,4	0,3	0,5	1,1	3,53	8,9	19,0
Onbekend	1,4	0,9	2,4	7,4	4,4	2,0	4,0	3,37	11,8	6,7
Totaal (aantal)	57.300	20.571	9228	925	4244	6293	3944	4338	3656	9658
Soort Woonverblijf	2012									
	%									
	Parbo	Wan.	Nick.	Cor.	Sar.	Com.	Mar.	Para	Brok.	Sip.
Zelfstandig	82,9	90,6	81,7	84,4	91,7	86,5	75,7	89,7	78,7	78,2
Bovenwoning	3,4	0,7	5,5	3,0	0,6	0,6	0,7	0,4	0,2	0,6
Benedenwoning	2,8	1,7	4,1	1,6	0,7	0,4	0,7	0,2	0,6	0,9
Eenkamerwoning	0,8	0,4	0,7	1,0	0,4	0,2	0,6	0,6	0,5	0,3
Deel multiwoning	2,7	1,8	1,3	0,4	1,7	5,0	8,2	1,6	1,3	0,7
Appartement	1,7	1,0	1,1	0,5	0,7	4,0	1,4	0,8	1,0	3,5
Woning met bedrijf	2,8	1,8	2,3	-	2,4	2,0	1,7	1,1	3,3	2,4
Barak, hut, e.d.	0,9	0,8	1,1	2,6	0,6	0,7	2,4	1,1	9,6	10,1
Onbekend	2,1	1,4	2,1	6,6	1,4	0,8	8,6	4,5	5,0	3,2
Totaal (aantal)	58.825	27.914	9463	1078	4745	8080	4252	5573	4464	9935

Bron: ABS, Landelijke en Districtsresultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Parbo = Paramaribo

Cor. = Coronie

Mar. = Marowijne

Wan. = Wanica

Sar. = Saramacca

Brok. = Brokopondo

Nick. = Nickerie

Com. = Commewijne

Sip. = Sipaliwini

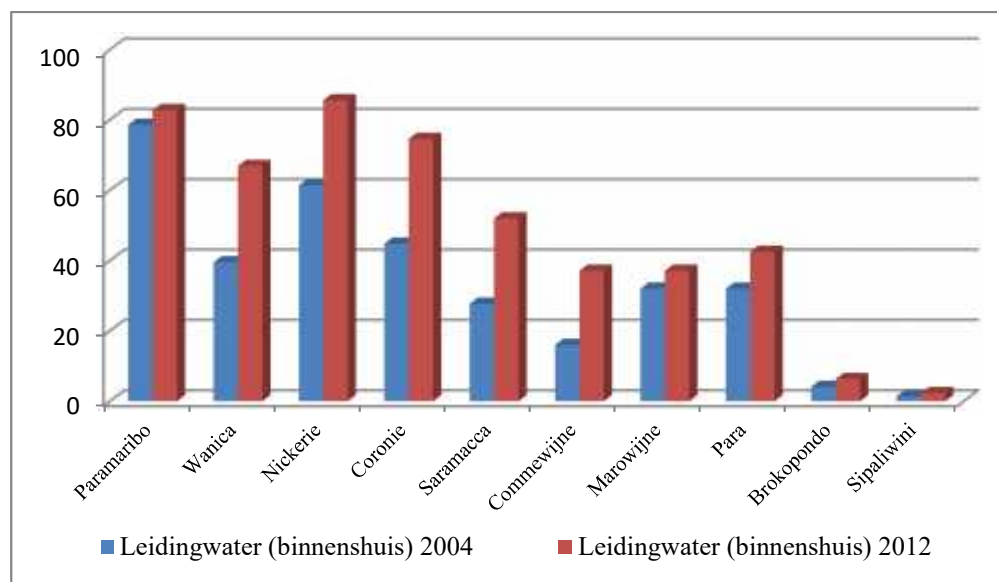
De vergelijking tussen de beide jaren wordt enigszins bemoeilijkt door een andere classificatie van de woonverblijven. Toch is het mogelijk om enkele conclusies te trekken. Veruit de meeste woonverblijven zijn zelfstandige woningen, en dit geldt voor alle districten en voor beide jaren. Het aandeel van zelfstandige woningen in het totaal aantal woonverblijven varieert in 2004 van 72% in Sipaliwini tot 94% in Wanica. In dat jaar werden in het urbane landsgedeelte de meeste overige woonverblijven gedeeld in

een boven- en benedenwoning of een multiwoning. In de overige districten waren, behalve zelfstandige woningen, de meeste woningen 'anders', wat -gelet op de aantallen in 2012 - vermoedelijk barakken of hutten inhoudt. Het is ook opvallend dat vooral in het binnenland in 2004 een behoorlijk aantal van de woonverblijven in de categorieën 'anders' of 'onbekend' vallen. Blijkbaar zijn een deel hiervan hutten of barakken omdat deze restpercentages in 2012 een stuk lager liggen.

Over het algemeen zijn de percentages van huishoudens in een zelfstandige woning tussen 2004 en 2012 enigszins afgenomen in Paramaribo (2,5%), Wanica (3,44%), Nickerie (4%) en natuurlijk Marowijne (11%). Hier staat tegenover dat het percentage huishoudens in een zelfstandige woning is toegenomen met 1, 2,5 en 6% in Brokopondo, Para en Sipaliwini. Voor de overige typen van woonverblijven is het moeilijk om een beeld te geven. Bovenwoningen komen nauwelijks voor in het binnenland – ze vormen minder dan één procent van het bestand in Para en Sipaliwini (2004 en 2012) en Wanica, Saramacca, Commewijne, Marowijne, Para, Brokopondo en Sipaliwini (in 2012). Maar in andere districten nemen bovenwoningen de tweede plaats in; in Paramaribo en Marowijne met meer dan 5% van het woningbestand (enkel 2004), en in Nickerie (in 2004 en 2012). De vergelijking tussen 2004 en 2012 is niet eenvoudig, omdat de onderverdeling is veranderd – zo werden barakken en/of hutten in 2004 niet afzonderlijk opgenomen, terwijl ze in 2012 toch nog 10% van het woningbestand uitmaken in Sipaliwini. Hetzelfde geldt voor appartementen, die in 2012 meer dan 3% van het woningbestand uitmaken in Commewijne en - enigszins verrassend- Sipaliwini.

6.2 Toegang van huishoudens tot nutsvoorzieningen zoals leidingwater en elektriciteit

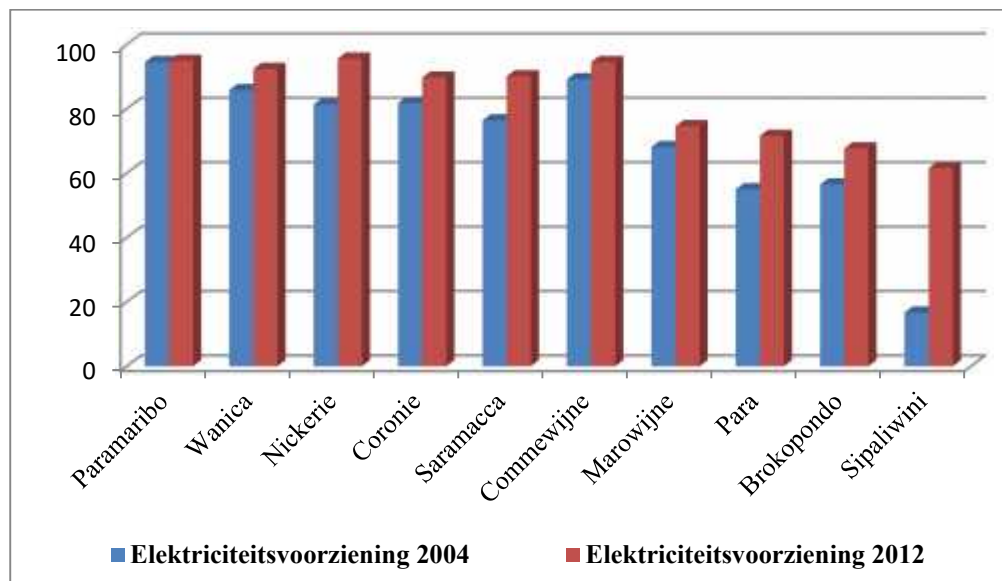
Afsluitend beschrijft dit hoofdstuk de mate waarin huishoudens kunnen beschikken over de openbare nutsvoorzieningen leidingwater en elektriciteit. Figuur 2 toont per district in welke mate huishoudens toegang hebben tot leidingwater via de SWM of de overheid.

Bron: ABS, Landelijke Resultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Figuur 2 Percentage huishoudens met toegang tot leidingwater binnenshuis via SWM- en overheidsaansluitingen per district, 2004 en 2012

De Surinaamse Waterleiding Maatschappij (SWM) zorgt voor de watervoorziening in zes districten (Paramaribo, Wanica, Para, Marowijne, Nickerie en Saramacca). De districten die niet zijn aangesloten op het netwerk van SWM worden voorzien van water door de afdeling Dienst Watervoorziening (DWV) van het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en de Stichting Fonds Ontwikkeling Binnenland (FOB), een technische arm van het Ministerie van Regionale Ontwikkeling.

Bron: ABS, Landelijke Resultaten Zevende en Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname

Figuur 3 Percentagehuishoudens met toegang tot elektriciteitsvoorziening via EBS en de overheid per district, 2004 en 2012

De stroom in Suriname wordt verdeeld door de Energiebedrijven Suriname (EBS) en de Dienst Electriciteits Voorziening (DEV) van het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen (NH). EBS voorziet het kustgebied van elektriciteit, terwijl de DEV in grote delen van het binnenland bedient.

Uit Figuur 2 blijkt allereerst dat de proportie huishoudens met leidingwater binnenshuis in 2012 varieert tussen meer dan 80% in Paramaribo en Nickerie tot een zeer laag percentage in Sipaliwini. Deze ongelijkheid is opvallend groot, wat mogelijk te wijten is aan de aanzienlijke investeringen die nodig zijn om voornamelijk de binnenlandse districten aan te sluiten. Toch is de proportie huishoudens met toegang tot leidingwater binnenshuis in de periode 2004-2012 landelijk toegenomen met 19%. Opvallend is de sterke stijging van 132% in Commewijne, gevolgd door Saramacca met een stijging van 88% en Wanica met een stijging van 70%. Ook in het binnenland is het aantal huishoudens met toegang tot leidingwater toegenomen, hoewel de stijging daar proportioneel minder groot is dan in de eerder genoemde districten. Het algemene beeld is dus dat de verschillen tussen het rurale, urbane en binnenlandse delen van het land in de aansluitingsproporties zijn afgenomen. Deze positieve ontwikkeling is mogelijk het resultaat van projecten die zijn uitgevoerd door het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen (DWW) en de SWM. Ook het Water Crashprogramma van 2009-2012 en de overname van DWW-aansluitingen door SWM hebben hier mogelijk toe bijgedragen.

Figuur 3 beschrijft de mate waarin huishoudens toegang hebben tot het elektriciteitsnet¹³³. Het aantal huishoudens met toegang tot elektriciteit is met 10% gestegen. Ook het aantal huishoudens dat gebruik maakt van een aansluiting van de overheid (NH en RO), wat vooral het geval is in het binnenland, nam toe met 126%. Met name in de districten Sipaliwini, Saramacca, Para, Brokopondo beschikken meer huishoudens nu over elektriciteit. In Sipaliwini is een uitzonderlijk hoge toename van ongeveer 270% waargenomen; dit dankzij leveringen door het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en het ministerie van Regionale Ontwikkeling. Het aantal huishoudens zonder elektriciteitsvoorziening is afgenomen van 8,53% tot slechts 0,8%. Deze afname is wellicht het resultaat van projecten die zijn uitgevoerd door de Dienst Electriciteits Voorziening (DEV) van het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en de Energiebedrijven Suriname (EBS).

7. Conclusies

In dit hoofdstuk is een omschrijving gegeven van de huishoudgrootte, woonomstandigheden en overbewoning in Suriname als geheel en in zijn districten. Een eerste conclusie is dat de bevolkingsdichtheid in het urbane gebied, vooral in Wanica, is toegenomen. Ook in Saramacca, Commewijne en Para is de bevolkingsdichtheid toegenomen, terwijl ze in Nickerie is gedaald. In het binnenland is de bevolkingsdichtheid constant gebleven.

Een volgende conclusie is dat de meeste huishoudens zich bevinden in het urbane gebied, dat bestaat uit de districten Paramaribo en Wanica. In Suriname als geheel telt het modale huishouden in beide jaren 4 personen. Hieronder zit echter een opvallende variatie tussen districten, Zo is het gemiddeld aantal personen per huishouden tussen 2004 en 2012 afgenomen in Paramaribo, en vooral in Nickerie en Brokopondo. Daartegenover staat dat het gemiddeld aantal personen per huishouden is toegenomen in Para en Sipaliwini.

In dit hoofdstuk is voor het eerst een poging gedaan om overbewoning in Suriname in kaart te brengen vanuit verschillende benaderingen. De notie van overbewoning is gebaseerd op de verhouding tussen het aantal kamers binnen een woonverblijf en het aantal personen dat er woont. Hoewel er in vrijwel alle districten een risico op overbewoning bestaat, is dit het hoogst in Wanica, zelfs hoger dan in Paramaribo. Ook in Brokopondo en Sipaliwini zijn de percentages van overbewoning zorgelijk. Ook zijn er aanwijzingen dat het risico op gematigde overbewoning tussen 2004 en 2012 is toegenomen, terwijl de risico's op lichte en extreme overbewoning onveranderd zijn gebleven.

Als laatste is er gekeken naar de mate waarin huishoudens in de verschillende districten van het land aansluiting hebben op leidingwater en elektriciteit. Er zijn belangrijke inspanningen geleverd en de aansluitingspercentages op het elektriciteitsnet zijn fors toegenomen. Toch is de conclusie dat er nog steeds aanzienlijke verschillen zijn tussen de districten in toegang tot leidingwater.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213-2005/02. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006a). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume IV: Huishoudens. Gezinnen en Woonverblijven*. Suriname in Cijfers no. 221-2006/03. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

¹³³ Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS), Zesde Milieustatistiekenpublicatie. December 2014.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006b). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume I: Paramaribo*. Suriname in Cijfers no. 224-2006/06. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006c). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume II: Wanica en Para*. Suriname in Cijfers no. 225-2006/07. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006d). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume III: Nickerie en Coronie*. Suriname in Cijfers no. 226-2006/08. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006e). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume IV: Saramacca en Commewijne*. Suriname in Cijfers no. 227-2006/09. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006f). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume V: Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 228-2006/10. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume III: Huishoudens, Woonverblijven en gezinnen, Milieu en Criminaliteit*. Suriname in Cijfers no. 300/2014-01. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume I: Paramaribo-Wanica*. Suriname in Cijfers no. 301/2014-02. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014c). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume II (deel 1 van 2): Nickerie-Coronie-Saramacca*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014d). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume II (deel 2 van 2): Commewijne-Para*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014e). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume III: Marowijne-Brokopondo-Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 304/2014-05. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014f). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Bevolkingsprojecties 2012-2031*. Suriname in Cijfers no. 305/2014-06. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek & Conservation International Suriname (2014). *Milieustatistieken 2014*. Suriname in Cijfers no. 309-2014/10. Paramaribo: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

United Nations Department of Economic and Social Affairs & United Nations Centre for Human Settlements (2001). *Compendium of Human Settlements Statistics 2001*. New York, NY: United Nations.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2008). *Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses Revision 2* (PRPHC-2008). New York, NY: United Nations.

Website:

The United Nations website

<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Host.aspx?Content=Indicators/Handbook.html>

City Mayors Statistics, 2016, The largest cities in the world by land area, population and density

<http://www.citymayors.com/statistics/largest-cities-density-125.html>

Geraadpleegd op 17 januari 2016.

Oozo, 2016, Wetenswaardigheden, cijfers en statistieken over de gemeente Amsterdam,

<http://www.oozo.nl/cijfers/amsterdam>

Geraadpleegd op 17 januari 2016.

Oozo, 2016(b), Wetenswaardigheden, cijfers en statistieken over de wijk Stadsdeel Centrum in

Amsterdam. <http://www.oozo.nl/cijfers/amsterdam/stadsdeel-centrum>

Geraadpleegd op 17 januari 2016.

Databank:

1. Algemeen Bureau voor de statistiek (2005)
10% geanomiseerde microdata Census 2004 (dataset)
2. Algemeen Bureau voor de statistiek (29 april 2013)
10% geanomiseerde microdata Census 2012 (dataset)

11. Huisvesting in Suriname: een analyse van de resultaten van Census 2012

Angelika Namdar & Naomi Caupain

Over huisvesting beschikken is populair gezegd 'een dak boven het hoofd hebben'. Elk gebouw of onderkomen, waarin tijdelijk of permanent gewoond, geslapen, gewerkt en ontspannen kan worden, en dat privacy en bescherming biedt tegen weersinvloeden kan als huisvesting gecategoriseerd worden.

Voor de ontplooiing van de mens is het bijzonder belangrijk om over onderdak te beschikken. Dit komt ook naar voren in de behoeftenpiramide van de mens die in 1943 door Abraham Maslow is vastgelegd. De piramide is onderverdeeld in vijf hiërarchische niveaus. In het tweede hiërarchische niveau is aangegeven dat ieder mens behoefte heeft aan veiligheid en zekerheid. Een adequaat onderkomen kan daar in voorzien. In de loop der jaren is deze behoefte door meerdere studies bevestigd. Zo heeft de Verenigde Naties het belang van adequate huisvesting voor elke wereldburger bevestigd door Huisvesting als een van de doelen op te nemen in de 'Post-2015 Millennium agenda'. De Verenigde Naties noemt goede huisvesting een voorwaarde om uit de armoede te komen; goede huisvesting heeft invloed op de gezondheid van de mens en op de stabiliteit van gezinnen en samenlevingen. Daarmee bevordert goede huisvesting ook de ontwikkeling.

Bron: <http://www.un.org/en/> Posted August 2000

Figuur 1 Piramide van Maslow

Volgens het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten (EcSoCu Rechten) is elke staat verplicht om in de adequate huisvesting van zijn burgers te voorzien. Daarbij moet de staat rekening houden met de verschillende criteria, zoals de toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen, energie, transport, werkgelegenheid binnen een bereikbare radius, een gezonde leefomgeving en bescherming tegen criminaliteit.

Als lid van de Verenigde Naties heeft Suriname zich onderworpen aan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Toch leeft Suriname een van die rechten, het recht op goede huisvesting, niet volledig na.

Om huisvesting goed te kunnen plannen, zijn er data en analyses nodig over de ontwikkeling van de bevolking en van de huisvestingssector. Data en analyses van censussen kunnen hierbij van nut zijn. Dit hoofdstuk maakt op basis van de censusdata van 2004 en 2012 een analyse van de huisvestingsproblematiek en het leefmilieu in Suriname. Er wordt voornamelijk gebruikgemaakt van het begrip woonverblijf, omdat dit tijdens de volkstellingen is gehanteerd. In de volksmond spreekt men meestal van een woning of huis, ongeacht of het een losstaande verblijfplaats is of een samengestelde verblijfplaats (appartement, onder- of bovenwoning).

De Census 2012 verstaat onder een woonverblijf¹³⁴ elk gebouw of afgescheiden en onafhankelijk deel van een gebouw waarin een persoon/een groep van personen (privé-huishouden) woont of kan wonen. De essentiële kenmerken van een woonverblijf zijn afgescheidenheid en onafhankelijkheid. Met afgescheiden wordt bedoeld: omgeven door muren of een andere vorm van afscheiding, bedekt door een dak zodat de bewoner(s) zichzelf kan/kunnen afzonderen van andere personen met als doel slapen, koken, eten etc. Een woonverblijf is onafhankelijk indien het direct toegang heeft vanuit de straat of een gemeenschappelijk(e) erf, trap, gang of galerij, en wanneer de bewoners erin en eruit kunnen gaan zonder door het verblijf van een ander huishouden te hoeven gaan.

De gebruikstitel¹³⁵ van het woonverblijf betreft hoofdzakelijk de zakenrechtelijke titel van het verblijf, zoals het eigendomsrecht, huur, huurkoop. Ook onderhuur (hoewel vaak contractueel verboden) en het gebruik van een dienst-/bedrijfswoning worden meegenomen.

Woonverblijven worden bewoond door huishoudens. Volgens de internationale definitie is een huishouden 'een persoon of groep van personen, die individueel of als groep voorzieningen getroffen heeft/hebben om zichzelf te voorzien van voedsel en andere noodzakelijkheden om in leven te blijven'. Doorgaans bewoont elk huishouden een aparte wooneenheid.

In dit hoofdstuk wordt de algemene huisvestingssituatie in Suriname geanalyseerd op basis van de censusdata van de zevende en achtste Volks- en Woningtelling in Suriname, die respectievelijk in 2004 en 2012 werden gehouden.

Methodologie

Dit hoofdstuk maakt gebruik van de ABS-publicaties in het kader van de volkstelling van 2012 (Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname Landelijke Resultaten). Hierbij vormen de delen 1, 2 en 3 van het Huishoudmodule-formulier van de Census 2012 een basis. In de volkstelling van 2004 is er ook een huishoudmodule geweest. Ondanks verschillen tussen de twee formulieren is getracht om een ontwikkelingstrend in de huisvestingssector in kaart te brengen.

De Huishoudmodule heeft zeven delen: kenmerken bewoond gebouw; kenmerken bewoond woonverblijf; beschikbare voorzieningen van het huishouden; huishoudelijke apparaten en overige faciliteiten; internationale migratie; milieu; criminaliteit. Deze delen zullen als leidraad voor de analyse gebruikt worden.

Het is belangrijk te vermelden dat deze censusdata door de getelde personen zijn gerapporteerd. De huishoudmoduleformulieren zijn ingevuld op basis van de beoordelingen die door de getelde zijn aangegeven.

1. Ontwikkelingsplan 2012-2016

In 'Suriname in Transformatie', het Ontwikkelingsplan 2012-2016 van de Surinaamse overheid, is het huisvestingsbeleid opgevat als een onderdeel van het beleid gericht op stimulering van duurzame menselijke ontwikkeling. Het beleid is niet enkel gericht op opheffing van de achterstand in de woningbouw voor lage inkomensgroepen, maar ook van de achterstand voor midden- en hogere inkomensgroepen. Om dit te realiseren wordt er, met verwijzing naar artikel 49 van de Grondwet,

¹³⁴ ABS, 8ste Volks- en Woningtelling in Suriname Volume 3

¹³⁵ ABS, 8ste Volks- en Woningtelling in Suriname Volume 3

aangegeven dat een wetsvoorstel voor een Nationaal Huisvestingsplan ter goedkeuring aan de Nationale Assemblée zal worden aangeboden. Ook wordt het bouwen van prefabwoningen tot een van de speerpunten van de Surinaamse regering gerekend.

Om het ontwikkelingsplan te kunnen uitvoeren heeft de regering in september 2012 een huisvestingsplan geformuleerd dat ter goedkeuring aan de Nationale Assemblée is aangeboden. Dit huisvestingsplan 2012-2017 'Van Woningbouw naar Huisvesting. Werken aan duurzame woon- en leefomgevingen' is in november 2012 door de Nationale Assemblée goedgekeurd. Voor een efficiënte uitvoering van dit plan zijn er verschillende partnerschappen met Surinaamse ondernemers aangegaan en is er in 2015 in samenwerking met China een prefabwoningenfabriek gerealiseerd.

2. Woningnood en woningbehoefte

Vaak horen of lezen wij dat er in Suriname een grote behoefte is aan woningen. Soms wordt dat als woningbehoefte aangeduid en soms als woningnood. Het is belangrijk om te wijzen op het verschil tussen de begrippen woningnood en woningbehoefte¹³⁶.

Er wordt gesproken van woningnood wanneer de woonomstandigheden zo slecht zijn dat deze als onaanvaardbaar/onredelijk aangemerkt kunnen worden. Het gaat hier niet alleen om de slechte staat van de woning (denk aan lekkende daken, het ontbreken van nutsvoorzieningen, slechte woonomgeving), maar ook om onvoldoende vloeroppervlak per bewoner of het geheel ontbreken van een woning.

Van woningbehoefte is sprake wanneer men niet onredelijk woont, maar zijn of haar woonsituatie wil verbeteren door het huis te verfraaien, naar een betere woning te verhuizen of - in het geval van jongvolwassenen - zelfstandig te gaan wonen.

Bij woningnood is de situatie het meest navrant; een oplossing is vaak moeilijk door gebrek aan middelen zowel van de bewoner als van de overheid. Vanuit deze schrijnende situatie bestaat de dringende behoefte aan een beter onderkomen. Woningnood is daarmee onderdeel van de woningbehoefte. De woningbehoefte is dan ook de potentiële woningvraag.

3. De huisvestingsbehoefte in Suriname

De woningbehoefte in Suriname hangt af van de volgende vier factoren:

- i. het woningtekort
- ii. de vervangingsbehoefte in de woningvoorraad
- iii. de verbeteringsbehoefte in de woningvoorraad
- iv. de demografische ontwikkelingen en de toename van het aantal huishoudens

Ad i. Woningtekort

Uitgaande van het feit dat elk huishouden over een woning moet beschikken, kan gesteld worden dat het woningtekort gelijk is aan het verschil tussen het aantal woonverblijven en het aantal huishoudens.

¹³⁶ Ramsoekh A., Woningnood en Woningbehoefte in Suriname, Seminar Volkshuisvesting

Huishoudens – Woonverblijven = Woningtekort

Tijdens de laatste twee volkstellingen in Suriname zijn er ook woningtellingen gehouden. Uit de cijfers (Tabel 1) van deze tellingen kan het woningtekort in Suriname uitgerekend worden.

Tabel 1 Totale bevolking, huishoudens, woonverblijven en het tekort aan woonverblijven naar district in 2004 en 2012

District	Bevolking per census		Huishoudens per census		Woonverblijven per census		Tekort aan woonverblijven	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Paramaribo	242.946	240.924	59.392	62.160	57.300	58.825	2092	3335
Wanica	85.986	118.222	20.928	28.939	20.571	27.914	357	1025
Nickerie	36.639	34.233	9488	9827	9228	9463	260	364
Coronie	2887	3391	932	1091	925	1078	7	13
Saramacca	15.980	17.480	4309	4840	4244	4745	65	95
Commewijne	24.649	31.420	6363	8344	6293	8080	70	264
Marowijne	18.749	24.700	3987	4358	3944	4252	43	106
Para	16.642	18.294	4400	5750	4338	5573	62	177
Brokopondo	14.215	15.909	3749	4658	3656	4464	93	194
Sipaliwini	34.136	37.065	9915	10.400	9658	9935	257	465
Totaal	492.829	541.638	123.463	140.367	120.157	134.329	3306	6038

Bron: ABS, 2006 & 2014

Tijdens de census van 2012 zijn er in totaal 134.329 woningen geteld en 140.367 huishoudens. Het directe woningtekort in Suriname is dus 6038 woonverblijven (140.367 minus 134.329).

Als we deze cijfers van de Census 2012 vergelijken met de cijfers van de Census 2004 kan gesteld worden dat het tekort aan woonverblijven tussen 2004 en 2012 is toegenomen met 2732 woonverblijven. In percentages uitgedrukt was dat een toename van het woningtekort van 2,7% in 2004 naar 4,3% in 2012.

Bekijken we het woonverblijventekort op districtsniveau, dan blijkt dat het heersend tekort over alle districten verspreid is. Het woonverblijventekort in Paramaribo bedraagt ongeveer 5,4% en in Wanica en Nickerie is dat ongeveer 3,5%. Het woonverblijventekort in de verstedelijkende districten Commewijne en Para is rond 3,1%, terwijl het tekort in het binnenland gemiddeld 4,3% is.

Ad ii. Vervangingsbehoefte in de woonvoorraad

Er is sprake van vervangingsbehoefte als de woning in een zodanige staat verkeert, dat renovatie niet meer mogelijk is en het bewonen als onveilig aangeduid kan worden.

Over de verandering in de vervangingsbehoefte tussen 2004 en 2012 kan geen concrete uitspraak gedaan worden. De vragen over de staat van de woningen tijdens de 7de census waren niet specifiek. Uit de cijfers van die census bleek dat 15% van de woonverblijven in slechte staat verkeerde, 48% in goede staat, 34% in matige staat en van 3% is de staat onbekend gebleven. Gezien het feit dat de soorten staten niet gedetailleerd beschreven zijn, wordt aangenomen dat een deel van de woonverblijven in slechte staat

niet meer te repareren was. In 2012 zijn de vragen specifiek gesteld en kwam men op een aantal van 1.517 woningen die niet meer te repareren waren.

Tabel 2 Woonverblijven naar district en de staat van het woonverblijf in 2012

District	Totaal	Geen reparatie	Kleine reparatie	Grote reparatie	Niet (meer) te repareren	Onbekend
Paramaribo	58.825	20.080	15.016	21.256	504	1969
Wanica	27.914	10.112	5948	10.799	358	697
Nickerie	9463	2277	2808	3955	113	310
Coronie	1078	208	248	543	4	75
Saramacca	4745	1473	1144	2005	35	88
Commewijne	8080	2624	1712	3455	86	203
Marowijne	4252	955	1058	1906	70	263
Para	5573	1321	1281	2603	61	307
Brokopondo	4464	1320	913	1897	61	273
Sipaliwini	9935	3256	2467	3731	225	256
Totaal	134.329	43.626	32.595	52.150	1517	4441

Bron: ABS, Milieu Statistieken 2014

Op basis van de cijfers van 2012 kan gesteld worden dat 32,5% van de woonverblijven geen reparatie behoeft, 24,3% van de woonverblijven behoeft kleine reparaties, 38,58% grote reparaties, 1,1% is niet te repareren en van 3,3% is de staat onbekend. Er kan er dus van uitgegaan worden dat 1,1% van de woonverblijven in de vervangingsbehoefte valt.

Indien aangenomen wordt dat de percentage vervangingsbehoefte tussen 2004 en 2012 constant gebleven is, kan er gesteld worden dat in 2004 1322 woonverblijven aan vervanging toe waren.

Ad iii. Verbeteringsbehoefte in de woningvoorraad

De woonverblijven die grote en kleine reparaties behoeven, kunnen in de categorie verbeteringsbehoefte geplaatst worden.

Het aantal woningverblijven dat in 2012 verbetering behoefde was 84.745, waarvan 62% grote reparaties behoefde en 38% kleine reparaties nodig had.

De cijfers in Tabel 2 geven dus aan dat 66% van het totaal aantal woonverblijven in Suriname verbetering behoeven. De cijfers geven ook aan dat in totaal 43% van de woonverblijven in Suriname in zeer slechte staat verkeren, waarvan 97% met een grote investering gerenoveerd kunnen worden en 3% in zodanige staat verkeren dat die afgebroken kunnen worden.

Op districts niveau blijkt dat de verbeteringsbehoefte in de westelijke districten Coronie (73%) en Nickerie (71%) het grootst is. In Coronie is 51% van het totaal aantal woonverblijven in zeer slechte staat, maar op vier na kunnen ze - weliswaar met een grote investering - allemaal gerenoveerd worden. Het moet opgemerkt worden dat Coronie het district is met het kleinste inwonersaantal, de minste woonverblijven en veel monumentale panden of panden die voor die status in aanmerking komen.

Om een beeld te krijgen van de verbeteringsbehoefte in 2004, kunnen er twee uitgangspunten gebruikt worden:

- Het uitgangspunt dat de verbeteringsbehoefte gedurende de jaren constant gebleven is. De berekening levert een percentage van 7,576% op. Op basis hiervan kan gesteld worden dat 9324 woonverblijven in 2004 aan grote reparaties toe waren.
- Het percentage woonverblijven in slechte staat is gelijk aan de som van de woonverblijven die aan vervanging toe zijn plus de woonverblijven die aan grote reparaties toe zijn. In 2004 verkeerden 18.024 woonverblijven in slechte staat. Als 1322 aan vervanging toe waren, moesten 16.702 woonverblijven grote reparaties ondergaan.

De resultaten van de twee uitgangspunten leveren een groot verschil op. Voor de analyse van de verandering van de woningbehoefte tussen 2004 en 2012 lijkt het uitgangspunt van een constante verbeteringsbehoefte aannemelijk.

Ad iv. Demografische ontwikkelingen en de huishoudtoename

Omdat iedere burger recht heeft op adequate huisvesting, is het belangrijk om de bevolkingsgroei van het land bij te houden. Het is belangrijk om niet alleen de toename van het aantal inwoners, maar de volledige bevolkingsontwikkeling bij te houden. De bevolkingsontwikkeling geeft informatie over de geboortecijfers, de sterftcijfers, de emigratie- en immigratiestromen, de huwelijken en de samenlevingsverbanden. Uit die data kunnen de demografische ontwikkelingen geïnterpreteerd worden en kan ook de groei van het aantal huishoudens worden bijgehouden. Deze data helpen om de huisvestingsbehoefte in kaart te brengen en dus het beleid daaromtrent te formuleren.

Gezien het feit dat niet alle relevante data beschikbaar zijn, kan er geen gedetailleerde analyse over de bevolkingsgroei tussen 2004 en 2012 gemaakt worden. De beschikbare resultaten van Census 2012 zijn wel toereikend voor een globale analyse van de demografische groei.

Verwijzend naar de censusresultaten in Tabel 1 kan gesteld worden dat de bevolking van Suriname in 2012 met 9,9% gegroeid is ten opzichte van 2004. In dezelfde periode is het aantal huishoudens 13,7% toegenomen. Op districtsniveau zijn er interessante ontwikkelingen zichtbaar.

In Paramaribo is er een afname van het aantal inwoners van ongeveer 1%, terwijl het aantal huishoudens met 4,7% is toegenomen en het woonverblijventekort bijna 5% is. In Nickerie is er een soortgelijk beeld: een bevolkingsafname van 6,5%, een toename van het aantal huishoudens met 3,5% en een tekort aan woonverblijven van 3,5%. In de overige districten is er een toename van de bevolking, het aantal huishoudens en het tekort aan woonverblijven. In geen van de districten lopen de toenames gelijkmatig.

Bevolkingsprojecties van het ABS geven aan dat er op basis van de 'low variant'- bevolkingsprojecties in 2024 (minimaal) 164.377 huishoudens zullen zijn en op basis van de 'high variant'-bevolkingsprojecties (maximaal) 205.472. Dit geeft een toename van minimaal 2001 en maximaal 5425 huishoudens per jaar.

Tabel 3 Geprojecteerd aantal huishoudens en toename aantal huishoudens

Jaar	Geprojecteerd aantal huishoudens			Toename aantal huishoudens		
	Laag	Hoog	Gemiddeld	Laag	Hoog	Gemiddeld
2009	134.284	144.595	139.440			
2014	145.301	166.263	155.782	11.017	21.668	16.343
2019	157.016	188.661	172.839	11.715	22.398	17.057
2024	168.900	211.123	190.013	11.884	22.464	17.174

Bron: ABS, 2008

De werkelijke woningbehoefte in Suriname

Tabel 4 geeft een overzicht van het aantal woonverblijven per indicator dat belangrijk is voor de berekening van de woningbehoefte.

Tabel 4 Indicatoren berekening woningbehoefte

Indicatoren berekening woningbehoefte	Berekende aantallen 2004	Getelde aantallen 2012
Woningtekort	3306	6038
Vervangingsbehoefte woningen	1322	1517
Ontwikkeling huishoudens	2113	2001
Verbeteringsbehoefte woningen (grote reparaties)	9324	10.430

Bron: ABS, 2014 en eigen berekening

Ervan uitgaande dat de woningbehoefte in 2012 nul zou moeten zijn, zouden er tussen 2004 en 2012 jaarlijks 2.691 nieuwe woonverblijven gebouwd moeten zijn. Ook zouden 9.324 woningen grote reparaties moeten hebben ondergaan. Echter indiceren de cijfers van 2012 dat de woningbehoefte ten opzichte van 2004 is toegenomen.

Uitgaande van een periode van vijf jaren waarin het woningtekort moet zijn weggewerkt, is de potentiële woningvraag per jaar, ingaande 2012:

Woningtekort (6038:5)	= 1208
Vervangingsbehoefte (1517:5)	= 303
<u>Ontwikkeling huishoudens</u>	<u>= 2001</u>
Totaal nieuwbouw	= 3512
Verbeteringsbehoefte (grote reparaties nodig)	= 10.430

Dit wil zeggen dat er tussen 2012 en 2017 minstens 17.560 nieuwe woonverblijven gebouwd moeten worden, terwijl er ook in de renovatie geïnvesteerd zal moeten worden. De 10.430 woningen die grote reparaties behoeven, zullen gerepareerd moeten zijn, en de overige woningen zullen ter voorkoming van verval gedisciplineerd onderhouden moeten worden.

Op basis hiervan kan er gesteld worden dat er een omvangrijk huisvestingsprobleem in Suriname is, dat urgente aanpak vereist.

4. Huisvestingssituatie in Suriname

Uit bovenstaande analyse blijkt dus dat er in Suriname een schrijnend tekort aan woonverblijven is. Om dit op korte termijn op te lossen zouden er direct 7555 woonverblijven gebouwd moeten worden. Daarbij zijn in deze berekening de 2001 nieuwe huishoudens per jaar niet meegenomen en de renovatie van de woonverblijven in zeer slechte staat evenmin. De vraag blijft echter of dit het werkelijk tekort is aan woonverblijven in Suriname.

Bij de berekening van de woningbehoefte is elke vorm van bezetting als volwaardig woonverblijf erkend. Echter kan de vraag gesteld worden of dit sociaal correct is.

De gebruikstitel van de woonverblijven kan een globaal beeld geven van de werkelijke woonsituatie in Suriname.

Tabel 5 Woonverblijven naar soort en gebruikstitel van het woonverblijf

Soort woonverblijf	Totaal	Gebruikstitel van het woonverblijf								
		Eigendom van een huishoudlid	Huurhuis van de overheid	Huurhuis van een particulier/bedrijf	Huurkoop	Geen huur gratis verblijf in overheidswoning	Geen huur gratis verblijf bij een particulier/bedrijf	Gekraakt woonverblijf	Anders	Onbekend
Zelfstandig woonverblijf /privéwoning	113.512	82.728	2883	10.648	913	1046	4517	522	9346	909
Bovenwoning	2920	1487	47	762	10	57	160	4	364	29
Benedenwoning	2749	910	116	1078	40	33	181	9	356	26
Kamerwoning	764	196	17	289	12	29	81	4	120	16
Deel van een twee-onder-één-dak of duplex	3232	1202	85	1010	27	98	401	21	361	27
Deel van een appartementencomplex of multiwoning	2265	532	50	1016	28	76	401	14	128	20
Woning met bedrijf	3153	1902	45	825	18	20	142	3	159	39
Barak	335	120	3	63	3	20	49	27	39	11
Hut	1228	943	1	23	0	5	44	1	99	112
Anders	992	226	14	281	17	35	69	5	316	29
Onbekend	3179	739	23	205	13	23	83	12	140	1941
Totaal	134.329	90.985	3284	16.200	1081	1442	6128	622	11.428	3159

Bron: ABS, 2014

Tijdens de laatst gehouden woningtelling zijn er 134.329 woonverblijven geteld, waarvan 67,55% eigendom zijn van de huishoudens die het bewonen, 1% huurkoop, 4,5% gratis verblijf, 17% huur, 0,5% gekraakt en 9,5% anders of onbekend.

Het is onduidelijk wat de juiste relatie is tussen de eigenaren en de huishoudens die gratis in de woonverblijven vertoeven. Ervan uitgaande dat 26% (gelijk aan 1611) van deze woonverblijven geen zelfstandige woning is, kan het mogelijk zijn dat de bewoners van deze onderkomens ook behoefte hebben aan een woning. Daarnaast is 0,5% van alle woonverblijven in Suriname bewoond door krakers en is de status van 9,5% van alle woonverblijven onbekend gebleven. Het is dus mogelijk dat het totaal aantal woningbehoefte hoger ligt dan de theoretische formule uitwijst.

Uit de analyse van de cijfers blijkt dat ongeveer 16% van de woonverblijven was bewoond door 1 persoon, 16,5% door 2 personen, 17,55% door 3 personen, 18% door 4 personen, 12% door 5 personen, en voor de rest waren het grotere huishoudens.

Van de getelde woonverblijven bestond 23,5% uit 4 woonvertrekken, 31% uit 5 woonvertrekken, ongeveer 24% uit minder dan 4 woonvertrekken, 18% uit 6-8 woonvertrekken, 1% uit 9 of meer woonvertrekken en van de overige woonverblijven was het aantal woonvertrekken onbekend.

Ook deze percentages zullen gedetailleerder geanalyseerd moeten worden om een uitspraak te kunnen doen over de werkelijke woonsituatie in Suriname. Grote huishoudens in kleine wooneenheden is niet bevorderlijk voor de ontwikkeling van de individu.

5. Leefmilieu in Suriname

Om een beeld te krijgen van het leefmilieu in Suriname, kan er een analyse worden gemaakt op basis van de criteria van het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten (EcSoCu Rechten) voor de adequate huisvesting. Deze criteria zijn de toegang tot veilig drinkwater, sanitaire voorzieningen, energie, transport, werkgelegenheid binnen een bereikbare radius, een gezonde leefomgeving en bescherming tegen criminaliteit. Het Comité is een verdragsorgaan van de Verenigde Naties, dat erop toeziet dat het internationaal verdrag inzake de economische, sociale en culturele rechten van de wereldburgers worden nageleefd.

Toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen

Beschikken over gezond drinkwater is een van de belangrijkste levensbehoeften van de mens. Het gaat dan niet alleen om water dat gedronken kan worden, maar ook om water dat gebruikt wordt voor een optimale hygiëne voor verschillende activiteiten binnen het huishouden. Tijdens de VN-vergadering van 28 juli 2010 is het recht op water en sanitaire voorzieningen expliciet erkend. Deze erkenning verplicht de lidlanden om hun burgers te voorzien van veilig, schoon, toegankelijk en betaalbaar drinkwater. Drinkwatervoorziening en de sanitaire voorzieningen gaan hand in hand.

Het is belangrijk om te voorzien in adequate sanitaire voorzieningen, om zodoende contaminatie van potentiële drinkwaterbronnen door afvalwater te voorkomen. Onder sanitaire voorzieningen vallen onder andere de waterleiding, de riolering en de sanitair. Het gaat dus veelal om de adequate afvoer van afvalwater, dat schadelijke bacteriën kan bevatten.

Tijdens de Census 2012 is ook nagegaan in welke mate drinkwater toegankelijk is voor de Surinaamse burger.

Tabel 6 Toegang tot soort drinkwaterbron in Suriname per district

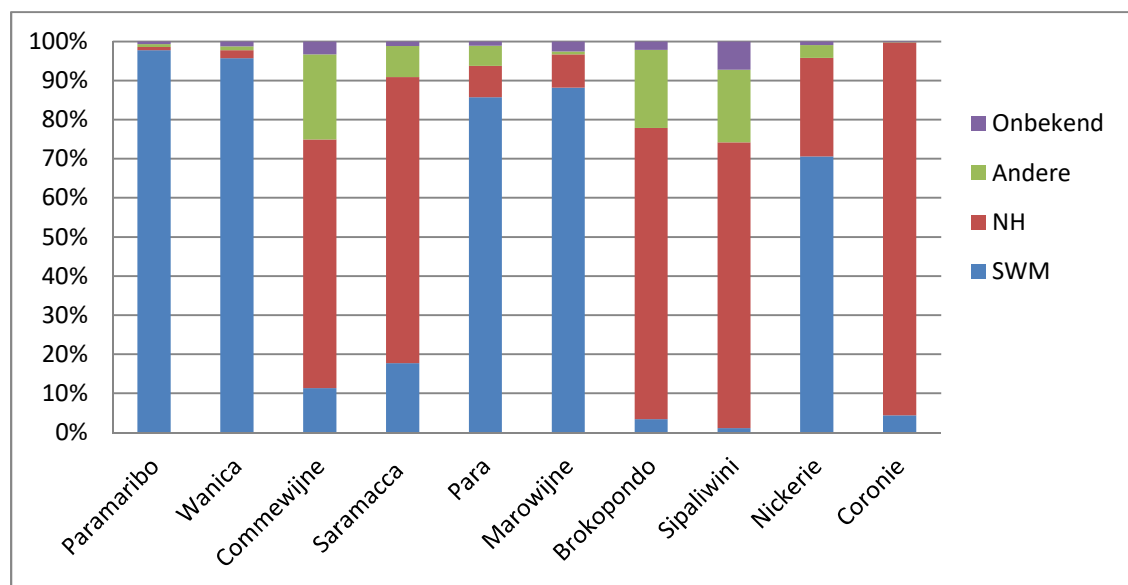
Soort drinkwaterbron	Paramaribo	Wanica	Commewijn e	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie	Totaal
Leidingwater in huis	49.481	17.924	1249	1589	2381	1.526	214	220	7857	811	83.252
Leidingwater buitenshuis <=200 m	4648	2467	600	604	1.571	761	872	748	773	182	13.226
Leidingwater buitenshuis > 200 m	844	402	132	72	183	289	275	228	73	2	2500
Regenwater in bak/ton/tank	2558	5599	5864	2272	851	1033	2448	5930	300	21	26.876
Put	186	765	83	28	188	156	212	224	9	0	1851
Kreek of rivier	0	13	4	0	55	219	311	2609	0	2	3213
Levering met watertank/watertruck	95	105	51	6	4	5	4	44	72	0	386

Gebotteld water	1511	763	281	179	71	86	50	117	357	6	3421
Anders	714	608	42	26	225	64	76	128	92	67	2042
Onbekend	2123	293	38	64	221	219	196	152	294	0	3600

Bron: ABS, 2014

Een globale blik op bovenstaande tabel maakt duidelijk dat de drinkwatervoorziening in Suriname redelijk toegankelijk is. Tijdens de census is echter niet gemeten wat de kwaliteit van het beschikbare water is. Ervan uitgaande dat leidingwater gezuiverd en gemonitord wordt op basis van geldende normen en dat gebotteld water ook volgens deze normen gebotteld wordt, kan gesteld worden dat 73,5% van de huishoudens zeker is voorzien van goed en gezond drinkwater. De districten Sipaliwini, Brokopondo en Commewijne vormen een uitzondering. In deze districten zijn de bewoners vooral afhankelijk van water dat is opgeslagen in tonnen, tanks of op andere manieren. Deze vorm van watervoorziening kan als veilig worden beschouwd wanneer de gebruikers hun water hygiënisch aftappen, de tonnen en tanks tijdig reinigen en goed afdekken en andere veiligheidsvoorzieningen treffen.

Van 4% van de bevolking zijn de drinkwaterbronnen niet bekend. En 3,5% van de bevolking gebruikt oppervlaktewater.

Bron: ABS, 2014

Figuur 2 Drinkwatervoorzieningsinstantie in Suriname per district

In totaal wordt ongeveer 71% van de huishoudens (99.660 huishoudens) door drinkwaterbedrijven of drinkwaterleveranciers van drinkwater voorzien. Hiervan levert de Surinaamsche Waterleiding Maatschappij drinkwater aan 85% (84.711) van de huishoudens en het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen aan 11% van de huishoudens. Ongeveer 3% van de huishoudens nemen water af bij andere leveranciers en van ongeveer 1% is niet bekend hoe zij aan het drinkwater komen.

Met betrekking tot sanitatie wijzen de censusresultaten van 2012 uit dat ongeveer 79% van de huishoudens (110.425 huishoudens) over een toiletvoorziening met waterspoeling beschikken (Tabel 7).

Deze vorm van toiletvoorziening kan over het algemeen als veilig gecategoriseerd worden, tenzij de afvoer van de septic tank niet goed is aangelegd en lekkages vertoont, met gevaar voor contaminatie van het grond- en oppervlaktewater, dat voor consumptie wordt gebruikt.

Ongeveer 12,5% van de huishoudens is aangewezen op het gebruik van een plee/privaat. Afhankelijk van de aanleg van deze voorziening en de lediging ervan kan dit een veilige toiletvoorziening zijn. De overige 8,55% van de huishoudens doen hun behoefte in de natuur of op een onbekende plek, hetgeen als zeer onveilig kan worden aangemerkt. Deze vormen van toiletvoorziening vormen een groot gevaar voor verontreiniging van drinkwater.

Tabel 7 Toegang tot toiletvoorzieningen per district in Suriname.

Soort toiletvoorziening	Paramaribo	Wanica	Commewijne	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie	Totaal
W.C. met waterspoeling (en septic tank)	56.179	25.678	6995	4073	3190	1873	1156	1405	9042	834	110.425
Plee (privaat)	3401	2512	1231	670	2157	1978	1865	3373	395	185	17.767
Open put of gat in de grond	184	179	30	15	95	229	296	660	43	3	1734
Rivier of kreek	4	0	4	3	18	20	27	1069	0	0	1145
Geen toiletvoorziening (bos / veld)	26	10	9	3	22	10	928	3557	4	2	4571
Anders	423	295	42	17	65	32	197	173	62	0	1306
Onbekend	1943	265	33	59	203	216	189	163	281	67	3419

Bron: ABS, 2014

Op districts niveau zien we goede toegang tot goede sanitatie in de stedelijke en verstedelijkende districten, terwijl die toegang in het binnenland zorgwekkend laag is.

De huishoudens in het binnenland zijn voor hun drinkwatervoorziening veelal aangewezen op openwaterbronnen. Daarom kan gesteld worden dat er in deze districten extra aandacht nodig is voor de aanpak van de toegang tot schoon drinkwater en adequate sanitaire voorzieningen.

Toegang tot elektriciteit

De toegankelijkheid van energie heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van de mens. Energie maakt bijvoorbeeld studeren gemakkelijker, het verlenen van diensten efficiënter, en het produceren van allerlei producten binnen alle sectoren rendabeler. Daarmee wordt de welvaart en welzijn van de mens dus ook positief beïnvloed. We moeten er wel rekening mee houden dat groeiende welvaart leidt tot een groeiende vraag, waarmee de druk op de beschikbare energiebronnen toeneemt en daarmee een negatieve invloed kan hebben op het milieu. In ontwikkelingslanden groeit de vraag naar energie gemiddeld 60% per jaar.

Tabel 8 Voornaamste bron van elektriciteit in Suriname per district

Soort electriciteitsbron	Paramaribo	Wanica	Commewijne	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie	Totaal
Elektriciteit rechtstreeks via EBS	55.676	25.728	7616	4233	3672	2527	1846	417	9019	965	111.699
Elektriciteit rechtstreeks via NH en RO	165	53	15	41	319	646	1175	5702	25	2	8143
Elektriciteit via de burens	1200	1113	218	269	758	265	184	260	53	10	4330
Eigen generator (lichtmotor)	67	69	28	20	117	137	632	1196	14	2	2282
Petroleumlamp/kaars/dia	515	420	90	58	303	384	344	1548	90	18	3770
Zonne-energie	22	24	6	2	20	17	18	83	4	0	196
Anders	90	136	10	20	68	31	45	299	23	3	725
Geen lichtvoorziening	210	199	67	43	116	34	36	297	71	10	1083
Onbekend	880	172	30	59	200	211	184	133	164	68	2101

Bron: ABS, 2014

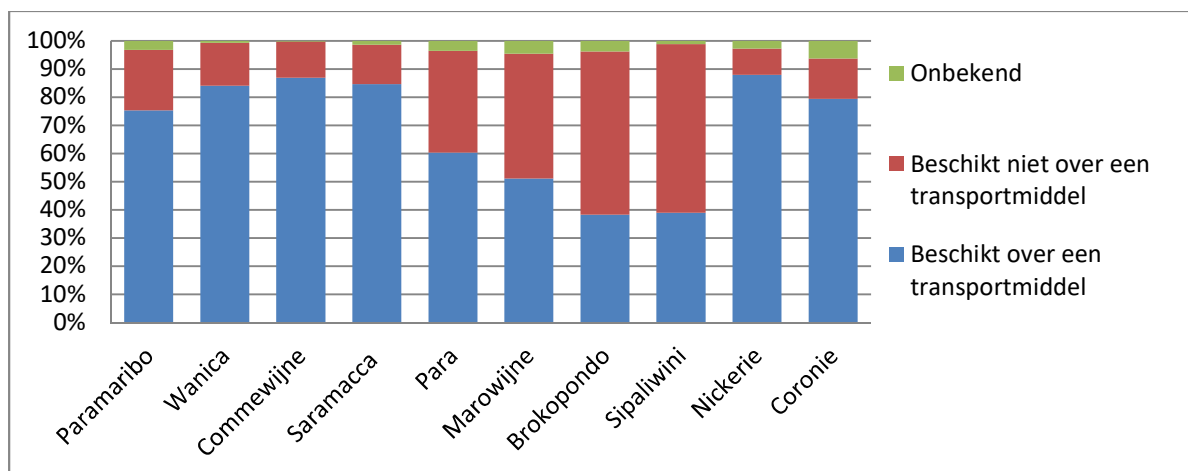
De censusresultaten in Tabel 8 geven een positief beeld van de toegang tot elektriciteit in Suriname. Op de huishoudens in Sipaliwini en Brokopondo na beschikken de huishoudens in de overige districten over elektriciteit van een vast elektriciteitsnetwerk. Ongeveer 90% van alle huishoudens heeft toegang tot de elektriciteitsnetwerken van de Energiebedrijven Suriname NV en het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen. Van alle huishoudens krijgt 3% elektriciteit van de burens. Tellen wij dit percentage op bij de 90% van de huishoudens met goede toegang tot elektriciteit, dan hebben 93% van de huishoudens in Suriname toegang tot adequate energievoorziening.

Hoewel de cijfers uitwijzen dat slechts 0,8% van de bevolking van energie verstoken is, kan dit resultaat betwist worden. Zoals hierboven aangegeven, krijgt 3% van de huishoudens elektriciteit van de burens. Daarnaast genereert 1,7% elektriciteit met een eigen generator, gebruikt 0,15% zonne-energie en steekt 2,8% een petroleumlamp aan. Van 1,55% van de huishoudens is niet bekend of en hoe zij aan elektriciteit komen. Uit veiligheidsoverwegingen zouden de generatoren, petroleumlampen en de lijnen vanuit de burens vervangen moeten worden door veiligere energiebronnen.

Toegang tot transport

Zonder transport staat vrijwel alles stil: er vindt geen levering van goederen plaats en er kan geen gebruik worden gemaakt van diensten. Zonder transport stagneert de ontwikkeling en raken gemeenschappen of individuen geïsoleerd. Ontbering van transportmogelijkheden over een langere periode leidt dus tot achteruitgang van de welvaart en welzijn van de mens.

Tijdens de Census 2012 is niet de toegankelijkheid tot transportsystemen en -diensten per huishouden gemeten, maar de mate waarin huishoudens kunnen beschikken over een transportmiddel (Figuur 3). Toegang tot transportsystemen en -diensten omvat meer dan het beschikken over een transportmiddel. Hieronder valt bijvoorbeeld ook het openbaar vervoer en het meeliften.

Bron: ABS, 2014

Figuur 3 Toegang tot transportmiddelen in Suriname per district

Figuur 3 illustreert dat gemiddeld 74% van de huishoudens over een transportmiddel beschikken, 24% niet en van 2% is het bezit van een voertuig onduidelijk. De figuur geeft ook aan dat in Paramaribo, Wanica, Saramacca, Commewijne, Coronie en Nickerie rond 80% van de huishoudens een transportmiddel bezit. In het binnenland bezit rond de 40% van de huishoudens een transportmiddel.

Tabel 9 Toegang tot soort transportmiddel in Suriname per district

Soort transportmiddel	Paramaribo	Wanica	Commewijne	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie	totaal
Personenauto/Mini-bus	35.935	18.113	4798	2878	2119	1258	605	111	4740	345	70.902
Fiets	17.510	9074	3803	1503	1541	1005	214	285	5110	585	40.630
Bromfiets/scooter	10907	9519	4043	2155	1470	402	398	366	5949	460	35.669
Pickup/truck	2972	2006	351	309	166	111	113	53	530	49	6660
Bus meer dan 8 personen	1219	669	207	115	71	79	96	23	188	20	2687
Motorfiets	747	360	95	58	46	44	33	34	133	4	1554
Boot met motor	466	231	232	143	51	261	267	1983	127	8	3769
ATV (All Terrian Vehicle)	246	139	36	15	6	7	418	418	41	2	1328
Korjaal	161	113	70	43	45	150	231	1703	56	0	2572
Andere	134	71	28	16	12	18	27	72	70	1	449

Bron: ABS, 2014

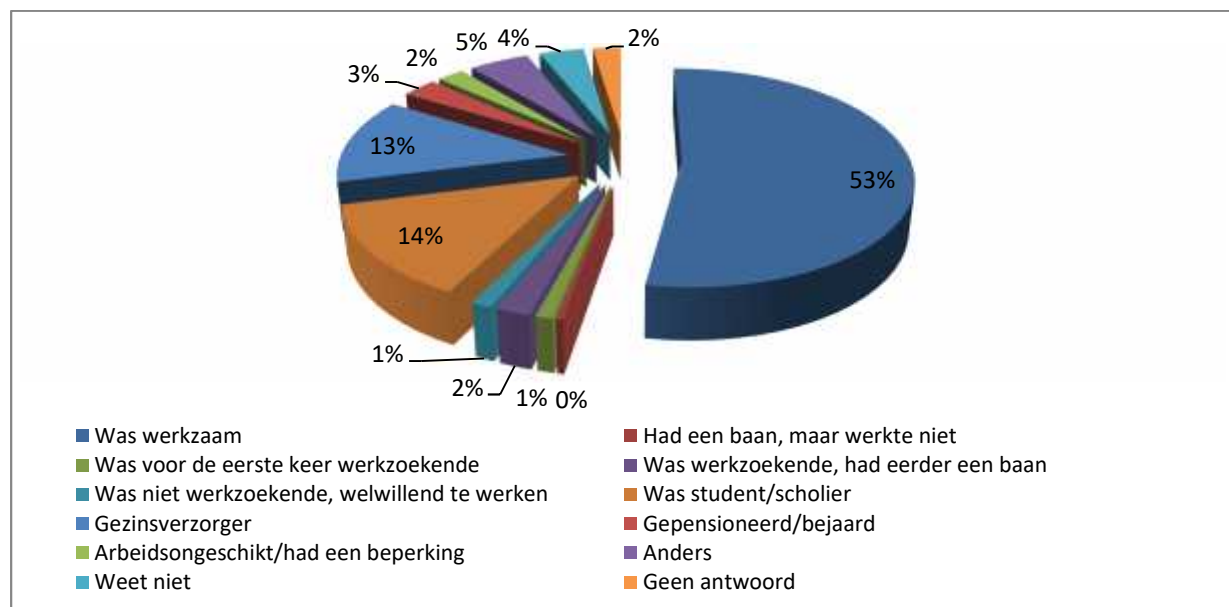
Tabel 9 geeft een gedetailleerd overzicht van de toegankelijkheid per soort transportmiddel per district. Van de 166.220 transportmiddelen die er in Suriname geteld zijn tijdens Census 2012, waren 70.902 personenauto's of minibussen. Dit is ongeveer 43% van alle aanwezige transportmiddelen.

Van alle personenauto's of minibussen is 87%, dus 61.724 voertuigen, in het bezit van huishoudens in Paramaribo en haar randdistricten Wanica, Saramacca en Commewijne.

Op landelijk niveau is naast het bezit van de personenauto's en minibussen het bezit van fietsen (24,5%) en bromfietsen/scooters (21,5%) het grootst. Als deze transportmiddelen gelijkmatig over de huishoudens verdeeld zouden worden, zou elk huishouden in theorie over een transportmiddel moeten beschikken.

Werkgelegenheid binnen een bereikbare radius

Werkgelegenheid, dus de gelegenheid om binnen een redelijke afstand van de woonplaats werk tegen betaling te verrichten, is over het algemeen essentieel voor de welvaart en het welzijn van de bevolking. Het is een belangrijk instrument om armoede te bestrijden en de sociale ongelijkheid te verminderen. Maar werken is ook belangrijk voor de sociale integratie, de persoonlijke en gezinsontwikkeling en de sociaal-economische ontwikkeling. Op een bereikbare afstand werken, kost minder aan transport en sporttijd, is minder vermoeiend en komt de sociale ontwikkeling ten goede.

Bron: ABS, 2014

Figuur 4 Status van de werkzame bevolking in Suriname

Figuur 4 geeft een globaal overzicht van de werkzaamheid van de Surinaamse bevolking. Er is geen informatie beschikbaar over de afstanden die afgelegd worden. Daardoor kan geen uitspraak gedaan worden over de mate waarin aan dit criterium wordt voldaan.

Gezonde en veilige leefomgeving

De omgeving waarin mensen wonen, werken, recreëren en leven is bepalend voor hun gezondheid. De gezondheid wordt onder andere beïnvloed door de status en het gebruik van de bodem, de luchtkwaliteit, geluidsfrequenties, e.a.. De status van de openbare orde en de bescherming tegen criminaliteit zijn bevorderlijk voor het veiligheidsgevoel van de mens.

Mensen voelen zich gezond en gelukkig in een buurt waarin zij plezierig leven: in een groene en schone omgeving, waar uitlaatgassen en verkeersgeluiden goed gestabiliseerd worden en waar activiteiten van buurtbewoners geen overlast veroorzaken.

Tijdens de census van 2012 zijn er enkele vragen gesteld over heersende milieuklachten en criminaliteit. De resultaten zijn in de tabellen 10, 11 en 12 verwerkt.

Tabel 10 Milieuklachten in de directe omgeving per district

Soort milieuklacht in de directe omgeving	Paramaribo	Wanica	Commewijne	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopoondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie
Bodemvervuiling	3457	1246	249	157	151	106	544	1287	416	12
Waternvervuiling	12.261	4275	946	728	1371	801	1794	3186	1880	75
Wateroverlast	20.879	7144	1911	996	1087	695	503	1570	2430	179
Luchtvervuiling	9468	3910	720	341	523	293	708	944	1309	26
Pesticidegebruik	3587	1871	0	0	217	106	520	1024	1246	14
Asbest	569	132	36	11	28	12	48	131	123	6
Bodemerosie	726	601	98	93	97	78	811	2052	144	6
Ongedierte	22.241	9194	1949	1118	1693	1147	2024	5708	2590	303
Geluidsoverlast	11.259	3316	748	337	421	189	711	618	1158	38
Anders	1131	315	43	36	40	6	23	36	132	1

Bron: ABS, 2014

Uit de analyse van de cijfers (Tabel 10) blijkt dat gemiddeld 12,4% van de huishoudens last ondervindt van milieuproblemen thuis of in de directe omgeving. Een andere veelvoorkomende klacht is watergerelateerd: 19,5% van de huishoudens heeft last van waternvervuiling en 26,6% ondervindt wateroverlast. De grootste milieuklacht betreft last van ongedierte, 34,2%. Ongeveer 13% van de huishoudens heeft last van luchtvervuiling en ongeveer 13,4% van geluidsoverlast. Rond 6% van de huishoudens klaagt over bodemvervuiling en pesticidegebruik en 3,4% over bodemerosie. De overige milieuklachten zijn miniem. Van 4% van de huishoudens is niet bekend of zij milieuklachten hebben.

Tabel 11: Milieuklachten in de nabije omgeving van de bewoners per district

Soort milieuklacht in de nabije omgeving	Paramaribo	Wanica	Commewijne	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopoondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie
Goud-/loodsmelterij	518	76	11	5	29	12	1149	1231	73	0
Kwikgebruik	189	19	3	2	15	27	1108	1572	13	0
Zandafgraving	188	371	20	134	250	33	809	2823	46	16
Ontbossing	360	322	19	40	155	76	913	2400	21	14
Telefoon-/tv-/radiomasten	4120	1912	128	62	879	205	1555	3115	354	71
Dumpen van afval	4163	1235	57	6	16	35	325	961	246	8

Bron: ABS, 2014

Uit de analyse van de cijfers (Tabel 11) blijkt dat gemiddeld 4,1% van de bewoners last heeft van milieu-issues in de nabije omgeving. Op buurtniveau heeft 2,21% van de bevolking last van de aanwezigheid van goud- en/of loodsmelterijen, 2,10% ondervindt last van kwikgebruik, 3,34% van zandafgravingsactiviteiten, 3,08% van ontbossing, 8,83% van telefoon-/tv-/radiomasten in de buurt en 5,02% heeft last van het dumpen van afval door derden.

Tabel 12 Verschillende vormen van criminaliteit in Suriname per district

Vorm van criminaliteit	Paramaribo	Wanica	Commewijne	Saramacca	Para	Marowijne	Brokopondo	Sipaliwini	Nickerie	Coronie
Moord	57	39	6	6	4	4	4	11	8	2
Beschieting	87	33	7	1	11	7	9	16	6	0
Mishandeling/aanranding/verkrachting	444	180	33	23	26	16	15	73	81	1
Diefstal/Beroving	3294	1135	215	90	153	146	102	232	400	18
Verwonding	382	192	27	17	24	17	18	27	42	8
Inbraak in huis/auto	5014	1574	259	167	282	177	108	279	414	24
Verkeerscriminaliteit	837	367	36	21	26	9	17	3	54	4
Oplichting	995	356	56	29	54	24	29	66	79	12
Anders	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Bron: ABS, 2014

De aanwezigheid van criminaliteit kan het veiligheidsgevoel van de mens negatief beïnvloeden. Uit de censusresultaten in Tabel 12 blijkt dat 95% van de huishoudens geen last heeft ondervonden van criminaliteit. Gemiddeld 1,6% van de bevolking heeft wel last gehad van enig onrecht. Gemiddeld 0,7% van de bevolking heeft last gehad van diefstal/beroving, 0,95% van oplichting, 5,95% van verkeerscriminaliteit, 0,1% van mishandeling/aanranding/verkrachting, 4,1% is verwondingen toegebracht, 0,05% is beschoten, 0,1% is met moord geconfronteerd en 1,2% heeft niet aangegeven welke vorm van misdaad tegen hen is begaan. Van gemiddeld 3,1% van de bevolking is niet bekend of enige vorm van criminaliteit is ervaren.

Hoewel er een significant verschil is tussen onrecht tegen mannen en onrecht tegen vrouwen, tonen de cijfers wel aan dat 0,02% meer vrouwen hebben aangegeven dat zij slachtoffer van criminaliteit zijn geworden. Van de groep waarvan het onbekend is of die met enige vorm van criminaliteit geconfronteerd is, ligt het cijfer van het aantal vrouwen (3,4%) hoger dan dat van de mannen (2,82%).

6. Conclusie

In de eerste zes volkstellingen van 1921 tot en met 1971 in Suriname was er geen huishoudmodule opgenomen, terwijl dat wel het geval was in de zevende en achtste volkstelling, in 2004 en 2012. De gebruikte indicatoren voor huisvesting zijn niet identiek, waardoor de groei of verandering in trend niet voor alle kenmerken berekend kan worden. In elk geval is het woningtekort in Suriname tussen 2004 en 2012 toegenomen. In 2004 beschikte 2,7% van de huishoudens niet over een woonverblijf in 2012 was dat 4,3%.

Het woningtekort is per definitie niet gelijk aan de woningbehoefte. De woningbehoefte wordt berekend op basis van het woningtekort, de vervangingsbehoefte in de woningvoorraad, de verbeteringsbehoefte in de woningvoorraad, de demografische ontwikkelingen en de toename van het aantal huishoudens.

De cijfers van Census 2004 zijn niet gedetailleerd genoeg om een uitspraak te doen over de werkelijke woningbehoefte. De cijfers geven aan dat 48% van de woonverblijven in goede staat verkeerden, 15% van de woonverblijven in slechte staat en 34% in matige staat. Van 3% van de woningen is de staat onbekend. Het is niet per se zo dat alle woningen in slechte staat moeten worden vervangen, en dat alleen de woningen die in een matige staat verkeren, in de categorie 'verbeteringsbehoefte' geplaatst worden.

Uit de cijfers van Census 2012 blijkt dat 32,5% van de woonverblijven geen reparatie behoeft, terwijl 24,3% kleine en 38,8% grote reparaties nodig hebben. Van de woonverblijven is verder 1,1% niet te repareren, terwijl van 3,3% niet bekend is, in welke staat zij verkeren. Er kan dus van worden uitgegaan dat 1,1% van de woonverblijven in de vervangingsbehoefte valt.

Wanneer binnen vijf jaar in de woningbehoefte moet zijn voorzien, zullen er na 2012 jaarlijks 3.512 nieuwe woonverblijven gebouwd moeten worden. In vergelijking met de 2.691 woningen die er tussen 2004 en 2012 jaarlijks gebouwd hadden moeten worden om het tekort op te lossen, is het huisvestingsprobleem in Suriname verslechterd tussen 2004 en 2012.

Bij de analyse van de woningbehoefte is uitgegaan van het aantal woonverblijven en het aantal huishoudens. De occupatiedichtheid per oppervlakte-eenheid is dus niet meegenomen. Wordt deze wel meegenomen, dan kan het huisvestingsprobleem groter zijn dan nu is berekend met de theoretische formule. De occupatiedichtheid is een belangrijk aspect om in acht te nemen bij het meten van de woonverblijvenbehoefte, omdat ieder mens voor de privacy en het woongenot een bepaalde oppervlakte aan ruimte nodig heeft.

Op basis van de analyse volgens de criteria van het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten (EcSoCu Rechten) kan gesteld worden dat het leefmilieu in Suriname in 2012 aangenaam is.

In 2012 had 73,5% van de huishoudens toegang tot goed en gezond drinkwater. Meer dan 90% van de huishoudens had toegang tot een elektriciteitsnetwerk. De sanitaire voorzieningen zijn als goed geclassificeerd, afhankelijk van de woonplek varieert dat van 79 tot 91,5%. De exacte beschikbaarheid over transportmiddelen per huishouden is niet duidelijk, maar gezien het aantal getelde voertuigen kan gesteld worden dat elk huishouden toegang kan hebben tot minstens één voertuig. Ook de exacte informatie over de werkzaamheid is niet beschikbaar, maar gezien de cijfers ligt het percentage werkzoekenden niet hoog. Er kan van worden uitgegaan dat de werkzaamheid in Suriname hoog is. Over veiligheid heeft gemiddeld 1,8% van de bevolking aangegeven last ondervonden te hebben van een criminele daad.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006a). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke resultaten Volume IV: Huishoudens, Gezinnen en Woonverblijven*. Suriname in Cijfers no. 221-2006/03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006b). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume I: Paramaribo*. Suriname in Cijfers no. 224-2006/06. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2008). *Statistical Papers no. 6: Vormen van Ongelijkheid & Bevolkingsprojecties 2004-2024*. Suriname in Cijfers no. 246/2008-0. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume III: Huishoudens, Woonverblijven en Gezinnen, Milieu, Criminaliteit*. Suriname in Cijfers no. 300/2014-01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume I: Paramaribo en Wanica*. Suriname in Cijfers no. 301/2014-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014c). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume II (Deel 1 van 2): Nickerie-Coronie-Saramacca*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014d). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume II (Deel 2 van 2): Commwijne-Para*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014e). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume III: Marowijne-Brokopondo-Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 304/2014-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek & Conservation International Suriname (2014). *Milieustatistieken 2014*. Suriname in Cijfers no. 309-2014/10. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Caupain N. (2011). *Female Headed Households in Suriname: een onderzoek naar de huisvestingssituatie van Female Headed Households in Paramaribo*. Paramaribo, Suriname: Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Green, Ch. (August, 2000). Classics in the History of Psychology. Originally Published in *Psychological Review*, 50, 370-396 by Maslow, A. H. (1943) *A Theory of Human Motivation*. Washington D.C.: American Psychological Association. Geraadpleegd van: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> op 15 maart 2015

Office of the Secretary-General's Envoy on Youth (2015). *Zero draft: Outcome document to adopt Post-2015 Development Agenda*. Geraadpleegd van: [https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/7261,Post-2015 Summit June 2015.pdf](https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/7261,Post-2015%20Summit%20June%202015.pdf) op 15 maart 2015

Ramsoekh A. (Oktober, 2007). *Woningnood en Woningbehoefte in Suriname*. Seminar Volkshuisvesting 15 oktober 2007. Paramaribo, Suriname.

Regering van de Republiek Suriname (Mei, 2012). *Huisvestingsplan 2012-2017 - Van woningbouw naar huisvesting - Werken aan duurzame woon-en leefomgevingen*. Paramaribo, Suriname: geen uitgever.

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR). *General Comment 4, The right to adequate housing (Sixth session, 1991)*. U.N. Doc. E/1992/23, annex III at 114 (1991), reprinted in *Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies*. U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.6 at 18 (2003). Geraadpleegd van: <https://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/epcomm4.htm> op 17 maart 2015.

12. De woonsituatie van Surinaamse mannen en vrouwen: een analyse van genderverhoudingen in Census 2012

Marina Denz-de Bies en Fallon K. Lambert

Er is waarschijnlijk niemand, die niet droomt van een eigen woning. Het bezit van een ‘onderdak’ is een belangrijke behoefte en doelstelling van mensen. Huisvesting is meer dan een materieel goed of een dak boven je hoofd. Huisvesting omvat niet alleen wonen, werken en recreëren, maar vormt ook een stabiele basis voor zelfontplooiing en maatschappelijke ontwikkeling.

Huisvesting vervult een belangrijke functie binnen elke samenleving. Naar gelang omstandigheden wijzigen, verandert ook de behoefte. Toegankelijke en betaalbare huisvesting vormt een noodzakelijke voorwaarde en vertrekpunt om welvaart en welzijn voor het individu en de samenleving te verwezenlijken. Schoon drinkwater, elektriciteit, riolering, afvalbeheer en andere basisvoorzieningen zijn een onlosmakelijk deel van een goede huisvesting en een gezond leefmilieu (Huisvestingsplan 2012-2017).

Dit hoofdstuk analyseert de woonsituatie van Surinaamse mannen en vrouwen in urbane en rurale gebieden vanuit een genderperspectief, om inzichtelijk te maken welke ongelijkheden er tussen mannen en vrouwen bestaan in eigendomsverhoudingen. De nadruk ligt hierbij op de gebruikstitel, dus de zakenrechtelijke titel, op de woning: wij kijken uitsluitend naar de eigendomstitel.

We besteden eerst aandacht aan het onderscheid tussen gender en geslacht. Daarna komt het kruispuntdenken als theoretisch uitgangspunt aan de orde. De waarde van gender in volkstellingen, de ongelijke verdeling van land in de hele wereld en huisvesting in de regio worden ook belicht. Vervolgens vergelijken we de eigendomsverhoudingen bij Surinaamse mannen en vrouwen, op basis van de resultaten van de volkstelling 2012. Ten slotte worden veranderingen in de eigendomsverhoudingen verklaard, waarbij wij vooral letten op het patriarchale patroon bij de Hindostanen, het aantal ‘female heads’ bij de Creolen en de Marrons, het opleidingsniveau van en ‘category jumping’ door de Marronpopulatie. Het artikel wordt afgesloten met een conclusie.

1. Gender en geslacht

Er is een duidelijk onderscheid tussen de begrippen geslacht en gender. Gender is geen synoniem van ‘vrouw’ en is niet alleen een vrouwenaangelegenheid.

Het begrip gender wordt gebruikt om te beschrijven hoe mannen en vrouwen op verschillende manieren zijn opgevoed om verschillende verantwoordelijkheden te dragen en maatschappelijke rollen te spelen. Omdat er in de Nederlandse taal geen geschikt woord is voor gender, blijft dit begrip onvertaald. Gender werd in 1970 voor het eerst gebruikt om de maatschappelijk bepaalde kenmerken van mannen en vrouwen te beschrijven. Dit in tegenstelling tot de kenmerken die biologisch bepaald zijn, waarvoor het begrip sekse of geslacht wordt gebruikt. Je wordt geboren als iemand van het mannelijk of van het vrouwelijk geslacht. Dat is genetisch bepaald, en dat kan, de kunstgrepen van de cosmetische medische wetenschap daargelaten, niet veranderen. Alles wat mannen en vrouwen doen, en alles wat van hen verwacht wordt, is aangeleerd - met uitzondering van hun sekse-gerelateerde functies zoals kinderen baren, borstvoeding en bevruchting.

Daarom is er zo een grote culturele variatie in de wereld. Mannen en vrouwen gedragen zich zoals hen dat is aangeleerd in een bepaalde samenleving en/of cultuur. De term genderrollen slaat dus op aangeleerd

gedrag in een gegeven samenleving. De gemeenschap bepaalt welke activiteiten, taken en verantwoordelijkheden beschouwd worden als te zijn van mannen en vrouwen. Door de genderrollen die wij meekrijgen van de maatschappij of het gezin waarin we opgroeien, kijken vrouwen en mannen vaak heel anders tegen hun toekomst aan en hebben zij verschillende levenservaringen. Vrouwen en mannen hebben een heel andere kijk op de wereld en gaan anders om met besluitvorming thuis, op het werk en in de gemeenschap. Als vrouwen en mannen niet als gelijkwaardige partners kunnen deelnemen aan het besluitvormingsproces op verschillende niveaus, zijn besluiten niet altijd evenwichtig: vaak ontstaat voor de ene groep voordeel ten koste van de andere groep. Vrouwen en mannen moeten dus in staat gesteld worden om gelijkwaardig te participeren in beleidsformulering, besluitvorming en het ontwerpen van programma's.

2. Kruispuntdenken

De ordeningsprincipes gender, geslacht, leeftijd, etniciteit en opleiding zijn gekozen op basis van 'het kruispuntdenken'. Omdat het een genderperspectief betreft, worden de data vanuit de bovengenoemde intersecties geïnterpreteerd. Kruispuntdenken is het Nederlandse woord voor de intersectionele theorie of intersectionaliteit. Deze theorie is een denkkader dat ons moet toelaten om de diversiteit van een samenleving beter te kunnen vatten. Kruispuntdenken beperkt zich niet tot één of twee variabelen, maar wil de volledige complexiteit omarmen van de invloed van onder andere geografische ligging, gender, nationaliteit, etniciteit, seksuele voorkeur, religie, leeftijd en de wijze waarop deze invloed sociaal wordt geconstrueerd. Vanuit een combinatie van de verschillende invalshoeken wordt een maatschappelijke positie toegewezen die bepalend is voor onze identiteit (Ritzer, 2008). Deze theorie zoekt naar ongelijkheden en benadrukt de kruisingen (intersecties) van de verschillende maatschappelijke invalshoeken (Bakboord & Guicherit, 2015). Deze intersecties zijn steeds gelijktijdig en in wisselwerking met elkaar actief. Een persoon kan bijvoorbeeld tegelijkertijd behoren tot een bepaalde sekse, een bepaalde etnische groep en een bepaalde sociale klasse.

3. Methoden

Wij passen kruispuntdenken toe bij de analyse van een 10%-steekproef uit de dataset van de Census 2012. Daarnaast gebruiken wij aanvullende kwalitatieve data en informatie uit diverse internationale rapporten¹³⁷.

In vijf eerdere volkstellingen (1950, 1972, 1980, 2003 en 2004) was er al een huisvestingsmodule opgenomen met de gebruikstitel als belangrijke indicator. Hoewel de antwoordmogelijkheden uit 2004 en 2012 niet geheel vergelijkbaar zijn, is het patroon qua gebruikstitel nauwelijks veranderd. De analyse in dit hoofdstuk is daarom beperkt tot de census van 2012. De huishoudmodule omvat vragen over de volgende aspecten: kenmerken bewoond gebouw, kenmerken bewoond woonverblijf, beschikbare voorzieningen van het huishouden en huishoudelijke apparaten en overige faciliteiten. In de questionnaire van Census 2012 zijn vragen opgenomen die waren bedoeld om de gebruikstitel van een woning te

¹³⁷ Joint Monitoring World Health Organization and UNICEF (2014). JMP Joint Monitoring Program rapport 2014.

UN World Water Report 2014.

Blanco, A., Cibils, F., Muñoz, A. (2014). Rental Housing Wanted. Policy Options for Latin America and the Caribbean. 2014

UNFPA-rapport Genderizing the Census. Strategic approaches to capturing the gender realities of a population. 2012

UNFPA Manual for Gender Analysis of Censusdata 2012.

CEDAW-rapport Suriname, 2007.

UN DESA World's Women, 2010. Censusdata 2012 van ABS

achterhalen. Het betrof het soort gebouw en de regelingen volgens welke het huishouden gebruikmaakte van de grond waar het woonverblijf op stond.

4. De waarde van genderanalyse in volkstellingen

In het United Nations Population Fund rapport 'Genderizing the Census', 2012, wordt het belang van gender-analyse in volkstellingen sterk benadrukt. Naar geslacht uitgesplitste gegevens zijn data die afzonderlijke informatie presenteren over mannen en vrouwen, jongens en meisjes. Wanneer gegevens niet naar geslacht uitgesplitst zijn, is het moeilijker om te identificeren wat de reële en potentiële ongelijkheden zijn. Deze informatie is dus noodzakelijk voor een effectieve gender-analyse. De gender-analyse vormt een basis voor gendermainstreaming.

De Internationale Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling (ICPD) en de Beijing-conferentie over vrouwen, drongen nadrukkelijk aan op de ontwikkeling van gendergevoelige beleidsmaatregelen en strategieën. Sinds 2010 heeft het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties zijn steun aan volkstellingen over de hele wereld aanzienlijk opgevoerd. Historisch gezien hebben gegevens van de telling de neiging om ongevoelig te worden voor sekse/geslacht. Het resultaat hiervan is dat belangrijke seksegebonden statistische inzichten die afgeleid worden van volkstellingsgegevens, zoals van de vrouwelijke arbeidsparticipatie, vaak bevooroordeeld en vertekend zijn.

Hoewel de census niet elk jaar wordt gehouden, biedt deze een mogelijkheid om genderverschillen in kaart te brengen. Het uitvoeren van een gender-analyse op basis van censusdata kan een bijdrage leveren aan duurzame menselijke ontwikkeling. Gender moet een integraal component zijn van ontwikkeling, implementatie en evaluatie van beleid en programma's. Wanneer een situatie of een probleem wordt geanalyseerd, is het belangrijk om rekening te houden met het genderprincipe om een realistisch en goedbeleid of programma uit te voeren. Het gendersysteem fungeert als een referentiekader, waar mannen en vrouwen bewust of onbewust betekenissen aan ontlene bij het vormgeven en interpreteren van het 'dagelijks leven'. Het gaat om een abstract systeem van ongeschreven en geschreven regels die aangeven hoe mannen en vrouwen zich moeten gedragen, welke de geboden en verboden zijn, wat de beperkingen en mogelijkheden zijn. Het geheel aan noties over mannen- en vrouwenrollen wordt doorgaans aangeduid met de term 'gender-ideologie'. Volgens Terborg (2002) speelt gender op verschillende niveaus van de samenleving. Het is noodzakelijk om rekening te houden met genderverschillen en genderongelijkheid, omdat het een verplichting is vanuit het CEDAW-verdrag¹³⁸. Dit verdrag is in 1993 door Suriname geratificeerd.

5. Ongelijke verdeling

Mannen en vrouwen zouden evenveel recht moeten hebben op bezit, maar internationaal is volgens UN World's Women slechts 1% van het wereldbezit in handen van vrouwen. Deze scheve verhouding tussen mannen en vrouwen is zichtbaar in de meeste landen van Afrika en in ongeveer de helft van de landen in Azië. In deze landen worden vrouwen door 'statutory' en 'customary' wetten¹³⁹ benadeeld in de toegang tot 'landownership' en andere vormen van eigendom of bezit. Er is genderongelijkheid op het gebied van erfenisrecht¹⁴⁰ en eigendomstitel op grond. Deze verschillen zijn zichtbaar in 43 Afrikaanse landen en 21

¹³⁸ The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 2007.

¹³⁹ 'Statutory' en 'customary' wetten regelen de verdeling van de bewijslast volgens de wet; het gewoonterecht blijft door deze regelingen onveranderd.

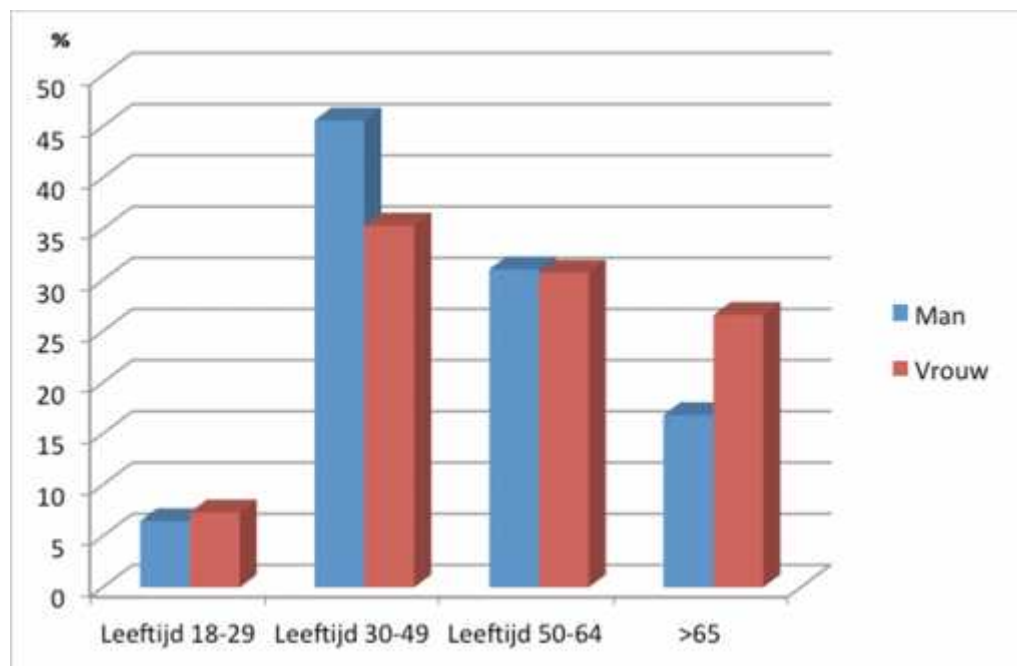
¹⁴⁰ Erfenisrecht/erfrecht: de verdeling van een nalatenschap.

Aziatische landen (UN World's Women , 2010). Volgens de UN World's Women, 2010 zijn er betere condities met betrekking tot 'landownership' in het Caribisch gebied, Latijns-Amerika en Oost-Europa.

Vrouwen bezitten minder vaak dan mannen een eigendomsperceel, eigen huizen en vee. Statistieken bevestigen dit beeld in het bijzonder in Nepal, Peru en Vietnam. De Census 2006 in Vietnam toont aan dat in Vietnam slechts een klein deel van de eigendomspercelen en huizen in handen van vrouwen is. In urbane gebieden bezit 21% van de vrouwen en 61% van de mannen een eigendomswooning. Bij 18% gaat het om gedeeld eigendom van mannen en vrouwen. In rurale gebieden zit 8% bij de vrouw en 87% bij de man. In Nepal toont de Census 2001 dat 88% van de mannen een eigendomswooning bezit, terwijl 6% van de vrouwen volledig of gedeeld eigendom van een woning hebben. Volgens Greenberg (2014), Doss (2014) en Cohen (2013) is 1% geen realistische weergave van het landbezit door vrouwen wereldwijd. Diverse data illustreren dat vrouwen wereldwijd over het algemeen minder land bezitten dan mannen, maar de eigendomsverhoudingen verschillen van land tot land. De data van UN Women's World impliceren dat grond automatisch in handen van mannen is, indien die niet aan vrouwen toebehoort. Volgens Greenberg (2014) is deze benadering onjuist, omdat er geen rekening wordt gehouden met gedeeld eigendom. Doss (2014) stelt dat de eigendomsverhoudingen in de verschillende landen van Afrika variëren.

Het percentage grondbezit door vrouwen varieert van 11% in Senegal tot 54% in Rwanda en Burundi. Voor mannen is dat 28% in Senegal, 55% in Rwanda en 64% in Burundi. Het betreft mannen en vrouwen in de reproductieve leeftijd. De grootste gender-gap is in Uganda, waar 14% in handen is van de vrouwen en 46% van mannen.

In de volkstelling van 2012 in Suriname zijn er ook verschillen in eigendomsverhoudingen zichtbaar naar leeftijd.

Bron: Census 2012, ABS

Figuur 1 Hoofden van huishoudens die een woning bezitten naar leeftijdsgroep en geslacht (2012)

Uit Figuur 1 blijkt dat Surinaamse mannen (45,6%) in de reproductieve leeftijd meer eigendomswohnungen hebben dan vrouwen (35,3%) in die leeftijdscategorie. Een mogelijke verklaring is dat mannen over het algemeen vaker het hoofd van het huishouden zijn. De meeste hoofden van de huishoudens zitten nog steeds in de leeftijdsgroep 40-49 jaar (bijlage 2). Mannen in de reproductieve leeftijd (45,6%) hebben meer eigendomswohnungen dan mannen boven de 65 jaar (16,8%). Er is een gender-gap tussen oudere mannen (16,8%) en oudere vrouwen (26,6%). Dit kan liggen aan het feit dat vrouwen over het algemeen langer leven dan mannen en daarna van hun (overleden) partner erven.

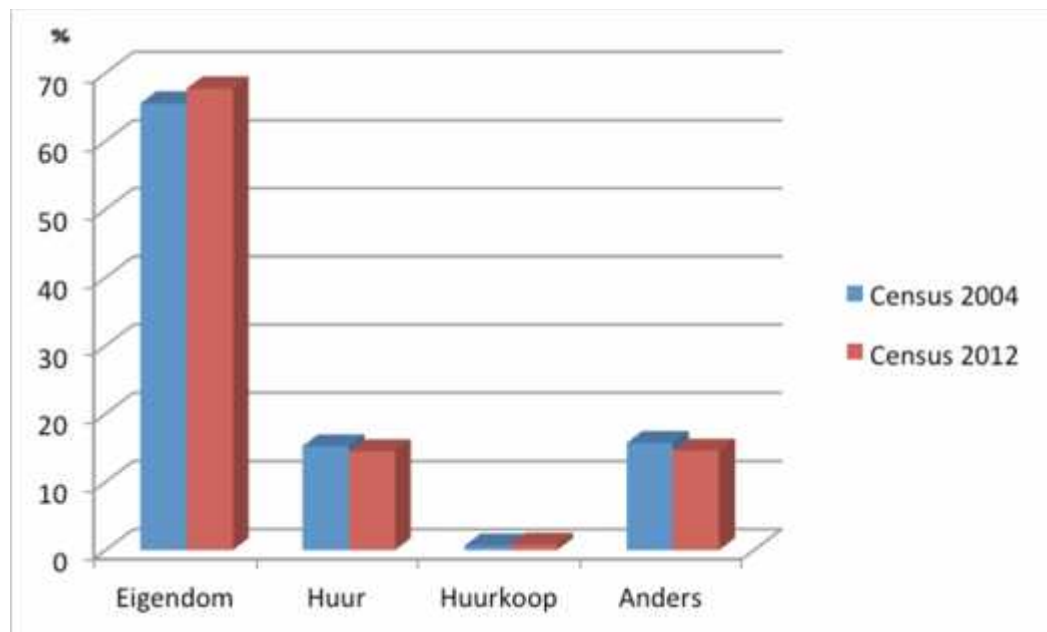
De Census 2012 biedt kwantitatief al belangrijke handvaten voor verdere inzichten. Genderongelijkheid wordt grotendeels kwantitatief weerspiegeld in de censusdata.

Analyse in de tijd en historische perspectieven op eigendom van onroerend goed door mannen en vrouwen bieden een sterke aanvullende indicator om de vooruitgang van vrouwen te beoordelen. Om genderongelijkheid te bestrijden moeten vrouwen meer en beter toegang hebben tot onroerend goed en meer zeggenschap en betrokkenheid hebben in besluitvormingsprocessen.

Zoals eerder gesteld staan bezittingen over het algemeen op naam van mannen. Mannen zijn traditioneel de eigenaar van land en huizen. Vrouwen hebben beperkte toegang tot kredieten, als er geen onderpand op hun naam staat.

6. Huisvesting in de regio

Hier wordt huisvesting in de regio en in Suriname belicht. Huisvesting blijft een probleem in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied.

Bron: Census 2012, ABS

Figuur 2: Woonverblijven naar gebruikstitel 2004 en 2012

Uit Figuur 2 blijkt dat 67%¹⁴¹, van de huishoudens in Suriname over een huis in eigendom beschikt. Het patroon in woonverblijven in 2012 (67,7%) is in vergelijking met de Census 2004 (65,5%) nauwelijks veranderd. Dit percentage (67,7%) geeft een beeld van de eigendomsverhoudingen, maar geeft de woningbehoefte niet aan. Het geeft ook geen volledige beschrijving van het aantal gezinnen dat tegelijk in een woning verblijft (overbewoning). De woningbehoefte wordt bevestigd in de publicatie ‘Political Culture of Suriname and in the Americas’ (2012). In 2009 meldt het Instituut voor Dienstverlening, Onderzoek en Studiebegeleiding (IDOS) dat bij 58% van de huishoudens in Paramaribo en Wanica tenminste één persoon behoefte aan een woning had (LAPOP, 2012). Huisvesting vormt vooral voor de urbane populatie een ernstig probleem (LAPOP-survey, 2012). In Latijns-Amerika en het Caribisch gebied beschikt ongeveer 64% van de huishoudens over een eigendomswoning. In Europa bedraagt het percentage 67% en in Afrika is dat 65%. Een eigendomstitel op een woning is dus het dominante type van huisvesting over de gehele wereld. Dit percentage varieert wereldwijd in verschillende landen. Figuur 2 illustreert dat de gebruikstitel eigendom ook in Suriname overheerst.

De gebruikstitel eigendom houdt volgens Blanco (2014, 12) geen verband met het ontwikkelingsniveau van een land in deze regio. De relatie tussen het bezit van een eigendomswoning en het inkomen per capita is -0,2, maar dit is statistisch niet significant. Dit betekent volgens Blanco dat een stijging van het inkomen niet per definitie leidt tot een stijging van het aantal mensen dat een woning in eigendom bezit. Er zijn meerdere variabelen die het verschil in eigendom in verschillende landen kunnen verklaren. Uit figuur 2 blijkt dat het patroon van gebruikstitel op het woonverblijf nauwelijks is veranderd¹⁴². De mogelijke oorzaken hiervan kunnen zijn dat er vóór 2012 geen huurkoopwoningen van de overheid waren opgezet. Surinamers die een koopwoning via de overheid hebben gekregen, zijn daar pas na de census van 2012 in gaan wonen. De vraag is echter of dit genoeg is om merkbaar procentueel verschil uit te maken. Bij de volgende census is het mogelijk dat er een ander patroon op te merken zal zijn.

Tabel 1 Huisvesting als ernstigste probleem

Land	%
Suriname	15,1
Chili	1,3
Brazilië	1,1
Venezuela	0,9
Colombia, Guyana	0,8
Argentinië, Guatemala	0,5
Ecuador, Panama, Nicaragua, Uruguay, Haïti	0,4
Jamaica	0,3
Belize, Trinidad & Tobago, Mexico, Honduras*	Alle 0,1
Dominicaanse Republiek, Verenigde Staten, Peru, Bolivia, Costa Rica, Paraguay, El Salvador*	Alle 0

Bron: LAPOP 2012

* De laatste twee rijen van tabel 1 geven aan dat in alle genoemde landen huisvesting door respectievelijk 0,1% en 0% als ernstig probleem wordt ervaren.

¹⁴¹ Algemeen Bureau voor de Statistiek (2012). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten volume 3. Huishouden, Woonverblijven en Gezinnen, Milieu, Criminaliteit. Suriname in cijfers no. 300.

¹⁴² Het patroon in woonverblijven naar gebruikstitel is nauwelijks veranderd, vandaar de beperking tot 2012 in dit hoofdstuk.

Tabel 1 geeft duidelijk weer dat in Suriname (15,1%), meer dan in de regio, huisvesting als een groot probleem wordt ervaren. Uit het LAPOP-onderzoek blijkt dat in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied huisvesting geen ernstig probleem vormt. Dat zou kunnen betekenen dat deze landen andere grote problemen hebben of dat ze reeds werkbare oplossingen voor het huisvestingsprobleem hebben gevonden.

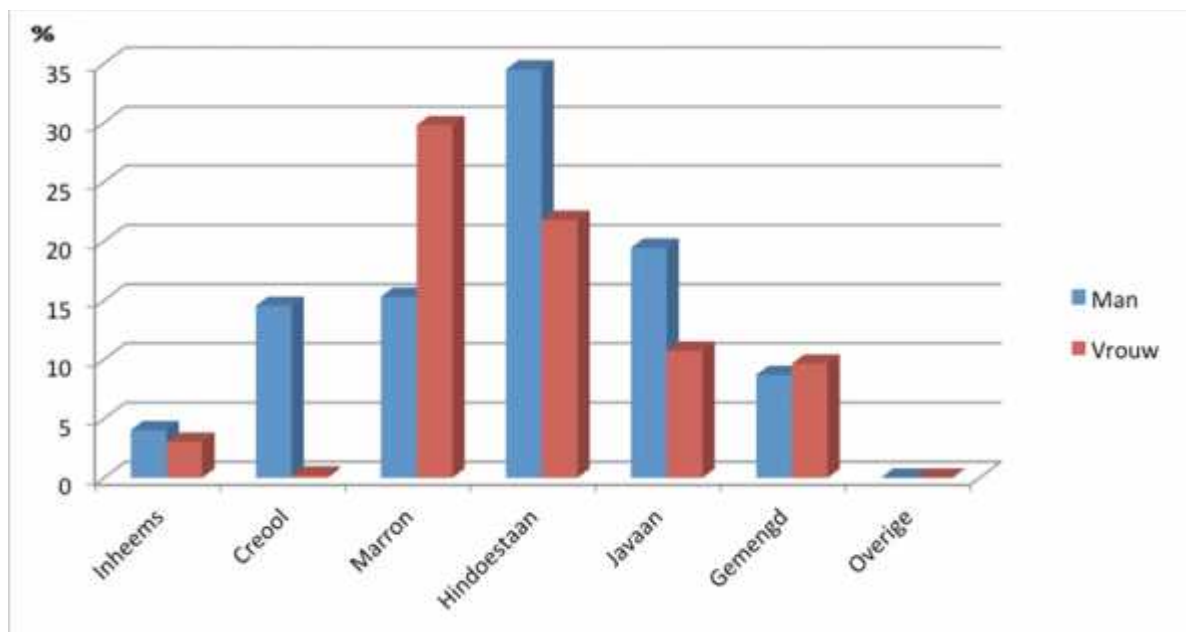
7. Huishoudens en eigendomsverhoudingen

Hier gaan wij na welke eigendomsverhoudingen zichtbaar zijn in de urbane en de rurale gebieden. Voor een uiteenzetting over eigendomsverhoudingen tussen mannen en vrouwen is het noodzakelijk om de begrippen huishouden en hoofd van het huishouden en woonverblijf te definiëren.

Het ABS omschrijft het huishouden als een economische eenheid of groep. Conform de internationale definitie kan een huishouden gedefinieerd worden als een persoon of meerdere personen, die individueel of als groep voorzieningen getroffen heeft/hebben om zichzelf te voorzien van voedsel en andere noodzakelijkheden om in leven te blijven.

Het hoofd van het huishouden wordt door de andere leden van het huishouden erkend als degene die in het huishouden in laatste instantie de bevoegdheid en de verantwoordelijkheid heeft om over huishoudelijke aangelegenheden te beslissen. In vele gevallen is deze persoon ook de belangrijkste inkomstenverwerver van het huishouden.

In de dissertatie van Kromhout (2000, p. 102) wordt behalve naar het 'male- and female-headed' huishouden ook een onderscheid gemaakt naar het 'female-managed' huishouden. Dit houdt in dat er zowel een man als een vrouw aanwezig zijn in het huishouden, maar dat de vrouw de grootste economische inbreng heeft. Kromhout vermeldt eigendomsverhoudingen naar vrouwelijke respondenten. In het geval van huisvesting kwam eigendom het meest voor onder de Creoolse vrouwen (44%) gevolgd door de Hindostanen en de Javanen (respectievelijk 34% om 29%). In het vierde MICS-onderzoek (2010, p. 10) vormden 'male-headed' huishoudens de dominante groep (64%). In dit onderzoek vormden de Hindostanen de groep met meeste mannelijke hoofden van huishoudens (28%) gevolgd door de Marrons (22%). De Census 2012 toont hetzelfde beeld voor het hoofd van het huishouden. De censusdata tonen aan dat de grootste groep 'femaleheads' voorkomt bij de Marrons en Creolen. De Census 2012 maakt geen specificatie naar het 'female-managed' huishouden en heeft geen specifieke data over dit type huishouden. In deze census vormden 'male-headed' huishoudens de dominante groep, gevolgd door het 'female-headed' huishouden. In de urbane gebieden is er een verschil in eigendomsverhoudingen naar etniciteit en geslacht.

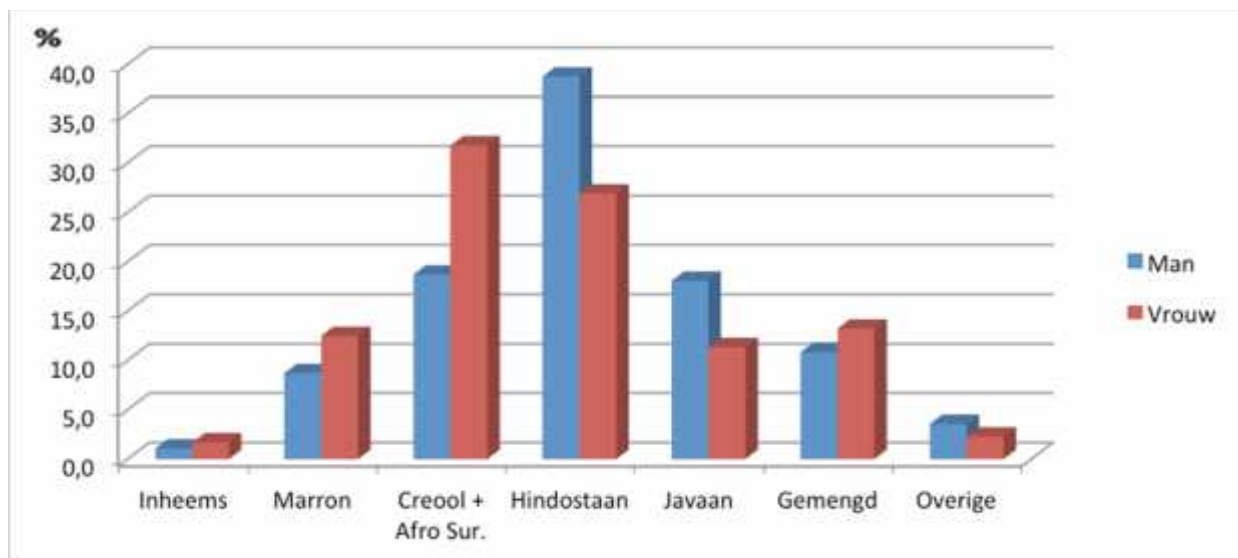

Bron: Census 2012, ABS

Figuur 3 Hoofden van huishoudens in de rurale en urbane gebieden (landelijk) naar etnische groep en geslacht in 2012

Landelijk bezitten Marronvrouwen (29,8%) veel meer eigendomswoningen dan Marronmannen (15,3%). Bij de Hindostanen is er een tegengesteld beeld. De Hindostaanse man (34,5%) heeft aanzienlijk meer eigendomswoningen dan de Hindostaanse vrouw (21,8%). Een mogelijke verklaring voor deze ongelijkheid is het patriarchale patroon, waarbij de man over het algemeen het hoofd van het huishouden is. In dit patroon heeft de man meer toegang tot en controle over ‘hulpbronnen’. Ten tweede vormen Hindostanen, op de Creoolse groep na, de grootste etnische groep¹⁴³ in Suriname. Volgens de Census 2012 zijn er meer Hindostaanse vrouwen dan mannen met een hogere opleiding (bijlage 3+4). Het opleidingsniveau speelt hoogstwaarschijnlijk een minder grote rol.

¹⁴³Hindostanen = 148.443
Marron = 117.567
Creool = 84.933

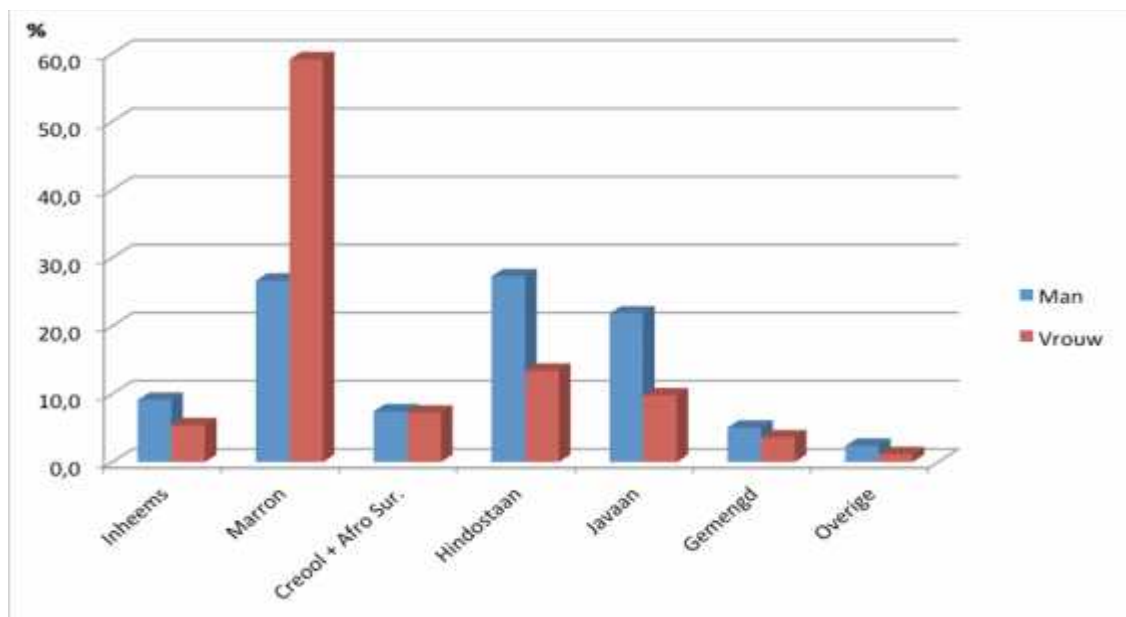
Bron: Census 2012, ABS

Figuur 4 Hoofden van huishoudens in urbane gebieden naar etniciteit, geslacht en gebruikstitel eigendom van het woonverblijf in 2012

Volgens het ABS bestaat het urbane gebied in Suriname uit de districten Paramaribo en Wanica.

De categorie 'overige' bestaat uit: Chinees, blank en de overige bevolkingsgroepen. De Hindostaanse man bezit relatief het meest (38,7%) in urbane gebieden. Bij Creolen, Afro-Surinamers (31,7%) en Marrons (12,4%) valt op dat vrouwen meer bezitten dan Creoolse en Afro-Surinaamse mannen (18,6%) en Marronmannen (8,7%). Een mogelijke verklaring is dat er bij deze groep meer vrouwelijke hoofden van huishoudens zijn (Census 2012). Ten tweede zijn Marronvrouwen ook zichtbaarder in het hoger onderwijs dan Marronmannen (bijlage 3+4). Bij de Hindostanen en de Javanen is er ook genderongelijkheid zichtbaar. De Javaanse man heeft meer eigendomswoningen dan de Javaanse vrouw. Dit ligt mogelijk aan het 'male-headed' huishouden dat overheerst binnen deze groep. Echter zijn er meer Javaanse vrouwen dan mannen die een hogere opleiding hebben genoten. De Inheemse man bezit in de urbane gebieden veel minder dan de mannen van de andere etnische groepen. In rurale gebieden is er in het bijzonder bij Marronmannen (26,6%) en -vrouwen (59,1%)¹⁴⁴ een grote gender-gap zichtbaar. De Marronmannen zijn in de minderheid als het eigendomswoningen betreft.

¹⁴⁴ Er zijn verschillende soorten woonverblijven. Census 2012: Zelfstandige woning, Woning met bedrijf, Twee onder één dak (duplex), Appartementengebouw of multi-woning.

Bron: Census 2012, ABS

Figuur 5 Hoofden van huishoudens in rurale gebieden die een woonverblijf bezitten, naar etniciteit en geslacht

Volgens het ABS bestaat het ruraal gebied in Suriname uit de districten Nickerie, Coronie, Commewijne, Saramacca en Para. De groep Marrons is groter dan de groep Creolen en Afro-Surinamers samen. Dit komt, omdat een grotere groep mensen dan bij de Census 2004 zich tijdens Census 2012 heeft geïdentificeerd als Marron. Bij Marrons zijn er meer ‘female heads’ dan bij de Hindostanen en Javanen (bijlage 1). Net als in de urbane gebieden zijn er ook in de rurale gebieden ongelijke eigendomsverhoudingen tussen Marronvrouwen (59,1%) en Hindostaanse (13,4%), Javaanse (9,7%), Creoolse (7,2%) en Inheemse vrouwen (5,4%). In zowel de urbane als rurale gebieden hebben de Inheemse mannen en vrouwen veel minder eigendomswohnungen dan de andere etnische groepen. Een mogelijke verklaring is dat er in bepaalde woongemeenschappen van de Inheemsen geen persoonlijke titel op de grond is.

Volgens de definitie van ABS (2012) is een woonverblijf¹⁴⁵ ‘elk woongebouw of afgescheiden en onafhankelijk deel van een gebouw waarin één persoon/een groep personen (privéhuishouden) woont of kan wonen op het moment van de telling’. Een woonverblijf is afgescheiden indien het omgeven is door muren of een andere vorm van afscheiding, bedekt door een dak zodat de bewoner(s) zichzelf kunnen afzonderen van andere personen met als doel slapen, bereiden en gebruiken van maaltijden, etc.

Een woonverblijf is onafhankelijk als het direct toegang heeft vanuit de straat of een gemeenschappelijke erf, trap, gang of galerij en wanneer de bewoners kunnen binnenkomen en vertrekken zonder door het verblijf van een ander huishouden te hoeven gaan.

Een gendered perspectief van het huishouden onderzoekt de kenmerken van het huishouden die de kwaliteit van het leven kunnen verhogen. De toegang tot water, de bron van drinkwater en het type

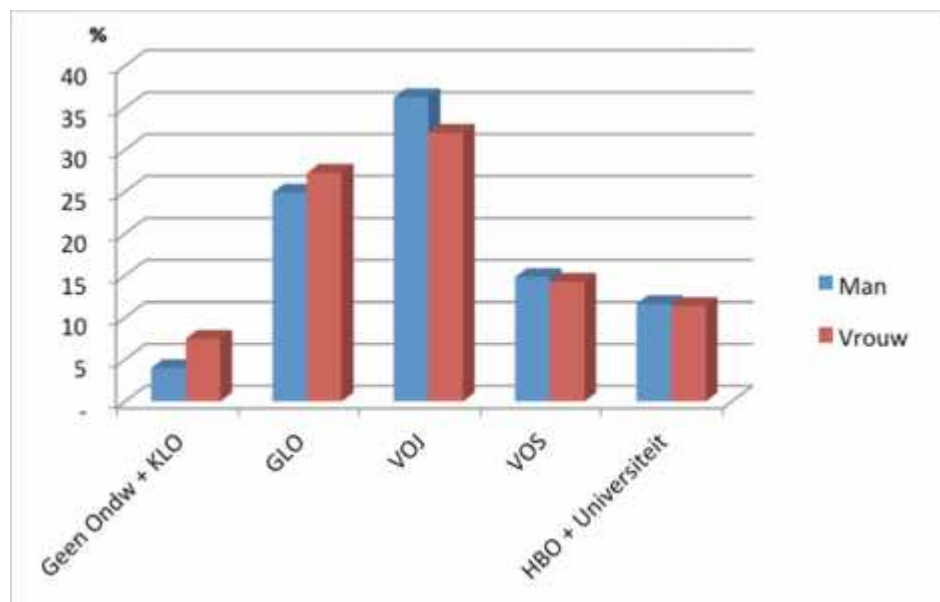
¹⁴⁵ Het Algemeen Bureau voor de Statistiek van Suriname omschrijft de definities zoveel mogelijk conform: Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses Revision 2, United Nations, New York 2008.

brandstof dat wordt gebruikt voor het koken, hebben een potentiële gendercomponent. Hiermee wordt bedoeld dat de kenmerken verschillende werkzaamheden voor vrouwen herbergen en potentiële behoeften en problemen van voornamelijk vrouwen aan het licht brengen. In dit artikel worden deze kenmerken niet behandeld.

Volgens de UNFPA kan een census aanvullende informatie verstrekken over genderspecifieke factoren, omdat die essentiële informatie verschaft over de kenmerken van een wooneenheid. Een census geeft een algemeen beeld van de welvaart van een huishouden en zijn leden, maar geeft geen beschrijving van de eigendomsrechten van de goederen (UNFPA-rapport, 2012).

Huishoudens en familiestructuren kunnen zorgen voor genderongelijkheid in werkgelegenheid en opleiding. Meisjes worden vaker dan jongens ingezet om huishoudelijk werk te verrichten. Dit zorgt voor ongelijkheid in schoolbezoek en het sociaal leven.

Meisjes kunnen in zulke gevallen minder kansen hebben op verschillende gebieden. Er kan dan sprake zijn van kansongelijkheid.

Bron: Census 2012, ABS

Figuur 6 Hoofden van huishoudens van de urbane gebieden naar geslacht, hoogste opleiding en gebruikstitel op eigendom in 2012

Interessant zijn de verschillen in eigendomsverhoudingen naar opleiding. Uit Figuur 6 blijkt dat mensen met een afgeronde hogere opleiding zoals HBO of universiteit relatief minder bezitten dan lager opgeleiden. De verklaring hiervoor ligt in het kleinere aantal mensen met een afgeronde universitaire en HBO-opleiding. Figuur 6 illustreert een duidelijk verschil in woningbezit tussen mannen (3,9%) en vrouwen (7,4%) die maximaal kleuteronderwijs hebben genoten. Dit verschil neemt af naarmate het opleidingsniveau hoger is. Op HBO- en universitair niveau is er weinig verschil tussen mannen (11,6%) en vrouwen (11,3%). Er zijn dwars door de etnische groepen heen significant meer vrouwen in het hoger en universitair onderwijs (bijlage 3+4). De verschillen tussen Marronvrouwen en -mannen zijn significant groter dan bij andere etnische groepen. Bij de inheemsen zijn er meer mannen dan vrouwen met een afgeronde hogere opleiding (Census 2012, bijlage 3 +4).

8. Analyse van de censusvragen/questionnaire naar woonverblijf (huishoudmodule)

Een nadere beschouwing van de huishoudmodule in de vragen van Census 2012 toont aan dat de vragen niet bepaald gendergevoelig zijn gesteld. Er is een verschil tussen data die naar sekse zijn uitgesplitst en data die naar genderrelevantie zijn uitgesplitst. Bij een enquête die per geslacht is uitgesplitst (zoals een volkstelling) gaat het slechts om een onderscheid naar mannen en vrouwen. Een gender-responsieve (inhoudelijke) telling of enquête bevat vragen die de normen van de respondenten registreren. Sommige respondenten reageren anders op een man dan op een vrouw. Daarom worden voor deze telling zowel mannelijke als vrouwelijke enquêteurs/tellers ingezet.

Sociale normen en culturele praktijken kunnen verhinderen dat respondenten vragen naar waarheid beantwoorden aan een interviewer van het andere geslacht uit angst voor schaamte of misverstand. Alle informatie over mensen kan worden uitgesplitst naar geslacht. Voor een genderbewuste analyse, moet dergelijke informatie in de eerste plaats gendergevoelig worden vastgelegd en vervolgens geanalyseerd worden op de genderaspecten en een gendermatrix (UNFPA-manual, 2012).

De vragen zijn tijdens de census op huishoudniveau gesteld. Het meten op huishoudniveau kan een indicatie geven van het welvaartsniveau van het huishouden, maar zegt niets over de individuele bezitters van de goederen of wie de goederen gebruikt. Er is geen informatie over de persoon die de goederen controleert en beheert. Door op individueel niveau te vragen naar de juridische eigenaar van de woning krijgt men een volledig beeld. Deze data kunnen gebruikt worden om de materiële situatie van mannen en vrouwen te bestuderen.

Bij de Census 2012 is geen rekening gehouden met genderrelevante data. Bij het stellen van de vragen is er geen onderscheid gemaakt naar geslacht. Er is slechts gevraagd naar de regelingen ten aanzien van de grond waar het woonverblijf op staat.

De vragen: “Wat voor soort gebouw is dit?” en “Volgens welke regeling maakt het huishouden gebruik van dit woonverblijf en de grond?” waren gericht op het achterhalen van de gebruikstitel van de woning.

Een gendergevoelige aanpak eist dat vragen worden gesteld over de bezittingen van vrouwen in het huishouden. Tijdens de Census 2012 is niet tot uiting gekomen of een woning het eigendom is van een man of vrouw. Evenmin is duidelijk wie namens het huishouden de vragen heeft beantwoord.

9. Discussie en conclusie

Er zijn belangrijke ongelijkheden in eigendomsverhoudingen tussen Surinaamse mannen en vrouwen. Een mogelijke verklaring is de gelijktijdige wisselwerking van de ordeningsprincipes opleiding, etniciteit, leeftijd, gender en geografische ligging. Andere omstandigheden, waaronder culturele factoren, zijn mogelijk ook van invloed op ongelijkheden. In de urbane gebieden vormen Hindostaanse mannen de grootste groep woningbezitters. De op een na grootste groep woningbezitters bestaat uit Creoolse vrouwen. In de rurale gebieden is de Marronvrouw sterk vertegenwoordigd in vergelijking met de andere vrouwen. De Javaanse man beschikt over meer woningen dan de Javaanse vrouw. De ongelijkheid kan bij de Hindostanen en Javanen deels verklaard worden door het ‘male-headed’ huishouden dat overheerst. Bij de Marrons worden deze verschillen verklaard door het matrifocaal familiesysteem, het grotere aantal ‘female-headed households’ en het verschil in opleidingsniveau tussen mannen en vrouwen. Bij de Creolen ligt de verklaring deels in het verschil in het aantal ‘female heads’. Bij de Hindostanen speelt het opleidingsniveau een minder grote rol.

In Blanco's publicatie 'Rental Housing Wanted' (2014) was gender geen significante factor bij huisvesting. Dit ligt mogelijk aan het effect van gender op andere factoren zoals inkomen, type huishouden en burgerlijke staat. Andere studies wijzen er volgens Blanco (2014) op dat 'male-headed' huishoudens vaker woningen huren dan 'female-headed' huishoudens. Uit dit hoofdstuk blijkt dat gender wel één van de significante factoren is. De noties over rollen en verantwoordelijkheden van mannen en vrouwen en de bronnen waartoe zij toegang en zeggenschap overhebben, worden weerspiegeld in de eigendomsverhoudingen. Het is ook nuttig om de normen en beperkingen te identificeren waarmee mannen en vrouwen geconfronteerd raken.

In het proefschrift van Kromhout (2000) waren eigendomsverhoudingen zichtbaar voor vrouwen. Creolen hadden meer eigendomswohnungen dan Hindostanen en Javanen. In dit hoofdstuk is echter een ander beeld zichtbaar. De censusresultaten tonen aan dat Hindostaanse vrouwen meer eigendomswohnungen hebben dan Creoolse vrouwen. Marronvrouwen hebben significant meer eigendomswohnungen dan Marronmannen. Hier is sprake van genderongelijkheid.

Inheemse mannen en vrouwen bezitten veel minder eigendomswohnungen dan de andere etnische groepen. Voor een evenwichtiger beeld van huisvesting is het noodzakelijk om de verschillende volkswoningprojecten, het 'Low Income Shelter Program' (LISP), boedelkwesties, dorpsgemeenschappen en het Gotong Royongverband¹⁴⁶ bij de Javanen te onderwerpen aan een diepgaand onderzoek.

De geconstateerde ongelijkheden dienen als basis voor een genderanalyse. Met deze analyse worden de toegang tot en controle over de eigendomsverhoudingen gestructureerd in kaart gebracht. Hierbij genieten de praktische en strategische genderbehoeften prioriteit. De genderanalyse maakt de ongelijkheden en gelijkheden in de sector zichtbaar, waardoor er gendermainstreaming plaats kan vinden in het huisvestings- en gronduitgiftebeleid. Gezien de verschillen in eigendomsverhoudingen tussen de 'male-headed' en 'female-headed' huishoudens, is het raadzaam om ook daar kwalitatief onderzoek naar te doen. Volgens het World's Women Report van 2012 van de Verenigde Naties leven alleenstaande moeders met kinderen in Latijns-Amerika en andere ontwikkelingsregio's over het algemeen in 'grotere' armoede vergeleken met alleenstaande vaders met kinderen in dezelfde regio'

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken en Migratie*. Suriname in cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II-versie 2: Onderwijs, Werkgelegenheid en Vervoer, Vruchtbaarheid en Sterfte, Gezondheid en Sport*. Suriname in Cijfers no. 299/2013-10x. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Resultaten Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume III: Huishoudens, Woonverblijven en Gezinnen, Milieu, Criminaliteit*. Suriname in cijfers no. 300/2014-01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

¹⁴⁶ Gotong Royong =iedereen in een leefgemeenschap (dorp, gemeente) helpt elkaar

Bakboord, C. & Guicherit, H. (2015). *Cursus: Gender as an Analytical Instrument (Module 2)*. Reader "Gendermainstreaming: Integratie van Gender in het beleid". Paramaribo, Suriname: auteurs.

Blanco, A., Cibils, F. & Muñoz, A. (2014). *Rental Housing Wanted. Policy Options for Latin America and the Caribbean*. Washington, D.C.: Inter-American Development Bank.

CEDAW (2007). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. Rapport Paramaribo, Suriname: geen uitgever.

Cohen, P. (March, 2013). Women Own 1% of World Property: A Feminist Myth That Won't Die. In: *The Atlantic, March 2013*. Geraadpleegd van: <http://www.theatlantic.com/sexes/archive/2013/03/women-own-1-of-world-property-a-feminist-myth-that-wont-die/273840/> op 2 oktober 2014

Doss, Ch. (2014). *Killer factcheck: 'Women own 2% of land' = not true. What do we really know about women and land?* Geraadpleegd van: <http://oxfamblogs.org/fp2p/killer-factcheck-women-own-2-of-land-not-true-what-do-we-really-know-about-women-and-land/> op 2 oktober 2014

Greenberg, J. (2014). *Do women own 1% of the world's land? No*. Geraadpleegd van: <http://www.politifact.com/punditfact/statements/2014/aug/05/oxfam-ireland/do-women-own-1-worlds-land-no/> op 2 oktober 2014

Human Development Report (2014). *Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. New York, New York: United Nations Development Programme.

Instituut voor Maatschappijwetenschappelijk Onderzoek (2000). Reader Workshop Gender Awareness. Paramaribo, Suriname: auteur.

Kromhout, M. (2000). *Gedeelde smart is halve smart. Hoe vrouwen in Paramaribo hun bestaan organiseren*. (Proefschrift). Nederland: Universiteit van Amsterdam.

Menke, J., Schalkwijk, M., Schalkwijk, J. & Seligson, M. (2013). *The Political Culture of Democracy in Suriname and in the Americas: Towards Equality of Opportunity*. Rapport Latin American Public Opinion Project (LAPOP). Nashville (Tennessee), Paramaribo (Suriname): Vanderbilt University & SWI. Geraadpleegd van: http://www.vanderbilt.edu/lapop/suriname/Suriname_Country_Report_2012_W.pdf

Ministry of Social Affairs and Housing and General Bureau of Statistics (2013). *Suriname Multiple Indicator Cluster Survey 2010: Monitoring the situation of women and children*. Paramaribo, Suriname: auteur.

Regering van de Republiek Suriname (Mei, 2012). *Huisvestingsplan 2012-2017 - Van woningbouw naar huisvesting - Werken aan duurzame woon-en leefomgevingen*. Paramaribo, Suriname: geen uitgever.

Ritzer, G. (2008). *Modern Sociological Theory (7th ed.)*. New York: McGraw-Hill.

Terborg, J. (2002). *Liefde en conflict. Seksualiteit en gender in de afro-Surinaamse familie*. (Proefschrift). Nederland: Universiteit van Amsterdam.

United Nations (1996). *Report on the Fourth World Conference on Women. Beijing Platform For Action, 1995*. New York, New York: United Nations.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2014). *The United Nations World Water Development Report 2014: Water and Energy Volume 1*. Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2010). *The World's Women 2010: Trends and Statistics*. New York, New York: United Nations Publication.

United Nations Habitat (2007). *Policy Makers Guide to Women's Land, Property and Housing Rights across the World*. Nairobi, Kenya: United Nations Habitat.

United Nations Population Fund (2012). *Genderizing the Census. Strategic approaches to capturing the gender realities of a population*. Geraadpleegd van:
<http://asiapacific.unfpa.org/sites/asiapacific/files/pubpdf/Genderizing%20the%20Census.pdf>

United Nations Population Fund (2014). *Methodological Guidelines for the Gender Analysis of National Population and Housing Census Data*. New York, New York: United Nations Population Fund.

Begrippenlijst

1. Genderperspectief

Analysekader om te beoordelen hoe vrouwen en mannen zijn vertegenwoordigd en worden beïnvloed door beleid, programma's, projecten en activiteiten die de ontwikkeling van beiden ten doel heeft.

2. Genderrollen

Op geslacht gebaseerde rollen kunnen na verloop van tijd veranderen en variëren met verschillende culturele contexten.

3. Gender-analyse

Kritisch onderzoek naar verschillen in genderrollen, -activiteiten, -behoeften, -mogelijkheden en -rechten die van invloed zijn op mannen, vrouwen, meisjes en jongens in bepaalde situaties of contexten. Gender-analyse onderzoekt de relaties tussen vrouwen en mannen en hun toegang tot en beheer van hulpbronnen en de beperkingen ten opzichte van elkaar.

4. Gender-sensitivity of gendergevoeligheid

Het vermogen en de bereidheid om bestaande genderkwesties, -lacunes en -ongelijkheden in programma's, strategieën en acties op te nemen.

5. De genderlens of genderbril houdt rekening met de bestaande sociale en culturele verschillen tussen vrouwen en mannen bij het analyseren van een situatie of bij het ontwikkelen van een specifieke aanpak of programma's.

6. Genderstatistieken

Cross-cutting/sectoroverschrijdende inzet bij het beschrijven en analyseren van de situatie van mannen en vrouwen, meisjes en jongens in de vorm van statistieken.

7. Gendermainstreaming

- De integratie van genderaspecten in de analyse, formulering en monitoring van beleidsmaatregelen, programma's en projecten..

8. Gender Disparity - Genderongelijkheid

Verschillen tussen mannen en vrouwen in de toegang tot diensten, status en macht; meestal in het voordeel van mannen en geïnstitutionaliseerd door wetten.

9. Gendergelijkheid

Eerlijkheid en rechtvaardigheid in de verdeling van verantwoordelijkheden en voordelen tussen mannen en vrouwen.

10. Gender-blindheid

Het niet erkennen en zelfs ontkennen dat gender een belangrijke bedrage levert aan maatschappelijke uitkomsten.

11. Genderbinary

Is een gendermodel dat mensen classificeert in slechts twee categorieën: man of vrouw

12. Praktische genderbehoeften

Onmiddellijke behoeften die vaak te maken hebben met inadequate leefomstandigheden, gezondheidszorg en werkgelegenheid.

13. Strategische genderbehoeften

Behoeften die te maken met de verdeling van arbeid, macht en controle, bijv. gelijke rechten huiselijk geweld, toegang en controle tot middelen en bronnen, gelijke salariering.

Bijlagen

Bijlage 1 Hoofden van huishouden naar etniciteit en geslacht

Etniciteit	Geslacht			
	Man		Vrouw	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Inheems/Indiaan	3731	4,0	1421	3,0
Marron/Boslandcreool	15.033	16,2	13.440	28,8
Creool + Afro Sur.	15.020	16,1	11.463	24,6
Hindostaan	30.033	32,3	9635	20,7
Javaan	16.139	17,3	4417	9,5
Gemengd	8840	9,5	5006	10,7
Overige	4267	4,6	1241	2,7
Totaal	93.063	100	46.623	100

Bron: Census 2012, ABS

Bijlage 2 Hoofden van huishouden naar leeftijdsgroep en geslacht

Leeftijdscategorie	Geslacht			
	Man		Vrouw	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
18-24	2277	2,45	1631	3,50
30-49	50.954	54,85	21.566	46,22
50-64	26.853	28,91	13.592	29,13
>65	12.811	13,79	9873	21,16
Totaal	92.895	100	46.662	100

Bron: Census 2012, ABS

Bijlage 3 Hoofden van huishouden naar hoogste type formeel onderwijs afgerond en geslacht

Man Etnische groep	Type hoogst formeel onderwijs afgerond										Totaal
	KLO	GLO / BO	VOJ	IMEAO NATIN AMTO	Kweekschool	VWO HAVO	HBO	Universitair	Weet niet	Geen antwoord	
Inheems/Indiaan	121	1536	609	84	4	28	21	8	73	5	2489
Marron/ Boslandcreool	650	11.627	3497	687	31	158	115	101	464	84	17.414
Creool	283	4966	3268	678	54	420	358	284	50	63	10.424
Afro-Surinamer	7	168	117	29	2	24	28	28	1	4	408
Hindostaan	435	7540	4700	1124	43	819	550	790	60	85	16.146
Javaan	178	3372	2281	612	38	199	222	142	24	45	7113
Chinees	26	190	99	16	0	42	13	31	13	4	434
Kaukasisch/blank	3	25	18	1	0	15	5	4	0	2	73
Gemengd	408	6165	3495	716	45	678	366	392	60	60	12.385
Overige	13	228	105	24	1	30	12	16	9	5	443
Weet niet	0	16	15	2	0	1	2	3	6	0	45
Geen antwoord	8	31	16	2	0	2	3	1	4	3	70
Totaal	2132	35.864	18.220	3975	218	2416	1695	1800	764	360	67.444

Bron: Census 2012, ABS

Bijlage 4 Totaal aantal personen van 6 jaar en ouder naar hoogste type formeel onderwijs (afgerond), etnische groep en geslacht

Vrouw Etnische groep	Hoogste type formeel onderwijs (afgerond)										Totaal
	KLO	GLO / BO	VOJ	IMEAO NATIN AMTO	Kweekschool	VWO HAVO	HBO	Universitair	Weet niet	Geen antwoord	
Inheems/Indiaan	74	1363	602	57	68	44	46	34	51	5	2344
Marron/Boslandcreool	668	10.996	4633	631	757	347	429	312	295	84	19.152
Creool	220	4265	3368	530	734	666	1131	720	64	73	11.771
Afro-Surinamer	15	215	127	17	28	40	61	56	5	4	568
Hindostaan	376	6555	4692	884	742	1366	1104	1205	56	102	17.082
Javaan	194	3128	2242	543	373	498	483	342	27	44	7874
Chinees	8	195	86	6	5	43	22	40	13	7	425
Kaukasisch/blank	0	25	4	1	0	6	2	3	2	4	47
Gemengd	376	5568	3421	569	437	1056	879	767	35	70	13.178
Overige	8	202	137	13	17	47	39	32	13	2	510
Weet niet	1	22	10	2	0	1	2	7	1	2	48
Geen antwoord	3	33	26	6	4	7	7	2	0	3	91
Totaal	1943	32.567	19.348	3259	3165	4121	4205	3520	562	400	73.090

Bron: Census 2012, ABS

**DEEL 5 WERKGELEGENHEID,
MATERIËLE WELVAART EN LOKALE
ONTWIKKELING**

13. Werkgelegenheid in Suriname van 2004 tot 2012

Jo-Ann D. Keenswijk-Fung A Loi, Mirella Nankoe en Rosita Sobhie

Dit hoofdstuk analyseert de structuur van de Surinaamse arbeidsmarkt in 2012. Ook signaleert het trends in de werkgelegenheid van Suriname, via een vergelijking van arbeidsmarktfactoren van de volkstellingen van 2004 en 2012¹⁴⁷.

Een van de belangrijkste mensenrechten is het recht op arbeid. Dit recht omvat adequate mogelijkheden voor ieder mens om economisch actief te zijn en toegang te hebben tot een rechtvaardig inkomen, sociale voorzieningen en bescherming tegen werkloosheid¹⁴⁸. Met andere woorden: er moet voldoende werkgelegenheid zijn om alle personen te voorzien van een baan.

De volgende vragen staan centraal:

- Hoe ziet de verdeling van de arbeidspotentiële bevolking eruit, bekeken tegen achtergrondvariabelen als leeftijd, geslacht en district?
- Welke veranderingen zijn zichtbaar bij de groep werkzamen - en bij de groep werklozen die actief naar werk zoekt?
- Zijn er tussen de twee censusjaren opmerkelijke verschillen naar geslacht en leeftijd?
- Hoe verhoudt de groei van de diverse sectoren zich tot de omvang van het aantal werkzamen?

De eerste paragraaf bespreekt demografische componenten die het arbeidsaanbod bepalen: de Totale Bevolking (TB) en de bevolking in de Economisch Actieve Leeftijdsgroep (EAL), de structuur naar leeftijd en geslacht (waaronder het fenomeen vergrijzing) en het vraagstuk van (arbeids)migratie. Het concept van de Surinaamse arbeidsmarkt komt aan de orde in de tweede paragraaf, die ook de relatie legt tussen het arbeidsaanbod, de TB en de EAL. Paragraaf 3 geeft een overzicht van de samenhang tussen de ontwikkeling van het arbeidsaanbod en die van de economie. Paragraaf 4 belicht de structuur van de werkgelegenheid en onderscheidt trends in de analyseperiode (2004-2012). Deze paragraaf besteedt ook aandacht aan specifieke thema's zoals segmentatie op de arbeidsmarkt, informaliteit, arbeidsmigratie en opleidingsniveau. In de analyse worden verschillende invalshoeken gepresenteerd waaronder: leeftijd en geslacht, opleiding en district. Suriname heeft een etnisch zeer diverse bevolking en kent reeds enkele decennia een gematigde bevolkingsgroei van gemiddeld 1,4 procent per jaar. Volgens de volkstelling van 2012 telde de totale bevolking¹⁴⁹ van Suriname in dat jaar 541.638 personen¹⁵⁰. Deze bevolking is tussen 2004 en 2012 met ongeveer 9,1% gegroeid, wat neerkomt op een gemiddelde jaarlijkse bevolkingstoename van 1,2% (zie Tabel 1).

Tabel 1 De niet-institutionele bevolking (personen) en de gemiddelde jaarlijkse procentuele groei per leeftijdsgroep in 2004, 2012, 2020 en 2028

Leeftijdscategorie	2004		2012		2020**		2028**	
	Personen	Jaarlijkse groei*	Personen	Jaarlijkse groei*	Personen	Jaarlijkse groei*	Personen	Jaarlijkse groei*
0-14	147.803	0,4%	149.716	0,5%	152.400	0,0%	152.500	0,0%
15-64	315.819	7,7%	353.660	6,5%	388.900	4,1%	413.300	1,7%

¹⁴⁷ Naast de zevende en achtste volkstelling in Suriname zijn ook andere bronnen gebruikt zoals de resultaten van Huishoudonderzoeken in Paramaribo en Wanica

¹⁴⁸ Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, artikel 23

¹⁴⁹ Zie definitie van totale bevolking in Bijlage 1, begrippen en methoden.

¹⁵⁰ Het gaat hier om de gewoonlijk verblijvenden in Suriname; hieronder wordt verstaan: personen die 6 maanden of langer in Suriname vertoeven.

65+	29.207	1,8%	38.262	2,1%	49.800	2,3%	63.300	0,5%
Totaal	492.829	9,9%	541.638	9,1%	591.100	6,4%	629.100	2,0%
Migratiesaldo	1034	2,1%	3063	6,1%	3600	9,5%	3600	2,7%

Bron: ABS (2014) Bevolkingsprojecties 2012-2032

* Gemiddelde jaarlijkse groei

** Projecties van het Algemeen Bureau voor de Statistiek

De projecties in Tabel 1 tonen aan dat de bevolking toeneemt met ongeveer 50.000 personen, tot 2028 berekend met een interval van 8 jaar. Omdat de bevolkingsprojecties zijn gedaan tot 2032, is er na 2028 een interval van vier jaar. Met name in de categorie 15 tot 64 jaar, dus in de economisch actieve leeftijdsgroep, neemt de natuurlijke groei toe. Dat wil zeggen dat de beroepsbevolking hard groeit en er jaarlijks gemiddeld steeds meer mensen economisch actief zijn. Maar er is een vertraging in de natuurlijke aanwas (geboorten) en de vergrijzing in de samenleving neemt toe. Dat wil zeggen dat de geboorte- en sterftecijfers afnemen: daardoor zijn er minder geboortes per jaar, terwijl de groep seniorenburgers toeneemt. Wanneer er vergrijzing optreedt in een samenleving, legt dat een druk op het sociaal zekerheidsstelsel van de overheid (Algemene Oudedagsvoorziening, ziektekostenverzekering, etc.). Sommige landen lossen dat op door de pensioengerechtigde leeftijd te verhogen, in Nederland van 60 naar 67 jaar. Ook het migratiesaldo (van immigranten en emigranten) heeft invloed op de natuurlijke groei.

1. De Economisch Actieve Leeftijdsgroep en de arbeidspotentiële bevolking

De Economisch Actieve leeftijdsgroep (EAL) bestaat uit alle in Suriname verblijvende personen van 15 tot 64 jaar. De maximumleeftijd voor classificatie van de EAL wordt per land bepaald, waardoor de pensioengerechtigde leeftijd per land kan verschillen. Hoewel in Suriname de wettelijke pensioengerechtigde leeftijd 60 jaar is, zijn er 60-plussers die legaal werken. Alle mensen in de economisch actieve leeftijd die in staat zijn om arbeid te verrichten, worden gerekend tot de 'arbeidspotentiële bevolking'. Deze groep wordt onderverdeeld in Economisch Actieven, ook wel de Economisch Actieve Populatie genoemd (in het vervolg EAP), en Economisch Niet-Actieven¹⁵¹. In Figuur 1 is deze onderverdeling schematisch weergegeven. De categorie economisch actieven bestaat uit de werkzamen en de werklozen. De werkzamen zijn de personen in de EAP die tijdens de referentieperiode van het onderzoek werkzaamheden verrichtten waarvoor zij een beloning in geld of natura ontvingen, of als zelfstandige ondernemer winst of producten verkregen uit eigen arbeid. De werklozen in de EAP zijn personen die in de referentieperiode niet werkzaam waren, maar wel voor arbeid beschikbaar waren en actief een baan hebben gezocht of zelfstandig een economische activiteit te ontplooiën¹⁵². Deze twee groepen vormen samen het aanbod van arbeid op de arbeidsmarkt, anders gezegd de beschikbaarheid van krachten voor de arbeidsmarkt.

Internationaal worden verschillende begrippen door elkaar gebruikt. In dit hoofdstuk hanteren we de indeling zoals weergegeven in Figuur 1, in navolging van de Verenigde Naties.

¹⁵¹ Volgens de International Labour Organization (ILO) omvat de Economisch Actieve Populatie alle personen van beide geslachten die gedurende een bepaalde tijds- en referentieperiode het arbeidsaanbod leveren voor de productie van economische goederen en diensten (Siegel & Swanson, 2008: 226).

¹⁵² Zij die niet werkzaam zijn, maar ook niet actief op zoek zijn naar een baan, worden niet tot werklozen gerekend; zij worden aangeduid als economisch niet-actieve personen.

Arbeidspotentiële bevolking (APB)	Economisch actief	Werkzaam Werkloos
	Economisch niet-actief	Ontmoedigd Gepensioneerd Student Gezinsverzorger Arbeidsongeschikt
		Anders
		Onbekend

Figuur 1 Overzicht Arbeidspotentiële bevolking naar activiteitenstatus

2. Het arbeidsaanbod

2.1 De arbeidspotentiële bevolking in de Economisch Actieve Leeftijdsgroep

Tabel 2 toont de omvang en verdeling van de arbeidspotentiële bevolking (hierna APB te noemen) over 2004 en 2012, gespecificeerd naar geslacht. De APB van Suriname telt in 2012 349.583 personen en omvat 64,5% van de totale bevolking, waarvan 32% mannen en 32,5% vrouwen. Als we de APB op basis van geslacht vergelijken zien we dat de verhouding in 2004 en 2012 vrijwel gelijk is. In 2004 was de geslachtsratio 50,1% mannen en 49,9% vrouwen; in 2012 49,6% mannen en 50,4% vrouwen. In beide jaren verschilt de geslachtsratio minimaal, maar bij Census 2012 zijn vrouwen binnen de EAP in de meerderheid. In 2012 bestaat de arbeidspotentiële bevolking uit 209.741 economisch actieven, van wie in totaal 188.229 personen (53,8%) werkzaam zijn. In dit jaar is 6,2% van de arbeidspotentiële bevolking werkloos. Hoewel de APB ongeveer evenredig verdeeld is tussen mannen en vrouwen, blijkt bij een nadere analyse dat het aantal werkzame vrouwen (69.484) sterk achterloopt bij het aantal werkzame mannen (118.745). Ook ligt het aantal werkloze vrouwen (12.986 of 60%) fors hoger dan het aantal werkloze mannen, dat 8526 of 40% bedraagt. Dit verschijnsel resulteert dan ook in een participatieratio¹⁵³ van 75% voor mannen en 43% voor vrouwen.

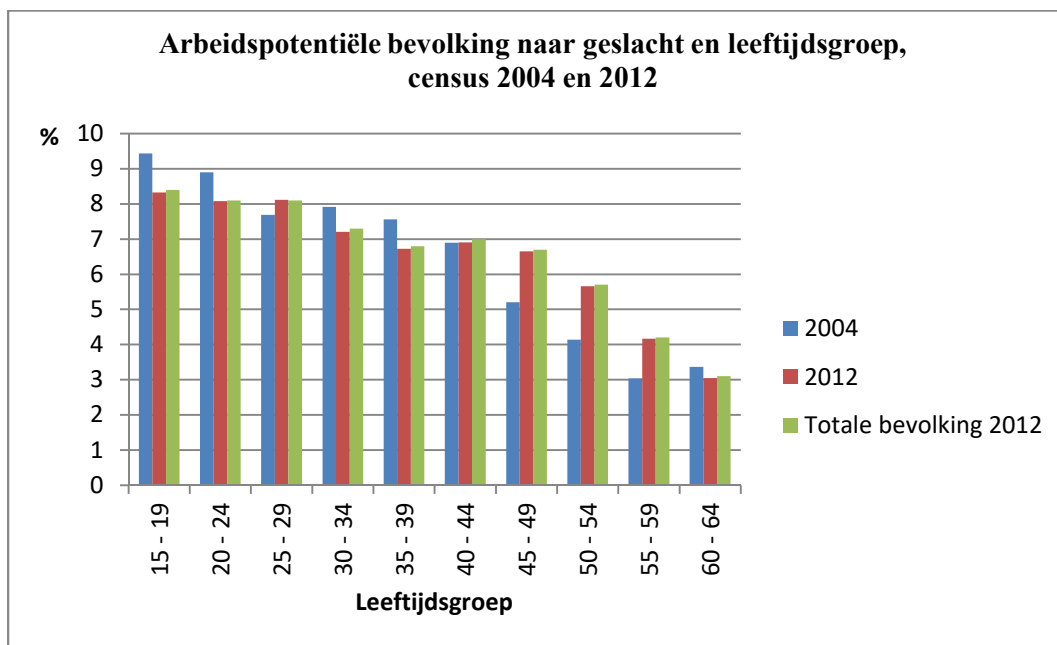
¹⁵³ De participatieratio bij mannen wordt berekend door het aantal werkzame mannen te delen door het totaal aantal economisch actieve mannen. Voor vrouwen wordt naar analogie deze berekening herhaald.

Tabel 2 Arbeidspotentiële bevolking (15-64 jaar) naar geslacht en activiteitenstatus													
Activiteitenstatus		2004						2012					
		Man	%	Vrouw	%	Totaal	%	Man	%	Vrouw	%	Totaal	%
Economisch actief	Werkzaam	101,92	0,1	54.768	35,5	156.705	50,7	118.745	68,5	69.484	39,4	188.229	53,8
	Werkloos	7708	5,0	8717	5,7	16.425	5,3	8526	4,9	12.986	7,4	21.512	6,2
Economisch niet-actief	Ontmoedigd	4387	2,8	6178	4,0	10.565	3,4	2062	1,2	3985	2,3	6047	1,7
	Gepensioneerd	5058	3,3	5895	3,8	10.953	3,5	5882	3,4	7304	4,1	13.186	3,8
	Student	20,489	0,0	23.781	15,4	44.279	14,3	19.775	11,4	24.808	14,1	44.583	12,8
	Gezinsverzorger	569	0,4	36.508	23,7	37.077	12,0	886	0,5	36.943	21,0	37.829	10,8
	Arbeidsongeschikt	3619	2,3	3351	2,2	6971	2,3	3988	2,3	3243	1,8	7231	2,1
	Anders	5044	3,3	8455	5,5	13.501	4,4	7158	4,1	10.774	6,1	17.932	5,1
Onbekend		6043	3,9	6526	4,2	12.674	4,1	6317	3,6	6717	3,8	13.034	3,7
Totaal		154.836	100,0	154.179	100,0	309.150	100,0	173.339	100,0	176.244	100,0	349.583	100,0

(gepercenteerd naar subtotaal per geslacht)

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Een vergelijking van de cijfers van 2012 met 2004 laat zien dat er sprake is van een toename van de APB met 40.433 personen. In 2004 bedroeg de APB 309.150 personen, hetgeen neerkomt op 62,8% van de totale bevolking, terwijl dit in 2012 64,5% was. Tussen de twee censusjaren is de APB dus toegenomen met 13%. Ook hier is het aandeel van de mannen groter dan dat van de vrouwen.

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Grafiek 1 APB-leeftijdsgroep, Census 2004 en Census 2012

De verdeling van de APB naar leeftijd en de vergelijking van de twee censusjaren resulteert in opmerkelijke inzichten, zoals te zien is in Grafiek 1. De leeftijdsgroep 15-19 jaar is de grootste groep binnen de APB in 2004 én 2012 en het percentage van de APB neemt af naarmate de leeftijd toeneemt. Een vergelijking van de verdeling van de APB en de verdeling van de totale bevolking over 2012 naar de aangegeven groepen laat zien dat het hier om een nagenoeg evenredige groei gaat. Bij de categorieën 15-19 jaar, 30-34 jaar, 35-39 jaar en 40-44 jaar is er sprake van een matige oververtegenwoordiging.

Voor beide censusjaren geldt dat ongeveer 30% van de APB tussen de 25 en 45 jaar is. Toch verschillen de twee censusjaren duidelijk in de afzonderlijke categorieën. In 2012 zijn de leeftijdsgroepen tussen 15 en 39 jaar kleiner dan in 2004 (met uitzondering van de leeftijdsgroep 25-29 jaar), terwijl de groepen boven de 45 jaar juist zijn toegenomen. Dit verschijnsel wordt verklaard door de evenredige groei van de bevolking bij de leeftijdsgroep 25-29 jaar.

De (economische) activiteitenstatus van de APB is een indicator voor participatie van de EAL in de economie. De verdeling van de activiteitenstatus naar geslacht en censusjaar is opgenomen in Tabel 3. In deze tabel zijn dezelfde absolute aantallen personen opgenomen als in Tabel 2. De procentuele verdeling van Tabel 3 presenteert de activiteitenstatus van mannen en vrouwen, berekend op basis van het totaal aantal personen van de APB.

Tabel 3 Arbeidspotentieel verdeeld naar geslacht en activiteitenstatus, 2004 en 2012

Activiteitenstatus		2004			2012		
		Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Werkzaam		101.919	54.768	156.705	118.745	69.484	188.229
Werkloos*		7708	8717	16.425	8526	12.986	21.512
Arbeidspotentieel	LFPR (%)**	70,8	41,2	56,0	73,4	46,8	60,0
	#	109.627	63.485	173.130	127.271	82.470	209.741
Ontmoedigde 'werkwilligen'		4387	6178	10.565	2062	3985	6047
Gepensioneerd		5058	5895	10.953	5882	7304	13.186
Student		20.489	23.781	44.279	19.775	24.808	44.583
Gezinsverzorger		569	36.508	37.077	886	36.943	37.829
Arbeidsongeschikt		3619	3351	6971	3988	3243	7231
Anders		5044	8455	13.501	7158	10.774	17.932
Economisch niet-actief	NAR (%)***	25,30	54,59	39,90	22,93	49,40	36,27
	#	39.166	84.168	123.346	39.751	87.057	126.808
Activiteitenstatus Onbekend	%	3,9	4,2	4,1	3,6	3,8	3,7
	#	6043	6526	12.674	6317	6717	13.034
Totale Economisch Actieve Leeftijdsgroep		154.836	154.179	309.150	173.339	176.244	349.583

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

* Gedefinieerd als actief werkzoekend

** Labour Force Participation Rate (participatieratio van de arbeidspotentiële bevolking)

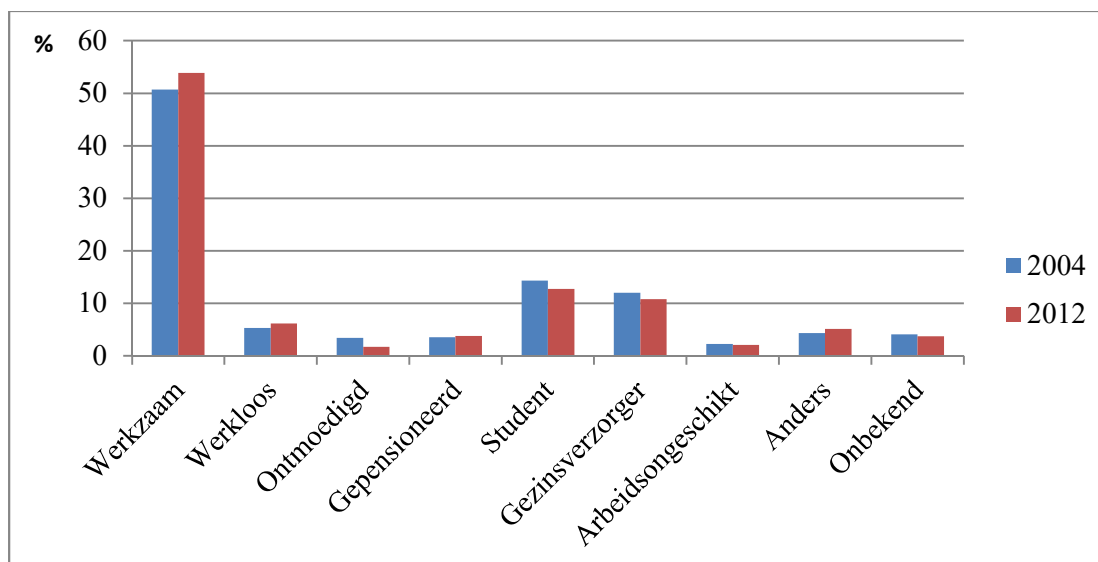
*** Non-Activity Rate (participatieratio van de niet-actieve bevolking)

Bij nadere vergelijking blijkt dat de arbeidspotentiële bevolking in 2012 bestond uit 34% werkzame mannen en 19,9% werkzame vrouwen. Wanneer we uitgaan van de populatie economisch actieven, is de participatiegraad van mannen 73,4% en die van vrouwen 46,8%. De cijfers van 2004 geven een soortgelijk beeld, met minimale verschillen in percentages: 70,8% werkzame mannen tegenover 41,2% werkzame vrouwen. Het percentage werklozen in 2012 bij vrouwen bedroeg 3,7% (2,8% in 2004) en bij de mannen 2,4% (2,5% in 2004).

Bekijken we de totale groep economisch niet-actieven van 2004 en 2012, dan zien we - evenals bij de groep werkzame personen - grote verschillen tussen de geslachten. Uitgaand van de ABP in 2004 bedroeg het aantal economisch niet-actieven 12,7% van de mannen en 27,2% van de vrouwen. In 2012 ging het om 11,4% van de mannen en 24,9% van de vrouwen. Het aantal economisch niet-actieven is dus licht gedaald tussen 2004 en 2012.

De interessantste subgroep van de arbeidsreserve bestaat uit de *discouraged workers* of ontmoedigde werkwilligen. Deze groep is in 2012 afgenomen wat in lijn is met de toename van de LFPR oftewel de groei van het arbeidspotentieel.

Volgens Census 2012 bestaan de niet-institutionele bevolking en de speciale groepen uit 186.797 personen, of 34,5% van de bevolking. Er zijn 148.767 personen van 0-14 jaar en 38.030 personen van 65 jaar en ouder. In 2004 telden de niet-institutionele bevolking en de speciale groepen samen 175.319 personen. Dat is 35,6% van de totale bevolking. Het aantal jongeren in 2004 bedroeg 146.389 personen; het aantal ouderen 28.930 personen. Bij de mannen wordt de grootste groep binnen de economisch niet-actieven ingenomen door de categorie 'student', bij de vrouwen door de categorie 'gezinsverzorger'. Dat geldt voor zowel 2004 als 2012. Op basis van deze gegevens kunnen we de afhankelijkheidsratio's voor 2004 en 2012 berekenen. In 2004 en 2012 waren de ratio's resp. 56,7 om 53,4. De daling in de ratio staat voor verlaging van de druk op de arbeidspotentiële bevolking. Hoe hoger de ratio, des te meer middelen de overheid beschikbaar moet hebben voor het dekken van sociale voorzieningen. Met een lagere ratio kan de overheid minder uitgeven, of staatsgelden elders investeren. Grafiek 2 toont de APB naar activiteitenstatus in de twee censusjaren. De stijging van de APB in 2012 met 13% (zie eerder) ten opzichte van 2004 is voornamelijk veroorzaakt door de stijging van de populatie economisch actieven. De categorieën werkzamen en werklozen zijn duidelijk gegroeid. Met uitzondering van de groep gepensioneerden is de populatie economisch niet-actieven (studenten, ontmoedigden, gezinsverzorgers) afgenomen sinds 2004. Uit Grafiek 2 kan ook worden afgeleid dat de APB voor meer dan de helft uit werkzamen bestaat. Op de tweede plaats staan de studenten. Dat de groep studenten groter is dan aantal werklozen en ontmoedigden, is als enigszins positief aan te merken, daar zij relatief bekeken de grootste potentie hebben om over te schakelen naar de groep Economisch Actieven.

Bron: ABS, Censur 2004 en 2012

Grafiek 2 Activiteitsstatus van de Economisch Actieve Bevolking, 2004 en 2012

In Tabel 4 bekijken we de activiteitsstatus vanuit een andere invalshoek. We bestuderen de onderlinge verhouding tussen de groep vrouwen van 15 tot 64 jaar en de groep mannen in dezelfde leeftijdscategorie. De percentages zijn berekend op basis van het totaal per geslacht.

Activiteitsstatus		2004						2012					
		Man	%	Vrouw	%	Totaal	%	Man	%	Vrouw	%	Totaal	%
Economisch actief	Werkzaam	101.919	33,0	54.768	17,7	156.705	50,7	118.745	34,0	69.484	19,9	188.229	53,8
	Werkloos	7708	2,5	8717	2,8	16.425	5,3	8526	2,4	12.986	3,7	21.512	6,2
Economisch niet-actief	Ontmoedigd	4387	1,4	6178	2,0	10.565	3,4	2062	0,6	3985	1,1	6047	1,7
	Gepensioneerd	5058	1,6	5895	1,9	10.953	3,5	5882	1,7	7304	2,1	13.186	3,8
	Student	20.489	6,6	23.781	7,7	44.279	14,3	19.775	5,7	24.808	7,1	44.583	12,8
	Gezinsverzorger	569	0,2	36.508	11,8	37.077	12,0	886	0,3	36.943	10,6	37.829	10,8
	Arbeidsongeschikt	3619	1,2	3351	1,1	6971	2,3	3988	1,1	3243	0,9	7.231	2,1
	Anders	5044	1,6	8455	2,7	13.501	4,4	7158	2,0	10.774	3,1	17.932	5,1
Onbekend		6043	2,0	6526	2,1	12.674	4,1	6317	1,8	6717	1,9	13.034	3,7
Totaal		154.836	50,1	154.179	49,9	309.150	100,0	173.339	49,6	176.244	50,4	349.583	100,0

(gepercentageerd naar het totaal)

Bron: ABS, Censur 2004 en 2012

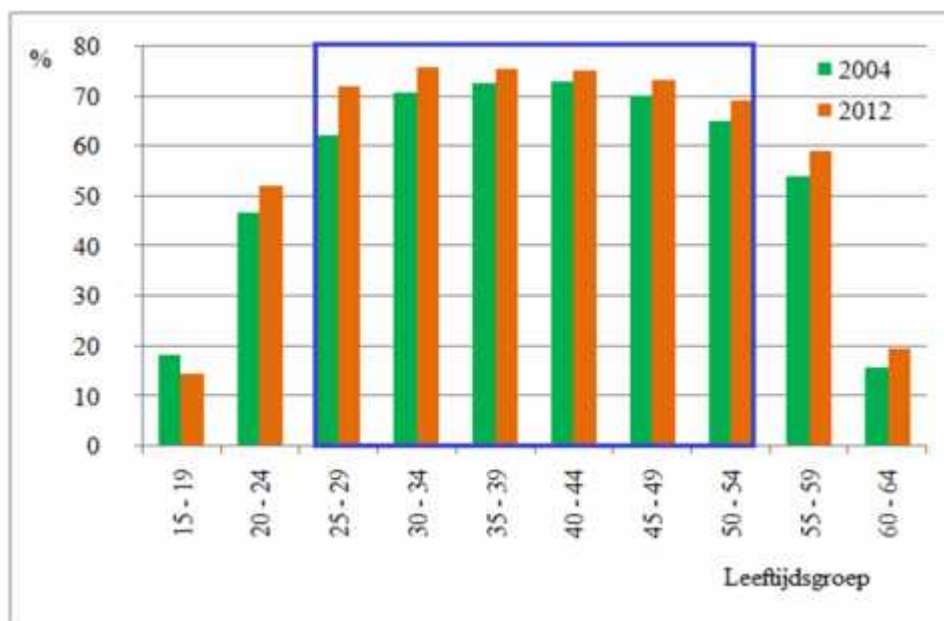
Van de mannelijke APB was 33% werkzaam, 2,5% werkloos en 12,6% economisch inactief. In 2012 is 34% van de mannelijke arbeidspotentiële bevolking werkzaam, 2,4% werkloos en 11,4% economisch niet-actief. We zien bij de mannen dus een groei van de groep werkzamen en een afname van het aantal werklozen en economisch niet-actieven.

Van de vrouwelijke APB was in 2004 17,7% werkzaam, 2,8% werkloos en 27,2% economisch niet-actief. In 2012 was van de vrouwelijke arbeidspotentiële bevolking 19,9% werkzaam, 3,7% werkloos en 24,9%

economisch niet-actief. Er is een stijging van het aantal werkzame en werkloze vrouwen, terwijl het aantal economisch niet-actieve vrouwen is afgenomen.

2.2 De economisch actieven

Grafiek 3 laat zien welk percentage van een bepaalde leeftijdscategorie behoort tot de EA in zowel 2004 als 2012. De resultaten van 2012 tonen aan dat slechts 15% van de personen in de leeftijdscategorie 15-19 jaar economisch actief is en dat dit percentage fors toeneemt (meer dan 70%) voor de leeftijdsgroepen 25-29 jaar tot en met 50-54 jaar, om weer een aanzienlijke daling te vertonen voor de groep van 60 jaar en ouder. Dit kan min of meer getypeerd worden als een normale verdeling, zeker gelet op het feit dat het in de twee groepen met een laag percentage gaat om studenten en gepensioneerden. Vergelijken we de twee censusjaren met elkaar, dan zien we dat de percentages in die specifieke leeftijdsgroepen in 2012 hoger liggen dan in 2004.

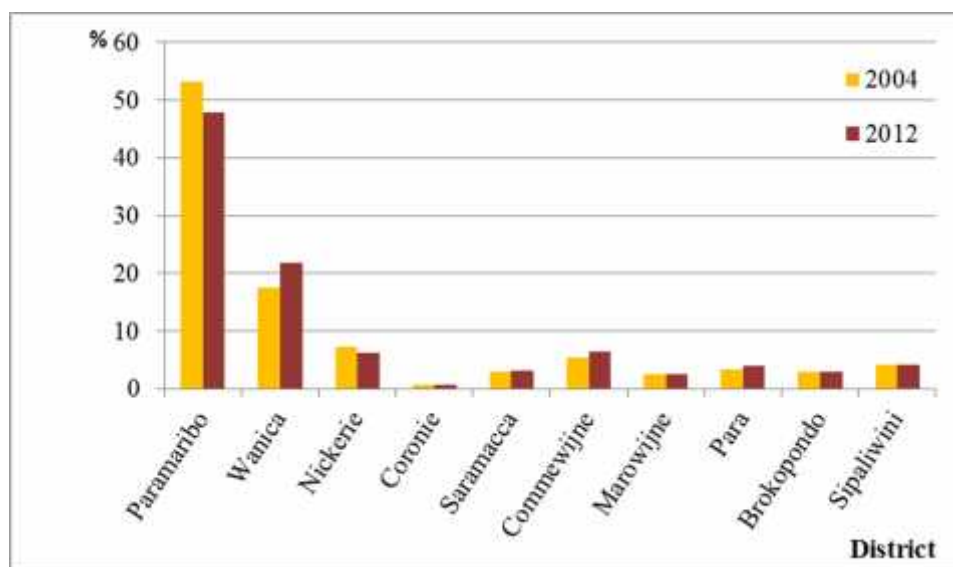

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Grafiek 3: Economisch actieve populatie per leeftijdsgroep, Census 2004 en Census 2012

Uit de vergelijking van de EA naar district in Grafiek 4 blijkt dat ongeveer 70% van de economisch actieven zich in de districten Paramaribo en Wanica bevinden. Dit percentage loopt in de pas met het percentage van de bevolking dat in deze districten gevestigd is. De economisch actieven zijn niet onder- of oververtegenwoordigd in deze districten en dus ook niet in de overige districten.

Tussen 2004 en 2012 zien we een opvallende verschuiving bij het percentage economisch actieven: dat is in Paramaribo afgenomen, terwijl het in Coronie, Wanica en Para juist is gegroeid. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat deze drie districten in de afgelopen decennia relatief een hogere groei hebben gekend in het aantal inwoners en het aantal huishoudens (zie het hoofdstuk Huishoudens en materiële armoede).

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Grafiek 4 Economisch actieve populatie verdeeld naar district, 2004 en 2012

In Tabel 5 is aantal economisch actieven per district vermeld in de kolom 'participatieratio'. Deze kolom laat zien dat de participatieratio in elk district tussen de 50% en 70% ligt (met uitzondering van Sipaliwini waar het percentage 43,5% bedraagt). De participatieratio geeft een indicatie van het percentage economisch actieven dat deel uitmaakt van de totale arbeidspotentiële bevolking. Dat betekent dat iets meer dan de helft van de arbeidspotentiële populatie behoort tot de economisch actieven.

District	Arbeidspotentiële bevolking	Economisch actieve personen		Totaal economisch actief		Werkloosheidscijfer (per district) in %	Participatieratio in %
		Werkzaam	Werkloos	Absoluut	in % van het totaal		
2004							
Paramaribo	156.352	84.127	7867	91.994	53,1	8,6	58,8
Wanica	56.391	28.048	2395	30.443	17,6	7,9	54,0
Nickerie	23.907	11.373	1173	12.546	7,2	9,3	52,5
Coronie	1732	791	297	1088	0,6	27,3	62,8
Saramacca	10.201	4764	436	5200	3,0	8,4	51,0
Commewijne	16.112	8701	665	9366	5,4	7,1	58,1
Marowijne	8706	3962	509	4471	2,6	11,4	51,4
Para	10.948	4908	789	5697	3,3	13,8	52,0
Brokopondo	7983	4225	789	5014	2,9	15,7	62,8
Sipaliwini	16.818	5806	1505	7311	4,2	20,6	43,5

Totaal	309,150	156.705	16.425	173.130	100,0	9,5	56,0
2012							
Paramaribo	159.445	91.062	9260	100.322	47,8	9,2	62,9
Wanica	79.015	41.315	4408	45.723	21,8	9,6	57,9
Nickerie	23.625	11.888	1341	13.229	6,3	10,1	56,0
Coronie	2114	1130	307	1437	0,7	21,4	68,0
Saramacca	11.877	6374	447	6821	3,3	6,6	57,4
Commewijne	21.532	12.339	1044	13.383	6,4	7,8	62,2
Marowijne	9952	4512	1001	5513	2,6	18,2	55,4
Para	14.720	7071	1132	8203	3,9	13,8	55,7
Brokopondo	9377	5389	860	6249	3,0	13,8	66,6
Sipaliwini	17.926	7149	1712	8861	4,2	19,3	49,4
Totaal	349.583	188.229	21.512	209.741	100,0	10,3	60,0

Bron: ABS, Districtsresultaten Census 2004 en 2012

3. Het arbeidsaanbod en de economische ontwikkelingen

3.1 Werklozen

Om een gezonde arbeidsmarkt te creëren zullen beleidsmakers en andere economische actoren streven naar maximalisatie van het aantal werkzamen. Het minimaliseren c.q. monitoren van het aantal werklozen vormt dan een van de focuspunten. In dit gedeelte bestuderen we de populatie werklozen en bekijken we het verloop van de werkloosheidspercentages. Deze percentages vormen een belangrijke indicator en geven informatie over de groep werklozen ten opzichte van de economisch actieve groep. In Tabel 6 zijn de werkloosheidspercentages over 2004 en 2012 weergegeven, zowel per district als op landelijk niveau. Het strikte landelijke werkloosheidspercentage voor 2012 is 10,3% (6,7% voor mannen en 15,7% voor vrouwen) en 9,5% voor 2004. Een indeling naar geslacht laat zien dat er in 2012 relatief meer vrouwen (15,7%) dan mannen (6,7%) werkloos zijn. Op districtsniveau blijkt dat Coronie in 2012 én in 2004 het hoogste werkloosheidspercentage heeft, terwijl Saramacca in 2012 het laagste percentage heeft. De veranderingen op districtsniveau van 2004 naar 2012 zijn minimaal (circa 2%), met uitzondering van Marowijne. In Marowijne is het werkloosheidscijfer meer gestegen dan in de andere districten, namelijk van 11% in 2004 naar 18% in 2012.

Leeftijdsgroep	Economisch actief			Werkloosheidscijfer %
	Werkzaam	Werkloos	Totaal	
2004				
15 - 19	6234	2276	8510	26,7
20 - 24	16.514	3956	20.470	19,3
25 - 29	20.685	2880	23.565	12,2
30 - 34	25.247	2298	27.545	8,3

35 - 39	25.178	1814	26.992	6,7
40 - 44	23.338	1423	24.761	5,7
45 - 49	17.057	846	17.903	4,7
50 - 54	12.726	517	13.243	3,9
55 - 59	7791	268	8059	3,3
60 - 64	1935	147	2082	7,1
Totaal	156.705	16.425	173.130	9,5
2012				
15 - 19	4279	2197	6476	33,9
20 - 24	17.920	4756	22.676	21,0
25 - 29	27.567	4047	31.614	12,8
30 - 34	26.576	2905	29.481	9,9
35 - 39	25.142	2276	27.418	8,3
40 - 44	26.083	1966	28.049	7,0
45 - 49	24.718	1597	26.315	6,1
50 - 54	20.119	1044	21.163	4,9
55 - 59	12.725	589	13.314	4,4
60 - 64	3100	135	3235	4,2
Totaal	188.229	21.512	209.741	10,3

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Een analyse van de werkloosheidscijfers per leeftijdsgroep in 2012 laat een werkloosheidspercentage van 33,9 zien bij 15- tot 19-jarigen, terwijl in de groep van 20 tot 24 jaar 21% werkloos is¹⁵⁴. Deze cijfers zijn alarmerend, omdat het hier personen betreft die nog onderwijs genieten maar op de een of andere manier in de groep economisch actieven zijn beland. Een nader onderzoek naar de relatie tussen deze werklozen en de drop-outs binnen het voortgezet en hoger onderwijs is aan te bevelen. Opvallend is ook dat het werkloosheidscijfer afneemt naarmate de leeftijd stijgt.

Tabel 7 Participatieratio naar geslacht, 2004 en 2012				
Activiteitenstatus	2004		2012	
	Man	Vrouw	Man	Vrouw
Werkzaam	101.919	54.768	118.745	69.484
Werkloos	7708	8717	8526	12.986
Arbeidspotentiële bevolking	154.836	154.179	173.339	176.244
Participatieratio	70,8	41,2	73,4	46,8

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

¹⁵⁴ Zie Tabel 7 voor meer informatie.

3.2 Werkzamen naar beroepsgroepen

Het is altijd interessant om de werkzame bevolking te bekijken naar de verschillende beroepsgroepen. De data in dit hoofdstuk worden geanalyseerd vanuit tien hoofdgroepen uit de ISCO-88, zoals opgenomen in Tabel 8 in de bijlage. Als we de gegevens van de twee censusjaren in deze tabel vergelijken¹⁵⁵, zien we dat de grootste beroepsgroep zowel in 2004 (18,3%) als in 2012 (18,4%) de elementaire beroepen betreft. Tot de elementaire beroepen kunnen worden gerekend: verkoopmedewerkers, arbeiders in de landbouw, veeteelt, visserij, mijnbouw, bouwnijverheid, industrie en transport. Op de tweede plaats komen de dienstverlenende en commerciële beroepen. Onder deze groep vallen o.a. verkopers, verleners van persoonlijke diensten en veiligheidspersoneel. In 2004 bedroeg het percentage 15,3 en in 2012 was dat 19%. Sinds 2004 is dus een stijging waar te nemen in de categorie elementaire beroepen. De beroepsgroep handwerks- en ambachtlieden is goed voor de derde plaats met een vertegenwoordiging van 14,6% in 2004 en 13,0% in 2012. Er is dus een lichte daling opgetreden. Tot deze groep behoren vakmensen in delfstofwinning en bouwnijverheid; monteurs, metaalbewerkers, ambachtlieden, precisiehandwerkers en andere handwerkers en aanverwante vaklui. De vierde plaats wordt bezet door de administratieve beroepen. Deze groep bestaat uit administratieve medewerkers, baliemedewerkers, telefonisten en loketpersoneel. Deze beroepsgroep bedroeg in 2004 10,2% en in 2012 8,6%.

Bekijken we de gegevens van Census 2012, dan wordt de vijfde plaats ingenomen door de wetenschappelijke beroepen (8,3%). In 2004 werd deze plek nog ingenomen door de beroepsgroep vakkrachten in de landbouw en visserij, maar in 2012 staat die groep op de achtste (laatste) plaats met een percentage van 5,7, samen met de beroepsgroep leidinggevende beroepen (eveneens 5,7%). Tot de vakkrachten in de landbouw en visserij behoren ook landbouwers en vissers die doen aan niet-marktgerichte productie (voornamelijk zelfvoorzienend). Onder wetenschappelijke beroepen vallen natuurwetenschappers, medici en hogere verpleegkundigen, onderwijsgeevenden, sociale wetenschappers, theologen, bibliothecarissen en kunstzinnige beroepsbeoefenaars.

Een nadere analyse leert ons dat leidinggevende, wetenschappelijke, middelbare en technische beroepen worden beoefend door ongeveer 21% van de werkzamen, terwijl de administratieve en elementaire beroepen goed zijn voor ongeveer 40%. Een vergelijking van deze cijfers met de data van het opleidingsniveau van Census 2012, lijken met elkaar overeen te komen. De cijfers van Census 2012 laten nl. zien dat ongeveer 25% van de populatie middelbaar en hoger opgeleid is en dat ongeveer 40% een VOJ- of lager opleidingsniveau heeft (zie ook het hoofdstuk Onderwijs in Suriname). Dit indiceert een eerlijke verdeling tussen opleidingsniveau en beroepskwalificatie. Uiteraard dient deze aanname te worden getoetst.

De relatie met geslacht wordt geïllustreerd met Grafiek 5 in de bijlage. Vergelijking van de percentages tussen mannen en vrouwen levert een algemeen beeld op waarbij vrouwen relatief een groter aandeel hebben in de wetenschappelijke en administratieve beroepen. Bij de overige beroepsgroepen zijn de mannen in de meerderheid op de arbeidsmarkt. Vrouwen zijn in zeer geringe aantallen aanwezig in de volgende beroepsgroepen: lagere dienstverlenende en commerciële dienstverleners, vakkrachten in de landbouw en visserij, en handwerk- en ambachtlieden.

Tabel 9 in de bijlage geeft een nader overzicht van de verdeling van de werkzame bevolking naar bedrijfstak of industriële sector. Er zijn enkele verschillen tussen de revisies¹⁵⁶, maar dat zal geen beperking vormen voor het maken van interessante vergelijkingen tussen de censusjaren. We zien bijvoorbeeld dat in 2004 en 2012 de meeste werkzame personen een functie bekleedden binnen de bedrijfstakken overheid en handel, gevolgd door de bedrijfstakken constructie en mijnbouw. In 2004 had de bedrijfstak 'Landbouw, Veeteelt, Visserij & Bosbouw' een voorsprong op de mijnbouwsector, maar in

¹⁵⁵ Zie Tabel 8 in Bijlage 3 en Grafiek 5 in Bijlage 4 voor meer informatie.

¹⁵⁶ Zie Tabel 9 in Bijlage 5 voor meer informatie

2012 blijken de rollen omgedraaid. De meeste mannen werken in de sectoren overheid, handel en constructie. En de meeste vrouwen werken in de sectoren overheid, handel en onderwijs.

4. Typen werkgelegenheid

4.1 Structuur van werkgelegenheid

Bij de census wordt informatie verzameld over werkzamen, oftewel over personen die economische activiteiten verrichten en zodoende een inkomen verdienen. De censusvragen meten informatie over werkgelegenheid in het algemeen. Wanneer we de term werkgelegenheid gedetailleerder bekijken, komen we twee typen werkgelegenheid tegen:

a) Formele werkgelegenheid (formele economie/formele sector)

De formele sector omvat de totale waarde van de economische activiteiten die geproduceerd/geleverd worden én door de overheid worden geregistreerd. Kort gezegd gaat het bij de formele sector om het geld dat in een land verdiend wordt en dat opgegeven wordt aan de belastingdienst. De officiële maatstaf om de productie van een land te meten is het bruto binnenlands product (BBP). De formele werkgelegenheid wordt gemeten door de afdeling Nationale Rekeningen van het ABS.

b) Informele sector

De informele sector wordt gekenmerkt door productie-eenheden die zich bezighouden met de productie van goederen en diensten, waarbij het voornaamste doel is het scheppen van werkgelegenheid en het genereren van inkomen. Men werkt meestal op een laag niveau en op kleine schaal. Arbeidsrelaties zijn vooral gebaseerd op tijdelijke werkgelegenheid, verwantschap of persoonlijke en sociale relaties in plaats van op contractuele afspraken met formele garanties (ABS, 2008: 17). Binnen de informele sector vinden de economische activiteiten voornamelijk plaats buiten de wettelijke arbeidsprocedures en -verplichtingen. Anders gezegd omvat de informele sector alle economische werkzaamheden die niet geregistreerd zijn bij een autoriteit en waar de overheid geen toezicht op heeft. Er wordt doorgaans geen belasting betaald over de verdiende inkomsten. Vanuit het oogpunt van armoedebestrijding is de informele economie van groot belang. De activiteiten van de informele sector hebben wel een economische toegevoegde waarde voor het land, maar deze 'waarde' is niet opgenomen in het BBP. Het is daarom moeilijk om exact te berekenen wat de totale economische opbrengsten zijn van een land. Het ABS heeft vanaf 2001 schattingen gemaakt van de bijdrage van de informele sector aan het BBP. De bijdrage van de informele sector aan het BBP tussen 2003 en 2007 wordt geschat op 16% tot 19% van het totaal.

Tot de informele sector behoren onder andere zelfstandigen (niet-geregistreerde straatverkopers, taxirijders, huishoudsters, kapsters en huisvlijters) en personen in dienst van bedrijven die arbeidsbeschermende en andere wettelijke regelingen ontduiken. Werken in de informele sector heeft voor- en nadelen. Voor personen die geen werk kunnen vinden in de formele economie, is de informele economie een werkbare optie en een bron van inkomen. Het is vaak ook gemakkelijker om in de informele sector werk te vinden. Daarnaast is informeel werk soms beter te combineren met zorgtaken en zijn er vaak geen officiële diploma's nodig. Als we kijken naar de nadelen, dan blijkt dat personen die werken in de informele sector geen rechten hebben en kampen een gebrek aan zekerheid en garantie. De lonen zijn laag en onzeker, de werkenden moeten lange dagen maken om voldoende te verdienen (een *hossel libi*), zij kunnen niet terugvallen op een sociaal vangnet en ze hebben geen recht op pensioen of een ziektekostenverzekering.

Tijdens beide censussen zijn er geen specifieke vragen gesteld om een splitsing te maken tussen werkenden in de formele sector en werkenden in de informele sector. Uit het Huishoudonderzoek¹⁵⁷ dat in

¹⁵⁷ Zie Tabel 10 in Bijlage 6

2013 en 2014 in Paramaribo en Wanica is gedaan, blijkt dat ongeveer 55% van de werkgevers en kleine zelfstandigen nergens geregistreerd zijn. Deze werkzame personen en hun personeelsleden behoren dus tot de informele sector. Het aantal werkers in de informele economie is de laatste jaren enorm gegroeid in Suriname en deze sector vormt inmiddels een belangrijke bron van werkgelegenheid.

5. Conclusie

Dit hoofdstuk vergelijkt de structuur van de arbeidsmarkt in Suriname in 2012, en de trends in de periode 2004 en 2012. In de periode 2004-2012 is de arbeidspotentiële bevolking toegenomen met 40.433 personen, waarbij de groei voornamelijk plaatsvond bij de leeftijdsgroepen tussen 15 en 39 jaar. In 2012 was het percentage economisch actieven – werkzamen en werklozen - gelijk aan 60% van de arbeidspotentiële bevolking. In 2012 waren er 188.229 werkzamen, terwijl 21.512 werklozen actief op zoek waren naar werk, wat neerkomt op een werkloosheid van 10,3%. De meeste werkzamen zijn tussen de 25 en 44 jaar. De analyse van de arbeidsmarkt en de economisch actieve bevolking laat zien dat het arbeidsproces nog steeds gedomineerd wordt door de mannen. Vrouwen lopen fors achter met een participatieratio van 46,8%, terwijl de participatie van mannen 73,4% bedraagt.

De werkloosheid onder de economisch actieven concentreert zich voornamelijk bij de leeftijdsgroepen tussen 15 en 24 jaar. Dit kan waarschijnlijk verklaard worden door het feit deze personen zich bevinden in het formele onderwijssysteem. De participatieratio naar district loopt evenredig met de verdeling van de inwoners per district. Er is geen sprake van een over- of ondervertegenwoordiging, zoals dat bij de grafiek 1 mogelijk het geval is.

De meeste werkzamen zijn actief in de beroepsgroep ‘elementaire beroepen’. De verdeling van de werkzamen naar de beroepsgroepen lijkt evenredig te zijn met de verdeling van het opleidingsniveau van de bevolking.

In het algemeen zien we dat de meeste werkzamen in de bedrijfstakken overheid en handel zitten. De meeste werkzame mannen zitten in de sectoren overheid, handel en constructie. En de werkzame vrouwen vinden we vooral bij de overheid, de handel en het onderwijs.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005a). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 213. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005b). *Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume I: Werkgelegenheids- en Onderwijskarakteristieken*. Suriname in Cijfers no. 216-2005/05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2008). *Statistical Paper no. 7: Bruto Binnenlands Product / Informele Sector in Suriname / Bijdrage niet-formeel onderwijs*. Suriname in Cijfers no. 251/2008-10. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013a). *Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken en Migratie*. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013b). *Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Landelijke Resultaten Volume II: Onderwijs, Werkgelegenheid en Vervoer, Vruchtbaarheid en Sterfte, Gezondheid en sport*. Suriname in Cijfers no. 299-2013/10x. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). *Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Districtsresultaten Volume I: Paramaribo en Wanica*. Suriname in Cijfers no. 301/2014-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). *Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Districtsresultaten Volume II (Deel 1 van 2): Nickerie-Coronie-Saramacca*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014c). *Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Districtsresultaten Volume II (Deel 2 van 2): Commewijne-Para*. Suriname in Cijfers no. 302/2014-03. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014e). *Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. Districtsresultaten Volume III: Marowijne-Brokopondo-Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 304/2014-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014f). *Resultaten van het Huishoud Onderzoeken Paramaribo en Wanica 2009-2014*. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu (2006). *Nationaal Werkgelegenheidsrapport: Werkgelegenheid en arbeidsmarkt, karakteristieken en trends 1996-2005*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu.

BIJLAGE 1: Conceptueel model, concepten en definities van de arbeidsmarkt

Begrippen en methoden

De belangrijkste data in dit hoofdstuk zijn de resultaten van de zevende en achtste volkstelling in Suriname, gehouden in respectievelijk 2004 en 2012. Bij deze twee volkstellingen is een aantal vragen gesteld aan de bevolking, om relevante informatie te verzamelen over werkgelegenheid. Deze vragen hadden betrekking op personen tussen de 15-64 jaar.

Het begrip '**werkgelegenheid**' verwijst naar een situatie van voldoende werk voor de arbeidspotentiële bevolking van een land. De arbeidspotentiële bevolking¹⁵⁸ omvat personen tussen de 15 jaar en 64 jaar. Deze groep personen wordt gezien hun leeftijd, beschikbaar geacht voor het uitvoeren van economische activiteiten op de arbeidsmarkt en wordt ook wel de economisch actieve leeftijdsgroep genoemd. Er is sprake van volledige **werkgelegenheid** wanneer alle werkwillige personen binnen de arbeidspotentiële bevolking een arbeidsplaats hebben of kunnen vinden.

Bij de volkstellingen van 2004 en 2012 werd gemeten of een persoon in de week voorafgaand aan de census, werkzaam was¹⁵⁹. De week voorafgaand aan de census wordt ook wel de referentieperiode genoemd.

Van de groep werkzamen is ook informatie verzameld over het soort werk dat een persoon deed. Hier gaat het om een inventarisatie over de werkzaamheden die de persoon verricht, om zo het beroep vast te stellen.

Informatie over het beroep verschaft een beschrijving van de baan van de persoon. Een baan of job is een geheel van taken en verantwoordelijkheden die uitgevoerd worden of toegewezen kunnen worden aan een persoon. In een land kunnen duizenden of tienduizenden verschillende beroepen geïdentificeerd worden. Als uitgangspunt voor de indeling van de beroepen is gebruik gemaakt van versie 1988 van de International Standard Classification of Occupations, oftewel ISCO-88, een internationaal erkende en gehanteerde methode van codering en indeling van beroepen.

Naast informatie over het beroep, is er gevraagd naar bijzonderheden van het bedrijf of de organisatie waar een persoon werkt en de activiteiten die daar worden uitgevoerd. Deze informatie verschaft gegevens over de industriële sectoren of bedrijfstakken, die worden gedefinieerd aan de hand van de typen goederen die er worden geproduceerd of de diensten die de werkplek biedt.

Bij personen die hadden aangegeven niet werkzaam te zijn, werd gemeten of zij in de maand voorafgaand aan de census, (actief) naar werk hebben gezocht. De referentieperiode voor deze vraag was '4 weken voorafgaand aan de census'¹⁶⁰. De personen die in de referentieperiode niet werkzaam waren, maar wel naar werk zochten, worden geclassificeerd als werklozen. Werklozen in strikte zin zijn personen in de economisch actieve leeftijdsgroep, die in de referentieperiode van het onderzoek niet werkzaam waren maar geprobeerd hebben om in dienst van een ander of zelfstandig tot economische activiteit te komen

Wie zijn 'discouraged workers'? Hier gaat het om ontmoedigden oftewel niet-actief werkzoekenden. Het gaat om personen in de leeftijdsgroep 15-64 jaar die niet werkzaam waren en te kennen gegeven hebben werkzoekend te zijn, maar die in de referentieperiode van het onderzoek geen concrete pogingen ondernomen hebben om in dienst van een ander te komen of zelfstandig economisch actief te worden¹⁶¹.

¹⁵⁸ In dit hoofdstuk gaat het specifiek om personen tussen de 15-64 jaar, die gewoonlijk in Suriname verblijven, en lid zijn van huishoudens. Personen die in collectief verband wonen, zijn niet meegenomen in dit hoofdstuk.

¹⁵⁹ Bij census 7 was de referentieperiode 26 juli-1 aug 2004, en bij census 8 ging het om de periode 6-12 aug 2012.

Bijvoorbeeld: mensen doen geen moeite meer om naar werk te zoeken omdat zij denken dat er toch geen werk voor hen is.

Naast de ontmoedigden zijn er ook personen die geclassificeerd worden als degenen die beschikbaar zijn, maar geen werk zoeken. Deze personen hebben de vraag of zij werkzoekend waren negatief beantwoord, maar van wie verwacht wordt dat zij uitgaande van de heersende normen, werkzoekend zouden moeten zijn, hoofdzakelijk omdat zij beschikbaar zijn voor werk. Concreet zijn dit personen die niet werkzaam zijn en niet-werkzoekend zijn, hoewel zij geen huisvrouw (gezinsverzorger) of student zijn, niet arbeidsongeschikt zijn en ook geen inkomen genieten.

Tot slot zijn er twee ratio's die verband hebben met de werkgelegenheidssituatie in een land: de afhankelijkheidsratio en de participatieratio. De afhankelijkheidsratio geeft het aantal afhankelijken weer ten opzichte van de arbeidspotentiële bevolking. Hoe groter de ratio is, hoe meer afhankelijken er zijn voor wie de arbeidspotentiële bevolking moet zorgen. Onder de afhankelijken wordt verstaan: jongeren (0-14 jaar) en de ouderen (65+ jaar).

Bijlage 2. Economische activiteiten conform ISIC Rev. 4

<p>A. Landbouw, veeteelt, bosbouw en visserij</p> <p>B. Mijnbouw</p>	<p>Primaire sector</p>
<p>C. Industrie</p> <p>D. Productie en distributie van elektra en gas</p> <p>E. Winning, zuivering en distributie van water</p> <p>F. Constructie</p> <p>G. Handel</p>	<p>Secundaire sector</p>
<p>H. Transport en opslag</p> <p>I. Hotels en restaurants</p> <p>J. Informatie en communicatie</p> <p>K. Financiële en verzekeringsactiviteiten</p> <p>L. Activiteiten met betrekking tot onroerende goederen</p> <p>M. Professionele wetenschappelijke en technische activiteiten</p> <p>N. Administratieve en ondersteunende diensten</p> <p>O. Beleid van de staat en de economische en sociale politiek van de gemeenschap</p> <p>P. Educatie</p> <p>Q. Gezondheids-, sociale en maatschappelijke dienstverlening</p> <p>R. Kunst, entertainment en recreatie</p> <p>S. Andere service-activiteiten (andere diensten)</p> <p>T. Activiteiten van huishoudens als werkgevers</p> <p>U. Activiteiten van extraterritoriale organisaties en rechtspersonen</p>	<p>Tertiaire sector</p>
<p>X Onbekend</p>	<p>Onbekend</p>

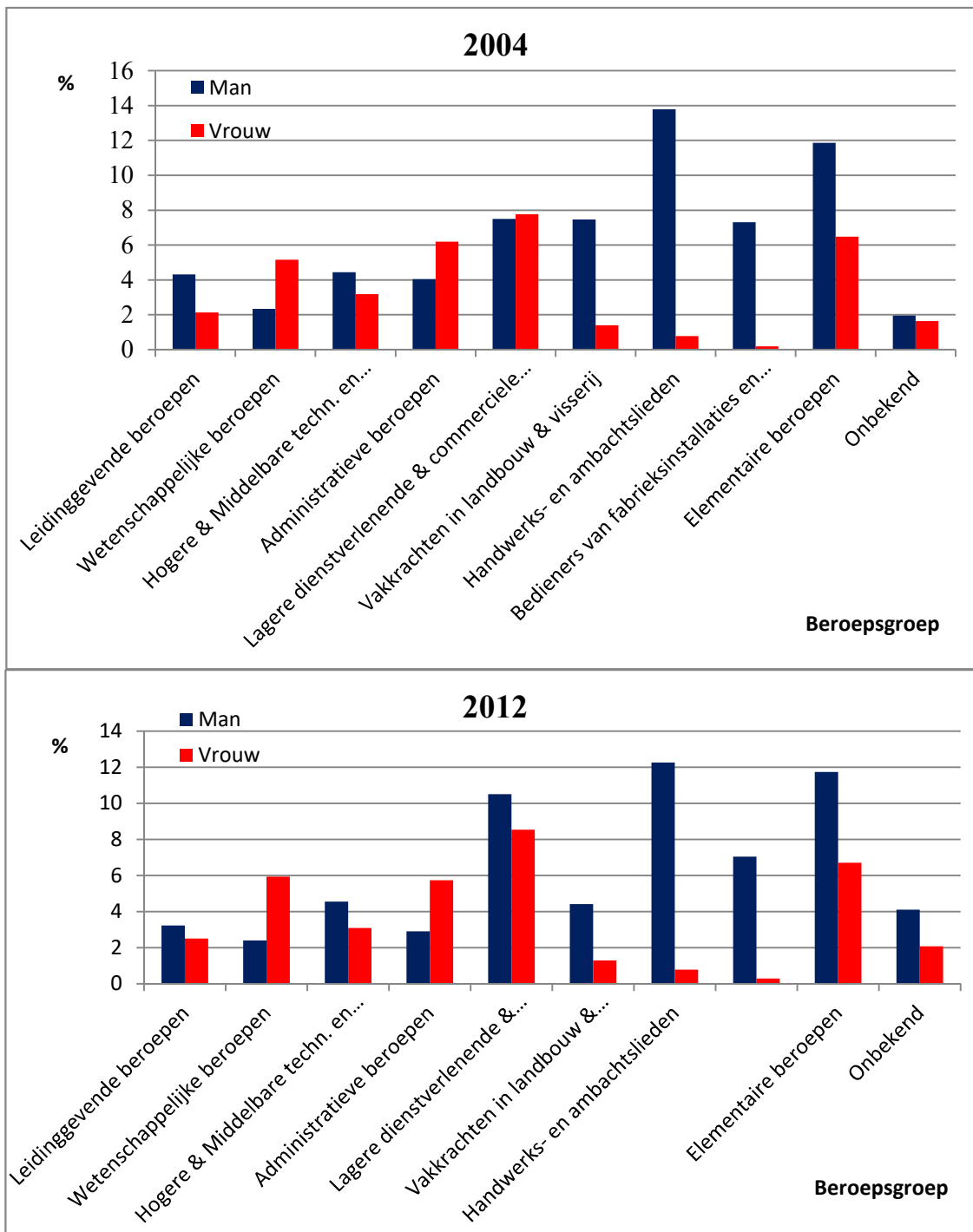
Bijlage 3

Tabel 8 Werkzame personen naar beroepsgroep en geslacht, 2004 en 2012

Beroepsgroep	2004					
	Man		Vrouw		Totaal	
	Abs	% v/h Tot	Abs	% v/h Tot	Abs	% v/h Tot
Leidinggevende beroepen	6768	4,3	3331	2,1	10.101	6,4
Wetenschappelijke beroepen	3677	2,3	8092	5,2	11.769	7,5
Hogere & middelbare techn. en vakspecialisten incl. krijgsmacht	6966	4,4	4998	3,2	11.966	7,6
Administratieve beroepen	6342	4,0	9705	6,2	16.047	10,2
Lagere dienstverlenende & commerciële beroepen	11.746	7,5	12.179	7,8	23.931	15,3
Vakkrachten in landbouw & visserij	11.702	7,5	2193	1,4	13.896	8,9
Handwerks- en ambachtslieden	21.612	13,8	1220	0,8	22.833	14,6
Bedieners van fabrieksinstallaties en machines	11.461	7,3	311	0,2	11.772	7,5
Elementaire beroepen	18.583	11,9	10.165	6,5	28.754	18,3
Onbekend	3062	2,0	2574	1,6	5636	3,6
Totaal	101.919	65,0	54.768	34,9	156.705	100,0
	2012					
Leidinggevende beroepen	6079	3,2	4721	2,5	10.800	5,7
Wetenschappelijke beroepen	4505	2,4	11.157	5,9	15.662	8,3
Hogere & middelbare techn. en vakspecialisten incl. krijgsmacht	8547	4,5	5802	3,1	14.349	7,6
Administratieve beroepen	5448	2,9	10.801	5,7	16.249	8,6
Lagere dienstverlenende & commerciële beroepen	19.757	10,5	16.064	8,5	35.821	19,0
Vakkrachten in landbouw & visserij	8288	4,4	2410	1,3	10.698	5,7
Handwerks- en ambachtslieden	23.062	12,3	1473	0,8	24.535	13,0
Bedieners van fabrieksinstallaties en machines	13.252	7,0	537	0,3	13.789	7,3
Elementaire beroepen	22.096	11,7	12.625	6,7	34.721	18,4
Onbekend	7711	4,1	3894	2,1	11.605	6,2
Totaal	118.745	63,1	69.484	36,9	188.229	100,0

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Bijlage 4

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Grafiek 5 Werkzamen naar beroepsgroep en geslacht, 2004 en 2012

Bijlage 5

Tabel 9 Werkzamen (%) naar industriële sector en geslacht, 2004 en 2012

Industriële sector (ISIC Rev3)	2004			2012			Industriële sector (ISIC Rev4)
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	
LVV & Bosbouw	6,5	1,6	8,0	3,6	0,9	4,6	LVV & Bosbouw
Mijnbouw	5,3	0,6	5,9	4,9	0,6	5,6	Mijnbouw
Industrie	5,1	1,9	7,0	3,7	1,3	5,0	Industrie
Elektra & Water	0,9	0,2	1,1	0,5	0,1	0,7	Elektra & gas
				0,4	0,1	0,5	Watervoorziening
Constructie	8,6	0,3	9,0	6,1	0,3	6,4	Constructie
Handel	10,0	5,9	16,0	7,6	5,0	12,6	Handel
Hotels & Restaurants	1,2	1,9	3,1	4,0	0,7	4,6	Accommodatie & voedingsdiensten
Transport	4,8	0,7	5,6	1,0	1,7	2,7	Transport & opslag
				0,9	0,5	1,4	Informatie & communicatie
Financiële instellingen	0,9	0,9	1,7	0,7	0,9	1,6	Financiële & verzekeringsinstellingen
Commerciële diensten	2,8	1,2	4,1	0,1	0,1	0,2	Woon- en commerciële diensten
				0,6	0,5	1,1	Professionele activiteiten
				2,1	1,0	3,1	Admin. en ondersteunende diensten
Overheid	10,4	7,5	17,9	8,9	6,7	15,6	Overheid
Onderwijs	1,1	4,2	5,3	1,1	4,8	5,9	Onderwijs
Gezondheidszorg	1,0	3,3	4,3	1,0	3,7	4,7	Gezondheidszorg
Overige diensten	3,2	3,1	6,3	0,7	0,7	1,4	Kunst & entertainment
				0,6	0,7	1,4	Overige diensten
				2,8	2,1	4,9	Huishoudens als werkgevers
Onbekend	3,0	1,7	4,8	11,8	4,3	16,1	Onbekend
Totaal	65,0	34,9	100,0	63,1	36,9	100,0	Totaal

Bron: ABS, Census 2004 en 2012

Bijlage 6

Tabel 10: Werkgevers en kleine zelfstandigen van Paramaribo en Wanica, naar wel of geen registratie, 2013-2014

2013	Min. van Handel & Industrie	KKF	Districts commissaris	Min. van Arbeid	VSB	ASFA	Ver. Van Winkeliers	Alg. Annemers Vereniging	Overige	Combinaties	Nergens geregistreerd	Weet niet	Totaal
Werkgever	-	12,7	-	-	-	-	0,3	-	0,4	4,8	1,3	1,0	20,4
Kleine zelfstandige	0,2	14,5	0,7	-	0,5	-	-	-	1,8	5,6	55,1	1,2	79,6
Totaal	0,2	27,2	0,7	-	0,5	-	0,3	-	2,2	10,4	56,3	2,3	100,0
2014	Min. van Handel & Industrie	KKF	Districts commissaris	Min. van Arbeid	VSB	ASFA	Ver. Van Winkeliers	Alg. Annemers Vereniging	Overige	Combinaties	Nergens geregistreerd	Weet niet	Totaal
Werkgever	-	9,7	0,4	-	-	-	-	-	-	7,3	2,4	0,9	20,7
Kleine zelfstandige	-	17,6	2,3	-	-	-	-	-	1,0	4,0	51,9	2,4	79,3
Totaal	-	27,3	2,8	-	-	-	-	-	1,0	11,3	54,4	3,3	100,0

14. Materiële welvaart en armoede onder huishoudens

Rosita Sobhie, Anjali De Abreu-Kisoensingh, Gijs Dekkers

Dit hoofdstuk beschrijft materiële armoede in de Surinaamse maatschappij. In de internationale literatuur (Guio, 2009; Nolan, 2009; Townsend, 1979; Mack & Lansley, 1985) wordt materiële armoede gekoppeld aan het ontberen van een aantal basisgoederen en -diensten die voor iedereen noodzakelijk zijn. Deze tekorten kunnen ertoe leiden dat de persoon of het huishouden niet optimaal kunnen functioneren in de samenleving, en dus niet alle mogelijkheden tot maatschappelijke of economische ontplooiing kunnen benutten (Sen, 2000). Het onvermogen om deze basisgoederen aan te schaffen typeren we als 'materiële armoede'. Armoede wordt dan ook omschreven als een ongewenste situatie die personen of huishoudens beperkt in hun ontplooiingsmogelijkheden. Armoede manifesteert zich in een tekort aan noodzakelijke basisvoorzieningen en goederen, onbevredigende leefomstandigheden, tekort aan voeding, onvoldoende of geen toegang tot onderwijs of gezondheidsvoorzieningen (Alkire, 2010; Ravallion, 2008; Sen, 2000; Townsend, 1979).

Er zijn verschillende manieren om armoede te meten. Grofweg kan men de literatuur opdelen in studies die armoede meten op basis van het inkomen, en studies die naar de bezittingen of de consumptiemogelijkheden kijken. Zie de recente studie van Sobhie et al. (2015) voor een toepassing van de indirecte armoedemeting in Suriname op basis van de dataset van LAPOP 2012¹⁶². In dit hoofdstuk gaan we echter in op de directe meting van armoede, namelijk op basis van consumptiegoederen die een persoon of huishouden wel of niet bezit.

Deze manier van meten wordt de materiëledeprivatie-methode genoemd. Townsend, de grondlegger van de materiëledeprivatie-methode omschrijft armoede als: “*Individuals, families and groups can be said to be in poverty when they lack the resources to obtain the types of diet, participate in the activities and have the living conditions and amenities which are customary, or are at least widely encourage or approved, in the societies to which they belong. Their resources are so seriously below those commanded by the average individual or family that they, in effect, excluded from ordinary living patterns, customs and activities.*” (Townsend, 1979 p. 31). Bij deze methode wordt een huishouden arm genoemd indien het onvoldoende of niet beschikt over essentiële materiële bezittingen om adequaat te kunnen functioneren in de maatschappij (Drèze et al., 2000; Townsend, 1979).

Aan de hand van de bezittingen van huishoudens verduidelijkt deze methode hoe materiële armoede gemeten kan worden. In het vervolg van dit hoofdstuk is deze methode gebruikt. Met de inventarisatie van de bezittingen per huishouden wordt in paragraaf 2 allereerst gekeken hoe het per district gesteld is met het bezitsniveau van de burgers. In de paragrafen 3-5 zal met bepaalde criteria de materiële armoede op huishoud- en districtsniveau worden bepaald. De gepresenteerde gegevens zijn ontleend aan de Census 2012.

¹⁶² LAPOP 2012 is de Latin American Public Opinion Project, een survey gericht op politieke en sociaal-maatschappelijke vraagstukken. In Suriname is deze survey uitgevoerd door de Vanderbilt University in samenwerking met prof. J. Menke. Voor meer informatie over de steekproef en het rapport over Suriname kunnen de volgende bronnen worden geraadpleegd: Menke, J. (2012). The Political Culture of Democracy in Suriname and in the Americas, 2012: Towards equality of opportunity; http://www.vanderbilt.edu/lapop/suriname/Suriname_Country_Report_2012_W.pdf
<http://www.vanderbilt.edu/lapop/ab2012/AB-2012-Tech-Info-12.18.12.pdf>
<http://datasets.americasbarometer.org/database-login/index.html>

1. Materiële bezittingen en tekorten onder huishoudens

De materiële bezittingen van de huishoudens zijn in Tabel 1 weergegeven. Deze tabel laat zien dat er verschillen zijn in bezitspercentages tussen de afzonderlijke districten. Deze percentages zijn lager in Para, Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini. Het blijkt dat naarmate je dieper in het binnenland woont, de kans op materiële deprivatie groter is. Figuur 1 laat zien dat de verschillen tussen Paramaribo en Sipaliwini opvallend groot zijn. Zo zijn er in Sipaliwini slechts twee goederen waarvan het bezitspercentage hoger is dan 70, te weten de mobiele telefoon en een eigen woonverblijf. Dit is niet verwonderlijk: in Sipaliwini, een uitgestrekt en wat geïsoleerd gebied met een beperkte infrastructuur, is de mobiele telefoon eerder een basisbehoefte dan een luxeproduct. De beperkte infrastructuur kan ook de reden zijn dat relatief weinig huishoudens daar een auto of minibus bezitten. Het bezit van elektrische huishoudapparatuur zoals een kookplaat, koelkast, wasmachine of diepvries, is minder wijdverspreid in Sipaliwini en Brokopondo vanwege de beperkte stroomvoorziening in die gebieden.

Tabel 1 Materiële bezittingen landelijk en naar district 2012 (%)

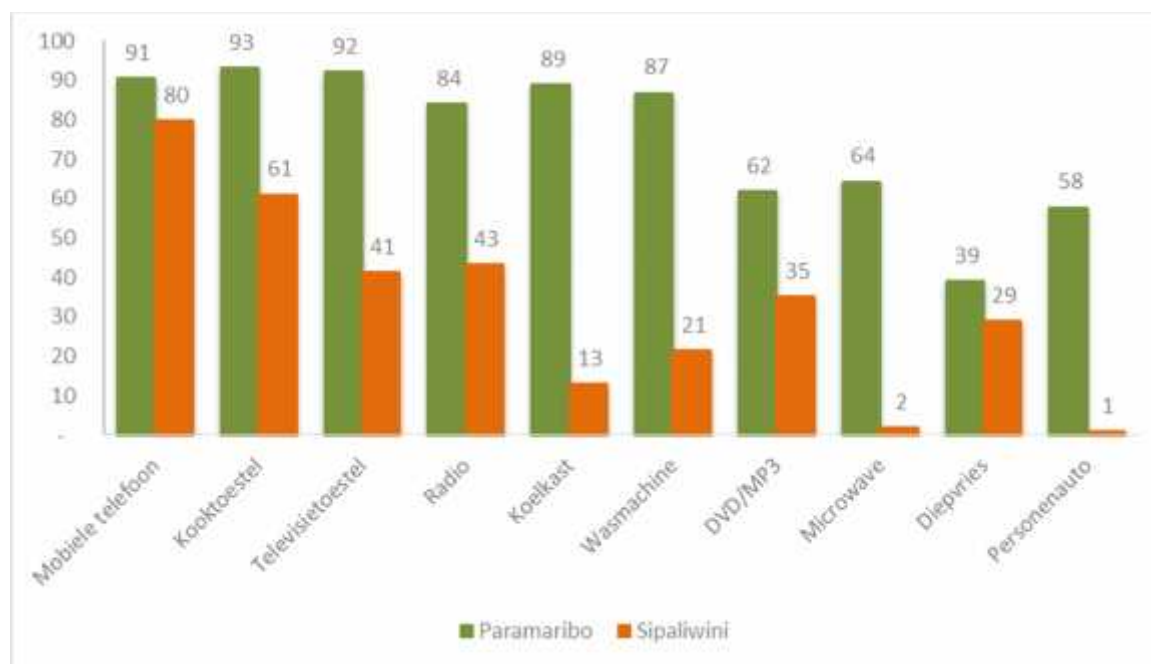
	SU	PB	WA	NI	COR	SA	COM	PA	MA	BR	SI
Leidingwater in huis	83	89	85	90	81	70	67	57	58	15	18
Elektriciteit via EBS	83	95	92	95	90	89	94	59	66	41	4
Medische verzekering ¹	77	74	79	86	72	78	82	77	69	76	87
Mobiele telefoon	89	91	93	87	83	91	92	86	83	85	80
Kooktoestel	89	93	92	91	85	92	95	86	87	78	61
Televisietoestel	87	92	93	91	82	90	94	79	77	66	41
Radio/stereoset	79	84	84	80	78	82	86	74	65	48	43
Koelkast	79	89	87	85	77	82	86	65	53	41	13
Wasmachine	79	87	86	84	77	84	88	71	64	52	21
Dvd-/mp3-/mp4-speler	55	62	52	47	60	47	52	54	59	55	35
Microwave	48	64	53	49	43	44	52	31	22	20	2
Diepvries	41	39	46	47	37	49	48	34	35	41	29
Personenauto/minibus	51	58	63	48	32	59	58	37	29	13	1
Waterpomp/hydrofoor	36	48	36	19	4	45	53	10	5	10	5
Woonverblijf in eigendom	69	63	73	64	61	67	70	72	64	66	86
Computer/laptop/tablet	31	42	31	24	16	23	25	18	10	6	3
Internetaansluiting	17	27	14	12	7	9	10	7	5	2	1
Digitale video-/fotocamera	16	22	15	12	6	12	13	9	5	5	3

Airconditioner	24	31	29	24	8	24	13	10	6	1	1
Lichtmotor/generator	4	2	2	1	1	3	2	5	4	14	20
Kabeltelevisie	4	5	2	3	1	2	1	1	2	6	3
Boiler/geiser	6	9	5	5	2	3	4	2	3	2	0
Wasdroger	4	6	3	3	1	2	2	1	1	0	0
Vaatwasmachine	1	2	1	1	0	1	1	0	0	0	0

¹ De medische verzekering betreft hier een verzekering via SZF, SoZaVo (on- en minvermogenden), Medische Zending of een andere verzekeraar; rechtstreekse betalingen worden hier tot 'geen verzekering' gerekend.

Legenda bezitspercentages: ≥70% tussen 35 en 70% tussen 10 en 35% max. 10% N = 140.367 huishoudens, landelijk
 SU = Suriname; PB = Paramaribo; WA = Wanica; NI = Nickerie; COR = Coronie; SA = Saramacca; COM = Commewijne;
 PA = Para; MA = Marowijne; BR = Brokopondo; SI = Sipaliwini;

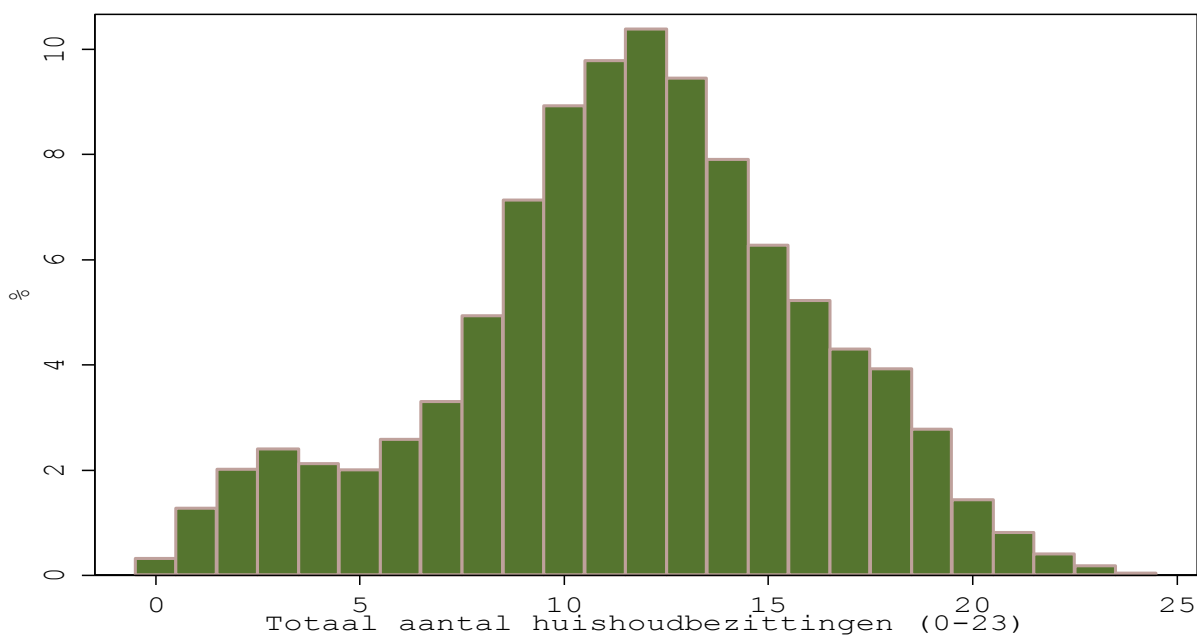
Bron: Census 2012, populatiegegevens

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 1 Vergelijking van bezitspercentages van enkele goederen tussen Paramaribo en Sipaliwini

Figuur 1 geeft een overzicht van de verdeling van de huishoudbezittingen onder de bevolking. Uit dit overzicht valt af te leiden hoeveel procent van de huishoudens uit de steekproef een bepaald aantal goederen bezit. Deze verdeling is gebaseerd op de 23 items die in Tabel 2 zijn gepresenteerd. Figuur 2 laat zien dat de meeste huishoudens (10%) 12 goederen bezitten. Ook blijkt dat ongeveer 50% van de huishoudens tussen 9 en 14 items bezitten. Opgemerkt moet worden dat het bij deze verdeling gaat om een optelsom van het aantal bezittingen per huishouden, waarbij alle goederen dezelfde 'waarde' hebben. In hoofdstuk 4 geven we deze bezittingen een score op basis van hun voorkomen in de samenleving.

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 2 Verdeling van de huishoudbezittingen binnen de steekproef

2. De toegepaste methodiek

Er zijn verschillende inzichten over de goederen die moeten worden gerekend tot de categorie van essentiële basisgoederen. Sommige onderzoekers werken met een lijst die gebaseerd is op wat een samenleving als gangbaar beschouwt (Guio, 2009). Andere onderzoekers gebruiken statistische technieken (Nolan et al., 2007), terwijl weer anderen zich baseren op informatie uit enquêtes waar respondenten zelf aangeven welke goederen zij als noodzakelijk beschouwen (Mack & Lansley, 1985; Halleröd, 1995). Omdat het per slot van rekening gaat om het samenstellen van een pakket van basisgoederen, lijken de via de verschillende methoden vastgestelde pakketten uiteindelijk veel op elkaar.

Bij dit onderzoek maken wij gebruik van de methode zoals geschetst in Nolan et al. (2009)¹⁶³. Hier wordt de uitvoering van een materiële-armoede-analyse belicht vanuit een relatieve benadering op landelijk niveau, waarbij de weging van elk goed kan geschieden op basis van het landelijke bezitspercentage. Hierbij wordt een hoger gewicht toegekend aan een goed dat in vrijwel elk huishouden voorkomt, dan aan een goed dat slechts voor een zeer beperkt aantal huishoudens toegankelijk is. Hiertoe zijn de bezittingen van de huishoudens in Tabel 1 ingedeeld in groepen. In deze tabel is gebruikgemaakt van de data die zijn verkregen uit de ABS-Volkstelling in 2012, waarbij aan elke huishouden is gevraagd of zij de goederen al dan niet bezitten. In recente internationale studies (Guio, 2009; Nolan, 2009) is deze bezitsvraag aangescherpt/vervangen met het uitgangspunt van *an enforced lack* met een duidelijk onderscheid tussen huishoudens die een bepaald goed ontberen omdat ze het niet kunnen aanschaffen en huishoudens die dit

¹⁶³ Zelf hebben zij deze methode niet toegepast, omdat zij hun onderzoek niet op nationaal niveau hebben uitgevoerd, maar op internationaal niveau, in een vergelijkend onderzoek tussen de EU-lidstaten.

niet bezitten vanwege voorkeuren die zijn gestoeld op een bepaalde levensstijl. De laatstgenoemde groep huishoudens wordt niet meegerekend in de groep 'materiële armen'. De Census 2012 heeft deze concretisering niet en aangezien het uitgangspunt bij dit onderzoek is het bezitspercentage op landelijk niveau, leidt een dergelijk voorkeur onder huishoudens niet tot een vertekening van de onderzoeksresultaten.

Zoals vermeld, zijn de bezittingen van de huishoudens ingedeeld in vier groepen. De eerste groep bestaat uit goederen die voorkomen bij meer dan 70 procent van de huishoudens op landelijk niveau. Hiertoe behoren essentiële basisgoederen en diensten zoals water- en elektriciteitsvoorzieningen, communicatiemiddelen zoals radio, televisie en een mobiele telefoon, alsook huishoudtoestellen zoals een kooktoestel, koelkast en wasmachine. In de tweede groep zijn de goederen ondergebracht, waarvan het aanwezigheidspercentage tussen de 35 en 70 ligt. Hieronder vallen overige goederen zoals een dvd- of mp3-speler, een microwave en een diepvries. In deze groep vallen ook gemotoriseerde vervoersmiddelen en een waterpomp of hydrofoor. De derde groep bevat goederen met een aanwezigheidspercentage tussen de 10 en 35. Het gaat dan onder meer om internetaansluitingen, computers en digitale video- en fototoestellen, en de airconditioner. De vierde groep zijn de goederen met een aanwezigheidspercentage kleiner dan 10. Hiertoe worden gerekend satelliet aansluitingen, abonneetelevisie en enkele huishoudelijke apparaten, zoals een boiler of geiser, een vaatwasmachine en wasdroger. Deze vier categorieën zijn met een kleur aangegeven in Tabel 1.

Met behulp van Tabel 2 wordt geïllustreerd hoe een materiële-armoede-index wordt berekend. Aan de hand van de categorisering in Tabel 1, wordt aan elk bezit een score gegeven waarna de totale huishoudscores wordt vastgesteld gevolgd door de berekening van een index. De gekozen methodiek vergelijkt de materiële deprivatie met het algemeen aanvaarde bezitsniveau in de samenleving. Er is sprake van een ernstige materiële deprivatie wanneer een bepaald huishouden een bepaald goed ontbeert, terwijl bijna iedereen in de samenleving dat goed wel bezit. Daarom wordt het bezit van een dergelijk goed beloond met een hogere score. Bezitten echter heel weinig mensen in de samenleving het goed (zoals in Suriname een boiler), dan wordt een lage score toegekend aan een huishouden dat zo een goed ontbeert.

Statistische onderbouwing

Er is verder gebruik gemaakt van de Cronbach Alpha-reliability-test¹⁶⁴ om na te gaan of de gekozen set aan goederen representatief is voor de meting van armoede. Dit is het geval bij een alpha tussen 0,7 en 1,0. De data van Census 2012 leveren een resultaat van 0,85 op (zie Tabel 2 van de bijlage). Toepassing van de factoranalyse met principale componentenanalyse (PCA) op de censusdata laadt op in drie dimensies (zie bijlage, Tabel 1). Hierbij laden de meeste basisgoederen op in de eerste dimensie, waarmee de variantie in de data voor circa 36% verklaard wordt. De overige twee dimensies verklaren elk 10% of minder van de variantie in de data; zij hebben dus relatief gezien weinig toegevoegde waarde. Er zou dus het beste gewerkt kunnen worden met de goederen van de eerste dimensie. Tabel 1 in de bijlage laat de indicatoren per dimensie zien. Verdere voortzetting van de PCA-methode is echter van weinig nut omdat de totale verklaarde variantie 50% bedraagt, hetgeen lager is dan de gangbare norm van minimaal 65% (Stumpel, 2011). Toepassing van de reliability-test op alleen de variabelen van de eerste dimensie verlaagt de Cronbach-alpha naar 0,8. Voor de uitwerking van de deprivatiemethode is daarom besloten om met de gehele set aan goederen (gepresenteerd in Tabel 2) te werken, waarbij de alpha maximaal is, namelijk 0,85.

¹⁶⁴ Voor een nadere uiteenzetting van de *reliability*-test en de PCA-methode wordt verwezen naar Hair et al., 2006, *Multivariate Data*.

3. Materiële armoede onder huishoudens

In Tabel 2 is een materiële index¹⁶⁵ berekend, die uitgaat van het bezit van bepaalde goederen. Allereerst is op basis van de informatie uit Tabel 1 het landelijke percentage gebruikt over het bezit van een bepaald goed (zie kolom 2). Een nadere analyse leert ons dat bepaalde goederen voor meer dan 70% ter beschikking van de bevolking zijn, terwijl dit percentage voor andere goederen maximaal 10% is. Op basis van deze uiteenlopende percentages worden vier categorieën onderscheiden en scores (punten) toegekend. De score-indeling is als volgt:

- 1 punt bij een bezitspercentage van minder 10%
- 2 punten bij een bezitspercentage van 10 tot 30%
- 3 punten bij een bezitspercentage van 30 tot 70%
- 4 punten bij een bezitspercentage van 70% en meer

Een score van 4 punten houdt in dat het grootste gedeelte (meer dan 70%) van de Surinaamse populatie het goed bezit (Tabel 1). Het gaat hier kennelijk om een basisproduct en dus niet om een luxe goed. Bij een score van 1 is sprake van het tegendeel: slechts weinig huishoudens beschikken over dit goed¹⁶⁶. Bij deze methode wordt elk huishouden dus vergeleken en beoordeeld op basis van het landelijke bezitspercentage. De gehanteerde scores per goed zijn in kolom 3 vermeld. In totaal kan een huishouden maximaal 68 en minimaal 0 punten scoren met zijn bezittingen. In Tabel 2, deel B (kolom 4-7) is een en ander voor twee fictieve huishoudens geïllustreerd. In kolom 4 en 5 is aangegeven welke goederen deze huishoudens (HH01 en HH02) bezitten, waarbij vervolgens in kolom 6 en 7 de bijbehorende scores zijn vermeld.

Tabel 2 Materiële index voor huishoudens, 2012

<i>A. Overzicht scores, normeringen en classificatie voor huishoudens</i>						
<u>Bezitspercentage</u>	<u>Score</u>	<u>Norm</u>	<u>Classificatie</u>			
70% en meer	4 punten	50 punten en meer	Niet-arm			
33 tot 70%	3 punten	30 tot 50 punten	Risicogroep			
10 tot 33%	2 punten	Minder dan 30 punten	Arm			
Minder dan 10%	1 punt					
<i>B. Overzicht toegepaste scores en normeringen</i>						
	% landelijk	Score	HH01	HH02	HH01	HH02
Leidingwater in huis	83	4	ja ¹	ja	4	4
Elektriciteit via EBS	83	4	ja	ja	4	4

¹⁶⁵ Dit betekent dat als uitgangspunt wordt gekozen het WEL bezitten van een bepaald goed.

¹⁶⁶ Deze keuze voor het toekennen van de scores en diverse normeringen is vrij arbitrair en dient hier alleen ter illustratie van de methode en mogelijke keuzes die gemaakt kunnen worden.

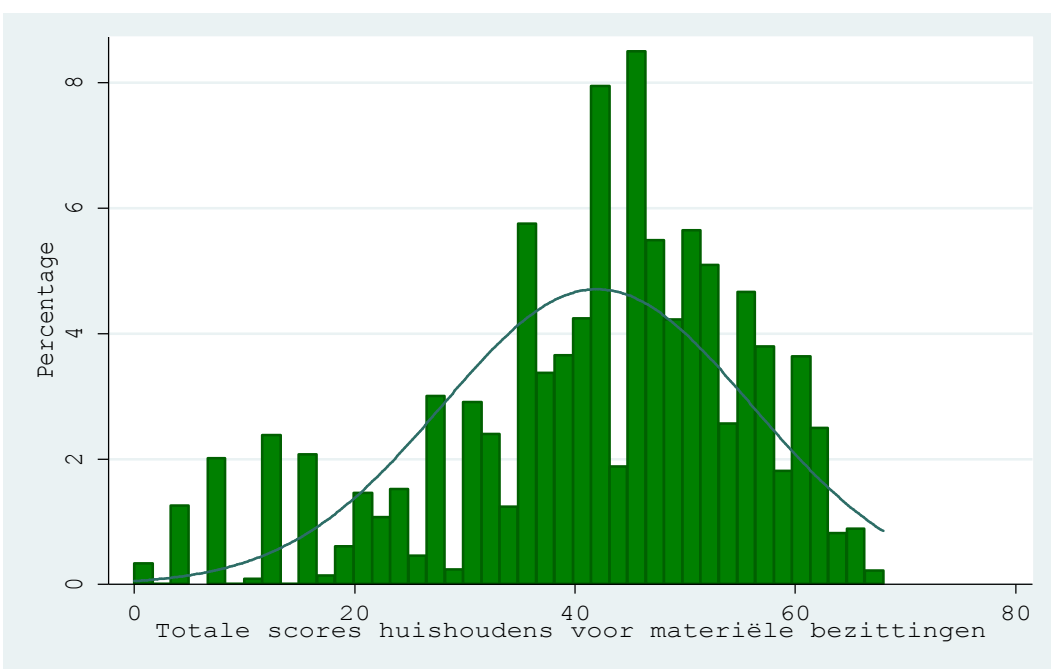
<i>Sanitaire voorziening</i>	79	4	<i>ja</i>	<i>nee</i> ²	4	0
Mobiele telefoon	89	4	ja	ja	4	4
Kooktoestel	89	4	ja	ja	4	4
Televisietoestel	87	4	ja	ja	4	4
Radio/stereo set	79	4	ja	ja	4	4
Koelkast	79	4	ja	nee	4	0
Wasmachine	79	4	ja	nee	4	0
<i>Transportmiddel</i>	72	4	<i>ja</i>	<i>nee</i>	3	0
<i>Vaste telefoonaansluiting</i>	34	3	<i>ja</i>	<i>ja</i>	3	3
Dvd-/mp3-/mp4-speler	55	3	ja	nee	3	0
Microwave	48	3	ja	nee	3	0
Diepvries	41	3	nee	nee	3	0
Waterpomp/hydrofoor	36	3	ja	nee	3	0
Computer/laptop/tablet	31	2	ja	nee	2	0
Internetaansluiting	17	2	ja	nee	2	0
Digitale camera	16	2	nee	nee	0	0
Airconditioner	24	2	ja	nee	2	0
Lichtmotor/generator	4	1	nee	nee	0	0
Satelliet-/abonnee-tv	4	1	nee	nee	0	0
Boiler/geiser	6	1	ja	nee	1	0
Wasdroger	4	1	nee	nee	0	0
Vaatwasmachine	1	1	nee	nee	0	0
Totaal		68			61	27
Classificatie					Niet-arm	Arm

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Noot: 1) 'Ja' betekent: het huishouden bezit dit goed of heeft er toegang toe; de bijbehorende score wordt toegekend op basis van kolom 3.

2) 'Nee' betekent dat het huishouden dit goed niet bezit en daarom een score van nul krijgt toegewezen

Na de toekenning van de scores per goed, kan voor elk huishouden de totale huishoudscore vastgesteld worden. Vervolgens worden de totale scores van de huishoudens samengevoegd en wordt de verdeling van de gecumuleerde huishoudscores van de steekproef als geheel verkregen. Deze verdeling, afgebeeld in Figuur 3, geeft inzicht in de spreiding en hoogte van de totale scores van huishoudens in de samenleving¹⁶⁷. De verdeling van de scores is niet normaal. De meeste huishoudens scoren tussen 40-60 punten. Zo blijkt dat er relatief minder huishoudens zijn met een score lager dan 20 punten en dat ongeveer de helft van de huishoudens bezittingen heeft met een totale score tussen 37 en 56 punten. Deze verdeling biedt een goede basis om de norm te bepalen voor classificatie van de huishoudens naar hun welvaartsniveau. Een verdere opdeling van deze huishoudscores naar bijvoorbeeld regio en etniciteit van het hoofd van het huishouden (Figuur 4 en Figuur 5), laat zien dat er opmerkelijke verschillen tussen subgroepen bestaat.

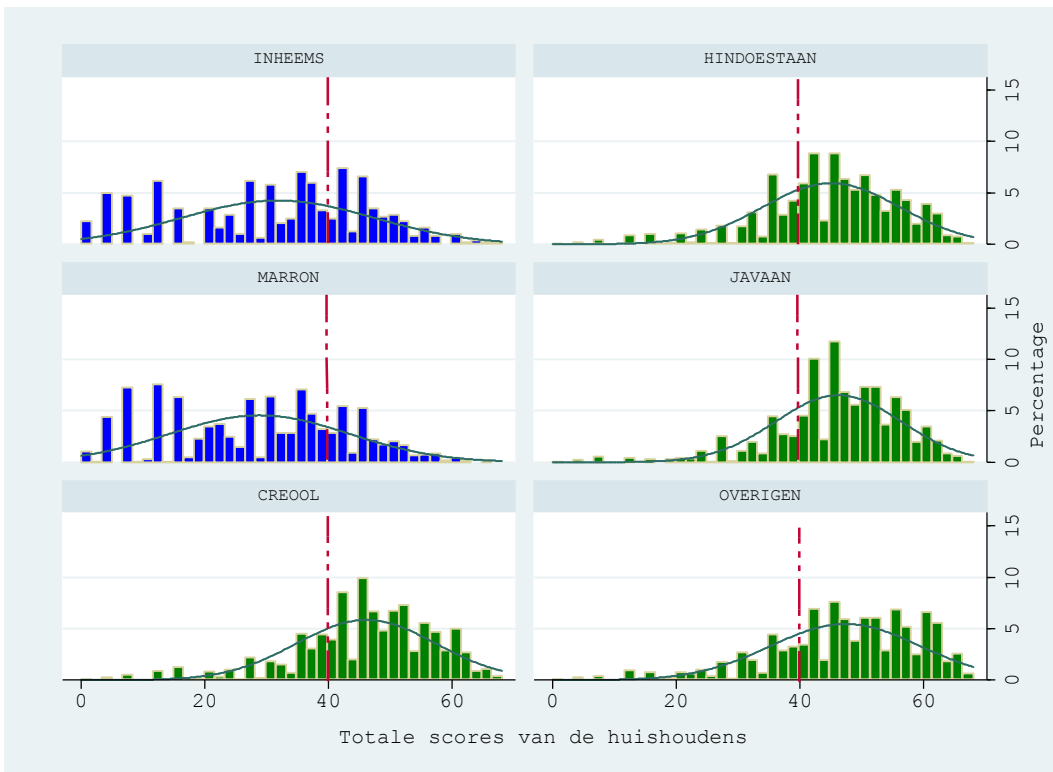
Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 3 Verdeling gecumuleerde scores van de huishoudens

Uit Figuur 4 blijkt dat de verdeling van de Inheemse en Marronhuishoudens uiterst links liggen, terwijl bij de overige etnische groepen de verdeling uiterst rechts ligt. De meeste Marron- en Inheemse huishoudens hebben bezittingen waarvan de gecumuleerde score lager dan 40 punten¹⁶⁸ is, terwijl de meeste huishoudens uit de overige etnische groepen een score hoger dan 40 punten hebben. We merken nu reeds op dat er een ongelijke verdeling is van bezittingen tussen de verschillende etnische groepen.

¹⁶⁷ Elke staaf toont de fractie huishoudens in de steekproef met de bijbehorende huishoudscore (uitgedrukt in een percentage), die op de horizontale as is afgebeeld. Zo zijn er ongeveer 4% huishoudens met een score van 40 punten, terwijl 8% van de huishoudens bezittingen hebben met een totale score van 41 punten.

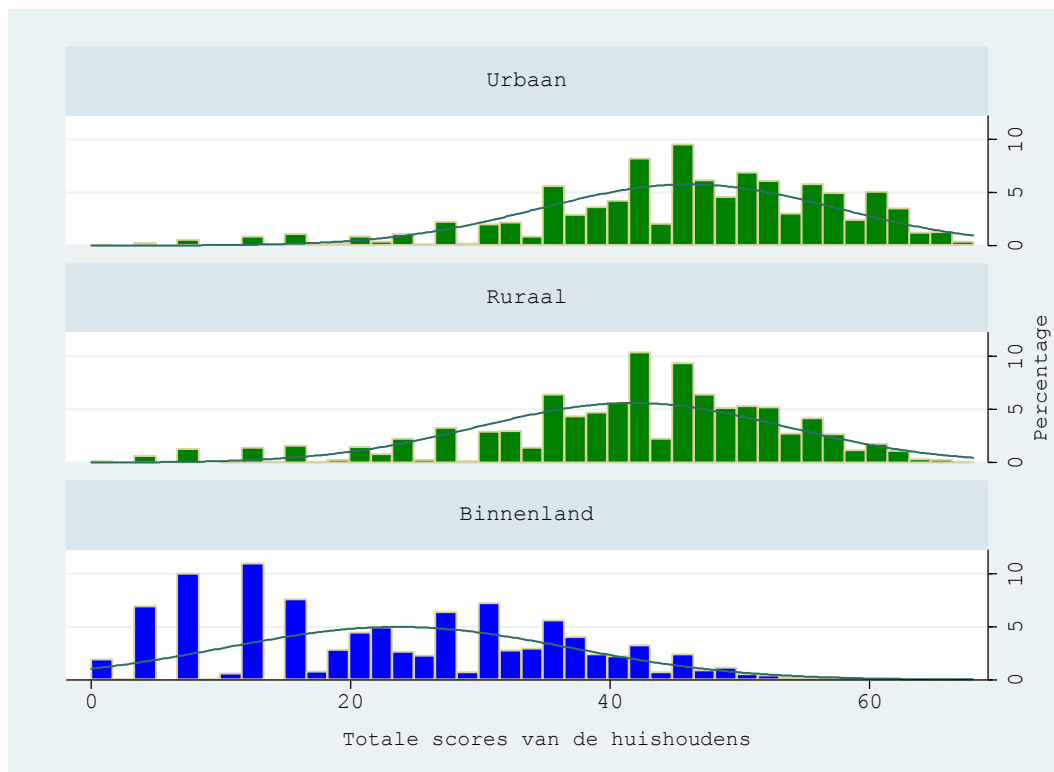
¹⁶⁸ Zie hiervoor de verticale 'hulplijn' bij de score van 40 punten. We merken dat de Marron- en Inheemse huishoudens veelal lager dan 40 punten scoren waardoor het grootste gedeelte van de grafiekoppervlakte links van de hulplijn valt. Bij de overige etnische groepen ligt het grootste deel van de grafiek rechts van de hulplijn.

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 4 Verdeling gecumuleerde huishoudscores naar etniciteit

Figuur 5 toont een verdeling van de gecumuleerde huishoudscores naar regio, onderscheiden in urbaan, ruraal en het binnenland. Het blijkt dat huishoudens in het binnenland relatief lage scores hebben, terwijl het tegendeel het geval is bij de rurale en de urbane huishoudens.

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 5 Verdeling gecumuleerde huishoudscores naar regio

Normbepaling

Een andere overweging bij het bepalen van de norm ter classificatie van de welvaart van de huishoudens, is het bekijken van de totale score van de meest essentiële goederen. Uit kolom 3 van Tabel 2 kan afgeleid worden dat deze 45 punten bedraagt. Aan deze goederen is een score van 4 toegekend. Uitgaande hiervan is verondersteld dat huishoudens die minder dan tweederde deel van dit puntentotaal (maximaal 30 punten) scoren in extreme armoede leven¹⁶⁹. De kans is groot dat zij niet beschikken over basisgoederen zoals elektriciteit, water, een koelkast en een tv. Huishoudens met een score hoger dan 50 punten hebben in het algemeen de beschikking over de noodzakelijke goederen en over een aantal luxe goederen. Op basis hiervan worden zij niet beschouwd als arm. Tussen deze twee klassen heb je dan de groep huishoudens met een score tussen 30 en 50 punten. Deze groep beschikt niet over ongeveer een derde deel van de noodzakelijke goederen en vormt zodoende een risicogroep. Wij onderscheiden drie groepen: 'arm', 'risicogroep' en 'niet-arm'. Toepassing van de aangeduide normering houdt dan in dat het eerder besproken fictieve huishouden HH01 'niet-arm' is, terwijl HH02 'arm' is (Tabel 2).

Resultaten

De zojuist geschetste methodiek is toegepast op een 10%-steekproef van de micro-dataset voor huishoudens van de Algemene Volkstelling, die beschikbaar is gesteld door het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Aan de hand hiervan is de welvaart op huishoudniveau bepaald waarbij onder meer is berekend

¹⁶⁹ Uiteraard zijn alternatieve indelingen denkbaar

hoeveel huishoudens in materiële armoede verkeren. Voorafgaand aan deze calculatie zijn twee minimale aanpassingen gepleegd, die hier kort worden toegelicht. De items ‘eigen woonverblijf’ en ‘medische verzekering’ uit Tabel 1 komen niet voor in de microdatabase voor huishoudens en zijn daarom vervangen door de items ‘vaste telefoonaansluiting’ en ‘sanitaire voorziening’ (gecursiveerd in Tabel 2). Een huishouden kan nu bij bezit van alle items maximaal 68 punten scoren en minimaal 0 punten. In plaats van een personenauto/minibus (Tabel 1) is nu voor het bezit van een transportmiddel een ruimere normering gehanteerd. Huishoudens die minimaal één transportmiddel bezitten, worden gerekend tot de groep die dit goed wel bezitten. Het kan in deze dus ook gaan om een fiets, een korjaal of een ATV, en niet alleen om een personenauto of minibus.

De resultaten die in Tabel 3 zijn gepresenteerd, laten zien dat van de in totaal 14.037 huishoudens, 310 (2,2%) niet gerespondeerd hebben. Van de overige huishoudens is 29% ‘niet-arm’, terwijl 53% tot de ‘risicogroep’ behoort en 16% materieel ‘arm’ is.

Tabel 3 Materiële welvaart onder huishoudens, 10%-steekproef Census 2012

Categorie	Aantal	%	Cumulatief %	Norm: totale bezitsscore v/h huishouden is:
Niet-arm	4048	28,8	28,84	meer 50 punten
Risicogroep	7385	52,6	81,45	tussen 30 en 50 punten
Arm	2294	16,3	97,79	minder 30 punten
Geen respons	310	2,2	100,00	geen score
Totaal	14.037	100		

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

5. Armoede onder subgroepen

Het is interessant om te kijken naar de kenmerken van de groepen huishoudens in Tabel 3. Het profiel van deze onderscheiden groepen ‘arm’, ‘risicogroep’, ‘niet-arm’) wordt nader gespecificeerd door bepaalde achtergrondvariabelen in de analyse te betrekken zoals regio, etniciteit en geslacht van het hoofd van het huishouden. In de tabellen 4, 5 en 6 zijn de resultaten vermeld in de kolommen 3, 4 en 5. Deze subgroepen zijn vergeleken met de steekproeffracties (kolom 2) om vast te stellen of er sprake is van een onder- of oververtegenwoordiging¹⁷⁰. Een oververtegenwoordiging bij de groep armen bijvoorbeeld indiceert dat er relatief meer armen in de desbetreffende subgroep voorkomen in vergelijking met het aandeel van deze groep in de steekproef. De non-responsgevallen, gelijk aan 310, zijn niet in onderstaande tabellen vermeld.

¹⁷⁰ Ter verduidelijking is steeds voor de als ‘arm’ geclassificeerde groep en de onder- (-) of oververtegenwoordiging (+) kolom 6 aangegeven.

Etniciteit

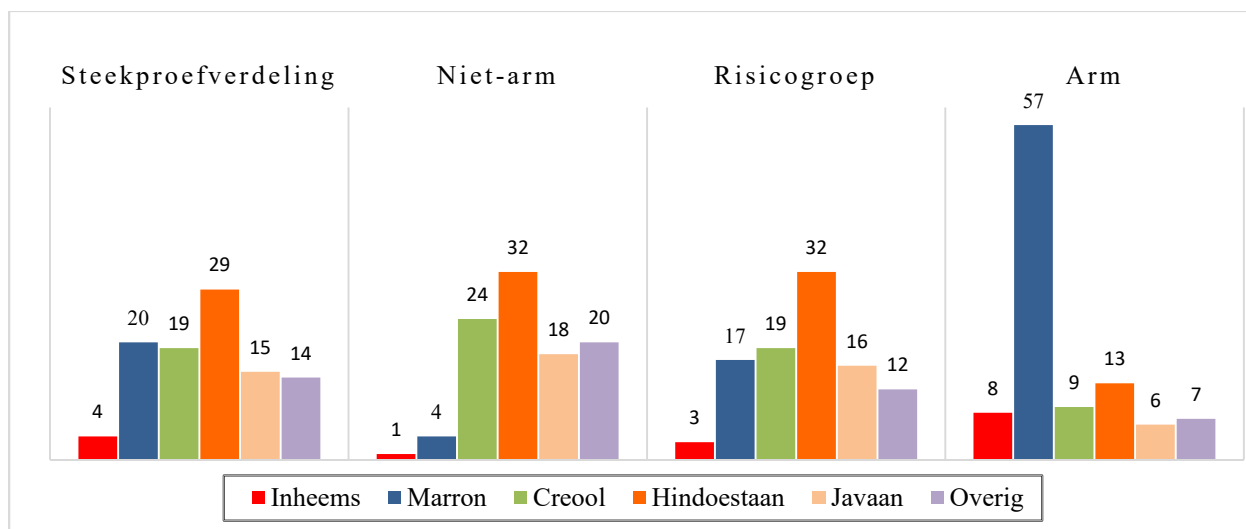
Uit Tabel 4/Figuur 6 blijkt dat bij de mannen de Hindoestanen (28%) de grootste etnische groep vormen, gevolgd door de Marrons (20%), de Creolen (18%) en de Javanen (15%). Bij de 'niet-armen' (zoals aangeduid in Tabel 3) blijkt dat van deze groep 32% een Hindoestaan als hoofd van het huishouden heeft, 22% een Creool en 18% een Javaan (Tabel 4 kolom 3). Het valt op dat Marrons, die voor 20% in de steekproef zijn vertegenwoordigd, voor slechts 4% terugkomen in de groep van de 'niet-armen'. Daarentegen is bij de 'armen' (Tabel 4 kolom 5) 57% Marron, 13% Hindoestaan en 8% Inheems. Marrons vormen dus de armste etnische groep. Kijken we naar de 'risicogroep' dan blijkt dat de spreiding onder de etnische groepen conform de verdeling van de populatie is. De Chi-kwadraattoets¹⁷¹ ($p < 0,00$) laat zien dat er een verband is tussen etniciteit van hoofd van het huishouden en de welvaartsclassificatie.

Tabel 4 Materiële welvaart in relatie tot etniciteit (N = 13.975)

Etniciteit hoofd huishouden	Steekproeffractie (%)	Niet-arm	Risicogroep	Arm	+/-
Inheems	4	1	3	8	++
Marron	20	4	17	57	++
Creool	19	24	19	9	--
Hindoestaan	29	32	32	13	--
Javaan	15	18	16	6	--
Overig	14	20	12	7	
Totaal	100%	100%	100%	100%	

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

¹⁷¹ Pearson chi2(18) = 3,4e+03 Pr = 0,000

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 6 Welvaartsclassificatie naar etniciteit

Geslacht

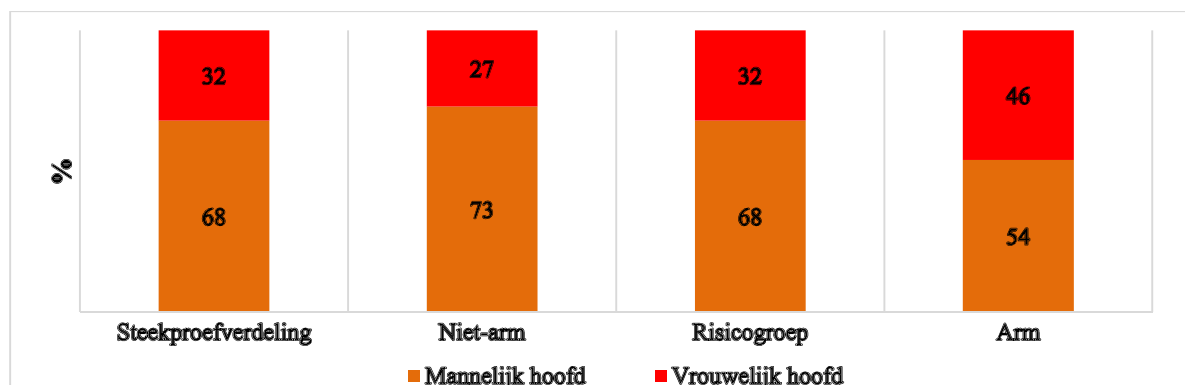
Tabel 5 en Figuur 7 laten zien dat 68% van de huishoudens een man aan het hoofd heeft en 32% een vrouw. Bij de niet-arme huishoudens (kolom 3) blijkt 73% een mannelijk hoofd en 27% een vrouwelijk hoofd te hebben, wat nagenoeg overeenkomt met de respectieve steekproeffracties. Ook bij de risicogroep loopt de verdeling over mannelijke en vrouwelijke hoofden in de pas met de steekproeffracties. Bij de materiële armen blijkt echter dat 46% een vrouw als hoofd heeft, terwijl dit percentage bij de steekproef slechts 32% is. Bij de arme huishoudens is er dus wel duidelijk een oververtegenwoordiging van huishoudens met aan het hoofd een vrouw. Uitvoering van de chi-kwadraattoets¹⁷² laat zien dat er een verband bestaat tussen geslacht van het hoofd van het huishouden en de armoedeclassificatie.

Tabel 5 Materiële welvaart in relatie tot geslacht hoofd van het huishouden

	Steekproeffractie (%)	Niet-arm	Risicogroep	Arm	+/-
	N = 14.037	N = 4048	N = 7385	N = 2294	
Mannelijk hoofd	68	73	68	54	--
Vrouwelijk hoofd	32	27	32	46	++

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

¹⁷² Pearson chi2(3) = 240,9946 Pr = 0,000

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 7 Welvaartsclassificatie naar geslacht hoofd van het huishouden

Woonplaats

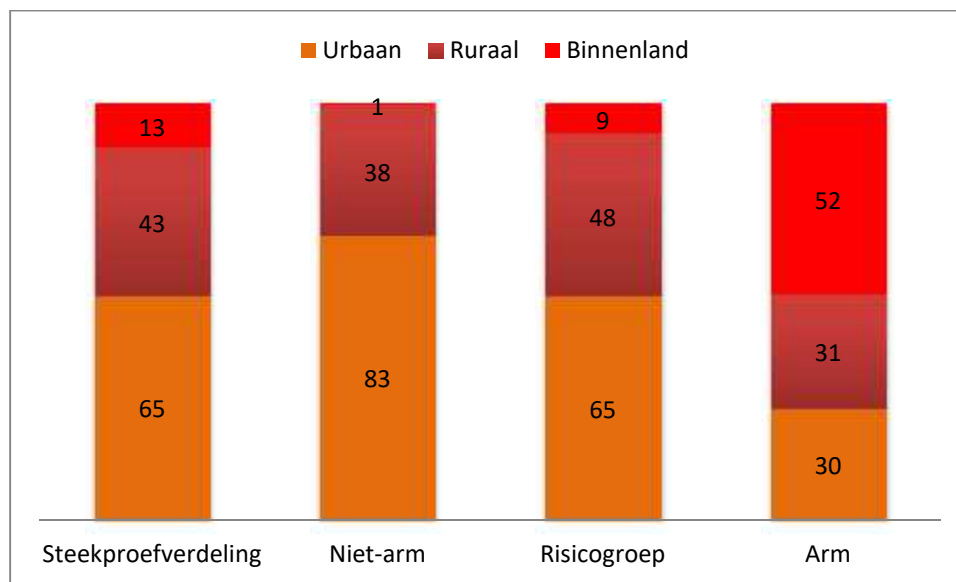
Uit Tabel 6 kolom 2 blijkt dat 65% van het totale aantal huishoudens is gevestigd in Paramaribo en Wanica, en minder dan 10% in elk van de overige districten. Opvallend is dat 83% van de ‘niet-arme’ huishoudens zich in Paramaribo en Wanica bevinden. Dit betekent dat deze twee districten voornamelijk huishoudens hebben die relatief gezien de meeste goederen bezitten. Brokopondo en Sipaliwini hebben (in afgeronde eenheden) elk 0% huishoudens die ‘niet-arm’ zijn. Kijken wij echter naar de groep ‘arme huishoudens’, dan blijkt dat uitgerekend deze districten 46% uitmaken van de arme huishoudens. Ook Marowijne en Para zijn relatief oververtegenwoordigd in deze groep (Figuur 8). De resultaten laten zien dat de grootste groep ‘armen’ in het binnenland zit en de grootste groep ‘niet-armen’ in het urbane deel van Suriname.

Tabel 6 Materiële welvaart in relatie tot vestigingsplaats/regio

Regio	Subgroep	Steekproef (%)	Niet-arm	Risicogroep	Arm	+/-
	District	N = 14.037	N = 4048	N = 7385	N = 2294	
Urbain	Paramaribo	44	62	41	17	--
	Wanica	21	21	24	13	--
Ruraal	Nickerie	7	6	8	3	-
	Coronie	1	1	1	1	
	Saramacca	4	3	4	3	-
	Commewijne	6	5	7	4	-
	Para	4	2	4	7	+

Binnenland	Marowijne	3	1	3	7	+
	Brokopondo	3	0	3	10	++
	Sipaliwini	7	0	3	35	++
	Totaal	100%	100%	100%	100%	

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Figuur 8 Welvaartsclassificatie naar vestigingsplaats/regio (%)

6. Armoede op districts niveau

De voorgaande exercitie kan ook op districts niveau uitgevoerd worden, waarbij dan gefocust wordt op het vaststellen van de welvaart per district en niet per huishouden. Aan de hand van de beschikbare informatie uit Tabel 1 over het bezit van goederen binnen een bepaald district kan bepaald worden hoe het daar gesteld is met de materiële deprivatie (zie Tabel 7¹⁷³). Om de materiële deprivatie per huishouden te bepalen (Tabel 2), is gekeken of een huishouden een goed wel of niet bezat. Op districts niveau gaan we na welk deel van de districts bewoners beschikt over dat goed. In dit geval is dus niet het huishouden maar het district het object van de analyse. Zo kan vastgesteld worden hoe welvarend districten zijn ten opzichte van elkaar, maar ook bij welke groepen van goederen zich tekorten manifesteren op districts niveau. Een bezitspercentage van tenminste 67% krijgt een score van 4 punten. Een score van 3 punten wordt toegekend bij een percentage tussen 50 en 67 en een score van 2 punten bij een percentage

¹⁷³ De informatie in de tabellen 1 en 7 betreft cijfers over de gehele populatie uit de Census 2012, terwijl Tabel 2 en Tabel 3 deels gebaseerd zijn op de 10%-steekproef van de Census 2012.

van 33 tot 50, eindigend met nul punten voor een bezitspercentage van maximaal 10%. Hoe meer punten een district scoort, hoe hoger het welvaartsniveau, dus hoe lager het armoederisico van dat district.

De behaalde scores per district staan in Tabel 7. In totaal kan een district minimaal nul en maximaal 94 punten scoren. Een volgende stap is de classificatie van een district naar 'arm' of 'niet-arm'. Hierbij is de volgende norm¹⁷⁴ gehanteerd: een totale score van 48 of meer (meer dan de helft van het maximum) wordt aangeduid met 'niet-arm' (NP), een score tussen 32 en 48 duidt op een 'risicogroep', en een score van 32 punten en lager is 'arm' (zie Tabel 7 deel A voor een overzicht ter illustratie). Bij de laatste categorie ontberen de meeste mensen van het district meer dan tweederde deel van de goederen en voorzieningen. Dit betekent dat zij niet beschikken over een aantal noodzakelijke goederen en zeker niet over luxe goederen.

Toepassing van bovenstaande normering resulteert in de laagste score voor Sipaliwini (26 punten) en de hoogste score van 57 punten voor de districten Paramaribo, Wanica en Commewijne. De landelijke totale score bedraagt 56 punten. Uitgaande van de aangegeven classificatie betekent dit dat Sipaliwini 'arm' is. In de aangrenzende districten Marowijne, Brokopondo en Para is sprake van een verhoogd armoederisico. De overige districten zijn 'niet-arm' en ook het land Suriname als geheel kan worden gerekend tot de categorie 'niet-arm'. Een nadere analyse voor Sipaliwini leert dat vanwege de afwezigheid van elektriciteit alle daarvan afhankelijke faciliteiten en producten laag scoren. Hier ligt kennelijk de kernoorzaak van de armoede. Op landelijk niveau is de totaal behaalde score 56. De meest elementaire goederen en voorzieningen zijn hier beschikbaar.

Tabel 7 Non-deprivatiescore naar district en landelijk niveau, 2012

<i>A. Overzicht scores, normeringen en classificatie voor districten</i>												
<u>Bezitspercentage</u>	<u>Score</u>	<u>Norm</u>		<u>Classificatie</u>								
Meer dan 67%	4 punten	48 punten en meer		niet-arm								
50 tot 67%	3 punten	33-48 punten		risicogroep								
33-50%	2 punten	Minder dan 33		arm								
10 tot 33%	1 punt	punten										
Minder dan 10%	0 punt											
<i>B. Toegepaste scores en classificatie voor districten</i>												
		TO	PB	WA	NI	COR	SA	COM	PA	MA	BR	SI
1	Waterleiding in huis	4	4	4	4	4	4	4	3	3	1	1
2	Elektriciteit via EBS	4	4	4	4	4	4	4	3	3	2	0

¹⁷⁴ Uiteraard zijn alternatieve indelingen denkbaar.

3	Medische verzekering	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	Mobiele telefoon	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	Kooktoestel	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3
6	Televisietoestel	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	2
7	Radio	4	4	4	4	4	4	4	4	3	2	2
8	Koelkast	4	4	4	4	4	4	4	3	3	2	1
9	Wasmachine	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	1
10	Dvd-speler	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2
11	Microwave	2	3	3	2	2	2	3	1	1	1	0
12	Diepvries	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1
13	Transportmiddel	3	3	3	2	1	3	3	2	1	1	0
14	Hydrofoor	2	2	2	1	0	2	3	0	0	0	0
15	Eigen woonverblijf	4	3	4	3	3	4	4	4	3	3	4
16	Computer	1	2	1	1	1	1	1	2	0	0	0
17	Internetaansluiting	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
18	Digitale video- /fotocamera	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0
19	Airconditioner	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0
20	Lichtmotor/ generator	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
21	Kabel-tv	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	Boiler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	Wasdroger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	Vaatwasmachine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal (0 t/m 96)	56	57	57	52	48	54	57	47	41	37	26
	CLASSIFICATIE:	NP	NP	NP	NP	NP	NP	NP	R	R	R	P

NP = niet-arm; R = risicogroep ; P = arm

TO= Landelijk totaal; PB = Paramaribo; WA = Wanica; NI = Nickerie; COR = Coronie; SA = Saramacca; COM = Commewijne;
PA = Para; MA = Marowijne; BR = Brokopondo; SI = Sipaliwini.

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Opmerkelijk is dat een boiler, wasdroger, satelliet-tv en vaatwasmachine in alle districten minder dan 10% voorkomen. Dit duidt erop dat deze goederen voor grote delen van de bevolking niet toegankelijk zijn en als luxe goederen bestempeld kunnen worden. De airco was daarentegen in 2012 bij 24% van de huishoudens beschikbaar, tegen 10% bij de Census 2004¹⁷⁵. Het bezit van generatoren is begrijpelijkerwijs relatief hoog in districten die niet of nauwelijks over elektriciteit beschikken. Daarom is zowel in Sipaliwini als Brokopondo aan het bezit hiervan een score 1 toegekend en in de overige districten nul.

7. Conclusies

Armoede is gedefinieerd in termen van materiële deprivatie. Hierbij is een huishouden 'arm' genoemd indien het onvoldoende of vrijwel niet beschikt over essentiële materiële bezittingen om adequaat te kunnen functioneren in de maatschappij (Dreze et al., 2000; Townsend, 1998). Suriname kent nog geen nationale definitie van armoede. De lage respons bij enquêtes (hooguit 60% bij inkomensvragen) maakt toepassing van de inkomensbenadering hier problematisch, terwijl er ook praktische bezwaren zijn. De respons voor de rapportage over het bezit van materiële goederen en diensten is echter boven de 80% en vormt hiermede een goede basis voor het meten van materiële armoede.

Uitgaande van een reeks van goederen variërend van de meest noodzakelijke zoals leidingwater en elektriciteit tot luxe goederen als een boiler en satelliettelevisie, blijkt dat de grootste tekorten voorkomen in de districten in het binnenland. In Sipaliwini heeft bijvoorbeeld maar 4% elektriciteit, terwijl dit percentage voor Paramaribo 95 is. Soortgelijke conclusies kunnen getrokken worden voor goederen zoals een vriezer, een koelkast, een magnetron, die alle afhankelijk zijn van elektriciteit. Wat echter opvalt, is dat goederen als een boiler, satelliet-tv en droogtrommel, gemiddeld slechts 2 tot 4% aanwezig zijn in huishoudens. Dit is een aanwijzing dat deze goederen als luxe goederen bestempeld kunnen worden.

Berekeningen op basis van een door het ABS getrokken 10%-steekproef uit de Census 2012 indiceren dat bij 16% van de betreffende huishoudens sprake is van materiële deprivatie. Dit zijn huishoudens die essentiële goederen als water, elektriciteit, een televisie of een radio ontberen. Daarnaast behoort 53% tot de risico- en slechts 28% tot de niet-arme groep. Een nadere analyse leert dat huishoudens met een vrouw als hoofd oververtegenwoordigd zijn onder de armen. Hetzelfde geldt bij de Marrons en bij huishoudens in het binnenland.

Op basis van de ontwikkelde materiëledeprivatie-methode is becijferd dat de districten Sipaliwini als 'arm', de nabijgelegen districten Brokopondo en Marowijne als 'risicogroepen' en de overige districten als 'niet-arm' moeten worden gekwalificeerd. Het land Suriname als geheel is 'niet-arm'. De grootste tekorten zitten dan bij de zogenaamde luxe goederen. Op landelijk niveau blijkt dat de meest essentiële goederen en voorzieningen zoals water, ziektekostenverzekering, elektriciteit voor meer dan 75% beschikbaar zijn. Op districtsniveau zijn er echter grote verschillen, wat indicatief is voor de navenante regionale ongelijkheid.

¹⁷⁵ Algemeen Bureau voor de Statistiek (mei 2006), Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname, Landelijke Resultaten, Volume IV, Huishoudens. Gezinnen en Woonverblijven.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2013). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. Volume I: Demografische en Sociale karakteristieken en Migratie. Suriname in Cijfers no. 294/2013-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume III: Huishoudens, Woonverblijven en gezinnen, Milieu en Criminaliteit*. Suriname in Cijfers no. 300/2014-01. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume I: Paramaribo-Wanica*. Suriname in Cijfers no. 301/2014-02. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Alkire, S. (2010). *Human Development: Definitions, Critiques, and Related Concepts. Background paper for the 2010 Human Development Report*. OPHI Working paper no. 36. New York, New York: United Nations Development Programme.

Dekkers, G. (2008). Are you unhappy? Then you are poor! Multidimensional poverty in Belgium. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 28, 11/12, 502-15. Bingley, United Kingdom: Emerald Group Publishing.

Foster, J. E. (1998). Absolute versus Relative Poverty. *American Economic Review* 88(2), 335-341. Nashville, Tennessee: American Economic Association.

Guio, A.-C. (2009). What can be learned from deprivation indicators in Europe? Eurostat Methodologies and working papers. Luxembourg: Eurostat.

Hair, J., Black, W., Babin, B. & Anderson, R. (2009). *Multivariate Data Analysis (7e ed.)*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.

Halleröd, B. (1995). The Truly Poor: Direct and Indirect Measurement of Poverty in Sweden. *Journal of European Social Policy*, Vol.5 (2), 111-129. Thousand Oaks, California: Sage Publications. doi:10.1177/095892879500500203

Klasen, S. (2000). Measuring Poverty and Deprivation in South Africa. *Review of Income and Wealth*, 46: 33-58. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell. doi:10.1111/j.1475-4991.2000.tb00390.x

Nolan, B. & Whelan, C.T. (2009). Using non-monetary deprivation indicators to analyze poverty and social exclusion: Lessons from Europe? *Journal for Policy Analysis and Management*, Vol. 29 (2), 305-325. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.

Nolan, B. and Whelan, C.T. (2007). On the multidimensionality of poverty and social exclusion. Jenkins, S.P. and Micklewright, J. *Resources, Deprivation and Poverty*. Oxford, United Kingdom: Clarendon Press.

Ravallion, M. (2008). Poverty Lines. In: Durlauf, S & Blume, L. (Eds) *The New Palgrave Dictionary of Economics, Second Edition*, 556-561. New York, New York: Palgrave Macmillan. doi:10.1057/9780230226203.1319

Sen, A. (2000). *Social Exclusion: Concept, Application, and Scrutiny*. Social Development Papers No. 1. Mandaluyong, Philippines: Asian Development Bank.

Stumpel, H. (2012). *Direct aan de slag met SPSS*. Groningen, Nederland: Noordhoff Uitgevers.

Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. London, United Kingdom: Allen Lane and Penguin Books.

Databank:

1. Algemeen Bureau voor de statistiek (2005)
10% geanonimiseerde microdata Census 2004 (dataset)

2. Algemeen Bureau voor de statistiek (29 april 2013)
10% geanonimiseerde microdata Census 2012 (dataset)

Bijlagen

Tabel 1 Eigenwaarden en dimensies uit PCA

Component	Initiële eigenwaarden			Gekwadrateerde eigenwaarden (Extraction Sums of Squared Loadings)		
	Totaal	% van Variantie	Cumulatief (%)	Totaal	% van Variantie	Cumulatief (%)
1	5,540	32,590	32,590	5,540	32,590	32,590
2	1,844	10,844	43,435	1,844	10,844	43,435
3	1,123	6,609	50,044	1,123	6,609	50,044
4	0,938	5,515	55,559			
.....						
15	0,418	2,456	95,859			
16	0,376	2,212	98,072			
17	0,328	1,928	100,000			

Componentenmatrix ^a			
	Component		
	1	2	3
Koelkast	0,718	-0,315	-0,167
Wasmachine	0,697	-0,318	
Toilet	0,684	-0,221	-0,337
Magnetron	0,662	0,139	
Televisie	0,658	-0,422	0,175
Computer	0,604	0,483	
Vaste telefoonaansluiting	0,588	0,363	-0,271
Hydrofoor	0,573	0,366	
Airconditioner	0,546	0,445	
Radio	0,535	-0,276	0,116
Vervoersmiddel	0,511		0,141
Kooktoestel	0,496	-0,341	0,212
Elektriciteit	0,465	-0,251	-0,186
Internet	0,529	0,592	
Dvd-speler	0,444		0,565
Toegang tot drinkwater	0,461	-0,255	-0,500
Freezer	0,407	0,165	0,409

Extractiemethode: principale-componentenanalyse, 3 dimensies afgeleid

Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs

Tabel 2 Cronbach Alpha Reliability-testresultaten

Reliability-statistieken

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha gebaseerd op gestandaardiseerde items	Aantal items
0,858	0,850	23

(Bron: Census 2012 10%-steekproef ABS, bewerkt door de auteurs)

15. Lokale ontwikkeling: trends in Brokopondo en Sipaliwini 2004-2012

Mayra Sumter en Mirella Nankoe

Dit hoofdstuk beoogt de trends in lokale ontwikkeling in Brokopondo en Sipaliwini te analyseren en beschrijven, door te kijken naar het traditioneel gezag, de gezondheidszorg, huisvesting en het onderwijs. We gaan eerst in op het traditioneel gezag als voorwaarde voor lokale ontwikkeling, waarbij participatie en besluitvorming een belangrijke rol spelen. Doorgaans bepaalt het traditioneel gezag, in samenspraak met de inwoners, op welke manier ontwikkeling plaatsvindt en wie daarvoor verantwoordelijk is. In de praktijk hanteert het decentrale bestuur ook weleens een top-downbenadering.

Hierna kijken wij naar het onderwijs in beide districten. Elk kind heeft recht op goed onderwijs; het vormt de sleutel voor de ontwikkeling van de gemeenschap. Wij onderzoeken de toegang tot en de kwaliteit van het onderwijs in beide districten, omdat die factoren het opleidingsniveau kunnen beïnvloeden. Vervolgens belichten wij de gezondheidszorg, waarbij wij kijken naar medische aandoeningen, lichamelijke beperkingen en sport.

Tot slot komt huisvesting aan bod. Huisvesting is belangrijk voor de psychische, fysieke en verstandelijke ontwikkeling van de mens, die weer van invloed is op de lokale ontwikkeling. Basisbehoeften zoals schoon drinkwater, elektriciteit en sanitaire voorzieningen vormen een onlosmakelijk deel van een goede huisvesting en een gezond leefmilieu in het binnenland van Suriname.

Het hoofdstuk wordt afgesloten met de conclusie.

1. Methodologie

Lokale ontwikkeling wordt geanalyseerd door de beschrijving van het traditioneel gezag en zijn bijdrage aan lokale ontwikkeling in de twee districten, de beschikbaarheid van goede gezondheidszorg, onderwijs en huisvesting. Er is secundaire analyse toegepast op bestaande statistieken van het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS). De geraadpleegde publicaties zijn de Landelijke en Districtsresultaten van Census 2004 volume II en V en de Landelijke en Districtsresultaten van Census 2012 volume II en III. Daarnaast is gebruikgemaakt van de resultaten van de huishoud-enquête in negen binnenlandse gemeenschappen in 2009. Verder hebben wij rapporten geraadpleegd van het Suriname International Partners consortium (SIP-consortium), te weten Development Planning (101), Institutional Strengthening (103) van NGO's en Local Organizations, en Institutional Strengthening (103) van Traditional Authorities. Een deel van de data over gezondheidszorg is verstrekt door de Medische Zending Primary Health Care Suriname (MZ). De beschikbare censusdata zijn vergeleken met beschikbare data van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), omdat er in 2004 veel minder data over chronische ziekten zijn verzameld dan in 2012. Bij de censussen van 2004 en 2012 zijn er geen data beschikbaar over het traditioneel gezag in de districten Brokopondo en Sipaliwini.

2. Wat is lokale ontwikkeling?

In de districten Brokopondo en Sipaliwini bestaan al tientallen jaren vormen van burgerparticipatie¹⁷⁶. Bij burgerparticipatie gaat het om bestuurlijke besluiten die in onderlinge interactie plaatsvinden tussen een organisatie, die de besluiten neemt, en de burgers die willen participeren. Deze organisatie kan lokaal van aard zijn, maar ook nationaal. Er is dus sprake van een georganiseerd proces om burgers te betrekken, waarbij de participanten een bepaalde mate van invloed hebben op het te nemen besluit. De gemeenschappen hebben zich verenigd in onder andere kerken, onderwijsinstellingen (RKBO, EBSG), coöperaties, en organisaties die werken aan bijvoorbeeld agrarische productie, nijverheid en verbetering

¹⁷⁶ SIP, (maart 2010), Draft report on Strengthening of Non Commercial Private Organizations (NGOs en CBOs) in the interior

van de positie van vrouwen en kinderen. Aan de ontwikkeling in Brokopondo en Sipaliwini wordt een bijdrage geleverd door lokale, nationale en regionale Niet-Gouvernementele Organisaties (NGO's) en Community-Based Organisaties (CBO's). De focus van deze organisaties ligt over het algemeen op hulpverlening en groei van de ontwikkeling in het binnenland. Een regionaal initiatief voor lokale ontwikkeling, met de nadruk op lokale economische ontwikkeling, is het Caribbean Local Economic Development Project (CARILED). Suriname komt in de derde en laatste fase van CARILED aan de beurt, in de periode 2016-2017. De belangrijkste activiteiten van dit project zijn: het delen van kennis over micro-, klein- en middenbedrijven, assistentie voor regionale organisaties en associaties ter ondersteuning en bevordering van *best practices*, en beleid op het gebied van lokale economische ontwikkeling.

Er zijn verschillende definities van lokale ontwikkeling (Engels: *local development*). Algemene benaderingen over ontwikkeling verwijzen hoofdzakelijk naar een extern proces van economische groei en sociale transformatie (menselijke ontwikkeling), voortvloeiend uit het kapitalisme en imperialisme en gebaseerd op het model van de geïndustrialiseerde wereld. Vanaf de jaren tachtig is er een verandering opgetreden in de zienswijze over ontwikkeling, waarbij de focus wordt gelegd op een min of meer endogeen proces van ontwikkeling. Een recente benadering is afkomstig van Glenn Sankatsing. Hij definieert ontwikkeling als:

*The mobilization of inherent potentialities and assets in interactive response to challenges posed by nature, habitat and history, to realize a project under one's own command*¹⁷⁷.

Met andere woorden: ontwikkeling is de diepgewortelde potentie van een individu of samenleving om de uitdagingen van het leven, de natuur, de leefomgeving en de geschiedenis op eigen kracht te veranderen en/of te verbeteren. Dit verschijnsel wordt van binnenuit aangewakkerd. Het is een natuurlijk proces dat Sankatsing beschrijft als een kosmische drang in de natuur om te overleven, te groeien en te bloeien. De benadering van Katar Singh sluit ook aan bij de zienswijze. Hij ziet ontwikkeling als een proces waarbij mensen hun situatie herdefiniëren door de veranderende factoren in hun omgeving en handelen naar deze gewijzigde inzichten (Singh, 2009:6).

Ontwikkeling in traditionele gemeenschappen is voornamelijk een natuurlijk (endogeen) proces. Men maakt gebruik van de eigen capaciteiten en beschikbare hulpbronnen om ontwikkeling te realiseren. Lokale ontwikkeling is dus het vermogen van een gemeenschap om met of zonder hulp van 'buiten' positieve veranderingen te brengen in de gemeenschap. Tegenwoordig is hier geen sprake meer van, omdat de overheid voortdurend 'ontwikkeling' wil opdringen aan lokale gemeenschappen in plaats van deze te faciliteren. Lokale ontwikkeling kan ook geïnitieerd worden door externe organisaties. Er zijn steeds meer NGO's en CBO's actief in de lokale gemeenschappen die ontwikkeling via een bottom-upbenadering proberen te faciliteren. Dat wil zeggen dat de lokale gemeenschappen, voor wie de ontwikkeling bedoeld is, betrokken worden in het proces van participatie en besluitvorming. Dit betekent niet dat deze ontwikkeling gedragen wordt door ieder lid van de gemeenschap. Lokale ontwikkeling sluit aan bij gemeenschapsontwikkeling. Gemeenschapsontwikkeling is het vermogen om op eigen kracht verandering te brengen. Het doel van gemeenschapsontwikkeling is om individuele leden te helpen om de kwaliteit van het leven te verbeteren door de economische en sociale omstandigheden in de gemeenschap aan te pakken. Bij gemeenschapsontwikkeling gaat het om de actieve betrokkenheid van mensen in kwesties die hun leven beïnvloeden. Gemeenschappen zijn in staat om te groeien en te veranderen op basis van hun eigen behoeften en prioriteiten en in hun eigen tempo. Daarbij speelt burgerparticipatie vooral in traditionele gemeenschappen of gemeenschappen in transitie een belangrijke rol. In de praktijk blijkt echter dat burgers soms niet betrokken worden bij kwesties die betrekking hebben op hun

¹⁷⁷ Glenn Sankatsing (2013), presentatie tijdens de Xth Caribbean Latin-American Encounter, Brownsberg Suriname 27-31 juli 2013

gemeenschap. Er is reeds aangehaald dat ontwikkeling voortdurend wordt gebracht in plaats van gefaciliteerd. In dit artikel zullen wij het begrip gemeenschapsontwikkeling ook gebruiken als we spreken over lokale ontwikkeling, omdat Brokopondo en Sipaliwini voornamelijk bestaan uit gemeenschappen waar een wisselwerking bestaat tussen traditie en moderne ontwikkeling. In deze districten is er op gemeenschapsniveau ook sprake van een traditioneel gezag of dorpsbestuur dat samenwerkt met de decentrale overheid. Het traditioneel gezag of dorpsbestuur is essentieel voor de lokale ontwikkeling vanwege zijn betrokkenheid bij de participatie en besluitvorming. Daarom leek het ons interessant om ook dit thema mee te nemen in de analyse.

3. Traditioneel gezag binnen het nationaal bestuursstelsel

In Brokopondo en Sipaliwini zijn er 150 Marron- en Inheemse gemeenschappen met aan het hoofd het traditioneel gezag of dorpsbestuur¹⁷⁸. Het district Brokopondo is opgedeeld in zes ressorten die op één na ook een traditioneel gezag hebben te weten: Kwakoebron, Marshallkreek, Klaaskreek, Brokopondo Centrum, Brownsweg en Sarakreek. Brownsweg is onderverdeeld in verschillende dorpen, die weer elk hun eigen traditionele dorpsraad hebben. Sipaliwini is geografisch onderverdeeld in zes ressorten. Deze zijn: Boven-Suriname, Boven-Saramacca, Tapanahony, Boven-Coppename, Coeroeni en Kabalebo. Binnen het nationale bestuursstelsel staan de ressorten onder het gezag van een ressortraad, die bestaat uit leden van de lokale gemeenschappen in de desbetreffende ressorten. De ressortverdeling wordt gedaan door de overheid. De Marron- en Inheemse gemeenschappen worden ook wel tribale gemeenschappen genoemd, omdat de bewoners voornamelijk in stamverband leven. De grootste stammen van de Marrons in Sipaliwini zijn de Saramakaners en de Aucaners. Bij de Inheemsen zijn het de Trio en de Wayana. In Brokopondo zijn er overwegend Marrongemeenschappen. Inheemse gemeenschappen zijn traditioneel vrij autonoom in hun functioneren, met elk een eigen dorpsbestuur. Het traditioneel gezag bij de Marrons kent een hiërarchische structuur die gebaseerd is op Afrikaanse tribale structuren. Het traditioneel gezag bestaat, zowel bij Inheemsen als Marrons, uit een Granman of opperhoofd - meestal van een stam, gebied en/of rivier - hoofdkapitein(s), kapiteins en basja's¹⁷⁹. In de Surinaamse grondwet wordt het traditioneel gezag nog niet erkend; de taken en bevoegdheden van het dorpsbestuur zijn niet voldoende beschreven in de wet. Wel verstrekt het ministerie van Regionale Ontwikkeling namens de overheid een tegemoetkoming aan het traditionele gezag¹⁸⁰.

3.1 Het belang van het traditioneel gezag bij lokale ontwikkeling

Een goede samenwerking tussen de overheid en het traditioneel gezag is een belangrijke voorwaarde voor lokale ontwikkeling. De huidige ontwikkelingen op technologisch, sociaal en economisch gebied hebben echter invloed op het traditionele dorpsbestuur, en daarmee op de ontwikkeling binnen de gemeenschappen. Een voorbeeld hiervan is de introductie van een dorpsfonds of dorpskas, waarbij de lokale ontwikkeling in een dorpsgemeenschap wordt bevorderd door zelf financiën te genereren. Verder is het Decentralization and Local Government Strengthening Program (DLGP I en II), oftewel het decentralisatieprogramma, in 2014 afgerond. Dit betekent dat alle districten in Suriname zelfstandig gaan functioneren en dat er voor alle tien districten ten minste de districtsfinanciën, -planning en de aanbesteding goedgekeurd zijn. Het is belangrijk om de dorpsbesturen te versterken, zodat zij – al dan niet samen met de Ressort- en Districtsraad - de noodzakelijke kennis en middelen voor lokale ontwikkeling kunnen mobiliseren via onderhandelingen met de overheid en de ontwikkelingsorganisaties die actief zijn in hun gebied.

¹⁷⁸ Suriname: Support for the Development of the Interior project. Draft Report on Strengthening Traditional Authorities (SIP Consortium, 2009)

¹⁷⁹ Draft report on Strengthening Traditional Authorities (103) SIP-consortium, december 2009

¹⁸⁰ Ministerie van Regionale Ontwikkeling afdeling Tribale aangelegenheden, Nielton Grootfaam

Het grondenrechtenvraagstuk is een van de meest actuele kwesties waar de traditionele overheid zich over buigt; de Marrons en Inheemsen hebben geen titel op de gronden waarvan zij al eeuwen gebruikmaken. Het aanvragen van grond door traditionele gemeenschappen vergt een andere aanpak, omdat de bevoegdheden van het traditioneel gezag worden gedoogd en niet grondwettelijk zijn vastgelegd en omdat de gemeenschappen in stamverband leven. Voor eventuele bos- en mijnbouwactiviteiten kunnen concessies worden aangevraagd bij het ministerie van Ruimtelijke Ordening, Grond- en Bosbeheer. Hierdoor kunnen ook buitenstaanders, die geen binding hebben met het grondgebied, aanspraak maken op de grond. Binnenlandse gemeenschappen kunnen op grond van de Wet Bosbeheer gemeenschapsbossen aanvragen. De dorpsgemeenschap is via de kapitein verantwoordelijk voor het beheer van deze bossen. Zij moet erop toezien dat de houtkapactiviteiten volgens de wetten en voorschriften geschieden: er moet sprake zijn van duurzaam bosbeheer en van betaling van de vereiste retributie aan de staat. De gemeenschap heeft geen eigendomstitel op de grond, omdat de gemeenschapsbossen tot de categorie domeingrond behoren. De opbrengst van de gemeenschapsbossen wordt gestort in het dorpsfonds dat - met toestemming van de kapitein - financiën aan de gemeenschap kan verstrekken voor projecten in het dorp. Dorpsdignitarissen stellen zich niet passief op als het gaat om hun eigen bestuur en de toekomst van hun gemeenschap. Inheemsen en Marrons hebben zich onder andere verenigd in de Vereniging van Inheemse Dorpshoofden Suriname (VIDS) en de Vereniging van Saramaccaanse gezagsdragers. Beide organisaties zijn onder andere opgericht om het traditionele autoriteitssysteem te versterken en de rechten van respectievelijk Inheemsen en Marrons (met name Saramakaners) te verdedigen. De rechten van de Inheemsen en Marrons zijn verankerd in de internationale wetgeving en conventies waaraan de Surinaamse overheid zich heeft gecommitteerd. Over het grondenrechtenvraagstuk heeft het hooggerechtshof van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) een vonnis uitgesproken in het voordeel van de Saramaccaanse gemeenschap, in de volksmond bekend als het Saamaka-vonnis. Volgens het hof is de Surinaamse overheid schuldig aan het nalaten van de erkenning van de rechten van de Saramakaners. De overheid moet nu met een oplossing komen voor het grondenrechtenvraagstuk van de Saramakaners. De regering heeft echter voor een landelijke aanpak gekozen door het benoemen van een Bureau Grondenrechten dat deze uitdaging moet aangaan.

4. Onderwijs

Elk kind heeft recht op goed onderwijs: het is de sleutel voor de ontwikkeling van het kind en de samenleving. In Suriname zijn verschillende projecten en campagnes die goed onderwijs promoten en faciliteren. Een daarvan is de *'Every child needs a teacher-campagne'*¹⁸¹ van de Global Campaign for Education. Dit is een wereldwijde campagne voor het behalen van de tweede Millennium Development Goal (MDG): onderwijs voor iedereen. In Suriname voert de Stichting Projekten deze campagne elk jaar uit, met de Global Action Week.

4.1 Organisatie van Onderwijs in de districten

Het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling is dé instantie die het onderwijs organiseert in stad en district. Het ministerie heeft in mei 2015 zijn naam veranderd in het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (MinOWC), vanwege het belang van wetenschap en cultuur in de ontwikkeling van de natie. Het onderwijs in de districten behoeft echter meer aandacht van de overheid vanwege de infrastructuur en het verschil in opleidingsniveau van de onderwijzers. Het district Brokopondo telt 19 scholen, waarvan 1 MULO en 1 LBO, terwijl Sipaliwini 37 basisscholen, 1 MULO, 1 LBO en 1

¹⁸¹ Slogan Onderwijscampagne Stichting Projekten in het kader van 'The Global Campaign for Education' (MDG nr. 2), mei 2011

Technische school heeft. In beide districten is de grootste leeftijdsgroep die onderwijs volgt, tussen de 5 en 14 jaar - dit vanwege het feit dat er in de meeste gemeenschappen alleen toegang is tot basisonderwijs. De boslandakte die de onderwijzers ontvingen, was van een lager niveau dan de diploma's van de pedagogische instituten. Hierdoor is er een verschil in niveau tussen basisonderwijs in het binnenland en basisonderwijs in de stad. In 2011¹⁸² is de boslandakte vervangen door een onderwijzeressen A-, hoofdkleuterleidster-, hoofd- (MO-B) of GLO 1-akte; het onderwijssysteem is aangepast op nationaal niveau. Tegenwoordig moeten studenten die een opleiding tot leerkracht willen volgen minimaal de MULO hebben afgerond. In de toekomst wil de overheid dit niveau optrekken naar minimaal HAVO¹⁸³. Dit zal ervoor zorgen dat de kwaliteit van de leerkrachten verhoogd wordt.

Niet alle gemeenschappen in de districten hebben (volledige) toegang tot onderwijs. Het dorp Sipaliwini, in het uiterste zuiden van Suriname, heeft bijvoorbeeld een school tot en met de derde klas GLO. Deze school wordt nog niet beheerd door het Ministerie van Onderwijs, maar krijgt financiële ondersteuning van donoren. De kapitein van het dorp heeft het ministerie wel gevraagd om de school over te nemen. Vanuit het dorp Sipaliwini is geen vervoer voor leerlingen die onderwijs willen genieten in een nabijgelegen dorp dat wel een volwaardige school heeft. Het dichtstbijzijnde dorp dat wel 'volwaardig' toegang heeft tot basisonderwijs is Kwamalasamutu. Op O.S. Kwamalasamutu kan men onderwijs volgen tot en met de zesde klas. Het schoolhoofd, de enige leerkracht met de juiste opleiding, mag officieel lesgeven. De overige leerkrachten hebben meestal de lagere school niet afgemaakt en bezitten slechts een boslandakte. Door gebrek aan onderwijzers vanuit de stad heeft de plaatselijke bevolking deze verantwoordelijkheid op zich genomen om dit tekort op te vangen. Om uiteenlopende redenen willen de meeste leerkrachten uit de stad niet graag les geven in het binnenland: het gebrek aan goede huisvesting en sanitaire voorzieningen, de sociale en geografische isolatie, de slechte schoolgebouwen, het tekort aan materiaal, de grote afstanden die afgelegd moeten worden en duur transport.

4.2 Trends in het onderwijs

In de periode 2004-2012 heeft het MINOV enkele stappen ondernomen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Er zijn bijvoorbeeld een MULO-school en een internaat gebouwd in het dorp Stoelmanseiland om de leerlingen van de omliggende dorpen in Sipaliwini te accommoderen. In Sipaliwini is er een Technische, LBO- en MULO-school om de leerlingen, die het GLO hebben afgerond, verder op te leiden in hun eigen woongebied. In het verleden moesten leerlingen die geslaagd waren voor vervolgonderwijs meestal naar de stad verhuizen om daar verder te leren¹⁸⁴. Dat deze situatie negatieve gevolgen had voor de lokale ontwikkeling behoeft geen betoog. Studenten die voor vervolgonderwijs naar de stad verhuizen, keren na hun opleiding meestal niet terug naar hun dorp om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling, maar vestigen zich in Paramaribo en zoeken daar een baan. Het grootste deel van de werkzame bevolking van Brokopondo en Sipaliwini heeft alleen basisonderwijs genoten.

¹⁸² De nieuwe leerkracht. Voorstel tot gefaseerde vernieuwing van de opleiding (april 2012) www.gov.sr/minov

¹⁸³ De nieuwe leerkracht. Voorstel tot gefaseerde vernieuwing van de opleiding (april 2012) www.gov.sr/minov

¹⁸⁴ Ondanks de infrastructuur van scholen en internaten in het district Sipaliwini werken deze niet optimaal

Tabel 1 Inwoners van Brokopondo en Sipaliwini naar opleiding 2004 en 2012

Categorie	Type hoogste formele onderwijs afgerond	Brokopondo		Sipaliwini	
		2004	2012	2004	2012
1	Geen onderwijs/KLO/Speciaal onderwijs	25%	22%	51%	55%
2	GLO/BO	52%	46%	40%	35%
3	LBO/Overig VOJ	20%	26%	8%	8%
4	MBO/VOS/Kweekschool/HBO/Universitair	3%	6%	1%	2%
	Totaal	100% N=8167	100% N=8360	100% N=18.966	100% N=17.409

*Bron: Districtsresultaten in de censussen van 2004 en 2012, volume V en volume II Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini

Noot: de populatie van de volkstellingen is 15 jaar en ouder. In deze tabel zijn de opleidingscategorieën 'weet niet' en 'onbekend' weggelaten. Bij de census van 2004 is de categorie 'geen onderwijs' samengevoegd met de categorieën 'kleuteronderwijs' en 'speciaal onderwijs' waardoor er moeilijk een onderscheid gemaakt kan worden tussen mensen die wel en geen onderwijs genoten hebben.

Tabel 1 toont aan dat in Brokopondo en Sipaliwini significante verschillen zijn in het percentage personen in de categorieën 1, 2 en 3. Het percentage personen dat LBO- of overig VOJ-onderwijs heeft genoten is hoger in Brokopondo vanwege de vervolgoopleidingen die in het district beschikbaar zijn. Over de gehele linie speelt het speciaal onderwijs een rol in het voor-onderwijstraject. Door de taalbarrière hebben kleuters in beide districten in het eerste jaar vaker moeite met het volgen van het onderwijsproces. Echter blijkt uit een studie van 2012¹⁸⁵ over Prey Skoro, een pilotproject in samenwerking met NGO's en het toenmalige ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling (MINOV), dat de voorschoolse activiteiten helpen bij een betere aansluiting op het regulier onderwijs. Het Prey Skoro-project is bestemd voor peuters en kleuters van 2,5 tot en met 4 jaar. Tijdens de jubileumviering van het Prey Skoro-project in 2014 gaf de minister van Onderwijs en Volksontwikkeling aan dat dit project een programma wordt in het onderwijscurriculum. Ook het project 'Schoolrijpe kinderen' heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan voorschoolse educatie. Dit project is in 2007 landelijk opgestart, waarbij peuters die de leeftijd van drie-en-een-half jaar bereikt hebben worden gescreend voor toelating tot het kleuteronderwijs.

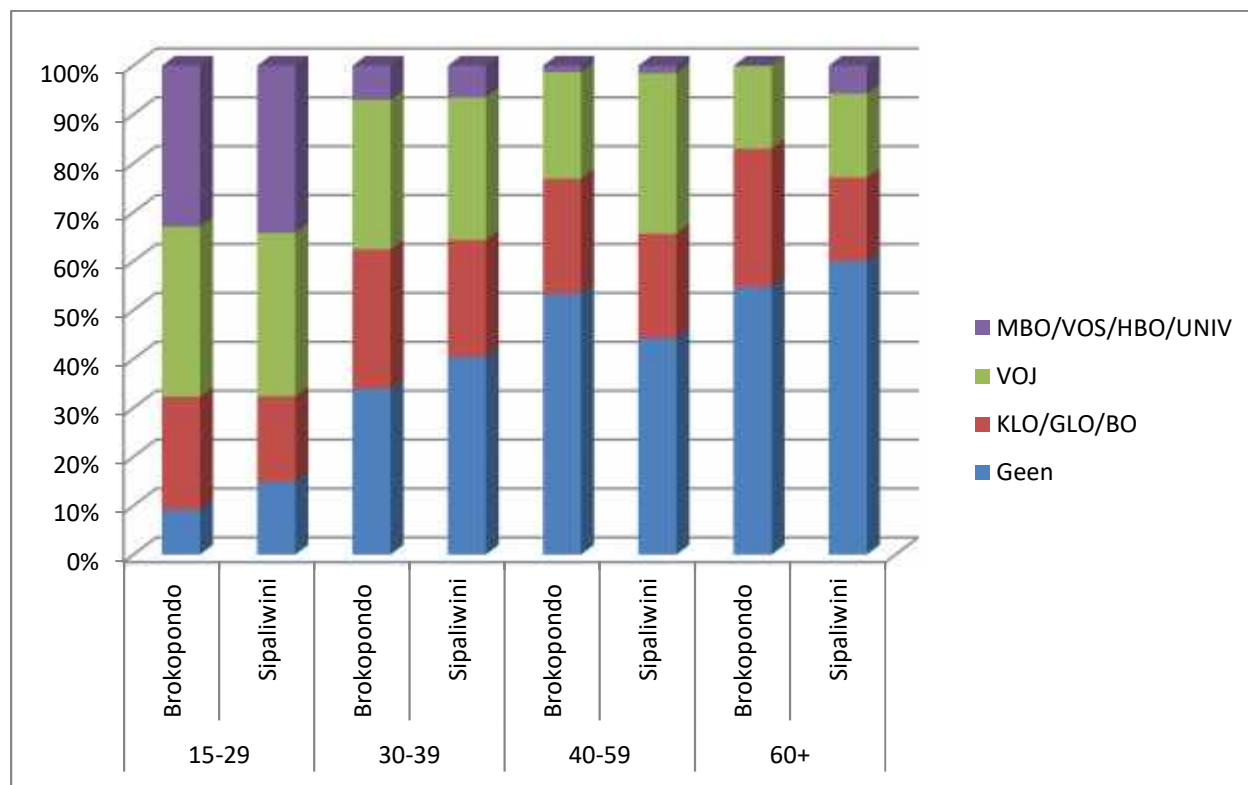
Zowel in 2004 als in 2012 heeft Brokopondo een hoger percentage met een GLO- of hogere opleiding dan Sipaliwini. Bij deze constatering is enige voorzichtigheid geboden, omdat de hogere opleidingen, van MBO tot Universiteit, zijn samengevoegd in de census van 2004. In de census van 2012 is een onderscheid gemaakt in MBO/VOS en HBO/Universitair.

In 2004 (zie Tabel 1) had 51% van de bevolking in Sipaliwini geen onderwijs genoten, of alleen kleuter- of speciaal onderwijs gehad. In Brokopondo was dat percentage 25%. Kijken we naar de leeftijdscategorieën (zie Bijlage 1) dan blijkt dat de meeste personen zonder opleiding of met alleen kleuter- of speciaal onderwijs, 50 jaar en ouder zijn. Het percentage opgeleiden was het grootst in Brokopondo, waar 52% het GLO/BO had doorlopen, terwijl dat percentage in Sipaliwini 40% bedroeg. In Brokopondo hebben vooral mensen van 15 tot 39 jaar het basisonderwijs doorlopen (zie ook Bijlage 1).

¹⁸⁵ MINOV (2012) commissie evaluatie voorschoolse educatie

Het overgrote deel van de burgers in Brokopondo en Sipaliwini heeft dus geen opleiding gevolgd of slechts basisonderwijs genoten.

Tabel 1 toont aan dat in 2012 een groot deel van de inwoners in Sipaliwini nog steeds geen onderwijs of slechts kleuteronderwijs/speciaal onderwijs heeft gevolgd. In Brokopondo is in 2012 slechts een toename van 3% zichtbaar in het opleidingsniveau vanaf het GLO/BO en hoger. In Sipaliwini is er juist een afname van 3% vanaf het GLO en hoger, waarbij het percentage personen dat GLO heeft gevolgd in 2012 met 5% is afgenomen. Voorts is er een toename van 4% in het aantal personen dat geen onderwijs of kleuteronderwijs/Speciaal Onderwijs heeft gevolgd. In 2012 is het percentage hoger opgeleiden (hoger dan het GLO) toegenomen in Brokopondo, terwijl het percentage in Sipaliwini stabiel is gebleven.

Bron: Districtsresultaten Census 2012 (10% steekproef)

Figuur 1 Leeftijd naar hoogst genoten opleiding in Brokopondo (N=855) en Sipaliwini (N=1654) in 2012

Om de verschuivingen aan te tonen in het opleidingsniveau van Brokopondo en Sipaliwini in 2012, moet gekeken worden naar de leeftijdscategorieën van de personen (figuur 1). In beide districten blijkt dat het opleidingsniveau afneemt naarmate men ouder is. De census van 2004 laat dezelfde trend zien (zie bijlage 1). Dit heeft te maken met het feit dat er vijftig jaar geleden geen basisopleiding was en/of weinig opleidingsmogelijkheden na de lagere school. Figuur 2 toont aan dat 80% van de 60-plussers in Sipaliwini geen formeel onderwijs heeft genoten, terwijl 19% een paar jaar lager onderwijs heeft doorlopen. In Brokopondo is dat aantal respectievelijk 59% om 36%. Bij de jongste leeftijdsgroep (15-29 jaar) heeft de meerderheid in zowel Brokopondo als in Sipaliwini de lagere school doorlopen en eventueel afgerond. In Sipaliwini is dit aantal het hoogst, namelijk 56%. In dezelfde leeftijdscategorie is het aantal

personen dat VOJ (12%) en hoger onderwijs (5%) heeft genoten ook het hoogst. Kortom, de jongere generatie (15-29 jaar) van Brokopondo en Sipaliwini is anno 2012 beter opgeleid dan de oudere generatie. Census 2004 (in bijlage 1) toont min of meer dezelfde trends aan. Echter zijn bij deze census de opleidingscategorieën geen onderwijs en KLO samengevoegd tot één categorie. Daaruit blijkt dat een groot deel van de personen in de jongste leeftijdsgroep (15-39 jaar) in Sipaliwini geen opleiding had of slechts het kleuteronderwijs had doorlopen. Desondanks blijkt dat ook in 2004 de jongere generatie hoger was opgeleid dan de oudere generaties.

5. Gezondheidszorg

Gezondheidszorg is één van de basisvoorzieningen voor het welzijn van de mens. Een gezond mens is een productief mens, hetgeen zijn weerslag heeft op ontwikkeling. Gezondheid omvat het fysieke, mentale en sociale welzijn van de mens. Het Ministerie van Volksgezondheid is dé instantie die verantwoordelijk is voor optimale gezondheidszorg in Suriname. Het Bureau voor Openbare Gezondheidszorg (BOG) en de Regionale Gezondheidsdienst (RGD) zorgen vanuit het ministerie voor de gezondheid van de mens. In het binnenland wordt gezondheidszorg echter voorzien door de Stichting Medische Zending Primary Health Care Suriname, ook wel bekend als Medische Zending (MZ). Dit is een private, non-profit organisatie die reeds decennia lang de gezondheidszorg in het binnenland van Suriname verzorgt. Deze organisatie verleent basiszorg aan de lokale gemeenschap en stimuleert deze in gezondheidsbevorderende activiteiten. Dit doet zij via de opzet en exploitatie van poliklinieken en hulpposten; opleiden, trainen en bijscholen van gezondheidswerkers; en samenwerking en overleg met overheids- en particuliere instellingen. In 1986 was er een ernstige terugval in de activiteiten van de MZ door de Binnenlandse Oorlog. De MZ is thans actief in 57 zorggebieden in Suriname, voornamelijk in de districten Brokopondo en Sipaliwini. Volgens gepubliceerde resultaten van de achtste volks- en woningtelling (2014) telt de totale populatie in het traditionele geografisch werkgebied van de MZ (Brokopondo en Sipaliwini) 52.974 personen. Sinds 2004 is de populatie toegenomen met 4.623 personen (4,6%)¹⁸⁶. De poliklinieken en hulpposten van de MZ worden bemenst door gezondheidsassistenten (GZA's) en hulpkrachten. Het diploma van deze gezondheidsassistenten is erkend door het Ministerie van Volksgezondheid en zij vallen onder de inspectie van verplegende en verzorgende beroepen. Met de slogan '*MZ è gi okasi, fu leri libi gosuntu fasi*'¹⁸⁷ is de MZ in 2014 een campagne gestart om nieuwe GZA's te werven. De MZ zet zich in om vervolgoopleidingen te creëren voor GZA-gediplomeerden, wat het beroep aantrekkelijker moet maken voor jongeren. De dienstverlening door de GZA's beperkt zich tot gezondheidseducatie op het gebied van hygiëne, malaria, HIV/AIDS en gezinsplanning, pre- en postnatale consultaties, verstrekken van medicamenten, vaccinaties, leiden van bevallingen en kleine medische ingrepen. Eén keer per maand gaat er een arts naar de dorpen voor consultatie. Acute ziektegevallen worden overgebracht naar Paramaribo.

5.1 Gezondheid

In het binnenland zien we dezelfde medische aandoeningen als in de rest van Suriname. Landelijk komt hoge bloeddruk het meest voor, gevolgd door suikerziekte en hart- en vaatziekten¹⁸⁸. Censusdata van 2012 (figuur 2) tonen aan dat hoge bloeddruk ook in Brokopondo (37%) en Sipaliwini (30%) de voornaamste chronische ziekte is. Hart- en vaatziekten staan op de tweede plek, respectievelijk 18% om 26%, gevolgd door sikkcelcellen met respectievelijk 14% en 12%. Op de vierde plek van medische aandoeningen staat suikerziekte (9%) in Brokopondo en astma (8%) in Sipaliwini. Omdat er vooral Marrons wonen in deze twee districten, in totaal 41.355 personen¹⁸⁹, komen bovengenoemde ziekten het

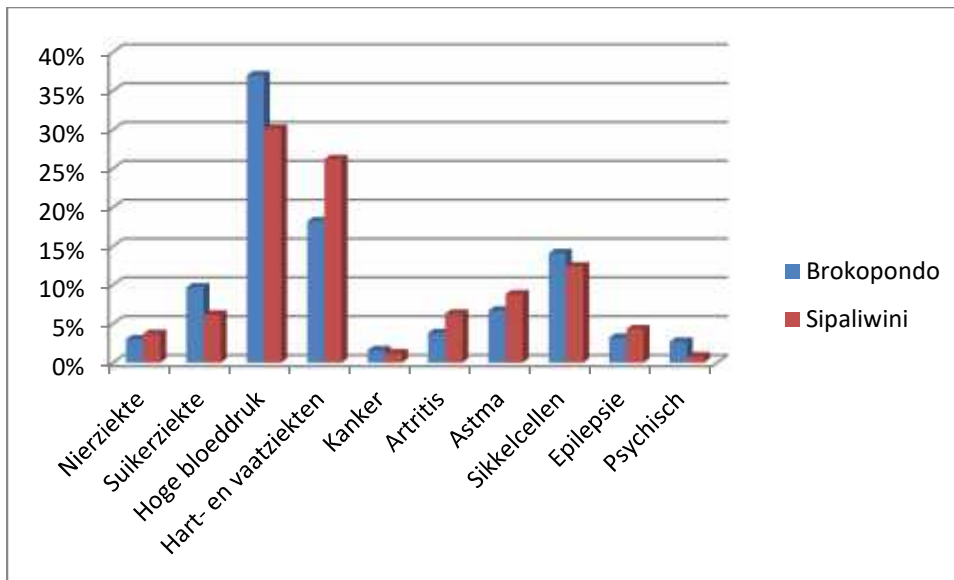
¹⁸⁶ Census 2004 en 2012 Districtsresultaten volume V en volume II Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini

¹⁸⁷ Slogan wervingscampagne van de Medische Zending voor gezondheidsassistenten (GZA's), juli 2014

¹⁸⁸ Census 2012 Landelijke resultaten volume II gezondheid en sport

¹⁸⁹ Censusdata 2012

meest voor onder deze etnische groep. Deze chronische ziekten komen in beide districten het meest voor onder de vrouwen. Het is niet mogelijk een vergelijking te maken in trends in chronische ziekten tussen 2004 en 2012, omdat deze data niet vergelijkend beschikbaar zijn. Echter zien we wel een verschil in chronische ziekten in vergelijking met de cijfers van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). De top 3 chronische ziekten, opgedeeld naar inkomensniveau van de landen, zijn: hart- en vaatziekten, hartfalen en Chronische Obstructieve Longziekte COPD (zie figuur 3). Het is dan ook opvallend dat in beide districten de erfelijke ziekte sikkelcellen op de derde plaats staat, omdat dat verschilt met de data van de WHO.

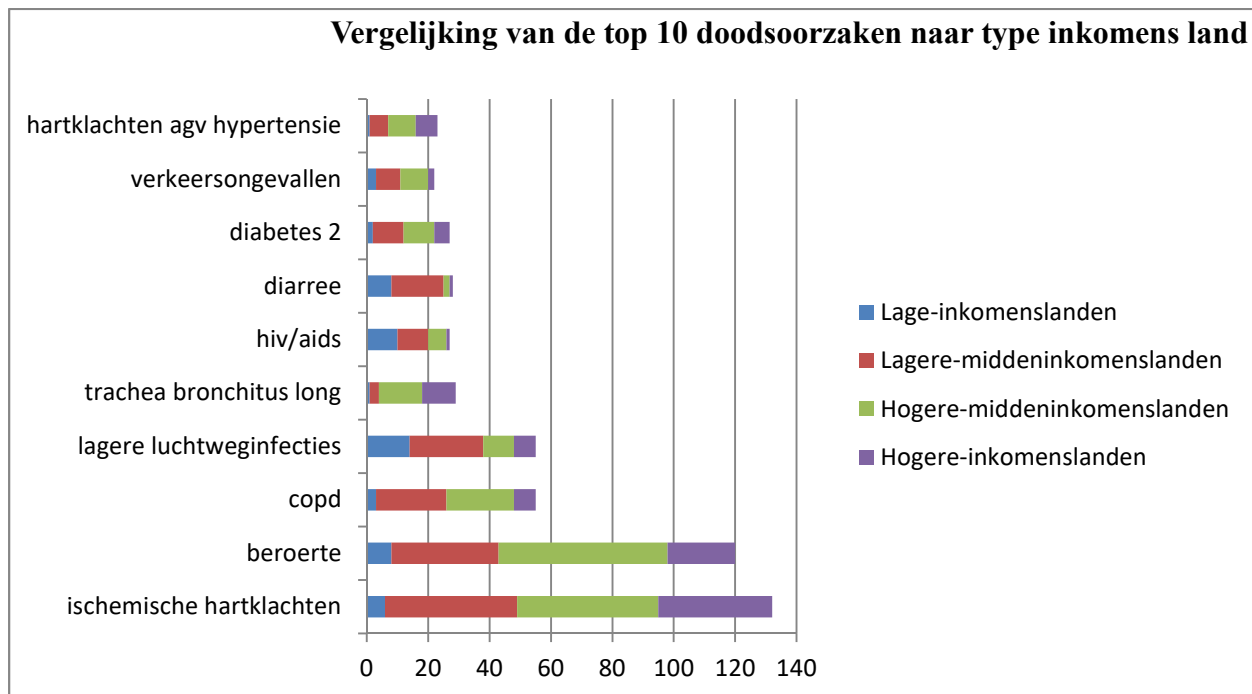

Bron: Census 2012 Districtsresultaten volume III Marowijne-Brokopondo-Sipaliwini

Figuur 2 Personen van Brokopondo en Sipaliwini naar het al dan niet hebben van een medische aandoening

Figuur 3 beschrijft de meest voorkomende doodsoorzaken in de wereld, onderverdeeld naar inkomens per land op basis van data van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). De meest voorkomende chronische ziekten in de hogere-middeninkomenslanden zijn volgens de WHO hart- en vaatziekten, gevolgd door respectievelijk kanker, chronische ademhalingsziekten en diabetes. Voor een beter overzicht heeft de WHO de wereld opgedeeld in lage-, lagere- midden-, hogere-midden- en hogere-inkomenslanden. Bij chronische ziekten als meest voorkomende doodsoorzaak zien we een overeenkomst in hart- en vaatziekten, longaandoeningen en luchtweginfecties. De hogere-middeninkomenslanden, waartoe Suriname¹⁹⁰ behoort, hebben als meest voorkomende doodsoorzaak: beroertes, hartziekten en Chronische Obstructieve Longziekte (COPD).

¹⁹⁰ Bron: <http://data.worldbank.org/country/suriname>

Bron: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en/index3.html>

Figuur 3 WHO meest voorkomende doodsoorzaken opgedeeld naar inkomenslanden

In Brokopondo en Sipaliwini komen visuele beperkingen veel voor. In totaal kunnen 1420 personen weinig tot niets zien, terwijl 6509 personen enige moeite hebben met hun zicht. De MZ spant zich in om specialistische zorg te kunnen aanbieden aan hun doelgroep. In het kader hiervan zijn er specialistische missies geweest van oogartsen, kinderartsen en dermatologen.

Naast de dienstverlening van de MZ is er een gezondheidsprogramma van het Amazon Conservation Team (ACT) in de dorpen Pelele Tepu, Kwamalasamutu, Apetina en Gonini Mofo. Het programma richt zich op herintegratie van de traditionele geneeskunde en wordt ondersteund door traditionele klinieken die met medicinale planten (*oso dresi*) werken volgens het recept van de lokale kruidendokter (shaman). Toch bezoekt 84% van de patiënten in die dorpen de MZ-polikliniek en slechts 2% de ACT-polikliniek, terwijl 14% beide poliklinieken bezoekt¹⁹¹.

In Brokopondo en Sipaliwini is het slecht gesteld met de participatie op het gebied van sport. In Brokopondo doet slechts 23% van de inwoners aan sport. In Sipaliwini is het aantal sportbeoefenaars 33%. Zowel bij de mannen als de vrouwen participeert men voornamelijk in balspelen in teamverband, respectievelijk voetbal en handbal.

5.2 Huisvesting

Net als onderwijs en gezondheidszorg, is huisvesting een basis voorwaarde voor het welzijn van de mens. Een mens is voortdurend op zoek naar betere leefomstandigheden en past zich steeds aan om in die behoefte te kunnen voorzien. Bij huisvesting gaat het niet alleen om het aanzicht van de woonplek, maar ook om de waarde van die woonplek voor de eigenaar. Gebrek aan een goede en veilige plek om te verblijven heeft invloed op de psychische, fysieke en verstandelijke ontwikkeling van de mens - en

¹⁹¹ SIP-survey 2009.

daarmee op de lokale ontwikkeling. Goede huisvesting voorziet in een goede fysieke omgeving, goede luchtkwaliteit, weinig geluidsoverlast en een gevoel van veiligheid. Huisvesting verschaft niet alleen onderdak, maar heeft ook een sociale functie, waarbij sociale banden worden gesmeed, versterkt of vernieuwd. Volgens Ronald en Hirayama (2006)¹⁹² heeft huisvesting drie functies, namelijk:

1. onderdak, warmte, veiligheid en lokale toegang tot middelen van bestaan;
2. ruilgoed, waardegoed of kapitaalgoed;
3. symbool voor de sociale status en identiteit van de bewoners.

In lokale gemeenschappen heeft het onderkomen meestal een traditioneel karakter. De traditionele bouwstijl is vooral zichtbaar bij de Inheemse en Marrongemeenschappen in Sipaliwini en Brokopondo. Bij de Trio en Wayana in onder andere Kwamalasamutu en Apetina is de bouwstijl bijna geheel traditioneel. Er wordt overwegend gebruik gemaakt van natuurlijke producten uit de omgeving: hout voor de constructie, palmladeren (*tassi*) voor het dak en lianen als bevestigingsmateriaal. Ook het meubilair wordt grotendeels vervaardigd uit natuurlijke (hout)producten. Er vindt echter een verschuiving plaats waarbij er voor woningbouw gebruik wordt gemaakt van materialen uit de stad, zoals zinkplaten, spijkers, cement en verf. Bij de Marrons in Brokopondo is de “nieuwe” bouwstijl al zichtbaar, omdat zij dichter bij de urbane gebieden wonen. In Brokopondo is de bouwstijl dus aangepast aan de moderne samenleving. Daarnaast worden eenvoudige houten huizen vervangen door stenen woningen¹⁹³.

5.3 Elektriciteitsvoorziening in lokale gemeenschappen

Niet alleen een onderkomen is een belangrijke voorwaarde voor ontwikkeling, maar ook nutsvoorzieningen als schoon drinkwater en elektriciteit zijn essentieel voor bevordering van de menselijke gezondheid. De toegang tot deze nutsvoorzieningen verhoogt namelijk de productieve, mentale en recreatieve vooruitgang van de mens. Dat wil zeggen dat men beter kan werken en/of studeren, maar ook kan ontspannen na fysieke en mentale arbeid door bijvoorbeeld naar muziek te luisteren of televisie te kijken. Zonder licht kunnen de jongeren in de avond niet studeren, hetgeen invloed heeft op hun schoolresultaten. Een groot deel van de lokale gemeenschappen in het binnenland zijn verstoken van elektriciteit en schoon drinkwater. Waar wel een elektriciteitsvoorziening is, loopt die meestal via een directe aansluiting op de dieselgeneratoren van de ministeries van Natuurlijke Hulpbronnen (NH) en Regionale Ontwikkeling (RO). Elektriciteit is alleen beschikbaar in de avond, De elektriciteitsvoorziening vindt ook op kleine schaal plaats via zonnepanelen. Alle poli's van de Medische Zending in Sipaliwini maken bijvoorbeeld gebruik van zonnepanelen. Dorpelingen die het zich kunnen permitteren, schaffen zelf zonnepanelen aan voor de toevoer van elektriciteit naar hun huishouden. Het beleid van het ministerie van NH en de EBS heeft gezorgd voor een afname van het aantal woonverblijven zonder stroom, van 6020 in 2004 tot 367 in 2012. Uit tabel 2 blijkt dat anno 2012, 41% in Brokopondo en 4% in Sipaliwini een rechtstreekse aansluiting heeft via de EBS. Dat is een toename van 6% in Brokopondo en 3% in Sipaliwini ten opzichte van 2004. Vooral in Sipaliwini hebben de inspanningen van NH en RO geleid tot verhoogde toegang tot elektriciteitsvoorziening: van 15% in 2004 naar 57% in 2012. In Sipaliwini is de toename in de periode 2004-2012 dus het hoogst, ongeveer 200% (zie ook bijlage 3).

¹⁹² In Urban Housing and Social Development in Nigeria: Issues and Prospects, in Ramazzotti, A. and Gravina, W. (Eds) Developing Countries: Political, Economic and Social Issues.

¹⁹³ M. Schalkwijk (2015)

Tabel 2 Procentuele verandering nutsvoorzieningen per district 2012 ten opzichte van 2004

	Jaar	Paramaribo	Brokopondo	Sipaliwini	Suriname
Elektriciteit via EBS (%)	2004	0,94	0,34	0,01	0,70
	2012	0,95	0,41	0,04	0,83
Elektriciteit via NH en RO (overheid) (%)	2004	0,00	0,23	0,15	0,02
	2012	0,00	0,26	0,57	0,06
	<i>% verandering stroomvoorziening t.o.v. 2004</i>	0,004	0,197	2,711	0,227
Leidingwater in huis	2004	45.025	149	140	64.352
	2012	48.721	280	233	85.730
	<i>% verandering t.o.v. 2004</i>	0,08	0,88	0,66	0,33

Bron: Districtsresultaten censussen 2004 en 2012: huishoudens, woonverblijven en gezinnen

5.4 Drinkwatervoorziening in lokale gemeenschappen

Een groot deel van de gemeenschappen in Brokopondo en Sipaliwini gebruikt nog steeds rivier-, kreek- of regenwater voor consumptie en in het dagelijks huishouden. In de droge tijd levert dat problemen op door het gebrek aan regenwater en/of de lage waterstand in de rivieren en kreek. De kwaliteit van het rivier- en kreekwater laat ook te wensen over vanwege vervuiling door onder andere kwik, slechte sanitaire voorzieningen, agrarische en industriële activiteiten. Het gebruik van vervuild rivier- of kreekwater leidt tot gezondheidsproblemen bij de bevolking, waaronder diarree. Aanhoudende diarree kan bij kinderen en zuigelingen leiden tot sterfte. De Medische Zending pakt het stijgende aantal diarreegevallen in de droge tijd aan door de gemeenschappen voor te lichten over het ontstaan van diarree en het aanleren van gezondheidsbevorderende handelingen zoals het koken van water voor consumptie. In Paramaribo, Wanica en Commewijne voorziet de Surinaamsche Waterleiding Maatschappij (SWM) bepaalde buurten in de droge tijd van schoon drinkwater. In het binnenland zijn de bewoners bij waterschaarste echter afhankelijk van de weergoden of acute hulp uit de stad. De droge tijd heeft ook invloed op de voedselvoorziening van de gemeenschappen. Een groot deel van de binnenlandbewoners zorgt zelf voor hun voeding door deze te planten op kostgronden. Extreem droog weer en extreme regenval leiden echter tot mislukking van de oogst, hetgeen weer leidt tot gebrek aan voedsel en ondervoeding. In dit geval is men afhankelijk van voedselhulp uit naburige dorpen of uit de stad.

Tabel 3 Woonverblijven naar wijze van watervoorziening voor de districten Brokopondo en Sipaliwini, 2004 en 2012

Wijze van watervoorziening	Brokopondo		Sipaliwini	
	2004	2012	2004	2012
Leidingwater binnenshuis	4,2%	4,6%	1,4%	2,1%
Leidingwater buitenshuis binnen <=200m	19,2%	18,7%	3,9%	7,2%
Leidingwater buitenshuis > 200m	2,1%	5,9%	1,3%	2,2%
Regenwater in tanks, bakken en tonnen	23,2%	52,6%	14,8%	57%
Put	8,6%	4,6%	1,7%	2,2%
Kreek of rivier	22,2%	6,7%	67%	25,1%
Levering met watertank/watertruck	-	0,1%	-	0,4%
Gebotteld water	-	1,1%	-	1,1%
Anders ¹⁹⁴	8,3%	1,6%	3,4%	
Onbekend	12,2%	4,1%	6,5%	2,7%
Totaal	100% N=3656	100% N=4658	100% N=9658	100% N=10.400

Bron: Districtsresultaten censussen 2004 en 2012: huishoudens, woonverblijven en gezinnen

Tabel 3 geeft een overzicht van de watervoorziening in Brokopondo en Sipaliwini. In Brokopondo blijkt de voornaamste vorm van waterdistributie in 2004 via regenwater (23%), gevolgd door water via de kreek of rivier (22%). In Sipaliwini vond waterdistributie in 2004 overwegend plaats via een kreek of rivier (67%), gevolgd door regenwater in bakken, tanks en tonnen (15%). In 2012 zien we echter een sterke afname in het gebruik van rivier- en kreekwater in Brokopondo en Sipaliwini en een verschuiving naar het gebruik van regenwater in een bak/ton of tank. In Brokopondo maakt 53% van de bevolking gebruik van regenwater in tanks, bakken en tonnen. In Sipaliwini gebruiken 57% van de bewoners regenwater in tanks, bakken en tonnen. Ondanks een afname van 42% ten opzichte van 2004, blijkt dat in 2012 nog een kwart van de mensen in Sipaliwini gebruikmaakt van rivier- of kreekwater. Het aantal gebruikers van natuurlijk water is dus het hoogst in Sipaliwini. Distributie van water door het Ministerie van NH in Brokopondo en Sipaliwini vindt voornamelijk plaats via waterleidingen buitenshuis, op minder dan 200m afstand van de woningen (zie bijlage 2). In 2012 voorziet ook de SWM in die behoefte. Bijlage 2 laat zien dat het aantal huishoudens dat buitenshuis gebruikmaakt van leidingwater is toegenomen tussen 2004 en 2012. In Brokopondo is er een toename van 410 woonverblijven, terwijl het aantal in Sipaliwini is toegenomen met 332 woonverblijven. In 2012 krijgen 64 woonverblijven in Brokopondo en 11 woonverblijven in Sipaliwini water aangeleverd via leidingen binnens- en/of buitenshuis.

5.5 Sanitaire voorzieningen in lokale gemeenschappen

Naast schoon drinkwater zijn hygiënische sanitaire voorzieningen belangrijk voor het welzijn van een mens. In het binnenland voldoen de sanitaire voorzieningen echter niet aan de hygiënische voorwaarden, zoals een goede doorspoeling en septic tank. Tabel 4 toont aan dat een derde deel van de bewoners in Sipaliwini geen sanitaire voorzieningen heeft in huis en nog steeds gebruikmaakt van het bos of veld. Dankzij intensieve voorlichting van de Medische Zending en investeringen via gemeenschapsprojecten is

¹⁹⁴ De categorieën 'levering met watertank/watertruck' en 'gebotteld water' zijn in 2004 vermoedelijk opgenomen in de categorie 'anders'.

het gebruik van de WC (met waterspoeling) in Sipaliwini in de periode 2004-2012 toegenomen met 8% en het gebruik van de plee (privaat) met 9%. Daarnaast is het aantal mensen dat gebruikmaakt van een open gat in de grond ook toegenomen met 3%. In Brokopondo is er in de periode 2004-2012 een forse toename te zien in het gebruik van de WC plus waterspoeling en septic tank (16%). Ook maakt men veelvuldig gebruik van de plee (privaat), terwijl het gebruik van bos of veld afneemt (14%).

Tabel 4 Huishoudens naar toiletvoorziening Brokopondo en Sipaliwini, 2004 en 2012

Toiletvoorziening	Brokopondo		Sipaliwini	
	2004	2012	2004	2012
WC + waterspoeling en septic tank	9,2%	24,8%	5,7%	13,5%
Plee (privaat)	39,5%	40%	22,6%	32,4%
Rivier of kreek	1,5%	6,4%	18,9%	6,3%
Open put of gat in de grond	3,5%	0,6%	6,7%	10,3%
Geen toiletvoorziening (bos/veld)	34,3%	19,9%	39,5%	34,2%
Anders	-	4,2%	-	1,7%
Onbekend	12,0%	4,1%	6,6%	1,6%
Totaal	100%	100%	100%	100%
	N=3749	N=4658	N=9915	N=10.400

Bron: Districtsresultaten in de censussen van 2004 en 2012: huishoudens, woonverblijven en gezinnen

5.6 Goederen en diensten in lokale gemeenschappen

Door de geografische ontsluiting van het binnenland via luchttransport is de toegang tot goederen en diensten gestaag toegenomen. Deze goederen en diensten waren voorheen alleen beschikbaar in de stad. Steeds meer huishoudens die het zich kunnen permitteren, schaffen productie- en consumptiegoederen aan om hun levensstandaard te verhogen en het leven aangenamer te maken. Er worden voornamelijk kooktoestellen (gas/elektrisch of op zonne-energie), radio-/stereosets, televisietoestellen, koelkasten, wasmachines, mobiele telefoons, dvd-/mp3-/mp4-/blu-ray-spelers, diepvriezers en lichtmotoren of generatoren aangeschaft. De laatste categorie scoort het hoogst in Sipaliwini waar de elektriciteitsvoorziening niet optimaal is. Door de telecom-ontsluiting van het binnenland door de providers Digicel en Telesur zijn de telecommunicatiediensten toegenomen in de districten Brokopondo en Sipaliwini. Steeds meer mensen zijn in het bezit van een mobiel/cellulair en hebben toegang tot mobiel internet (3956 huishouden in Brokopondo en 8289 in Sipaliwini). Met de invoering van digitale televisie in juni 2014 heeft de ontsluiting van het binnenland wat betreft beeldende media ook een vaart genomen. De voorziening van diensten in het binnenland vindt voornamelijk plaats door de MZ, het MinOWC, de luchtvaartdienst, Defensie (middels militairen), het ministerie van SoZaVo (financiële bijstand: kinderbijslag, AOV), de ministeries van NH en RO (elektriciteits- en drinkwatervoorziening), SWM, Telesur, Digicel en enkele NGO's.

6. Conclusie

In dit artikel is lokale ontwikkeling besproken aan de hand van sociale en bestuurlijke factoren in Brokopondo en Sipaliwini. Lokale ontwikkeling is het vermogen van een gemeenschap om de kwaliteit van het leven te verbeteren door de economische en sociale omstandigheden in die gemeenschap te veranderen via eigen inbreng of met behulp van externe relaties. In vergelijking met de rest van Suriname heeft het binnenland op vele vlakken een achtergestelde positie. Zowel de lokale gemeenschappen als regionale en internationale organisaties proberen de achtergestelde positie te verbeteren door te investeren in economische en sociale ontwikkeling. Het traditioneel gezag is niet opgenomen in de ABS-censussen van 2004 en 2012. Toch kan dit gezag een belangrijk element zijn in lokale ontwikkeling, omdat de districten Brokopondo en Sipaliwini naast een centrale overheid ook beschikken over een traditioneel gezag (dorpsbestuur). Het traditioneel gezag en de centrale overheid bepalen in samenspraak op welke manier de kwaliteit van het leven en van de gemeenschap als geheel kan verbeteren. Het grondrechtenvraagstuk en het beleid voor gemeenschapsbossen spelen een belangrijke rol in de lokale ontwikkeling. Doordat de grondenrechten van binnenlandbewoners niet zijn erkend, is het moeilijk om de ontwikkelingsachterstand in te lopen en hun eigen traditionele gezag en cultuur in stand te houden. Om de rechten van de binnenlandbewoners te verdedigen hebben de Inheemsen en Marrons zich hebben verenigd in respectievelijk de Vereniging van Inheemse Dorpshoofden Suriname (VIDS) en de Vereniging van Saramaccaanse Gezagdragers (VSG) en andere organisaties.

In de districten Brokopondo en Sipaliwini is er redelijk tot goede toegang tot basisonderwijs. De statistieken van het ABS laten echter zien dat onderwijs in Brokopondo en Sipaliwini extra aandacht behoeft. Er is gebrek aan gekwalificeerde onderwijzers, de schoolgebouwen zijn slecht, er is een tekort aan materiaal. Onderwijzers uit de stad willen niet graag les geven in het binnenland om uiteenlopende redenen, zoals het gebrek aan goede huisvesting en sanitaire voorzieningen, de sociale en geografische isolatie, de grote reisafstanden en het dure transport. Hoe ouder de bewoners van beide districten zijn, hoe lager zij zijn opgeleid, blijkt uit de censusdata van 2012. Mensen boven de 40 jaar blijken nauwelijks onderwijs te hebben genoten. Dit komt doordat er vijftig jaar geleden geen basisscholen waren in het binnenland, terwijl er ook na de lagere school weinig opleidingsmogelijkheden waren. De meerderheid van de jongste leeftijdsgroep (15-29 jaar) in Brokopondo en Sipaliwini heeft de lagere school doorlopen en eventueel afgerond. Er is in Brokopondo een lichte toename (3%) in opleidingsniveau waar te nemen in de periode 2004-2012. In Sipaliwini is er juist een afname (3%) in opleidingsniveau in de periode 2004-2012. De censusdata tonen aan dat meer mensen in Brokopondo hoger opgeleid zijn dan in Sipaliwini, vanwege de vervolgopleidingen die eerder in dat district beschikbaar zijn.

Gezondheidszorg in de districten Brokopondo en Sipaliwini wordt aangeboden door de Medische Zending. Daarnaast biedt het Amazon Conservation Team traditionele gezondheidszorg aan. De toegang tot gezondheidszorg heeft geleid tot een hogere levensverwachting en een betere levenskwaliteit van de binnenlandbewoners. Een vergelijking tussen Brokopondo en Sipaliwini toont aan dat er geen groot verschil is in het chronisch ziektebeeld. De meest voorkomende chronische ziekten in Brokopondo en Sipaliwini zijn respectievelijk hoge bloeddruk, gevolgd door hart- en vaatziekten en sikkelcellen. In Brokopondo lijden meer mensen aan suikerziekte (9%) en in Sipaliwini is dat astma (8%). Frequent contact met onder andere Paramaribo is van invloed op de levensstijl én de levenskwaliteit van de binnenlandbewoners. Men komt vaker in aanraking met geraffineerde voedingsmiddelen (suiker, rijst, wit brood) en calorierijke voeding. Gecombineerd met een slechte participatie op het gebied van sport (23% in Brokopondo en 33% in Sipaliwini) kan dat een mogelijke verklaring zijn voor de chronische medische aandoeningen in beide districten.

Op het gebied van huisvesting blijkt dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden in de basisvoorzieningen. Censusedata 2004-2012 tonen aan dat de bewoners van beide districten minder kreek- en/of rivierwater zijn gaan gebruiken en meer regenwater (uit tonnen en bakken) in beide districten. Dit is het resultaat van de intensieve voorlichting waarmee de MZ de levenskwaliteit van de lokale bewoners wil verbeteren.

Bovendien is de elektriciteitsvoorziening via de EBS en de ministeries van NH en RO toegenomen, onder meer door de toevoer van generatoren en brandstof. De toename in Sipaliwini (van 15% naar 57%) is groter is dan die in Brokopondo (van 23% naar 26%).

Ook de sanitaire voorzieningen in Brokopondo en Sipaliwini laten nog te wensen over: ongeveer een derde deel van de bevolking in Sipaliwini heeft geen toegang tot geschikte sanitaire voorzieningen en maakt nog steeds gebruik van het open veld of bos. Toch is er na intensieve voorlichting van de MZ een toename in het gebruik van het privaat (plee) in Sipaliwini (32%). In Brokopondo maakt men in 2012 voornamelijk gebruik van de WC (met waterspoeling) (24%) en het privaat (plee) (40%).

Om de lokale ontwikkeling op bestuursniveau beter te kunnen analyseren is het nodig om de gegevens over het traditioneel gezag op te nemen in de censusedata, met name het aantal bestuursleden per ressort en district met daarbij het opleidingsniveau, structuur van het gezag, participatie en wijze van besluitvorming. Op het gebied van gezondheidszorg waren er geen censusedata beschikbaar van de chronische ziekten in de districten in 2004. Een aanbeveling is om de data per census niet te laten differentiëren, zodat vergelijkingen mogelijk zijn en trends duidelijker naar voren komen. De thema's traditioneel gezag, onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting zijn echter niet de enige factoren die een rol spelen bij lokale ontwikkeling. Ook andere factoren, zoals genderverhoudingen, toegang tot werkgelegenheid en migratiepatronen zijn bepalend voor de lokale ontwikkeling.

Referenties

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Landelijke Resultaten Volume 2: Werkgelegenheids- en Onderwijsstatistieken*. Suriname in Cijfers no. 216-2005/05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2006). Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume V: Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini*. Suriname in cijfers no. 228-2006/10. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014a). Resultaten Achtste Volks- en Woningtelling in Suriname. *Volume II-versie 2: Onderwijs, Werkgelegenheid en Vervoer, Vruchtbaarheid en Sterfte, Gezondheid en Sport*. Suriname in Cijfers no. 299/2013-10x. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Algemeen Bureau voor de Statistiek (2014b). Achtste Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname. *Districtsresultaten Volume III: Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini*. Suriname in Cijfers no. 304/2014-05. Paramaribo, Suriname: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Ibem, E. & Aduwo, E. (2013). Urban Housing and Social Development in Nigeria: Issues and Prospects. In: Ramazzotti, A. and Gravina, W. (Eds.), *Developing Countries: Political, Economic and Social Issues*, 69-96. Hauppauge, New York: Nova Publishers.

Ministerie van Onderwijs en Volksonwikkeling (April, 2012). *De nieuwe leerkracht. Voorstel tot gefaseerde vernieuwing van de opleiding.*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Onderwijs en Volksonwikkeling. Geraadpleegd van: http://www.gov.sr/media/612555/de_nieuwe_leerkracht.pdf

Ministerie van Regionale Ontwikkeling (2010). *Evaluatie Gemeenschapsbossen 2005-2010*. Paramaribo, Suriname: Ministerie van Regionale Ontwikkeling.

Suriname International Partners (SIP-Consortium) (Maart, 2010). *Institutional Strengthening (103): Draft report on Strengthening NGOs and Local Organizations*. Suriname: Support For The Development Of The Interior Project. Paramaribo, Suriname: Inter-American Development Bank & Ministry of Regional Development.

Suriname International Partners (SIP-Consortium) (Maart, 2010). *Institutional Strengthening (103): Final report on Strengthening Traditional Authorities (103)*. Suriname: Support For The Development Of The Interior Project. Paramaribo, Suriname: Inter-American Development Bank & Ministry of Regional Development

Schalkwijk, M. (2015). *De gouden toekomst van Brokopondo. Het district, de gemeenschappen en hun inwoners*.

Singh, K. (2009). *Rural development: principles, policies and management*. New Delhi, India: SAGE Publications India Pvt. Ltd.

Websites:

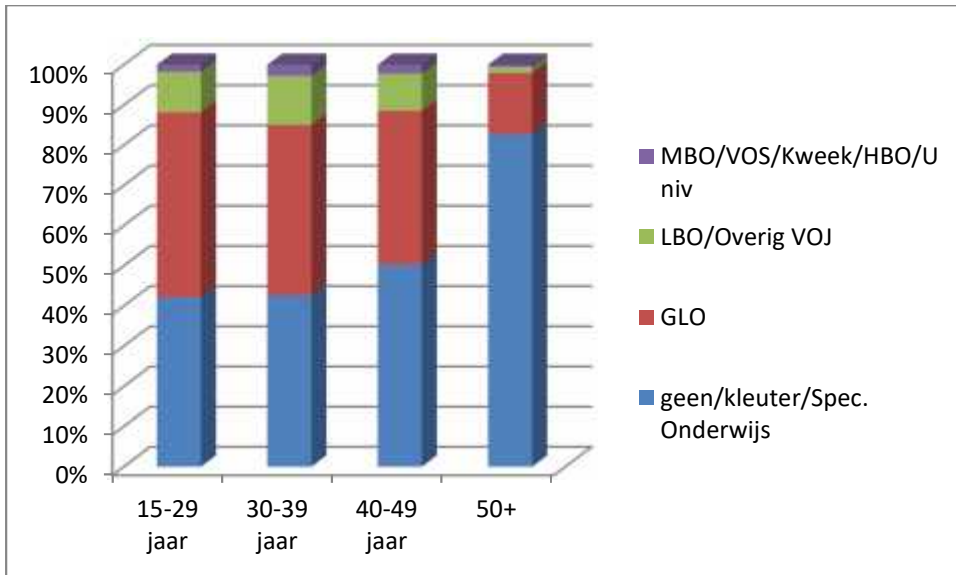
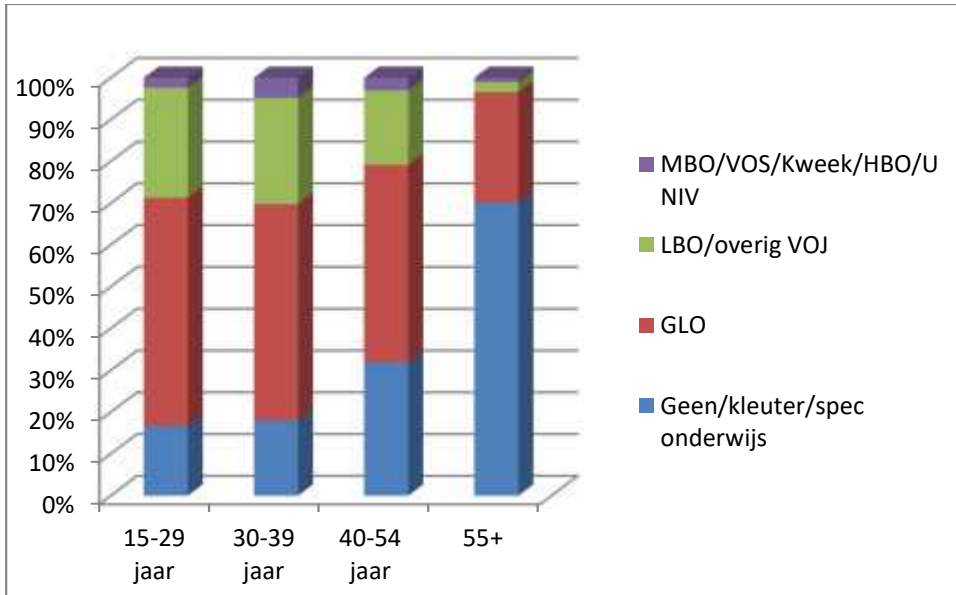
Medische Zending Primary Health Care Suriname

Geraadpleegd van <http://www.medischezending.sr/programmas/> op 8 juli 2015.

World Health Organization Top 10 cases of death

Geraadpleegd van <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en/index3.html> op 11 juli 2015.

Bijlage 1 Opleiding per leeftijdsgroep in Brokopondo 2004 (N=7373) en Sipaliwini 2004 (N=16.655)

Bron: Districtsresultaten Census 2004

Bijlage 2 Aantal woonverblijven met watervoorziening via leiding naar leveringsinstantie van water voor de districten Brokopondo en Sipaliwini, 2004 en 2012

Soort leiding	Waterleveringsinstantie									
	SWM		Min. NH	Van	Anders		Onbekend		Totaal	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Brokopondo										
Leiding binnenshuis	0	15	127	217	19	44	3	4	149	280
Leiding buitenshuis binnen 200m	0	41	501	911	179	194	23	33	703	1.179
Leiding buitenshuis verder dan 200m	0	8	60	261	9	134	6	4	75	407
Sipaliwini										
Leiding binnenshuis	0		131	183	3		6	24	140	233
Leiding buitenshuis binnen 200m	0	11	298	630	42	122	37	64	377	827
Leiding buitenshuis verder dan 200m	0		54	123	67		3	5	124	220

Bron: Districtsresultaten Census 2004 en Census 2012: huishoudens, woonverblijven en gezinnen

**Bijlage 3 Woonverblijven naar wijze van elektriciteitsvoorziening voor de districten
Brokopondo en Sipaliwini, 2004 en 2012**

Wijze van elektriciteitsvoorziening	Brokopondo		Sipaliwini	
	2004	2012	2004	2012
Rechtstreekse aansluiting EBS	33,6%	41,4%	1,4%	4,3%
Rechtstreekse aansluiting ministerie van NH en RO	23%	26,3%	15,2%	57,4%
Elektriciteit via de burens	3,7%	4,1%	1,6%	2,6%
Eigen generator	8,1%	14,2%	5,3%	12%
Petroleum/kaars/dia	-	7,7%	-	15,6%
Zonne-energie	-	0,4%	-	0,8%
Anders ¹⁹⁵	1,4%	1,0%	20,8%	3,0%
Geen elektriciteitsvoorziening	18,2%	0,8%	49,3%	3,0%
Onbekend	12%		6,4%	1,3%
Totaal	100% N=3656	100% N=4658	100% N=9658	100% N=10.400

Bron: Census Landelijke resultaten 2004 en 2012: huishoudens, woonverblijven en gezinnen

¹⁹⁵ De categorieën 'petroleum/kaars/dia' en 'zonne-energie' zijn in 2004 vermoedelijk opgenomen in de categorie 'anders'.

Over de auteurs

Kirtie Algoe heeft Sociologie en Development and Policy gestudeerd aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Momenteel schrijft zij haar dissertatie over interreligieuze relaties in Suriname en Guyana. Sinds 2011 is zij onderzoeksassistent bij het Institute of Graduate Studies and Research en parttime docent culturele sociologie en religie, cultuur en samenleving aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen van deze Universiteit.

Christel Antonius-Smits studeerde sociologie, richting medische sociologie, aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Sinds 1997 doceert zij Public Health aan de Faculteit der Medische Wetenschappen van de Anton de Kom Universiteit. Sinds 2001 is zij hoofd van de discipline Public Health van deze faculteit. Zij participeert momenteel in onderzoek naar risicofactoren van niet-overdraagbare aandoeningen in Suriname.

Naomi Caupain heeft sociologie gestudeerd aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Zij is sinds 2012 werkzaam op de afdeling Wetenschappelijk Onderzoek & Planning van het Algemeen Bureau voor de Statistiek en coördineert daar ook de afdeling Public Relations & Information.

Anjali de Abreu-Kisoensingh behaalde haar bachelorsdiploma in de economie aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Sinds 2008 is zij stafid op de afdeling Wetenschappelijk Onderzoek en Planning van het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Daar is zij verantwoordelijk voor de verzameling en compilatie van milieustatistieken en data voor de Millennium Development Goals en de Sustainable Development Goals.

Marina de Bies studeerde sociologie aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Zij werkte op het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling en daarna bij de Nationale Vrouwen Beweging. Sinds 2012 is zij als algemeen docent verbonden aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen van de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Haar onderzoeksinteresse is gericht op gender en samenleving.

Gijsbrecht 'Gijs' Dekkers studeerde economie aan de Universiteit van Maastricht (cum laude), en promoveerde in de sociale wetenschappen in Tilburg, Nederland. Sinds 1999 werkt hij bij het Federaal Planbureau, Daarnaast is hij verbonden aan het Centrum voor Sociologisch Onderzoek van de Katholieke Universiteit Leuven. Ook is hij senior-onderzoeker bij het *Luxembourg* Institute of Socio-Economic Research en docent aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Zijn onderzoek is gericht op methodologische aspecten van microsimulatie, microsimulatie van sociale zekerheidsstelsels, en op het meten van armoede en inkomensverdeling.

Jo-Ann D. Keenswijk-Fung A Loi heeft sociologie gestudeerd aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Sinds 2008 is ze werkzaam bij het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Ze begon haar carrière bij de afdeling Wetenschappelijk Onderzoek en Planning en is sinds 2009 manager van de Divisie Sociale Statistieken. Ze is parttime docent demografie aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen.

Fallon Lambert studeerde in 2012 af als Bachelor of Sciences in de Sociologie aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Sindsdien werkt zij bij het Algemeen Bureau voor de Statistiek op de afdeling Wetenschappelijk Onderzoek en Planning. Als hoofdverantwoordelijke voor Genderstatistieken heeft zij meegewerkt aan de dataverzameling en samenstelling van Geselecteerde Genderstatistieken 2013 en 2015.

Jack Menke studeerde sociale wetenschappen met specialisatie in methodologie en wetenschapsfilosofie. Aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname is hij hoogleraar in de sociale wetenschappen in een multi-etnische samenleving met bijzondere aandacht voor onderzoeksmethoden en -technieken. Sinds 2009 coördineert hij een pre-PhD-programma en twee masteropleidingen aan het Institute for Graduate Studies and Research. Zijn huidige onderzoek richt zich op culturele diversiteit, democratie, informele economie en dekolonisatie van de wetenschap. Hij publiceerde meer dan tachtig artikelen en boeken over Suriname, het Caribisch gebied en Latijns-Amerika. Vanaf januari 2016 geeft hij leiding aan het universiteitsbestuur.

Angelika Namdar studeerde infrastructuur aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname en transport en maritiem management aan de Universiteit van Antwerpen. Zij werkte bij de ministeries van Openbare Werken en Ruimtelijke Ordening, Grond- en Bosbeheer. Zij is sinds 2013 als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Institute for Graduate Studies and Research van de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Mirella Nankoe studeerde culturele antropologie en sociologie der niet-westerse samenlevingen aan de Universiteit van Leiden. Momenteel schrijft zij haar dissertatie over sociale verandering en ontwikkeling bij de Trio in Suriname. Zij werkt sinds 2013 bij de Anton de Kom Universiteit van Suriname, als onderzoeksassistent bij het Institute for Graduate Studies and Research en als parttime docent ontwikkelingssociologie en sociale ontwikkelingsstudies aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen

Edith Ritfeld voltooide in 1981 haar middelbare opleiding Statistiek als medewerker-cursist van het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Vanaf 1982 werkte zij als statisticus op de afdeling Bevolkingsstatistieken. Van 1995 tot haar pensionering in 2015 was zij hoofd van deze afdeling. Zij volgde enkele on-the-job-trainingen waaronder in 2007 de Second Caricom Regional Workshop on Demographic Analysis aan The University of the West Indies.

Jair Schalkwijk behaalde het bachelorsdiploma sociologie aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname (cum laude) en het doctoraal diploma aan de Rijksuniversiteit Groningen (cum laude). Daarnaast studeerde hij internationale ontwikkelingsstudies aan de Universiteit van Amsterdam (cum laude) en theologie aan de Christelijke Hogeschool Ede. Momenteel is hij bezig te promoveren aan de Universiteit Gent op een meta-evaluatie van ontwikkelingsprojecten in Suriname. Hij is sinds 2013 fulltime docent SPSS aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen van de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Marten Schalkwijk is hoogleraar in de sociale verandering en ontwikkeling aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Hij studeerde sociologie aan de Universiteit van Suriname en promoveerde aan de Cornell University in de Verenigde Staten op 'de Koloniale Staat en Elite Transformaties'. Hij

publiceert onder meer over de Civil Society in Suriname, Surinaamse politieke ontwikkelingen en over de relatie tussen Suriname en Nederland. Van 1981 tot 1989 werkte hij bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Sinds 2006 is hij verbonden aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Van 2006 tot 2015 was hij directeur van het Institute for Graduate Studies and Research.

Reynold Simons studeerde sociologie aan de Universiteit van Suriname. Hij heeft zich toegelegd op onderzoek en beleidsontwikkeling met de focus op arbeidsverhoudingen en werkgelegenheidsvraagstukken. Bij het Ministerie van Arbeid werkte hij onder meer als directeur en minister. Ook was hij werkzaam bij het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Na zijn ministerschap was hij enkele jaren actief als onafhankelijk particulier consultant. Daarna trad hij in dienst van de International Labour Organization als senior internationale specialist in werkgelegenheids- en arbeidsmarktbeleid. Sinds zijn terugkeer naar Suriname in 2014 werkt hij weer als consultant.

Iwan Sno studeerde wiskunde aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren en sociologie (cum laude) aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Ook heeft hij demografie gestudeerd in Engeland. Hij werkt vanaf 1988 bij het Algemeen Bureau voor de Statistiek, vanaf 2000 als directeur. Als Leider van de Volkstelling was hij verantwoordelijk voor de censussen van 2003, 2004 en 2012. De data van census 2003 zijn helaas bij een brand verloren gegaan. Iwan Sno is lid van verschillende professionele organisaties, waaronder The British Society for Population Studies, The American Statistical Association, The International Statistical Institute (gekozen lid) en The Caribbean Association of Professional Statisticians. In mei 2014 is Iwan Sno gekozen tot voorzitter van de Caricom-Adviesgroep voor Statistiek voor een termijn van drie jaar.

Rosita Sobhie studeerde macro- en bedrijfseconomie aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname en is als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan het Institute for Graduate Studies and Research. Zij doet momenteel promotieonderzoek over armoedemetingen in Suriname, in samenwerking met de Vrije Universiteit van Brussel. Haar belangrijkste onderzoeksactiviteiten zijn gericht op modelmatige macro-economische analyses en *forecasting*.

Mayra Sumter studeerde internationale ontwikkelingsstudies aan de Wageningen Universiteit met als specialisatie rurale ontwikkelingssociologie. Zij was beleidsadviseur op het ministerie van Regionale Ontwikkeling voor het onderdirectoraat Ontwikkeling Binnenland. Sinds 2013 doceert zij wetenschapsfilosofie en academische vaardigheden aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen van de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Annex 1 Lijst van Afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
ACT	Amazon Conservation Team
ADL	Activiteiten van het dagelijks leven
BBP	Bruto Binnenlands Product
BO	Beroepsonderwijs
BOG	Bureau voor Openbare Gezondheidszorg
CARILED	Caribbean Local Economic Development Project
CBB	Centraal Bureau voor Burgerzaken
CBO	Community Based Organization
CBR	Crude Birth Rate (ruw of bruto geboortecijfer)
CDR	Crude Death Rate (ruw of bruto sterftecijfer)
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
DLGP	Decentralization and Local Government Strengthening Program
EAP	Economisch Actieve Populatie
EBG	Evangelische Broedergemeente
EBO	Eenvoudig Beroepsonderwijs
ETS	Eenvoudige Technische School
GFR	General Fertility Rate (algemeen vruchtbaarheidscijfer)
GLO	Gewoon Lager Onderwijs
GZA	Gezondheidsassistent
HAVO	Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
IBGE	Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística

ICPD	International Conference on Population and Development
IDB	Inter-American Development Bank
IDOS	Instituut voor Dienstverlening, Onderzoek en Studiebegeleiding
IMR	Infant Mortality Rate (kindersterfte cijfer)
IOL	Instituut voor de Opleiding van Leraren
KO	Kleuter Onderwijs
LAPOP	Latin American Public Opinion Project
LBGO	Lager Beroepsgericht Onderwijs
LBO	Lager Beroepsonderwijs
LNO	Lager Nijverheidsonderwijs
LTO	Lager Technisch Onderwijs
MBO	Middelbaar Beroepsgericht Onderwijs
MDG	Millenium Development Goal
MICS	Multiple Indicator Cluster Survey
MULO	Meer Uitgebreid Lager Onderwijs
MZ	Medische Zending
NATIN	Natuurtechnisch Instituut
NGO	Niet-Gouvernementele Organisatie
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
RGD	Regionale Gezondheidsdienst
UN	United Nations
UNDESA	United Nations Department for Economic and Social Affairs
UNDP	United Nations Development Programme
UNFPA	United Nations Population Fund

UNICEF	United Nations Children's Fund
UNSD	United Nations Statistics Department
VN	Verenigde Naties
VOJ	Voortgezet Onderwijs voor Junioren
VOS	Voortgezet Onderwijs voor Senioren
WHO	World Health Organization

Annex 2 Begrippenlijst

Algemeen vruchtbaarheidscijfer	Het aantal levend geboren personen in een bepaald (kalender)jaar onder alle vrouwen in de reproductieve leeftijdsklasse (15-49 of 15-44 jaar).
Arbeidsmarkt	Het geheel van vraag en aanbod van betaalde arbeid.
Arbeidspotentiële bevolking	Personen tussen de 15 en 64 jaar die, gezien hun leeftijd, beschikbaar worden geacht voor het uitvoeren van economische activiteiten op de arbeidsmarkt.
Bevolkingsdichtheid	Het delen van het aantal inwoners door de oppervlakte van het land, hetgeen dan gelijk is aan het aantal inwoners per vierkante kilometer.
Bevolkingsgroei	De toename of afname van de bevolking die bepaald wordt door de natuurlijke groei en het migratiesaldo.
Bevolkingsomvang	De totale omvang van de bevolking van een land, stad of district.
Bruto geboortecijfer	Het aantal levend geboren personen per 1000 van het gemiddelde aantal inwoners van een land in een bepaalde periode, meestal een kalenderjaar.
Bruto sterftcijfer	Het aantal overleden personen per 1000 van het gemiddelde aantal inwoners van een land in een bepaalde periode, meestal een kalenderjaar.
Burgerparticipatie	Bestuurlijke besluiten die in onderlinge interactie plaatsvinden tussen een organisatie, die de besluiten neemt, en de burgers die willen participeren.
Burgerlijke staat	De gehuwde of ongehuwde status van een persoon.
Census	Een algemene volkstelling.
Chronische ziekten	Onomkeerbare aandoeningen zonder uitzicht op volledig herstel en met een relatief lange ziekteduur.
Concubinaat	Het samenwonen van twee partners.
De facto bevolking	Alle personen die zich op het censusmoment op het grondgebied van Suriname bevonden.
De jure bevolking	Alle personen die zich gewoonlijk, (al dan niet) rechtmatig op het grondgebied van Suriname bevinden.
Demografie	Statistische beschrijving van sociale en politieke verschijnselen in of kenmerken van volkeren.

Denominatie	Een stroming binnen een bepaalde religieuze groep.
Discouraged worker	Personen in de leeftijdsgroep 15-64 jaar die niet werkzaam zijn en die niet (pro)actief op zoek zijn naar een baan.
Economisch Actieve leeftijdsgroep	Alle in Suriname verblijvende personen van 15 tot 64 jaar.
Economisch Actieve Populatie	Alle personen tussen 15 en 64 jaar van beide geslachten, die gedurende een bepaalde tijds- en referentieperiode het arbeidsaanbod leveren voor de productie van economische goederen en diensten.
Economische Niet-Actieve Populatie	Alle personen tussen 15 en 64 jaar van beide geslachten die gedurende een bepaalde tijds- en referentieperiode niet werkzaam zijn, maar ook niet actief op zoek zijn naar een baan.
Emigratie	Het proces waarbij een persoon of groep van personen een bepaald land verlaat met de bedoeling zich permanent of voor langere tijd in een ander land te vestigen.
Etniciteit	Een groep die is verbonden door een gemeenschappelijke culturele, linguïstische en historische achtergrond.
Fertiliteit	Het vermogen van een organisme (mens, dier of plant) om zich geslachtelijk voort te planten.
Formele sector	De totale waarde van de economische activiteiten die geproduceerd/ geleverd worden en die door de overheid worden geregistreerd.
Geloofsovertuiging	De religieuze verbondenheid van een persoon, ongeacht of er sprake is van vertegenwoordiging door een georganiseerde groep met specifieke religieuze of spirituele leerstellingen.
Gender	De verschillende manieren hoe mannen en vrouwen zijn opgevoed om verschillende verantwoordelijkheden te dragen en maatschappelijke rollen te spelen.
Gender-analyse	Kritisch onderzoek naar verschillen in genderrollen, -activiteiten, -behoeften, -mogelijkheden en -rechten die van invloed zijn op mannen, vrouwen, meisjes en jongens in bepaalde situaties of contexten.
Genderbinary	Een gendermodel dat mensen classificeert in slechts twee categorieën: man of vrouw.
Gender-blindheid	Het niet erkennen en zelfs ontkennen dat gender een belangrijke bedrage levert aan maatschappelijke uitkomsten.

Genderbril	Houdt rekening met de bestaande sociale en culturele verschillen tussen vrouwen en mannen bij het analyseren van een situatie of bij het ontwikkelen van een specifieke aanpak of programma's.
Gendergelijkheid	Eerlijkheid en rechtvaardigheid in de verdeling van verantwoordelijkheden en voordelen tussen mannen en vrouwen.
Gendergevoeligheid	Het vermogen en de bereidheid om bestaande genderkwesties, -lacunes en -ongelijkheden in programma's, strategieën en acties op te nemen.
Genderlens	Idem Genderbril.
Gendermainstreaming	De integratie van genderaspecten in de analyse, formulering en monitoring van beleidsmaatregelen, programma's en projecten.
Genderongelijkheid	Verschillen tussen mannen en vrouwen in de toegang tot diensten, status en macht; meestal in het voordeel van mannen en geïnstitutionaliseerd door wetten.
Genderperspectief	Analysekader om te beoordelen hoe vrouwen en mannen zijn vertegenwoordigd en worden beïnvloed door beleid, programma's, projecten en activiteiten die de ontwikkeling van beiden ten doel heeft.
Genderrollen	Op geslacht gebaseerde rollen kunnen na verloop van tijd veranderen en variëren met verschillende culturele contexten.
Genderstatistieken	Cross-cutting/sectoroverschrijdende inzet bij het beschrijven en analyseren van de situatie van mannen en vrouwen, meisjes en jongens in de vorm van statistieken.
Gezondheid	een staat van volledig fysiek, geestelijk en sociaal welbevinden en niet slechts de afwezigheid van ziekte of andere lichamelijke gebreken.
Huishouden	Een persoon of groep van personen, die individueel of als groep voorzieningen getroffen heeft om zichzelf te voorzien van voedsel en andere noodzakelijkheden om in leven te blijven.
Huisvesting	Elk gebouw of onderkomen, waarin tijdelijk of permanent gewoond, geslapen, gewerkt en ontspannen kan worden, en dat privacy en bescherming biedt tegen weersinvloeden.
Immigratie	Het zich permanent of voor langere tijd vestigen in een land anders dan het land van herkomst.
Informele sector	Productie-eenheden die zich bezighouden met de productie van goederen en diensten, waarbij het voornaamste doel is het scheppen van werkgelegenheid en het genereren van inkomen en die niet geregistreerd zijn door de overheid.

Lokale ontwikkeling	Het vermogen van een gemeenschap om met of zonder hulp van ‘buiten’ positieve veranderingen te brengen in de gemeenschap.
Materiële armoede	Het ontberen van een aantal basisgoederen en -diensten die voor iedereen noodzakelijk zijn.
Matrifocaal	Gezinsvorm waarbinnen vrouwen een centrale positie innemen.
Migrant	Een persoon die (zich) permanent of tijdelijk vestigt in een gebied, of die vertrekt uit een gebied anders dan waar hij zijn gewoonlijke woon- of verblijfplaats had.
Migratie	Het zich permanent of tijdelijk vestigen van een persoon of groep van personen van een bepaald gebied/land in een ander gebied/land, voor een bepaalde periode van op zijn minst een jaar, zodat het gebied/land van bestemming waar hij/zij zich vestigt zijn/haar nieuwe woon- of verblijfplaats wordt.
Migratiesaldo	Het verschil tussen personen die zich vestigen in het land en personen die vertrekken uit het land om zich elders te vestigen.
Mortaliteit	Het aantal overlijdens per 1000 inwoners over een bepaalde periode.
Natuurlijke aanwas	Het aantal geboortes minus het aantal sterftes.
Natuurlijke groei	Het verschil tussen geboorte en sterfte.
Overbewoning	De mate waarin huishoudens of personen onvoldoende leefruimte hebben in hun woonverblijf.
Patriarchaal	Gezinsvorm waarbinnen mannen een centrale positie innemen.
Praktische genderbehoeften	Onmiddellijke behoeften die vaak te maken hebben met inadequate leefomstandigheden, gezondheidszorg en werkgelegenheid.
Ras	Fenotypische en genetische eigenschappen om groepen mensen van elkaar te onderscheiden.
Religie	Idem Geloofsovertuiging.
Ruraal	Het buiten de steden gelegen land.
Samenwoningsverband	Het al of niet hebben van een relatie van een persoon met iemand van de andere sekse, gekoppeld aan het al dan niet gezamenlijk wonen van beide personen.

Steekproef	Deelverzameling van de populatie waarop de waarnemingen worden verricht.
Strategische Genderbehoeften	Behoeften die te maken hebben met de verdeling van arbeid, macht en controle bijv. gelijke rechten huiselijk geweld, toegang en controle tot middelen en bronnen, gelijke salariëring.
Totale Bevolking	Alle personen die zich gewoonlijk, (al dan niet) rechtmatig op het grondgebied van Suriname bevinden (de jure bevolking) , of alle personen die zich op het censusmoment op het grondgebied van Suriname bevonden (de facto bevolking).
Urbaan	Concentratie van het leven in steden.
Volk	Een groep mensen die historisch een gebied en cultuur delen.
Volkstelling	Het geheel proces van verzamelen, verwerken, evalueren, analyseren en publiceren (of op andere wijze verspreiden) van demografische, economische en sociale data op een bepaald tijdstip betrekking hebbend op alle personen in een land of van een duidelijk afgebakend deel van dat land.
Werkgelegenheid	Een situatie van voldoende werk voor de arbeidspotentiële bevolking van een land.
Werklozen	Personen in de economisch actieve leeftijdsgroep, die in de referentieperiode niet werkzaam waren maar wel voor arbeid beschikbaar waren en actief een baan hebben gezocht of zelfstandig een economische activiteit hebben getracht te ontplooien.
Werkzamen	Personen in de economisch actieve leeftijdsgroep, die gedurende het grootste deel van de referentieperiode van het onderzoek een activiteit ontplooiden waarvoor zij in geld of in natura een beloning ontvingen in de vorm van loon of salaris, of als zelfstandige ondernemer winst of producten verkregen uit eigen arbeid.
Woningbehoefte	Wanneer men niet onredelijk woont, maar zijn of haar woonsituatie wil verbeteren door het huis te verfraaien, naar een betere woning te verhuizen of - in het geval van jongvolwassenen - zelfstandig te gaan wonen.
Woningnood	Wanneer de woonomstandigheden zo slecht zijn dat deze als onaanvaardbaar/onredelijk aangemerkt kunnen worden.
Woningtekort	Het verschil tussen het aantal woonverblijven en het aantal huishoudens.

Woonverblijf

Elk woongebouw, of afgescheiden en onafhankelijk deel van een gebouw waarin een persoon/een groep van personen (privéhuishouden) woont of kan wonen.

**Zuigelingen-
sterftecijfer**

Het aantal levend geboren kinderen dat sterft beneden de leeftijd van één jaar in een bepaald (kalender)jaar per 1000 levendgeborenen in hetzelfde jaar.

Dit boek biedt de lezer een helder, gedegen en overzichtelijk beeld van de omvang, samenstelling en leefsituatie van het Surinaamse volk.

De vijftien hoofdstukken van dit boek zijn ondergebracht in vijf delen: volkstellingen; demografie, etniciteit en religie; gezondheid en onderwijs; wonen en leefmilieu; en werkgelegenheid, materiele welvaart en lokale ontwikkeling.

Belangrijke aspecten van het Surinaamse volk zijn in kaart gebracht door 18 deskundigen van de Anton de Kom Universiteit van Suriname en het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Het accent ligt op de volkstelling van 2012. Maar eerdere volkstellingen komen ook aan bod, waardoor het boek inzicht verschaft in bepaalde veranderingen sinds de twintigste eeuw. Door volkstellingen in een regionaal perspectief te plaatsen, zijn verschillen in context en karakter van volkstellingen verduidelijkt.

De analyses in dit boek geven niet alleen een goed beeld van actuele en structurele problemen, maar tonen ook de grondpatronen en trends in de Surinaamse samenleving. Hierdoor is deze publicatie niet alleen van wetenschappelijke betekenis, maar is zij ook van belang voor de onderbouwing van een planmatig sociaal, cultureel en economisch beleid.

Om meer mensen te bereiken dan uitsluitend wetenschappelijk geschoolden, zijn de analyses in de meeste hoofdstukken zo eenvoudig mogelijk gehouden. Belangrijke delen zijn toegankelijk voor leerkrachten en studenten in de eindfase van het middelbaar onderwijs. Mozaïek van het Surinaamse volk is bijzonder geschikt voor iedereen met belangstelling voor Suriname en zijn bevolking.

